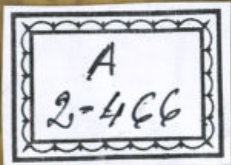

LEVINSON

Index Capitum primi Libri

- Caput 1. de natura fol.
Caput 2. de hominis dignitate fol. 20
Caput 3. de procreatione sui similis fol. 13
Caput 4. de similitudine naturae cum geni-
toribus, et de imaginatione in matre fol. 20
Cap. 5. de abusu pregnantis appetitu fol.
Cap. 6. de concursu seminis mulieris fol.
Cap. 7. de similitudine speciei, et sexus fol.
Cap. 8. de proditione, et monstruosis partibus fol.
Cap. 9. de masculis, et feminis procreatione, et
de hermaphroditis fol. — — — 3
Cap. 10. an excrementum menstruum aliat
fœtum, et an adoriens concupiscentiam
animo inuenit. fol. — — — 2
Cap. 11. animam non generari, et quando
sua infundatur — — — 6
Cap. 12. animam, et si in corpoream, pa-
mata, et perturbationem sentire — — — 7
Cap. 13. animas non esse equalis fol. — — — 9
Cap. 14. de animae immortalitate, de resurre-
ctione fol. — — — 10
Cap. 15. an anima rationalis sit indita mon-
stris, et abominabilibus, et an resurrexerit — — —
Cap. 16. humores, et alimentum immutare
coloris habitum, et statum mentis, unde
efficitur origo et conscientia simul — — — 11
Cap. 17. utrum mutari forma, et naturam — — — 14
Cap. 18. de multiplex conditione solis, et corporis — — — 16
Cap. 19. de solis habitibus, et de eius bonis
et malis — — — 17
¶ Cum vero crearetur — — — 17

LEVINI LEMNII,

Medici Zirizai,

DE

MIRACULIS

OCCULTIS NATURÆ,

LIBRI IV.

Editio ultima, prioribus emendatior

& correctior.

Es de D.ⁿⁱ Manuel Hexmona.

Carrillo,

LUGDVNI BATAV.

Ex Officinâ JOHANNIS à GELDER.

MDCLXVI.

217440099

to de D. Stanucl Ex
nandez Carrillo of
Zamora.

A-2-466

Ad Candidum

LECTOREM
PRÆFATIO

L. LEMNII MEDICI.

DVo sunt artium, quæ hominum utilitati atque usui deserviunt, instrumenta, quibus omnia firmari solent ac stabiliri, Ratio & Experientia. His enim ipsa Medicina, & præter Mathematicas artes, pleræque aliæ succiuntur. Siquidem quæ exacti excussique iudicii hominibus sunt factura fidem, ad hanc amussim exigere, ad hunc lapidem Lydium debent explorari. Quid autem magni præstiterit Medicus, si herbas ac medicamenta efficaces obtinere effectus ratione studeat evincere, nisi id experimento comprobet? E diverso, qua fiducia niti posset experimento, quod plerumque absque iudicio adhibitum, fallax esse ac periculosum declarat inconsulta Empiricorum temeritas, nisi illi ratio suffragetur? Et quanquam Sophisticum censeretur posset, contra experientiae testificationem ad documentum rationem exigere: nunquam tamen quisquam sani iudicii, & qui in delectu rerum aliquid pensi habet, experimento assensum fecerit, aut id temere experiri susti-

P R A E F A T I O

neat, nisi ratione id per omnia comprobatum
 sit, ac suffultum. Non tamen desiteri pos-
 sim, aut tergiversari, quin multa sint in na-
 tura rerum abdita atque abstrusa, effectoque
 tam latenti & caeco, ut temerarium sit talium
 rationem inire, aut facti causam explicare.
 Haec ipsa (a) Dioscoridi διαγνωστικὰ dicun-
 tur, hoc est, ratione destituta, & causarum
 cognitione vidua, quæ sensui & intelligentie
 manifestam demonstrationem non exhibent, eo-
 que (b) occultæ proprietates Medicis dicuntur.
 Siquidem aliquid intervenire censent hujus-
 modi rebus vel ex decursu astrorum, ac sice-
 rum corradiantium meatu, vel ex divina vo-
 luntate, aut elementorum concretionem ac mix-
 tura, vel denique totius substantiæ vi, for-
 mæque specificæ, quæ cum ratione mentisque
 iudicio assequi nequeamus, in occultas essen-
 tias, abditasque proprietates ea rejicimus, ac
 tali suffugio eluctamur, ex eoque Labyrintho
 nos extricamus. Ego vero, quo ad hujusmodi
 rerum demonstrationes, causasque eruendas
 doctorum animos exstimulem, admitar pro vi-
 vili, probabili atque artificio conjectura ratio-
 nem elicere, aut quam proxime collimando
 scopum attingere. Multa sunt, fateor, in-
 compertæ originis in natura rebus, ac densis
 obscuritatibus involuta, quorum tamen pro-
 babilis ratio excogitari, atque effectus causa,
 si non

a Lib. 6. cap. 34. b Occultæ proprietates.

AD LECTOREM.

si non evidenter & perspicue, certe verisimiliter reddi potest. Verbi causa; Basiliscus hominem visu perimit. Quis exercitatus in operibus nature id evenire nesciat ex emanantibus noxiis expirationibus, quas sensim ac latenter in hominis perniciem exhalat. Nec enim solus Regulus, sed omne propemodum ferarum genus homini infestum est, atque afflatu, sibiloque gestit inferre exitium. Sic lupi conspectus, modo propius homini adsistat, oris biatu atque halitu virulento raucedinem inducit, ac tantum non vocem adimit. Sic muliebris sexus mensibus profluentibus eboris speculique nitorem offuscat, ferri aciem retundit, segetes strangulat, hortorum germina conficit halitus contagio, ac non modo obvios quosque, sed ipsam se maculis nevisque deformat. Pari ratione oculis lippitudine, atque ipsoque vitatis, alterius oculos affici contingit. Quod venusta similitudine expressit Ovidius, & Iuvenalis, Satyr. 2.

Cum spectant oculi læsos, læduntur
& ipsi :

Multaq; corporibus transitione nocent.

Sic pecudes, armenta, boves, grex totus
in agris

Vnius scabie cadit, & porrigine scæda,

Vvaq; conspecta livorem ducit ab uva.

Homines autem hominibus contagionem po-

P R A E F A T I O

tissimum afflant, ubi ex aduerso consistunt, neque enim si in obliquum vergat exspiratio, vel si in dextrum aut levum effluxum ferri contingit, tantum damni adfert, tantaque labe inficit. Vt enim transversa atque obliqua visio, quemadmodum patis ac lusciosis assolit, nonnihil obtunditur atque hebescit: ita quæ ex oculis, aliaque corporis parte emanant, si oblique ferantur, retundi atque hebetari contingit, minusque mali inferre adstantibus. Quod ipsum studiosius observare soleo, ubi ægrotis contagio effectis assisto, adeo ut semper aversus cum iis verba faciam, nunquam inter summarium & decumbentem consistens. Hic effluxus atque emanatio, tametsi oculis se non exhibeat, minusque sensui visorio sit exposita, naribus tamen, auribus, cerebro, vocali arteriæ pulmonumque fibris se ingerit. Sic nonnallos observavi tam tetra mephite, atque animæ graveolentia, ut nisi longius absistas, obvios quosque halitus contagio feriant, inficiantque. Quam late autem se porrigat halitus animantium, quousque se proferat contagium, hybernis mensibus flante per gelicidia Aquilone, cuique perspicere licet. Siquidem ob aëris densitatem ac transiētem, fumantem animam ex intimis præcordiis reciprocatione quadam, ut Oceani æstuaria erumpere videmus, ac longe lateque se diffundere: quæ licet æstivis diebus non sit conspicua, oculisque minus
 expo-

AD LECTOREM.

exposita eam tamen vel odore percipis, vel in
 intimis præcordiis tacitum virus concipis. At-
 que ut hæc ipsa corpori perniciem moliuntur, ac
 lethale virus inferunt, ita suaves odores, ac
 stirpium fragantia spiritus erigunt, ipsamque
 vitæ fontem cor fovent ac recreant. Quod vel
 obesæ naris quisque animadvertere potest cum
 vires syncopi collapsas, animique deliquio so-
 pitas restaurari, erigique videt odoramentis.
 Verum omisissis his minutis postmodum favore
 supremi Numinis magis recondita feram.
 Quod si videbor cuiquam penitus naturæ arca-
 na eruisse, ususque sublanguidis parumque fir-
 mis rationibus, ac tenui rationis filo, nullo-
 que verborum apparatu, nullis copiis naturam
 instruxisse: huic ego persuasum cupio, doctis
 præbitam potius ac demonstratam à me scriben-
 di materiam, quam præceptam. Ista siquidem
 sum aggressus, ac tractanda suscepi, non
 tam spe, fiduciaque perficiendi, quam ex-
 perienti studio ac voluntate, simul ut ple-
 niore obsequio meum patronum demererer,
 meosque cives hoc officio devincirem. Ex-
 citat autem ad hujusmodi tentanda post Pla-
 tonem Persius, cupitque patriæ civibusque
 hoc tanquam debitum munus exsolvi. Sic enim
 ad rerum contemplationem, ad studium vir-
 tutis, ad seclanda hominum commoda nos ex-
 stimulat:

P R A E F A T I O

Discite, & ô miseri causas cognoscite
rerum,

Quid sumus, aut quidquam victuri
gignimur, ordo

Quis datus, aut metæ quam mollis fle-
xus & undæ

Quis modus argenti, quid fas optare,
quid asper

Vtile nummus habet, patriæ carisque
propinquis

Quantum largiri deceat, quem te
Deus esse

Iussit, & humana qua parte locatus es
in re.

*Itaque experiar, quid efficere, aut quo pro-
gredi possim, mibique culpam deprecari li-
ceat, si non omnia sum assequutus, eoque ju-
stius, quod instituti operis argumentum tam
sit vastum adeoque se in immensum porrigat,
ut infiniti sit operis, nec mediocris ingenii,
omnia ad amissim exsequi, istamque Spar-
tam pro sua dignitate atque amplitudine ex-
ornare. Quod si Horatius in triviali, mini-
meque operoso argumento*

Dat veniam maculis, quas aut incuria
fudit,

Aut humana parum cavit natura.

*quanto magis in tanta rerum difficultate ad
plera-*

A D L E C T O R E M.

pleraque connivere mussareque convenit, nec omnia ad vivum, ut dicitur, resecare? Dici enim vix queat, quanta Medicis devoranda tedia, qui subeundi labores, quae perferendae domi forisque molestiae, querimoniae, ac voces plorabundae quum rerum suarum satagunt, ac civibus suam operam sedulo impendunt: quorum cum omne studium atque industria in actione consistat, nihil laxamenti, nulla respirandi spatia admittit non minus negotiosa quam questuosa praxis, adeo ut quae succisivis horis, hoc est, ubi legitimis officiis sunt persuncti, meditantur, vix ea literis mandare vacet, nedum expolire. Quod cum mihi assidue usurveniat, atque hujusmodi occupationes domi forisque continenter me involvant, egre ac difficulter omnia pro animi sententia perfici possunt: verum cum naturae contemplatio unice me afficiat, nec excogitari possit argumentum plausibilius, visum est, ejus miracula tractare locupletius, omniaque naturae opera spectatiora efficere. Quocirca post consecratos novi hujus anni auspicio inviētiss. Succiae Regi E R I C O libras hos quatuor De Naturae Miraculis, ejusdem argumenti duos brevi adjicere meditor, quo Serenissimus Rex confecto sopitoque bello, quod illi contra conjuratos aliquot hostes, summa virtute atque excelsi inviētique animi magnitudine & robore, terra marique susce-

PRAEFATIO AD LECTOREM.

ptum est, cumulatius naturæ ac rerum contem-
 platione reficiatur. Hoc à Guilielmo Simoni-
 de Typographo Antverpiano stipulatus, ut in
 gratiam Majestatis Regiæ, avidique lætoris,
 speciosos, ac spectabiles typos exhibeat: quod
 cum se effecturum sit pollicitus, ac summa fi-
 de præstitit Christophori Plantini industria,
 reliquos mature perficere cogito, modo nequid
 incommodi inciderit, ac Pater cœlestis fir-
 mam stabilemque valetudinem concesserit, sic
 enim futurum spero, ut proxima apud Fran-
 cosurdianos nundinarum frequentatione novi
 quiddam prodeat, quo studiosus Lætor denuo
 se possit oblectare. Novitas enim & oblecta-
 tio legendi discendique incitamentum est &
 illecebra, præsertim ubi res dilucide appositis-
 que verbis explicatur, ac seria jocosis, utilia
 dulcibus atque amœnis mixta sunt, quod ipsum
 pro virili præstare studui, ea usus moderatione,
 ut nusquam à decore deslectam, nus-
 quam honesti limites egre-
 diar.

LEVI-

LEVINI LEMNII
M E D I C I
 ZIRIZÆI,

De occultis naturæ miraculis
 LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

De natura diuinitatis instrumento.

NATURA in qua elucet, atque
 expresse se proferunt Diuinitatis
 vestigia, cuiusque rei principium
 est, quo consistunt omnia.

(a) *Natura est mens, & seu ratio diuina, operum naturalium effectrix, rerumque existentium conservatrix. Quæ vis nulli, præterquam Deo, & qui illi indiuulse adheret Christo asseribi potest. (b) Ipse enim splendor paternæ gloriæ, expressaque imago substantiæ illius naturæ, totiusq; universi est opifex, suoque nutu, nulla subjacente materia, omnia condidit, in eoque est vita, vigorque rerum conditarum, atque ab illo singulis vivifica virtus infusa est, hoc est, per eum unum.*

a *Natura quid.* b *Hebr. 1.*

unumquodque genuina sua vi subsistit, insitaque facultate se propagat ac tuetur. (c) Nihil in tanta, tamque immensa rerum universitate iners aut otiosum, nihil temere aut fortuito, nihil frustra effectum est, omnibus stirpibus sua vis indita, singulis animantibus suum ingenium, suaque attributa naturæ inclinatio. Obiter quæcunque mundi ambitu, cœlique complexu continentur, vi quadam insititia instructa sunt ad actum sibi peculiarē ac suis quæque locis temporibusque disposita, admirabili quadam vicissitudine munia sua obeunt, cursumque perficiant. Hinc quum Deus tanti muneris effector ac moderator collustrasset, quæ sex dierum spatio perfecisset, visa sunt illi insigniter bona, h. e. ita elaborata, ut artis ratio efflagitabat, ut exposcebat ordo rerum ac series, ut decor universi exquirebat, adeo ut omnia ad usum conducerent, atque ad finem, cui erant destinata spectarent. Qua de re sapienter disseruisse mihi videtur Aristoteles hujusmodi propemodum verbis: (d) *Nihil in natura rerum tam minutum tamque vile aut abjectum, quod non aliquid admirationis hominibus adferat.* Et quæ Heraclitum Tarentinum dixisse ferunt, quum in casa quadam furnaria divertisset: *Introite, sunt hic etiam Dii:* hoc quoque in naturæ operibus sentiendum. In minutissimis enim naturæ rebus numen elucet, omniaque honesti pulchrique rationem obtinent. Siquidem operibus naturæ hoc præcipue adjunctum est, ut nihil temere, viceque fortuita sit effectum, sed omnia finis sui gratia.

e Natura, nec iners, nec otiosa, & De partibus animi, lib. 1. cap. 5.

ria. (e) Et quemadmodum, quum de ædibus magnifice constructis sit sermo, non de calce, de lateribus, de lignis, aliaque materia agitur: sed de forma ac specie, structuraque ædium, & in quem usum sint erectæ: ita qui naturæ opera excutit, non de materia, sed forma, totaque substantia, de usu denique atque utilitate disserit. Sic corpus animæ gratia conditum est, membra vero officiorum, quo commode actiones suas obeant, suasque functiones exsequantur. (f) Homo autem Dei causa in hoc mundi theatrum productus est, quo ille se oblectet, illius munificentiam agnoscat, in illo conquiescat, illique fidat atque innitatur. (g) In tanta itaque tamque immensa rerum existentium multitudine ac varietate non suspicienda modo naturæ vis & efficientia, sed ejus majestas atque amplitudo, à quo singula producta & profecta sunt, cujusq; benignitate naturæ opera subsistunt, atque ab interitu vindicantur. Quæ cogitatio exluscitat animos nostros humi alioqui defixos, atque in Dei notitiam ac cognitionem deducit. Deus enim tametsi sit inconspicuus ex rebus tamen creatis, ut Paulus testatur, (h) atque ex mundo tam mirifice condito, tam sapienter administrato & perspicui potest & intelligi. Et quemadmodum Cicerone teste, ex memoria rerum, ex inventionis subtilitate ac celeritate motus, omnique pulcritudine virtutis vim mentis agnoscimus, quamvis oculis ipsa non pateat. (i) Sic Deum mentem-

que
 e Simile ab adjuncta structura. f Homo in quem
 usum & finem creatus. g Naturæ vis ad Deum
 referenda. h Rom. i. i Deus quare homini
 innatescat.

4 DE OCCULT. NATURÆ
que illam æternam ex operibus ejus dilucide
perspicimus, ejusque vim atque afflatum ef-
ficaciter percipimus. Illius enim virtus per
omnia diffusa, singulis calorem, spiritum vi-
tamque largitur. Qua de re erudite concio-
natus est Athenis D. Paulus (k) ex Arati sen-
tentia, quam eleganter expressit Lucan. lib. 9.

*Hæremus cuncti superis temploque tacente,
Nil agimus nisi sponte Dei; non vocibus ullis
Numen eget.*

*Estq; Dei sedes nisi terra & pontus & ær,
Et cælum & virtus: Superos quid quari-
mus ultra?*

*Jupiter est quodcumque vides quocumque
moveris.*

Quis igitur erga illum non afficiatur, cujus
vires manifeste percipit, cujus donis cumu-
late fruitur. (l) Si Imperatores & principes
optimo jure veneramus ac suspicimus, illos-
que plurimi facimus, ac magnos honores iis
deferimus, quod regna atque imperia incru-
enta, citraque sanguinis jacturam parta sum-
ma æquitate administrant, quod magistratus
habent inculpatos qui in obeundis negotiis
munijque publicis magnam curam, mul-
tamque operam subeunt, quo omnes in offi-
cio contineant, omniaque passim sint paca-
ta, nec Resp. ulla discordia aut seditione ci-
vili divulgata: quanto magis Deum suspicere
ac venerari par est, qui nulla cura, nullo-
que negotio, aut sollicitudine tam vastum
latumque mundi imperium nutu suo regit ac
moderatur: Quo spectat illud Apuleii (m) ho-
minis à nostra quidem religione alieni, sed

qui
k Actor. 17. 1. Simile ab Imperatorum offi-
cio. in De mundi opific.

qui ex Hebræorum fontibus id hauferit.
 (n) Quod in triremi gubernator ac nauclerus,
 in curru rector, choragus in Comœdiis exhibendis, præcentor in choris, agonotheta seu remunerator in obeundis certaminibus, consul inter cives, dux in exercitu, comes in suscipiendis propulsandisque periculis: hoc est in mundo Deus: nisi quod ærumnosum curisque innumeris implicitum videtur officii alicujus principem fieri: at Deo nec molesta est, nec onerosa imperii sui cura. (o) Cæterum nolim mihi aduersari Medicos: aut gravate ferre Philosophos, quod in asserenda naturæ dignitate, ipsam ad fontem sui que originem referam: hac enim ratione omnia reducuntur ad essentiam primigeniam, totiusque naturæ archetypum. Et quamquam late pateat naturæ vocabulum, suoque arbitrato secundarias quisque definitiones comminisci possit, ad unum tamen omnes revocantur. Sic Medicis:

Natura est insita atq; innata rebus qualitas.

Natura est quatuor elementorum mixtura & temperies.

Natura est vis & propensio animi cujusque.

Natura Philosophis est motionis & quietis principium.

Natura est que cuique formam dat specifica differentia.

(p) Natura est vis & causa effectrix, rerumque conservatrix toti mundo ejusque partibus inserta. Natura (ut propius rem ipsam designem) est divinorum operum ordo & series

quæ
 n Simile à multis officiis desumptum. o In Deum omnia natura opera referenda. p Propria natura definitio.

quæ illius potentiz, illiusque verbis ac iustis obsequitur, ab eoque vires mutuatur. Harum omnium descriptionum, & quotquot à viris disertis excogitari possunt, præcipua causa & origo ab æterna illa mente tanquam uberrimo fonte promanat. Quod omnium scire interest, ac permagni refert observare, animoque penitus infigere: (q) quo cuique magis innotescat summus rerum opifex, illiusque accendatur in mentibus nostris majestas & amplitudo. Rerum enim conspectus, & naturæ contemplatio brutos etiam homines atque à Dei cognitione profusus alienos, modo ne desit aliqua sanioris mentis scintilla, in maximam admirationem Divinitatis perducit. Siquidem natura rerum, quæ immensa est, ac longe lateque diffusa, quum nusquam in oculis ac menti se ingerat, mirifice hominem afficit, atque in summi parentis amorem ac venerationem dirigit. Nam si cui excutere libeat atque attente considerare, quis sit rerum conditarum, quæ alix ex aliis emergunt, decor & ornatus, quantaque arte, quo artificio, quam concinne atque affabre omnia elaborata sint & constructa, (r) cunctaque in hominum usus necessarios, in oblectamentum ac commoditatem condita observet, quis illis affici non possit, aut æternam illam mentem non venerari aut suspicere, quæ solus hominis causa, ista exstare ac continuato perennique ordine ac serie subsistere voluit, non sine admirabili propagationis successu? Effecit hæc naturæ præstantia, ut præter alios

(f) An-
q Nature contemplatio ad Deum erigit animos. & Omnia hominis causa condita.

(S)Antonius ille qui ob Christianorum pro-
scriptiones ac persequendi rabiem, quæ nul-
lis non seculis incrudescit atque efferata re-
dintegratur, in solitudinem secessit ac loca
vasta, avia, impedita, tyrannisque inaccessa
incoluit) unice se oblectaret naturæ ac re-
rum contemplatione adeo, ut quum qui-
dam ab eo sciscitaretur (nam omnibus se af-
fabilem præbuit, nec cuiquam responsa de-
negabat, ut tetrici quidam) cur paucos ac
prope nullos apud illum libros conspiceret:
respondisse dicatur: hæc mundi spectacula
sic animi sui desiderium explere, ita men-
tem reficere, ac præbere documenta, viven-
dique præcepta atque institutiones tradere,
ut multorum librorum vicem suppleant, nec
magnopere eorum adminiculo indigeat. Sa-
tiat enim aliquando librorum quamlibet
amœna lectio, adeo ut mens assiduitate le-
gendi lassescat ac defatigetur: quum naturæ
consideratio ea oblectamenta, has volupta-
tes, tanta blandimenta atque illecebras pro-
ferat, ut nulla unquam oboriatur satietas
aut fastidium. Adornant equidem scripto-
res culti Rhetorum coloribus ac pigmentis
lucubrationes suas ac commentaria, apposi-
tisque verbis rem illustrant. Ac natura sum-
mi opificis instrumentum, ac ministra, quæ
ad quidvis elaborandum fingendumque effi-
cax est & apposita non ascititia varietate,
sed genuina ac nativa oculos mentemque in-
satiabiliter pascit ac recreat. Quis vero na-
tura solertiam, artificium, industriam, scite
elaboratas stirpium, flosculorum, anima-
lium, reptilium, piscium, aliarum species,
omni-

S. Antonii Eremitæ de natura sententia.

omniumque conditiones, vires, effectus possit, vel exprimere vel explicare? Quis artifex aut architectus quamvis eximius, eas formas atque effigies imitando consequi possit, quæ passim se proferunt atque oculis humanis singulis momentis sese exhibent? imitatur quidem ars naturam, atque hominum industria graphice quædam ad vivum exprimit atque ementitur. (t) Sic Conradus Gesnerus vir ut reconditæ eruditionis, ita indefessi laboris, strenuam operam navavit in illustranda animalis omnis spirabilisque naturæ historia, cui præ cæteris palmam deferro. Sic plerique alii in herbarum descriptionibus effigendisque earum figuris, non postremam laudem sunt promeriti. Verum ut nihil non populare & plausibile ac laudem meretur artificiosa naturæ æmulatio; sic omnia muta exhibet, inanima, insipida, inodora, nullaque vi atque effectu prædita. Neque enim elinguis est, iners, ingnava, somniculosa, stupida, inanimata natura rerum, sed vivida, alacris, erecta, sui que ostentatrix, & quæ sensibus suaviter blanditur, sic ut contemplantem multa commoneat, multa edoceat, suisque invitamentis incitet atque illiciat, adeo ut spectator minime otiosus non in ea solum conquiescat, sed ad illum mentem erigat, cujus virtute hæc omnia vigent & subsistunt. (u) Ita in iis quæ oculis nostris exposita sunt, non solum naturæ artificium excellens quidem, & inimitabile spectari debet, sed Dei majestas, amplitudo, decus, splendor, magnificent-

t *Conradi Gesneri laus, u Natura rerum ad Deum nos erigit.*

ficientia, denique munifici patris erga huma-
 num genus amor, & propensio. (x) Eleme-
 ta, cœlum, ortus & occasus siderum, diur-
 na nocturnæque vicissitudines, quadriparti-
 ta anni varietas, quæ duo æquinoclia vere &
 autumno, ac totidem solstitia æstate &
 hyeme complectitur, quorum decursu her-
 bæ exsolefcunt & deficiunt: suoque tempo-
 re emergunt ac reviviscunt, quum multa
 indicent ac commontrent, tum à morte ad
 vitam reversionis ac reditus, quo suo tempo-
 re corpora per resurrectionem restituen-
 da sunt in integrum, documenta præbent.
 Hanc naturæ vim mirificam David operum
 Dei admirator unicus subinde effert in im-
 mensum, eamque ut pat est, opifici asserit,
 cujus opera, quæ in terra conspiciuntur,
 quæque in cœlo se proferunt, miris laudibus
 exornat, solidisque encomiis prosequitur,
 adeo ut attente, fixaque contemplatione ob-
 stupefactus exclamare compulsus sit: (y) Quæ
 magnifica sunt opera tua Domine, omnia
 sapienter perfecisti, impleta est terra posses-
 sione rerum tuarum. Vifa est etiam Ethnicis,
 quibus perexigua contigit rerum divinarum
 cognitio, hæc naturæ consideratio fructuosa
 mentique utilis ac jucunda. Sic Cicero in
 Academicis: (z) nunquam ego Physicorum
 quæstiones exterminandas censeo. Est enim
 animorum ac mentium naturale quasi pabu-
 lum, consideratio contemplatioque naturæ:
 erectiores enim efficitur, ac res fluxas ca-
 ducalesque despiciamus, mente & cogitatione
 in cœlestia defixi. (a) Indagatio ipsa rerum
 sum-

x Rerum vicissitudo quid indicet. y Psal. 104.
 z Lib. 4. a Inscul. 8.

summam parit delectationem ac mens amen-
 tissima completur, afficiturque voluptate.
 Quicquid autem ipsa natura genuit, non
 modo animal, sed etiam quod ortum è terra
 stirpibus nititur, in suo quoque genere per-
 fectum est. (b) Quorum alia humilia sunt,
 nec altius se à terra tollunt: quædam in
 maximam altitudinem assurgunt, alia per-
 petua fronde virent, alia hyeme spoliata ni-
 tore ac pompa frondium, verno tempore
 tepesfacta frondescunt ac repullulant, denuo-
 que in stirpem emergunt. Nec est ulla res,
 quæ non ita vigeat insita vi, quin protube-
 rante turgenteque semine aut flores, aut
 fruges, aut baccas proferat, eaque Solis calo-
 re ad perfectam maturitatem perducatur, effe-
 ctuque salubri imbuatur. (c) In animantibus
 quoque, quibus quum ratio desit, sensus at-
 tributus est, ipsius naturæ vis atque inclina-
 tio perspicui potest: alias enim natandi peritas
 aquarum incolas esse voluit, alias volucres
 libero cælo frui, alias reptiles. quasdam gra-
 dientes, nonnullas solivagas, piasque greg-
 atim volantes, ut sturni factitant, millia-
 rix, frigilli, passeris, columbæ, immanes
 alias ac feras, quasdam cicures & mansuetas,
 ut omnia gallinacei generis, & quæ domesti-
 ca atque altilia dicuntur. Homo vero, cupis
 imperio omnia subdita sunt & subjecta, mul-
 to quiddam præstantius est consequutus, nè-
 pe præter loquendi munus, rationem & men-
 tem animumque cœlestis naturæ ac divinita-
 tis participem. Humanus siquidem animus
 decerptus ex mente divina cum nullo alio
 quam

a Herbarum diversitas. c Animantes natu-
 ra instinctu ducuntur.

quam cum Deo comparari potest nec ad ul-
 lius naturam referri. Quocirca homini eni-
 tendum ut quam proxime ad suum opificem
 assurgat, illique assimilem se prestare affe-
 cter. Quum enim Deus ceteras animantes ab-
 jecit ad passum ac pabulum: solum homi-
 nem humo excitatum, celsum ac sublimem
 constituit, quo ad cœlum ac domicilii sui
 conspectum mentem oculosq; erigeret, qua
 de re sequenti capite fufius.

C A P. II.

Hominis dignitas & prestantia.

QVum autem Deus Opt. Max. summopere
 suspiciendus sit in rebus creatis, quæ pas-
 sim obvix existunt, atque oculis mentique
 se ingerunt, tum potissime in homine miri-
 fice ejus elucet sapientia. Quicquid enim in
 mundo se profert quamlibet concinne atque
 affabre factum, nulla ratione comparari
 componique (d) hominis prestantiæ potest,
 adeo ut hinc præcipue sumi voluerit sui æsti-
 mationem Deus, suæque divinitatis speci-
 men exhibere mortalibus, hoc est, ex sua cu-
 jusque mente, sui que notitia perducere nos
 voluit in cognitionem tantique opificis re-
 verentiam: nihil enim expressius repræsen-
 tat Deum, quam mens hominis, qua ad ima-
 ginem ac similitudinem ejus est condita.
 e Est siquidem homo expressissimum Dei si-
 mulacrum. Quamobrem ob externum in-
 ternumque oraculum, atque amplissimas do-
 tes

d *Homo præcipuum Dei opificium, e Mens
 hominis Dei simulacrum.*

tes *μικρόκοσμος* & dici meruit, quod in hunc cumulatissime omnia profuderit munificus ille rerum parens atque opifex Deus. Hujus enim causa omnia producta in lucem, illiusque usui cuncta patent, ac sunt exposita. Quod ipsum agnoscit Psalter regius, gratique animi argumenta proferens: (f) Fecisti illum, inquit, paululo angelis inferiorem. imo propemodum ut Deum quendam gloria & honore decorasti, illumque præfecisti operibus à te creatis. Hanc autem prærogativam etiam à mundi exordio obtinuit, adeo ut omnia, dum vigent ac consistunt, homini sint obsequiosa ac famulentur. Sic enim Geneleos primo (g) omnium rerum principatum ac præfecturam Deus homini asseruit. Fructificate, multiplicamini, replete terram, eam subigite, & in pisces aquatiles, volucresque aëreas, & omnes quæ in terris moventur bestias, imperium exercete. De mente autem quæ illi divina est, & qua proxime ad Deum accedit, deque internis animi dotibus, ratione & intellectu, quibus belluis præstat, quum abunde scriptores alii, nec sit hujus instituti in præsentibus supersedeo. De corpore vero, quæque illi cognata sunt, ab eoque dependent, pauca disseram. (h) Illius enim excellens & spectabilis forma moribus animæ congruens atque accommodata, staturæ corporis celsus atque erectus in cælum, os sublime ac resupinatum, omnium partium ac totius symmetria, seu exacta commensuratio, etiam ab Ethnicis atque à nostra religione alienis sunt deprædicata, adeo, ut mi-

rari
 f Psal. 8. g Homo mundi præfeditus. h Decor corporis humani.

rari subeat nostrorum hominum incuriam, qui aut nihil prorsus scrutantur, aut frigide, atque oscitanter seiplos naturæque opera excutiunt, quum (i) David rex magnific. pressius fixiusque naturam hominis contemplatus excuscitari cœperit atque exardescere in tanti opificis amorem atque admirationem. Sic enim tum aliis tum hujusmodi elogiis illum prosequitur: (k) Celebrabo te Domine, quod mirifice sim formatus, opera tua admiranda sunt, eaque scrutatur & agnoscit anima mea, non fuit tibi occultum ullum os meum, quum formarer in abdito & quum miro artificio fingerer in materni uteri latebris. Informem atque inelaboratum foetum viderunt oculi tui, & omnia membra mea velut in libro penes te descripta erant, quæ deinceps non nisi multis diebus formata sunt. Admirationi mihi est scientia tua, qua in me formando usus es, excedit illa prorsus captum meum. Quum enim, inquit, me totum excutio, quum corporis structuram, animæ præstantiam, vim mentis sedulo expendo, eaque ratione ac judicio assequi nequeam, & majest. tuam veneror, & amplector munificentiam. Jam vero sinamus paululum interquiescere formam illam spectatissimam, tum reliquas partes corporis visenda specie: internorum viscerum situm, naturalium facultatum potentias, nervorum à cerebro ortum, ductum arteriarum à corde, venarum ab hepate propaginem consideremus, tum animæ facultates & potentias, quibus ipsa suas functiones profert ac perficit:

i David nature admirator unicus. k Ps. 138.
Davidis exclamatio in Dei admirationem.

cit: his accedit spiritus ille ætherius caloris naturalis sedes ac vehiculum. (l) qui trifariam discriminatur, ac totidem locis discretus est, sic ut animalis cerebro, vitalis cordi, hepatis naturalis sit ascriptus: hic cum (m) nativo calore, humoreq; nutritio utriusque fomite corpus alit ac vegetat atq; in exercendis actionibus vires suppeditat, quamobrem non indiligenter tria hæc fovenda instaurandaque sunt somno, vino, alimentis, exercitatione: quæ tamen moderate adhiberi postulant, ne si vel immodica sint, vel intempestiva, hominem à sede mentis contingat dimoveri, multisque ac variis affectibus duci.

(n) *Ignis est equidem vigor & cælestis origo
Omni homini, quantum non noxia corpora
tardant,*

*Terrenique hebetant artus, moribundaque,
membra,*

*Hinc metuunt, cupiuntque, dolent gaudent-
que, nec auras*

Respiciunt clausi tenebris & carcere cæco.

Quibus Poëta (*) quatuor animi perturbationes complectitur, quæ ex intemperantia ortæ mentem hominis turbulentam efficiunt atque inquietam. mirisque modis exagitant. Postremo ad illa dirigamus oculos, quæ istis omnibus speciem præbent, formæque præstantiam inducunt, hoc est, formandi figurandique factus artificium excutiamus, quod tale tantumque est, ut quivis etiam à re medica alienus in eo excutiendo vires ingenii ac-

1 *Tres in homine Spiritus. m Quæ res spiritus
fulciant. n Virg. Æneid. 6. o Affectuum ty-
rannis.*

acrit
scire
se ip
quis
re &
corp
actio
debe
quis
sultu
ne a
ctio
alter
rat a
cadu
& re
Deus
refur
volu

Natur
ver
no

Pos
hu
mirab
xiffer
modi
illi de
que s
comp
(.) h

p Co
art. 1

scruter debeat intendere: hujusmodi enim res
 scire & perscrutari cujusvis interest, quum in
 se ipse versetur, atque in sui contemplatione
 quiescat. (p) Siquidem quum homo ex corpo-
 re & anima constet & conflatus sit, ipsumq;
 corpus animæ sit instrumentum per quod
 actiones suas perficit, cui non summa esse
 debet utriusque partis cura & observatio?
 quis non utriusq; incolumitati optime con-
 sultum cupiat? præsertim quum alteram si-
 ne altero consistere nequeat: suasque fun-
 ctiones & munia inoffense obire: (q) Namq;
 alterius sic altera poscit opem res, & conju-
 rat amice. Est quidem corpus pro tempore
 caducum & mortale, sed quum sit animi vas
 & receptaculum, illiusque ministerio utatur,
 Deus id quoque destinavit aternitati, ac per
 resurrectionis mysterium ejusdem muneris
 voluit esse particeps, nempe immortalitatis.

CAP. III.

*Naturalissimum procreare sibi simile, eoque re-
 verenter uti debent homines tanquam divi-
 no munere, Dei que instituto.*

POSTquam Deus cælum ac sublunarem
 hunc mundum condidisset, omnisque tam
 mirabili sapientia atque artificio constru-
 xisset, ut nihil ad necessarios usus, ad com-
 moditatem atque ornatum deesset, visus est
 illi desiderari aliquis cui ista essent usui, qui-
 que se his oblectaret ac frueretur. Itaque
 completo perfectoque omni naturæ ornatu,
 (r) hominem in mundum tanquam in suam
 B post-
 p Consensus animi & corporis q Hor. in
 art. Pœt. i Conjūgi institutio à Deo.

possessionem produxit, illique ne vitam in-
 manam degeret, in adjumentum ac socie-
 tatem mulierem adjunxit, in sevitque utri-
 que vim amoris, ac procreandæ sobolis avidita-
 tem, humore spirituque turgido, atque or-
 ganis idoneis ad eum usum preparatis: &
 ne alter alterius contactum exhorresceret,
 addidit illecebras, ac mutui complexus ap-
 petitionem, ut quum se inirent, suavitates
 illos affici, mirisque modis definiiri con-
 tingeret. Siquidem nisi omnis generis animan-
 tibus hoc esset natura insitum, ut posterita-
 ti consulerent, ac propagationi insisten-
 rent; contideret ac collaberetur genus hu-
 manum, nec diu possent subsistere res
 mortalium.

(f) *Omne adeo genus in terris hominumque
 ferarumque,*

*Et genus æquoreum, pecudes, pisceque vo-
 lucres,*

*In furias ignemque ruunt: amor omnibus
 idem.*

*Quid juvenis, magnum cui versat in ossi-
 bus ignem*

*Sævus amor? nempe abreptis turbata pro-
 cellis*

*Nocte natat cæca serus freta, quem super-
 ingens*

Porta tonat cæli, scopulis illisa reclamationes

*Æquora, nec miseri possunt revocare po-
 rentes.*

Quum itaque tam (t) validus sit is affectus
 tamque indomitus, ut ægre possit coërceri
 (nec enim, omnes suis cupiditatibus zque
 norunt moderari) indulgit homini Deo

f Georg. 3. t Stimuli veneris varii.

genialem legitimumque thorum (v) ut saltem intra illius limites consisterent, nec vago se concubitu contaminarent, quæ dono continentix sunt destituti. Postquam igitur peracto concubitu, mulierem conceptu impleri contingit, magna subsequitur naturæ solertia in fovendo ac coagulando fingendoque utriusque sexus semine, quo stato tempore exactoque novem mensium decursu emergat dominator ille ac totius universitatis decor homo. Hanc spem dubiam ac rudimentum naturæ hominem effigiare condiscantis, appositissima similitudine expressit Iob: (x) *Nonne sicut lac mulsisisti me & sicut caseum me coagulasti, pelle & carne circumdedisti me, ossibus & nervis me compingisti, tuoque beneficio vita mea subsistit: ac tua virtus fulcit spiritum meum.* Huic affinis est sapientis Hebræi (y) sententia, qua vitæ suæ primordia in hunc modum describit. (z) *Sum quidem & ego mortalis homo similis reliquis, terrigenæ protoplasti soboles, atque in utero matris figuratus sum caro, decem mensium spacio coalescens in sanguine, ex semine hominis ac delectamento, subsequenteque somno. Idem quoque & ego genitus hausi communem aërem ac simili modo prodii in lucem, omniumque hominum more ploratum edidi, atque à lacrymis vitam sum auspiciatus.* Ex quibus intelligimus cum in omnibus tum in excirandis propagandisque liberis (a) omnia naturæ ordine ac moderate instituenda, ut ex Hippocratis & Galeni senten-

B 2

tia

v *Deus cur conjugium instituerit.* x Iob. 10.
 y *Sapient. 8.* z *Hominis primordia quæ.*
 a *Moderate omnia instituenda.*

tia, motus seu exercitatio cibum præcedat, cibum sequatur Venus, somnus Venerem, qua expleta facultates naturales in elaborando fœtu partes suas obeunt, ac lassitudo ex concubitu contracta obdormienti statim remittitur, adjuvante simul somno concoctionem: somnus enim ad concoctionis celeritatem est adiumento. Caterum quod ad generationis nostræ principia attinet, magna solet agitari quæstio: Conferatne semen ad fœtus generationem mulier? An conferat ad formæ similitudinem sexusque discrimen virile robur? De effigie formæque similitudine primum mihi institueretur disputatio, postmodum de muliebri semine, & quantum ad fœtus procreationem conferat adiumenti. Ideo sum facturus accuratius (b) quod apud nostrates non desint lenæ quædam quæ persuadere conantur sceminis, quam minimum conferre ad generationem fœtus matres, sed tantum gestationis tædium obire, novemque mensium fastidia tolerare, quasi conductitium uterum offerrent viris, cui tanquam navi onerariæ suas merces inferant, suamque sentinam deponant. Qua persuasione efficitur ut matribus erga sua pignora amor tepescat, omnisque humanitatis affectus, qui huic sexui peculiaris inesse solet, penitus exuatur. Quas ego quavis infamia dignas potius deputo, quam pariat in ullo honestarum numero censeri. Quod si exempla in has edenda sunt, (c) catamidiari hoc est, publicitus spectaculo esse merentur, ac contumelia probis que affici. His

enim

b *Fœminis multum tribuendum in procreatione liberorum.* c *Catamidiari quid.*

enim imputandum quod nonnullæ in suos inhumanæ sunt ac crudeles suosque, fœtus vel exponant, vel desertos patiantur. Quæ saviores sunt ac magis feroces quam tigrides, leopardi, ursi, pantheræ, aliæque brutæ pecudes, quæ multum operæ impendunt alendis fovendisque fœtibus: quod etiam in alite domestica gallina demonstravit Servator (d); adeo ut animantia quæque procatulis suis dimicent, ac se periculo exponant, vitæque discrimina illorum causâ animose adeant. (e) Vidimus autem hisce vernis mensibus trecentarum ovium gregem, quum balantes fœtus scapha è littore avectos, matrumque uberibus avulsos, non deterritæ maris savitia, incredibili affectu prosequerentur, accedente Oceani æstu ad unam omnes fluctibus oppressas (f) Quo exemplo commonitos velim, & documenta sumere improbos atque inhumanos progenitores, qui aut nihil profus, languide & oscitanter erga liberos, erga chara sua pignora afficiuntur: quum inertia mutaque pecora mactationi ac laniensæ destinata non vulgarem affectum ac propensi animi resistitationes ergo suos proferant.

B 3

d' Matth. 19. e Ex animantibus natura vis
perspicitur. f Exhortatio ad humanitatem
ex animantium aff. Ela.

CAP. IV.

*De similitudine natorum cum progenitoribus.
Et qua ratione, qua foris incidunt, infanti
communicentur, multarumque rerum for-
mas ex matris imaginatione concipiat.*

CONSTANS est apud Medicos, multisque rationibus confirmata opinio, (g) si mulier semen conferat affluentius, matri infantem assimilari: sin viro profluat exuberantius, patri: quod si ex æquo, parique mensura, ac collatis viribus contribuunt, utrique assimilem esse, vel parte una patrem, altera matrem referre: denique si in dextrum uteri sinum derivetur, atque è dextro teste promanet, caloris ratione marem proferri: si vero è sinistro atque in lævam partem inclinetur, ob loci frigiditatem atque humiditatem fœmelam procreari. Nonnunquam, Lactantio teste (h), quum forte in lævam partem uteri viri semen incidit, mas quidem gignitur: sed (i) quia in parte, quæ fœminis procreandis destinata est, conceptus perficitur, aliquid in se semivirile habet, supra quam viri decus pariatur vel formam venustam, vel nimium candorem, vel corporis lævorem ac mollietatem vel vocem gracilem atque exilem, vel mentum glabrum nullaq; barba decoratum, animum denique minus virilem: rursus si in partem dextram fœminei sexus semen defluerit, fœminam quidem procreari. contin-

g *Seminis efficacia in similitudinis ratione.*
h *Lib. de Opific. i Lactantii sententia de similitudinis ratione.*

tingit: sed (k) quoniam in aliena parte concepta sit, habet in se aliquid virilitatis, ultra quam sexus ratio permittit, ut valida membra, nimiam proceritatem, colorem fuscum, faciem hispidam, vultum indecentem, vocem robustam, animumque virilem atque audacem: (l) quo fit, ut istiusmodi constitutionis mulieres excusso jugo imperium in viros exerceant, tantumque sibi in administrandis rebus assumant auctoritatis, ut viris ne hiscere quidem aut mutire liceat. Hæc autem & pleraque alia, quam de similitudinis ratione adferri possunt, licet sint vero consentanea, magnaque ex parte sic res evenire soleat: præcipua tamen effectus hujus causa in tacita mulieris imaginatione consistere mihi videtur. (m) Si quid enim illa animo concipiat, aut in obvia quæque inconspicte desigat oculos mentique imprimat, ea plerumque infans in extrema parte representat. Sic inter amplexus & suavia, si mulier oculos ac cognitionem in viri vultum dirigat, aut quem alium præsentem imaginetur, hujus effigies in foetu solet elucere. Ea siquidem est imaginariæ facultatis vis & potentia ubi mulier fixius quid intuetur, ut simile quiddam conspectis emolliatur, adeo ut infanti varias rerum formas induci contingat ac nævos, lentigines, lituras, verrucasque imprimi, quæ non facile elui possunt, aut emaculari. (n) Sic nostrates matronæ ex leporis obrutu infantes edunt labello supremo bifido ac bifurcatim dissecto. Si-

B 4

mili

k *Virago unde nomen sortita.* l *Mulier quæ magis imperiosa.* m *Imaginatio mulieris quid emolliatur.* n *Leporina fissaque labra unde.*

mili ratione nonnulli simis existunt repandisque naribus, ore distorto, labiis indecore prominentibus, totoque corporis habitu deformi, quod mulier conceptus ac gestationis tempore, oculis totaque mente ac cogitatione in monstrosas quasdam species fuerit defixa. (o) Tale quiddam in reliquis animantibus elaborare solent naturæ artifices, objectis sub ipso conceptus momento variarum rerum coloribus. Quo stratagemate astuque usus Iacobus, (p) cui postmodum Israël nomen inditum, passim stratis objectisque virgultis, quibus cortices ademerat, maximam gregis partem quam se inirent, maculoso regmine, varioque ac versicolore vellere præstitit. Sic picturatas alites, sic canes equosque scutulatos ac guttatos perficimus. Quod naturæ artificium, omnesque similitudinis rationes ac causas exactissime expressit his propemodum verbis Plinius: (q) Similitudo in animo menteque est reputatio, in qua multa creduntur fortuita pollere, visus, auditus, memoria, comprehensæ haustæque sub ipso conceptu imagines, tum subito oborta cuiusque rei cogitatio effingere similitudinem, formasque miscere creditur, hinc alios avorum, alios patrum, plerosque autem cognatorum effigiem ostentare. Ideoque plures in homine, quam in reliquis animantibus differentix ac discrimina, quoniam cogitationum velocitas animique celeritas, atque ingenii varietas multiformes notas imprimit, quum

cate-

o *Arte mutatur species & color animantium.*
 p. *Genes. 30. q Lib. 7. cap. 12. Plinii sententia de similitudinis ratione.*

exteris animantibus animi fere sint immobiles stabilesque atque in suo cuique genere similes. Quo fit, ut mulieris imaginatio alienam formam, atque ascititiam effigiem infanti inducat, nullaque in parte gignentis similem. Sic mulier quædam quum extra legitimum thorum se alteri prostituisset, metuens ne inopinato subitoque mariti interventu opprimeretur, exactis novem mensibus infantem enixa est non adulteri, cujus furto usa erat concubitu, sed absentis mariti prorsus similem. Qua de re exitat perquam lepidum Epigramma disertissimi viri Thomæ Mori; quod quum huic argumento mire congruat, non gravabor adscribere: (r)

*Quod ante conjunx quatuor
Natos Sabine protulit
Multum ecce dissimiles tui:
Tuos nec ipse deputas.
Sed quem tibi puellulum
Enixa jam nupervime est,
Solum tibi simillimum
Pro quatuor complecteris.
Adulterinos quatuor
Vocas, repellis, abdicas.
Atqui graves tradunt Sophi,
Quodcumque matres interim
Imaginantur fortiter,
Dum liberis datur opera,
Ejus latenter & notas
Certas & indelebiles,
Modoque inexplicabilis
In semen ipsum congeri,
Quibus receptis intime,
Simulque concretescentibus*

B 5

A men-

r Thomæ Mori lepidum epigramma.

*A mente matris insitam
 Natus refert imaginem.
 Quum tot abesses milibus,
 Dum gignit uxor quatuor,
 Quod esset admodum tui
 Secura, dissimiles parit.
 Sed unus omnium hic puer
 Tui refert imaginem;
 Quod mater hunc dum concipit
 Sollicita de te plurimum
 Te tota cogitaverat,
 Dum pertimescit anxia,
 Ne tu Sabine incommodus,
 Velutque lupo in fabulam
 Supervenires interim.*

Quo fit ut inefficax sit argumentum, ac pro-
 fus invalida, parumque firma asseveratio;
 quæ in designandò parente ex similitudinis
 ratione sumitur. (f) Neque enim naturæ
 lex, aut publicus orbis consensus, ob simi-
 lem formam atque effigiem cuiquam pro-
 lem addici patitur. Cæterum quod ad inge-
 nia, ad mores, ad studia animique propen-
 siones attinet, quotidiana exempla demon-
 strant, liberos, ut quibus omnis vis animi
 ac vitalis spiritus ex facultate seminis est
 infusus, pari propemodum esse conditione
 cum progenitoribus, eandemque cum iis
 naturam sortiri. Verum hac in re plurimi
 refert intensius aut remissius re Venerea af-
 fici, illique incumbere. Sunt enim plerique
 minus salaces, minusque fervidi, & qui non
 magnopere hanc monomachiam, hoc est,
 singulare certamen expectant, imo hoc lucta-
 men detrectent potius: hi quo uxoribus
 gra-

f Similitudo nemini prolem asserit.

gratificentur, easque pacatiores, magisque incommodas experiantur, pensum concubitus, seu debitum, ut Paulus (i) vocat, persolvunt quidem, sed languide & oscitanter. (v) Quo fit, ut fœtus à parentum natura ac moribus, insitaque generositate desciscat, atque hinc sapientes aliquando stupidos atque inertes, parumque sanæ mentis liberos procreent, quod hujasmodi voluptatibus non magnopere afficiantur. Quum vero progenitores in Venerem incalescunt ardentius, ac cumulate assatimque conferunt, plerumque evenit, ut liberi eisdem mores ac studia, morusque animi ac gesticulationes exprimant, parentumque indolem repræsentent. (x) Vt enim alites eandem cum parente naturam sortiuntur, eundem in pennis colorem referunt: ita liberi progenitorum mores exacte exprimunt, eademque cum iis sunt naturæ essentia. Sic quæ parenti ligna genitiva impressa sunt, eadem filiis inesse consueverunt. Siquidem ex Horatii sententia Carminum lib. 4. ode 4.

*Fortes creantur fortibus & bonis;
Est in juvenis, est in equis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant, aquila columban.*

Et quoniam institutio naturæ dotes perficit, atque errores corrigit, vitiaque eximit, commodum adjecit:

*Doctrina sed vim promovet insitam,
Relique mores pectora reborant.*

Chremes quoque Terentianus ex maternis moribus filium æstimat. Sic enim cum Sofrata
t 1. Cor. 6. v Sapientes cur aliquando stultas procreent. x Simile ab alitibus.

26 DE OCCULT. NATURÆ
strata Heautontimorumenos Actu 4. Scena
3. rixatur :

*Is quod non est consimilis moribus,
Convinctes facile ex te natum , tui similis
est probe.*

*Nam illi nihil vitii est relictam , quin ite-
dem sit tibi.*

*Tum præterea talem , nisi tu , nulla pareret
filium.*

Et quidem ita natura comparatum est, idque magna ex parte usu venire videmus, (γ) ut filii sint paternorum morum æmuli, parentumque vestigiis insistant, sic ut plerique sectentur aleas, scorta, popinas; nonnulli tamen parentum industria atque educationis beneficio ad summam virtutem emergunt, ac ad optimam frugem se conferunt. Quamobrem sedulo cuique elaborandum, ut ita affectibus moderetur, vitæque cursum ac victus rationem instituat, ne vel sibi quicquam incommodi inferat, vel aliquo vitio suos contamine. Siquidem ex patris semine, maternique sanguinis profluvio atque affluxu multa ad posteros solent derivari. Eadem enim vis & natura, quæ parentum semini inest, in natos diffunditur ac transfusatur. Sic ex Carulli sententia

Naturæ sequitur semina quisque suæ.

Quum autem semen ex præcipuis partibus defluat, omniumque membrorum in se naturam viresque complectatur, (z) fit ut quæ vitia ulli parti inhæserint, ea hereditario jure proles fortiantur. Sic qui elephantiasis, quæ vulgo lepra dicitur, epilepsia, podagra, chi-

ragra,

y *Mali corvi malum ovum. z Parentum
morbi ac vitia in proles redundant.*

ragra, morbisque aliis contagiosis sunt inquinati, iisdem vitiis suos imbuunt. (a) Et quoniam maternus sanguis præcipuum sit fœtus alimentum, & fœcundaria procreationis origo, plerunque evenit, ut plus labis ex matre contrahant, siue corporis habitum, siue animi mores spectes. Sic improbæ apud nos, temulentæ ac stolidæ liberos producunt sibi prorsus assimilés, vitiisque maternis affines. Materna autem macula plus officit liberis, quam paterna, quod ad expugnatam pudicitiam, aut commaculatam genialem legitimumque thorum attinet, vel ob bibendi consuetudinem ac temulentiam aliamque improbitatem spectat. Nam si vir aut adultus juvenis nulli addictus, nec conjugio alligatus, ex puella quadam prolem suscipiat, id laudem propemodum meretur, non vituperium: quum vulgo distitare soleant, tuto hujusmodi homini posse elocari filias, nempe non infœcundo aut effœto, nec deplorata sterilitatis, ut qui jam specimen ediderit prognerandæ sobolis: quum fœmina aut puella nubilis maturaque viro, si id facticer, aut tale quiddam admittat, ubi uri aut prurire coeperit, illam existimationis jacturam hoc pudicitia detrimentum patiat, ut vix cerdo infimaque sortis homuncio se illi addicere sustineat, aut si tale quiddam aggrediat, confestim prostituti corporis vitium exprobratur. Ita ubi semel pudicitia ulli virguncula excussa est, atque expugnatum virginale claustrum, abditaque (b) embolia re-

serata

a Ex muliere major mali pars in natos devolvitur. b Embolia ingressus secretior, ab immittendo.

serata sunt, nunquam ea labes ac macula elui potest, nunquam hic hiatus refarciri. Siquidem, ut is ait :

--- nulla reparabilis arte

Lesæ pudicitia est, deperit illa semel.

Quo spectat illud Plauti in Amphitruone: Non ego illam dotem duco esse, quæ dos dicitur, sed pudicitiam & pudorem, & sedatum Cupidinem, Deum merum, parentum amorem & cognatum concordiam. Quapropter præter alios sapiens ille Hebræus (c) studiose commonefacit progenitores, ut vigilantanter prospiciant filiarum suarum pudicitiam atque honestati, ne illas consuetudine improborum contaminari contingat, aut ullam maculam concipere. Est enim is sexus natura fragilis, atque ad raiam propensior. Quum itaque plurima sint, quæ moribus vitæque integritati officiant, nec minus rariæ quæ effigiem formamque corporis dehonestant, danda cum primis opera, ne quid incidat, quod animum depravatis moribus, corpus monstruosa aliqua specie posset deformare. Et quoniam corporis species formæque elegantia omnibus grata acceptaque est, accurate observanda sunt, quæ ex naturalium causarum progressu, formæ gratiam vel conciliant, vel adimunt. Ea quum in muliebris imaginatione, atque iis quæ foris obveniunt potissime consistat, enitendum, ne quid illi sexui versetur ob oculos, ne qua obrepat absurda cogitatio, quæ in elaborando fingendoque foetu aliquid adferat detrimenti. (d)

Si quid enim alicunde mali ingruat, si quis inci-
c *Eccles. 7. d Mulier gestans uterum affectibus exposita.*

incidat terror aut ex re obvia trepidatio, confestim omnis affectus & consternatio in foetum decumbit spiritibus naturalibus atque humoribus eo conuersis, toraque muliebri facultate in tale quiddam effigiando occupata. Vehemens siquidem fixaque cogitatio dum rerum species vehementes movet, atque identidem versat formam figuramque, quam assidua imaginatione revolvit, foetui imprimat, atque illi rei cogitatae figuram inducit. Spiritus enim interni atque humorum affluentia rei excogitatae pingit formatque imaginem. (e) Nec vero temere aut ex nulla causa est, quod nonnulli enormi sint corpore, aspectu torvo atque inamœno, protuberantibus inflatisque buccis, ore distorto, rictuque indecenti, quum hæc eo eveniant, quod gravidæ huiusmodi spectra ac simulacra cogitatione menteque conceperint, aut oculis intentius in illa fuerint defixæ: Sic nihil mihi æque improbari solet apud lasciviores mulierculas, quam quod catellis simiisque sese impensius oblectent, quodque illos sinu gestant, fovent, demulcent, basiant, blandeque contrectant. Horum enim consuetudine & aspectu natura foeminarum imperfecta, nescio quid alienæ formæ animo menteque concipiat, ac foetui inamabilem minusque speciosum vultum affingat. (f) Sic apud Belgas *catelli* quidam *Melites* in delitiis habentur *Heroinis*, *Camusii* vulgo à naribus dicti, pusillo corpore, colore niveo, naribus medio simis ac depressis, pinna eorum resupinata, cauda non in alvum reflexa, ut in

ignae
 e Unde corporis deformitas. F Mulieres immodice canibus afficiuntur.

ignavis canibus, quos hybridas vocant, sed erecta atque in sublime falcata, oculis mire patulis, ac protuberantibus, utrinque lippitudine vitiatis, fractis enervatisque cruribus ac circa pedum suffragines repandis, postica vero corporis parte glabra, & quam nulli pilii convestiunt, sic ut podicem indecenter conspiciendum præbeant ejusque rei causa spectantibus subinde obvertant. Hoc animalculum, quoniam membris moribusque ridiculum est, multaque obtinet, quæ gignentis natura in se quoque posset transformare, ablegandum censeo, ne, quas imprægnari contingit, aliquid deformitatis asciscant. Hanc autem monstruosam formam membraque tam deformiter distorta non sunt natura nacti, sed hominum opera, qui caveolis includunt, subductoque alimento cogunt gracilesce, quemadmodum virgunculis, ut est apud Terentium, cibum subtrahunt, quod reddunt junceas, ne si qua paulo sit habilior, athleta videatur. Sic circumforanei circulatores juvenculis membra intorquent, quo in obeundis saltationibus sint agiliores.

(g) Nuper nebulo quidam oppidatim spectandum obtulit infantem inulitate magnitudinis, capiti reliquis membris non correspondentibus ulla proportione. Quod virum ubi ex morbo contrahitur, non arte ascitum, ut hoc erat, (h) hydrocephalon Medici vocant ob caput scilicet aqueo humore turgidum. Hujus quum picturam modo spectasset gravis quædam, tam insolito spectaculo attonita, exacto gestationis tempore; non

sine

g *Rei gesta enarratio. h Hydrocephalon quale capitis vitium, vulgo Welhoost.*

sine vitæ discrimine infantem edidit fungo-
 so, stupendæque magnitudinis capite; cui
 hoc etiam accessit mali, quod inter nutricis
 amplexus magis magisque extumesceret, at-
 que ad molem insignem protuberaret. Quod
 mihi quæta est mulier oblato puero, cujus
 quum caput hinc inde prementibus digitis
 leniter contrectarem, pulvini more subside-
 bat modo cutis, modo assurgebat. Hujusmo-
 di autem spectacula non pregnantibus modo
 sunt evitanda, sed omnibus etiam, quibus
 horum conspectus & imaginatio nocturnam
 quietem possit vel intercipere, vel turbare,
 quod fere usuventre solet pueris, ægrotis, se-
 niculis, melancholicis: quibus tamen mon-
 strificus rerum aspectus minus incommodat,
 quam mulierculis, (i) quæ oblati hujusmo-
 di simulacris supile quiddam in utero effi-
 gunt, ac moliantur. Quum enim omnes vi-
 res ac naturales facultates totæ sint in for-
 mando fingendoque fœtu, sit ut muliere ali-
 quo malo percussa, omnes humores ac spi-
 ritus ad ima ferantur, atque in uteri secessum
 confluant. Quibus quum accedit inhxrens
 penitusque menti infixæ conspectæ rei ima-
 ginatio, vis ipsa quæ formationi insistit, eam
 formam ac speciem quam animo concipit,
 effigiat; ipsique fœtui inducit. Neque enim
 temere est, quod dicitur, (b) *Imaginatio*
facit casum. Simili ratione si forex, ælurus,
 mustela, aut tale quiddam inopinato corpori
 insiliit, aut fraga, corna, cerasa, bacca,
 uvæque acinus illi parti inciderit, confestim

noram
 i Vnde pueris notæ imprimantur, & deformis
 species. k Proverbium vulgare ex imagina-
 tione desumptum.

32 DE OCCULT. NATURÆ
notam imprimi contingit : illique membro
hujusce rei imprimi vestigia : (1) nisi forte
mulier in ipso momento , quo hæc corpori
ingruunt , subito absterfo membro , posticæ,
aut remotiori parti corporis manum adme-
veat. Quo factò confestim avertitur malum,
aut contactæ parti nota infigitur : tota ima-
ginatione ac facultate naturali eo conversa.

C A P. V.

*De absurdo prægnantium appetitu , atque in-
satiabili rerum desiderio , quibus si contigat
frustrari , periclitantur.*

SUPERIORIS narrationis series exigere vide-
tur , ut de prægnantium malacia , rerum-
que insatiabili appetentia , pauca disseram.
Quandoquidem in simili fere ratione hæc
ipsa consistunt. Circa tertium à conceptu
mensem vitium gravidæ infestat , Græcis
kitta , Latinis (*m*) *pica* dictum , in quo ob
vitiosos frigidosque humores , atque acidam
pituitam , qua ventriculus imbutus est , car-
bones , putamina , cretam , testacea , aliæque
esui inidonea , avide concupiscunt. Quod
malum potissime invalescit , quum infanti
crines erumpere incipiunt , ac scemellam ge-
stant. Siquidem ob caloris penuriam , humo-
res pituitosi minus concoquantur , quo fit,
ut flatus crebrique ructus ac fluctuationes
fœminas molestant. Huic affinis mulierum
malacia , seu mollities , cui viri etiam ac fe-
brici-

1 Quando mulier ex facie in fetora aut nates
notas transferat, in Pica morbus, vulgo
Dzeemde luss.

bricitantes plerumq; sunt obnoxii. Prægnantes autem quæ hoc vitio tentantur, tam inexplebili tenentur rei alicujus desiderio, ut si denegetur, aut potiri nequeant, cum se tum fœtum in præsentaneum vitæ discrimen adducant. Id malum Belgicæ nationis matronas magna ex parte corripit: (n) quod sint humentis frigidæque naturæ, ac pravo nutrimento alantur. Non defuerunt nostra memoria, quæ conspecto viro quodam thorofo, ac corpore succulento, morsu hujus appeterent armos. (o) Quod ipsum quidam gravidæ, quo illius desiderium expletet, & ne quid incommodi accideret, haud gravate admittit: itaque illa dentibus partem avulsit, crudamq; paululum modo mandibulis confectam devoravit. Illa vero nec dum satiata iterato id tentavit: at vir illam repulit, nec denuo in corpore suo pati lanienam sustinuit. (p) Quæ confestim mœrore tædioque affecta, parturire occipit: ac quum geminos gestaret, alterum vivum, alterum quod eodem pulpamento frustrati contigerat, mortuum edidit. Hujus non alia mihi ratio excogitari posse videtur, quam quod contracto mœrore mulieris animo spiritus vitales imminui atque humores fœtui alendo destinatos alio averti, nec ad uterum deferri contingat, sic ut infans alimento, quo illum mater expleri voluit, destitutus vel elanguescat, vel emoriatur. Quum enim meatus & conceptacula per quæ derivari dirigique com meatus in uterum solent, oc-

clu-

n Humida mulieres exotica appetunt. o Res geste narratio. p Mulier prægnans incommodam sentit ex denegatis eduliis.

cludantur, frustrari alimento infantem est
 necesse ac vita privari. Quod si prægnans
 validæ sit naturæ, suisque affectibus obistere
 norit ac mederi, non omnino extinguï, sed
 valetudinarium infantem esse contingit. Ex
 his abunde perspici potest, quid efficiat ma-
 lieris imaginatio, quid rei objectæ ac mente
 conceptæ desiderium in formando fingen-
 doque fœtus corpore. Quamobrem non
 præter rationem artis mihi facere videntur,
 qui minus rigidi, nonnullis licet aliena ap-
 petant, nonnunquam admittunt, modo ne
 magnum detrimentum corpori sint allatura;
 tali enim victus ratione aliquando diutur-
 nos chronicosque morbos discutimus. (q)
 Sic ubi ægroti longis morbis conflantur,
 non admodum difficilem aut refractarium
 præbere me soleo in iis admittendis, quæ
 summa aviditate ac quodammodo blandi-
 mentis, tum velut precario exposcunt, cum
 impense ea cupiunt, magnaque alacritate at-
 que avide assumunt, ut excitato calore natu-
 rali, insitisque facultatibus irritatis atque
 excitis, concoqui infixos corpori humores
 contingat ac meatibus reclusis dissipari. Ita-
 que ex Hippocratis (r) auctoritate nonnun-
 quam ægrotis gratificari studeo ad eaque
 mullare ac connivere, quæ non magnam no-
 xam corpori inferunt. Siquidem (ut is ait)
 paulo deterior cibus & potus, modo suavior,
 melioribus quidem, sed minus suavibus præ-
 ferendus. Quæcunque enim sapidiora sunt,
 palatoque gratiora, & facilius concoquun-
 tur, & plus alimenti adferunt, quod avide
 sum-

q *Ægrotis quando in eduliis gratificandum.*
 I. Lib. 2. Aphorism. 38.

summaque voluptate ea ventriculus amplectatur. (f) Sic novi qui ex haleculis, quas arengas nostri vocant, crudis etiam, recensque mari exemptis, quartanas, erraticasque febres discusserunt. Sic in deploratis morbis, quique ad summum pravitatis adacti sunt avidam illam appetentiam non magnopere formido: neque enim in illis admittendis, quorum flagrant desiderio me aut contentiosum, aut obstinatum praebeo: sed adhibito delectu praescriptaque utendi ratione ac modo, eatenus huc illis admitto, quatenus non effectura valetudini confidam, morbumque expugnatum iri conjiciam: hujusmodi enim acrimonia, edendique cupiditate acuitur atque exstimulatur naturae vis & potentia paulo ante sopita collectisque viribus morbum imperit alacrius: (t) Sic morbum morbo, ut clavum clavo retundimus, maloque nodo malum adhibemus cuneum: quod ipsum nemini absurdum videri debet, cum in quibusdam morbis febrem sponte excitemus, qui alias futuri erant deplorati. Sic novi qui ex subito hostium incurso, incussoque inopinato timore quartanam depulerunt. Sic apud nos morbus popularis, qui aliquot milia absorpserat, exorta repentina Oceani inundatione, confestim consulescere, profususque savire desistit. Ingruente enim externo aliquo tumultu, humorum collectiones dissipari ac morbus oborta critica evacuatione mitescere, ac secari contingit. (u) Atque hinc est quod hydrophobos, hoc est,

qui

f Aviditas omnia suavia efficit. t Morbos expugnari ciborum nonnullorum desiderio.
u Morbum aliquando morbo expugnari.

qui ex canis rabidi morſu & aquam appetunt & reformidant, inopinato ſubitoque impulſu aquis immergimus, ac metum metu diſcutimus, atque ut incandefcant, effi- cimus: quo excitato calore nativo crudi fri- gidique humores concoquantur, ac natura ad expugnandum morbum incitetur.

C A P. VI.

Semen conferre mulierem, totius operis eſſe conſortem.

(x) **Q**uanquam virile ſemen cum primis efficaciſ agentis motuſque ac gene- rationis principium exiſtat, ſemen tamen conferre mulierem, atque efficaciſter pro- curationi fœtus adminiculari, ſolidis rationi- nibus commonſtrari, validiſque argumentis convinci poſſe video. Primum fruſtra illis indita forent vaſa feminaria, teſtesque an- nexi genitales, ſi excremento ſeminali de- ſtituta mulier, quam minimum conferret, proſuſque eſſet aſymbola. Cum autem ni- hil temere natura ſit molita, neceſſe eſt ad feminis uſum ac propagandi facultatem fa- bricata eſſe, ſuiſque ſedibus ac locis collo- cata cum teſtes, tum feminis conceptacula, quorum viſ ac natura eſt ſpermati vim ſe- cundam ac prolificam ſuppeditare. Nec ad id convincendum quicquam adferri poteſt va- lidius quam quod obſervemus magnos ſub- oriri morbos, ſævaque excitari mulierculis ſymptomata, niſi ſemen concubitu irrita-
tum

x *Fœminis non deſſe ſemen ratione con- vincitur.*

tum profluat. (y) Multas siquidem videre est tum viduas dissuetas Veneri, tum virgines nobiles, maturasque viro, ubi serius ad connubium expetuntur, erumpentibus et jamnum statò tempore mensibus animi deliquio, atque uteri strangulatione acerbissime infestari. Equidem omnibus hoc persuasum esse convenit: plus detrimenti naturæ inferri ex vitiatì seminis, quam menstrui floris suppressione. Nam semen corruptum virus contrahit, ac veneni qualitatem acciscit: hinc gilvus ille, ac mustelinus virguncularum color ubi uri, ac prurire incipiunt: hinc crebra suspitia, cordisque tremor, & palpitatione expultrice scilicet facultate ad excretionem turgentis humoris incitata. (x) Quod si tales seu viduas pruriginosas, seu provectoris ætatis virgines connubio destinari contingat, ac semen subdito virili pessulo elici, in usumque procreandæ sobolis depromi, (a) protinus illas efflorescere videas, ac faciem roseo nitidoque colore perfundi, blandas denique atque amabiles, minusque retricas ac morosas, præsertim ubi viros nactæ sunt qui valenter munus suum obeunt atque officio connubiali strenue perfunguntur. (b) Et quanquam in his non consistat legitimi thori societas, nulla tamen re magis devinciri perspicimus hunc sexum, quam si vir hac in re sæpius uxori obsequatur. Sic enim omnia pacatiora sunt in ædibus, nullæque ingruunt intemperies, nulli tumultus, nullæ tempestates. Alioquin si

rarior
 y *Seminis cohibiti noxa. z Virgines tempe-
 stive elocanda. a Puella maritalæ reviviscunt.
 b Mulier concubitus avida.*

rarior sit concubitus, aut vir in præstantia opera pensoque absolvendo languescat, omnem rerum domesticarum ordinem inverti videas, omniaque sursum ac deorsum misceri: adeo sunt avida hujusce voluptatis nonnullæ, ut lassari citius quam satiari queant. Quæ mihi potissima causa visa est, quod mulier in congressu, mutuoque amplexu semen conferat, & viro plus voluptatis concipiat. Cum enim natura comparatum sit, ut genitalis seminis excretionem propter turgidi spiritus eruptionem, nervorumque tentionem, ingens comiteretur voluptas, ipsaque (c) mulier geminum munus obeat, atque utroque modo patiatur (elicit enim virile semen, suumque cum eo commiscet) verisimile est illam plus gestire ac voluptatis concipere, perfundi que æffluentius. (d) Quo fit, ut proles matri sit plerumque quam patri conformior, quod vires maternæ exuberantius illi sint impressæ, argumento quod mulieres infantes diligant impensius, summoque studio erga illos afficiantur. Siquidem præter seminis excretionem, etiam sincerissimi sanguinis scatebra, atque irrigatione toto gestationis tempore foetus alitur atque augetur. Itaque Galenum (e) in ea esse sententia comperio, ut foetum plus paulo à matre suscipere, quam à patre censeat: ipsamque speciem, sexusque discrimen ad mensuram sanguinis æffluentiam refert: similitudinis vero rariorem ad seminis vim ac facultatem. (f) Ut enim stirpes plus consequuntur

e *Famina virum, ut materia formam atque partem dicitur esse proles matri assimilata.* e *Lib. 2. de Sem. f Simile à sattu & coloni indurata.*

tur
arq
mar
mi
glob
re ta
(g)
ga m
fens
cum
Sim
est,
tem
funt
ab E
cha
rum
cepi
desi
gno
noc
Nih
gibu
fanc
mat
lium
Cate
effi
illor
feru
tis i
rum
sulu
g C
Hie
erga

tur ex ubertate soli, quam à coloni labore atque industria: sic infans omnia uberius à matre accipit: Primum enim utriusque semina uteri calore foveri contingit ac conglobari, deinde sanguine materno adolescere taciteque ac sensim incrementa suscipere.

(g) Hinc maxima amoris vis infantibus erga matres propter sympathiam, hoc est, consensum, ac naturæ cognationem, quodque cumulatus maternæ vires illis sint indita. Similiter matres totæ sunt philostorgæ, hoc est, indulgentiori affectu erga teneram ætatem quam patres, qui plerumque severiores sunt, magisque rigidi. Quod designari puto ab Euangelista, (h) cum matres inducit Rachælis nomine deplorantes infantium suorum calamitatem, tantumque in animo concepisse vulnus ob filiorum orbitatem, ob desiderata, extinctaque, tam chara pignora, ut nulla blandimenta, nullaque lenocinia, aut verborum solatia admiserint. Nihil enim ex Esaïæ (i) sententia naturæ legibus repugnantius, quam quod mulier infantis sui oblivionem concipiat, exutoque materno affectu ac pietate, erga uteri sui filium sit inhumana vel leviter afficiatur. (k) Cæterum videmus & patribus suam non deesse propensionem, affectumque naturalem illorum quoque mentibus insidere, verum ferius se is in natos exserit. Siquidem adultis illi magis afficiuntur ac tum demum illorum rebus prospiciunt, commodisque consulunt, dum spem aliquam de iis concipere

C

inci-

g *Cur proles matri addictior.* h *Matth. 2. Hier. 2. i Esa. 49.* k *Cur mulier quam vir, erga natos propensior.*

incipiunt, matres vero infantia potius miserescunt, & quia ab alieno externoque subsidio ea ætas dependet, eo studiosius, pauloque majori cura illam fulciunt, ejusque tutelam suscipiunt, minus rigida, magisque exorabiles, quam patres. Hujus rei causa toties ad remunerationem, ac mutui officii vicem sacri codices invitant, quam (l) ciconiarum exemplo progenitoribus debent liberi, multisque locis gratitudinem atque hospitium exigunt. Parem affectum videre est in gallina, quæ pullos, quos fovit, impensius amat: & quanquam gallus ovis eam vim, qua animantur, indidit, nulla tamen cura tangitur, nulla erga pullos affectu ducitur. Quod autem uterque conferat, ex gallinarum ovis experimenta capimus, (m) nam & gallinæ citra galli operam ova pariunt, at illa si fovere contingat gallinæ subdita, putrescere citius quam animari: cum ova à gallina edita quam gallus subegit, post undevigesimum ob incubitudinem alites proferant, adeo ut pipiant etiam antequam testam aut putamen rumpi contingat. Hac igitur tædiosa matrum gestatio, qua anni dextrantem purissimo sanguine foetum alunt ac nutriunt, amor denique erga recens editum infantem, tum similitudo matri plerunque conformis ac concolor, evidenter evincunt semen conferre (n) mulieres, minusque otiosas esse in elaborando formandoque foetu, quam viros, qui ingestio semine, expletioque concubitu, subducunt sese ac nullam

mulie-

l Ciconia parentibus afficiuntur. m Gallinae incubatio. n Mulieres non segnius in elaborando foetu.

mul
in p
rim
gen
factu
(o)

Vnd
ce
m

(p)

pra
fuor
feru
stor
rum
natu
pro
pro
gato
sexu
Deu
atqu
(q)
mer
pro
Deu
luit
ber
An

o
cau

mulieri præstant operam, nullum adferunt in perficiendo foetu adjumentum, cum interim in tanto mensium decursu, multa effingere atque elaborare debeat uteri muliebris facultas. penitusque necesse est,

(o) *Multa diu concreta modis inolefcera miris.*

CAP. VII.

Vnde species sexusque animalis, hoc est, utri acceptam ferre conveniat, vivone an mulieri, masculi vel femelle procreationem.

(p) **Q**uanquam totius universitatis opifici omnia merito ferantur accepta, multa tamen fiunt ex naturæ decursu, suoque ordine incedunt, atque insito motu feruntur. Horum omnium cum Deus sit auctor, ipse pleraque immutare solet, atque rerum ordinem & seriem invertere, contraque naturæ legem alia forma ac specie nonnulla producere. Verbi causa, Mulier masculæ prolis avida, in Deum sua vota dirigit fatigatque precibus atque efflagitat, ut virilem sexum concipiat, cujus supplicationibus Deus annuit, illiusque voluntati acquiescit, atque obsequitur. Exemplo res erit testatior; (q) Sara proflus effœta, & cui jam pridem menses substiterant ex Abrahamo grandævo provectaq; ætatis, Isacum concepit, in quem Deus totam posteritatis spem sitam esse voluit, omnesque nationes auspiciatum hinc habere salutis assertæque libertatis initium. (r) Anna itidem mœrore, tædioque sterilitatis

C 2

con-

o *Aneid. 6. p Deum præcipua fecunditatis causa. q Genes. 17. x 1. Reg. 1.*

confecta, cum precatur assidue ac fecunditatem exposcit ardentius, Samuelem à Deo extorsit. (f) Elisæi quoque officiosa sedulitatis hospita ad Prophetæ preces filium consecuta est, quem etiam mortuum ad vitam postliminio revocari contigit. Quin & Zacharias senilis devexæque ætatis, sic omnia moderante divina dispensatione ex Elisabetha annosa ac deplorata sterilitatis, Ioannem Christi præconem sustulit. Multi- que alii singularem sexum à Deo eblandiuntur, quo non desit, qui in majorum hereditatem succedat, in quem opes atque heriles facultates devolvantur. Hæc divini esse muneris nemo potest ambigere, eaque peculiarem effectum ex Dei voluntate obtinere. Caterum de iis nobis instituetur sermo. quæ ex naturalium causarum progressu emergunt, quæque natura vi sua insititia moliri soleat. Ipsa siquidem præparat corpus animæ moribus aptum, suumque temperamentum cuique accommodat. Cum autem duo sint principia ex quibus corpus humanum coalescit ac generatur, quæque infanti progenitorum similitudinem, atque sexum inducunt; semen quod utrique commune: mensstruus humor fœminæ solum peculiaris: (t) similitudo consistit in virilis vel fœminei seminis facultate & viribus, sic ut vel uni, vel alteri assimiletur pro affluentia copiaque colari seminis. (v) Sexus vero discrimen non ad semen, sed ad sanguinem mensstruum refertur, quod mulieri tantum familiare & cognatum est: nam si semini ea vis inesset,

cum

f 4. Reg. 4. Luc. 2, t Seminis vis. v Mensstrui liquoris facultas.

cum virile valentius sit ac calidius, semper patrem sexus referret. Species itaque seu genus animantis tribuitur temperamento activarum qualitarum quæ constitunt in caliditate & frigiditate, atque ad substantiam sive naturam materix subjectæ refertur, hoc est, ad menstrui sanguinis confluxum. Semen autem & vim generandi figurandique foetus suppeditat, & materiam suggerit, menstruo itidem & simul materia inest & facultas. Vt enim semen ad materiale principium maxime confert: sic menstruum ad potentiale conducit. Est autem semen, ut Galenus (x) ait, sanguis accurate percoctus à vasis ipsum continentibus, unde sanguis non solum materia est generandi foetus, sed & semen est potentia. Quod verum sanguis menstruus habeat utraque principia, hoc est materiam & facultatem aliquid efficiendi, omnibus in confesso est, sed semen quidem effectivum fortissimum est, materiale vero exiguum molis. (y) Menstruum autem materiale quidem plurimum, potentiale sive effectivum maxime debile. Iam vero si materiale gignendi principium juxta quod species animalis absolvitur, in solo menstruo esset situm, foetus utique exacte ejusdem cum matre speciei existeret quemadmodum si effectiva vis in semine solum esset, semper patri foret assimilis. Quando vero utrumque ambo principia habet ac prædominatur in menstruo quidem materix copia, in semine autem facultatis & roboris, merito, ut Galenus testatur, speciem à ma-

C 3

tre

x Lib. 2. de semine. y Menstruum materiam suppeditat alendi foetus.

tre potius suscipit fœtus quam à patre, etiam si ipsius semen ad materiale principium conferat, sed debilius. Similitudo vero et si imaginatio in ea re maximum momentum obtineat, non tam ad matrem, quam patrem refertur, licet major vis sit in virili semine; muliebris enim genitura, cum facultatem ex menstruo per novem menses prodeuntem assumserit, tanto exsuperat, quanto circa primum congressum superabatur. Proprium enim mulieris semini est, suam ipsius substantiam magis, quam virilem augere ac roborare. Sic fœmina non solum materiam suppeditat elaborandi fœtus, sed vim, robur, ac facultatem conceptus perficiendi, licet muliebri semen virili familiare alimentum existat humiditatis scilicet ac tenuitatis ratione, eoque ad effingendum concinnandumque accommodatius: (x) Vt enim ex cera molli ac fluxa, udaq̄ ac tenaci argilla artificis manus quidvis potest effingere: sic semen virile commistum confusumque muliebri semini & menstruo, formationi efficaciter insistit, atque hominis opificium omnibus suis partibus absolvit. Vel si ex natura rerum sumi velis harum rerum comparationem: quod in plantis terra, hoc in conceptu uterus. (a) Vt enim plantarum semen terra indiget, ut ex ipsa nutriatur atque augetur: ita hominis semen matrem, quæ prolis desiderio afficitur, exigit: cujus humore, sanguinisque ex venis irrigatione fœtus alimentum capessit. Ex his conjicito, quanta solertia natura utatur in concipiendo formandoque

z *Simile à cera ac uda argilla. a Terra atque uteri comparatio.*

homine, qui insita vi sensim adolescit, tacitissimeque actibus ad perfectum robur provehitur. In quo & illud investigatione dignum iudico, qua vi masculum, vel foemellam muliebris natura effingat atque emolietur, quae facultas mulieri potius, quam viro ascribenda videtur abundantioris materiae elatione, quae consistit in mulieris semine & sanguine, qua toto gestationis tempore foetus alitur atque irrigatur, in eamque molem augetur: ut enim virile semen cum primis efficax movendi principium est, denique instrumentum & velut artifex, quo opificium humanum perficitur: muliebri tamen semen, conferente etiam suas copias sanguine, uberiores materiam suppeditat quam vir, ejusque adminiculo foetus absolvitur, suaque specie distinguitur ita, ut vel marem vel foemellam effingat atque emolietur.

C A P. VIII.

De prodigiis monstrisque partibus: obiter quid designet proverbium, Quarta luna nati, alia ratione, quam in libello nuper à me edito, tractatum.

Natura humana ejusque partes generando homini destinatae, si optime constitutae sint, nec in his quicquam deficeretur, speciosa quaeque profert, sui generis animal producit omnibus numeris absolutum. (b) Quod si quid vitii subsit, aut perplexa confusaque sint semina, aut aliter quam res exigit, convoluta ac conglomerata generan-

C 4

di prin-

b *Vnde monstrosa corpora.*

di principia , multiformes ac prodigiosos
 parius , monstrososque fœtus efformari con-
 tingit. Non desunt , qui ex astrorum contu-
 tu , influxuque siderum , atque in scelerum
 vindictam multa portenta provenire conten-
 dant. Quod ut vero consentaneum , sic ex
 vitiosa uteri constitutione , ex sordido cor-
 ruptoque semine atque enormi concubitu,
 magna ex parte hæc evenire contenderim.
 (c) Ut enim in opere fusili , si materia impa-
 ra sit , minusque defecata , si vasculum aut
 receptaculum obliquum , anfractuosum , hiul-
 cum , angulosum , distortum , rimosum , vo-
 luminibus implicatum , dissolutum , male-
 que cohzrens , ridiculas imagines , absur-
 daque simulacra , atque adspectu horrenda
 produci videmus : ita si loci male constitui
 sint , si uterus in alterum latus inclinetur , in-
 eptaque sit , ac mala temperata materia , nun-
 quam natura decentem exactamque formam
 expresserit. Sic mulieres Belgicæ , potissimum
 quæ oras maritimas accolunt , cum tumul-
 tuosæ sint atque inquietæ in peragendo con-
 cubitu , alienas insuetasque formas subinde
 embryoni inducunt : (d) nec solum mo-
 lem , hoc est , rudem , informem atque ine-
 laboratam massam , quæ ferri aciem respuit,
 proferunt , sed quiddam deformi specie , quod
 palpiter , ac vitale existat , formamque in-
 choati operis obtineat , qualem artifices ru-
 diori penicillo adumbrare solent. (e) Nau-
 tæ siquidem , quibus fere sunt addictæ , ubi
 ex longa diutinaque peregrinatione ovan-
 tes in portum sunt delati , plenisque velis

ostia

c *Simile ab arte fusoria. d Mola matricis.*
 e *Intemperantia Veneris infanti noxia.*

ostia subeunt : confestim uxores suas ineunt, nulla habita menstrui decursus ratione, nec observato interlunio Lunaque coitu, quo tempore ob mensium defluxum congressus noxius esse solet ac perniciosus. Nequit enim semen coalescere, nec debite cum muliebri sanguine uniri. Quo fit, ut genitura vel effluat, vel si omnino coherere contingat, non possit natura confusam maleque coherentem materiam elaborare. Nec solum virorum incontinentia culpanda est, verum & mulierum, quibus cum jam pridem non sit rei Veneris facta copia, ultro se nonnunquam viris subjiciunt atque avide semen rapiunt, ut famelici cibum, ac Cerberus ofsam. Eoque fit, ut uteri facultas aut profus à spe generandi excidat, prolisque successu frustreretur, aut si quid efficere tenter, operique manum admoliat, monstruosam quandam formam ab hominis specie profus alienam embryoni inducat. (f) Nonnunquam post trimestre spatium foeda illa colluvies effluit, ac frustulatim confertimque erumpit, indigesta congeries, quasi navem sentina exhaurire contingat. Huic affinis est effluxus quidam multis torminibus pressurisque mulieribus infestus : nostrates, quod quarta silentique luna vi cuius menses defluunt, conceptus inchoari coeperit, Lunarem partum, aut populari voce *Mankind* indigetant. Perficitur autem spurius hic conceptus nonnunquam citra virilem operam ex imaginaria Venere in iis, quæ admodum pruriunt, impensæque sunt salaces ac lascivæ, sic ut ex crebro virorum contuitu con-

C 5

tactu-

f Conceptus non naturalis ejicitur.

tactuq; muliebri semen cum sanguine menstruo conglobari contingat ac coalescere, ipsamque facultatem uteri, atque insitum calorem rudimentum aliquot animantis meditari (g) Verum cum desit causa formalis, nempe viri semen opificis rationem obtinens; materia, quam mulier suppeditat alienam absurdamque formam adsciscit. Nonnunquam tale quiddam mutua viri opera conficitur, cum vir quarta Luna, silentique sidere, ac quarto à Lunæ coitu die, quo menses defluunt, mulierem subigit, non observato naturæ cursu, ut qui fluctui obnititur, æstuque adverso navigationem instituit. Id nostrates contra lunam micturire proverbiali figura, Latini (h) *Quarta lunanatos* vocant; Quod inauspicata vitæ principia habeant, præterque naturæ ordinem ac modum generationis primordia sint consequuti Quo fit ut infelicem plerumque in aggrediendis rebus successum obtineant, qui tali ratione concipiuntur. Siquidem cum erumpentibus mensibus mulieri vir commiscetur, sibi fluxum contingit obducto viri pessulo, labentemque sanguinem resiliire, ac regurgitari. (i) Cujus experimentum capere licet ex doliis, cadisque vinariis, atque in sanguinis è naribus fluxione, in quibus profluentem liquorem immisso embolo, licioque contorto cohibemus ac restringimus. Hoc autem nec consultum nec necesse est promanantem sanguinem sistere, cum utile semen tali uligini commixtum non possit purum putum-

que
 g Virile semen opifex factus. h Vulgare proverbium, Gegen de Mane gepist. i Simile doliis vinariis.

que hominem efformare. Materia siquidem est improba atque inhabilis minusque apta, ut concinnam; formam decentemque figuram assequatur. Quod mihi iusta ratione, idque ex Dei præscripto inhibuisse visus est Moses, (k) ne quis congregiatur fœminæ huiusmodi inquinamenti conspurcata. Dici enim vix queat, quid labis ac contagii his inferatur, quid detrimenti, quæ valetudinis incommoda concipiant, qui ad eum modum constituta fœmina, cupiditatibus suis impotentius indulgent, illamque avidius amplectantur. Sensim enim serpit contagio, totumque corporis habitum invadit, atque elephantiasi, lueque Venerea tacite inficit. Quod equidem peragit celerius, ubi mulier contagioso aliquo morbo, quod fere prostitutis nunc vulgare est, sit imbuta. Sic enim præsentaneo veneno obvia quæque polluit, contactuque omnia fœdat. Quamobrem non est quod quisquam magnopere miretur, unde tot monstrosi partus, tam deformes hominum species, tot passim sicosi, mutili, distorti, vari, repandisque cruribus, tot circa podicem, atque in inguine condylomata, (l) bubones, tumidæque mariscæ: quod ad animum vero attinet, tot passim stupidi, obliuiosi, bardi, blitei, deliri, stolidi, rationis inopes, amentes: (m) cum non aliunde, quam ex enormi decubitu, atque intempestiva Venere hæc proveniant, vel potius ex vitioso corruptoque progenitorum semine in posteros deriventur. Hinc secum quisque expendat,

k *Menstruo inquinata intacta esto.* l *Bubones inguinis, Clap-podren.* m *Vnde in corpore & animo monstrosa species.*

dat, quam sint crudeles in sua pignora, qui illa tantis malis involvunt, quales præ ceteris existunt, qui (n) Quarta luna, hoc est, profluente mensium illuvie, concubitus non exhorrescunt, liberisque propagandis operam impendunt. Hoc enim efficiunt, ut quot excitant liberos, omnibus dotibus naturæque muneribus, quibus bene nati abunde fruuntur, destitutos esse contingat. Ad nullas siquidem functiones obeundas, ad nulla munia, nullasque res præclaras sunt appositi. Quod si attentare quippiam pergant, nullum habent in rebus aggrediendis successum, nullumque optatum aut prosperum eventum. Sunt enim inabsolutæ naturæ, ut qui naturales facultates quæque ad actionem hominibus sunt adjumento, immixta mutilaque habent atque imperfecta, idque non suo, sed parentum errore, qui præter decorum contraque naturæ ordinem negotium procreandæ sobolis sunt aggressi. Quo effectum est, ut multa illis subducta erepraque sint, aut saltem parce & maligne distributa, quæ aliis effuse atque affluenter obtigerunt. In animo vero non minus gravem jacturam patiuntur. Sunt enim à communi humanitatis sensu prorsus alieni, stupidi, obtusi, inertes, nec præstantia doctrinæ, nec acumine ingenii, nec inventionis subtilitate, nec consilio aut prudentia, cæteris ulla parte conferendi.

(o) Superioribus annis me usa est medico mulier quædam insularis, quæ dum ex nautici generis homine concepisset, in tantam, tamque inusitatam molem illi cœpit intumesce-

n Quarta luna nati, vulgo Tegen de J. P. ane ghepist. o Rei gesta narratio.

mescere uterus, ut non videretur suffectura
 gestando oneri, decurso exactoque novem
 mensium spatio, quod anni dodrantem con-
 ficit, accita obstetrice, primum magno con-
 tu ac molimine massam quandam informem
 enixa est, quam superfœratam post legiti-
 mum conceptum conjicio, cui utrimque an-
 sœ duæ annexæ erant in brachiorum longitu-
 dinem ac modum expositæ: palpitabat au-
 tem, illique vitale quiddam inesse visum est,
 ut spongiæ & (p) urticæ marinæ, quas no-
 stri *Elshourve* vocant, quorum innumeræ
 ætate in Oceano fluitant, exemptæque ma-
 ri distillant, ac diutius manibus contrectatæ
 liquefcunt inducto pruritu ac mordaci ure-
 dine, unde nomen id obtinuerunt. Postmo-
 dum monstrum delapsum est ex utero adun-
 co rostro, longo teretique collo, oculis vi-
 brantibus, cauda acuminata, eximia pedum
 agilitate. Id post primum lucis intuitum con-
 clave fridoribus implet, atque ultro citro-
 que discurrens, latebras persequitur, tandem
 mulieres pulvinis impetunt, ac suffocando
 perimunt. Hoc monstri genus quoniam hiru-
 dinis more, sugillando sugendoque fœtui
 infestum est ac sanguinem adimit, (q) San-
 guisugata nominant, vulgo *Suppers*. Po-
 stremo mulier hæc plus satis delassata non
 sine summo vitæ discrimine prolem mascu-
 lam edidit à monstro ita excarnificatam, ut
 à sacra lotionem quam minimum vitæ super-
 esset: mulier vero ægre refocillata, quas mo-
 lestias ac torturas perpessa sit, optima fide
 mihi enarravit: illique præscripti saluberrimam

p *Urtica marina.* q *Sanguisuga in corpore muliebri.*

mam vitæ rationem, tum quæ restaurandis firmandisque viribus sunt accommodata: erant enim proflus elumbis atque enervata. Hæc & pleraque alia documento cuique esse debent, ut in congressu mutuo omnia decenter debitoque ordine peragantur, ne quid incommodi aut detrimenti naturæ contingat inferti, (r) Qua in parte acriter increpandi videntur jactabundi quidam, qui nihil non sibi permittunt in præstanda Venere, nec ulla leges sibi præscribi patiuntur moderandæ voluptatis. Siquidem nulla habita concoctionis aut cruditatis ratione, nullo noctis aut diei discrimine, neglectaque ejus rei opportunitate cum lubet, suis cupiditatibus indulgent, ac libidini identidem obsequuntur; tantumque inesse sibi virilis roboris jactitant, ut nulla concumbendi assuetudine fatientur, nulla continuatione lassescant, qui *λίσσων* est ignorare mihi videntur, in quem usum generales partes homini sint attributæ, ut quas non in foetificandi usum ac propagandi successiorem, sed ad obscœna opera accommodant, atque ad sterilem infœcundamque voluptatem convertunt, sed hi tandem profusæ effrenisque libidinis pœnas persolvent, membris articulisque podagra ac chira^gra contortis.

CAP. IX.

Qua ratione masculum, qua fœminam procreare possit, qui ejus rei sit avidus: obiter ex qua causa Hermaphroditii, hoc est, utriusque sexus homines generentur.

SI quis procreandi sexus virilis sit avidus, sicut denique fœmellæ desiderio teneatur, hoc

r Salaces notantur.

hoc illi in primis persuasum esse convenit, (s) istarum rerum successum atque auspicata principia à Deo Opt. Max impetranda, penes quem effectus hujus causâ præcipue consistit: fit enim nonnunquam, constantibus facultatibus naturalibus, ut vel sterilecant homines, vel orbari prolibus contingat, quod Deus per Oseam (t) his comminatur, qui præter ejus institutum illegitimo concubitu se contaminant, aut aliunde quam à Deo fecunditatis subsidia petunt. (v) *Quia*, inquit, *Beelphegor*, hoc est, Priapi statuam ac simulacrum, adierunt, atque addicli fuerunt turpitudini, *avolabit gloria eorum ab utero, à conceptu, à partu: Dabo eis vulvam sterilem, & ubera arentia, radix eorum marcescet, nec fructum ullum proferet. Quod si genuerint, interimam amantiſſima uteri eorum. Quæ documento cuique esse debent, irato Deo omnia inauspicato tentari, atque improſperum successum consequi. Tale quiddam minatur etiam apud Ezechielem (x) Deus superstitionis mulierculis: quod Adonidem, hoc est, Veneris amasium deflerent, qui ab apro dilaceratus: circa inguina, erecta statua quotannis coli coeptus esset. Cæterum si is hominibus non sit infensus, omniaque sinat decurrere naturæ ordine, suisque legibus ferri, nihil vetat extrema præſidia accersere, ac naturæ imbecillitati adminiculari, si quando ex occulta quadam ac latenti causâ frustrari quemquam liberis, atque inanem subire laborem*

s Deus prima conceptus causa. t Osea 5.
v Sterilitas à Deo. x Ezech. 8. Idololatria
& superstitio infœcunditatis causa.

botem contingat. (γ) Duo itaque sunt, quibus potissime concubitus perficitur, quæque ad liberorum propagationem sunt adjuvamento: primum humor genitalis, qui partim à cerebro totoque corpore, partim ab hepate sanguinis officina diffunditur. Deinde spiritus per arterias à corde promanans, cujus vi pudendum erigitur ac rigescit, cujusque impulsu materia seminis foras erumpit atque ejaculatur. His accedit appetitus ac concubandi desiderium, quod vel imaginatione excitatur, vel ex conspectu contuituque ac contactu venustarum mulierum accenditur. Quibus præsiidiis quisquis est destitutus, eaque vel languida habet, vel invalida, cum primis ineunda ratio est, qua naturæ lapsus atque error corrigi possit, viresque naturales, tanquam luxatæ quædam aut collapsæ restaurari. (x) Ut enim steriles agros cultura atque arbores infructuosas adhibita cura uberimos fructus producere; ita in excolendo hoc fundo ars medica strenue suam præstat operam, summoque studio naturæ vitis medetur, ac velut agrum sterilem adhibito lætamine restibili fœcunditate instaurat. Si calorem languidum, raras exilesque spiritus, siccitatem frigiditati conjunctam partium genitalium, nervorumque imbecillitatem ad temperamentum reducit: obiter omnia amoliri tentat, quæ homini progenerandæ sobolis spem adimunt. Cæterum cum alimenta qualitates etiam elementares immutare sint apta atque infelicem corporis habitum ad commodiorem transferre; ne-

y Quæ generandi facultatem perficiant. z Simile appositum ab agricultura.

esse
cibus
possi
Int
seme
num
nutr
succ
hum
seme
sang
Pler
diqu
dx r
prop
tant
mere
passe
la, n
vina
tissin
tular
nital
rion
stina
Zinz
bi,
(c)
A
Quæ
que h
Vt e
a *Quæ*
citem
e Co
à bor

cesse est, ut eiusmodi conditionis homines
 cibis urantur, quibus natura fecunda effici
 possit, ac propagationi sobolis idonea. (a)
 Inter ea autem quæ Venerem excitant, ac
 seminis generationi sunt accommoda, cibi
 numerantur laudabilis succi, quique probe
 nutriunt, ac corpus vegetum reddunt, ac
 succulentum: cujus facultatis sunt calida &
 humida. (b) Conficitur enim, Galeno teste,
 seminis substantia ex sincera excoctaque
 sanguinis superfluitate, simul & flatuosa.
 Plerisque autem vis inest augendi cumulan-
 dique seminis, nonnullis efficacia incitan-
 dx movendæque tentiginis atque humoris
 propellendi. Edulia quæ materiam suppedit-
 tant, ova sunt gallinacea, phasiani, turdæ,
 merulæ, ficedulæ, gallipagines, pipiones,
 passercoli, perdices, capi, pullastri, amygda-
 la, nuclei pini, uvæ passæ & Corinthiæ,
 vina omnia generosa, dulcia ac meraca, po-
 tissimum quæ ex uva Apiana (quam musca-
 tulam vocant) exprimuntur. Partes vero ge-
 nitales erigunt, ac prurigne afficiunt Saty-
 rion, Iringium, Nasturtium, Erysimum, Pa-
 stinaca, Cinara, Cephæ, Napi, Rapæ, Asparagi,
 Zinziber conditum, Galanga, Acorus, Bul-
 bi, Cochlex marinæ;

(c) *Et quæ frugifera feritur vicina Priapo,*
Excitet ut Veneri tardos eruca maritos,

Quæ (ut alia pleraque) lumbos incitant, at-
 que homines impendio salaces efficiunt. (d)
 Vt enim sclopetas ac bombardas primum
 pulve-
 a *Quæ semen virile accumulent ac Venerem ex-*
citent. b *Materia accumulandi seminis.*
 c *Colum. lib. 10.* d *Accommoda similitudo*
à bombardis.

pulvere tormentario inferciri videmus in globis oppleri, deinde adjecto efficaci pulverisculi fumanti stupa vel ignito funali incendi, globumque violento strepitu exturbari: sic in hoc opere duo concurrere est necesse. ne irritus sit conatus, conglobati scilicet seminis copiam, & vim quandam spirituum flatuosi, qua explodi semen possit, atque in uteri recessum recondi. Quod si huiusmodi machinæ cassæ sint atque evanidæ, aut demumque (e) nitrosus hic pulvis insyncerus atque adulterinus, nullam in prosternendis mœnibus, diruendisque vallibus vim obtinent, ne horribilem ullum sonum proferunt, sed eadem quendam stridorem inanemque strepitum edunt, ut lusitantium puerorum inflatæ vesicæ. Hinc nostrates Salinarum ignavos quosdam qui incassum, nulloque operæ fructu mulieres fatigant, (f) detonare quidem dicunt, sed nullam subsequi pluviam, nec internas partes, atque uteri recessum rosido liquore madescere, atque irrigari. Habent siquidem illi inflatas venas, ventoque turgidas, sed semine destitutas. (g) Quamobrem cum uxoribus gratificari volunt, illasque peculiari officio, qui matrimonio sunt addicti, non tenui apparatu se instruant, nec in hanc palæstram inermes descendant, alioquin tetricas illas experientur ac morosas, nec ulla in parte dicto audientes. Cum autem commeatu affatim fuerint instructi, captanda opportunitas, qua possint non sine fructu se operi accingere. Quod tum demum est

e Pulvis nitrosus Buspoer. f Muliebri proverbium in eunuchos. g Qua re uxoribus gratificandum.

tempestivum, cum menstrua illuvies sit expurgata. Ea siquidem sentina prohibet coallescere ac fermentari semina, efficitque ut uterus sit conceptui inidoneus. Defluxis itaque mensibus, uteroque exacte defecato, nullo enormi concubitu, nullisque validis concussionibus, procreandis liberis insistant, completoque opere, mulier clementer ac placide in dextrum latus devolvatur, capiteque declivi, ac subsidente corpore in somnum resolvatur. (b) Hac enim ratione in dextrum uteri sinum derivari semina ac masculum elaborari contingeret. Caterum anni tempus, regio, cujusque ætas, alimenta clariorifica, maximum in hac re momentum obtinent. Æstas siquidem, modo ne nimis fervida sit, ad masculi conceptum accommodatior, quod semen ac sanguis menstruus ex ambientis aëris qualitate plus caloris concipiant. Regio quoque calida, ætas adulta, plenæque pubertatis, tum hispida hirsutaque corpora ad producendos mares magis apta. Interim multa sunt, quæ vi specifica ac latenti abditoque effectu his perficiendis accommodata. (i) Sic Mercurialis, quam in marem ac foeminam discriminant, efficacissima prædicatur in sui generis sexu proferendo, adeo ut masculi decoctum aut succus diebus quatuor à primo purgationis die bibitus, procreandi maris vim utero conferat: foeminae vero succus totidem diebus parique modo assumtus, foemellæ proferendæ vires suppeditet, præsertim si jam sistentibus mensibus vir mulieri congrediatur, amplexuque mutuo

h Masculus quando concipi contingat, i Mercurialis quo effectu in excitanda prole.

tuo concalescant : hac , ut opinor , ratione , quod ille dextrum uteri sinum ac cavitatem expurget , caloreque foveat : illa sinistrum. Quo fit , ut sublato humore frigido , mulier conceptui efficiatur idonea. (k) Ut enim in palustri atque uliginoso loco plantarum semina suffocantur , nec facile in stirpem emergunt : Ita ex frigidi humoris redundantia semina strangulantur , adeo , ut vis ac facultas muliebris uteri nequeat ullam speciem sexumque emoliri. (l) Non dissimili sunt effectu seseli Massiliense , salvia , nux myrtilica (quam muscatam vocant) cynamomum , xylocasia , zeduarium , agallochum sive lignum aloes , parthenium , calamintæ species , orminium , dictamnium , hellenium , iridis radix , laserpitii succus , ejusque generis innumera , quæ & flatus discutiant , & locos sitidensaque fuligine obductos abstergant , atque illos ut exulta novalia sementi præparant ; sic alia aliis viribus efficiunt , ut vulva minus lubrica sit ac mucosa , utque semen tenacius inhaerescat. Cujus generis sunt (m) succini seu electri species , quæ ambari nomine omnibus innotescunt , ramenta eboris , styrax , calamita , cornu cervinum , rhois , vulgæ sumach , blattæ byzantinæ , semen myrti , galbulæ , nucesque cupressi , thus , ejusque cortex , mastiche , britannica , caryophyllata , pentaphyllon , rosæ rubræ. Quorum nonnulla foris admota , quædam intra corpus assumpta , utero robur conciliant . consumtoque supervacaneo humore , rimosam hiantemque vulvam constringunt , ac retinendi seminis

vim

k Simile à fundinatore. l Quæ humiditates uteri expurgent. m Succinum Ammer.

vim
liere
vulv
sola
conf
loci
adhil
rerur
confe
frustr
ut co
bus p
exiga
que e
dem
exha
vero
su de
dum
quoq
temp
quan
ceper
re. (i
mx l
crean
deffu
quint
muli
gara
to ve
octav
post

n Ar
silun

vim conferunt. Et quoniam Cisalpinæ mulieres, ut plurimum hysterica affectione, seu vulvæ strangulatu atque uteri vitiiis infestari solent; necesse est, ut præ cæteris his uti consueſcant. (n) Quod si plus justo areſcant loci, ac sint retroridi, medicamenta ac cibi adhibendi, quæ moderate humectent. Cæterum qui initi conjugii aliquam laudem conſequi volunt, nec speratæ proliſ deſiderio fruſtrari, hanc ſibi legem præſcribi patiantur, ut concubitum per intervalla, ſtatisque vicibus peragant, ne ſit frequentior, quam res exigat, nec quam expediat, rarior. Vtrumque enim fœcunditati æque noxium. Siquidem ſemen profundere immoderatus vires exhaurit, ac ſpiritus depopulatur. Diutius vero quam par eſt cohibere, atque à congreſſu deſueſcere, ſemen inefficax, atque evanidum, minusque virile efficit. Oportunitas quoque ejus rei ſpectanda obſervandumque tempus, quando potiffime congreſſi expedit, quando commodum erit, quem animo conceperis, quem meditatus ſis ſexum procreare. (o) Avicenna non proletarius, nec infimæ ſortis auctor, tempus modumque procreandi ſexus deſcribit: Vbi inquit, menſes deſluxerint ſiſque abſterſus uterus, quod quinto fere die uſuvenit, aut ſeptimo, ſi vir mulieri congreſſiatur, à primo quum eſt purgata die ad quintum, matrem produci: à quinto vero ad octavum fœmellam: ruruſ ab octavo ad duodecimum denuo maſculum: poſt illum vero dierum numerum Hermaphro-

n *Aridus uterus quæ exigat. o Avicenna conſilium in conceptione molienda.*

phroditum. (p) Horum effectuum licet nullam causam adferat, probabilem tamen comminisci posse videor: primis enim diebus clo-
 ta vulva, humoreque sordido accurate ex-
 purgato, plus caloris concipit uterus, quo
 virile semen potentius coalescit muliebris
 atque in dextrum uteri sinum dirigitur, ho-
 patis dextrique renis vi attractoria, è quibus
 etiam sanguis calidus in alimentum futuri
 fœtus iis diebus derivatur: neque enim sini-
 stræ partes utpote aliosæ ac frigida: sangui-
 nisque inopes, statim à purgatis mensibus
 aliquid conferre possunt: sed serius, ac pa-
 cius sanguis depromitur à sinistra partis ve-
 nis, quas (q) emulgentes vocant, quæ sple-
 nem, renemque sinistrum perreptant, sic ut
 post quintum demum diem, usque ad octa-
 vum ex illis aliquid sanguinis confluat, quo
 fœtus alendus est: ita cum istæ partes vires
 suas obeant, cessentque dextræ, ex situ lo-
 ci atque alimenti frigidi ratione fœmella ef-
 fingitur: post octavum diem dextræ partes
 rursum conferendi sanguinis munus sibi as-
 sumunt, atque ex illis denuo scaturire san-
 guis incipit masculio saginando. Post hoc
 dierum curriculum, quoniam ex omni par-
 te impromiscue sanguis menstruus erumpit,
 ac vulva ex frigidi humoris affluxu plus faci-
 unda efficitur, semenque neutri parti associa-
 tur, sed in media uteri capacitare fluctuat.
 Hermaphroditum confusa inter se semina
 moliantur, qui conceptus modo ex dextro
 modo sinistro sinu vires formamque acci-
 pit, atque utriusque opera utitur. (r) Hinc

p Avicenna sententia explicata. q Venæ emul-
 gentes quæ. x Quid Hermaphroditos gignat

androgyni nobis emergunt, seu Hermaphro-
piti. Quæ vox à Mercurio ac Venere appella-
tionem sortita est. (s) Nonnunquam vitio-
sus hic infamisque conceptus ex indecoro,
concubitu conflatur, cum præter usum ac
commoditatem exercendæ Veneris vir su-
pinus, mulier prona decumbit, magno ple-
runq; valetudinis dispendio, ut qui ex inver-
so illo decubitu herniosi efficiantur, præser-
tim cum distento opletoque cibus corpore
inuitata hac inconcessave Venere utuntur.

CAP. X.

*An excremento menstruo fetus alatur, & an
adolescentulæ concipere possint priusquam
menses proflexerunt.*

(t) **C**oncubitum admittere nonnullas
duodecimo, ætatis anno, multis
non sine maximo naturæ incommodo ac
valetudinis dispendio, undevigesimo non
profluere menses, quotidiana experientia
comprobant: itaque sciscitantur plerique, an
cum matura sit aptaque viro mulier, mensi-
bus nondum profluentibus conceptui sit
idonea? Multi in ea hærent sententia, ut id
fieri posse negent, nec concipere nisi à men-
sium profluvio qui mihi veritati consenta-
nea dicere videntur. Cum enim adminicula
desint, quæ conceptum adjuvant, atque hu-
more, quo fetus alendus est, uterus sit de-
stitutus: qui fieri posset, ut conceptus perfici-
ciatur? Matronæ autem nostrates, præsertim
quæ obstetricandi munus obeunt, ab arbori-
bus sumpta similitudine sic ratiocinantur.

(v) *Quem-
s Enormis concubitus detestandus, t Fluxus
mensium ostendit conceptionis argumenta.*

(v) Quemadmodum nulli stirpi fructus denegatur, quæ flosculum producit, nullaq; arbor sterilis, quæ florescit, omnis vero arbor infœcunda, quæ floribus spoliata est: Sic adolescentulæ quibus non efflorescant menses, non implentur, nec uterus concepto semine in fructum extumescit, aut protuberat.

(x) Profectioribus autem tantisper inesse propagandæ sobolis facultatem viresque fecundificandi insitas, dum menses profluunt, Quum enim hujus excrementi confluuium homini generando materiã suppeditet, maris semine, coaguli fermentique more, hoc in sese conglomerante, fit, ut nec ante humoris illius effluxum nec cum fluere desit, mulier possit concipere: nimirum nutrimento, quo fœtus alitur atque augetur, destituta. Ceterum hic alia suboritur quæstio: (y) Sitne menstruum utile excrementum alendoque fœtui accommodum; an fœda tantum illuvies, quæ flato tempore certisque periodis, ceu sentina exhauriatur? Scio equidem ita videri Plinio, ac plerisque aliis, qui menstruo vim monstrificam attribuunt, idque exaggerant in immensum ac miris modis hoc virus exagitant. Sic Juvenalis (z) arrepto hinc insectandi argumento, viros in mulieris odium concitat illudque tota Satyra agit ex professo, -ut concepta illarum despicientia, nunquam se alligari conjugio patiantur. Novi equidem, quam sordida res sit mensim proluvies, & quas noxas inferat supra legitimum tempus cohibita hujusmodi sen-

v Simile à florentibus arbutis. x Mensibus desinentibus desinit fecunditas. y Mensuræ profluyium in quem usum. z Satyr. 6.

di f
to
con
&
ob
tio
ter
nan
just
luu
tus.
legi
ctis
gre
tagi
cun
ris
nut
cro
affe
tur
ex v
cipe
sem
mor
tanc
teric
ad
obi
mor
nera
dum
poc

a Le
strua
dine.

di sentina, magna que ratione ex Dei præserio
 to inhibuisse Mosen, (a) ne vir mulieri
 congregiatur tali uligine coinquinatus. Sic
 & gonorrhœos, hoc est, seminis profluvio
 obnoxios pollutosque ex hominum confor-
 tio ablegat, lustrari que præcipit (b). Simili-
 ter Esaias, quo extremas summeque abomi-
 nandas sordes indicaret: Omnes, inquit,
 iustitiæ nostræ tanquam pannus menstrui il-
 luviæ, inguinis que tabe ac sanie contamina-
 tus. (c) Quæ tametsi vera esse constet, idque
 legislator ex supremi numinis consulto, re-
 cussissime præscripserit, ne quem fædo con-
 gressu inquinari, aut quicquam labis & con-
 tagii contrahere contingat: non convin-
 cunt tamen supervacaneam esse hujus humo-
 ris scaturiginem, nec quicquam ad fœtus
 nutritionem adferre momenti: cum Hippo-
 crates professionis medicæ conditor, ejusque
 affectator Galenus, multis locis testificen-
 tur, sanguine menstruo fœtum ali, ejusque
 ex venis defluxu infantem incrementa sus-
 cipere. Sic Galenus (d): Sanguis, inquit,
 semenque genitale, generationis nostræ pri-
 mordia existunt, quæ ex ipsis principiis
 tanquam radice oriuntur. Sanguis ceu ma-
 teries quædam apta concinnaque, & artifici
 ad quidvis sequax: Semen opificis rationem
 obtinens. Rursus in commentariis Aphoris-
 morum: Sanguis menstrualis alterum ge-
 nerationis nostræ principium natura humi-
 dum est. Huc spectat Aphorismus (e) Hip-
 pocratis: Mulieri uterum gestanti si purga-
 tiones

a Levit. 18. & 20. b Deuter. 23. c Men-
 struatis abstinendum. d De tuenda valetu-
 dine. e Lib. I. Aphor. 14.

tiones eant, impossibile est, foetus esse san-
 num. Subducitur enim illi sanguis, qui ali-
 menti ratione à toto corpore in uterum diri-
 gitur. Si igitur profluentes menses vires in-
 fanti eripiunt, illumque alimento frustran-
 tur, necesse est, ut, quando cohibentur ac
 subsistunt, profint, totoque gestationis tem-
 pore nutrimenta suppeditent. (f) Quod si
 nihil conferant, nec ex his quicquam assu-
 matur in foetus nutritionem: quid cedo
 causæ est, quod gravidis ac lactantibus inof-
 fense citraque ullum incommodum menses
 subsistunt? Cujus non alia adferri ratio po-
 test, quam quod in lactis ubertatem absuma-
 tur, vel alendo foetui sit usui. Quo autem
 hæc quæstio plenius explicari possit, (g) Di-
 lemma hoc subjiciam: Si menstrua nihil
 conferunt ad foetus alimentum, concipere
 mulieres possunt etiam si illa non profluant,
 cum natura ex venis sanguinem, possit elice-
 re in foetus alimentum. Si vero conferunt,
 atque alendo fovendoque infanti sunt adju-
 mento, concipere non possunt, nisi pro-
 fluant. Aristoteles (h) autem disertè hunc no-
 dum dissolvit: Conceptus, inquit, mulie-
 rum à profluvio menstruorum sua natura
 contingit, & quæ his carent, steriles magna
 ex parte existunt. Verum fieri potest, ut ali-
 quæ etiam sine eorum profluvio concipiant,
 videlicet quibus tantum humoris in utero
 colligitur quantum restare solet iis quæ pur-
 gantur. Siquidem nonnullis in utero humor
 inhaeret, sed non tantus, ut erumpat ac foras

f *Lacte madescunt ubera, ubi menses subsi-
 stunt.* g *Dilemma de menstruo profluvio.*
 h *Hist. anim.*

profluat, qui tamen sufficere possit ad nutriendum foetum. Pleraque etiam dum menses profluunt, imprægnantur, postea concipere nequeunt quibus vulva statim à purgatione comprimitur, nec amplius dehiscunt loci. Id ipsum Galenus (i) dilucide his verbis explanat: Vasa vulvæ, quæ in partem internam penetrant, ex quibus menses profluunt, cum mulier conceptura est, ora aperiant. Conceptionis vero tempus est incipit jam mensibus, vel præcipue cessantibus. Quamquam enim reliquo etiam purgationis tempore aperta hæc ora sint, non tamen concipere ullo modo mulier potest cum semen nequeat in utero contineri, sed ab influentis sanguinis copia eluatur. At desinentibus, vel incipientibus mensibus, & ora aperta sunt, & menstruum non confertim, sed paucum ac sensim effluit, quasi humore quodam roscido insudante, quo uterus madescit: unde efficitur, ut ad asperitatem vulvæ semen adhæreat, satisque alimenti & sanguinis confluentis stillicidio consequatur. Ante enim quam menses se proferunt, conceptus ob id fieri nequit, quia alimento caret, nec semen adhærescit: nam eo tempore oclusis vasibus vulva lavis relinquitur, semen propter lavorem ac vitream politiam defluit, nec uniri potest ac coalescere: aspera siquidem ac scabra magis, quam extensa ad coalescendum ac ferruminandum sunt idonea. (k) Hinc scorta, quæ crebrius se viris subjiunt, atque identidem subagitari patiuntur, non concipiunt. Quo spectat illa Hippocratis (l) sen-

D 2

ten-

i De vul. se. k Cur scorta non concipiant,
l Lib. 5. Aphor. 62.

tentia: Quæ humidos habent uteros, non concipiunt: extinguitur enim in his genitura, ut plantarum semina in palustri atque uliginoso loco. Similiter, quæ siccos aridosque habent uteros progignendis quoque prolibus sunt inhabiles. Necessæ est enim locos sanguine modico madescere, ac menstrui fillicidio subinde irrigari. Quam firmis autem rationibus nitantur, quamque validis argumentis opinionem suam fulciant, qui menstruis ad fœtus nutritionem ullam vim inesse negant, non discutio. Constitit sane illis opiniois suæ ratio: ego numquam in animum induxero, inutilem esse hunc humorem nec quicquam prodesse ad fœtus generationem. Cum enim omnibus ex æquo, quæ inculcata valetudine utuntur, stato tempore menses decurrant, quid aliud statui potest, quam in usum aliquem depromi hunc humorem nec veneni naturam obtinere, nisi ultra legitimum tempus in corpore resideat, aut ex morbo, aliove vitio cohibeatur. Sic in plethoricis, hoc est, qui plenitudini humorumque redundantiæ obnoxii sunt, sincerus etiam sanguis, nisi perspiretur, putrescit ac synochon (m) inducit, febresque alias contagio affines, in quibus exanthemata multaque papularum, ac variolarum genera in extrema corporis parte erumpunt. n) Sic videmus ædes diu oclusas, flatibus ventrisque minus expositas graveolentiam, situmque contrahere. Cum igitur menstruum sit excretio redundantis sanguinis, qui ob sexus imbecillitatem nec calore con-

m *Continua febres.* n *Simile ab adibus occlusis.*

coqui, nec exercitio discutatur ac dissipari: (o) necesse est illud ex Lunari concitatione atque impulsu, suo tempore erumpere, ejusque defluxu corpus expurgari, vel si sisti contingat, ac cohiberi, corruptelam induere, vitulque naturam asciscere. Quod ipsum non fit vel nutrientibus, vel pręgnantibus, magno argumento humorem oportuno tempore usui esse, alendoque fœtui non in utilem, non eum qui utero diutius inhxrens computrescit, sed qui à conceptu ex venis distillat in uterum, totoque gestationis tempore alimenta subministrat. Quo fit, ut si loci dehiscant, ac menses profundi contingat, infans aut non sit vitalis, aut valetudinarius existat.

C A P. XI.

Animam non à parentibus profeminari, sed infundi divinitus, omnisque interitus ac corruptelę esse expertem: tum quoto gestationis die inducatur.

NULLA re magis accenditur atque inflammatur in amorem ac venerationem opificis humanus animus, nulla re propius sibi innotescit, quam cum se intime explorat, mentisque præstantiam fixius contemplatur: (p) hac enim ratione efficitur, ut homo in Deum mentem erigat, atque in illius notitiam perducatur, calcatisque sordibus ac vitiorum cœno meminisse incipiat se divinitatis esse consortem. Nec sane exigui mo-

D 3

menti

o *Quę menstrua venenata, p Quę ratione mens in Deum erigatur.*

menti res est aut oscitanter, lenique ac suspensa, ut ajant, manu transigenda. (q) quod homo ab opifice spiraculum vitæ acceperit, atq; ad imaginem, Deique similitudinem sit conformatus. Cujus muneris dignitatem ac prerogativam nemo in figura formaque corporis sitam existimet, sed in parte hominis interna, hoc est, in anima rationali constitutam: quæ cum sit spiritus ætherius, aut substantia incorporea ex divinæ mentis archetypo deprompta, hoc homini præstat, ut Deo sit similis, divinæque essentia particeps. Corpus autem quoniam ex concretionemateriæ massaque terrea conflagavit opifex, mortale & caducum pro tempore se sustinuit: Animam vero cum ex se suoq; inspiratu nobis indidit, interitus, omnisque corruptelæ immunem esse voluit, atque expertem. Siquidem cum imago Deique essentia sit æterna, atque anima ex illa dimanaverit, necesse est perenniter illam subsistere, eandemque cum sua origine naturam sortiri, hoc est, esse immortalem, atque æternitati destinatam. Et quamquam nonnihil labefactata sit anime vis, minusque expresse refert architecti imaginem, non tamen prorsus extincta est, cum vulnus manu hostili illi inflictum Servatoris munificentia sit obductum, (r) ejusque virtute restaurata omnia, quæ primi hominis vitio collapsa erant, ac fœde deformata. Quod si quis hujus divini muneris vires experiri, ejusque excellentiam spectandam sibi exhiberi velit, in se ipse descendat, suamque mentem in consilium adhibeat, ac sedulo

q Homo Dei imago. r Deus collapsa natura instauratur.

lo excutiat; profecto inueniet eximias ampliffimasque (s) dotes atque egregia ornamenta, quibus cuiusque mens affatim est instructa: Rationem, intelligentiam, iudicium, delectumque rerum, ingenii agiliterem, memoriam, tum pleraque alia quæ euidenter euincunt præstantiorem esse animam, quam ut corporea censeretur debeat, aut corruptioni obnoxia. (t) Hæc una est, quæ corpus vivificat, regit ac moderatur, illudque variis actionibus instruit, multisque muniis exercet. Quo fit ut ex multiplici effectu, diversisque operationibus varias appellationes sortiatur. Siquidem, ut Augustinus (v) ait, cum corpus animat vitæque imbuat, Anima dicitur: dum vult, Animus: dum scientia ornata est, ac iudicandi peritiam exercet, Mens: dum recollit ac reminiscitur, Memoria: dum ratiocinatur, ac singula discernit, Ratio: dum contemplationi insistit, Spiritus: dum sentiendi vim obtinet, Sensus: Quæ omnia animæ officia sunt, quibus potentiam suam declarat, suasque actiones exsequitur. (x) Hæc in celsissima parte corporis collocata, cœloque proxima vim suam in reliquas partes efficaciter diffundit. (y) Non est illa demersa in sanguine, non è procreatoribus aut facultate feminali derivata, sed ab omni materiæ concretione, omnique labe corporea aliena, recens à Deo creata opificio suo jam confirmato infunditur, non mutuatiua, aut aliunde adscita, ut statuunt Py-

D 4

tha-

s Animæ dotes & ornamenta. t Mentis vis & præstantia. v De spiritu & anima, cap. 4. x Mentis sedes. y Mens atque anima incorporea.

thagorei Druidæ, qui absurdam (x) quandam *μετεμύωσις*, hoc est, tranſanimationem induxerunt, qua perſuadere conati ſunt, animas à morte alterius in aliena corpora demigrare, non hominum modo, ſed pecudum etiam ac belluarum: Quod ſic expreſſit Ovid. *Metamorph. 15.*

*Morte carent animæ, ſemperq; priore relicta
Sede, novis habitant domibus, vivuntque
receptæ.*

*Omnia mutantur, nihil interit, errat & illinc,
Huc venit, hinc illuc, & quoslibet occupat
artus*

*Spiritus, æque ſeris humana in corpora
transit,*

Inque ſeras noſter, nec tempore deperit ullo.

Hinc ſuperſtitionis hujus affectatores eſum carniſum ſibi interdixerunt, nefas arbitrati ex ullo animantis genere quicquam deguſtare, ne, ut feſtively ac falſe Tertullianus, (a) bubulam de aliquo proavo quiſquam obſonet. Quæ perſuaſio Chriſtianiæ profeſſionis hominibus proſus rejicienda, cum Orthodoxi certo ſtatuant, ſuam cuique animam attribui, eamque tum demum infundi, (b) cum foetus omnibus ſuis membris articulisque fuerit delineatus, quod fere quinto ac quadrageſimo à conceptu die fieri aſſolet, præſertim maribus ubi nono menſe lucis hujus auſpicia ſunt accepturi. Fœminis ſiquidem quarum natura magis flaccida, ad quinquageſimum diem formationis tempus porrigitur. Et quamquam non omnino certo

*fixo-
z Inepta animarum tranſmutatio, a Tertul-
liani falſum dictum. b Animam rationalem
quando homo concipiat.*

fixoque dierum numero hæc terminari possint; Hippocrates tamen exactissime ad calculum revocavit, quo tempore infantis effigies formaque absolvitur, quo motum accipit, quo nativitatem consequitur. In libro siquidem de natura fœtus: si matrem, inquit, (c) trigesimo die perfici contingat, motum accipit sexagesimo, menseque septimo in lucem prodit. Quod si quinto & trigesimo die formam acceperit, motu potitur septuagesimo, menseque octavo nascendi primordia accipit. Si vero die quadragesimo quinto legitimam formam adeptus fuerit, nonagesimo die movetur, ac nono mense nativitatem consequitur. Ex quo dierum mensiumque decursu ac serie, liquido apparet formationis diem duplicatum motus diem constituere, motionis vero triplicatum, nascendi tempus commonstrare. Verbi causa, ubi trigesimus quintus formam perficit, is duplicatus, diem motus septuagesimum constituit, qui rursus triplicatus bis centum senosque dies seu septem menses conficit, si cuique mensi triginta dierum numerum assignes. Pari modo de reliquis ratiocinandum. Ceterum cum (d) fœmina tardius perficiatur, sitque ejus gestatio productior, paulo diversius subducitur ratio. Illa siquidem trigesimo tertio die formata, motum accipit septuagesimo, menseque septimo nascitur. Cum vero quadragesimo à conceptu die illam formari contingit, octogesimo motu potitur, atque octavo mense in lucem producitur. Quod si quinto supra quadragesimum die

D 5

con-

c Quoto dierum numero fœtus absolvatur.
d Fœmella tardius masculo perficitur.

conformetur, motum accipit nonagesimo, menseque nono eruptionem molitur: porro cui quinquagesimo die forma absolvitur, centesimo moveri incipit, ac decimo mense eluctatur, lucisque beneficio perfruitur. Hæc prolixius à me enarrata sunt, quo quisque intelligat animam rationalem tum demum infundi, cum foetus absolutam formam sit adeptus, suisque lineamentis exacte distinctus. Neque enim anima primo mense formationi foetus insistit, sed facultas uteri, ac vitalis vis seminis magna solertia operi elaborando incumbunt, ac sensim ad distincta membra, exactamque formam provehunt. (e) Primis siquidem sex diebus in ovi speciem semina conglobantur, lactisque cremorem referunt, ac fibræ quædam tenuissimo contextu telis araneorum non absimiles producuntur; deinde subsequenter novem diebus sanguinem & spiritum subministrant acetabula ac venæ umbilicæ, ex quo primum effigiantur membra organica, quæque nutritioni sunt accommodata, utpote hepar, cor, splen, pulmones, cerebrum, quæ à primo conceptus momento ad decimum octavum perficiuntur: postmodum ad quartum & quadragesimum diem ceteræ partes conformantur, foetusque vitalis esse, ac sentire incipit, licet ob imbecillitatem aut non moveatur, aut tanta debilitate, ut gestans id sentiscere nequeat. Hoc itaque tempore anima rationalis iterum subire creditur, ac naturales facultates seu potentias sua vi imbuere, totumque opificium perficere. Quod
ipsum

e Rudimenta humane formationis.

ipsum Augustinus (f) Moyſis teſtimonio comprobatur: Si quis, inquit, percufferit mulierem uterum gerentem, & abortierit, ſi foetus formatus fuerit, det animam pro anima: Si vero informatus fuerit, mulctetur pecunia. Quo convincit animam non inefſe foetui nec hominis nomen promereri, niſi omnibus lineamentis ſit conſummatus, exactamque formam conſequutus. Cum itaque jam formato corpore inferatur, non eſt quod quiſquam exiſtimet in conceptu illam cum femine derivari. Siquidem ſi ſemini rationalis anima, quæ perenniter ſubſiſtit inefſet, aut cum illo profluere, multæ, ut ille ait, quotidiano effluxu ſeminiſ animæ evaneſcerent. Quamobrem non ex Adamo aut progenitoribus illam propagatam credi par eſt, ſed ſingulis momentis creari infundique divinitus. Quod hoc dicto ſtabiliri poſſe video.

(g) *Pater meus adhuc uſque temporis operatur, & ego operor.* Quo ſubindicat Deum Opt. Max. & illi æqualem ejuſdemque eſſentia filium creandis conſervandisque hominum animis occupatum, illiſque producendis intentum, quibus quodque animal ſubſiſtit, vitamque propagat ac tuetur. Quo ſpectat illud Pſalmographi: (h) *Homines & jumenta ſalvat Dominus*, hoc eſt, animalia quæque ſuſtentat Deus, ſuaque ubertate paſcit ac ſaturat. Qui cum unice erga genus humanum afficiatur, peculiari munere ac dotibus hoc opificium inſtruxit. (i) Alia enim ratio hominum, quam belluarum, longeque illorum conditio præſtantior. Siquidem ho-

mini-
 ¶ *Queſt. 32. Exod. 20. g Ioan. 5. h Pf. 35.
 i Davidis locus exp. ſcatur.*

minibus rationem mentemque indidit, & quod reliquis animantibus negatum, in conditoris agnitionem perduxit, suaque divinitate afflavit. Quam munificentiam cum agnosceret Iob, (k) *Ipse, inquit, docet nos supra jumenta terræ & supra volucres aëreas erudit nos*: quo indicat homines præstare cæteris animantibus, ac Deum suas dotes ac munera illis cumulatus impressisse. Hoc quoque singulari donativo, summi que principis munere honorario sunt destituti, inelaborati, imperfectique partus, effluxus denique præmaturi, abortusque præproperi, ac præter humanam speciem enormiter monstrosi. Quorum nonnulla licet palpitent, illisque vitale quiddam inesse videatur, non tamen ab anima rationali id consequuti, sed à facultate formatrice, ac spiritu gignitivo, quæ semini ac sanguini mēstruo insunt.

(l) Hæc enim primis quadraginta diebus conceptum alunt ac vegetant, formamque hominis emoliantur. Habent quoque reliquæ animantes spiritum vitalem reliquasque animæ potentias, vegetantem & sentientem quas ex seminis facultate sanguinisque effluxu consequuntur, atque illis in utero augetur, illorumque beneficio vita potantur. Quo spectat illud Levitici (m): *Anima omnis carnis in sanguine ejus est*. Vita siquidem atque animantis cujusque spiritus in sanguine subsistit, eoque alitur ac fovetur, ut elychnii flamma affuso oleo. Quam animæ vim ut optime novit Galenus, ita ingenue ignorare se fatetur, Animæ rationalis sub-

k Iob. 38. 1 Embryo primis mensibus homines nomen promeretur. m Levit. 17.

substantia quænam sit, undeque profecta. Qui si meliori philosophia fuisset imbutus, nihil addubitasset pronuntiare, (n) Animam divinæ mentis esse scintillam, ac spiraculum quæ hominem à belluis discernit, atque immortalitati asserit: (o) propriam autem singulis animam insitam, ac suo cuique corpori peculiarem, cum multa demonstrent, cum maxime tanta in hominum moribus, ingenii, judiciis, opinionibus, effectibusque dissimilitudo & disparitas indicare mihi videatur. Siquidem quot homines, tot sententiæ, & quod Horatius (p) ait:

*Millia quot capitum veniunt, totidem
studiorum.*

(q) *Mille hominum species & rerum discolor
usur:*

Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno.

Quæ non aliunde mihi provenire videntur, quam ex diversæ conditionis animis, ac multiplici cordis varietate & discrimine. Finxit enim Deus sigillatim, ut ait David (r), corda mentesque hominum, ac suam cuique indolem attribuit, suæque naturæ ac conditionis animam consignavit. Hinc Salomon (s) sibi plaudit & gratulatur, quod animum felicem sortitus sit, corpusque incontaminatum, animæ moribus congruens & accommodum. Quæ autem in parte collocetur anima, quam & sedem occupet, multi veterum in quæstionem vocant, Philosophi cordis meditullium illi assignant. Quod designare videtur Sapiens

n *Anima quid.* o *Anima singulis diversa.*
p *Lib. 2. Sermonum. Satyr. 1. q Perf. Sat. 1.*
t *Pf. 32. s Sap. 8.*

piens, cum inquit: (r) *Omni cura custodi-
cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit.* At
Medici qui exactius naturæ opera sunt per-
scrutati in cerebro illam constituunt, ex quo
omnes sensus ac facultates animæ omnesque
actiones procedunt. Hujus tamen vis per
singulas corporis partes diffusa, omnia mem-
bra calore fovet ac vivificat, suisque viribus
instruit. Cor vero tanquam vitæ fontem pe-
culiari vi imbuit per arterias *vegeti. Deas* seu
soporarias jugulum perreptantes (r) quibus
præcisus sterilescunt homines, vel oppletis
apoplexia feriuntur: necesse est enim vias
esse quasdam, atque arteriarum venarumque
decursum per quos humores spiritusque cum
animales, tum vitales, ultro citroque pos-
sint commeare, ac calorem nativum ab ani-
ma concipere. (x) Ut enim triclinium
quamlibet spatiosum luculento igni incale-
scit, ac cœnaculum hypocausti halitu ac
tepure quaquaversum impletur, ita corpus
animæ vires undique diffusas efficaciter per-
cipit, suasque operationes illius munere ex-
ercet. Anima siquidem licet uni loco affixa
prædicetur, vim tamen suam longe lateque
diffundit, atque in qualibet parte corporis se
profert suæque officia cuique membro distri-
buit. (y) Sic oculi, aures, nares, lingua,
pedum, manuumque articuli animi sunt in-
strumenta, quorum ministerio utitur. Quod
si instrumenta & quæ illi inserviunt organa
vel vitiata sunt, vel inepta, vel impedita, mi-
nus

r *Prov. 4. Animæ domicilium.* v *Vera apo-
plectica.* x *Simile à calenti foco.* y *Membra
animi instrumenta.*

nus exacte animæ munia perficiuntur. Quod in fatuis, seniculis infantibus, quique emotæ mentis existunt, evenire perspicimus, in quorum nonnullis vel serius se facultates animæ proferunt, vel prorsus extinguuntur. (z) Vt enim ignis cineribus obductus non emicat, ac sol densa atraque nube objecta minus lucis exhibet: ita anima humidæ aut vitiosæ materiæ immersa caliginem quandam concipit, quæ menti offusa rationis lumen offuscat. (a) Et quamquam in ætate puerili minus illa eluceat, quam in adulta non est tamen quod quisquam existimet illi suam inesse infantiam, ac sensim incrementa sumere, accessuque ætatis augescere, tum morbo senioque imminui. Cum sua vi, suisque dotibus ab ipso vitæ primordio maneat instructa: Nec enim sua ipsius substantia aliquid detrimenti accipit, sed instrumenti atque organi ineptitudo efficit, quo minus functiones suas obeat, suæque munia exsequatur. Qua de re sequenti capite fusius tractare institui, quo corporis animæque facultates plenius innotescant, & quam inter se consentiant, mutuisque morbis afficiantur cuique pateat.

C A P.

z Simile à sopito igne. a In pueris anima imperfecta instrumenti ratione.

CAP. XII.

Anima, tametsi sit incorporea, nec ex concretionem materie, aut elementis constet: affectibus tamen exposita est. suasque sentit perturbationes & pathemata, quæ in corpus redundant.

CUM anima suas functiones & munia per corpus obeat atque exsequatur, idque domicilium circumferat, (b) ut affixam testam cochlea; fieri magna ex parte solet, ut affecto corpore anima quoque afficiatur, non quidem affectu primario, ut plerisque visum est, sed per consensum ac legem consortii. Tanta est enim in iis sympathia. eaque affinitas & cognatio, ut vitia quædam virtutesque animi in corpus, & corporis in animum dimanent, ac transfundantur. Siquidem cum anima corporeis organis utatur, quæ multifariam noxiis humoribus vel affici contingit, vel vitari, fit ut corruptis vitiatisque instrumentis, vel etiam impeditis, nequeat illa pro dignitate vim suam explicare,

(c) --- sic corpus onustum

Extremis vitiis, animum quoque pręgravat una,

Atq; affigit humo divine particulam auræ. Quod cum Sapienti (d) quoque Hebræo ante Horatium esset perspectum: Corpus, inquit, corruptioni obnoxium adgravat animam, ac terrenum domicilium mentem deprimat, obruitque sensum multa meditantem. Et

quæ b Simile à testudine & cochlea. c Horat. Sermon. lib. 1. d Sap. 9.

quanquam animæ substantia nihil vitii, nihilque labis aut contagii ex concretione corporis contrahere creditur, (e) ut tamen solis radiis officit, tenebrasque offundit densa nubes, (f) utque oculis objecto varii coloris vitro aliter quam re vera existunt, omnia apparent, nimirum cærulea, flava, viridantia, cyanea, rubentia; ita lumen rationis offuscat, mentemque obnubilat corporis intemperies, efficitque ut animæ actiones deterius perficiantur. Sic ebrii ac deliri gemina conspectare se credunt, cum unica res sit obvia. Sic melancholici absurda imaginatur, sibi que somnia fingunt. Cholericus irritantur ac temere excandescunt, crebro scilicet humoris noxii fuligine oppresso. (g) Quas autem iacturas, quæve incommoda menti inferant humores corporis, præter lethargos aliquot formidandi morbi declarant, Lethargus, apoplexia, paralysis, spasmus, mania, phrenitis, epilepsia, qui tam valide omnes cum corporis tum animæ vires convellunt, ut homo totus sibi excidat, omnisque vis mentis prorsus obruatur. Animus itidem si qua labe detineretur, atque vel odii, vel iræ, zelotypiæ, æmulationis, invidiæ, obrectationis veneno sit imbutus, corpus quoque in mutuum discrimen pertrahit, patrique malo involvit. Ne commemorem interim reliquas animæ cupiditates: quarum impotentissimæ cogitationes, somnos aliaque per quietem visa perturbant. Nihil enim, teste Fabio, (i) tam occupatum, tam multi-

forme,
 e Simile à splendore Solis. f Simile à variis coloris conspiciis. g Humores menti infesti.
 h Lib. I. cap. I.

forme, tam inquietum, tot denique ac tam variis affectibus concisum ac laceratum, quam (i) mala mens, adeo ut nec valetudini, nec honestis ullis artibus vacare aut liceat, aut libeat. Quippe quibus non somnus res delassatis placidissima, non quæ a grotto, mœrentique animo Medicus, oratio non cibis denique aut potus qui corpus alit ac vegetat, suavis est. Quæ enim iis esse possit animi tranquillitas, quæ mentis securitas & constantia?

(k) --- quos divi conscia facti,

*Mens habet attonitos, & surdo verberè cadit,
Occultum quatiente animo tortore flagellū:
Pœna etenim vehemens, ac multo savior illi,
Quis vel Caridius gravis invenit, aut Radamanthus.*

Nocte dieq; suum gestare in pectore testem.

Quo spectat illud Esaiæ: (l) Impii cor tanquam mare æstuat, cujus fluctus redundant in lutum, & conculcationem: nulla siquidem pax nec unquam pacata mens impiis, dicit Dominus. Cum mala mens sæpe læta existat, securo nunquam. Hæ autem affectiones animorum tam sunt violentæ ac feroces, tantæque in inferendis malis sævitix, ut quæ menti latenter inhxrent, etiam fortis se proferant, suisque se iudiciis prodant. Et quemadmodum (m) animi puritas, mentisque integritas in oculis, in vultu, colore, lineamentis elucet, totoque se habitu ostentat, ita animus funestus vitiisque obsitus se palam exerit ac foras erumpit. Quod Esaias (n) indicat, cum inquit: *Agnitio vultus eorum*

i Mala mens inquietat. k Iuvenal. Satyr. 14.
l Cap. 17. m Vultus animi index. n Esai. 3.

rum respondet eis, hoc est, (o) species exter-
 nusque corporis habitus improbos illos esse
 arguit ac sceleratos, nec nisi fraudes, impo-
 sturas, insidias, seditiones, omniaque hosti-
 lia meditari. Cui consonat illa Salomonis
 sententia: (p) *Stultorum oculi passim ober-
 rant: In facie prudentis lucet sapientia*, vul-
 tus siquidem hominis est certissimus mentis
 index, quæque in abdito intimoque animi
 recessu delirescunt, in apertum profert. Sic
 Catilinæ, ut Salustius ait, color exsanguis,
 fædi oculi, citus modo, modo tardus ince-
 sus, prorsus in facie, vultuque vecordia in-
 erat: animus impurus, diis hominibusque in-
 festus, nec quietibus sedari, nec vigiliis po-
 tuit: ita conscientia mentem anxietate &
 formidine exagitabat. Nec enim ullum
 quamlibet leve aut exile animi vitium est,
 quin in externo habitu certa argumenta ex-
 hibeat. Siquidem odium, ira, metus, excan-
 descentia, tristitia, amor, invidia, proditio,
 furandique ac prædandi studium in vultu re-
 lucent, ac foris primaque fronte se profe-
 runt. Sic Diogenes (q) aliquando conspicu-
 tus exsanguis gilvoque colore juvenem, aut
 amare illum, aut invidere pronuntiavit: (r)
 Invidi enim cum aliena virtute discrucian-
 tur, contabescunt, ac medullarum, ossium-
 que putredinem concipiunt. Alium quen-
 dam cum (s) ex amore pallefcere videret:
 in proprio quidem corpore mortuum illum
 dicitabat, vivere autem in alieno. Quæ com-
 monstrant vitia utriusque partis ultro citro-
 que

p Proverb. 17. q Diogenis sententia de juve-
 no pallido. r Proverb. 14. s Amantes pal-
 lescent.

que commeare, atque alteram alterius incommodo affici, mutuisque malis infestari. Cyprianus (r) autem corpus extra culpam vindicat, nec sustinet illi quicquam impingi. Quo:quot enim in homine pullulant vitia, animæ imputat, quæ sola sentit, vivit & movetur. (v) Corpore vero sic animam uti asserit, ut fabrum malleo vel incude, in quo format omnium turpitudinum idola, fingitque qualibet cupiditatum simulacra. Neque enim, ut is statuit, caro est peccati dictatrix, aut malitiæ inventrix, nec ipsa cogitatus format, agendaque disponit: sed (x) spiritus est officina, qui per eam quæcumque affectaverit, peragit. Quod vero caro adversus spiritum & adversus carnem spiritus contendere dicitur, improprie dictum arbitratur. Quia solius animæ lis ista est, quæ secum ipsa rixatur, & cum proprio arbitrio litigat. Siquidem desiderii sui veneno mens ebria, corpus contumeliis applicat, ac junctis amplexibus ambo in mortiferas suavitates delapsi obdormiunt. Quæ tamen acute illi viro dissentitur, Paulo tamen assentiri par est, qui corporis molem officere censet animæ actionibus, illiusque conatibus esse impedimento. (y)

Caro liquidem, ut is ait, concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem. hac autem inter se mutuo adversantur, ut non quacunque vult homo, eadem faciat. Oneri est enim terrestris domicilium animæ, illamque remoratur, quo minus concepta mentis perficiat.

r In prologo de virtute Christi. v Corpus animi instrumentum. x Corpus animi vi ad actiones impellitur. y Galat. 6.

ficiat. Et (x) quemadmodum equus calcitrosus fessiori minus obsequitur, illumque excussisse laborat: ita corpus animæ ad præclara instiganti obluetur ac moram injicit, semperque ob insitam naturæ pravitatem mancipium hoc refractarium existit ductori suo, minusque obsequiosum. Quod Christus Apostolis dormitantibus ac somniculosis inculet, cum inquit: Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Caro siquidem ad spiritus monita ac vellicationes obsurdescit, minusque expedite jussa ejus exequitur. (a) Ut enim qui aliquo iter instituit, alacriter quo illi destinatum est properat, sed plus satis suffarcinatus, atque oneribus elitellisque depressus, cunctantius progreditur, ac contra animi votum serius iter absolvit, metamque assequitur: sic anima sarcina corporis degravata, summa molestia ad metam contendit, atque ægre iter inceptum peragit. Quamobrem non est quod quisquam existimet corpus omnino otiosum, sed naturales corporis facultates & potentias, quique illi inhærent humores, vel usui esse, vel detrimento animi actionibus, mutuamque præstare operam: Frustra enim ac præter meritum corpus cum anima vel gaudii, vel cruciatu æterni foret particeps. nisi in multis se præberet socium ac ministrum. Sit sane (b) corpus animæ vas ac domicilium, sit receptaculum, sit officina, sitque organum aut instrumentum, vel denique hospitium, ex eo tamen aliquid labis contrahit: ut vinum generosum ex lagena obducta

z Simile ab equo calcitroso. a Simile ab onusto bajulo. b Simile à rapido dolio.

ducta situ, olidoque ac mucido dolio saporem vitiosum. Quod si quicquid est hominis, omnesque ejus functiones animæ attribuendæ: necesse est in illam affectus cadere, ac passionibus obnoxiam nullaque in parte, aut saltem mitius culpandum corpus. Augustinus certe non esse omnino (c) animam ab affectibus immunem, hujusmodi argumentis convincere tentat. Omne quod mœrore, mœtu, tristitia, indignatione, vindictæ cupiditate afficitur, passibile est: Anima, cum voluntatis, votique compos non sit, suoque desiderio frustratur, dolore afficitur: Ergo passiva esse convincitur: qui mihi argute ratiocinari videtur. Si enim anima alligata corpori, doloris omnisque affectionis foret experta, nullos apud inferos sentiret cruciatus, nulla tormenta. Quod aliter se habere commonstrant Evangelicæ concionis series de divite epulone, (d) qui cum flammis cruciaretur, æstuantem linguam refrigerari cupit, sibi que aliquod doloris lenimen adhiberi. Quæ figurate ac parabolicôs intelligenda, ne quis substantias incorporeas membrorum uti ministerio existimet. Scriptura siquidem ad captum humanæ mentis se accommodat, ascitisque appositis verbis, ac petita ex natura rerum similitudine Dei erga probos favorem ac munificentiam declarat: adversus improbos vero ultionem ac scelerum vindictam. Simili loquendi tropo sacri codices (e) Deo indignationem, iram, zelum, gemitus, suspiria, faciem denique, vultum, oculos, manus, brachia

c Anima affectibus obnoxia. d Luc. 16.
e Tropi Scripturæ de Dei membris.

attrib
sequi
supre
popu
que c
lutas
torne
ligata
eader
deo a
extin
divex
stimu
re. C
Christ
morit
enim
lignu
nique
tit: si
fodiu
gunt
ferve
inflar
mœre
non
quam
catu
mi re
nim
quar
inter
res in

g Es
igno
sevio

attribuunt, (f) quod non alia ratione assequi possit humana imbecillitas immensam supremi numinis vim, ac potentiam, nisi populari more ea nobis inculcaret. Cum itaque constet Scripturæ testimonio animas solutas corporibus ac damnationi destinatas, tormentis affici: qui fieri possit ut corpori alligatæ atque humanis nexibus impeditæ non eadem perpetiantur? Equidem mihi persuadeo animas, utpote cœlitus delapsas, non extingui, nec sentire interitum: sed tamen divexari, ac carnificinam perpeti, mentisque stimulos ac conscientie morsus persentiscere. Quod ipsum post Esaiam (g) indicat Christus, cum inquit (h): *Vermis eorum non moritur, & ignis non exstinguitur*: (i) Ut enim caries, utque teredines ac vermiculi lignum, quamlibet durum erodunt, ut denique ignis in obvia quæque vim suam exferat: sic animam conscientie mentis stimuli confodiunt, internæque furie illam urunt, pungunt, ac dilaniant. Cum animus avaritia fervet, vindictæ cupiditate accenditur, ira inflammatur, invidia tabescit, amore uritur, mœrore contrahitur: nemo est, opinor, qui non quidvis paratus sit & facere & pati, quam talem in intimis præcordiis subire carnificinam, tantamque in abditissimo animi recessu perferre lanienam. (k) Multo enim sævior longeque atrocior est animæ, quam corporis cruciatus ac tortura. Quod interrogationis schemate quo animo aciores insingeret aculeos, sic expressit Persius:

Anne

g *Esa.* 66. h *Marc.* 9. i *Simile à carioso ligno.* k *Animi cruciatus, quam corporis sævior.*

*Anne magis Siculi gemuerunt æra juvenis,
Aut magis auratus pendens laquearibus
ensis,*

Purpurius subter cervices terruit et imus,

Imus præcipites, quam si sibi dicat et imus

Palleat, infelix quod proxima nesciat uxor.

Alia itaque ratione affligitur aliter sensu, ta-
ctuque afficitur anima, quam corpus dum
vapulat, dum flagris scuticisque subigitur,
dum vulnus accipit, dum membra luxantur,
dum illi faces ac tormenta admoventur. Si-
quidem anima rationalis, utpote spiritus in-
corporeus, latentes experitur vexationes ac
torturas, anxietatem, formidinem, zeloty-
piam, invidentiam, odium, indignationem,
mentisque inquietudinem ac conscientie re-
morsum. Quos affectus vel ut verius dicam,
perturbationes si diutius animo inhaerere
contingat, illasque nec ratione discuti, nec
divino præsidio superari, non solum mentem,
sed corpus quoque sævissime discruciant.
Itaque alterum alterius legibus tenetur sibi-
que mutuo sunt obstricti. Hoc tamen præ-
rogativæ, idque honoris ac dignitatis anima
obtinere, (1) ut multa per se, corpus vero ni-
hil absque ejus vi & agitatione efficere possit.
Dupliciter itaque anima suas facultates per-
ficit: quasdam per organa nonnullas absque
his, nulloque corporis adminiculo. Sic que
intellectu ac ratione, mentisque judicio per-
aguntur, solius animæ munera sunt. Opera-
tiones autem manuales absque corporis mini-
sterio exequi nequit. Siquidem architecto-
ram, camentariam, pictoriam, plasticam,
pigmentariam, artesque alias in usum homi-
num

1 *Anima multa agit absque corporis adminiculo.*

num excogitatas, animo quidem menteque homo concipit, sed manibus ea perficit, atque instrumenta corpori attributa iis accommodat. (m) Cæterum cum anima contemplationi rerum insistit, cum præterita memoria reperit, cum futura meditatatur, iisque præsentia connectit, dum ratiocinatur, dum occulta investigat, atque abdita quæque perquirat ac rimatur, cum in ecclasi constituta, subductaque in sublime, ut Paulus, (n) arcanorum fit particeps, genuina insitque à Deo vi utitur, nulloque corporis eget adjuvamento, nisi ea in actum proferre velit. Tunc enim corpus animæ assistit, ut individuus comes & collega, cujus opera ac subsidio suas functiones exsequitur. Quod si diuturnior sit vel acrior, vel intentior in rem quampiam agitatio, fit ut corpus utpote animæ viribus destitutum elanguescat atque emoriatur. Quod observare licet in iis (o) qui intempestivis lucubrationibus sunt dediti, aut libris continenter affixi, quibus corpus sensim gracilescit atque extenuatur, spiritusque vitales imminuuntur. Quicumque ergo animum nullum sentire affectum, nullisque rebus permoveri censerent, sed illæsa mente, nullasque concipientes plagas anima, objecti tantum, organique vitiati ratione affici, non admodum veritati consentanea mihi dicere videntur. (p) Quid enim sibi vult angor ille Servatoris, atque æstuatio; qui concepta supplicii quod sub-

E eun-

m Anima quando corporis ministerio indigeat.
n 2. Cor. 12. o Mentis intentio corpus attenuat.
p Christi pavor hominis argumentum. Matth. 26.

eundum erat atrocitate, impenſique benefici ingratitude atque oblivione humana quadam imbecillitate in hanc vocem moribundus erupit: *Triftus eſt anima mea uſque ad mortem*; eamque veluti patri blandiens deprecatur. Et quanquam nondum illi inſultaret, aut manus inferret inſolentia militaris, tota tamen mente & cogitatione imminens periculum deſluxus, tanto horrore ac trepidatione concuſſus eſt, ut affectus ſanguineum ſudorem expreſſerit, toto corpore confertim atque effuſe promanantem: ſic ut (q) utrique parti acerbitas illa doloris ſit communicata, atque ex animo in corpus redundare ceperit. Nec eſt quod quis opinetur in huiusmodi radio ac pavore animam vitalem ac vegetantem, tum ſpiritus naturales tantum affici, imo pars hominis potior diſcriminari obicitur, in eamque tota vis mali decumbit quæ tamen originis ſux memor vires colligit, ac cœleſti ſulta præſidio, intrepide infractoque animo adverſus periculum ſubſtitens, divinitus ſolamen accipit. Huiusmodi affectibus etiam Divæ virginis mens multipliciter agitata eſt. Illius ſiquidem cum ſpiritus tum anima, alias lætitia, alias dolore perfuſa eſt: illud denunciavit per Angelum conceptu, partuque mirificiſtæ paſtorum concuſſu, ac Magorum adoratione: iſtud, ut à Simeone factitatum erat, erecto in crucem filii, experta eſt. Poſſem equidem magnam connectere ſeriem eorum, qui in maximis calamitatibus conſtituti, acerbiffimum animi vulnus conceperint: exempli

q *Chriſtus in corpore & animo cruciatus ſuſcepit. & Maria doloribus concuſſa.*

ſupp
quo
Mo
ma
fide
ſuo
oper
com
men
dolo
cum
loru
ferit
tria
tio,
afflic
ca a
ſzvi
atq
ma,
affect
capit
volu
es a
fecit
ſola
ac I
mea
neſa
& o
eju
pit
con
rale

ſ Va
cet i

suppeditant tot vatum (s) examina, inter quos Helias, Heliseus, David, Hieremias, Moses, Elaias, Jonas, Zacharias, & præter martyrum aliquot myriades, indefessus ille fidei nostræ assertor & propugnator Paulus suo agonothetæ seu remuneratori strenuam operam præstiterunt, qui præter corporis incommoda, summasque angustias ac detrimenta animam circumferebant acerrimis doloribus exulceratam. Quisque autem secum ipse expendat, (t) quanta obsederit illorum animos angustia, quis menti inhæserit mœror, quæ trepidatio: cum pulsæ patria, destituti affinium ac cognatorum solatio, ludibriis, contumeliis, flagris expositi, afflicti, pressi, conculcati, proscripti, per loca avia atque hominibus inaccessa, hostium sævitiam evitare sunt coacti, suæque saluti atque incolumitati consulere. Quod si anima, quæ homines à belluis secernit, omnis affectionis sit expers, nullisque vel solatiis capitur, vel doloribus afficitur: quid sibi volunt plorabundæ hæ voces? Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me? Defecit in salutari tuo anima mea: Renuit consolari anima meæ. Rursus dum refocillatur, ac Dei favorem percipit. Introito anima mea in requiem tuam: etenim Dominus benefacit tibi: Benedic anima mea Domino, & omnia quæ intra me sunt nomini sancto ejus. Adhæsit anima mea post te, me suscepit dextera tua. Quibus etiam si innumera congeras, non designari tantum puto naturales animæ facultates & potentias brevi in-

E 2

teritu-

ſ Vates calamitatibus expositi. t Anima licet incorporea, doloribus agitatur.

terituras: sed illam, quæ rationis, quæque divinitatis est particeps, à cuius vi omnes actiones corporis procedunt, omnesque functiones perficiuntur. Cui parti insita est ab opifice *συμβίβησις*, (v) hoc est, conservanda exsequendaque legis naturæ auctor & notitia, virtutum vitiorumque discrimen. Quæ vis, teste Paulo, (x) hoc efficit etiam in animis eorum, qui à Deo sunt alieni, ut (y) naturæ ductu à malis resiliant ac virtutem amplectantur. Siquidem illa animi pars, in qua elucet imago Dei, ac se profert naturæ integritas, detestatur damnataque nequiter facta, ac se cupit præstare inculpatam ac improbis moribus, omnique scelere immunem, quanquam hæc naturæ vis nonnihil labefactata est & concussa, sic ut quæ mens concepit, voluntas non sincere, non promte, non alacriter exsequatur. (z)

Huic affinis conscientia, quæ mentem hominis latenter à Deo instigatam arguit atque accusat, incussoque terrore ac scelerum recordatione ante actam vitam detestatur, conceptoque emendatoris vitæ proposito, malorum pœnitentia ducitur. Ita ultrix illa conscientia homini aurem vellicat, ac maleficia jam pridem patrata oculis objicit, quibus facile convinci posse video animam affectibus esse expositam, ac perturbationibus subinde inquietari. Siquidem dulcia percipit & amara, ipsaque dilatat sese, ac gessis rebus prosperis, contrahitur adversis. (a)

Nec tantum homines, sed mentes quoque

ange-
 v Synteresis quid. x Rom. 1. y Naturæ
 instinctus. z Conscientia quid in mente effi-
 ciat. a Esai. 35.

angelicæ suos quodammodo affectus obri-
nent, indolefcunt enim malis hominum se-
feque cruciant. cum hi à probitate ac virtute
deiciſcunt, latantur vero atque exhilarē-
fcunt cum improbi ſe ad frugem conferunt.
Econtra (b) mali Genii hominibus infeſti
ſunt, illoſque mendaciis onerant, contume-
liis impetunt, infeſtantur, odioque parrici-
dali proſequuntur. Quæ cum in aërias incor-
poreasque ſubſtantias cadunt, qui fieri poſſit,
ut non eadem hominum animæ percipiãnt?

C A P. XIII.

*Animas hominum non omni ex parte eſſe æ-
quales, nec pari conditione, ac dignitate,
ſed aliam alia præſtantiorem.*

Quamquam paulo ante nonnulla à me
ſunt commemorata, quæ huic argu-
mento congruunt, quæque hoc paradoxon
ſtabilire poſſint: operæ pretium tamen factu-
rus videor, ſi ſingulari capite hoc thema il-
luſtrare pergam. Plerique in ea hærent ſen-
tentia, ut animas hominum ejuſdem eſſe
conditionis, eademque dignitate ac præſtan-
tia exiſtiment, nec inter ſapientis ſtolidique
aut improbi animam quicquam intereſſe,
ullumque ſtatuendum diſcrimen, ſed organi-
tantum ratione impediri actiones, ac facul-
tates animæ vitioſe perfici. (c) Ego vero
nullo contentionis, aut contradicendi ſtudio
aliter ſe rem habere mihi perſuadeo. Quan-
quam enim non ignorem ob morbi lævi-
tiam,

E 3

b Mali Genii hominibus infeſti. c Inter ani-
mas diſcrimen.

tiem, ob capiti inflictum vulnus, ob casum denique & concussionem affecto cerebro mentem obstupescere, omniumque rerum induci oblivionem: non consequitur tamen omnibus animam esse parem, aut omnes quod ad iudicandi vim, ad ratiocinandi iudicandique peritiam attinet æqualem esse fortitos. Neque enim cuiusque anima quamlibet accurate fuerit exulta, quantumvis strenuam operam adhiberi contingat, actium, disciplinarum, omnisque doctrinæ æque eruditionis æque est capax, parique docilitate ac solertia. Cum plerique inepti sint, minusque appositi ad perdiscendas artes, atque invita Minerva, repugnantemque naturam pleraque aggrediantur. (d) Vt autem facies & funalia alia aliis magis splendescunt, lucisque plus exhibent, utque ignita quæque alia aliis sunt magis urentia: sic animæ cuiusque splendor dissimili ratione elucescit, variaque se proferunt mentium discrimina.

(e) Et quemadmodum mentes Angelicæ ordine, dignitate, officiis, ministeriis inter se differunt, quod Seraphin, Cherubin, Throni, Potestates, Virtutes, Archangeli, totaque Geniorum hierarchia demonstrat: ita in animis hominum discrimen statui posse video. In eo autem omnes conveniunt quod corpus mortale & caducum sunt consequuti: quod formam humanam nacti, licet nonnulli ferino sint aspectu belluisque affines: quod omnibus inditus procreationis ardor: quod iisdem naturæ legibus tenentur: quod simili illos rationis vis incitat: quod anima

d Simile ab ignitis facibus. e Inter Angelis
discrimen.

essentia, formaque substantiæ à Deo sit creata: quod immortalitati destinantur, omnemque uno spiritu imbuuntur. Sed quoniam non æque valenter se in omnes exferit vis divinitatis, nec omnes ejus muneris sunt æque capaces, tantique beneficii plerique se præbent indignos, fit (f) ut alia vi atque effectu suas actiones profert animæ, nec sint in præsentis rerum statu, conditione, dignitate, ordine pares, nec in altera etiam vita futuri æquales, parique gloria illustrandi.

Sic enim Propheta Daniel ejus rei nobis fidem facit: (g) *Quotquot in pulvere dormiunt, evigilabunt, alii in vitam sempiternam, alii in opprobrium, in dedecus, in pœnam, alii in condemnationem. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti; & qui ad justitiam erudierint multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.* Quod discrimen inter substantias incorporeas Paulum (h) etiam observasse comperio desumpta ex sideribus similitudine. Vt enim sidera alia aliis sunt illustriora, variaque se exhibent corporum discrimina: sic magna in animis hominum differentia, atque in resurrectione altera alterius anima futura est magis gloriosa. Constituit autem Deus (ut Gregor. Nyssenus (i) testatur) secundum animalium species, diversas animarum differentias, ac cuique corpori convenientem assignavit. Sic (k) brutis animantibus non rationalem intelligentiam, sed naturalem industriam insevit, qua insidias, damna, pericula, omniaque vi-

E 4

tæ

f Animarum disparitas, g Dan. 12. h 1. Cor. 15. i 2. de Anima. k Bruta non ratione, sed ductu naturæ feruntur.

tæ incommoda declinent. Itaque tota species animantium una inclinatione movetur. Lepus enim omnis pavidus & meticulosus; Canis quisque sagax atque insectandis feris industrius; Vulpes omnes subdola sunt, astuta, infidiosa; Lupus quivis ferus, ac prædæ avidus; Simia quælibet humanas gestulationes exprimit. Quod ipsum in homine non consequitur. Siquidem infinite sunt humanarum actionum rationes ac modi, nec omni homini una operatio, unaque intentio, ut animantibus, quorum actiones à sola natura cientur, quæ in omnibus pari ratione decurrit. At rationalis actus, qui proprie humanæ mentis est, singulis diversus, ac pro animæ conditione alius alii. Unde emergit tanta in hominum animis opinionum varietas. Ut itaque ex Pauli sententia (k) unicuique datur manifestatio spiritus ad id, quod expedit, ac variæ hominibus sunt delegatæ functiones ac munia, (l) quæ Deus pro suo arbitrio cuique distribuit, dividens suum spiritum cuique ut vult: ita sua cuique propria ac peculiaris anima, quæ ab uno opifice profecta est, sed non pari dignitate prædita, non eadem intelligentia ac rerum cognitione imbuta, sic tamen ut virtutum vitiorumque sit capax, atque insita vi optima quæque amplecti posset, ac vitare noxia, licet invalide ea perficiat, ubi divino præsidio sit destituta. Quapropter non absurda mihi videretur illa Aristotelis comparatio, qua (m) mentem hominis assimilem facit tabulæ rasæ nullisque expolitæ picturis, sed quæ accommodata est, aptaque ut quidvis

k 1. Cor. 12. l Ephes. 4. m Mens tabularasæ.

in ea adumbrari possit, ac delineari aut vitiorum monstra aut virtutum simulacra. Quo spectat illud D. Pauli: (n) Vt in opulenta magnificaque domo non solum vasa aurea & argentea sunt, verum & lignea & testacea, quorum illa honesto usui destinantur; ista sordido, parumque honesto: Sic Deus in hoc mundi theatrum varias corporum ac animorum differentias produxit, variisque personis illas induit, ac diversis instruxit ornamentis, non tamen sine spe excellentioris muneris assequendi. Neque enim cuiquam ademptus est conatus, aut industria, qua eniti posset ad præstantissima, & consecrari optima: imo ad illa huic adminiculatur remunerator, ac cunctantem impellit. Sic qui (o) sua culpa sordescit ac vitiorum cœno obductus est, expolire se potest, abstersisque sordibus effici vas honorificum, atque usibus præclaris accommodum. Assignavit siquidem Deus Opt. Max. cuique peculiarem corporis habitum, suæque naturæ congruentem animam, quæ tamen multis modis immutari sint apta. Desciscit enim nonnunquam homo, ac degenerat ab integritate, suique præstantia, seu corpus seu animam spectes, atque originis suæ oblitus, sordibus, lutoque vitiorum involvitur: nonnunquam vero latentè à Deo instigatus ex malis, quibus erat devinctus, eluctatur, atque ad virtutem, ad probitatem, ad honesta quæque nititur. Cujus rei documenta sumere licet in filio prodigo ac decoctore, (p) & Saule. (q) Omnibus

E s

bus

n 2. Tim. 2. Simile ab amplis edibus. o Nemo culpam in Deum transferat. p Luc. 15. q Act. 9.

bus itaque sua mens suaque anima obrigit, sed quæ divino munere, cujusque afflatu multiplices dotes, variaque charismata concipit: licet non æque valenter omnium mentes spiritus divinus impleat. Accipiunt quidem omnes de uberrimo ejus fonte, sed alius alio affluentius. (r) Quod talentorum distributio nobis inculcat, qua in obeunda negotiatione salutis nostræ diligentiam & industriam nostram, licet invalidam, acuit atque exstimulat, & Dei dotes amplificandas augendasque præcipit. Vni enim quinque, alteri duo, tertio unum partitus est, cuique pro ingenii sui captu, utque operis hujus Chotago expedire, atque è re usuque esse visum est, expensi acceptique rationem suo tempore exacturo. Sic Paulus Timotheum (s) commonefacit, omnibusque ejus nomine auream vellicat, ut functionem suam curæ habeant, ut donum spiritus, (t) tanquam ignem sopitum jamque evanescentem exsuscitent, ut excusso veterno delegatum munus sedulo exsequi studeant. Hoc enim à suis exigit Deus, ut quisque suam Spartam exornet, ut minam concreditam adaugeat, & cum fenore refundat. Et quoniam non pariter otiosos esse nos, nec intermittere industriam, sed continentes excubias agere, atque indefesso labore insistere nundinationi. (v) *Negotiamini* (inquit) *domer veniam.* (x) Quod cum organum electionis Paulus sedulo inculcaret aliis, id ipse omnibus modis præstare studuit, sic ut in legatione

r *Quid talenti & mina distributio designet.*
Matth. 25. s 2. Tim. I. t Simile à sopito igne
 y *Luc. 20. x Negotiatio Evangelica.*

ne sibi commissa ceteris magis fervidus fuerit, atque in Apostolici muneris functione obeunda alacrior, vividiorque. (y) Vt itaque in gemmis, animantibus, herbis, sideribus discrimen est, ac flos alius alio odoratior, ac gemma alia rutilantior: ita in animis hominum evenit, quæ peculiari quadam vi ac facultate instructæ, varias operationes, diversosque effectus proferunt. (z) Quemadmodum enim (ut Paulus (a) ait) suo cuique semini vis insita, atque alia caro pecudum, alia hominum, aliaque species ac decor corporibus cœlestibus, alia terrenis: alius Solis fulgor, alius Lunæ, alius alterius sideris splendor: ita corpus hominum aliud alio præstantius, habituque magis generoso: ipsaque anima cum in hac statione vitæque hujus decursu, tum in resurrectione pro sua sorte ac meritis (quæ quisque ad Deum referre debet, nulla philautia sui que fiducia) dignitate & conditione potior, gloriaque superior. Magna siquidem cum in præsentis seculo tum in futuro inter probos improbosque disparitas ac dissimilitudo multumque diversa conditio. (b) Impii enim in medio justorum non subsistent: sed ut quisquillæ aliaque venti ludibria, dissipabuntur. Itaque Paulus ex natura rerum multa oculis nostris objicit, quorum intuitu atque observatione, arcana divinitatis nobis innotescunt. (c) Sic in negotio Christi ab odore ac fragrantia rerum corporalium similitudinem delumit. Vt enim effluxus atque exspiratio

fir-

y *Simile à natura rerum.* z *Simile ab astris & semine.* a 1. Cor. 15. b *Psalms. 1.* c *Simile à rebus odoratis.* 2. Cor. 2

stirpium effectu se prodit, ipsumque cor vel reficit, vel offendit: sic anima, ex qua emanat salubris halitus, aut insalubris, Christum vel suaviter afficit, vel penitus offendit,

(d) *Ignis est equidem vigor, & celestis origo
Omni animæ.*

Sed (e) ut ignis alius alio calidior, ac pro nutrimento, subjectoque fomite utentior: ex oleo siquidem, sulphure, bitumine, naphtha (quam Petroleum vocant) inflammescit ardentius, ita anima pro sua facultate ac viribus, proque acceptis dotibus vim suam in corpus exserit, estque in proferendis actionibus vel agilior, vel remissior; sic tamen ut corporis habitus ac constitutio, quam *κράσις* Græci vocant, ejusque organa animæ subserviant. Par est ratio in malis geniis, (f) quorum alius alio nocentior, hominique magis infestus. Sic in Euangelio (g) Beelzebub princeps demoniorum denominantur, tanquam in malis inferendis præpotens ac magnatum virium. Sic Evangelicæ narrationis series malos Genios nocendi studio ac malignitate discernit. Is enim, qui minus virium obtinebat ad perturbandam convellendamque hominis mentem, adsciscit sibi septem deteriores se, ac collatis viribus ita illam occupavit, ut sublata sit omnis emendationis vitæ spes, omnisque ademptus ad sanio rem mentem reditus. Quod si fas sit corporea conferre incorporeis: (h) Ut stannum, plumbum, argentum, aurum, æs, cuprum, orichalcum, omnisque generis metalla suas

for-

d *Aneid. 6. e Simile ab urentibus rebus.*
f *Geniorum malorum discrimen. g Matth. 12.*
h *Simile à metallis.*

forde
arug
ti, sq
nia
mæ
exc
sta v
obscu
opifi
stule
tum
toris
nitar
Deo
lex,
notit
statu
conve
que f
ne in
pisse v
decu
stante
obtin
ac jeje
bi Dei
firmis
est de
brius
nente
fiere
morbe

i Simi
submi
impres
ratio a

fordes concipiunt, suamque scoriam atque
 æruginem contrahunt; (i) utque agri inculti,
 squalore ac situ obducuntur, iisque zizania,
 ac infelix lolium innascuntur: ita animæ
 substantia sua vitia contrahit, ipsaque
 exulta splendore virtutum nitescit; neglecta
 vero vitiorum fuligine densescit atque
 obscuratur. (k) Nec est quod quisquam
 opifici suo obloquatur, aut cum illo expo-
 stulet, ut ignavus ille, qui acceptum talentum
 defoderat, cum ad omnes odor Servatoris
 dimanet, impressaque sint cuique divinitatis
 vestigia, sic ut (l) gentibus etiam à
 Deo alienis indita sit inscriptaque naturæ
 lex, (m) cujus instinctu mens illorum Dei
 notitiam concipit, ipsaque conscientia attestatur,
 ac ratio dicat, quæ sectari, quæ vitare
 conveniat, quantumque inhonesti honestique
 sit discrimen. Quisque ita efficere curet,
 ne in vanum incassumque hoc munus accepisse
 videatur, nec Deo, cujus arbitrio omnia
 decurrunt, obmurmuret, quod minus præstantem
 animam sit consecutus: sed quam obtinuit
 foveat, illique (n) ut agro sterili ac jejuno
 culturam adhibeat, sparloque verbi Dei lætamine
 sementi præparet. Ipse infirmis conatibus,
 promptæque voluntati non est defuturus. (o) Nihil autem animæ
 salubrius, magisque frugiferum, quam continenter
 sacrarum literarum meditationi insistere. Hæc
 siquidem vitiis medetur, hæc morbos expugnat,
 hæc animi mœrorem diluit,

i Simile ab incultis agris. k Deo se quisque
 submittat. l Rom. 2. m Natura lex cuique
 impressa. n Simile à cultura agrorum. o Hor-
 tatio ad amplectendam doctrinam celestem.

luit, mentique offusam caliginem discutit. Nullum est remedium sanandis restaurandisque exulceratis mentibus efficacius, magisque præsentaneum, nullus morsus tam virulentus, nullum vulnus tam lethale, quod hoc medicamine non sanescat atque obducatur: (p)

*Fervet avaritia, miseraque cupidine pectus
Sunt verba & voces, quibus hunc lenire
dolorem*

*Possis & magnam morbi deponere partem,
Laudis amore tumes? sunt certa piacula,
quæ te*

*Ter pure lecto poterunt recreare libello.
Invidus, iracundus, meri vinosus amator?
Nemo adeo ferus est, qui non mitescere possit,
Si modo culturæ parentem accommodet
aurem.*

(q) Hæc commoda præstat Philosophia, non humana quidem, ut Horatius existimabat, sed cœlestis & divina, quæ naturam luxatam ac collapsam integritati pristinx restituit, quæ fiduciam erga Deum in nobis excitat, illique nos conciliat, quæ animi tranquillitatem adfert, mentemq; firmam ac stabilem: qua nihil homini in hoc turbulento vitæ salo optabilius. Quo spectat illud Pauli, (r) quo nullus in hac palæstra exercitior: *Omnia scriptura divinitus inspirata utilis est ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad institutionem, quæ hominem justum efficit, ut integer sit homo divinus, ad omnia officia pietatis accommodus.*

CAP.

p Hor. lib. 1. Epist. 9 Verbi Dei fructus & utilitas. 1 2. Tim. 3.

CAP. XIV.

*De anima immortalitate, atque indubitata
certaque corporis humani resurrectione: tum
qua ratione ac modo id perfici contingat.
Denique quanta ex tanto manere mentis
erectio in Deum, quantaque morituro fidu-
cia consequendæ salutis.*

(s) **N**ihil homini calamitose morbisque
ac malis innumeris exposito, in hu-
jus ævi decursu plus adfert commodi, depul-
soque mortis metu plus præbet solatii ac fi-
ducia, quam ut subinde contempletur alte-
rius vitæ beatitudinem ac felicitatem; ejus-
que rei potiundæ spei certam atque indubi-
tata concipiat. (1) Quæ consistit in animæ
immortalitate, ac corporis resurrectione to-
tius fidei nostræ basi solida atque inconcus-
sa. Inanis siquidem foret labor omnis noster,
atque irritus conatus; omnisque vitæ nostræ
ratio, cultus, institutum, religio evanida,
atque imposturæ affinis: si tanto, tamque
salutari bono frustrari nos, atque ab alterius
vitæ expectatione decidere contingat. (v)
Quo mirari subit quorundam stupiditatem,
qui non aliter spirare homines, quam bruta
existiment, quique animas penitus extinguui,
nec à morte quidquam hominis superesse
contendunt: Qui cum in naturæ operibus
prorsus cœcutiant atque hallucinentur, Dei-
que potentiam vel non agnoscant, vel ex re-
bus

*s Meditatio alterius vitæ quid efficiat. t In
quo consistat hominis securitas. t Alia homi-
nis, alia animantium conditio.*

bus conditis non observent, sit ut mens illorum assequi aut rationem inire nequeat, qui effici possit, ut anima sit æterna, ac nunquam interitura, ipsumque corpus redivivum sit futurum, suæque integritati aliquando restituendum. Cum autem Deus hominem immortalem esse, ac perpetuo illum subsistere voluit, (x) ad imaginem & similitudinem sui illum condidit. (y) Quod si homo Dei imaginem refert, ejusque similitudinem exprimit: necesse est, eandem cum origine sua naturam consequi atque æternitatis fore consortem. (z) Hujus muneris dignitatem ac præstantiam non sunt sortitæ reliquæ animantes: cum nulla in his se proferant divinitatis vestigia, nulla mens vigeat, desit ratio, memoria, intellectus, judicium, artes, disciplinæ, rerumque peritia desideretur, quæ hominibus Dei munere affatim sunt attributa. Quapropter piaculum est id statuere mortale esse ac caducum, quod à Dei substantiâ prodiit, quodque à divina mente homini est inspiratum. Vt igitur Deus æternus, omnisque interitus expers: ita (a) anima quoque humana tanquam divinæ essentia particeps, æterna, atque ab omni corruptione immunis. Cæterum cum Deus hominis gratia omnia condidit, solus homo Dei causa atque illi conformis est creatus, eoque effectum est, ut (b) Deus à mundi exordiis mirifice erga illum affici ceperit, illoque se oblectare, atque ejus familiaritate

x *Genes. 1.* y *Homo Dei imaginem refert.*
 z *Animantes mente destitute.* a *Anima hominis divinitatis particeps.* b *Deus homine unice afficitur.*

& consuetudine perfrui exoptaverit, adeo ut hujus causa humanitati uniri sustinuerit, atq; immortalis mortali agglutinari: quo divina naturæ humana coalescat atque uniat, humana divinæ. Cujus rei fidem suo hoc testimonio adstruit Dei Patris sapientia Christus, qui hanc nobis salutem peperit: (c) *Dominus possedit me ab initio viarum suarum, antequam quicquam faceret; ab initio atque ab æterno existi; quando præparabat cælos, aderam: quando certa lege & gyro vallabat abyssos, quando æthera firmabat sursum, & terram deorsum, cum eo eram cuncta componens, & deleclabar per singulos dies ludens coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarum, & delicia mea esse cum filiis hominum.* Quæ *φιλανθρωπία*, hoc est, ut Paulus ait, (d) amor ac propensio erga homines, hoc efficit, ut omnia nobis per Christum sint communicata, ut par sit cum illo nostra conditio, similis fors, æqualis hæreditas: eoque fit ut quidquid in CHRISTO expressum est, in homine quoque sit exprimendum. Ipse æternus est, ac perenniter subsistit: id illius beneficio consequitur homo: Ipse primus resurrexit devicta morte, auctor, princeps, ac primitivæ tanti triumphi: illius virtute cæteri omnes sunt resuscitandi. Quamobrem nemo sibi tam sit iniquus, aut in tanti muneris auctorem ingratus, ut nominis hujus honorem sibi vel invidet, vel ab se repellat. (e) Quis enim tam stupidus, qui se ab interitu vindicare non cupiat, ac perenniter

c Proverb. 8. *Dei amor & propensio erga hominem.* d Tit. 3. e *Nemo non immortalitatem vel affectat vel meditat.*

niter subsistere exoptet potius, quam perpetua morte sopiri, sublataque omni emergendi spe, in sempiternam mortem devolvi? (f) Scio equidem nonnullis plausibilem videri hanc de animæ immortalitate persuasionem: ac corpus in eandem sortem recipi, parique futurum conditione, ast aliquando revicturum profus abnuunt. Verum hi naturam hominis, totiusque conficiendi ædificii rationem non penitus excutiunt, nec in illum defigunt oculos, qui homini lucis hujus auctor exstitit, & cujus virtute vitæ auspicia est consequutus. Siquidem cum anima & corpus indivulse inter se connexa hominem constituent, necesse est, ut totus homo hoc est, & anima immortalitate potiatur, & corpus per resurrectionis mysterium ejusdem muneris sit futurum particeps. Neque enim admittet ratio formationis hominis, ut alterum sine altero suo fine, cui destinatum est, potiatur: utque dimidiatus homo, aut altera modo pars beatitudinem consequatur: (g) necesse est igitur, conditque operis ratio exposcit, ut corpus aliquando reviviscat, ac postliminio conjunctum animæ pari sit futurum cum illa conditione, ejusdemque muneris consors. Cum enim Deus formando homini esset intentus: *Faciamus*, inquit, *hominem ad imaginem & similitudinem nostram*. Quibus verbis non alteram modo partem designavit, sed totum hominem, qui ex corpore & anima conflatus est. Hæc enim duo unita & conglutinata hominem conficiunt:

f Multi animæ immortalitatem statuunt, parci resurrectionem. g Validum argumentum resurrectionis.

ciunt quæ cū sint discreta ac diuisa, hominē
dissolvi contingit ac nominis hujus honore
destitui. Quapropter mihi ratio exigere vide-
tur, ut utraque pars eundem finem consequa-
tur, sc. vel beatitudinem, si vita innocenter sit
transacta: vel damnationem, si nequiter: nec
profecto foret rationi consentaneum, ut ab
illa fœlicitatis spe corpus excideret, cum hu-
jus ævi molestias æque perferat. (b) Siqui-
dem animæ causa nonnunquam flagris scu-
ticisque subigitur, plagas accipit ac crucia-
tus, dolores concipit, periclitatur, vitæque
discrimen subit: sic ut illas animæ potentias
sentientem ac vegetantem, quæ brutis etiam
communis, pertundi contingat ac dilaniari.
In sententiis enim dictis, persuasionibus, opi-
nionibus, iudiciis nonnunquam suo incom-
modo animæ acquiescit atque obsequitur,
seque in omnibus socium præbet & mini-
strum. Itaque non immerito injuria affici
corpus videretur, nisi eodem beneficio uta-
tur. (c) Est quidem corpus animæ instrumen-
tum, quo actiones suas perficit, ac functio-
nes suas persequitur: sed alia ratione, cor-
pore animato ac sensili utitur anima, quam
opifex, aut architectus serra, malleo, securi:
cum singula membra aptissime officiis suis
sint distincta, multisque usibus possint ac-
commodari. (k) Hoc autem discrimen inter
corpus & animam statui posse video, quod
inter Solem & Lunam. Ista enim licet lu-
men à Sole mutuetur, non tamen omnino
propria vi destituta est, fertur enim peculiari
motu

*h Corpus animi causa periclitari i Corpus
quomodo animi instrumentum. k Elegans
comparatio à Sole & Luna desumpta.*

motu suumque circulum absolvit: lumen autem à Sole concipit, ut (l) speculum, utque lebetes ac pelves perpolitæ ex opposita face splendorem, nullum vero lumen exhibet, nisi à Sole illustrata, sed tamen otiosa censerì nequit: cum menstruum cursum perficiat, suaque cœli spatia nullo Solis adminiculo metiatur. Sic anima corpori quidem vires suppeditat, at illi non desunt insitæ facultates & potentia naturales, quatuor humorum qualitates, quibus efficitur omnium functionum capax, atque ad quidvis exequendum appositum. (m) Et quemadmodum Sol sua patitur deliquia, Lunæque interventu occultatur. Similiter & Luna terræ objectu *eclipsin*, defectumque percipit. Ille cum per lineam eclipticam decurrit in eodem gradu: ista in oppositis: ita corpus & anima sua percipiunt detrimenta ac deliquia, & pars altera alteri nonnunquam vel prodest, vel officit. (n) Cum itaque tantus sit in his consensus, tam fida societas, illaque tantisper, dum in hac vitæ statione excubias agunt, mutuas operas tradunt; par est, ut corpus per resurrectionem innovatum ejusdem muneris sit particeps, atque in eundem municipatum admittatur. Qua autem ratione id perfici contingat, si quis, ut Thomas ac Nicodemus ob ingenii tarditatem assequi nequit, ne Deo vel suam potentiam detrahat, vel illi diffidat; sed oculos mentemque in tanti opificis opera dirigat, abunde multa est perspecturus, quæ illi non deesse vires

decla-

l Simile à perpolitò speculo. m Eclipsis solis & luna anima & corpori comparata. n Consensus corporis & anima.

deklarabunt, non solum inſtaurandi hominis, verum & quidvis eorum, quæ animo deſtinavit, perficiendi. (o) Colluſtrems cœlum, hoc ſideribus undique exornatum, illique ſubiacentem terræ globum, ex qua pulſulant tot ſpecioſi, fragrantefque floſculi, tot ſtirpes ſalubres, cum eſui, tum medendis corporibus accommodæ, tot in maris gurgite piſcium genera, tot in aëre ac terra alites, tot pecora partim ad veſcendum, partim ad cultus agrorum ipſumque hominem tanti operis ac muneris dominatorem ac præſectum. Quæ initio Dei verbo ex nihilo, nullaque ſubjecta materia creata, ſtabiliter perſeuerant ac ſubſiſtunt, ſuaſque viciffitudines, ortus progreſſus, incrementa obtinent. (p) Cum itaque tam ſit immenſa conditoris viſ & potentia: quis illi vires deeſſe dicat ab erigendi, reſtaurandique collapſa. qui admiranda quæque ex nihilo conſtruxit? Quod ſi corpus hominis nullo negotio ex nihilo creavit opifex: quanto illi facilius erit mortuum reſtituere, atque in vitam revocare? non quidem ex nihilo, ſed ex materia cognata ac familiari, quæ vel in cineres revoluta eſt, vel alio quovis modo in auras evanuit. (q) Vt autem artifex opus fuſile conſtractum atque imminutum ex eadem materia reſtaurat, formamque inducit præſtantiorem: ita Deus corpus in terram reſolutum ſuo tempore revocabit in vitam, eadem quidem, qua fuit ſpecie, ſed omni labe, omnique terrena

con-

o *Natura rerum reſurrectionem adſtruit.*
 p *Conditoris majeſtas & amplitudo.* q *Simile ab opere fuſili.*

concreione sublata. (r) Hoc itaque honoris deferamus immenso Opifici Deo, eamque potentiam illi asseramus, ut quidvis eorum quæ libet, efficere illum posse confiteamur, nec quisquam ex sua imbecillitate aut ignorantia illud æstimet aut metiatur: (s) cum minutissima à nobis comprehendi nequeant, prorsusque ingenii nostri captum excedant. Quod si hæc mundi spectacula totiusque naturæ ordo ac series sit satis efficax ad excitandas hominum mentes, nec ullæ rationes satis firmæ ac solidæ ad declarandam Dei vim ac potentiam; saltem in se quisque descendat, ac mentis suæ dignitatem ac præstantiam sedulo excutiat, profecto intelliget atque experietur, quanta sit humani animi mentisque excellentia, quanta denique illius vis & potentia, quæ homini hoc munus indulsit. (t) Mihi vero humana mens non omnino gemmis videtur absimilis, quæ præter id quod aspectu gratæ sint, atque oculis blandiantur, tum internas vires, effectusque efficaces obtinent, ac latent, quas attritu & confricatione profert: (v) ut Succinum, Gagates, Magnes agitata ac concalescens festucas, floccos, quisquilias, ferrum violenter ad se rapiunt: Sic animæ vis exuscitata ac concussa vim suam exferit, utque ignis sopitus ac cineribus obductus emicat, sensimque scintillare incipit. Et quanquam divina virtus passim se profert, atque in tanto naturæ artificio omnium se oculis exhibet, adeo ut humanum

r *Deus omnipotens in eo quod vult.* s 4. *Esdr.* 4.
 t *Mentis cum gemmis comparatio.* v *Similitudo à gemmarum efficacia.*

ani
 la t
 elu
 an
 po
 non
 con
 taru
 vit,
 mi
 (y)
 est i
 ma r
 rix o
 gine
 corr
 num
 ria d
 tio
 anim
 esset
 Quæ
 cupa
 ne (z
 vitæ
 ret.
 sepul
 cura
 ne sa
 mis,
 dam
 vitæ
 esse t

x Me
 Phad
 adm

animus expleri ac satiari nequeat: (x) in nulla tamen re DEI vis atque amplitudo magis elucet, aut expressius se declarat, quam in animo menteque hominis, quæ ab archetypo divinitatis est deprompta. Quapropter non est, quod quisquam eam opinionem concipiat, ut id existimet aliquando interiturum, quod ab essentia divinitatis dimanavit, tantisque dotibus est excultum. Quo mihi non absurde ratiocinari videtur Plato (y): Quidquid non constat ex elementis, est immortale, atque interitus expers: Anima non constat ex elementis, nec ex materiæ concreione conflatur, sed divinitus originem est sortita: Igitur non est obnoxia corruptioni. Nec sane tanta inesset hominum animis vis, & acumen ingenii, præstantia doctrinæ, inventionis subtilitas, cognitio rerum, Dei vel amor vel notitia: nisi anima à terreno concretu aliena, divinitatis esset particeps, atque æternitati destinata. Quæ persuasio priscorum etiam animos occupavit: quibus insitum erat, teste Cicero-
ne (z), esse à morte sensum, neque excessu vitæ sic deleri hominem, ut funditus interiret. Idque tum multis aliis, tum cerimoniiis sepulcrorum intelligi licet: Quas nec tanta cura coluissent, nec tam inexpiabili religione sanxissent, nisi hæssisset in eorum animis, mortem non delere omnia, sed quandam esse migrationem, commutationemque vitæ melioris. (a) Nec sane quisquam potest esse tam rudis, tam ferinis moribus, qui in

cœ-

x Mens humana divinitatis exemplar. y In Phæd. z Tusc. 1. Ethnici immortalitatem admittunt. a Cicer. de Divin.

cælum atollens oculos, tametsi nesciat cujus Dei providentia regitur hoc omne quod spectamus, aliquod tamen esse numen intelligat ex ipsa rerum magnitudine, motu, dispositione, ordine, utilitate, constantia, quod fulcit ac moderatur omnia. (b) Cum itaque Deus Optimus Maximus, qui nihil temere ac fortuito est molitus, tantarum rerum uni homini principatum attribuit, absurdum videri posset, ut is ad nihilum sit redigendus, totusque spectet ad interitum. Longe profecto, melius consuluit generi humano naturæ parens, quam ut id gigneret atque educaret, quod cum perpeffurus esset extremos labores, tum incideret in mortis sempiternum malum, portum potius commonstravit, ac fidam tutamque stationem, in qua post exactos hujus ævi labores licet conquiescere. Hinc Paulus (c) omnia studia, curasque nostras sursum spectare vult, erectaque mente in supernam civitatem cœlestia meditari. Quod si hujus tantum seculi finibus vita nostra terminatur, nec ultra producitur, nihil homine calamitosius, nihil abjectius, prorsusque iniqua opulentorum atque inopum conditio. Cum illi delicias adfluant, rerumque omnium copia perfruatur: isti malis omnibus expositi nullam habituri sint post hanc vitam spem, nullum solatium. Quamobrem optime ratiocinatur Paulus (d): Si in hac tantum vita spem fixam in Christum habemus, nihil Christianæ professionis hominibus miserius, multoque

b Homini rerum principatus, attribuitur
 c Coloss. 3. d 1. Cor. 15. Solida Pauli rationes in asserenda immortalitate.

potior illorum conditio qui à Christo alieni
 suaviter vivunt, seseque molliter curant,
 quam Christianorum, qui vana spe ludificati
 malis se divexari patiuntur, omniumque lu-
 dibrium esse sustinent, ac rejectamentum.
 Quod si quidquid est hominis perit, totaque
 spes morte finitur, quid sibi vult anxius ille
 (e) mentis cruciatus, atque animi carnifici-
 na? quid scelerum ultrix conscientia? quid
 ingruente tempestate aliqua pavor & trepi-
 datio? rursus quid securitas, animique tran-
 quillitas, & constantia? Nonne illa pœnam
 sunt metuentis post hanc vitam: ista præmia
 spectantis, ac malorum lenimen, vitæque
 ex Dei præscripto exacta non sine certa spe,
 remunerationem? Quæ res effecit, ut Paulus
 exhortatus Timotheum suæ disciplinæ affe-
 ctatorem ad pergendam muneris Apostolici
 functionem, ad quam erat addiscendus de-
 sumpto ab athleticis ac pugilibus exemplo,
 confidenter pronuntiavit: (f) *Certamen*
bonum certavi, cursum consummavi, fidem
servavi: quod superest, reposita est mihi coro-
na justitiæ, quam reddet Dominus justus iudex,
non solum autem mihi, sed quotquot illi fi-
dunt, aliusque promissionibus nituntur. Quam-
obrem non est quod quisquam ab hac spe
 decidat, mentemque sinat à tanta felicitatis
 expectatione dimoveri. Hujus enim rei
 veritatem sua cuique mens distat. intellectus
 percipit, ratio confirmat, natura rerum lo-
 quitur: adde quod omnibus insita sit im-
 mortalitatis honesta ambitio, & quod quis-
 que memoriam sui quam maxime longam
 efficere cupiat, eamque apud posteros dura-

F

re

e Animi carnificina mentē vellicat. f. 1. Tim 4.

re perenniter. ac nulla vetustate aboleri. Quæ una ratio validissima Augustino (g) ac Ciceroni (h) creditur, qua convinci possit, animam esse immortalem, nec unquam interituram. Hæc siquidem persuasio magnos addit stimulos magnaque incitamenta ac virtutem, ac propolitis præmiis ad præclarissimam quæque mentem extimulat. Et quamquam hæc & pleraque alia non exigant rationum suffragia, nec divina (ut Paulus (i) ait) consistant in persuasoriis humanæ sapientiæ verbis, non tamen improbandum illorum conatus atque industria, qui sobrias rationes adferunt; quo illorum animis error eximi posset, qui contemptis scripturæ testimoniis ægre ferunt animæ immortalitatem, ac resurrectionis fidem hominibus inculcari. (k) In ceteris vero non consultum arbitror divina curiosius perscrutari: ac sacrorum codices frenum injiciunt humanæ temeritati, quæ eruere tentat accessu adituque difficilia, atque unde non facile resilire ac referre pedem licet. Cujus rei documentum Job, E'dras, ac præcipue Paulus exhibuit, qui eo erat progressus, ut exclamare sit coactus (l): O altitudo divitiarum sapientiæ & cognitionis Dei, quam inscrutabilia sunt judicia ejus, & impervestigabiles viæ ejus? Quis enim cognovit mentem Domini? aut quis illi fuit à consiliis? Quoniam ex illo, & per illum, & in illo omnia. Ceterum ne quis se divelli patiatur, ab hoc solido fundamento, in quo tota spes hominis decumbit, totius

g *De cognit. vere vite.* h *Tusc. lib. I. i 1. Ca. 2.* k *Quintenus eruenda Deitatis arcana*
l *Rom. 11.*

que salutis cardo vertitur, Paulus (m) acriter urget ac inculcat resurrectionem, quæ & animæ immortalitatem complectitur, ejusque rei fidem, certitudinem rationem, modumque exprimit (n), ex natura rerum desumpta similitudine. Natura enim omnium rerum artifex inimitabilis, & cujus vim nemo exacte exprimere, aut ementiri potest, multa parit atque effingit, quæ Dei potentiam in omnibus efficacem demonstrant, atque in elaborandis fingendisque rerum simulacris, virtutem declarant. (o) Quod si admiramur artificem ob insignem aliquam concinneque depictam tabulam, aut rem quandam affabre elaboratam, ut Gæditanus fecit perfecta Livii historia: quanto magis illum suspicere ac venerari par est, qui tam stupenda rerum miracula oculis mentique hominum objicit, quorum nec numerus iniri potest, nec ratio? Nam ut ex minutissimis naturæ (p) rebus corporis humani innovatio comprobetur: Quis non observavit ex cicada jam vetula atque exolescente projecto exuvio proflire recens atque agile, argutumque insecti genus? ex segni ac moribunda cruce papilionem picturatum ac volitantem? ex formicis alatum muscam? Quid bombyx vermiculus, qui serica texit, nonne signa renascentis vitæ commonstrat, dum mortua reviviscit? Phœnix (q) Lactantii carmine celebrata an ne rediviva resurrectionis specimen nobis exhibet? Quid ipsa veris æternitas grataque recurrentis anni vic-

F 2

cis-

m I. Cor. 15. n *Quomodo homines resuscitandi.* o *Simile à pictura.* p *Simile ex natura rerum.* q *Phœnix resurrectionis typus.*

cissitudo? nonne resurrectionem repræsentant, mentesque nostras in spem immortalitatis erigunt? Quem vero terræ vis ac natura non obletetur? quæ cum gremio molli ac subactò semen sparsum acceperit, primum innocatum cohibet, deinde tepesfactum vapore & complexu suo elicit herbescentem viriditatem, quæ fibris nixa stirpium sensim adolescit, culmoque erecto geniculato, vaginis jam quasi pubescens includitur, è quibus cum emerferit, frugem fundit spicæ ordine instructam, & contra avium minorum morsum munitur vallo aristarum. Omisso vim ipsam omnium, quæ ex terra pullulant: (r) Siquidem ex fici tantulo grano, ex acino vinaceo aut ceterarum stirpium minutissimis seminibus tantos truncos, ramosque ac frondium pompam procreari perspicimus: malleoli, plantæ, sarmenta, radices, propagines, insitiones, nonne ea efficiunt, ut non absurda videri possit corporis humani innovatio? Hanc tam admirandam naturæ vim post Ciceronem Chrysoströmus (s) exaggerat in immensum, ac terram omnium parentem summis præconiis effert. (t) Omnium enim rerum vita ex terræ uligine existit; herbæ, arbores, flosculi, multiformes & varii summaque arte elaborati, non sine eximia odoris suavitate ex soli ubertate ortus atque incrementa suscipiunt. Aër crassius in aquam densescit, quæ cælitus delapsa terram irrigat, eadem rursus Solis calore extenuata rarefcit, atque in aërem commutatur.

r *Stirpes renascentes resurrectionem demonstrant.* s *Homil. 7.* t *Terra post Deorum rerum parens.*

tur: multaque ejus generis varias mutationes sustinent, quæ non minus admirationis adferunt quam resurrectio. Verbi causa, (v) vitis ex terræ humiditate non solum pampinos & capreolos gustu peracerbos, sed salubrem etiam succum, uvasque sapidas producit. Palma scabra arbor & corticosa dactylos profert dulces, vinosos, succulentos. Jam vero semen unde (x) homo concipitur, quomodo in aures, in manus, in brachia, in cor, pulmōnem, nervos, arterias, carnem, ossa, cartilagineas, membranas figuretur, quis possit ratione consequi? tam multa sunt in corpore humano qualitatum, humorum, potentiarum, virtutum, factionum discrimina, ex unico semine constituta. Anne tibi inexplicabile videtur, quomodo humidum & molle in os durum ac frigidum solidescit, quomodo in sanguinem rubicundum ac florulentum cibi alterentur? in venas, arterias, nervos, musculos, ligamenta, tendines, alimenta commutentur ac solidescant? Cum itaque tam multa quotidie natura moliat, quorum mens humana rationem assequi nequeat: quis negabit id præstare posse totius universitatis opificem in resuscitandis erigendisque corporibus, quod (y) natura Dei ministra quotidie facit in fovendo eliciendoque putrefacto semine? Vident id madefactum repullulascere, atque in speciosam stirpem densamque frondem emergere, & non credunt hominem humo conditum revicturum, suoque nitore aliquando restituen-

F 3

dum.

v *Nature artificium.* x *Ex hominis structura exemplum.* y *Natura Dei ministra.*

dum. Itaque Cyprianus, (x) cui symbolum adscriptum est, Pauli exemplo ex natura feminum resurrectionis fidem illustrat: Siquis, inquit, diversa semina in unum commisceat, atque hæc indiscreta seminet, vel passim in terram spargat, nonne cujusque seminis satio competenti tempore secundum naturæ suæ speciem germen producit, & culmum suæ formæ, sui que corporis reparat? Ita quoque carnis substantia quamvis variè ac diversè sparsa sit, cum Deo visum erit, reductetur in vitam illa specie quam mors abtulerat, atque ita fit ut unicuique anima non confusum, non adscititium aut extraneum corpus, sed suum quod habuerat, sit restituendum, ut consequenter possit præsentis vitæ certamine cum anima sua caro pudica coronari, vel impudica puniri. Quapropter non videtur mihi Paulus magis apposita propinquaque imagine resurrectionis typum potuisse figurare, quam sparsi seminis subactique scrobis similitudine. (a) Quod est enim in natura semen humo condere, hoc est in resurrectione cadaver sepelire: quod illic enasci atque in vivam stirpem emergere, id homini reviviscere. Committitur terræ corpus putredini obnoxium: at idem reviviscet sublata omni naturæ imbecillitate: defoditur in terram variis affectibus, calamitatibus morbisque expositum: resurget alacre, vividum, erectum, purumque ac putum, atque ab omni labe defecatum. (b) Exemplo res erit lucidior: Agrotus

z *Exempla resurrectionis ex Cypriano. a Simile à sparsò semine. b Exemplum ab exhausto corpore.*

qui gravi morbo conflictatur, color deflorescit efficiturque luridus, mustelinus, squallidus, gilvus, cadaverosus, totumque corpus adeo gracilescit atque extenuatur, ut exhausto vitali succo agnosci nequeat. At is adhibitis medicamentis, ac salubri victus ratione reviviscit, fitque pinguis ac nitidus, cuteque tam suaviter curata, ut Mangonio excultus atque expolitus videri possit. Sic in resurrectione idem corpus emerget, sed illustrius, & in quo nulla apparebant concretæ labis, aut corruptelæ veteris vestigia. Hoc exemplar in Christo primum incoatum est quæ nulla re efficacius divinitatem suam declaravit, quam resurrectionis triumpho. Id ipsum in omnibus ejus virtute est exprimendum. Qui, ut Paulus (c) ait, transformabit corpus nostrum humile, ac conforme reddet corpori suo glorioso secundum efficaciam, qua potest etiam sibi subicere omnia. Quamobrem non vult nos discrucari metu mortis Apostolus (d), nec impotentius luctu ac lamentis confici. Quandoquidem qui in Christo obdormiscunt, Dei verbo sunt resuscitandi sempiterno ævo cum illo fruituri: quod ita futurum prædixit Servator: (e) Veniet hora qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem ejus, ac prodibunt; qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ; qui vero mala egerunt, in resurrectionem condemnationis. (f) Quibus verbis solatium adfert dejectis afflictisque mentibus, ne malis succumbant: impiis vero ac deploratis hominibus terrorem incutit ac trepidationem,

F 4

nem,

c Philipp. 2. d 1. Thess. 4. e Ioan. 5.
f Diffidentia & fiducia quid efficiant.

nem, ut qui nullum prorsus sibi scelerum finem statuerent, nisi post hanc vitam persolverentur pietatis atque impietatis præmia. Vnde Job (g) in extrema calamitate confitutus & cui ad summam miseriam nihil esset reliqui hac certa spe se ipse solatur: Scio quod redemptor meus vivit; & in novissimo die de terra surrecturus sum, & in carne mea videbo Deum Servatorem meum, quem conspecturus sum ego ipse, & non alius, reposita est hæc spes in sinu meo, hoc est nemo excutiet mihi hanc fiduciam & certitudinem. Cum itaque tota spes ac fiducia consequenda salutis omneque in extremis solatium in resurrectionis fide consistat, (h) hanc præcipue opponamus insultibus ac terriculamentis, quibus mentes nostras subruere teniant, ac labefactare Dæmones, in eoque spem fixam habeamus, quæ tantæ libertatis nobis auctor atque assertor existit. (i) In maximam autem spem ac salutis fiduciam erexit hominum mentes diu expectata Servatoris nativitas, multum contulit ejus inter homines conversatio, morum integritas, doctrina, mors denique ipsius, quam nostra causa subiit, atque ab interitu nos vindicavit: verum (k) hoc effecit resurrectionis veritas, ut parto de morte triumpho ac victoria, nemo de promissa salute possit ambigere, sed firmam spem concipere audeat, in se quoque omnia perficienda, quæ in capite sunt expressa exhibitæque. Itaque tota fides nostra illius resurrectione nititur, per quam

Chri-

g Job. 14. 21. h Resurrectio labantes sulcit.
i Nativitas Christi quid efficit. k Resurrectio quid homini contulit.

Christus mortem expugnavit, ejusque actuleum, hoc est, peccatum, quod à Deo nos averfos reddidit atque alienos, confecit. Proinde cum tantam felicitatem per mortem Servatoris ac resurrectionem simul consequuti, non sinamus nos à recta semita dimoveri, sed demus operam, ut tantorum honorum fructum percipiamus, atque in illum continenter defigamus oculos, qui (l) singulari suo favore ac misericordia, per Christum excitatum à morte, regenuit nos in spem vivam, vitæque nunquam interituræ restituit, atque hereditatem immortalem consignavit, (m) condonans nobis omnia delicta. obliero expunctoque quod adversus nos erat, chirographo. (n) Hujus beneficentia memoria animo nostro assidue obversari debet, potissime quando postremus conflictus nobis adeundus est, in quo detestatis omnibus antea vitæ flagitiis, opponamus Santæ, morti peccato, inferno, immensam Dei Patris misericordiam per fiduciam in Christum, per quem nobis certo obvia parataque est salus omniumque peccatorum remissio ac reconciliatio in sanguine illius. Per hunc accessum aditumque habemus ad Patrem. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris. (o) Sic enim dilexit Deus mundum, ut filium suum unigenitum impenderit nobis redimendis, ut omnis qui credit in eum, quique illi fidit, ac promissioni illius innititur, non pereat, sed vitam æternam assequatur: (p) Quæ fiducia exsuscitat, erigitque

F 5

men-

l 1. Pet. 1. m Co'os. 2. n Resurrectio semper in animum revocanda. o Ioan. 3. p Fiducia in Christum mentes erigit.

mentes nostras, ut proferant veros fructus per opera caritatis, qua summo amore prosequimur Deum, & propter hunc proximum. (q) Quod autem dicat fides, exsequitur caritas. Fides enim non otiosa gignit caritatem, caritas vicissim alit fidem. Sic (r) in fatuarum lampadibus exstinguitur lumen fidei, oleo caritatis deficiente. Hæc itaque fides, fiduciaque promissæ misericordiæ quæ cordi nostro infusa est per Spiritum sanctum, excitanda fovendaque in nobis, ut per Christi Mediatoris meritum clamemus, Abba, Pater. (s) Spiritus enim adoptionis atque arrhabo hereditatis nostræ in redemptionem acquisitæ possessionis erigit nos ac consolatur, mentique trepidationem, ac conscientiz terrorem eximit, efficitque ut favorem, ut præsentiam, ut misericordiam Dei agnoscamus, & consequamur redemptionem ac reconciliationem beneficio Iesu Christi, (t) quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine illius. Itaque justificati fide, pacem consequimur, ac pacatam conscientiam, mentemque tranquillam ac securam, sic ut discussa omni diffidentia ac desperatione, conceptaque certa resurrectionis atque immortalitatis spe, nequidquam hæsitantes de parta salute, alacriter hinc emigremus in nostram sedem ac supernam patriam, perenni gaudio cum libertatis nostræ assertore fruituri. Quæ ne mentibus nostris aliquando excidant, tantique beneficii ac pignoris exolescat recordatio, aut obrepat obli-

q Fides caritate stipata. 1 Matth. 25.
 s Galat. 4. t In Deum per Christum dirigendi oculi.

oblivio, Cœnam Dominicam (v) ac factam Synaxin instituit : qua subinde recolimus ac refricamus omnium actorum memoriam, ut crebra meditatione novi fœderis erigatur atque inardescat mens nostra in illius reverentiam, sumtoque corpore & sanguine ipsius, illo uniamur, ac certam spem atque fiduciam concipiamus caritatis ac misericordix immensæ, qua non dubitavit, vitam suam nobis redimendis impendere : Quod ipsum monumentum cum assidue, tum maxime sub finem vitæ, morteque jam imminente adhibere, menteque ac animo concipere convenit, ut tranquillitas in animis nostris summaque in illum fiducia mentibus nostris inhærescat, ac continenter illi gratias agamus pro inexstimabili effusi sanguinis munere, quo omnem peccati labem nobis exemit, excussoque mortis terrore ac subiecta sævissimi hostis tyrannide in libertatem captivos asseruit. (x) Hoc itaque mystico pane ac sacrosancto symbolo certi reddimus Christo nos esse infitos, illique unitos atque artissimo dilectionis vinculo connexos. Quo efficitur ut certissima spe tamquam scipione fulti ea nos affecuturos confidamus, quæ concepit ac persuasit afflatu spiritus fides, ex qua tanquam radice, caritatis rami pullulant, qui uberrimos operum fructus proferunt. (y) Illi enim vivacem esse fidem testantur, nec ulla sui parte mutilam aut claudicantem. Bonis siquidem Deoque acceptis operibus fides solida nunquam destituta est, sed ornata, ut speciosa arbor

fron-

fronde ac fructibus. (x) Cum itaque virtutes istæ heroicæ, ac divinitus inspiratæ, quæ ita inter se cohærent ac consentiunt ut se divelli non patiantur, ad salutem sint necessariæ, in iis sedulo exercenda mens est: quo post exactas hujus ævi molestias, post approbatam atque exsertam fidei nostræ professionem, quam Deus à nobis exigit, in eaque nos exercet, eas opes, illam hereditatem, illa præmia consequamur, quæ Deus iis assignavit, qui in vitæ hujus certamine delegato munere probe sunt defuncti: in quo si erratum est, nihil saluti magis proximum, quam erecta in Deum mente, immensæ illius misericordiæ se totum committere. Freti itaque illius clementiæ, ac spe misericordiæ, quam nulli resipiscenti denegat, fulti (a) accedamus cum fiducia ad thronum gratiæ ipsius, ut consequamur misericordiam in tempore opportuno. Atque illud Prophetæ continenter, atque ex intimo cordis affectu exorabilis placabilisque judicis auribus insonemus:

(b) *Non intres in iudicium cum servo tuo Domine, quoniam non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens: (c) Si iniquitates observaveris Domine, quis sustinebit? Verum apud te propitiatio est, & copiosa apud te redemptio.*

C A P.

z Habendus delectus operum. a Heb. 4.
b Psal. 143. c Psal. 130.

C A P. XV.

An prodigiosis monstrisq;ue partibus atque abortivis anima rationalis indita, sintque resurrectionis futuri participes: obiter, quæ ex causa excitentur monstra.

Quicumque formam humanam obtinent, sumtoque à primo parente nascendi ordine, ratione ac modo ab utroque sexu sunt profeminati; licet monstrosa sint specie deformique habitu, animæ rationalis munere potiuntur, decursoque ævi hujus curriculo futuri sunt resurrectionis participes. Qui vero nihil hominis præ se ferunt, atque ex alterius animantis commistione sunt conflati, suasque actiones aliter quam homines exercent, nec immortales sunt futuri, nec innovati corporis honore illustrandi. Sic Fauni, Satyri, Lemures, Centauri, Striges, Tritones, Sirenes, Harpyiæ, & si qua alia fabulosa vetustas commenta est, nec animam rationalem obtinent, nec resurrectionis beneficio potientur. (d) Sunt quidem inter tot hominum myriades plerique enormi corpore, adspectu retro atq; horrido, rostro fuillo, rictu indecenti: sed hi omnes tamen, etsi à naturali hominis forma deflexerint, in hominum tamen numerum referuntur. Loquuntur enim, ratiocinantur, judicant, reminiscuntur, aliaq; animæ munia obeunt, ac suas actiones humano more peragunt, licet ab hominis dignitate ac præstantia, infraque

d *Deformitas non privat quæquam hominis nomine.*

taque naturæ vi nonnihil degenerent. (e) Contrahitur autem multifariam monstruosus corporis habitus. Siquidem pavor, metus, consternatio, influxus siderum, excrementi seminalis vel defectus, vel redundantia, imaginationes gestantium, variaque simulacra, quæ animo menteque concipiuntur, corpus deformant, atque alienas species, figuræque absurdas sexui imprimunt. Nonnunquam totius naturæ ordo invertitur, cum vel semina vitiata sunt, vel instrumenta inepta, sic ut naturales facultates, propagandæ fingendæque sobolis suum opificium exacte elaborare nequeant. (f) Ut enim artifex quamlibet industrius opus feliciter incoatum perficere nequit, ubi vel materia improba est, vel instrumenta retusa. Sic natura destituta facultatum suarum viribus, vel materiam nata inidoneam, omnia vitiose agit, suoque sine frustratur. Non desunt qui data opera nonnullas corporis partes aliter, quam natura instituit, informant. Sic in Asia, Hippocrate teste (g), Μακροκίφalus erant: quorum capita in oblongam formam figurabant nutrices: id enim visum est illis intigne ac generosæ indolis argumentum, ut Persis nasus aquilinus. Quo tandem effectum est, ut etiamsi cessaret, atque intermitteretur premendi capitis consuetudo: natura tamen dum formationi fortis insisteret, cum in veterata inolitaque consuetudine conspiraret, & quæ quisque artificiosè adhibitaque industria moliretur, ipsa natura sponte exprimeret.

e Unde monstrosa species. f Simile ab artificiali industria. g De aëre & locis.

meret. (b) Alimenta quoque ipsaque ambientis aëris qualitas nonnullarum partium deformitatem pariunt. Sic qui frigida humidaque loca occupant, sunt capiones, ventricosi, obeso corpore, labris tumidis, buccis protuberantibus. Pleraque regiones pygmaeos producant, arimaspos, nanos, pumiliones, coactaque brevitatis homunculos. Alii gutturosos strumisque deformatos, simis naribus, varis repandisque cruribus. Verum licet in his multa desiderentur, membraque vel distorta fiat vel enormiter constituta: quia tamen ex hominibus sunt prognati ac vis aliqua rationis in his viget, iisdemque naturæ legibus ducuntur, animam rationalem iis inesse Orthodoxi statuunt ac resurrectionis fore consortes. (1) Cujus vis hoc effectura est, ut deformia quæque aspectuque horrida, dignam homine venustatem consequantur, membraque hiulca, distorta, fluxata, incurva, mutila, in suam integritatem sint restauranda. Et quamquam in nonnullis rationis vigor minus elucet propter organi ineptitudinem, ut in pueris, seniculis, ebriis, delirantibus, quibus vel impedita est animæ vis vel oppressa: singulis tamen anima rationalis infusa est: quæque immutata sunt, resurrectionis munere continget impleri. Imperfecti vero partus atque abortivi, omnesque effluxus, quibus aut nulla est, aut perexigua membrorum delineatio, quod animæ rationalis munere sunt destituti, hominis nomen non promerentur: eoque

nec
 h Regiones corporis & animi condiciones
 immutant. i Resurrectio corpora indecora
 restituet.

nec resuscitandi. (k). Medici autem inter abortum effluxumque discrimen statuunt. Effluxus siquidem fit, cum semina primum aliquot dies conglobata ob uteri lavorem ac lubricitatem præmature effluunt ac delabuntur, sic ut informe quiddam profluat, ac rudimentum futuri foetus, operisque inchoati adumbratio: quod ipsum deperit atque excutitur, ut semina, foetusque arbori in frugiperda arbore. Abortus vero membra exacte plerumque conformata demonstrat, qui ubi duos & quadraginta dies impleverit, animæ rationalis, vitæque munere positus. Quo fit, ut si erumpat, obortaque subita aliqua consternatione excutiat, in vitam aliquando sit revocandus. Licet enim multa in illo desiderentur, justaque magnitudo denegetur, omnia tamen in resurrectione sunt implenda, quæ tempore erant accessura (l). Et quemadmodum pueri multa habent potestate, quæ progressu temporis, accessuque ætatis se proferunt: ut sunt dentes, ungues, capilli, justaque moles ac statura corporis, quæ facultate seminis sensim auferuntur ac perficiuntur: sic in resurrectione omnia corporis detrimenta, omnesque partes inabsolutæ perficientur. Quisquis igitur ex humano semine, non ex foeda aliqua patrique uligine, aut vitiosi humoris concursu & confluxio prognatus est, tamen si monstruoso sit corpore, ac deformi specie, à morte postliminio in vitam revocandus est, sublato omni vitio, membrisque omnibus vigore resurrectionis in suam integritatem decenter

k Abortus & effluxus discrimen. l Simile à puerorum incremento.

redactis. Siquidem immensus ille rerum
opifex,

(m) *Qui reparat corpus, non reddet debile
quidquam.*

*Nam si debilitas redit, instauratio non est.
Quod casus rapuit, quod morbus, quod
dolor hausit,*

*Quod truncavit edax senium populante
veterno,*

*Omne revertenti reparata in membra
redibit.*

(n) Id enim illi admodum proclive erit, mi-
nimeque operosum, qui ex nihilo omnia
constituit. Plus est enim, Augustino teste,
homines creare quam collapsos erigere, ac
denuo in vitam revocare. Plus est efficere,
ut existat, quod nunquam fuit, quã reparare
quod aliquãdo existit. Nec Deo perit terrena
materies, cui facile est revocare in pristinam
naturam, quod in halitus, in auram, atque
aëra evanuit, quodque vel absumsit macies,
vel morbi depopulati sunt, vel exustione in
cineres sit revolutum, vel in elementa, ac
corporis alieni substantiam transierit. (o)
Reddetur enim caro illi homini à quo deci-
sa est tanquam mutuum atque æs alienum.
Hanc tam efficacem vim experientur, qui
hominis nomen promerentur, eaque mon-
stra quæ ex hominibus profeminata sunt at-
que eandem cum hominibus naturam ob-
tinent, hujus divini muneris futuri sunt
confortes.

CAP.

m Prudentius. n Deo nihil impossibile.
o Simile ab ære alieno.

CAP. XVI.

Humores atque alimenta corporis habitum mentisque statum manifesto immutare, atque hinc affectuum origo ac conscientia summa emergunt: obiter quid melancholia efficiat, & qua quisque ratione illi mederi queat.

(p) **N**emo est mortalium qui affectibus non ducatur, suaque percipiat *diversa*, seu perturbationes, at alius alio est concitator, atque ad concipiendos animi motus propensior. Siquidem qui inculpato sunt corporis habitu ac temperanter vitæ vitæque rationem instituunt, perturbationibus minus solent inquietari. Sic (q) Socrates ea animi tranquillitate ac constantia fuisse memoratur, ut domi forisque semper eodem vultu, eadem mentis alacritate existerit, licet morosam uxorem perpeti sit coactus: quod ipsum non alia ratione obtinuit, quam frugalitate, summaque temperantia. Hinc Cicero (r) omnium perturbationum fontem, intemperantiam constituit, quæ est à tota mente atque recta ratione defectiva, adeo ut nullo modo appetitiones animi regantur aut in officio contineri queant. Quemadmodum igitur (s) temperantia sedat omnes enormes appetitiones, atque efficit, ut hæc rectæ rationi pareant, conservatque moderata iudicia mentis, sic huic inimica intemperantia omnem animi statum inflammat, con-

p Nemo non affectibus urgetur. q Socrates cur affectibus minus obnoxius. r Tuscul. 4 s Temperantia.

turbat, incitat. Quo fit, ut omnes corporis morbi, mentisque errores ex ea pullulent. Ut enim, dum sanguis & pituita redundant, aut ubi utraque bilis adaucta est, ægrotationes, morbi que in corpore nascuntur, sic pravarum opinionum conturbatio, earumque inter se repugnantia animum sanitate spoliât, ac corpus in mutuam perniciem pertrahit. (t) Ira siquidem, excandescencia, obrectatio, metus, pavor, mœstitia, æmulatio, si quando venis medullisque infederint, atque intimos mentis recessus occuparint, corpori quoque infesta sunt, illicque terribilissimos morbos inferunt. Corporis iidem morbis animum per consensum, ac lege consortii afficiunt. Et quanquam objecta, multæque externæ causæ motus turbulentos in homine concitent, præcipua tamen causa atque origo in corde, nec non in humoribus spiritibusque consistit, qui si moderati sint, nec aliena qualitate imbuti, minus fervere animus, pauloque mens est sedatio. (v) Ita si sanguis sincerus sit ac defecatus, si æquabile temperamentum, corpusque valitudine inoffensa, segnius irritari hominem contingit, minusque vel ira, vel metu, vel vindictæ cupiditate divexari, aut si aliquo affectu concutiat, ut nemo prorsus ἀταξία atque ab affectibus alienus, confestim adhibita in consilium ratione, mentisque iudicio, omnis animi fervor mitescit, æstuque sedatur. Cujus rei documentum sumere licet ex (x) Davide ac Pericle, quibus cum improbus quidam insultaret, ac convicia ingereret, non odio

t *Affectuum in anima tyrannis. v Affectuum origo. x Davidis & Periclis moderatio.*

odio illum aut vindicta, sed humanitatis officio sunt persecuti. Concipit quidem cor ex his quæ foris obijciuntur, varios animi motus, sed plerumque nullis objectis simulacris in violentos affectos erumpit, ac subeunte animum latenti tacitaque cogitatione vel illata contumeliæ, vel accepti incommodi indignatione, mens ipsa fervescit, atque intra se tumultuatur. Magni itaque refert in affectuum differentiis, quale cujusque temperamentum existat, quibus humoribus corpus sit opplerum, quæ spirituum qui ex humoribus generantur, qualitas. Siquidem qui calido sunt siccoque corporis habitu, celerius incandescunt, præsertim (y) qui improvero pusilloque corpore existunt, quibus oblata etiam futili quavis, nulliusque momenti occasione citissime bilis accenditur, quæ propter loci angustiam, minimumque organorum intervallum, mentem confestim corripit, atque ut humiles calas, ac tuguriola, inflammat accenditque. Eadem ratione hujusmodi constitutionis homines præ cæteris ingenio, mentisque judicio pollent, quod spiritus coacti, minusque diffusi aut dissipati acrius vires suas exerant. (z) Ut autem nutrimenta ac fomites alia aliis promptius flammæ concipiunt atque inardescunt, tum quædam ferrius, quædam citius sopiuntur; ita in spiritibus atque humoribus fieri assolet, quorum nonnulli diuturnos, tenacesque affectus patiuntur nonnulli evanidos subitoque perituros. Quod fit, (a) ut cholericæ sint fervidi, animoque concitato. Atque ut stipulæ ac stramenta

y Statura pusilla cur iracundi. z Simile
fomitibus ignitis. a Biliosi hominis natura.

tissime ignescunt: sic isti ob calidi humoris tenuitatem, ac subitam inflammationem impotentius incandescunt, sed iis confestim deservescit ita, atque efficiuntur placabiles.

(b) Melancholici vero tardius irritantur, verum accensis serius senescit ira, prorsusque sunt implacabiles, atque injuriarum tenaces. (c) Phlegmatici autem utpote frigida humentisque naturæ, nullum propemodum sentiunt animi motum, nec magnopere ullis rebus permoventur. Quò fit, ut ignavi existant atque inertes, nec ad ulla res præclaras appoliti; sic ut apte illis proverbium

possit accommodari: (d) *Mentem non habere, qui non habet iram.*

(e) Sanguinei calidæ humidæque naturæ nulla re gravi ac seria, nullis curis destinentur, sed toti in jocos, cantilenas, fabulas, urbanitates ac dicteria effusi nihil aliud quam voluptates ac delicias confectantur. Quæ hominum condiciones ac discrimina pro humorum qualitate ac mixtura, pro ambientis aëris ac loci natura subinde mutantur, mentesque hominum multifariam afficiunt, eoque persuasum habeo affectionum causam humoribus etiam assignandam. Siquidem affecto corde excitari spiritus contingit, atque humores ebullire, mentemque hominis illorum agitatione, tanquam funali faceque subdita acrius inflammari. (f) Ut enim principe ductoreque exercitus irritato, milites præsidarii, ejusque stipatores confestim se in pedes erigunt, hostem invasuri. Sic perturbatione

ali-
b Melancholici natura. c Pituitosi conditio. d Proverbium in ignavos. e Sanguinei hominis natura. f Simil. à militia duce.

aliqua, affectuque animi ingruente una cum corde commoveri humores, ac spiritus exillire contingit, atque in ira, pudore, verecundia, immoderata lætitia foras erumpere. In metu vero, pavore, mœstitia, non sine gravi valetudinis dispendio sese recondere, atque intro revocari: adeo ut sanguis modo deferrat destituatque cor, modo sui affluentia illud strangulet opprimatque. Sic multi immodica lætitia derepente extincti sunt: nonnulli ex inopinata consternatione, subitoque pavore interierunt. (g) Quod his potissimum evenit, qui affectibus suis moderari nequeunt, nec iis ratione obsistere aut moderari: ut sunt fere infirmioris sexus homines, mulierculæ, infantes, seniculi, *si a largi...* quique à primis annis ab hominum consuetudine semoti, vitam solitariam sunt amplexi, quos calor languidus, spiritus animalis tenuis atque exilis pusillanimos efficit, trepidos, meticulosos, animique dejectioris, quam ut se fortes præbere possint in obluentibus propulsandisque adversis. (h) Cæterum ætas, cuiusque cœli temperies, influxus siderum, educatio, vitæque institutum, ac mos gentilitus maximum momentum in affectuum morumque differentiis obtinent. Si enim singulas rationes collustres, si omnium gentium naturam, studia ac propensiones excutias: comperies diversa vivendi instituta varia ingeniorum, affectionum, morumque discrimina. Magni itaque refert, qua quis sit ætate, qua educatione, quo sidere cœloque natus, quali temperamento ac corporis

g *Qui pusillanimes ac meticulosi.* h *Multa corporis habitum immutare.*

const
victu
rum
gna
Sic
rumq
les, in
mittu
gantu
veren
hama
tx, au
quot
crassit
confe
que d
qua su
si qua
tuto
gravid
omne
ferint
in pat
re Liv
pluqu
nullus
nalla
senter

Quæ i

i Ex
nus ho
Punic

constitutione existat, quorum denique con-
 victu & consuetudine utatur, quæ humorum
 tum copia, tum qualitas. (i) Hæc enim ma-
 gna ex parte animi mores constituunt. (k)
 Sic quibus sanguis crassus est, feroces ple-
 rumque sunt, improbis moribus, inhospita-
 les, inhumani, & qui nullos sentiunt vel ad-
 mittunt conscientiæ stimulos, nullo tan-
 guntur metu, nulla ducuntur religionis re-
 verentia, nullo pietatis, nulloque moventur
 humanitatis affectu, cujus generis sunt nau-
 tx, aulædi, aurigæ, bajuli, vectores, & quot-
 quot malitiæ sunt assueti, qui ob sanguinis
 crassitiem, densosque ac turbulentos spiritus,
 conscientiam increassatam habent, mentem-
 que densissimis vitiis obscuratam. Quod si
 qua suboriatur sanioris mentis scintilla, aut
 si quas habent virtutes, qui huic vitæ insti-
 tuto se dediderunt, illas vel obruunt, vel
 gravibus vitiis commaculant. Cum enim
 omnem ætatem in pessima quæque consum-
 serint, improbitas vitæ jam ex consuetudine
 in naturam illis abiit. Sic Hannibali, aucto-
 re Livio (l), inhumana crudelitas, perfidia
 pluriquam Punica, nihil veri, nihil sancti,
 nullus Divûm metus, nullum jusjurandum,
 nulla religio. Siquidem ex Lucani (m)
 sententia,

*Nulla fides pietasque viris qui castra
 sequuntur.*

*Venalesque manus. ibi fas, ubi maxi-
 ma merces.*

Quæ ingeniorum, morumque atque affe-
 ctuum
 i Ex humoribus emergunt mores. k Quod ge-
 nus hominum inhumanum. l Lib. 1. belli
 Punici. m Lib. 4.

ctuum varietas commonstrate mihi videtur, motus atque animi cuiusque propensiones in multas esse causas referendas. Quanquam enim objecta, ipsumque cor, ac membrana nutritioni, gignendisque spiritibus destinata organa sunt atque affectuum conceptacula; (n) humores tamen corpori infixi, calor immodicus, influxus siderum, alimentorum facultates, ambientis aëris qualitas, vini immodicus usus faces accendunt, atque in perturbanda mente, concitandisque omnis generis affectibus præbent seminaria. Hinc elice, quid noxæ rationi mentique inferatur, ubi organa, ubi spiritus, ubi humores aliquid vitii, aut labis contraxerint. Eo enim fit, ut homo à sui dignitate ac præstantia desciscat, atque in belluam degeneret. Quod vates

Regius deplorat: (o) *Homō cum in honore esset constitutus, non id curæ habuit: reputatus est cum jumentis insipientibus, illisque factus est assimilis.* Extinguitur enim ratio, mentisque lumen obruitur vitiosis affectibus impeditum. (p) Ut enim lychni ac faculæ minus lucis exhibent, loculo infertæ lucernario imposito, parumque nitido: ita mens hominis tenebris corporis offusa minus splendescit, pauloque legnius vires suas exferit. Est quidem humanæ naturæ insitum, ut sanguinei exhilarescant: melancholici mærore contrahantur: desides sint ac veternosi phlegmatici: iracundi cholericæ. Sed (q) omnes hi affectus moderati sunt, minusque vitiosi, ubi humores intra mediocritatem consistunt, nullaque aliena qualitate

sunt
n *Quæ affectus exasperant.* o *Psal. 4. p Simile à facibus.* q *Affectus quando mitiores.*

sunt vitiat. Quod si qualitas, copiaque iis augeatur, aut è temperie deflexerint, miris modis hominem affici contingit, atque è recta ratione deflecti. (r) Et quanquam qualitates elementares, humores denique ac spiritus nemini ad actionem necessitatem imponunt, ut nec siderum aspectus: eam tamen vim in permovendis affectibus obtinent, ut homines oblucente etiam invitateque ratione, tanquam tempestate quadam ad perturbationum scopulos illidantur. Qualis est enim aëris marisque intemperies, qualis vini immoderate sumti violentia: talis est humoris cholericici ac melancholici vis plus satis adaucta (s) Quis autem, si sese intime excutiat, suamque naturam accurate exploret, turbulentos animi motus, atque enormes impetus non subinde percipit, adeo, ut sit modo vel irritatior, morosior, invidentior, lascivior, vel in alium atque alium affectum, pro humorum intemperie inclinatio: Quod si eam sustinet mutationem humanus animus, ubi paulum modo degenerarint à genuina natura humores, ut momento temporis mens variis affectibus rapiatur, quid futurum speramus ubi ad extremum pravitatis ac malitiæ sunt progressi atque in principes partes impetum fecerunt? Cujus nobis experimenta proferunt funestaque spectacula exhibent maniacy, furiosy, lymphaty, phreneticy, melancholicy, quique alienatione mentis, vel desipientia delitioque tentantur, (t) quibus cum morbi cor-

G

poris

r Sidera & humores vim, non necessitatem inferunt. s Omnes affectibus obnoxii. t Corpus & animam mutuis morbis affici.

poris in mentem redundant, formidandis horrendisque malis homines excruciant. Quamobrem qui sibi suæque valetudini optime consultum cupiunt, (γ) temperanter vitæ rationem instituant: ne ex humorum fuligine mentem alienis absurdisque imaginationibus divexari contingat atque à sedibus suis dimoveri. Hæc autem his potissimum inculcanda, qui munia publica obeunt, ac literis intempestivius sunt addicti: quod hi magna ex parte melancholia soleant infestari: Qui humor tametsi mentem acuat, ut vinum moderate haustum, ipse tamen plus satis auctus, virioque aliquo imbutus maximo incommodo mentem afficit, adeo ut Cicero (x) sustinuerit tardioris esse ingenii potius, quam ingeniosus ac melancholicus. (γ) Hujusmodi autem corporis habitum nonnulli natura nacti sunt, plurimi ex variis diversisque causis contraxerunt, ab eo prius alieni. Non desunt qui ex jugi studio atque intempestiva lucubratione huc devenerunt: alii ex metu, sollicitudine, mœrore, tristitia huc sunt delapsi: plerique ex hæmorrhoidum, mensiumque suppresso profluvio, aut subsistente consueta aliqua vacuatione huc sunt delati: quibus cum atra densaque fuligine cerebrum impleatur, mentem absurdis imaginationibus divexari contingit, eamque mutationem sustinere, ac violentiam perpeti, ut aliquando spectata probitatis, summæque existimationis viri ad funestum vitæ exitum adigantur, adeo ut mirari subeat tantam inesse vim ac ferociam humori melan-

cho-
 v *Ut studiosi quique melancholiam excruciant.*
 x *Tusc. 1, y Melancholia unde contrahatur.*

cholico, ut oppressa ratione mentem cuiquam possit eripere. Porro (α) ut atra densaque nubes soli offusa radios ejus intercipit, ac lumen offuscat: sic humor melancholicus mentem obnubilat, atque ad noxia quæque impellit. (a) Ingerunt quidem se pravis humoribus mali Genii, atque atræ bilis præcipue se immiscent, quod is humor, ubi naturæ limites excedit, ad pessima quæque perpetranda sit accommodus. Concipiunt enim hujusmodi constitutiones homines graves acresque motus, ac diuturnos affectus propter humoris tenacitatem, qui ægre liquefcit ac dissolvitur. (b) Quo fit, ut pravæ cogitationes & conceptus diu animo inhæreant, quæ nonnunquam in effectum erumpunt adeo, ut notos ignotosque indiscriminatim adoriantur, & cum aliis, tum sibi ipsis sint infesti. Sic etiam cholericis faces ministrant, sed hi irritati non se, sed alios impetunt. Quod autem horum causa in humoribus consistit, nec omnino in malis Geniis, licet frigidam illi suffundant; vel hinc colligi potest, quod maniaci, melancholici, quique alienatæ mentis existunt, hæmorrhoidum mensiumque quæ substiterant, affluvio soleant liberari, atque ad sanio rem mentem reduci averfa scilicet humorum fuligine, quæ imaginationes ac spiritus animales vitiabat. Cui his Aphorism. Hippocrates (c) fidem adstruit: Insanientibus si varices aut hæmorrhoides superveniunt, morbo liberantur, derivante natura humores à parte

G 2

prin-

z *Simile à nube caliginosa. a Mali Genii melancholie incumbunt. b Melancholici unde absurda imaginentur. c Lib. 6. Aphorism. 21.*

principe ad abjectas atque ignobiles. Rutilus Maniacis ac renum passionibus obnoxiiis, hæmorrhoides innatæ salubres. (d) Cum enim is humor sive in hypocondriis & splene consistat, sive in toto corpore, parteque aliqua acervetur, terro atque insuavi halitu cerebrum impleat, metum, tristitiam, moerorem, luctuosa suspiria, cordis adstrictionem, aurium sibilum adfert, atque oppressa ratione, luceque mentis exstincta, quasi rebus propemodum deploratis, modo inexoptatæ mortis spem, modo in ejus metum atque horrorem conjicit. Quamobrem ex Galeni sententia, (e) ineunte vere atque autumno is humor placide ac sensim expurgandus est vomitu, ructu, dejectione, flatibus, venæ sectione, mensium denique atque hæmorrhoidum irritata excretionibus. Quisquis autem huic malo obnoxius est, acriter illi, summaque cura obsistat, atque oblustetur, nec ullo modo foveat imaginationes tacito obrepentes animo, blandas quidem initio atque amabiles, sed quæ adeo invalescant, ut ægre excuti queant aut sopiri:

(f) *Alitur enim vitium, vivitque tegendo,
Dum medicas adhibere manus nec tollit
curas.*

Quod si incommoda, adversitates, infortunia, parumque prosperi rerum successus hoc malum invexerint: huic infractum invictumque animi robur opponas, (g) ac verbo Dei, ejusque fiducia te fulcias quibus terribiles visu formas, variaque imaginationum

d Tetri vapores cerebro infesti. e Melancholia ut expugnetur. f Virg. 3. Georg. g Mente verbo Dei fulcienda.

monstra minimo negotio conficies. His enim præsidis substituerunt spectatissimi quique heroës, qui tamen rebus propemodum desperatis calamitatum finem morte accelerari cuperent, non tamen dolorum impatientia sunt oppressi. Sic Helias (h) malorum radio mortem exoptabat. Sic David inimicorum insidiis toties impeditus, salutis subinde diffidebat: Job (i) desperabundus mori potius sustinuit, ac quocunque fato abrumpere vitam, quam tam atrociam peperi. Christus denique diffidentis hominis more nostraque causa in se translata desertum se à patre queritur. Sed omnes hi meliorum spe ac fiducia, omnem animi trepidationem ac diffidentiam, erecta in Deum mente, discussurunt. Hoc autem ex Ciceronis (k) sententia omnibus persuasum esse convenit, Animum retinendum in excubatione ac custodia corporis, nec injussu, contraque imperium ejus à quo nobis ille datus est, emigrandum, stationemque deserendam, ne munus humanum assignatum à Deo defugisse videamur. Quo mihi præclare concionari visus est Josephus (l), ut quidquid mali nobis obtigerit, alacri atque infracto animo perferamus. Nec committendum quis ducat ut indecore ac præter hominis dignitatem, contraque naturæ ordinem vitæ finem imponat. Quod si quis ex morbo aut mentis alienatione ad funestum vitæ exitum devenerit, (m) nemo istiusmodi conditionis hominibus insultet, aut in illos sit severior, verum illo-

G 3 rum

h 3. Reg. 19. i Job. 7 k In Sonn. Scip.
l Bell. Jud. lib. 3. m Melancholici commiseratione digni.

rum miseriæ indolescat potius, vicemque deploret, cum non sint sui compotes, atque à ratione mentisque iudicio exciderint: quo fit ut ratio illis invertatur, atque in delectu rerum prorsus hallucinentur ac cœcutiant. Cum enim imaginationis virtute corrupta, absurda quædam animo obversentur, confuse de rebus statuunt, vitiose ratiocinantur ac iudicant. (n) Simile enim quiddam menti evenit, quod oculis, ubi varii diversique coloris conspiciuntur, quibus omnia vel cærulea, vel rubra, flava, viridantia, vel denique ejus coloris, quo vitrum suffusum est, apparent, sic ut aliter se proferant species objectaque rerum, quam revera existunt. (o) Hinc ebrii atque irati gemina conspectare se credunt, cum unum tantum sit obvium. Sic ex febre delirantibus varia spectra animo obversari videntur, ac corrupta imaginatione, vitiatisque organis multa spectacula se mente offerunt ob pravorum humorum ac spirituum agitationem, qui ultro citroque commeant, sinusque cerebri oberant. (p) Spiritus itaque atque humores maximum momentum obtinent in perturbanda mente ciendisque affectibus, atque inferendis conscientie stimulis. Qui si sinceri existant, nec ulla contagione inquinati, placidis moribus hominem esse contingit, minimeque querulum aut morosum: Sin turbulenti ac labe aliqua imbuti, varii cientur animi motus, affectusque tumultuosi exoriuntur ac turbulenti. Proinde cum corpus

atque

n *Ab objectis vitris simile.* o *Febricitantes*
 e *ebrii cur delirent.* p *Spiritus corporis*
mentem concitant.

atque anima juxta afficiantur , danda in primis opera ut animi inquietudo mentisque aestuatio verborum tenociniis ac blandimentis sopiatur. Siquidem ex proverbiali sententia : Animo aegroto medicus oratio : tractandusque istiusmodi hominum animus , ut exigit natura rei , ut corporis habitus , ut humorum qualitas exposcit. (9) Quemadmodum enim feræ atque immanes belluæ curâ atque officio hominum mansuescunt ac circurantur , ita placide tractari postulat istorum animus , ut qui severioribus ac minacibus verbis exasperetur. Nonnunquam tamen , ut in corporum morbis sectiones , cauteria atque ustriones adhibemus : sic aliquando acrius instandum , ac salubri increpatione coercendi improbi illorum conatus , ad quos per intervalla restagnante humore noxio , solent incitari. Corpori vero non minor cura adhibenda est. Sed meminerit , qui curationem instituit , ne humorem illum validis medicamentis irritare pergat , sed sensim ac placide , summaque dexteritate id perficiat. Neque enim confertim sentinam exhaurire consultum est. Siquidem agiratus is humor mephitim quandam exhalat , ac nidoris graveolentiam , qua cerebrum incredibiliter offenditur , ac mens absurda phantasmata concipit. In primis autem excitandi spiritus olfactoriolis ac fasciculis manualibus , alendumque corpus optimi cibi succis , atq; in molliter subacta culcitra , placido somno fovendum est. Porro omnium citissime alit vinum , minimumque negotii naturæ facessit. Cæterum in eo exhibendo , quanquam uni-

G 4

cum

9. *Simile ab efferatis belluis.*

cum sit discutiendi mœroris præsidium, (r) delectus habendus est, curandumque ut tempestive, atque ut cujusque ætas, naturæ conditio, consuetudo vitæ, regio exigit, præscribatur. Neque enim semper vinum tristitiam melancholicis eximit, aut mœrorem discutit, sed nonnunquam adauget, malumque exasperat, ac incrudescere facit, præsertim ubi vitiosis humoribus corpus est oppletum. Quocirca ante inaniri debet atque appositis remediis expurgari, antequam ulla victus ratio instituat. Impura enim corpora quanto magis nutrias, tanto magis lædes. (s) Cum autem vini natura varia sit, ac differentia multiplex, nec quodvis æque generosum, observandum ut optimum bibere consuecant, & quod nulla re vitiosa sit conditum, quale plerumque œnopolæ ac caupones magno valetudinis detrimento offerunt calce, gypso, bitumine, orminio, vulgo scarlea, eruca, sylvestri myrto adulteratum. Sic vini aliquot genera animi impetus non modo non consopiant, sed recrudescere faciunt, atque denuo exulcerari. Hinc plebei nostrates ex vini Pictaviensis potu, quod mordaces fumos cerebro inferat, morosi efficiuntur, calcitrosi, iracundi, implacabiles, sic ut rixentur assidue, suasque uxores crebro pulsant ac pugnis subigant. Quod ipsum illis facere religio est, ubi Rhenanum, aut aliud generosæ naturæ vinum hauserint. Tunc enim blandiores sunt, atque osculo potius, quam fustibus impetunt. Quamobrem melancholici, lassi, siticulosi, quique arido sunt

cor-

1 Delectus vini. 2 Vina vitiosa mentem perturbant.

corporis habitu, ex Horatii (t) præscripto.

Generosum & lene requirant,

*Quod curas abigat; quod cum spe divite
manet*

*In venas animumque meum, quod verba
ministrat,*

*Quod me Lucana juvenem commendet
amica.*

Quo spectat illud Plinii (v): omnis animi asperitas dulciori succo mitigatur, lenit transitum spiritus, ac molliores efficit meatus. Experimenta in se quisque capere potest. Nullus enim non ita, luctu, mœrore, mœstitia aliquando conficitur. Sic in lassitudine, siti, inedia, intempestiva vigilia pronior quisque ad iram. Sic (x) fames & mora, ex Plauti (y) sententia, bilem in nares concitat. Sed ea oblato cibo confestim mitescit ac sedatur. Quo fit ut saturi jejunis minus effervescent, quod corpus cibo potuque irrigatum, minus siccescat, ac calore nativo tepesfacto corpus ad concipiendam iracundiam minus est propensum. Incumbunt enim naturales facultates concoctioni, ac flava bilis, quæ impransis ebullire solet, infusis humoribus diluitur. Sic leberes, sartagine, ac frixoria magis ignescunt, nidoremque graviorem naribus offundunt, ubi liquor, aut innatans pinguedo immodico calore absimitur ac torrescit. Omnia siquidem quæ vel humore vel pinguedine destituta sunt, ollis adhaerescunt, atque nidorosos halitus effundunt, sic ut populari joco dici soleat:

G 5

soleat:

t Lib. 1. Epist. 1. v Lib. 21. c. 25. x In Curcul. y Inedia bilem accendit.

soleat: (x) *Ex eadem olla elixa atque assa depromi.* (a) Quocirca consulte mihi facere videntur macilenti, quique sicco temperamento existunt, quod minus diu jejuni persistant, ac calori nativo fomenta ministrent. Siccescit enim corpus intempestiva diutinaque inedia, quæ humidum nutritium, quod radicale vocant, depopulatur: qua de re nobis alias habitus est sermo.

CAP. XVII.

Herbas mutationibus obnoxias, tum viribus, formaque destitui, nisi novos subinde cultus adhibeas.

(b) **Q**ueruntur medicorum plerique herbarum descriptiones esse fallaces, earumque virtutes inefficaces atque evanidas, multaque passim obvia apud veteres, quæ parum aptè, si nostris conferantur, suo nomini ac descriptioni respondent, eoque diversas esse herbas contendunt, licet nostro ævo idem nomen obtineant. Sic hyssopum nostratem, fabas, pentaphyllon, phu, tipham, cerealem, farraginem, secale, olyram, alia existimant: quia veterum descriptionibus non per omnia congruunt. Equidem ut nemini patrocinari volo, aut illorum errorem tueri, qui in herbarum censu & cognitione prorsus sunt hallucinati: sic nonnullos existimo non satis ad rationis amussim omnia exigere. Tametsi enim in tanta herbarum
varie-
z Proverbium popolare ex male cocto cibo.
a Inedia macilentis noxia. b Herbas muta-
tioni obnoxias ac degeneres.

varietate, & mutatione singula in certam classem referri nequeant, nec illis certam assignare nomenclaturam, proclive est veterum descriptioni congruentem, non putandum tamen prorsus esse alias, quam veteres descripserunt, aut ab effectibus quos illi attribuerunt, penitus alienas. Huic enim varietati, si qua subest, causam praeiuit ipsa natura, quae subinde mutat faciem, ac lasciuiv in progignendis stirpibus, propagandisque plantariis, sic ut nonnunquam à parente aliud produxisse videatur. Accedit his artificum solertia, ne dicam calliditas, quae mixtis medicatisque seminibus edocuit speciosius nitidiusque quaedam adolescere, atque ad aspectu amœniore magisque adblandiente. Hinc illa variegata, ac versicolor flosculorum politura, quae cum in multis, tum maxime in veronica seu viola altili, quam caryophylleam (c) nostri vocant perspicitur, quae tam varia ac versicolore specie provenit cultorum industria ac mangonio, ut nulla parte veterum descriptioni respondeat, eoque illis incognitam plerique censent. Sic Calathiana autumnii munus; aranthemos, cyanos frumenticie messis peculiaris, non tam caeruleo, caelestique colore proveniunt, quam candido, rubro, purpureo, vermiculato. Sic Caltha (d) illa luteola Virgilio depicta, singulis mensium Calendis duplicato florum ambitu ac denso foliorum stipatu oculos oblectat, concinniter in orbem circinata, Διῶ & Ἰβῶ & lychnis coronaria rutilanti cocco, ac tenero modo murice

c Caryophyllea Belgis flos spectatissimus.
d Oculus Christi.

rice tincta rubescit, modo niveo colore ad-
spectum recreat, multiplice foliorum conge-
rie orbiculata: in quem modum Leucoia,
bellius flos, hesperis, omnesque violæ ma-
tronales efflorescunt. Ista superioribus secu-
lis elaborasse hortorum cultores indicat
Virgilius (e):

*Semina vidi equidem multos medicare
serentes,*

*Et nitro prius & nigra persundere
amurca,*

*Grandior ut factus siliquis fallacibus
esset,*

*Vt quamvis igni exiguo properata ma-
derent.*

Et quanquam cessat cultoris industria, ac
conferendi artificium, herbæ ipsæ sponte a-
liam induunt faciem, si colorem, si formam,
si proceritatem, si vites spectes. Id partim
fit occulta vi siderum, partim ætate & tem-
porum decursu, ut ea quæ stabilia appare-
bant & perenniter duratura, vertantur in
aliam speciem, quasi (ut Erasmus (f) ait)
naturæ curiositas caverit, ne qua sit certa
herbarum notitia, quæ posteris indubitata
fide transmitti possit, sed exigat subinde in-
quisitionem eorum quæ vel mutari vel rena-
sci quotidie videmus: sic natura hominum
acuit industriam, ac veternum excutit:

--- *siquidem pater ipse colendi*

*Haud facilem esse viam voluit, primusque
per artem*

*Movit agros, curis acuens mortalia corda,
Nec torpore gravi passus sua membra ve-
terno,*

e Georg. lib. 1. f De ratione concionan.

Quo

*Quo varias usus meditando extunderet
artes.*

*Paulatim & sulcis frumenti exquireret
herbam,*

Et silicis venis abstrusum excuderet ignem.

(2) Accedit his cæli status solique natura, ac regionum varietas, quæ etiam hominibus crines & colorem, totiusque corporis habitum immutant. Stirpes enim pro loci natura & qualitate, pro aëris ambientis conditione nunc procerius adoleſcunt, nunc humilior: quædam multis stolonibus: pleræque nullo agnato frutice ac propagine humo profiliunt: alia pro terræ habitu diluto lacteoque virore, alia saturata vergentique ad atrum viriditate. (h) Vt enim pueri, quibus nutrices alimenta subducunt, aut ea parcius adminiſtrant, gracileſcunt, atque extenuantur, coloreque exſanguini efficiuntur, ac minus florido. Sic herbæ ſolo macro, jejuno ac ſiticuloſo enatæ, ſqualoſæ fiunt, adſpectuque triſti atque inamœno. Hinc videre eſt herbas in parietinis, præruptiſque ſaxis enatas vix dodrantem altas, eaſdem ſolo fecundo ac reſtibili commiſſas ſeſquicubitum excedere, ac longe lateque ramos propagare. Sic bugloſſus & ſymphytum, vulgo Conſolidamajor, candidis ſtoſculis ſæpius conſpiciuntur. Sic garyophyllea vel cultus ſtudio, vel ubertate ſoli, candidum, rubicundum, variegatum florem oſtentat unius culmi, ſtaminisque producta. Sic violarum color purpureus aliquando in cyaneum ac cæruleum elanguēſcit. Simili ratione nonnullarum

ſtir-
g. Loci ſitus mutationem herbis inducit, h. Si-
militudo ab impuberum ſagina.

stirpium folia minus crenata serrataque existunt, atque acanacea, hoc est, quæ spinis horrent pro editioris decliviorisque loci natura mitescunt, spinisque minus infesta sunt. Huc refert quod experientia quotidiana commonstrat herbas foetusque arbuteos non solum speciem demutare, si locum auramque nacta sint accommodam, sed etiam meliorescere, fructusque proferre salubres, cum paulo ante lethales edidissent. Quod de Persica planta in Ægyptum translata præter Plin. Galen. (i) commemorat. Cujus rei experimentum hisce versibus expressit Columella;

*Armeniusq; & cerioli, prunisq; Damasci,
Stipantur calathi & pomis quæ barbara
Persis*

*Miserat ut fama est patriis armata venenis,
At nunc expositi parvo discrimine lethi
Ambrosios præbent succos oblita nocendi.
Quin etiam ejusdem gentis de nomine ducta
Exiguo properant mitescere Persica malo.*

(k) Hoc enim pomi genus, nisi ex adverso solis radiis sit expositum, non maturescit, succique frigidi ac humidi ratione cito computrescit, noxamque ventriculo infert, nisi primis mensis inferatur. Multa itaque molitur natura rerum industria hominum exulta ac condocefacta. Siquidem uvæ acini absque vinaceis proveniunt fisso malleolo exentaque medulla, sic tamen ut inter colligandum gemma non lædatur. Citissima enim latere accurate commissa coalescunt. (l) Mespila quoque Persica, palmulæ, cerasa, pruna,

i 2. de alim. & 3. de sympt. causis. k Gal. de alim. facult. l Ut nonnulla absque nucleis proveniant.

na, lapidosaque corna absque ossiculis industria curaque hominum proveniunt, si tenellam scilicet arborem ad binos pedes rescissam, usque ad radicem findas, abrasaque atque excavata scalpro utriusque partis medulla, confestim sejunctas partes vinculo constringas, superioremque partem ac divisuras laterum fimo, vel argilla, cerave obducas, ac charta madida munias, elapso anno obducta cicatrice omnia coaluisse perspicias: hanc arborem surculis, qui fructum non tulerunt, inseres & sine ossiculis poma profert. Quod ipsum ex Theophrasti consilio, in vite sum emolitus, nec spem frustratus est eventus. (m) Inoculatio quoque, insitio, emplastratio naturæ solertiam, cultorumque industriam commonstrant. Illa siquidem efficiunt, ut stirpes, exuta nativa indole, aliam faciem formamque adsciscant, atque aliæ in alias promte demutentur. (n) Vt enim videmus homines pro ingeniorum varietate, atque educationis cura non solum diversa sortiri ingenia, alios mores ac studia, animæque propensiones obtinere, sed corpus aliud alio vel exilius vel procerius, colore, vel florido, vel exsanguis, cuteque vel glabra, vel hispida hirsutaque forma: tamen humana non penitus destitui, licet nonnulli feritatem quandam præ se ferant. Sic in herbis usvenire solet, quæ ob similes causas non unam servant faciem ac vigorem, licet non ita immutentur, ut tota species formaque iis intereat. Semper enim aliqua parte nomini suo respondent, effectusque obtinent

terre,

m Insitionis tres species. n Simile ab hominum natura & educatione.

terræ, in quam radices agunt, peculiare atque incolarum naturis aptas accommodasque. Multa siquidem advehuntur ex Insulis Fortunatis, quas Canarias vocant. quæ cælo nostro assueta non easdem per omnia vires reservant, nec eadem specie ac figura, eaque magnitudine profiliunt, sed tamen non penitus genuinam avitamque naturam exuunt, licet nonnihil à veteri insitaque vi ac generositate desciscant. Quod in spondylis, quæ plebeiis Angelica (o) dicitur, in laserpitio vel silphio Cisalpino, quæ triviali voce Osterreichium ac magistrantia dicitur, animadverti potest. Quæ licet ob soli malignitatem, tractumque cæli frigidum, à Theophrasti ac Dioscoridis descriptione variant, easdem tamen esse herbas, paresque obtinere effectus compertum est; licet ob aëris intemperiem vires illis, nonnihil languescant ac deficiant. (p) Cum enim cuique regioni certæ herbarum species sint peculiare ac propria, suisque natalibus singulæ stirpes delectantur: fieri nequit, ut alio translata, in suo vigore persistent. Aliæ siquidem opacis umbrosisque vallibus gaudent, nonnullæ apricis solique perviis, sunt quæ palustri atque uliginoso, soloque irriguo delectantur, quædam glareoso aridoque ac sabuloso: quas si alio transferas, ac diversam cæli partem spectare cogas, magnam virium ac specierum partem ademeris. Sic Iris in Illyrico, Helieborus in Anticyra, absinthium in Ponto & apud Sançones præstantius proveniunt.

(q) Sic

o Angelica illique affines herbe. p Herbe suis quæque locis delectantur.

(q)
ca
cea
qui
ali
nat
fide
sibe

M
F
M
L
E

L
F

Ex
rix
loci
stic

Quo
tran
aut
nom
serv
terra
præf

V
C
E
H
A

q Q
i L

(q) Sic portulaca marina, empetron, brassica maritima, quam soldanellam vocant, oceanis crepidines, ac maris margines persequitur, salsoque tractu delectatur. Sic alia aliis locis laudatiora existunt, ac propriis natalibus feliciter proveniunt. Cujus rei fidem nobis facit ex natura rerum his versibus Virgilius (r):

*Nec vero terra ferre omnes omnia possunt.
Fluminibus salices, crassisq; paludibus alni
Nascuntur steriles, saxosis montibus orni.
Littora myrtetis lætissima, denique apertos
Bacchus amat colles, Aquilonem & frigora taxi.*

*Divisa arboribus patria, sola India nigrum
Fert ebum, solis est thura a virga Sabeis.*

Ex quibus verbis perspicere datur rei herbarum studiosis, non æque feliciter omnibus locis eadem provenire. Quod ipsum hemistichium Virgilii indicat,

--- nec omnia fert omnia tellus.

Quorum pleraque, si tentes in aliud solum transferre, vel elanguescunt, vel emorientur, aut ægrotate refocillata crescant quidem, sed ut nomen suum tueri, suamque generositatem servare nequeant. Quamobrem qui aliquid terræ sit commissurus, illi ex Virgilii (s) præscripto,

*Ventos & varium cœli perdiscere morem
Cura sit, & patrios cultus habitusque locorum,
Et quid quæq; ferat regio, quid ferre recuset.
Hic segetes, illic veniunt feliciter uræ;
Arborum sætus alibi, atq; injussa virescunt
Gra-*

q *Que herba maritimo tractu delectentur.*

r *Lib. 2. Georg. s Lib. 1. Georg.*

*Gramina : nonne vides croceos ut Tmolus
odores,*

*India mittat ebur , molles sua thura Sabæi.
Et Chalybes nudi ferrum, viroſaque Pontus
Caſtorea.*

Quo fit, ut Alpes Belgicæ (i), quæ Oceani obices longo incurvoque tractu ab Armoriciſ versus Aquilonem ſe porrigunt, omnigenas ſtirpes proferant, quæ in locis arenoliſ illiſ (ſiquidem ex arenæ, non nivis candore montes illi albeſcunt) ſponte emergunt, nulla cura, nullaque hominum induſtria. Efficat hoc partim ſoli natura, partim effectus ſiderum, quæ in illam terræ plagam inclinant, ſuamque vim exerunt. Atque (v) hinc fit ut quæque regio miniarias, ſuique generis fodinas contineat, ex quibus pro ſoli cujuſque natura influxuque planetarum erantur, æris, argenti, auriſque glebæ & ſeg-
menta; tophus, marmor, cera, oca, ſynopis, minium. Similem naturam habent lacus paludeſque Zelandicæ, quas *Mort* indigenæ nominant, ex quibus erantur glebæ bituminoſæ, quæ accenſæ ut naphtha ardent, non ſine odore tetro ac viroſo: Hinc agri paludeſque Morinenſes nomen conſequentur ſunt, & quondam extremi hominum Morini, urbs denique ejuſque confinia Terravana (x) appellatur: quod exhausta ſit exemis nigris glebiſ, ſic ut magnas foſſas exhibeat inaneſ, nulliſque ſementibuſ accommodaſ. Apud Brabandos quoque eruitur iſta congeries, ſed quod regio minus ſalfuginoſa ſit atque à mari remotior, mitiuſ olet. *illi*

Charſ
t *Dupnen Belgis montes arenoliſ. v Unde mineralia. x Terravana.*

Thurf (γ) has glebas indigerant, maritimi
 vero Darri. Quarum tanta vis est, ubi fre-
 quentius his ædes incalescunt, ut ferrum,
 cuprum, stannum, argentum, atque ænea
 quæque devoret, omniaque in ædibus, præ-
 ter aurum deteriora efficiat. (α) Illud siqui-
 dem non obfuscat, nec fuligine obduci-
 tur, sed splendescit potius, ac turgidum effi-
 citur, maxime obrizum, sincerum, nullaque
 admixtione adulteratum. Id efficit auri ra-
 ritas ac mollities, qua fit ut concepto imbi-
 bitoque vapore fuliginoso turgescat, tum
 fulgore afficiatur. Tamen si enim grave sit
 aurum & ponderosum, (a) molle tamen est,
 tractabile & porosum, argumento quod
 cyathus aqua oppletus, citra effusionem au-
 reos aliquot admittat. Siquidem præter
 emanantes spiritus nonnullam aquæ partem
 absorbet, imbibitque, qua imbutum aurum
 turgescit. Fumus autem ignisque glebis sub-
 inde excitatus, huic metallo colorem gra-
 tissimum conciliat. Cum enim is fumus ob-
 via quæque fuligine afficiat, colorem luteum
 atque auriginosum inducat, (b) ut flava bi-
 lis ictericis, fit ut aurum flavescat, quod is
 color illi sit cognatus ac familiaris. Non e-
 nim potest alius color auro induci, quam
 vel flavus, vel luteus, vel denique qualis no-
 stra Caltha est, crocatus. Non desunt apud
 Belgas professores aliquot eruditi, qui (c)
 subterraneorum hanc congeriem, quæ ex
 terræ visceribus, tanquam foetus ex utero,
 erui-
 y Thurf & Darri ignis somenta apud Ze-
 landos, velut gleba bituminosa. z Aurum
 fumo splendescit. a Aurum liquorem combibit.
 b Simile à flava bile. c Proet quid Belgu.

eruitur, ex arborum truncis congestam ac concretam existiment, prostratis convulsisque sylvis inundante Oceano, ac paulatim alluvione superinductam terram hoc invalido inducti argumento, quod fudes & sarmenta tum vivæ cannæque palustres atque arundines iis glebis inesse conspiciantur. Verum non satis exacte observasse illos competio fodinas ac terræ cujusque viscera, cum etiam in ære, auro, argento, cæterisque metallis ramosam venosamque propaginem & productum spectemus, quem in imis terræ visceribus consequuntur vegetabili quadam vi influxuque siderum. (d). Neque enim iners aut otiosa est natura, sed multa magnaque molitur, atque effingit, exornatque non solum terræ superficiem, sed occultos etiam abditosque sinus atque intimos recessus. Hinc jaspis, porphyritis & marmora sponte segmentata sunt, & vermiculato emblemate tessellatim variegata. Sic nux myristica seu muscata intercurfantibus interveniis strista est, quod ipsum in citriis mentis, nostroque robore, tum alterius generis lignis assulatim dissectis perspicimus, quæ multiplice venarum discursu, multisque lituris ac mæandris undulata splendescunt. Quemadmodum vestes (e), quæ ex hircinis caprinisque pellibus confici solent, tum prætextæ togæ ac scutulatæ. Cujusmodi plurima eruuntur ex imis terræ penetralibus tam concinne & affabre elaborata, quasi à cælatore sculproreque inducta foret effigies. Sic corallium (f) in maris Ligustici profundo frondescit

ac
 d *Nature artificium.* e *Camelot. Damasc.*
 f *Corallus frutex.*

ac fructificat, quod retibus extractum confestim lapidescit, coloremque adsciscit vel nigrum vel rubrum, aut, si minus excocta est humiditas, candidum. Sic in ea parte Gallix Belgicæ, quam eburones, Menapii, ac Sicambri occupant, *λίθινδρομας* (g), hoc est, carbones lapidei effodiuntur, bituminis indurati natura, quibus indigenæ non solum ferrum molliunt, sed luculentos etiam ignes in ædibus extruunt, qui semel atque iterum extincti postliminio ignescunt admoti foco. Et cum cetera omnia oleo inflammescant, (h) isti affusa aqua inardescunt, oleo restinguuntur. Non desunt & ceteris regionibus suæ fodinæ atque interanea, quarum nonnullæ sulphur, calcem, gypsum, ocræ, alumen, auri argenti que glebas & ramenta effundunt, ex quibus per occultos terræ meatus thermæ scaturiunt, atque aquas suis qualitatibus imbuunt, illasque morbis expugnandis reddunt accommodas. Sic maritimæ fodinæ bituminis naturam obtinent: Siquidem glæ ex illis eructæ mephitim exhalant, ac graveolentiam, adeo ut assidentes syncopi atque animi deliquio subinde periclitentur: nec minori incommodo afficiunt carbones cum fossiles, tum factitii; nisi illos dum ignescunt, sale conspergas. (i) Tali siquidem, remedio discutitur virus infestum cerebro omneque

(k) *Excoquitur vitium, atque exudat inutilis humor.*

Non
g *Stren-tolen.* h *Carbones fossiles oleo extinguuntur, aqua ardescunt.* i *Sal inspersum carbonibus ignitis odorem sopit.*
k *Lib. I. Georg.*

Non desunt qui hanc genitivam terræ vim
 (l) astris assignant, quæ haud dubie in hæc
 inferiora vires suas efficaciter exserunt. hoc
 inducti argumento, quod multa videant
 apud nos sponte deficere, tum alia quædam
 non ante visa apparere ac præstantiora sub-
 stitui, quibus ut non repugno, sic ego præser-
 tim quod ad herbas attinet, multa propter in-
 curiam atq; ignaviam cultorum vel deficere
 vel degenerare crediderim. Sic triticum, ut
 Theophrastus (m) testatur, in lolium tran-
 sit, ocymum in serpillum, sisymbrium in
 mentham odore, figura vero in calamen-
 tum, multaque florum genera, nisi adhibita
 cura, subinde transferantur, non solum à sua
 specie, verum etiam ab insita vi ac generosi-
 tate desciscunt. (n) Quod cum in multis,
 tum in viola altili spectatissimo flore obser-
 vare soleo, quæ nisi quotannis situm loci
 mutare condiscat, in humilem ac degene-
 rem flosculum, minusque odoratum deficit.
 Quibus ad stipulatur Virgilius

(o) *Vidi lecta, d. u. & multis spectata labore,
 Degenerare tamen, ni vis humana quoti-
 annis*

*Maxima queque manu legeret, sic om-
 nia fatis*

In pejus ruere, ac retro sublapsa refert.
 E diverso si silvestribus incultisque curam
 adhibeas, primo quoque tempore mitescunt
 exuta genuina insitaque feritate. Quod lu-
 culenter expressit Virgilius:

(p) Spon-

l *Astrorum in terrena efficacia.* m *De
 causis plant.* n *Cultura omnia meliorescunt.*
 o *Lib. 1. Georg.*

(p) Sponte sua quæ se tollunt in luminis
auras

Infœcunda quidem, sed lata & fortia
surgunt.

Quippe solo natura subest, tamen hæc
quoque signis

Inferat, aut scrobibus mandet mutata
subactis:

Exuerint silvestrem animum, cultuque
frequenti

In quascunque voces artes, haud tarda
sequentur.

Multas itaque stirpes, easque novas atque
inauditas natura parit ac profert, multasque
effectus siderum, innumeras cultorum soler-
tia. Et (q) quemadmodum sorices, glires,
anguillæ, murenæ, cochleæ, limaces, lum-
brici non semper ex semine, sed plerumque
ex lentore terræ atque ex sordibus ac putri-
lagine germinant: Sic in locis arenosis, qua-
les apud Zelandos sunt montes Amonii,
quos Tunen populares vocant, multi fruti-
ces sponte emicant ex alimenti confluxio, &
quod is locus soli expositus est, herbisque
progignendis accommodus, qui semel ex
terre uligine absque parente enatæ postmo-
dum seminio se propagant, ac numerosa pro-
le se tuentur. Quamobrem non est quod
quisquam miretur (r) herbas mutationibus
obnoxias, ac subinde viribus formaque de-
stitui, cum id, nisi affinitate ac similitudine
confundi illas contingat, loci situs, aëris
ambientis qualitas, cultoris artificium effi-
ciat.

p Lib. 2. Georg. q Simile à sordidis ani-
malibus eorumque progressu. r Herba &
vires & species immutant.

ciat. Sic piper, cardamomum, fefeli, radix Pontica, cœlo nostro assueta nonnihil immutantur, nec tam calida atque urenti facultate existunt: sed tamen nemo aliud de his statuet, quam revera sunt. Quod enim iis vires flaccescunt, iustaque magnitudo ac maturitas denegatur, id calor Solis languidus, cœlique intemperies & inclementia efficit. Herbas itaque geminam subire mutationem constat, nonnunquam enim instas illas vires, nativasque qualitates immutari contingit persistente forma atque effigie: nonnunquam formæ species intercidit, ipsis qualitatibus subsistentibus. Efficit id partim influxus siderum, partim soli natura, cœlique ambientis qualitas. Cum enim varia sit terræ conditio, ac differentia multiplex, contingit cum aëris, tum alimenti ratione manifesto immutari herbas, atque alterius qualitatibus fieri participes. Sic corylus, cerasus, cornus si ripis vicinæ consistant, quas vitiosæ aquæ lambunt, vel falsæ alluunt irrigantq; , fructui manifesto falsilago inesse deprehenditur. Sic homines pro alimentori facultate, pro ambientis aëris conditione alium corporis habitum & temperamentum, alios mores & studia consequuntur. Sic Cimber in Hispanum, Germanus in Gallum vel Italum transit diutino commercio, vitæque usu & consuetudine, sic ut sæpe videtur arborem latam ac nitentem in locum falsum vitiosumque translata, deterioris terræ succo deperisse. (s)

*Salsa etenim tellus, & quæ perhibetur amara,
Frugibus infelix: ea nec mansuescit arando.*
Nec

s Virg. 2. Georg.

Qu
nec
tas
fas
tant
dog
furo
piun
effec
tem
mod
plur
diun
min
fui
non
noti
spe
nes
rinx
bis
ut P
(v)
nove
depr
clide
bat
tus
igno
quan

t Ve
med.
bus fi

*Nec Baccho genus, aut pomis sua nomina ser-
uat,*

Multaque degenerant succos oblita priores.

Quod si adjicias fatalem quandam mutatio-
nem, & vices rerum varias; observabis plan-
tas quamlibet illas foveas, vel ætate (t) fel-
sas deficere, vel effœtas elanguescere, ac
tantum non emori, nisi inferendo, inoculan-
doque novos cultus substituas, vel avulsis
furculis aut malleolis resuscites. Quæ stir-
pium varietas, mutationisque vicissitudo hoc
effecit apud plerosque ut hanc Medicinæ par-
tem infrugiferam esse contendant, ac prope-
modum operam lusisse Dioscoridem, com-
pluresque alios, qui in depingendis herbis stu-
dium collocarunt. Equidem sic statuo, ne-
minem satis pro sua dignitate, ac nominis
sui amplitudine hanc Spartam exornare, qui
non vivas spirantesque herbas, in quarum
notitiam nos deducunt oculatæ per manus in-
spectiones, & graphicæ auctorum delineatio-
nes, exacte noverit. Sunt enim ex nostræ fa-
rinæ hominibus, qui vixdum inspectis her-
bis, mira de his incunctanter pronunciant,
ut Pamphilus ille, cujus meminit Galenus
(v), qui ne per somnium quidem herbas
noverat, quas tentabat describere, & vires
deprædicare. Quod genus hominum Hera-
clides Tarentinus (x) præconibus assimila-
bat, qui conducti mercede omnia publici-
tus decantant, & præconio adornant etiam
ignota quæque & inconspecta, ut nonnun-
quam vappam, aut vile mancipium. Simile
H quid-

*t Vetus omnia deteriora efficit. v De simil.
med. cap. 15. x Elegans comparatio à præconi-
bus sumpta.*

quiddam refert Cicero (y) de Phormione quodam Philosopho, qui coram Hannibale copiose aliquot horas differuit de Imperatoris officio, & de omni re militari; Quem cum omnes vehementer essent admirati, quærebant ex Hannibale, quid ipse de illo philosopho sentiret: hic Pœnus non optime Græce, sed tamen libere respondisse dicitur: (z) Multos se deliros vidisse senes: sed qui magis, quam Phormio deliraret, vidisse neminem. Nec mehercle injuria. Quid enim aut arrogantius, aut loquacius fieri potuit, quam Hannibali, qui tot annos de imperio cum populo Romano gentium victore certasset, Græculum hominem qui nunquam castra, nunquam hostem vidisset, nunquam denique vel minimam partem publici muneris attigisset, præcepta rei militaris præscribere? Quis non illos in horum numerum referat, qui symphyti, qui glycyrrhizæ, marthubii, satureiæ, pulegii vires se nosse jactant, idque ex libris tantum, & commonstrare non possint, etiamsi stirpi astiterint, quid sit quod ea potestate polleat, & cujus vires tantopere prædicant? Cum enim morbos medicamentis herbisque efficacibus expugnemus, quis erit tam stupidus, qui harum ignorationem in medico ferat? quis non periculosam ægroti hanc Medici ignorantiam ac neglectum culpabit, nemo mea quidem sententia omnes artis numeros implese videtur, qui harum cognitione est destitutus. (a) Ut enim nautæ non solum necessarius usus & ars remi, quo scapham subigit, sed

y De orat. z Hannibalis scœnæ in Phormionem.
a Simile à re nautica.

sed illius etiam armamenti cognitio, cum fieri posset, ut contum pro remo arripiat: ita medico imprimis necessaria exacta herbarum cognitio & peritia. Illæ enim explorata morbi natura, ad rem scite auspicateque inchoandam instrumenti vice existunt. Quis autem se non deridendum propinaverit, qui aliquid aggressurus, instrumentum quo res perficienda est, ignorat. Mirari profecto subit illorum partim ignaviam, partim incuriam, quibus hæc medicinæ pars habita est neglectui, adeo ut Sephasiariis insigniter indoctis hanc provinciam delegaverint. Cum satis constet non veteres modo medicos, sed (b) potentissimos quosque reges atque heroes in hac medicinæ parte se exercuisse, quibus nihil magis fuit in votis, nihil visum est magnificentius magisque regium, quam

(c) *Scire potestates herbarum, usumque mendedi:*

Quam parum feriis oblectamentis se recreant. Et profecto vetustissimorum regum famam ac nominis amplitudinem jam pridem delevisset oblivio, nullaque prorsus regie majestatis memoria superesset, nisi renascentes quotannis salubres herbæ illorum nomini inscriptæ atque insignitæ perituram aliqui memoriam refricarent, illosque ab injuria oblivionis assererent. Quorum vestigiis insistere decet philiatros, hoc est, rei medicæ studiosos, & non solum anxia cura herbarum formas explorare, verum etiam vires excutere & experiri, easque morbis expugnandis, ac conservandæ hominum naturæ ac-

H 2

com-

b *Reges olim rei herbariæ studiosi.* c *Virg. II. Æneid.*

commodare. Quod ipsum sedulo præstiterunt medicorum præstantissimi, Hippocrates & Galenus, qui usu & exercitatione rei medicæ peritiam consecuti, certam exactamque methodum exercendæ artis tradiderunt, ratione atque experimento comprobatam.

(d) Hæc liquidem per diffusam enarrationem & solidas traditiones exulta sola non artifices effingere possunt, tantisque præfidiis instruere, ut minimi sit negotii sævissimos quosque morbos conficere. Sic enim & nos studiorum nostrorum uberrimam frugem percipimus, & reliqui fructum non poenitendum consequuntur.

(e) Qui vero alia ratione studiorum cursum instituunt, omniaque ad oblectamentum potius, quam ad usum atque utilitatem hominum referunt, male de studiis merentur, nec suis, civiumque commodis bene consulunt. Omnes autem artes, Cicerone teste, aliter tractantur ab his, qui eas ad usum transferunt, atque hominum utilitati deservire cogunt: aliter ab his, qui ipsarum artium studio ac theoria, hoc est, speculandi amore delectati nihil aliud in vita sunt acturi, quam ut oblectamentum ac voluptatem ex illis conceipiant. Ut enim virtutis, ita artis cujusque laus omnis in actione consistit. Cum itaque tantam exigat diligentiam res medica, laboremque indefessum requirat, & irrequietum, nunquam intermittenda industria, sed acriter exploranda natura morborum, atque ineunda ratio, qua illorum sævitiem expugnemus. Atque (f) ut in bello nova stratagemata, astusque militares

com-

d Gal. 2. aliment. e Ad usum omnia referenda.
f Simile à rebus bellicis.

comminisci videmus, tum inauditas machinas ac sclopetas, tormentaque bellica excogitari: ita novis subinde emergentibus morbis nova sunt remedia comminiscenda. Quod in *lue Venerea*; ephemera contagiosa, seu *sudore Britannico*: in *istero nigro*, cujus symptomata sunt (g) Stomacace & Scelotyrbe, nuper factitatum videmus. Quæsti sunt olim nonnulli ubertate nimia prioris ævi exhaustum solum negare solita benignitate alimenta mortalibus. Quod ipsum ita diluit Columella (b), ut hominum vitio atque ignaviæ id assignet, quod culturæ minus insistant, minusque strenuos colonos se præstent. Id ipsum & de nostrorum hominum ingeniis interpretor, quibus naturæ parens nihil denegavit, nec omnia veteribus indulgit, verum & reliquæ posteritati suas dotes est elargitus, quam sterilem esse & effœtam passus non est. Itaque non deest posteris ingenium, modo ne desit mens, ac propensa promptaque ad artes consecutandas voluntas, modo similis ardor & inquirendi cupiditas illos rapiat. Siquidem, ut habet proverbialis sententiâ: *(i) Exercitatio potest omnia.* Videre est autem plerosque in ipso exercendæ artis tyrocinio industrios, sedulos, ac discendi avidos, verum ubi cō sunt progressi, ut plebi innotescere cœperint, sensim illorum flaccescit industria, ac remissæ parumque attente suas perficiunt operas, duri, præfracti, intractabiles, inhumani ac minus, quam ante officiosi, quique

H 3

phi-

g Scheur-buyck à vitioso stomacho gingivas & podes in fecit. h *Rei rusticæ lib. 2.*
i Ubi intendis ingenium, ibi valet.

philautia quadam ac inani persuasione reliquos fastidiunt, ac gravate collegam, laborisque socium adscisci sibi patiuntur. Non desunt inter hos qui premature ac precipitanter ad factitandam medicinam irumpunt, iis adminiculis destituti, quibus medicum instructum esse par est, quæque jam pridem didicisse, non discere, oportuit, sic ut prius medici titulum aut elogium obtinuerint, quam sunt promeriti. Nam tum legere incipiunt præcepta medica homines præposterè, cum accipi contigerint, medelamque ægrotis adferre conveniat. Ut enim in conficiendis hostibus, sic in expugnandis morbis gerere quam fieri tempore posterius, re vero atque usu prius est, ut Marius apud Salustium differit. Hujusmodi conditionis Athenienses fuisse Demosthenes (k) commemorat, quos ait non ut reliquos mortales ubi consulissent, agere, verum ubi res actas accepissent, tum demum consulere. Sic nostram plerique tum demum consultant, ac disquirunt, quid facto opus sit cum instant, urgentque morbi, qui nullas moras, aut inducias, nullaque deliberandi spatia admittunt. Quod itaque Cicero (l) exigit in rebus bellicis, id medico accurate præstandum, ut scilicet omnia sua consilia præmeditata habeat: ut mature rem ipsam perficiat, nec unquam à ratione discedat: percipere quoque debet cogitatione futura, & ante constituere, quid possit accidere in utramque partem, (m) nec committendum aliquid, ut aliquando dicendum sit: *Non putarant.*

Non-

k In Jugurth. Olymp. 2. l Lib. 1. Offic.

m In re medica turpe dicere: *Non putarant.*

Nonnunquam autem Medicus in ancipiti dubioque morbo, & qui celerrime ad statum properat, ut gladiator in arena, consilium captat ac medendi occasionem è re nata arripit. Quod mihi aliquando à juvenis memini. Siquidem cum morbum ejusque symptomata prope haberem explorata, ac verborum serie, & componendorum medicamentorum ordine exacte essem instructus: tamen rebus, ut paulo ante reliqui, mutatis, coactus sum totam scenam invertere, atque aliam viam ingredi, aliaque methodo insistere. Sic docte ac prudenter Terentius (u):

Nunquam quisquam tam bene subducta ratione ad vitam fuit,

Quin res, ætas, usus semper aliquid adportet novi,

Aliquid moneat: ut illa qua te scire credas nescias,

Et que tibi putaris prima, in experiendo repudies.

Nihil à Comico dici potuit verius cum in omni vitæ actione, tum maxime in profligandis hostibus, morbisque expugnandis. Quamlibet enim multum ac diu quis rationes conficiendi negotii aut cujusque rei perficiendæ secum ipse sit meditatus (o) omniaque ad amissim, curaque exactissima excusserit, quo modo res aggredienda sit, quid primum exsequi, quid postremum conveniat, in ipso momento punctoque temporis, quo se operi accingit, & rem perficere statuit, priora & rationes & præmeditata consilia respuit, aliaque pro tempore excogitat.

H 4

Itaque

n Adolph. 8. Act. 5. Scen. 4. O In re medica omnia serio agenda.

Itaque usu & exercitatione, multarumque rerum experientia parari constat prudentiam, & bene gerendarum rerum dexteritatem, ex eoque felicem successum atque eventum exoptatum: nempe eorum qui ex morbo decumbunt, facilem & expeditam sanitatem, quam confestim nullaque mora consequuntur, ubi fido expertoque medico se committunt, atque illi sunt obsequentes. Nam erroneos circumforaneos, atque impostores publicos exterminandos censeo, qui non verentur in hominum vitas ac corpora grassari, atque, ut habet proverbium, in vasis iactura artem figulinam experiri, hoc est, ut Plinii verbis utar, hominum periculis discere, & per experimenta fallacia ac conjecturas mortem hominibus inferre, quorum culpa ac temeritate efficitur, ut medendi ars (quam inter dona Spiritus Paulus (p) refert, & qua post sacra dogmata nihil mortalibus excogitatum est salubre magis ac necessarium) una cum professoribus despecta sit & negligatur, ne iis addam avicularum impudentiam, quæ non verentur hujus artis peritiam sibi vindicare, quas non tantum à medendi magisterio, aut, ut minus ambitiose dicam, ministerio semovit publicis orbis consensus ac majorum auctoritas, sed ab omni etiam juris administratione, à functionibus ecclesiasticis, à concionandi munere exclusit etiam Paulus (q). Siquidem, ut apposite Persius (r),

*Publica lex hominum, naturaque continet hoc
fas,*

Ut teneat vetitos inscitia debilis aëtas.

Stat

p I. Cor. 12. q I. Tim. 2. r Satyr. 5.

*Sat contra ratio, ac secretam gemit in au-
rem,*

*Nec liceat facere id quod quis vitaret agen-
do.*

Diluit helleborum certo compescere puncto

*Nescius examen : vetat hoc natura me-
dendi.*

Cui sententiæ consentanea est illa Horatii (s):

*Nævem agere ignarus navis, timet; hellebo-
rum ægro*

*Non audet nisi qui didicit, dare; quod medico-
rum est,*

Promittunt Medici, tractant fabrilis fabri.

Quod compendiosis verbis indicat prover-
bium: Quam quisque norit artem, in hac se
exerceat. Quocirca felices fore artes Plinius
pronuntiavit, si de iis solum judicent, cas-
que tractent artifices, atque harum periti.
(t) Cum autem in extruendis ædibus archite-
ctum deligamus solertem atque industrium: in
dirigenda nave nauclerum expertissimum, in
bello gerendo duces exercitatos ac strenuos, in
expolienda lingua præceptorem eloquentem,
in mente instituenda formandisque moribus
moderatorem optimum: cur in morbis ex-
pugnandis, in facienda tuendaque sanitate,
triobolares circumforaneos, ac deliras anus
admittimus; quibus corpus nostrum truci-
dandum exponimus, animique domicilium
diruendum offerimus? adeo nemo non artis
medicæ peritiam sibi arrogat, ejusque profes-
sionem exsequitur. (v) Sic Ferrariz, Pon-
tano teste, aliquando inter proceres aulicos
certamen fuit ac contentio, quorumnam arti-

H 5

ficium,

s Lib. I. Epist. t Simile ab architectura aliis-
que officiis. v Reigesta enarratio.

ficium, & eorum qui opificio aliquo se exercent, major esset vel numerus, vel copia; cum autem alii aliud proferrent, ut sunt in Re- pub. ac confusa multitudine piftores, lanii, coci, textores, carpentarii, aurigæ, fullo- nes, trapezitæ ac mensarii, usurarii, sartor- es, nautæ, lenones, quibus quæstus inter omnes uberrimus: Tum unus, Nulla, in- quit, artificum major copia, quam eorum qui se medicos profitentur, aut ejus artis no- mine sese venditant, cujus se primo quoque tempore specimen exhibiturum pollicetur: itaque postridie quendam in publicum pro- ducit ad hanc fabulam peragendam mire dex- trum, qui fascia obvolutis cervicibus, vultuque ad morbum composito, dentium do- lorem simulat, ac subinde ingemiscens ab obviis stipem eblanditur, atque aliquid re- medii mitigando dolori implorat: ibi nemo non ex numerosissima multitudine fomenta præscribit ac quid dolorem confestim disci- tiat, confidenter profitetur: itaque omnium suffragiis evicit is, qui contenderat nullam præ medicorum turba in civitate numerosio- rem. Nec sane illum fefellit opinio. Idiom- siquidem atque imperita plebs passim hujus artis cognitionem ac notitiam sibi vendic- eamque palam profitetur atque impudenter exercet, nullo experimento, nullaque ratione instructa.

C A P. XVIII.

*Quam varia sit ac multiplex solæ terræque natu-
& conditio.*

JAM vero ut aliquid superiori argumenti
Jassine adjiciam, medicis cum primis ob-
se.

fer
fol
ria
vi
H
bas
cip
res
pte
flor
fon
imb
cior
exa
ram
alii
sibi
min
lius
ref
acco
que
fit u
que
spe

Græc
Mac
Oleo
Bitu
Cyp
Cyp

x 7
z 2

servandam censeo terræ cujusque naturam, solique habitum. Hic siquidem efficit, ut varix herbarum species emergant, diversasque virtutes ac facultates hæc sortiantur. Hinc Hippocrates (x) Cratævæ montanas (y) herbas; altisque tumulis enatas colligendas præcipit, cum firmiores existant ac robustiores, magisque efficaces, quam aquaticæ, propter terræ densitatem, aerisque tenuitatem: flores vero earum legendos, qui secundum fonticulos, fluvios rivosque nascuntur, quos imbecilles, nec multi roboris, succique dulcioris esse ducit. Cum itaque ex soli natura exacte considerata, herbarum vis ac temperamentum cognoscatur, ipsæque herbæ aliæ aliis locis delectentur, & terram maxime sibi familiarem deposcant, illarum discrimina, quæ aliqua ex parte prosequitur Virgilius (z), obiter & veluti in tabula depicta referam, quo stirpes suis quæque locis possint accommodari, minusque ob alimenti succique malignitatem viribus destitui. Eo enim fit ut votis nostris non respondeant: effectoque expectato nos frustrentur, atque evanida spe illudent.

SOLVM ALIVD

Gracile, Macilentum,	Argilaceum,
Macrum, Pingue,	Saxosum, Ruderatum,
Oleosum,	Cretaceum, Cretatum,
Bituminosum,	Cineratum, cum
Gypsosum, vel	Cinericium ad colo-
Gypsatum,	rem referatur.

Ama-

x In Epist. y Quibus locis herba præstantiores.
z 2. Georg.

<i>Amarum, Dulce,</i>	<i>Pratense, Frumentaceum,</i>
<i>Acidum,</i>	<i>Restibile, Repastinatum,</i>
<i>Lentum, Glutinosum,</i>	<i>Defossum, Nobile, &</i>
<i>Sabulosum,</i>	<i>Veruactum, vulgo</i>
<i>Arenosum, Glareosum,</i>	<i>Brath-landt:</i>
<i>Lapidosum, vel</i>	<i>Putre, Solution,</i>
<i>Lapideum, Testaceum,</i>	<i>Aridum, Stercoratum,</i>
<i>Calculosum, Rarum.</i>	<i>Subactum, Strigosum,</i>
<i>Densum, Robustum,</i>	<i>Squalidum, Fertile,</i>
<i>Tophaceum, vel a poro</i>	<i>Fecundum, Salsum,</i>
<i>porosum,</i>	<i>Salsuginosum,</i>
<i>Friabile, Tenue,</i>	<i>Frumentitium.</i>
<i>Fejunum, Sterile,</i>	

LOCORVM ALIA

<i>Aspera, Prærupta,</i>	<i>Humecta, Conclufa,</i>
<i>Inuia, Arida,</i>	<i>Patentia, Aprica,</i>
<i>Inculta, Culta,</i>	<i>Opaca, Densa,</i>
<i>Arida, Sicca,</i>	<i>Umbrosa,</i>
<i>Arctia, Feiuna.</i>	<i>Ventis exposita,</i>
<i>Siticolosa, Siluestria,</i>	<i>A vento silentia,</i>
<i>Nemorosa, Siluosa,</i>	<i>Aura exposita,</i>
<i>Plana, Campestris,</i>	<i>Soli perua,</i>
<i>Hortensia, Fruticosa,</i>	<i>Subterranea,</i>
<i>Maritima,</i>	<i>Retorrida, Exsucca,</i>
<i>Mediterranea,</i>	<i>Succulenta, Calida,</i>
<i>Edita, Accliuia,</i>	<i>Frigida, Rorulenta,</i>
<i>Decliuia, Argentia,</i>	<i>Salubria, Insalubria,</i>
<i>Altiua, Estiuua,</i>	<i>Paludosa,</i>
<i>Tepida, Egelida,</i>	<i>Stagnantia,</i>
<i>Gelida, Montuosa,</i>	<i>Squalida, Rigosa,</i>
<i>Nebulosa, Caliginosa.</i>	<i>Orientalia, Austrina,</i>
<i>Clivosa, Aquosa,</i>	<i>Fervida, Roscida,</i>
<i>Humida, Palustris,</i>	<i>Occidentalia,</i>
<i>Vliginosa, Irrigua,</i>	<i>Aquilonia.</i>

C A P. XIX.

Luna radiis augetur, at non maturefcit botrus.

(a) **L**una fatis incrementum dat, maturitatem Sol. Illa liquidem humiditatem movet, & turgescere quæque facit, sed ob imbecillitatem concoquere nequit. Sic videmus stirpes interdium allicere alimentum calore Solis incitatum, noctu diffundere, ac per attractum humorem succumque imbibitum adolefcere, auctusque atque incrementa fufcipere. (b) Ut enim vigilia & exercitatio, motusque moderatus cibum digerit, atque in habitum corporis diffundit, noctu vero per fomnum concoctione perficitur, quod in ebriis vinoque distentis percipimus, quibus fomno, crapula ac temulentia discutitur: ita Sole diem illustrante omnia maturitatem consequantur: noctu vero Luna suas vices obeunte adolefcunt, succoque protuberant. Quo fit ut videamus rosas, lilia, omnisque generis fofculos interdium non dehifcere, ac patulos fieri, verum noctu atque antelucano:

(c) *Solis ad occafum, cum frigidus aëre Vesper Temperat ac saltus reficit jam rofcida Luna.*

C A P. XX.

Stercoratio quare Hefiodo improbata.

Hefiodus non indiligens rei rusticæ scriptor à plerisque invaditur, quod sterquilium in agricultura neglexerit: cum is facti non ignarus (d) falubritati potius quam fer-

a *Lunæ effectus in producendis stirpibus.*

b *Simile à facultatibus naturalibus.* c *Virgil.*

Lib. 2. Georg. d *Stercoratio infalubris.*

fertilitati consuluit. Ille siquidem alio letamine sterilitatem expugnandam censuit, quam stercoreandi usu & consuetudine. Satis enim ex lupinorum, cicerum, pisorum, fabarumque culmis vomere tempestive subversis, aliove pabulo prostrato, agrum uberem foecundumque effici existimavit. Quaecunque enim ex stercoreatis fimoque cultis agris proveniunt, vitiosos minusque salubres succos praebent. (e) Sic triticum & Cerealia quaeque à Curculionibus promptius infestantur, ac fruges, omnisque generis legumina in ejusmodi agris enata nec perennare possunt nec diutius asservari, quin vel situm contrahant, vel à teredine & vermiculis infestentur. Zythus quoque, eaque potio quae Belgis Cerevisia dicitur, ex hujusmodi frugibus decocta, citissime vitiatur, atque acorem contrahit. Quamobrem recte, mea quidem sententia, Hesiodus illos agros aptos accommodosque sementi existimavit, quos venti temperati serenant, suaves Solis radii fovent, ubi nulla aqua stagnant, nec culta stercoreatione pinguescunt, aut saltem mundo nativoque humore ac calore maturitatem consequuntur. Sic enim illa quae nascuntur, diu perseverant incorrupta, atque alimentum praebent salubrius. (f) Fieri autem nequit, ut in his regionibus vivaces existant homines, aut valetudine inculpata, ubi aër ipse, vel alimenta vitiosa sunt ac putredini obnoxia. Quorum alterum evenit, ubi stagna, paludesque graveolentiam exhalant, alterum ubi non genuino humore, sed alci-

titio

e Unde fruges corruptioni obnoxiae. F. Aër & alimenta valetudini vel profant vel officiant.

ticio pinguescit humus, ac stercoreando excolitur.

CAP. XXI.

Quaratione Curculio, aliaque bestiola infestæ frugibus abigi necarique possint.

(g) **N**ihil est in vita hac caduca & mortali, quod suas non experiatur aduersitates atque incommoda, multisque vexationibus atque insultibus non sit expositum. Ut enim homines innumeris malis sunt obnoxii, multaue illos circumvallant quæ valetudini vitæque insidiantur: ita & frugibus sui non desunt hostes, qui illas infestant ac demoliuntur, rubigo, culices, formicæ, limaces, cochleæ, locustæ, blattæ, erucæ, teredines, vermiculi, & qui funditus granaria depopulatur Curculio (h). Hoc enim genus vermiculi proboscide quadam acuminata, rostroque aculeato, altera sui parte triticum perterebrat, omnemque similaginem depascitur furfuracea tenuique ac cassâ relicta membrana. Hujus teredinis multa examina ineunte vere progerminant, ubi (i) frumenta Luna plena recens demessa, eaque madida ac rorulenta, antequam occaluerint, reconduntur, vel ubi granarii fenestræ Austrinis flatibus, non Aquiloniis, sunt oppositæ. Siccitas enim efficit ut omnia putredini minus obnoxia existant. Persuasum est autem nonnullis, quorum mea quidem sententia nec vana fides, nec inanis auguratio, Deum Opt. Max. nonnunquam hanc calamitatem immittere in vindictam eorum, qui

g Nihil ex omni parte beatum. h Calanderi/ Curculiones. i Unde frumenta corrumpantur.

qui plus satis lucro inhiantes, vel fruges abscondunt, vel supra legitimum tempus aservant, magno inopum detrimento, qui hoc com meatu destituti, vitam tueri nequeunt. Hoc enim alimentum in edendi, pascendique corporis usum affluenter elargita est provida Dei benignitas ac munificentia: adeo ut si cetera edulia desint, atque obsonia quaeque desiderentur, satiari homines pane possint, eoque in ediam fameinque solari. Quamobrem graviter culpandi sunt negotiatores frumentarii, (k) qui magno tenuium damno, annonae, frugumque pretia intendunt, nec in summa egestate granaria laxant, quo illis quaestus sit uberior. (l) Eo siquidem fit ut in temp. sint injurii atque in plebem, cujus maledicta in se concitant fraudulentum. *Quia enim (ut Salomon testatur) frumenta abscondit, illum execratur populus: qui vero dicitur, hujus capiti frustra exoptat beneque precatur.* Patitur tamen plerumque Deus hujusmodi malis affligi nos, cum erga illum sumus ingrati, cujus liberalitate ac munificentia cumulate fruimur. Siquidem per Ezechielem (n) immissurum se minatur religionis ac pietatis desertoribus calamitates quatuor, (o) famem, pestem, bellum, & nocentes bestias: ut his divexati ad sanio mentem, agnitamque veritatem perducantur. Quod si naturales causae, non irati numinis vindicta mali hoc invexerit: ineunda ratio qua animalcula noxia vel abigi possint, vel interimi. Nihil autem ad perimendos

k Cozen-byterst. l Negotiatores frumentarii
 adiosf. m Proverb. II. n Cap. 37. o Quatuor calamitates à Deo homini immittuntur.

curculiones (p) efficacius, quam salugo, in qua allium decoctum sit, si ea irrigentur pavimenta ac parietes, confestim enim alio repunt, ac granaria deserunt, odorisque retri halitu exanimantur. Idipsum praestant etiam Sagapenum, amurca, castorium, sœvina, sulphur, cornu cervinum, hederâ, galbanum, ac graveolentia quæque, quorum suffitum, nec serpentes, nec colubri, nec vespertilioes ferunt. Quod indicat omnis eruditionis patens Virgilius: (q)

Disce & odoratam stabulis incendere codrum;

Galbanosque agitare gravi nidare chelydros.

Eadem ratione lupi salictarii (r) nidorosos fosciculos refugiunt, qui etiam hominum cerebro infesti sunt, capitique gravedinem ac temulentiam inducunt. Similiter & sambuci flores, quorum odor etiam erucas arceat blattasque ac tineas perimit, quemadmodum absinthium, ruta, mentastrum, abrotanum, satureja, juglandis folia, filix, pseudonardus quæ nobis lavendula dicitur, nigella, coriandrum viride, psyllium, anagryis, pulices cimicesque interimunt, vel culcitris supposita, aut thoris, in aceti Seyllitici decoctione conspersa. Observatum est autem nostra & avorum memoria naporum (s) semen quod negotiatoribus Belgicis quæstum præbet uberimum, miram obtinere vim inprosternendis conficiendisque Curculionibus, non ratione deleteria, sed suavitatis illecebra. Cum enim in dulce atque oleosum illud deserto tritico, avidissime appetunt, eoque distenti

pere-

p Curculiones quibus abigantur.

q Lib. 3. Georg. x Lupulus vulgo Hoppe.

s Nabeel. Napus.

percut. Quod ipsum iis etiam usavenire so-
let, ubi fiscellis uvarum passarum infederint.
Sic experimento comprobatum habeo puero-
rum (t) lumbricos uvarum passarum esu expu-
gnari, si jejunis, nullo admixto alio edulio il-
las exhibeas. Ut enim amarulenta quæque,
ita dulcia affluenter hausta vermibus inimica.
Distendi enim illos contingit ac disrumpi
suavioris edulii copia. Sic etiam hominum
ventriculus turgescit ac tormina concipit, dul-
cibus assatim ingestis,

C A P. XXII.

*Lumbricorum verminumque qui humanis corporibus
innascuntur sagacitas, & quid portendat per os
naresque erepere.*

Visum est nonnullis prodigii quiddam
simile lumbricos præsertim longos &
teretes, sursum eniti, ac per os naresque (v)
erepere, cum id insito quodam naturæ motu
facere soleant, si quando homo diutius jeju-
nus persistit. Tunc enim stomacho mor-
sus inferunt, ciboque expleri cupiunt: qui-
bus cum nihil objiciatur quo ali vitamque
tueri possint, in sublime feruntur, cibumque
ad gulæ usque meatum venantur. Sentiant
enim sagacitate quadam naturæ per illas par-
tes in ventriculum delabi alimenta, & cum
nares perviæ sint atque ad gulæ tramitem
spectent, eo quoque se conferunt factaque
titillatione, vel sternutamento ejiciuntur,
vel primoribus digitis prehensi eximantur,
hæc in sanis multoties à me sunt observa-
ta, quibus cum facti causam explicassem,

t Dulcia aliquando vermes perimus. v Vermes
naribus prolapsi.

hæc i
bus v
spexi
gio.
cont
flam
neque
sed m
vi inc
lentia
los pre
crates
turalis
morib
Subod
te cor
irialin
Sic ob
ruinos
tequan
natura
tionem
runtur
ubi co
omnia
vel ipsi
quibus
hæret.
Vespill
stomac
go enfi
vocali
tes utp

x Lib. 3
sas deser
gacitate.

hac in re illos securos praestiti. In aegrotantibus vero hoc ipsum aliquando evenisse conspexi, sed non absque imminentis mali praesagio. Tanta est enim in huiusmodi corporibus contagio, eaque putredo atque humorum inflammatio, ut exitialem vim morbi perferre nequeant: itaque erumpunt quidam foras, sed morbi saevitia, non critice, nec naturae vi incitati. Cum autem desinente morbi violentia, inferne cum reliquis excrementis illos proluvi contingat, salutare id esse Hippocrates (x) statuit, sponte vero nulloque naturalis facultatis impulsu egredi, quod in moribundis perspicimus, decumbenti noxium. Subodorantur enim naturae quadam sagacitate corpus defecturum, seseque destitutum iri alimentum, eoque stationem suam deserunt. Sic observatum est sorices ac glires (y) aedes ruinosas deserere, trimestri etiam spatio antequam sunt collapsurae. Persentiscunt enim naturae instinctu, sensim dissolvi contignationem & aedium compagem, illasque brevi ruituras. (z) Pediculi quoque ac pulices, ubi corpus hominum tabescere sentiunt, omniaque membra sensim sanguine destitui, vel ipsum deserunt, vel illas partes occupant, quibus sanguis calorque nativus diutius inhaeret. Expertum est enim à Libitinariis ac Vespillonibus, in ea selacuna recondere circa stomachi orificium, in quam desinit cartilago ensiformis, vel in ea quae mento subest, ac vocali arteriae incumbit. Siquidem illae partes utpote cordi vicinae ad extremum usque halitum

x Lib. 2. Aphorism. 18. y Glires aedes ruinosas deserunt. z Experientia de pedicularum sagacitate.

halitum calefcunt : quod cum à nonnullis qui ægrotis affluerent mihi eſſet relatum, incunãtanteſ pronuntiavi certiffimum id eſſe imminentis mortis argumentum, jam jamque emigrantis animæ indubitatum indicium. Cæterum cum lumbricorum paulo ante mentionem fecimus, hoc adjeciſſe viſum eſt operæ pretium, multa eſſe, quæ lumbricos ventriſque interanea exedant, perimantque: ſed nihil efficacius exſiccatis in tegula ignita vermibus, exhibitoque illo pulviſculo verminantibus, conſeſſum reliquos inharentes corpori dejici continget eadem ratione, qua Plinius, (æ) compluresque alii rerum abditatum indagatores aſſerunt, homini à ſcorpionibus iccõ, remedio eſſe ipſorum cinerem potum, in oleo vinove demerſum. Sic rabidi canis morſum curari teſtantur noſtrates pilis ejuſdem animantis exuſtis, illiſque ex vino propinatis. Propellit enim malum, virusque facit innoxium, ac corpori cui morſus illatus eſt, minus infeſtum quod virus eliciat conficiatque. Sic aliquando geminata com-mixtaque contrariæ facultatis venena, remedio ſunt, non exitio. Quod feſtivo epigrammate indicat Auſonius de uxore quæ virum aconito exſtinctum voluit :

*Toxica zelotypo dedit uxor mæcha marito,
Nec ſatis ad mortem credidit eſſe datum.
Miſcuit argenti lethalia pondera viri,
Cogeret ut celerem viſ geminata necem.
Dividat hæc ſi quis, faciunt diſcreta venenosa:
Antidotum ſumet qui ſociata bibet.*

LEVI.

a Lib. 10. cap. 25.

LEVINI LEMNII
 M E D I C I
 Z I R I Z Æ I,
 OCCULTARVM AC NATV-
 RALIVM QUÆSTIONVM
 LIBER SECVNDVS.

C A P V T I.

*Humores, non malos genios, morbos inducere: spi-
 ritus tamen aërios se iis ut tempestatibus immis-
 cere, ac faces subdere.*

Non desunt apud nos plerique qui cum sint in naturæ operibus sobrie exercitati, ac morborum causas, originem, progressus, quæque comitantur symptomata seu accidentia ignorent, atque illorum rationem assequi nequeant, in malos infestosque Genios, qui nostris incommodis continenter invigilant, hæc ipsa referant. Sic eos, qui ex tertiana febre decumbunt, tertio quoque die subeunte venas, malo Genio divexati: in quartana itidem, Synochis, hoc est, continuis

tinuis febribus quotidiana, ephemera seu diaria, omnibusque febribus æstuosis atque urentibus tale quiddam evenire imaginantur. Quod ipsum quam sit absurdum, ac ratione dissentaneum, quivis in natura æreana vel tenuiter versatus facile judicaverit. Cum enim ex quatuor elementorum concrezione ac mixtura corpus humanum constet ac conflatum sit, totidemque humores complectatur, qui ex facultate seminis quatuor qualitatum, calidi & humidi, frigidi & sicci sunt participes, quid aliud statui possit, quam (a) ex horum intemperie, excessuque ac defectu morbos excitari, suamque originem fortiri? Argumento quod illos mitescere videmus ac sopiri, sudoribus, sectione venæ, cucurbitulis parti læsæ affixis, hæmorrhoidum mensiumque profluvio, tum injectis clysteribus subditisque podici balanis seu glandibus. (b) Constituit autem Deus pro inæstimabili suæ sapientia in natura rerum motus ordinaros, nec quicquam temere aut fortuito, sed omnia decenti ordine ac continuata serie ferri volvi que voluit. Sic sidera, elementa, Oceanus, anni tempora, cælorum orbis suos habent motus ac vices, certa que lege decurrunt. Pari tenentur lege ac conditione humores, qui corpori humano inhxrent, ac suos effectus propriosque motus ac certas periodos obtinent. (c) Sic ut per quadrupartitas anni varietates suas quisque humor vices obeat, ac facultates viresque in corpus exerceat. Sic sanguis eam conditionem ac

vini

a Humorum præcitas, & copia, morborum origo. b Naturæ ordo ac series. c Humores sua tempora sortiuntur.

vim sortitus est, ut vere vigeat, suaque natura morbos ac febres pariat, nempe continentes quæ nullas præbent inducias, nec ad infebrecitationem desinunt. Sic cholera æstate alternis diebus reciprocante recurrenteque æstu bilioso, tertianam inducit. Pituita hibernis mensibus ubi computruit, quotidianam intermittentem: Melancholia ineunte autumno quartanam: Sic diaria uno die, aut paulo post finitur, quod ipsa non in humorum putredine, sed in halituoso coque accenso spiritu consistat. Hæc autem omnia eadem ratione, parique ordine & modo perficiuntur, quo ortus & occasus siderum, Oceani æstus & reciprocatio, herbarum fructuumque germinantium amœna grataque vicissitudo. Caterum, id admiratione non caret, quod (d) quatuor humores certa horarum spatia, certasque diei partes sibi vindicant, ac diem noctemque æquinocetialem seu artificialem, per horas duodecim temporales sibi partiuntur. Quod à vero non esse alienum experimento comperi, cum horum observatione, febrium accessiones indubitanter prænuntiare soleam. Viget enim sanguis, Sorano Ephesio teste, qui Euangelistarum (e) more spatia decursusque diei ac noctis per horas æquales metitur, ab hora noctis nona ad horam diei tertiam: quibus horis concoquitur sanguis, atque ab hepate elaboratur. (f) Quo fit, ut mens antelucano exortoque Sole sit alacrior, omnesque cum ægroti tum sani erectiores, ob suavem effluxum, gratumque

d Quatuor humorum decursus in corpore.

e Matth. 20. f Mens hominis diluculo erectior ex sanguinis habitu.

que sanguinis halitum. *Bilis* vero flava suas vices obit ab hora diei tertia ad horam diei nonam, pro tempore naturalis vis ac facultas secernit à sanguine choleram, eamque ad fellis folliculum dirigit. Eoque fit ut sub id tempus homo ad iram sit pronior, ac levissime excandescat. *Bilis* autem atra, seu succus melancholicus ab hora diei nona usque ad horam noctis tertiam sua munia exsequitur, clavoque assidet. Quo temporis curriculo hepar defecatur, eluiturque à sordido excremento, idque natura spleni destinat. Quo fit, ut illo horarum decursu mens hominis obnubiletur, atque ex atra densaque fuligine animus mœrore contrahatur.

Pituita ab hora noctis tertia ad horam noctis nonam huic succedit: tunc enim perfecta cœna concoctio in ventriculo perfici incipit, cibisque liquefcere atque elixari. Quo fit, ut phlegma stomacho innatans, atque ad cerebrum delatum hominem somnolentum efficiat ac dormitantem. Quod si horum omnium exacte rationem subduxeris, observabis, (g) iisdem fere horis, quibus humores suis vicibus funguntur, accessiones, insultusque febrium invadere, expletorque singularum horarum, quæ humoribus subserviunt, spatio, modo sinceri sint atque impermixti, consistere ac terminari: Sic continentes febres & quotquot ex sanguine ortum habent, mane ingruunt, tertianæ sub meridiem, hoc est, hora sexta, quæ nobis est duodecima tam diei quam noctis. Quartanæ sub horam nonam, quæ nobis tertia est pomeridiana. Quotidiana ex phlegmate circa

g *Humores quique certis horis vigent.*

primas noctis excubias. Quod si humores redundant atque inter se, ut assolet, implicati connexique sunt, non servant legitimum tempus suosque insultus, tum acriores tum productiores faciunt, magisque diuturnos. (b) Vt enim venti conglomerati saxiores tempestates excitant, cum scilicet,

(i) *Vna Eurusque Notusque ruunt, creberque procellis*

Africus, & vastos vo'vunt ad littora fluctus.

Ita vehementior fit morbus ex humorum concursu & confluvio, corpusque humanum saxissime excruciant congeminati morbi:

(k) --- nam corpore in uno

Frigida depugnant calidis, humentia sicca,

Mollia cum duris, sine pondere habentia pondus.

Horum effectuum causam, supervacaneum, imo frivolum est, in malos Genios referre. Cum hæc omnia in humorum putredine atque inflammatione, vel qualitate ac copia consistant. Ista siquidem efficiunt, ut sint vel breves, vel contractiores morborum circuitus. (l) Cum autem sanguis plurimum corpori inest, unicum eumque continuum accessum facit: quod in venarum conceptaculis, per quæ, tanquam rivos atque aquæ ductus, undique sanguis diffusus est, putredo atque inflammatio consistat. Quo fit, ut naturam, (m) tanquam solertem fidumque consulem in seditione civili belloque inte-

I

fino,

h Simile à ventorum concussu. i Virg Aneid. I.

k Ovid. Metam. lib. I. 1 Sanguis cur febres

continuas excitet. m Simile à consulis solertia.

stino, continenter operi insistere, nullaque intermissione obluſtari morbo oporteat. Lituata vero flavaque bilis atque atra, quod minus copioſæ ſint, extraque venarum anguſtias conſtitutæ, non perpetuo, ſed intermiſſe affligunt, minusque ſunt lethales ex huiusmodi humoribus exorti morbi, quod illis non pateat aditus acceſſusque ad cor, partesque principes, eoque non facile illis eadem noxamque inferre poſſunt. Sunt tamen harum februm nonnullæ diuturnæ, partim quod materia redundans ſit, partim quod lento tenacique viſco aſſimilis, adeo ut ægæ concoqui poſſit, atque eliquari. Quo fit, (u) ut melancholicos rarius exhilarare contingat, niſi aſſatim & meracius bibant. Eſt enim is humor impenſe frigidus ac ſiccus. Huiusmodi autem conſtitutionis homines dictitare ſoleo (o) ferro ſimiles, quod multo urentique igni opus habet ut igneſcat, quo ſubigi malleis, ſingique poſſit. Iſti ſiquidem plurimo meraciſſimoque vino indigent, idque inoffenſe perferunt: (p) quo ubi incalere cœperint, mimos, ridiculoſque moriones ſe præbent, Camelum ſalutare dicas. Nam cum ſint natura ſeveri ac tetrici, vino perfuſi, feſtivi affectant videri atque elegantes. Et quemadmodum non facile vino cedunt, illoque obruuntur, ita ægæ illis temulentia diſcutitur. Cum enim bibant aſſatim ac cibum ingerant affluentius: fit ut denſi fumi, craſſique vapores tenacius fixiusque

n Melancholici non facile inebriantur. o Simile à candenti ferro melancholicis aptum. p Melancholicorum natura, ubi vino incaluerint.

cerebro inhæreant, adeo ut postridie illis imaginationes melancholicæ ingravescant: Siquidem ex hesterno mero nondum sopito ac despumato, totum renidet corpus ac subolefcit. (q) Simile enim quiddam iis evenit, quod ædibus accensis, quas tametsi incendium non funditus absumsit nec omnia conflagrata sunt; retorridus tamen ex ambustis odor, naribus se ingerit ac cerebro offcit: Sic (r) istis ex pridiana crapula fuliginosi olidique halitus ac ructus nidorosi, infensi sunt, mentique ac cerebro acres mordacesque fumos inferunt, quos cum excutere nequeant, atque identidem recrudescente phantasmata percipiant, denuo accumbere gestiunt: quo vini vapores, atque ex illis ortas absurdas imaginationes, ut clavum elavo retundant. Cum itaque sic se habeant morborum causæ atque origines, eaque sit humorum natura & conditio, ut nulla ratio potior excogitari vel iniri possit accessionis insultusque febrium, quam vel humorum copia, vel qualitas, non est quod quisquam existimet aut opinetur perversos Genios hanc concitare tempestatem, hanc inducere intemperiem. Scio equidem, nec id gravatum admitturum, Dæmones, hoc est, spiritus aëreos scientia ac cognitione rerum imbutos, quique omnia subodorari solent, non solum (s) humoribus se immiscere, sed mentes quoque humanas ad pessima quæque instigare atque impellere, bonos quoque Genios, seu Angelos salutare, ad optima quæ-

I 2

que

q Simile non inelegans ab accensis ædibus.
 r Cruditas melancholicis noxia. s Mali Genii corpus & mentem oppugnant.

que adjumento esse, ad eaque se præbere socios ac ministros: Sic Raphaël (t) se itineris comitem addixit Tobix filio. Sic in Samsonem irruit spiritus Domini, & dilaceravit Leonem tanquam hædum. In Saulem quoque infiliit spiritus divinus, & cum reliquis Prophetis vaticinatus est. Postmodum vero spiritus nequam (v) exagitavit commovitque mentem illius, atque in Davidis necem illum armavit. Sic (x) tempestatibus se ingerunt ac fulmina tonitruaque exacuunt, adeo ut illis adnitentibus convelli culmina spectemus, prosterni fata: pecudes, armenta que ac greges confici: quanquam tamen ventorum violentia atque impetus tale quiddam absque his efficiat. Sic Enephias & ventus Typhonicus, cujus meminit Divus Lucas (y), valide atque impetuose terris marique incumbunt, atque ardentes faces, ignitosque globos ejaculantur attrita ac collisione nubium, adeo ut antennas velaque aduri contingat. Similem vim ac violentiam vallis quamlibet munitis, (z) bombardæ inferunt, quæ non solum proximos quosque & quos glans attingit, feriunt, sed longius etiam consistentes, pauloque remotiores prosternunt violento strepitu, atque sibilo. Hæc & pleraque alia licet naturali ratione fieri constet, Dæmones tamen vel connivente Deo, vel concessa illis potestate se his immiscere solent omniaque faviora efficere. Sic Saulis melancholiam exasperavit Satanas, atque ad cædes & insidias

mal-
t Tob. 14. v 1. Reg. 18. x Mali Genii
ventos exasperant, y Actor. 27. b A bom-
bardæ violentia simile.

multaque funesta impulit. Quod tamen hic animi affectus, mentisque error ac perturbatio in naturales causas referri possit, ex eo patet, quod citharæ dulcedine subsederit furor ille, atque impetus animi: factaque mens sit sedatior. (a) Vt enim ubi turbines ac feruiores venti Oceano incumbunt, fluctus crebescunt, mareque exæstuat; ut denique melancholicis natura terricis iactura facultatum, aliaque incommoda mœrorem conduplicant, biliosis immodicus vini potus, vel aspera dicteria salesque dentati iram exacuunt: Ita mali Genii, aut fraudulentum consilio hominum animos ad deteriora proclives in præceps agunt, adeo ut voluntas alioqui alacris & prompta, impetus consiliorum ipsasque actiones moderari nequeat, quod ipsum indicasse videtur Servator, cum Petrum increpitans. (b) *Faceste à me*, inquit, *Satana*: Quo nomine illum perstrinxit Christus, quod illi adversaretur, atque ab instituto conceptoque consilio, quo nos redimere statuit, auertere illius mentem tentaret. Et profecto nisi Deus Opt. Max. singulari in nos favore adversarii (c) furorem coerceret ac retunderet, nunquam subsistere posset homo, ac se tueri adversus immanissimam hujus belluæ ferociam. Omnem siquidem capiat occasionem, omnesque tentat, exploratque aditus, quo imbecilles adoriatur, ut (d) ventilet cribretque veluti triticum. Quocirca Dominus, ut palam testatur Job (e), applicat illi gladium, hoc est, sæ-

I 3

vien-

a Simile ab æstu maris. b Matth. 16. c 1. Pet. 5. d Luc. 22. e Cap. 40. Iobi locus explicatus.

viendi modum ac mensuram illi præscribit, nocendique metas Satanz constituit; neque enim ultra constitutum præscriptumque terminum progredi fas est, nec patitur Deus quenquam supra vires, & quam imbecillitas humanæ naturæ fert affligi. Quo antidoto D. Paulus Christi nomine omnes in periculo vitæque discrimine, in calamitate, morbis, inedia constitutos solatur ac fulcit, cum (f) non sinat Deus ullos tentari supra vires, sed commonstrat cum tentatione eventum, ut vel afflictio viribus nostris respondeat, vel celeri effugio ab illa liberemur. Hæc eo verbosius à me enarrata sunt, quo intelligat æquus lector id esse argumenti caput nostrique instituti rationem; Humores præcipuam esse causam morborum; Genios vero, astra, ambientis aëris qualitatem, aliaque externa concomitari, ut accidentia. Cum enim omnes animi impetus ratione mentisque iudicio sedari contingat, corporis vero morbos appositis remediis atque optimo medendi usu mitescere ac consopiri: qui alio referri velit origines causasque morborum quam in humorum copiam ac qualitatem? Quod si cui insitos corpori humores excutere collubeat, atque in se ipse explorare, qua vi ac facultate polleant; experietur (g) illos non modo corporis habitum, sed animi etiam mores constituere, sic tamen ut morum institutio, tum pietatis ac religionis cultus & observatio primas portioresque partes obtineat. Sanguinis siquidem vel si qualitates spectes, calor & humor florido

f. 1. Cor. 10. g. *Humores corporis quos mores pariunt.*

rido quidem corpore homines producit, at quod ad animum attinet, lascivos, moribus Comicis, simplices minimèque fucatos, ac tantum non stolidos. Bilis flava arido quidem corpore ac subfusco profert, sed calidos, subdolos, ingeniosos, feruidi ardentisque ac concitati animi, prudentes, industrios, solertes, inconstantes, instabiles, fraudulentos:

(h) --- qui fronte polita

Astutam vapido servant sub pectore vulpē.

Melancholicus succus stabiles & constantes efficit, quique non facile à concepta persuasione resiliant, suamque opinionem deserant: adeo ut si alicui sectæ addictos esse contingat, mordicus illam tueantur, nec facile ab illa resiliant: qui affectus in cholericis mitior est; siquidem isti ob humores fluctuantes atque instabiles, spiritusque tenues, levi momento alio transferuntur, & licet feruidi existant, & clamosi, placabiles tamen sunt minusque pettinaces aut obstinati. Puita ad formandos fingendosque mores inutilis est. Quo fit, ut hebetioris sint ingenii, nec ad ulla functiones ac munia appositi.

C A P. II.

Melancholicos, maniacos, phreneticos, quique ex alia causa furore perciti sunt, nonnunquam linguam alienam personare quam non didicerint, nec tamen esse Demoniacos.

Mira vis (i) concitat humores, ardorq; vehemens mentem exagitat, cum

I 4

agro-

h Pers. Satyr. 5. i Humorū mira vis in concitanda mente.

ægroti in æstuosis febribus linguam quam non sunt edocti, modo diserte, modo obscure & confuse loquuntur, quod in *ipsa* hoc est, à Dæmone obsessis fieri non magno-
 pere miror: cum illi omnia calleant, rerum-
 que omnium scientiam obtineant. (k) Sunt
 autem humores tam violenti atque atroces,
 ubi vel inflammati sunt vel corrupti, ut eo-
 rum fuligo in cerebrum delata, quod in
 meracissimo quoque vino affluenter hausto
 observamus, peregrinam linguam extor-
 queat. Quod si à malis Geniis perficeretur,
 non consulescerent morbi purgantibus me-
 dicamentis, nec iis, quæ somnum conciliant,
 discuterentur. His enim & plerisque aliis,
 quibus abunde instructa est res medica, tute
 adhibitis, restitui illos videmus, atque ad
 consuetum loquendi usum, mentemque sa-
 nio-rem reduci. Cum ita ferventissima sit hu-
 morum ebullitio, vehemens quoque sit spi-
 rituum agitatio, mentisque humanæ concitatis-
 simus motus, & concussio, quæ voces
 quasdam inauditas, linguamque prius inco-
 gnitam extundit, (l) non secus quam ex
 contritu ac collisione silicis, emicantes igni-
 tasque scintillas elici videmus. (m) Est au-
 tem hoc menti humanæ insitum, ut apposita
 aptaque sit ad percipiendam rerum cognitio-
 nem, ipsaque imbuta est artibus ante illarum
 usum. Sic ut non sit absimile vero illud Pla-
 tonis (n), Nostrum scire nihil aliud esse
 quam reminisci. Mens siquidem hominis
 omnium rerum scientiam ac notionem in se

ipsa

k *Vt vini, ita humorum vis mentem concitat.*
 l *Simile à silicis attritu.* m *Mens artibus imbuta ante doctrinam.* n *In Phæd.*

ipsa complectitur, sed mole corporis, densisque humoribus oppressa non facile elucescit, eoque (o) ut ignis cineribus obductus, exsuscitari foverique postulat, quo se proferant ingenii nobis igniculi, naturæque lumen resplendeat. Si quando igitur divina hæc potiorque hominis, pars anima concutitur morbisque exagitur: ea profert quæ in intimo recessu latitabant, insitasque vires palam exserit. p) Vt enim stirpes quædam nullum ex se odorem diffundunt, nec aliquid suaveolentiæ expirant, nisi subinde commoveas manuque demulceas. Sic quoque non proferunt se ingenita facultates ac vires, nisi, ut aurum in cote lapideque Lycio, explorentur. Pari ratione Gagates succinum quod Amber vulgo dicitur, non continuo paleas ac festucas, aliaque venti ludibria ad se rapiunt, sed agitata atque attritu concalescunt. Sic cum pugiones acuis crebro, celerique motu, scintillas emicantes exprimis. (q) Ex herbis quoque & gemmis naturæ vis percipi cognoscique potest. Pæonia siquidem, viscum, fraticulus, verbena, corallium, hematites, uniones, smaragdi, aliaque amuleta, hoc est, quæ noxia quæque amoliuntur ac depellunt corpori applicata, colloque appensa præsentanea vi vel morbos discutunt, vel sanguinem sistunt, aliaque (r) pro insita facultate præstant: sed hæc omnia efficacius ac præsentius intus exhibitæ, atque in corpus assumptæ. (s) Experimen-

I s tum

p *Simile non in concinnum ab herbarum fragrantia.* q *Simile à lapidum ac stirpium effectus.* r *Vnde vis in concitandis spiritibus.* s *Simile à vini efficacia sumtum.*

tum à generoso vino capere licet, quod naribus admotum, odore quidem cor reficit mentemque excitat, verum ubi in corpus reconditum delatumque est (siquidem in dolio nihil efficit, sed in venas dimanans) tum demum vires suas explicat, atque homines quamlibet stupidos, disertos facit ac mire loquaces. Acuit enim mentem vini calor, quæque in cerebri latebris delitescunt, prodit atque in apertum profert. Pari ratione ac modo humores homines afficiunt; ubi tota vis atque impetus morbi cerebri sinus implevit, mentemque ac spiritus cum vitales tum animales concitare cœperint. Videmus enim nonnullos in æstuosis febribus, quæ fere æstate vigent, copiosos promptosque fuisse in disserendo, usosque oratione culta atque elaborata, eoque idiomate, quod morbo defuncti nullo modo exprimere potuerunt: quos ego pronuntiavi non malo infestoque Genio divexari, nec Dæmonii instinctu impulsuque illos ista peragere, sed vi morbi, humorumque ferocia, qua tanquam face subdita mens hominis exardescit atque inflammatur. Illos siquidem, admotis capiti fomentis, exhibitaque somnifica portione, à morbo mentisque errore vindicavi: quo discusso, omnium eorum quæ ab his dicta factaque erant, profunda cepit oblivio, quorum nonnulla cum in memoriam illis revocarem, suppudescere cœperunt, miratique sunt in tantum sibi excidisse mentem. Simili etiam ratione moribundi, quod in his exciretur ardens animi vigor, illosque antequam emigrent, rapiat divinus quidam afflatus, vaticinari solent, quæque eventura sunt, certo

pra-

prædicere, idque diserte atque oratione tam meditata, ut astantes admiratione afficiantur. (t) Quod autem anima utpote cœlestis originis ac divinitatis particeps, præscia sit futuri ac vaticinandi perita imminente potissimum morte, suo loco dicitur.

C A P. III.

De epilepsia, quam cum veteres tum recentes plebei in certos Divos referunt, violentia ac savitia: qua denique ratione expugnari possit. Obiter comitiali morbo, lethargo, apoplexia oppressos non confestim sepulchro inferendos.

Quos effectus obtineant in corporibus humanis humores, quidve efficiant, alias demonstratum est. Verum cum hi pro locorum ratione ac discrimine variis diversisque modis illa efficiant, de his quoque dicendum putavi quæ cerebro inhaerent. (v) Illi siquidem qui in celssima parte corporis consistunt morbi, non solum dolores infligunt, sed sensum motumque eripiunt, ac menti jacturam inferunt, quod in Apoplexia & lethargo, quæque in teneriorem ætatem & sexum muliebrem impotentius sævit, epilepsia spectare licet. (x) Veteres reclamante Hippocrate, in peculiare Divos morbum comitiale referabant. Cum enim proxime adstantes tam subito miseros convelli prosterneque viderent, existimabant vel Divos ali-

t *Cur anima migratura vaticinetur. v Morbi comitialis in quem referendus. x Divis non assignandi morborum cruciatus.*

aliquos illis infestos, vel malos Genios hanc calamitatem clademque inferre: quocirca vota illis nuncupabant tabulasque votivas exererunt. Hinc nostra ætas Epilepsiam in multas species discriminat, atque aliam Divo Ioanni Christi præconi, aliam Cornelio Hubertoque assignat: quorum simplicitati ut neminem decet insultare; ita sensim illorum animis eximendam censeo, quo in naturales causas ista referenda intelligant.

(y) Pro habitu siquidem & constitutione corporis, pro organorum ac meatuum amplitudine vel angustia, proque humoris viscosi redundantia, varias diversasque differentias percipiunt, ac mutationes subeunt: hinc alii ululant, canumque more latrant, alii sibilant ac dentibus strident, nonnulli clamores edunt horrendos, atque intentius vociferantur: non desunt, qui prorsus obmutescant, cerebro præsertim oppleto densis humoribus oppressoque diaphragmate, atque oclusis respirandi fistulis. Quo fit, ut spiritus inoffense commeari nequeat, atque ultro citroque reciprocari; qui omnium acerbissime mihi torqueri videntur. (x) Horum autem symptomata gravius invalescunt, ac sæviora efficiuntur, cum vel luna impleri vel inchoari incipit, aut ubi ea cor vel cerebrum obsidet. Tunc enim humores maxime redundant, præsertim ubi post Aquilonem Austri spirare cœperint venti ut turbulenti atque insalubres, ita frigidi & humidi. Siquidem humida corpora, ciboque & cœlo utentes humido, huic malo sunt magis opportuni;

y *Comitalis morbi differentia, z Luna morbos humidos exasperat.*

tuni, morboque comitali expositi: argumento quod impuberes ac fœmina potissimum eo infestantur, quibus nisi circa annum quintum & vigesimum, augete calore nativo, qui siccius temperamentum inducit, desinat, ultraque eam ætatem producat; ad morrem comitari solet, hoc est, non nisi mors finem morbo imponit, eoque vita terminatur. Cum igitur tam evidens sit causa morbi comitalis, persuadendum censeo imperitæ plebi, non alio referendum, quam in naturales humorum motus quo minus exhorrescant homines, ubi spectare cogantur (a) os rabidum ac distortum, genas inflatas, buccas humore spumaque turgidas: sed illos adire ne metuant, atque aliquod lenimen doloris medelamque adferre curent. Hoc siquidem efficiunt spectatores meticulosi ac trepidantes, ut multi se crudeliter dilacerent, caputque postibus ac solo illidant, utque multi deplorati judicentur, eosque efferrî contingat, ac sepulcro destinari, antequam anima in auras prorsus evanuit. Compertum enim habeo nostra & avorum memoria, nonnullos effracto capulo revixisse. (b) Quamobrem lege cautum esse convenit, ne Libitinarii ac Vespillones præpropere quos mortuos existimant, extinctæque animæ speciem præbere vident, loculo includant, eos præsertim qui apoplexia, aut morbo comitali, uterique strangulatione suffocantur, cum in illis nonnunquam delitescat anima, quæ rursus corpus spiritu vitæ

a Epilepticorum habitus formidabilis. b Apoplectici serius humandi.

que imbuunt. (c) In contagiosis autem febribus, vel cum peste feriuntur homines, non necesse est, nec consultum arbitror tam anxie ista observare, cum statim à morte serpat contagio, atque adstantibus labem inferat. Minus autem periculi imminet iis, qui vivis peste correptis adstant, infectisque; obsequium præstant, quã ubi morientibus adstant: tunc enim se diffundit contagio, atque ad obviam quæque dimanat: (d) Simile enim quiddam corporibus recens extinctis evenit, quod cereis, lychnisque ac funalibus, quæ accensa nullam graveolentiam naribus offundunt; ac extincta flammaque sopita retro undique fumantique odore cœnaculum complent. Ita plus periculi imminet, ubi animam exhalantibus præsto sunt, quam ubi aliquid adhuc vitæ superest, aut ubi horas aliquot extincti frigent ac rigescunt, quod si paulo diutius, supraque legitimum tempus hujusmodi corpora reserves insepulta, (e) olida efficiuntur cadavera, sensimque mephitim exhalant, ac sanie taboque distillant, quod in apoplexia, frigidisque cerebri morbis raro contingere solet, nisi vel status cœli sit calidus, vel corpora obesa existant. Quæ si non impediunt, nec tale quiddam obstat, non nisi elapso triduo hujusmodi corpora inhumanda. Siquidem expleto duarum & septuaginta horarum curriculo humores sili contingit, moverique desinunt, quod luna eo temporis spatio, unum Zodiaci signum peregerit, cujus vi humorum decursus in corporibus perficitur. Quæ ratio effecisse di-

ciunt,

d Simile appositum ab extinctis funalibus.

e Humorum motus & revolutio in mortuis.

f Io
susci
med

citur, ut Christus (f) captata occasione Lazarum
 quatrduanum, in vitam postliminio
 revocavit, ne quis calumniari possit illum
 non fuisse mortuum, sed animi deliquio cor-
 ruptum ex ementita morte revixisse. Ipse
 quoque cum negotium salutis humanæ sua
 morte ac resurrectione peregit, eandem oc-
 casionem arripuit. Siquidem præter id quod
 lateri vulnus lethale esset inflictum, totum
 triduum peregit in monumento, quo omnem
 ansam præcideret iis, qui sinistre parumque
 reverenter, nec satis pro dignitate de illius
 morte & resurrectione sentire possent, om-
 niaque illius dicta factaque rapere in ca-
 lumniam. In quo errore ac velania Iudæi
 etiamnum persistunt. Ceterum cum morbi
 qui mentem homini eripiunt, tam sint for-
 midandi, ut nemo non astantium horrore
 concutiatur ac contremiscat, facturus sum
 operæ precium, si remedia, eaque præsentanea,
 nec ex trivio petita adjecero, quo quis-
 que etiam à re medica alienus, se suosque
 munire possit, atque ab iis immunem præ-
 stare. Et quoniam omnes cerebri morbi, præ-
 fertim qui ex frigido humore consistunt in-
 ter se sunt affines, singulis indiscriminatim
 possunt accommodari, nempe memoriæ de-
 trimento, vertigini, palpitationi, tremori,
 epilepsie, lethargo, apoplexie, nocturnisque
 ludibriis, atque incuborum (g) suppressio-
 nibus, qui morbus *ισοειδης*, Græce dicitur,
 Inter innumera quæ his malis obsistunt ac-
 cedunt, (h) quatuor potissime efficacissi-
 ma

f Ioan. II. Christus cur servus Lazarum
 suscitavit. g Incubus. De maere. h Re-
 media incubi.

ma comperi, non tam experimento, quam ratione comprobata: semen pæonix orbiculare ac nigricans, nam angulosum & coccineum ruboreque perfusum, ad hæc inefficax est.

Scyllæ radix turbinata ac bulbacea.

Cranii humani ramenta.

Fruticulus aut virgultum, quod viscum vocant. Quorum effectus, & qua ratione illos perficiant, singulatim demonstrare pergam.

(i) Pæonia Galeno non minus decantata, quam Brassica Catoni, non solum à qualitate elementari, sed totius substantiæ vi ac proprietate specifica hunc morbum expugnat. Pueros autem in quibus vis morbi minus valida, etiam à collo gestata hoc morbo collapsos erigit. Discutit enim consumitque humorem pituitosum, qui hujus morbi est seminarium. Intus vero exhibitæ hujus baccæ, etiam in adultis efficacius id præstant. Siquidem flatuosum, imbutumque venereo humorè absorbet, ac corpus ac temperamentum calidius sicciusque producit. Hoc autem semen præstantissimum nonnulli asserunt, quod à Pæonix, quam masculi nomine designant, prima fœtura emergit. Diu enim stollones, hoc est, inutiles frutices culmosque effœtos, ac semine destitutos profert. Vbi vero perfecte adolevit, siliquis dehiscentibus, hinc baccas atro colore politas, hinc acinos coccineo flagrantique rubore nitidos, ostendit, nigricans semen in usum reservandum, non tamen ea vanitate ac superstitione, ut sequentis anni semen credatur inefficax, cum à decimo partu etiam qui e-

met-

i *Tæmia qua vi polleat.*

merfit foetus, praesentaneam vim habeat, modo ne cariosus sit & evanidus. (k) Scylla facultate & viribus Praonia superior, mirificam vim habet non solum in epilepsia, sed omnibus morbis, qui ex lenta pituita, viscosisque humoribus contrahuntur, in quacunque corporis parte consistant. Est enim vi absterforia, quae tenacia quaeque dissolvit. In quem usum ex eo confecta oxymelitis à me exhiberi solet cochleari mensura, quae quoniam insigni est amarore, cum serapio de stœchade illam diluo, nucisque myristicæ seu muscæ pauillum admisceo, aceto quoque scyllitico subinde os collui præcipio, sic ut pauillum deglutiant.

Porro (l) Cranii humani scobes, aut ramenta praesentanea quoque experior in exsiccandis humoribus, qui hujusmodi morbos inferunt, si pars aliqua ex masculi calva lima accurate contrita, mari: mulieris vero, muliebri sexui exhibeatur, idque ex vino, vel oxymelite Scyllitica, non sane occulta omnino proprietate, sed quod valenter exsiccet, qua ratione coagulum, sanguisque leporinus dysenterias, aliaque profuvia compescit. Sic usu atque experientia comperitum habeo, (m) ossa humana dysentericis ex vino rubro exhibita, fluxum sanguinolentum cohibere, adstrictoria ratione, ac vi exsiccante, quod efficaciter etiam præstat *μαρίσφαλλον*, factitium, hoc est, mumia Arabica, præsertim si momentum succini marini quod vulgo spermaceti dicitur, admisceas.

Supra-
k Scylla qua vi polleat in epilepsia. l Cra-
nium calvaeque humana. m Ossa humana
comitiali morbo idonea.

Supradictis effectu proxima, ne dicam superior, visum (n), eo opinor nomine insignitum. quod acinis, seu baccis glutinosus humor subest, qui digiti attritu lentescit, neque enim ea voce designatur viscilago venenata, mucusque glutinosus, quæ Ixia dicitur, qua linguam inflammari omniaque interanea conglutinari contingit, sed planta fruticosa, qua nihil apud sacerdotes Galliarum, quos Druidas Cæsar (o) vocat, sacratius, nunquam in terra, sed per anni virorem in ilice & quercu nascens, non ex semine, sed ex palumbi, turdique excremento. Frutex is sæpius mihi conspectus est cubitali altitudine, colore intus porraceo, ac viridanti, foris subfusco folio buxi vergente ad croceum. Quod omnis eruditionis parens, & quod nemo in cognitione rerum versatior, elegantiarum carmine demonstrat Virgilius: (p)

*Talis erat species auri frondentis opaca
 Ilice: sic leni crepitabant bractea vento,
 Quale solet sylvis brumali tempore viscum
 Fronde virere nova, quod non sua seminat
 arbos,
 Et croceo factu teretes circumdare truncos,
 Latet arbore opaca
 Aureus, & foliis & lento vimine ramus
 Auricomos generant acinos, atque arbore
 re factus.*

Quo indicat poëta, nulla re magis cedere mortiferos insultus, morbosque cerebri lethales expugnari, quam aurei hujus fruticis usu & medela. Humores siquidem tenaces discutit, extenuat, exsiccat, morboque co-

n Viscum planta quo affectu contra epilepsiam. O Comment. lib. I. p Aneid. 6.

mitiali mirifica vi medetur, pulvisculo hujus
 vino meracissimo assumto. Restat jam ut (q)
 Alcis vires excutiamus, quod animal Capra-
 rum esse generis sed majori corporis mole,
 Cajus Cæsar in Comm. (r) testatur. In Bi-
 bliis (s) Tragelaphus, seu Hircocervus dici-
 tur, assemillis Rupicapreis, quibus Judzis
 vesci fas erat. Hujus ungula præsentanea vi
 pollet adversus morbum Comitialem, quod
 multis experimentis comprobatur habeo,
 licet ratio mihi visa sit obscurior. Sunt apud
 Belgas, quod regio plus satis humida frigida-
 que sit, atque auster (t) continenter spiret
 ventorum insaluberrimus, complures huic
 morbo obnoxii adeo, ut in compitis ac tri-
 viis miseranda spectacula hominum oculis
 exhibeantur, sic ut passim ad hoc remedium
 tanquam ἀλεξίφρακτον, hoc est, quod malum
 depellat, confugiant. (v) Mihi sane semel
 atque iterum contigit, ut muliercula quæ-
 dam in ædium nostrarum vestibulo, tanquam
 fulmine icta, concideret; quod ubi essem
 conspicatus, accedo propius, atque annuli
 gestamen, cui Alcis particula inserta erat,
 digito qui infimo proximus est, infero, illa
 evestigio erexit se in pedes, potuque refocil-
 lata iter inceptum alacriter peragit. Altera
 quædam cum domo abessem, præ foribus e-
 dito clamore insolito, derepente in terram
 concidit. soloque caput illisit: ibi unus ex
 familiaribus Alcis partem palmæ imposuit,
 manuque in pugnum complicata, quod an-
 nulo inclusa non esset, morbum confestim
 depu-
 q *Alce*, *Celandr.* 1 *Belli Gall. lib. 6.*
 s *Deut. 14.* 1 *Auster epilepsiam excitat.*
 v *Rei gestæ narratio.*

depulit. (x) Hæc fieri crediderim specifica vi, abditaque proprietate substantiæ, vel quod eximia exsiccandi, discutiendique potestate polleat. Porro si esset res solida, statui posset effluxum quendam emanare, qualem flores, olentesque herbæ effundant. Quod tamen fieri posse persuasum habeo, licet emanantes spiritus renes sint atque aridi minimeque vaporosi, adeo ut sensui minus existant depositi, ab eoque non nisi latenti vi percipiantur. Sic lapides, gemmæ, aurum, ferrum atque ænea quæque occultam quandam vim exspirant, sed agitatione concalesceta, aut eorum nonnulla ignita, manifestius odorandi sensum excitant, seseque corpori potentius insinuant. Quod ipsum percipimus: cum (y) celeri rapidoque motu rotæ ferveſcunt, vel cum equi ferrata ungula sic strata feriunt ut ignescant. Continuo enim fuliginosus ac retorridus odor in aëra se aurasque diffundit. Quod si effectus hujus causa non sit satis evidens, nullaque probabilis ratio excogitari possit: saltem ea vi ista perfici statuamus, qua (z) monocerotis cornu aqua vinoque immersum venenata quæque discutit, atque araneas contactu conficit. De lapillis quæ hirundinum ventri eximuntur, tum qua vi epilepsiæ medentur, alio loco dicetur.

CAP.

x Qua ratione foris admota morbos mitigent. y Simile à rotis fervidis, & silicibus scintillantibus. z Unicornis venenis obſistit.

CAP. IV.

Qui fiat, ut morbi longi sint ac diuturni, nec facile medicamentis cedant. Unde febres recidivæ, undeq; induciæ, atque intermissio. Quæ scire omnium interest, ne quis facile morbo tentetur, aut vi illum cito excutiat.

Morbi diuturni, quique in longum tempus producuntur, non inscite componi possunt. (a) difficili, longoque itineri ac spinoso, quod homo invalidus, parumque firmo corpore, denique suffarcinatus ac mole degnavatus cogitur pedibus emetiri. Ipse propter itineris difficultatem, atque oneris molestiam cunctantius progreditur, premittiturque gravius, quam si vehiculo illum provehî contingat, vel ab obsequioso facundoque comite aliqua oneris parte levâri. Cum autem ob multas variasque causas morbos protendi atque in longum tempus protrahi contingat, inter ceteras illa mihi visa est præcipua. (b) Quod inter initia, primosque morborum insultus sincerum fidumque Medicum accire negligent, qui præscripta salubri dîxta, ac medicamentis opportune summaque dexteritate adhibitis, naturæ imbecillitati possit adminiculari, illamque artis præsidio fulcire. Est siquidem Medicus (c) naturæ administer, ejusque salutem ardentem invigilat, ac conservationi totus incumbit. Quo fit, ut cum ignorent, quid ipsis vel

pro-
a *A similitudine exordium ex itineris difficultate.* b *Principiis obstandum.* c *Medicus naturæ administer.*

profit, vel officiat, nullo discrimine, nulloque delectu vitiosos pravosque cibos etiam in ipsis morborum accessionibus insultuque ingruente, ingerant, quibus oppilatio ac putredo augetur. morbusque vires colligit, atque omnis corporis vigor labascit. Quod si in autumnum morbi incidant :

Morborum siquidem cursus redit actus in orbem,

Atque in se sua per vestigia volvitur annus.

Jam gemina cooritur diuturnitatis causa, partim ob copiam frigidi viscosique humoris, partim ob lentorem ac tenacitatem, autumnales enim hibernaque anni partes refrigerant, densantque humores, ac tarditatem iniiciunt, causasque diutius immorandi innectunt. Quo fit, ut facile morbi desinant, aut discutiantur quod humores crassescant, ac concreti sint, cutisque minus spirabilis existat. (d) Ut enim pix, cera, sebum, resina. omnisque fluxilis materia hibernis mensibus indurescit, minusque cedit tractantis fingentisque articulis: sic frigido statu cœli humores ægre liquefcunt, ac dissolvuntur: argumento quod hyemali tempore minus sudoris erumpat. Quapropter quæ vehementer abstergent, ac meatus expediunt, exhibere convenit. (e) Non secus enim humorum sordes ac strigmenta hujusmodi corporibus inhxrescunt, quam fex aut amurca doliis, quæ aqua salsa, vel muria macerari postulant, ac scopis defricari, quonitescant, omnisque odor, quo sunt imbuta, aboleatur. Alioqui quidquid in illis recon-

d Simile à re fluxili. e Simile à defricandis doliis.

ditur, vitiatur, atque acescit. Quo mihi
 rectissime dixisse visus est Hippocrates (f):
 Impura corpora quanto magis nutrias, tanto
 magis lædes. Putrescit enim alimentum, ac
 corrumpitur vitiosis humoribus admixtum,
 eoque fit, ut diutius cum malo luctentur aut
 si quando medici industria, aut naturæ viri-
 bus morbus mitescere cœperit, oborta levis-
 sima occasione, recrudescit, ac redintegra-
 tur. Nova siquidem, recensque corruptio ac
 putredo corpori inducitur, quam comitatur
 foedus odor & graveolentia, quam etiam ex
 halitu percipimus, quæ per corpus late diffu-
 sa spiritus vitiat, caloremque nativum quod
 perspiratio inhibeatur, exstinguit. Quo spe-
 ctat illa Hippocratis (g) sententia. Si qua
 vestigia, ullæque reliquæ in corpore resi-
 deant, morbos recidivos excitari, febresque
 reaccendi, neque enim alimentum in corpus
 assumptum vires auget, sed pravi succi admix-
 tione corrumpitur, morboque dat incre-
 mentum, quod in quartana, nothisque ac
 spuris tertianis perspicimus, cum Medico
 non acquiescunt, nec commoda victus ra-
 tione utuntur. (h) Intermittuntur tamen hæ
 febres, præbentque inducias, quia extra ve-
 nas humor consistit, atque à corde est remo-
 tior. In continuis autem febribus indefi-
 nenter affligi homines contingit ob acres
 mordacesque fumos inflammati sanguinis,
 bilisque accensæ intra capacitates ductusque
 venarum, qui cum non habeant liberum
 exitum ac perspiratum, è directo cor atque
 hepar feriunt, suaque putredine ex oppila-
 tione

f Lib. 2. Aphorism. 10. g Lib. 2. Apho-
 rism. 12. h Unde febrium induciæ.

tione coorta, inclementius infestant, quam si foras extraque venas effundi contingat. Siquidem cum magna sit humorum copia, ac (i) putredo vehemens, magnaque hujus ad putrefactionem proportio, (sanguis enim ex calidi & humidi qualitate promptius putredinem concipit,) fit ut continenter hæ febres sæviant, ac celerrime ad statum properent. Unde Hippocrates morbos ultra decimum diem non produci asserit: nonnunquam vero ubi materia furiosa est, ac turgescit, quinto die, septimo, nono, vel undecimo terminari. Contrario modo se habent musæ februm, quæ per circuitus statisque vicibus invadunt ex vi quadam & qualitate humori ingenerata, locique ac temporis ratione, qua fit ut intermisso accessum faciant: ut anticipent, ut segnius seriusque moveantur, ut instabiles sint atque inconstantes, ut paroxysmus longius protrahatur. (k) Anticipant autem accessiones, atque invalescunt, ubi humorem augeri contingit, atque ardentius inflammari, aut ubi aliquis error commissus est, aut in cibo potuque aliqua subest intemperantia. (l) Cunctantius vero tardiusque invadit atque insultus mitescit, cum materia minuitur, discussaque oppilatione ac putredine, sensim oppilatio sopitur ac consulescit. (m) Cum autem humor alter alterius naturam adsciscit aut locum demurat, vel alterius commistione confunditur, nullo ordine, motuque instabili circuitus procedunt, nec ullum certum observant accedendi modum.

(n) Longi Sanguis putredini obnoxius. k Anticipantes febres. l Retardantes febres. m Instabiles & errabundæ febres.

(n) Longam accessionem facit humor vapor-
 que copiosus, ac late per corpus effusus,
 crassius denique ac viscosus. Siquidem (o)
 ut ligna humida ac virentia, non nisi longo
 tempore inflammari consumique possunt:
 utque caro bubula, præsertim vetus & anno-
 sa diu elixari postulat: ita humor viscosus
 diutius macerari debet ac concoctione mol-
 lescere, fierique fluxilis quo excretioni red-
 datur idoneus. Cæterum cum paulo ante
 demonstratum sit, humores ubi extra venas
 putrescunt, atque in quavis corporis parte
 inflammantur, (p) intermittentes, quæque
 respirandi spacia concedunt, febres excitare:
 eosdem plerumque observamus continuos
 motus cære tametsi extra venas constituti
 sint, cum copix tum ferocitatis ratione. (q)
 Quod ipsum in partibus φρεσμωνῶν, hoc est,
 inflammatione obsessis, in carbunculo, in
 bubonibus, omnique apostemate contagio-
 so ac pestilenti perspicere licet, in quibus
 febris accenditur non intermittens sed con-
 tinua, tametsi virus extra venas eruptionem
 fecerit, atque à corde sit remotius. Vis enim
 pestifera ac venenata ad cor penetrat, partem-
 que principes infestat ac spiritus cum natura-
 les, tum vitales inficit. Quo fit ut hujusmo-
 di morbi etiam inter acutos referantur, quod
 celeriter ad statum properant, subitaque fiat
 vel ad mortem, vel ad sanitatem mutatio.
 (r) Simile enim quiddam illis corporibus
 evenit, quod urbi obsessæ, quæ tam acriter

K

ab

n Longæ febres. o Simile à virentibus lignis
 & annoxa carne. p Intermittentes febres.
 q Carbunculi extra corpus febres excitant con-
 tinuas. r Simile ab urbe obsessæ desumptum.

ab hostibus oppugnatur, ac machinis tormentisque bellicis nulla intermissione concutitur, ut non videatur diutius posse subsistere, hostiumque violentas impressiones perferre, adeo ut singulis momentis opprimenda videatur, nisi bombardis ac catapultis viriliter se hosti opponat, vel eruptione facta illum propulsare ac conficere pergat: nam deditio salutem vitamque pacisci, quod hi faciunt, qui vel hosti, vel morbo segniter obsistunt, ingenerosum est, ac plerumque damno conjunctum, cum plerumque victores pactis stare non soleant, fidemque fallere: sic in morbis acutis usavenire solet, ut ægroti violentiam morbi non sustineant, ultraque dies quatuordecim vel citra eos vitam prorogare nequeant, nisi natura validam fortemque se præbeat, atque (s) artis Medicæ præsidio acriter morbo obsistat, depulsoque ac confecto hoste victoria potiatur, qua adepta, ægre quidem vires colligit, atque ob vim illatam non confestim convalescit, sed (t) instaurare vires pergit atque ut conquassata convulsaque moenia ac propugnacula erigere.

CAP.

s. *Ve hostium ita morborum insultus propulsandus.* t. *A morbo vires instauranda.*

De
b
t
q
d
n

C
ritu
qu
gen
diu
exfi
su a
per
nem
pore
terp
den
ista
eo n
ti, a
ex c
per
spiri
li, q
sunt
se sp
prim
v A
niat
prop

CAP. V.

De iis qui subducto lecto somnoque oppressi ambulat, ac perreptant culmina, ediumque tabulata multaue perficiunt dormitantes, qua vigilantibus accessu adituque sunt difficillima, quaque summa cura perficere prestareque nequeant.

Contingit nonnullos (v) in florenti equidem, vividaque ætate (nam seniculi spiritu vitali vel extincto, vel flaccido, tale quiddam moliri nequeunt, ut qui etiam in genialis thori adscensu sunt segnes ac tardiusculi) intempesta nocte, vel antelucano, exsilire ac lecto se subducere, quæque accessu adituque vigilantibus sunt difficillima perficere eaque tam inoffense peragere, ut nemini non spectantium admirationem stuporemque incutiant. Quod si illos non interpelles, nec ab incepto revoces, sensim se denuo in lectum referunt. (x) Cæterum cum ista obeunt, si illis nota agnitaque voce, aut eo nomine, quo Christianismo sunt insigniti, ac baptismo initiati, compellere pergas, ex consternatione, incussoque terrore, ac perturbatione decidunt, dissipatis scilicet spiritibus, discussaque vi ac facultate naturali, qua illa perfecerunt: itaque permittendi sunt suo motu ferri, atque in priores sedes se sponte recipere. Qui vero (y) incubo opprimuntur, nocturnisque suppressionibus fatigan-

K 2

tigan-

v *Ambulare ac vociferari in somno unde eveniat. x Ambulones nocturni non appellandi proprio nomine. y Incubus, De maere.*

tigantur, quod fit ubi cordi ac cerebro fuliginosi densique spiritus incumbunt, vellicari debent proprioque nomine excitari: confestim enim, etsi non magnopere vocem intendas, sibi restituntur, atque ad se redeunt, discussis scilicet fumis ac subsidente sanguine qui per rivos, ductusque venarum diffunditur. Magna autem ex parte hic affectus in eunte vere illos corripit, qui assidue ventriculi cruditate laborant, quique frequentius (x) in dorsum, ac resupini decumbunt. Quo fit ut patulis oculis atque inconniventibus, apertoque ore atque hiante, magno valetudinis incommodo somnum capiant. Subito enim velut gravi ingruente mole eam angustiam percipiunt, ut suppressa voce suspiria gemitusque plorabundos edant, qui tamen, ubi quis inditum illis nomen inclamat, ocyus, se in latus devolvunt, illasque striges ac lemures, quibus se opprimi imaginantur, excutiunt. Contrario modo afficiuntur nostri ambulones; illi siquidem clausis oculis in tenebris dimicant, ac strepitu tumultuque omnia complent, nonnunquam silentes sursum deorsumque rapiuntur, ac nullo fulti adminiculo summa rectorum fastigia adscensu superant. Quæ ab iis fieri persuasum habeo, ex sanguine turgido ac spumanti, tum æstuoso fervidoque spiritu, quæ in mentis sedem delata animæ vim ac facultarem, qua functiones suas perficit, partesque instrumentarias ad actiones impellit, agitant, atque ad huiusmodi motus effectusque concitant. (a) Quo fit ut corpus spiritus animalis impulsu, qui

nervo-
 z Decubitus in dorsum nocivus. a Fervido
 spiritus causa motus in somno.

nervorum ac musculorum robur, hoc est, sentiendi movendique munus in cerebro continet, ac tuetur, in sublime feratur, ejusque vi etiam per somnum ad tales actiones inciterur. Sunt autem istiusmodi conditionis homines raro laxoque corporis contextu, ac molis exigux, sed magna spiritus agilitate, animoque fervido. Vnde evenit, ut si vel extremis manuum pedumque articulisprehendant aliquid, se librent ac fulciant, contactisque tabulatis adhærescant. (b) Simile enim quiddam iis corporibus accidit quod turbinatis illis doliis, quæ apud Belgas Oceani ostiis iniiciuntur, quo nautæ fidam stationem, tutumque portum consequantur, ac loca vadosa scopulosque latentes declinent. Illa siquidem licet ferreis laminis obducta sint, catenisque revincta ac ponderoso ingentique saxo alligata: fluitant tamen ac mari innatant, nec nisi dehiscant, in imum devolvuntur: quoniam spiritu ac flatibus aëreque copioso adhibitis in eum usum follibus, oppleta sunt. (c) Sic isti quoniam flatibus turgescunt, ac spiritu aëreo implentur, in sublime rapiuntur, ac suspensio, lenique gradu ut limaces, ac cochleæ, quæ cum oculis carent protensis cornibus prætentant iter, editissima quæque perreptant, nocturnasque ambulationes perficiunt. Quod vero inoffense nulloque corporis incommodo ista peragant; nec labi contingat, aut in præceps agi, eo fit quod sensim ac nullo metu nullaque trepidatione, aut discriminis respectu ista aggrediantur,

K 3

quæ

b *Simile à marinis doliis.* c *Simile à limacibus corniculatis.*

quæ plerunque vigiles à rebus anxiis ac periculosis vel avocare solent, vel detertere. Siquidem non alia ratione hæc attentare solent, quam ebrii ac mente capti: qui inconsulte. magnaque temeritate atque audacia, pericula quæque aggredi non metuunt, quibus si postridie, aut ubi mente constare ceperint, in memoriam revoces, quid egerint, quantaque discrimina subierint omnia profusus excidisse sibi ingenue fatentur, totoque corpore horrescunt, cum ab aliis quibus se periculis objecerint, quasve tragœdias atque intemperies excitarint, referri audiunt. Quod si hujusmodi corporibus humores minus exæstuant, minorque sit spirituum ardor atque agitatio, vociferari tantum illos ac subsilire contingit, sed lecto, spondæque inhære: neque enim tam validi sunt, tamque violenti spiritus, ut subtollere corpus possint. Cuiusmodi enim, Hippocrate (d) teste, cerebrum incalescit, quod biliosis fit, non pituitosis, hi noctu clamitant, ac tumultuantur, præsertim si tumultuose ac fervide sua negotia, actionesque diurnas perficiant, rerumque suarum satagant. Ut sunt (e) ardeliones quidam, hoc est, homines inquieti ac jactabundi, qui omnibus se negotiis ingerunt, atque ultro citroque discursant, mirisque utuntur gestibus, quos etiam ex oculis deprehendere licet, ex vultu, incessu, vestitu, totoque corporis habitu, quorum singula variis modis componunt, atque immutant, aliamque personam subinde sibi adsciscunt, nempe vel histrionis, vel palæstricæ,

aut
d Lib. de Comit. morb. e Ardelio Tant
à faire.

aut denique agyrtæ, hoc est, circumforanei
circulatoris, qui ad nugas plebem convocat.

(f) Quo fit, ut in somno exsiliant, ac plau-
sum strepitumque excitent ob simulacra, quæ
sensui occurrunt, quæque voluntati, atque
actionibus diurnis correspondent. Sic sin-
guli nostram, cum interdum intente aliquid
agimus, serioque tractamus, earum rerum
species ac spectra noctu animo obversantur,
voceq; clamosas ac turbulentas extorquent.
Quod Lucretius hoc carmine expressit:

In somnis eadem plerosque videmus obire:

*Causidicos causas agere, & componere
leges,*

Induperatores pugnare, ac prælia obire,

Nautas contractum cum ventis dirigere bellum,

Et quo quisq; fere studio defunctus adheret,

*Aut quibus in rebus multum sumus ante
morati,*

Aut in qua ratione fuit contenta magis mens,

Quæ enim toto die nos fatigare urgereque
soleat, inclinato jam die in cerebrum assili-
liunt, nocturnasque intemperies excitant,
aut saltem mentem iis occupatam detinent,
ut somnus non sit placidus, sed objectis ima-
ginibus identidem interrumpatur.

C A P. VI.

*Ex his qui submersi sunt, virorum cadavera su-
pina, sæmmarum vero prona fluitare,
exemptoque pulmone non emergere.*

Compertum est apud Belgas, quod Plinius
(g) etiam testatur, corpora virorum, ubi

K 4

sub-

f Homines interdum inquieti, noctu clamosi
sunt. g Lib. 7. cap. 17.

submersa sunt supina, atque erecta in cœlum facie, mulierum vero prona, vultuque infundum inclinato, fluitare. Quo natura creditur pudori sexus consuluisse, ne ea in conspectum venirent, oculisque hominum exhiberentur, quæ decentius obteguntur. Mihi vero ea excogitata est ratio, quod mulier ventricosa sit; protensoque utero, ac conceptacula laxiora obtineat, magisque patentia, alvum, intestina, meatus urinarios, ubera fungosa ac prætumida, quæ quoniam ubertim atque affluenter humore implentur, degenerari ventrem pondere atque aquarum distentione contingit, deorsumque ferri. (h) Quod ipsum in utriculis ac vasculis perspicimus obturatis, quorum pars quæ aërem continet, sublimis existit: quæ humorem, subsidit ac deorsum volvitur. (i) Id ipsum & in ovo animadvertere licet, quod falsugini injectum fluitat quidem, sed pars cui pondus inest, premitur ac subsidit: pars aëre oppleta, illa scilicet quæ rupto putamine lacunam exhibet, ubi pervetusta sunt ac subolida, eminent, sursumque nititur. Quo nisi (k) capaciores meatus ac conceptacula ampliora huic sexui natura indidisset, qua, cedo, ratione ac modo concubitus perfici possit? Quid conceptui ac gestationi qua tacitis ausibus intrumescit uterus, atque incrementum capessit foetus, esset adjumento? Quid laborioso anxioque partui, quo membra distendi debent ac dilatari, ut eniti possit clementius, adminiculetur? Quid denique conferre

infan-
 h Simile ab utriculis fluitantibus. i Ovum
 ambra falsugini immissa fluitant. k Mulier
 viro patentiores habet meatus.

infantis nutritioni, nisi uterus, ejusque fauces & vestibulum ad eum modum essent constituta, nisi nitidæ, tamque decore protuberantes mamillæ; quæ tanta lactis ubertate scatent, ad eum usum essent accommodæ? Cum itaque mulier omnes sinus ac cavitates ampliores habeat multumque humoris imbibat, necesse est ut ea corporis pars subsidat, ac devexa constitutatur, quæ plus aquæ concipit. Vir autem adstricta habet ilia, meatus urinarios angustos: argumento quod mulier magis calculo periclitetur, aqualiculum minus protensum, coxendicis ossa valida ac ponderosa, armos robustos, scapulas amplas, dorsi spinam cum vertebrarum connexu firmam, pulmonem fistulosum ac prælargum, ex quo (l) viris vox gravis & sonora, fœminæ ob pectoris angustiam exilis & gracilis. Quæ omnia indubie efficiunt, ut cadavera virorum in dorsum, mulierum in ventrem innatent. Siquidem natura comparatum est, ut grave quodque deorsum sursum autem leve feratur. (m) In quam causam etiam referendum censeo, quod aqua suffocati non confestim emergunt. Siquidem cum corpus undique humore oppleri contingat, atque aquarum pondere degravari, sursum eniti nequit, quandoquidem nihil aëris in se continet, omnisque spiritus per aquæ gurgitem excussus est, atque evanuit. Intra septimi vero diei, aut noni spatium corpus diffluit, solvitur, ac tabescit, multumque aëris pulmo concipit. Atque hinc est, quod nostrates plebei dictitare soleant:

K 5

(n) no-

l. Cur vox viris robusta, fœminis exilis. m. Quis statim non emergant submersi.

(n) nono die rupto felle emerſurum, non quod folliculus fellis diſrumpatur, ſed quod ex eo, reliquiſque conceptaculis uvidis, atque aquæ madore flaccidis, humores effluant. Quo fit, ut corpus attenuata carne fluidum efficiatur ac pulmo ſpongiæ inſtat fiſtuſoſus, concepto copioſo aëre, cadaver ſubducit, auræque reſtituit; hoc ſiquidem viſcus aquæ innantes fulcit ac librat, & quo quiſque illud habet ampliſſimum, multiſque foraminibus peruium atque implicitum, eo diutius anhelitum cohibere poteſt, fundoque longiori ſpatio inhxere. (o) Sic enarrantem audiui D. Veſalium excellentis ingenii, ſummæque eruditionis virum, Maurum quendam urinatorem Ferrariam ex tiremi adductum, qui unus longius producebat vocem, ac continuo clamore, abſque reſpiratione, inſiſtebat diutius, quam quatuor robuſtiſſimi pugiles. Idem ruruſus cohibito ſuppreſſoque ſpiritu ac naribus, oreque occluſo abſque ulla halitus animæque reductione, cum illis certabat. Quo naturæ munere hoc erat conſecutus, ut ſemel atque iterum captus, elapſus ſit, mergoque avi ſimilis, intima maris per ſemihoræ ſpatium penetrans, captiuitatis jugum morte acerbius excuſſit. (p) Hoc itaque commodi cuique præſtant ampli capaceſque pulmoneſ, ut celeriter iter conſiciat, ut natandi peritus, diutius aquis incumbat, ut in fluentia delapſus, minus cito demergatur, utque aquis ſuffocatus poſt paucos dies emergat. Quod ſi mortuo hi ſpirandi

n *Quoto die ſubmerſi emergant.* o *Memorabile de Mauro.* p *Pulmo prælargus quid commodi afferat.*

randi folles eximantur, quod piratas quosdam factitasse audio, fundo inhæret; nec unquam sursum nititur, quod spiritus æcificæ que adminiculo destituatur.

CAP. VII.

Submersorum corpora ubi emergunt, atque in conspectum producuntur, tum eorum qui intererunt, confossi que sunt, presentibus amicis, aut eo qui interitus causa illis existit, è naribus, aliave corporis parte sanguinem profundere.

CVM multa sint in rerum natura quæ nobis admirationem stuporemque incutiant: tum illud inter præcipua referendum censeo: (q) quod sanguis ex vulnere intererenti profluit presente illo qui id inflixit, ejusque facinoris est conscius: & quod demersorum cadavera aquis exenta, ex aliqua corporis parte sanguinem profundant, si præsto sit amicorum aliquis. plerumque tam rubrum ac floridum, quasi facultates, spiritusque vitales, qui humores agitant, nondum essent sopiti. Nam id observatum est à magistratu, præfectoque totius Belgicæ, qui corporibus, quocunque fati genere exanimantur, adesse solent, eaque conspectare propius priusquam sepulchro inferantur. Qua autem ratione hæc fiant, non promptum est cuivis expedire. Scio equidem mortuis ad tempus vim vegetantem inesse, qua crines, unguesque succrescunt, humore insito calori externo sup-

pedi-

• q Sanguinem mortuis profluere.

peditante alimentum. (r) Sic stirpes frutesque amputatæ, aliquot dierum spatio frondescent, ac flosculos proferunt, si irrigari, foverique aqua contingat. Subest enim, insitaq; est vis quædam naturalis cauliculis, quam à radice sunt consequutæ, quæ ubi evanuit, arefcunt folia floresque decidunt. Sic fieri potest, ut sanguis qui in venis deliruit, agitato motoque corpore erumpat. Videmus enim tales à bajulis ac vectoribus in terram subduci, ac modo pronos, modo supinos constitui, sursumque ac deorsum devolvi. Quo fit ut venarum ora referentur ac dehiscant, tum sanguis qui nondum genuinam naturam, aut calorem exuit, è corpore profluat. In his autem, qui jam pridem exanimati sunt, ac serius reperti, non sanguis rubicundus, sed cruenta quædam sanies ex vulnere defossi distillat. Si vero casu vel ruina, vel ictu deniq; oppressi sunt, qua parte meatus corporis patefcunt, sanguinolentus liquor emanat, nempe aut per os, nares, oculos, aures, infernasque sedes. Sic plerumque videmus ex fluido laxoque cadavere, ubi duobus tribusve diebus servatur insepultum, sanguine commixtum liquorem profluere, cum vespillones crebro motu atque agitatione feretrum ex humeris gestant. Boves quoque ac tauri post lanienam laquearibus affixi, solum ac pavementum sanguinis stillidicio cruentant. Quamobrem conjicio ex simili causa jam memorata proficisci. Ceterum illud mihi vero magis consentaneum videtur, (s) amicis, aut illi qui faci-

nus

r Succisa stirpes ad tempus germinantes. s Sanguis homini ex consermatione subito erumpit.

nus admisit, conspecto cadavere, ex subita consternatione sanguinem ex naribus erumpere, quod facultates naturales, ac mentem vehementer concuti ac percelli contingat, humoresque non consistere, sed ultro citroque commeari. Illos siquidem varie affici videmus, nec lingua menteque constare, ac modo rubore suffundi, modo expallescere, metuque contremiscere, qua perturbatione efficitur, ut ex continenti intuitu sanguis vel invitis scaturire incipiat. Quod ipsum plerisque etiam usuenire perspicimus, ubi inopinato oculis mentique acerba quaedam obijciuntur, aut funesta quaedam imaginatione concipiunt. Quod si quis statuat propinquos, ac sanguine conjunctos sympathia quadam, hoc est, mutuo naturæ consensu sanguinem elicere, facinorosum ac parrati sceleris reum antipathia, ac dissensione, tacitaque discordia id ipsum efficere: non futurus sum in ea re contentiosus. Hoc tamen minus gravate sum admissurus, sanguinem ex plaga exprimi, tametsi obligata, obductaque sit, ac fasciis devincta, si ille qui facinus admisit, ex adverso constituatur. (i) Tanta enim ac tam valida latentis naturæ vis atque imaginatio, modo aliquid vitæ superstit, aut corpus mortuum incalcescat, ut sanguis ebullire, accensaque bile effervescente incipiat.

t Reservescit sanguis mortuis.

CAP. VIII.

De infantium recens natorum galeis, seu tenui mollique membrana, qua facies tanquam larva, aut personato tegmine obducta, ad primum lucis intuitum se spectandam exhibet, Veltm vulgo vocant.

INolevit (v) absurda quædam persuasio, etæque non solum imperitæ rudique plebi, sed magnæ existimationis, primique nominis aliquot Medicis imponit, plerosque infantes non absque boni alicujus in aliique ominis præfagio in lucem prodire, capite galea obducto: cum ignorent hoc omnibus commune esse, fœtumque his membranis in utero muniri. (x) Tria siquidem sunt involucra seu membranæ, quibus in materni uteri latebris fœtus obtegitur. Exterior Græce *κελον*, Latine *Secunda* dicitur: quod statim à partu prodeat: subsunt huic duæ aliæ membranæ quarum prior à figura sarciminis *Allantoides* appellatur, ex fœmineo semine generata, quæ capiti, clunibus ac pedibus obtenditur, partibusque eminentibus incumbit, cujus usus est ut infantuli efformati urinam excipiat. Postrema, tenuissima est membrana ac pellicula, quæ sudorem vaporemque emanantem à maturescente fœtu absorbet, eumque orbiculatim ambit ac complectitur, *amnios*, hoc est, à mollitie ac teneritate agnina dicta: quæ munimenta ac gestationis præsidia provida natura excogitavit,

v *Anilis opinio de infantium galea. x Tres membrana infantem muniunt.*

ravit, ac molita est, ne attritu aliquid incommodi patiatur infans, eumque allidi contingat. Harum postremæ cum infante nonnunquam profiliunt, partibus ad quas tuendas sunt destinatæ affixæ, præsertim cum panduntur portæ ac mulieris pudenda, partesque genitales laxæ sunt atque in enitendo assatim dehiscunt. (γ) Quod si ægre, magnoque conatu ac molimine infans ex huiusmodi angustiis eluctetur, ipsaque mulier stricti oris sit atque anguste constituta, hærent illæ membranæ in mediis spatiis, illasque exuvias abstergi contingit: non secus, quam pelliculam in fronte, aliaque corporis parte extimam cutem atterimus, ubi per angustam rimam, arctumque foramen sumus elapsuri. Illud itaque velamen, quo facies obducitur, galeam esse aniculæ statuunt, qua de multa nugantur, ac puerperis spem, metumque incutiunt. (x) Si enim nigricanti sit colore ea membrana, tanquam ex tripode pronuntiant deliræ ignaræque mentes vatum multa infantibus futura infesta, multaque sinistra iis impendere, ac spectris strigibusque fore obnoxios, denique insomniis nocturna que inquietudine divexandos, nisi hæc comminuta potui exhibeatur, quod, me repugnante, magno tenellæ ætatis incommodo quosdam factitasse memini. (a) Quod si rubicundum sit gestamen aut pellicula quæ vertici inhzret, capiti que affixa est, egregium illum fore vaticinantur, magna que dexteritate ac

- suc-
- γ Quando infans galeam proferre videtur.
 z Nigrum tegmen infantis quid designet.
 a Rubicundum infantis velamen quid portendat.

successu omnia effecturum. Quæ superstitionis, anilisque opinio etiam veteribus insita erat. Refert enim Ælius Lampridius in vita Antonini Diadumeni, (b) cui caput diademate, seroque tenui redimitum erat, sole re pueros in ipsis vitæ auspiciis, pileo naturali insigniri, quod obstetrices rapiunt ac (c) credulis advocatis vendunt: siquidem causidici se illo adjuvari persuasum habebant. Ceterum cum membranz istæ, aliæ aliis coloribus conspici soleant, non alio id referendum censeo, quam ad circumfusos, qui utero innatant, humores. Ex illis enim coloris varietatem sibi adsciscunt. Cum itaque fordida quadam illuvie, ac vitiosa uligine vulva imbuta est, quæ cum utriusque semine coalescit, fusco colore membrana existit, cutisque infantis fuliginoso undique colore suffusa est. Si vero sanguis, semenque syncerum sit ac defœcatum, nullique vitio obnoxium, rubescit tegmen, atque infantulo suavis color subest, ac floridus: Nec solum huiusmodi membranz coloris, sed etiam formæ figuræque diversitatem concipiunt, vel ex interno externoque affectu, vel ab iis quæ oculis mentique objiciuntur. Siquidem cum virorum plerique tam sint salaces avidæque voluptatis, ut nullo delectu, nullaque habita menstrui decursus ratione mulierem subigere satagant: fit nonnunquam, ut cum triduo, pauloque minus menses defluerint, atque unus aut alter dies purgationi restet, interpellari legitimum profluvii tempus

b Antoninus diademate insignitus. c Causidicarum superstitio in conservandis infantium galeis.

con
men
qui
nu
dun
cut
scia
hum
boro
vela
fote
lor f
que
rube
mun
dore
à cal
ne.
nato
indue
stem

Cur a
vac
in

SI
Spa
nata,
gestib
action
illum

d Vnd
verbia

contingat, ac nonnullam menstrui excrementi portionem cohiberi, intempestivo quidem congressu, sed qui conceptum nonnunquam perficiat. Cum itaque mulier, dum generationi insistit, reique veneræ incumbit, nondum constitisse menses sit conscia, nec admissario subjiciendum corpus, humentibus adhuc, udisque locis, tacite rubore suffunditur, ac sanguinem oculis pro velamento objicit: (d) qui affectus cum in foetum transeat, membranis illis varius color formaque inducitur. Quæ res hoc quoque efficit, ut infantes sint genis, buccisque rubentibus, ac colore roseo. Quod tum demum usuvenire solet, cum gravidæ vel pudore afficiuntur, vel subirasci solent, agitato à calore nativo raptoque in sublime sanguine. Nam quibus metus incutitur, aut inopinato expavescunt, illæ pallidum colorem inducunt, vultumque tetricum ac subtristem affingunt foetui.

C A P. IX.

Cur apud Belgas in fabis versari dicantur, vacillantis parumque firmi cerebri, vulgo in de boonen.

SI quando inferiores Germani aliquem Sparum firmi cerebri designant, aut alienæ, emotæque mentis, & qui in moribus, gestibus, dictis, factisque atque in omni vitæ actione deliranti apparet similis, (c) *in fabis* illum versari dictitant, adeo ut proverbii

spe-
d *Vnde forma elegantia aut turpitudine. e Proverbium: In fabis oberrare.*

speciem obtineat, Faba florescunt, in fabis oberrat. Quod vacillantis cerebri hominibus accommodari solet, quique rationis mentisque iudicio carent. Videmus enim plerosque vernis mensibus, ubi culmi fabacei florere incipiunt, mente alienari, multaque absurda ac ridicula proferre, quibus nonnunquam sic incrudescit delirium, ut vinculis coercendi sint. (f) Siquidem ineunte vere humores restagnare incipiunt, densisque fumis ac vaporibus cerebrum afficere: quos cum redolentes fabarum flosculi exacuunt, mentem corripit delirio, furisique agitari contingit. Tametsi enim ex fabarum floribus jucundus suavisque odor emanat: cerebrum tamen afficit, vaporeque gravi etiam à longe imbuit, præsertim quibus id imbecille est atque invalidum humoreque bilioso ac melancholico oppletum. Quo fit, ut eorum nonnulli inquieti sint ac palabundi, denique clamosi, impenseque loquaces; alii taciturni ac cogitabundi:

(g) *Obstipo capite, & figentes lumine terram,
Murmura qui secum ac rabiosa silentia
rodunt.*

Atque exporrecto trutinantur verba labello.

Et quemadmodum nonnulla fumos dissipant, quæque cerebro infesta sunt discutunt, atque animam languidam, spiritusque sopitos erigunt, ut acetum, aqua rosacea in qua caryophylli macerati sunt, panis recens vino odorifero imbutus, quæ tenuem gratamque auram exspirant: ita quædam (h) dolores

f Cur fabarum flores cerebro officiant. g Pers. Satyr. 3. h Quæ capiti dolorem inserant.

excitant, capitique gravedinem inferunt, ut allium, caepe porrum, sambucus, absinthium, ruta, abrotanum, multaque aromata, quæ humidum gravemque odorem exhalant, ac caput tentant, naresque feriunt. Quod Hippocrates (i) aphorismo hoc indicavit: Suffitus aromatum muliebria ducit, qui ad alia multa etiam utilis esset, nisi capiti gravedinem inferret. Omnia siquidem intense odorata capiti officiant, ac calorem, humoremque ad supernas partes rapiunt, etiam qui ex frigidis stirpibus evaporant odores, in iis præsertim qui extenuati sunt, exhaustoque corpore. Illi enim nec eduliorum, carniūque odorem perferunt, atque in animi deliquio defectuque nihil naribus admoveri patiuntur; quod acris vibrantisque sit naturæ, ut quia crasso densoque aëre suffocari videantur, (k) non secus, quam qui in cœnaculo undique fumo oppleto desident, quibus anhelitus intercipitur ac cohibetur, nisi referatis ostiis, apertisque fenestris serenum aërem admittant, quo domus perspiretur, ac spiritus inoffense ultro citroque permeare possit. A tenellis hujusmodi corpusculis diversam conditionem sortiuntur paludum accolæ, quique sentinis exhauriendis, ac purgandis cloacis sunt destinati. Illi siquidem odoratissima quæque respuunt, atque iis offenduntur. Sic Strabo (l) refert, apud Sabros ab odoribus stupefactos, bituminis suffitu, hircique incensa barba recreari. Cujus rei exemplum etiam edidit apud Antuerpianos

i Lib. 5. Aphor. 28. k Exemplum à fumosis edibus. l Lib. 16.

pianos (m) rusticus quidam, qui cum in myropolion seu officinam aromaticam diver-
tisset, deliquio animi periclitari cœpit, con-
festim illi proximus admoto naribus fumo
equino adhuc tepenti ac fumido (nam illi
adsuetus erat) animam revocavit.

C A P. X.

*Non quivis gravis ac teter odor homini noxius :
Sunt enim inter hos qui contagia discutiant,
morbisque putridis obsistant. Obiter unde
manavit Proverbum, Cornua inibi, toque
loco aduri, vulgo. Μην βίαντερ ηοοζnen.*

MULTA sunt teterrimi odoris, quæ tamen
corpori nullam noxam inferunt, nec
ullam putredinem inducunt, imo affectibus
quibusdam obsistant, atque aërem auram-
que vitiosam ac turbidam discutiant, ut sunt
castoreum, galbanum, sagapenum, laserpitii
fax, quæ assa fœtida dicitur, anagyris herba,
sulphur, pulvis bombardicus, corii cornu-
que suffimen. (n) Hæc siquidem horrido
sunt gravique odore, sed nihil contagii ad-
ferunt, imo pestilentes auras, quasque stagna
paludesque, ac camarinæ exhalant, mephi-
tes referunt, reprimuntque. Quin & vit-
gunculis suffitu λειποθυμίαν, animique defe-
ctum excutiunt, quæ ex uteri strangulatione
corripi solent, ubi nobiles maturæque viro
serius connubio destinantur. Fœdi itaque
odores qui ex cadaveribus, locisque cœnosis
ac stagnantibus emanant, corruptos putri-

*m Ridiculum de rustico quodam. n Fœdi odo-
res aliquando utiles.*

dosque morbos pariunt, atque aërem inficiunt, humidi calidique ratione, non istorum effluxus atque evaporatio, quæ ad siccitatem devertit. Hinc plebei nostrates corii cornuq; præsegmina atque ossa subuvida in ignem conjiciunt, eoque nidore suas casas ac tuguria suffumigant, (o) quo morborum contagia dispellant, ac se suasque ædículas à pestilenti aura tutas præstent. Atque hinc manavit proverbium, (p) *Cornua inibi aduri*. Quo designant loca peste morbisque contagiosis infecta evitanda. Non dissimile remedium discutiendæ pestis adhibitum est superioribus annis, (q) cum apud Nervios, quos Tornacenses modo vocant, morbus popularis crudeliter faviret, totaque urbe grassaretur. Milites siquidem præsidarii, qui in arce excubias agebant, machinas, tormentaque bellica, pulvere bombardico, non globis oppleta, urbi obverterunt, eaque sub diei, noctisque crepusculum incenso funali explodi curabant: quo effectum est, ut sonitu violento fumantique odore, aëris contagium discuteretur, ipsaque civitas à peste facta sit immunis ac libera. (r) Neque enim minus præsentaneum est hoc remedium in dissipandis nebulis, infectique aëris contagiis, quam quod Hippocratem factitasse legimus, extructis pyris, congestisque sarmentis ac fascibus, per compita ignes excitare.

CAP.

o Graves odores aliquando pesti obistere.
 p *Cornua aduri*, proverbium. q *Res gesta apud Nervios*. x *Ignis aëris contagia dissipat.*

CAP. XI.

Digitus sinistrae manus, qui infimo proximus est, prestantia, qui postremo omnium morbo articulari, aut chiragra infestatur, & si quando affici contingat, non multo post mors imminet: Obiter quare præ cæteris auro devinciri mereatur.

HOc in confesso est apud Medicos, quæcunque corporis partes aliquo vitio morboque tentantur, id effici vel affectu primario, vel per consensum ac lege consortii, cum non in ipso membro morbus consistat, sed ab alio illi mali nonnihil infertur. Sic juxta proverbium: Aliquid mali propter vicinum malum. (s) Natura tamen provida semper partes principes munit ac tuetur, malumque ad ignobiles devolvit ac dirigit. Quod critice, naturæque impulsu fit, cum humorum morborumque collectiones in remotissimas partes propelluntur. Quod si & morbus ejusque symptoma, hoc est, affectus qui illi succedit, validus violentusque existat, ac natura sit imbecillior, quam ut illi possit obsistere, summumque impetum ac ferociam pro suo arbitrato cohibere, in præcipuas partes humores decumbunt, quod in pulmonis inflammatione, pleuritide, angina, lethargo ac plerisque acutis morbis perspicimus. In articulari autem morbo ac coxendicis, qui vere & autumnus viget, vis ac facultas naturalis, humores in corpore coærvatos à partibus robustis ad imbecilles pro-

s Natura præcipuas partes à morbo tuetur.

prop
comp
quib
tume
manu
mus
ac co
est q
extim
mode
mina
cui co
rum
laris
Hac
tali
& co
inole
gnire
potius
arteri
existi
gatur
lassati
cis art
cuiqu
defect
hoc an
attritu
latrix,
que fo
citusq
illum
randu

t Digi
10. ca

propellit. Sic observavi in Gallia Belgica complures chiragræ ac podagræ obnoxios, quibus omnes articuli acerbissimo dolore tumoreque erant inflati, illo tantum sinistrae manus digito illaeso, (1) qui infimo proximus est. Is siquidem ob cordis vicinitatem, ac consensum, nihil sensit incommodi. Nec est quod ex hoc morbo quisquam mortem extimescat (à ceteris enim sunt immunes, modo ne ficosi sint ac venerea lue contaminati) nisi circa sinistrum pectoris sinum, cui cordis turbinatus mucro subest, humorum colluvies decumbat, digitusque annularis nodosus efficiatur, atque intumescat. Hæc siquidem ubi fieri incipiunt, luxato vitali robore, vigor labascit, omnisque animi & corporis vis concidit. Hinc itaque mos inolevit apud veteres, ut is digitus auro insigniretur, talique gestamine decorus esse, potius quam cæteri: quod tenuis quidam arteriæ ductus, non nervi, ut Gellius (v) existimavit, à corde ad hunc digitum porrigatur, cujus motum in parturientibus ac delassatis, omnibusque cordis affectibus indicis artactu manifeste percipis: Nec sane id cuiquam absurdum videri debet, cum animi defectu collapsos erigere soleam, vellicato hoc articulo, auriq; cum momento croci, attritu: per hunc enim vis quædam refocillatrix, quæ illi insita est ad cor dimanat, vitæque fontem, cui is digitus connexus, implicitusque est, recreat. Quapropter præ cæteris illum honorem promeruit, auroque decorandum censuit antiquitas. Hujus quoque digni-

t *Digitus annularis sinistrae manus.* v *Lib.*
10. cap. 10.

dignitas quam à corde consequitur, hoc efficit, ut veteres Medici, à quibus (x) etiam nomen obtinuit, medicamenta ac potiones illo commiscerent. Nihil enim venenati vel extremis ejus radicibus adherere potest, quin homini infestum sit, virusque cordi communicetur. In indice quoque veteres olim gestasse annulos, præter alios Hieremias (y) testatur. Sic enim apud illum exprobat cum rege Dominus: *Eiam si Ieconias annulus fuerit in manu mea dextra, inde evellam illum.* (z) Quo indicat, etiamsi paulo ante apud me fuerit graciosus, & amabilis, magnæque æstimationis ac pretii, adeo ut subinde illo oblectarer, uti spectabili annulo insigni aliqua gemma decorato, jam gratiam favoremque exiit, ac coram me detestabilis est, ac despectus, quoniam ab integritate vitæ ad improbos mores delapsus sit: quo argumento cuique testatum esse vult, nihil prodesse cuiquam antea vitæ puritatem ubi ab ea deflexerit, atque ad deteriora sit devolutus: è diverso nulli officere veterem nequitiam. Ezechiele (a) teste ubi relicta vitæ sordida ac lutulenta ad frugē se contulerit.

C A P. XII.

Quædam ignem non concipiunt, flammisq; invicta sunt; Et qua ratione id efficiant.

CONFECTA vidimus, textaque mantilia ex lini quodam genere incombusibili, que igni non cedunt, flammisque indomita sunt.

x Medicus digitus. v Hierem 22. z Hieremie locus explicatus. a Exech. 18.

itaque si quando sordes contraxisse videntur, mundarique postulant, non smigmate aut sapone, ulloque lixivio maculas eluunt, sed injecta igni flammescunt, non secus quam olla argillaceæ multa pinguedine imbutæ, ac nitida candorisque eximii eximuntur. Nascitur id genus in desertis Indiæ, locisque siticulosis ac sole torridis, in quibus stirpes quædam ex soli conditione, atque aëris ambientis qualitate illam naturam adsciscunt, qua fingi texique in lintea possint. Si enim in mari ac fluentis ostracoderma, hoc est, cute testacea, solidescere possint cancri, paguri, locustæ, gammari buccinæ, peccines: multaque concharum genera, in quibus (ut Plinius (b) ait) magna ludentis naturæ varietas, multæque figurarum, colorumque differentia: si denique coralli frutex (c) in imo maris ligustici frondescit, marique exemptus in lapidem induratur: non cuiquam videri debet absimile vero, frutices quosdam ex loci cœlique ardore eam naturam consequi, ut contusi, subactique fustibus, ac stipario malleo mitigati ductiles fiant, atque in filamenta elaborentur, quæ ignis vim respuunt. Quis autem non miretur (d) ex canabaceo frutice, ex urticæ lini- que ac genistæ flagellis funes, ac rudentes contexti, velaque ac lintea confici? Cum enim lento sint tenacique vimine, in fila telasque attenuantur, ut etiam argenti aurique bractæ ac segmenta. Sic ex huiusmodi virgultis, non equidem ex Salamandræ pilis (ut plerique nugantur) mantilia, mappæque

L

con-

b Lib. 9. cap. 23. c Corallum ex mari Ligustico subducitur, d Ex herbis funes confici,

conficiuntur, ut ex bombyce, ac lanigeris arboribus serica, licet illis operosior cura adhibetur: rigescit enim materia, minusque est tractabilis. Appellatur autem id genus lini Asbestinum, à similitudine & natura calcis, quod igni mandatur, nec absumitur, aut detrimentum patitur. Cui affinis est (e) *ἀμιαστός*, lapis alumini scissili, quod vulgo plumosum vocatur, similis, ex quo, Dioscoride (f) teste, lintea contextunt Indiani, quæ in ignem coniecta inflammantur quidem, sed exerta splendescunt, nihilque illis deperit, nec deteriora efficiuntur. Sic ligna & tabulata (g) alumine illita non ardescunt, ut nec postes, fores, lacunaria colore (h) viridi imbuta, modo durior crusta iis obducatur, atque alumen, plumbique albi cineres copiose pigmentis commisceantur: nequit enim vis ignita penetrare, quod lignum coactum densumque fiat, atque ad ignem pluviamque obdureseat. Cujus rei specimen edidit (i) Archilaus Mithridatis præfectus in lignea turri, quam cum Sylla incendere tentaret, nihil profecit, coactusque est re infecta decedere, atque ab incepto desistere; cum alumine, quod vehementer adstringit, omnia essent oblita. Sic C. Cæsar (k) irritus erat conatus, cum circa Padum Castello ignem admoveret ex Larigna materia constructo. (l) Larix siquidem arbor Piceæ assimilis, nec ignem aut flammam concipit, ac non solum à carie & teredine immunitis

e *Amiaustus*. f *Lib. 5. cap. 59. Velater. lib. 21.* g *Alumen igni obstitit.* h *Viridis colore oblita feritibus ignescunt.* i *Vitruvius lib. 2. cap. 9.* k *Lib. 1. cap. 1.* l *Larix.*

est,
aut
duri
sub
pos
sida
ni,
ciru
Gall
non
deat
dar
picer
piun
pacta
num
que
ricer
festi

Calo
ma
cal
tur
sol
la
pro

D
nativ
quor
bet, n
m P
corpu

est, sed ne in carbones quidem resolvitur, aut in cinerem fatiscit, ob soliditatem ac duritiem plusquam corneam, quam ignis vis subire domareque nequit. Tanti denique est ponderis, ut non fluitet, sed confestim subsidat ac demergatur, more buxi, atque ebeni, quod voce gentilitia (m) Guajacum dicitur, lignum expugnandis ficis, morboque Gallico accommodissimum. Mirari autem non immerito quisquam posset, cur non ardeat atque inflammescat, cum resinam fundat mellei coloris. Quotquot enim resinam picemque exsudant, citissime igni corripiuntur. Verum id illi præstat solida compactaque durities, quæ nulla igni foraminum spatia exhibet, per quæ aduri accendi- que possit, quanquam Matthiolus afferat Laricem, quæ circa Padum copiose prodit, confestim flammam concipere.

C A P. XIII.

Calor natus hominis fovetur, augeturque animalculorum, præcipue autem infantium calore, si parti corporis invalidæ applicentur. Non enim hoc fomentum concoctionem solum adjuvat, sed dolores quoque articulares sedat. Inter catellos autem, qui id præstant efficacius.

Duo sunt quæ corpus nostrum fulciunt vitamque conservant ac tuentur; calor natus, & humor innati coloris substantia, quorum alter alterius adminiculo opus habet, mutuasque operas exposcunt. (n) Humi-

L 2

dum

m Pock-hout. n Calore, humore, spiritu, corpus subsistit.

dum pabulum est fomentumque caloris; calor illius beneficio ac munere subsistit: quæ duo spiritu undique perfusa ac connexa in omne corpus dimanant ac diffunduntur. His sedulo prospiciendum est curandumque ut quam diutissime conseruentur. Horum enim præsidio corpus destitutum, collabitur, omnisque vis ac facultas naturalis vergit ad interitum. Cæterum cum multa sint circa hæc observanda, eaque passim obvia existant apud Medicos: omiſſis supervacuis, ea tantum referam, quæ foris admota homini ad hæc sunt adjumento. Inter ea, quæ calorem augment, excitantque, ac dolores placant, (o) catellos refero, non equidem omnes, sed hos præcipue, quibus color cutis concolor, nec tegmen multis diversisque maculis variegatum, qui non solum nativum infirmitatemque calorem fovent, sed dolorificos affectus sedant. Sic in chiragra ac podagra, omnique arthritide nihil præsentius ad conſolpidos mitigandosque cruciatus quamlibet acerbos, quam hujusmodi (p) catelli membris affectis adhibiti. Suavi enim calenti que effluxu nativum hominis calorem languidum atque evanescentem exsuscitant, ac fotu continuo, humorem qui dolores infert, vel attractione ad se rapiunt, eliciuntque vel diaphoresi, hoc est, digerenti vi ac discussoria incidunt ac dissipant. Videmus enim illos ubi amoveri contingit, atque aliquid iis laxamenti indulgere, fractis enervatisque esse articulis, atque ægre pedibus insistere, maxima doloris parte in se translata.

Quod

o Catelli uniformis coloris. p Catelli membris admoti dolores mitigant.

Quod autem color cutis per omnia æqualis & concolor id potissimum efficiat, nec varius parem effectum obtineat, facit temperamenti æqualitas, atque uniformis calor. Discolor siquidem diversusque color indicat caloris humorisq; intemperiem ac commixtionem. (q) Vt enim insitio naturæ arborum correspondere debet: ita homini in fovendis membris æqualem per omnia, ac temperatum calorem coaptare convenit. Quamobrem si robur ac firmitatem ventriculo, ullique parti conciliare velis, necesse est naturale temperamentum tueri, nec calorem plus satis intendere, illique extraneum aut alienum inducere. Interea autem (ut Galenus (r) ait) quæ foris applicantur, boni habitus puellus est una sic accubans, ut semper abdomen contingat. Sunt qui catellos, inquit, pingues in hunc usum habeant, neque id in adversa modo valetudine, verum etiam in prospera. Tales itaque iis qui ob siccitatem quoque imbecillum ventriculum habent, sunt idonei, servandumque ante omnia est, ne puellus humecto sit cute. Qui enim noctu sudore perfunduntur, refrigerant potius quam calefaciunt: hanc quoque commoditatem sibi adhiberi passus est David (s) effœtus ac frigesceus, quem adolescentula mutuo complexu fovebat, non quidem concubitus, ut Scriptura testatur, desiderio, sed quo membra illius destituta calore incalecerent.

q Simile ab insitione. r Ther lib 7 s 3. Reg. I.
David amplexus invenula incaleuit.

CAP. XIV.

*Cur morbus Gallicus nunc, quam olim, mitior,
minusq; seuiat, & in quos morbos degeneret.*

Tres sunt morbi inter se affines & cognati, non tam lethales, quam foedi & contagiosi, quorum alter in alterum transit, ac permutatur, lues (r) Venerea, seu morbus Gallicus, elephantiasis (v) seu vulgaris lepra, quæ in scrophis *grando* dicitur, tum is qui stomacace (x) & scelotyrbe dicitur. Quorum genus icteria nigra. Hi superioribus annis intolerandis modis homines excarnificabant: nunc prorsus mitescere ceperunt, minusque infesti sunt, sit id partim, quod medicorum opera, domita sit vis mali, humorumque sævitia mitigata, partim quod natura (y) adsuetudine ad dolores occalluit. Sic observavi nonnullos in flore ferveridæque ætate acerrime cruciari: eosdem, senescente atque inclinata, mitius affligi. Vel enim defervescit ardor & ebullitio, minorque fit humorum concursus: vel natura spatio temporis adsueta malo, velut domestico ac familiari, non amplius cum illo luctatur, aut enim alitur vitiosis illis humoribus, aut non offenditur. (z) Quemadmodum enim sues, ubi cæno involvuntur, aut cerdones, quique cloacas, ac foricas proluunt, graveolentiam non sentiunt: sic

t Doeken. v Melaeſhept. x Onganſhepdt. Scheur-bupck. y Morbi adsuetudine miteſcunt. z Simile à lutoſis porcis & cerdonibus.

morbili^o si saginantur sordibus. Et quoniam ad vitia morbosque corporis, ne dicam animi, occalluerunt, detrimenta naturæ amplius non percipiunt. Ademit enim illis sensum mali inveteratus, imisque medullis infixus morbus. Inter initia vero, ubi inducitur corpori aliena qualitas, qua alterascit ac corrumpitur, quæcunque membra fluxiones acres & mordaces suscipiunt, dolore concitantur. At ubi morbus inolevit, ac cum natura coaluit, non magnopere doloribus infestantur, quod inter se consentiant, atque humores corporis commercio, ac qua utitur consuetudine, flaccescant atque aliorum humorum mixtione, ut vinum meracum affluenti aqua diluantur. Semper tamen vestigia inhxrescunt, veterisque morbi reliquæ relinquuntur, quæ si in pulmonem decumbunt, rucos illos esse, atque anhelosos perspicis: si in articulos, podagræ ac chira-græ; & quæ subinde recurrit, ischiatico dolori obnoxios. Sic (a) omnes ficosi articulari morbo laborant, at non omnes podagrici aut coxendico cruciatu affecti morbi Gallici labe imbuti sunt, quod si in extimam cutem diffunditur humorum colluvies, scabra cute efficiuntur, at corticola, lichenibus, impetigine, mentagra ac porrigine, in facie deformati, non sine capillorum defluvio. (b) Simile enim quiddam illis evenit, quod arboribus ac virgultis, quibus lotium aut falsugo, aliaque inquinata eluvies affusa est. Vitiata enim radice folia decidunt, ac rami marcescunt: non tamen arbor à stirpe

L 4

inter-

a Ficosi omnes podagrici, non è contra. b Simile à vitiatis arboribus.

238 DE OCCULT. NATURÆ
interit atque emoritur, sed elanguescit,
atque ægre refocillatur.

C A P. XV.

*Qua ratione moribundi etiam constante adhuc
mente raucum murmur edant ac sonitum
reciprocantem, quæ Belgæ populari vox
den rotel vocant.*

IN Belgica regione, totoque septentriona-
lis plagæ tractu, (c) morituri certa argu-
menta proferunt emigrandi, edito sonitu
murmuloso, nec est, qui absque hujusmodi
indicio vitam non finiat. Siquidem immi-
nente morte sonum edunt, tanquam aquæ
labentis per salebras, locaque anfractuosa
atque incurva, murmur, aut qualem siphun-
culi ac fistulæ in aquæ ductibus sonitum ex-
citant. Cum enim vocalem arteriam occlu-
di contingat, spiritus qui confertim erum-
pere gestit, nactus angustum meatum, colla-
psamque fistulam, gargarismo quodam pro-
dit, ac raucum per laxia murmur efficit, sca-
tebrisque arentes deserit artus. Conglome-
ratus itaque spiritus, spumaque turgida com-
mixtus, sonitum excitat, reciprocanti maris
æstui assimilem. Quod ipsum in nonnullis
etiam fit ob panniculos ac membranas in
rugas contractas, sic ut spiritus oblique ac
sinuoso volumine decurrat. Hi autem qui
valido sunt vastoque corpore, & qui violenta
morte pereunt, gravius resonant, diutius-
que cum morte luctantur, ob humøris co-
piam

*c Moribundi qua ratione murmulosum so-
num edant.*

piam ac densos, crassosque spiritus. (d) Iis vero qui extenuato sunt corpore, ac lenta morte contabescunt, minus impetuose lenique sonitu fertur spiritus, ac sensim placideque extinguuntur, ac quodammodo obdormiscunt.

C A P. XVI.

Mortem hominis, rerumque existentium interitum esse contra naturam, parumque apposite naturalem dici. Sic tamen obfirmandus animus, ut mors non sit formidanda, licet non sine ratione omnes illam exhorrescant.

Quamquam ita natura compertum sit, atq; hominis prævaricatio hoc sit consecuta ac promerita, ut ad interitum spectet, mortique sit destinata: (e) hoc tamen ratione evinci posse video, mortem non esse secundum naturam, illique prorsus adversam. Principio generi animantium omni hoc est à natura tributum, ut se, vitam, corpusque tueatur, declinetque ea quæ illi nocitura videantur, atque omni cura incolumitati suæ prospiciat, suæque conservacioni insistant. Quis est enim, qui non observat, quanta cura, quantoque studio homines ductu rationis, brutæque pecudes instinctu naturæ, se ab interitu vindicare tuerique student atque enitantur? (f) Omnes siquidem illum exhorrescunt, nemo non ab illo se subducere tentat. Quandoquidem inva-

L 5

dente

d *Qui placide, qui tumultuose extinguantur.*
e *Cic. lib. 1. Offic.* f *Nemo non mortis metu contremiscit.*

dente morte, natura exstinguitur, esseque definit. Sic Christus, qui commonstrate voluit infitam naturæ hominis imbecillitatem, ut à quo præter morbos & peccatum, humani nihil alienum erat, mortem exhorruit illamque deprecatus est. In Petro quoque naturæ affectus, carnisque infirmitas exprimitur (g), cum Christus ter stipulatus ab eo erga se amorem: erga vero gregem summam pascendi curam ac studium, commonstrat, quid illi impendeat, & quem expectet vitæ exitum: Cum esses, inquit, junior, ambulabas quocumque libitum erat, & cingebas ipse te: verum ubi senueris, alius cinget te & ducturus est quo nolis. Quo indicat naturæ humanæ affectum atque imbecillitatem, quæ mortis metu ac terrore concutitur, illamque admodum gravate adire velit, tametsi mens alacris est & prompta. Cum itaque mors naturæ sit abolitio ac privatio, qui statui possit, id esse naturæ consentaneum ac familiare, quod vim, quod interitum, totiusque naturæ adfert exstinctionem? Scio equidem hoc promeruisse hominis pravitatem ac delictum, per quæ degeneravit à sui dignitate & præstantia, suoque opifici fuit inobsequiosus, dictoque minus audiens, ut doloribus, ut cruciatibus, ut morbis, fame, siti, consistaretur, ac mentis inquietudine, postremo morte pœnas lueret. Verum has clades ac calamitates non naturæ vitium, sed peccati labes illi invexit (h): A lapsu siquidem primi hominis omnia immutata sunt, versaque in contrarium: sic sidera, morbi,

ele-
g Ioan. 21. h Peccatum morbos & mortem invexit.

elen
tur,
crea
vani
que
licæ
rum
tis,
rius
stum
ram
tuit,
anim
nos
corda
abole
temq
vestit
lus
ciliu
fit, u
cont
Deo
num
immo
fruan
ris lo
titus
ciam
confi
(o) q
num

i Rom
homin
adum

elementa, daemones, belux, homini minantur, illique infesta sunt. Quin & universa creatura, hominis causa, ut Paulus (i) ait, vanitati ac corruptioni subjecta est, omnique rerum ordo ac series, mentesque Angelicæ finem laborum statui exoptant. Ceterum in tanta calamitate ac miseria constitutis, solatio est, mentesque nostras erigit alterius vitæ certissima spes, summaque in Christum fiducia, qui collapsam hominis naturam restaurat, pristinaeque integritati restituit, ac trepidationem metumque mortis animis nostris eximit (k). Stabiliter enim nos fulcit mortis ejus ac resurrectionis recordatio, quæ hoc effecit, ut hominem non aboleri, sed mutari in melius credamus, mortemque non esse interitum, sed alterius vitæ vestibulum ac januam. Scimus enim, ut Paulus (l) ait, tametsi terrenum nostrum domicilium hujus tabernaculi (m) destruendum sit, ut dissolvi solet compages atque ædium contignatio: quod ædificium habemus à Deo domicilium non manufactum, sed æternum in cælis, quod in hoc ipsum paravit, ut immortalitatis gloria per resurrectionem fruamur. Deus autem spiritum suum pignoris loco, atque arrhabonis vice nobis imperitus est (n), ac spem summamque fiduciam rerum futurarum præsentis suo afflatu confirmat: quo uno certi reddimur, quod (o) qui suscitavit atq; à morte erexit Dominum Jesum, nos quoque suscitabit virtute ipsius,

i Rom. 8. k Christi fiducia mortis metum homini adimit. l i Cor. 5. m Simile ab ædium contextu. n Galat. 4. o Coloss. 2.

242 DE OCCULT. NATURÆ
ipſius, atque efficiet communi reſurreſtione
nis gloria conſortes.

C A P. XVII.

*Ebrietatis ac temulentia incommoda. Et que
illi obſiſtant ac medeantur.*

INolevit conſuetudo apud Germanos at-
que Aquiloni expoſitos Belgas, ut nemi-
nem propemodum ſibi devinctum cupiant, ſi-
dumque amicum ac familiarem exoptent,
quam qui ſtrenuum ſe potatorem præbeat,
atque impigre (ut Plautus (p) ait) cloacam
vino proluat. Quamobrem operæ prærium
me facturum ſum arbitratus, ſi nonnulla
quæ ebrietati obſiſtunt, referam: quo quiſ-
que ſibi proſpicere poſſit in eo certamine, ut
aut vino non ſuccumbat, aut quam mini-
mum offendantur (q). Principio nemo ſe
inter iuitia plus ſatis facilem præbeat,
promptumque in exhauriendis exſiccandiſ-
que poculis, ſed tergiverſetur, ac civiliter
recuſet, morbumque prætexat, ac valetudi-
nem cauſſetur: nonnunquam excogitandi
ſunt aſtus ac ſtratagemata, quo illos deludas,
qui te ſibi ſcopum præfixerunt quem feriant,
tibiq; plus aliis infeſti ſunt. Captanda inte-
rim occaſio, qua aut te ut miſturientem ta-
cite ſubducas, aut pateram abduci cures: in
eaque re te callidum eſſe decet ac cautum,
magnaque dexteritate id perficere. Nam ſi
deprehenſi technam contingat, multo cu-
mulatius ac cum ſcœnore in te hoc munus
refundetur. Caterum quiſque pro inſita na-
tura

p *In Curcul.* q *Ebrietas vitanda.*

tura
niſc
rit e
con
laud
præ
quid
men
Prim
tioſi
facit
los c
pend
taqu
tum
frigi
Gale
calef
poſſe
enim
quan
fertis
ri viſ
niſtra
ad ne
votis
ſueſc
biben
ſacra
minic
ſint, i
humo
Hac e

r *Inte*
tem. li
ra ebr

turæ calliditate atque astutia, varias comminisci potest rationes ac modos. quibus poterit eluctari, ac combibones fallere. Interim constituat sibi quisque ante oculos hujus illaudatæ consuetudinis, errorisque inveterati præmia, perspiciet luce clarius, quid noxæ, quidve detrimenti, cum corpori, tum animæ mentique inferat vini intemperantia. (r) Primum enim Memoriam rem omnium pretiosissimam, non solum labilem, fluxamque facit: sed prorsus obruit ac labefactat, oculos caliginosos efficit, ac cæcutientes: genas pendulas, artus tremulos ac titubantes. Multaque alia incommoda immodicum vini potum comitantur, quorum unumquodque frigidum est vitium. Nec enim vinum (ut Galenus (s) testatur) semper hominem excalescit: sed ubi plus bibitur, quam vinci posset, frigidus morbos parit. Exstinguitur enim calor natus, ac suffocatur non secus quam si exigua imbecillæque flammæ confertim multum olei infundatur. Hæc præfari visum est, ne quis existimaret ansam ministrare me, aut fenestram cuiquam aperire ad nequitiam. Cum hoc potissimum sit in votis, ut homines aut moderate bibere consuescant, aut si occasio inciderit ut largius sit bibendum (nam ut habet proverbium (t), *sacra hæc aliter non constant*) ne desint adminicula. quibus ebrietatem propulsare possint, inter quæ amara (v) refero, & quotquot humores aquosos per urinam expurgant. Hac enim ratione effici solet, ut alio quam

ad
 r Intemperantia vini memoria officit. s De
 tem. lib. 3. t Proverbium convivale, v Ama-
 ra ebrietati obfistunt.

ad caput fumi deferantur, ac vinum venas subire prohibeatur, exsiccante etiam amaro-
re humiditatem. Sic amygdala amara id effi-
caciter præstant, quina senave ante coenam
assumpta. Persicorum quoque nuclei parem
cum iis effectum obtinent, & foliorum Per-
fici arboris expressus succus jejuno assumptus,
cyathi mensura, qua facultate pollent &
Absinthii Pontici dilutum, ac nux muscata.
Hæc enim omnia meatus recludunt, ac per-
vios laxosque efficiunt, quemadmodum &
olei ex olivis expressi, aut sesami semine
sextans, hoc est, uncia dux antelucano hau-
stæ, lubricum siquidem reddit alvum, mea-
tusque urinarios dilatat, sic ut liquor corpo-
ri non inhæreat, sed continenter defluat,
modo (x) ne quis esculentis ventriculum
plus satis oneret. Qui enim potationi insi-
stere cogitur, parcius illum cibo uti conve-
nit: quod si panis buccellam copioso melle
imbutam devoret, non inconsulte fecerit.
Mel siquidem vini vim diluit, fumosque
acres ac mordaces retundit, atque heberat.
His omnibus præfertur Brassica (y), Catoni
ad fastidium usque nobilitata, quam vulgus
Caulis nomine designat, quod nulla stit-
pium caule sit amplior. Hujus cum plures
sint differentia, illa ad discutiendam crapu-
lam accommodatior quæ plus cæteris rube-
scit, si ex cauliculis dentibus expressus suc-
cus deglutiat, aut eadem coacta inter pri-
mæ mensæ edulia manducetur, qua tamen
maritima (z), quæ alpibus Zelandicis co-
piose innascitur, multo efficacior, tum potu-

x *Cibus immodicus potoribus noxius.* *y* *Bras-*
sica ebrietati obsistit. *z* *Soldanella.*

tula
men
Potu
tar
ficit.
resqu
yum
hujus
adve
muni
Cæter
gat, q
vinur
pit) il
(b) et
coact
dum t
macer
fudari
mazqu
stim e
tia di
subacc
Cujus
terasa
cium
menti
dendi
enim c
tione,
postric
Quem
vocat.

z *Cap-*
da. *d*
lucus c

tulaca marina qua in iis acetiariis ac condimentis utimur ad appetentiam acuendam. Potus enim cibique aviditatem incitat irritaque, atque insita facultate ac viribus conficit. Quo fit ut nulli vinosi halitus vaporesque caput tentare possint, ut qui per alvum ductusque urinarios expurgentur. Sunt hujus generis pleraque alia, quæ remulentiæ adversantur, ac ne quis ebrietati succumbat, muniunt: sed omnia referre longum esset. Cæterum si quem vino obrutum esse contingat, qui iis præsidii non est instructus (nam vinum, ut Abacuc (a) ait, sapientem decipit) illi succurrendum vomitu. Quod sapiens (b) etiam consuluit: Si fueris ad ingluviem coactus, subduc te ac vomito (c): Postmodum testes, partesque genitales aqua gelida macerari debent, madidoque mantili, aut sudario involvi: fœminis vero ubera, mammaeque in eundem modum fovenda. Confestim enim averfis vaporibus, omnis vinolentia discutitur. Interim exhibenda acida ac subacera, pomaque succulenta ac vinosa. Cujus generis sunt Arancia malaque Citria, cerasa, persica; oxyacanthæ baccæ, omphacium, corna, quæque in frigidantis reprimentisque sunt naturæ, ac nonnullam incidendi abstergendique vim obtinent. Tamen si enim cesset, sopiraque sit ebrietas vel vomitione, vel somno; caput tamen (e) etiam postredie indolescit, ac fumis pertunditur. Quem affectum Festus Pompejus *Helucum* vocat. Quæ vox languidum sonat, semisonum,

a Cap. 2. b Eccles. 31. c Vomitus commoda. d Dolor capitis ex hesterno mero. e Helucus capitis gravedo ex crapula.

num, atque hesternò vino oscitantem. Terullianus hanc vocem pro affectione usurpat, qua proclives in somnum reddimur ex pri-diana crapulo, cum inquit: Hederae (f) vis ac natura est, caput ab heluco defendere, vi discussoria atque exsiccante, qua etiam à crapula tutos præstare creditur, foris capiti admota, vel præsumtis acinis aliquot qui coloris crocei sunt.

C A P. XVIII.

Intemperantia potus, quam cibi nocentior.

Sunt qui statuunt, potu minus offendi ho-mines quam cibo, si horum alter immoderatus, supraque naturæ vires ingestus sit. Quod ex Hippocratis (g) sententia stabilire nituntur: Facilius est impleri potu, quam cibo: Qui toto cælo errare mihi videntur. Hoc siquidem ille indicat, humidum colligendis restaurandisque viribus potissimum remedium. (h) Extenuatos enim citissime reficiunt liquida, quæ licet non similiter nutriant solidis alimentis: distributionis tamen celeritate illis longius præstant. Quamobrem verissima est, nec Hippocrati contraria Cornelii Celsi (i) sententia: Vbi ad cibum ventum est, nunquam utilis est nimia satietas, sæpe inutilis nimia abstinencia. Quod si qua intemperantia subest, durior est in potione, quam esca. (k) Quo indicat immodica vini potione plus detrimenti,

f Hederae vis in discutienda ebrietate. g Lib. I. Aphor. II. h Humida & liquida citius alunt. i. Lib. I. k Celsi locus explicatus.

damnique inferri corporibus, quam cibi ingluvie. Potus siquidem omnes meatus confestim penetrat, atque incoctus venas subit, nervosque ac cerebrum tentat: Cibus vero in ventriculo hæret dum concoctus est, qui si oneri est, minimo negotio vomitu excutitur: quod non æque naturæ proclive ac facile est in potu, argumento quod canes, feles, glires, forices, si veneno medicatas offas aut buccellas devorasse contingit, irritata ad excretionem naturæ facultate, nulla molestia evomunt. quod in liquidis factu difficilimum: quo fit ut venena (l) in potu exhibitæ magis quam in esculentis sint noxia: rapitur enim scitissime in omnes corporis partes virus, ac vitalia corrumpit, destruitque maxime si ex vino propinetur. Interim cibus immodicus suffocationis periculum adfert, eoque ventriculus adeo intumescit ac distenditur, ut disrumpi videatur, præsertim iis, qui difficile ad vomitum incitantur, quocirca moderatio utrobique laudem meretur. Cæterum portione venenata nihil nocentius, modo ne quid pinguedinis (m) subsit: Sic enim virus segnius in venas dimanat aut diffunditur, nec confestim vitalia corripit, citiusque vomitu excutitur. Ita si quando venenatis portionibus obsistendum, butyrum, oleum ac pingua quæque exhibenda: minus enim adhærescit venenum aut affingitur corpori, nec venarum conceptacula subit vel penetrat, denique incitata vomitione evestigio excutitur, qua ratione etiam ebrietati obsistunt: alioqui ubi diutius inhæserit,

par-

l Venena liquida nocentissima. m Pinguis
venenis obsistunt.

Partes internas exulcerat ac corrosione vitiat, sibi que ad cor, vitæ fontem patefacit aditum. Quocirca ab assumpto veneno aut cibo aliquo exitiali ac noxio, evitanda reprimentia, acida, acerba, stiptica, quæque meatus occludunt ac constipant, præ ceteris autem somnus. Quemadmodum enim qui peste corripuntur, cum somnolenti sint, si se somno & quieti dedant, citius inficiuntur, ac natura segnius contagioni obsistit (n): ita quoque in moribus virulentis, ac venenatis potionibus, si somno opprimuntur homines, gravius affliguntur, ac tum virus promptius vitalia corripit. Quocirca vellicandi, quo vigiles persistant, ne malum intus grassetur, atque ad partes principes deferatur. (o) Quemadmodum enim hostes minimo negotio, nulla que propemodum molestia urbes ac propugnacula diripiunt ac diruunt, nullo obsistente, ac civibus, seu excubitoribus vino somnoque sepultis: ita corpus humanum in morborum insultu, vel assumtis ebibitisque venenatis potionibus, ægre subsistere potest atque eluctari, quin opprimatur: cum facultates ac potentia naturales oppresso sopitoque somno corpore, segnes sint atque otiosæ, nec se ad expugnandum morbum alacriter accingant. Quo efficitur, ut dent manus, accedant succumbantque valentiori non valetudinis modo, sed vitæ etiam jactura ac detrimento.

CAP.

n Somnus noxius à veneno assumpto & pestē. o Simile ab hostili insultu elegans.

CAP. XIX.

Alia vi ac ratione vinum inebriat, aliterque homines afficit, quam Sicera, vel Zythus, nobisque vocata Cerevisia.

Cerebrum tamen si natura molle sit atque nudum, ex eo tamen nervi producuntur velut ex colo, cui lanugo lignumque annexum est, tela, filamentaque: quorum conjugationes in omnes corporis partes distribuuntur. Ex hoc siquidem principio ac fonte nervi (p) in omnia membra derivantur, (q) velut ex arboris caudice ac trunco ramorum propago ac soboles in multa germina diffunduntur. Corpus autem universum per eos sensum motumque percipit, quibus affectis, parteque principe læsa, illis muneribus privatur, aut suas facultates ac munia languide perficit, eoque fit, ut ebrii (q) delirent vacillentque ac titubent, quod cerebrum crassis densisque vaporibus obnubiletur: Cum autem omnes madidi, vinoque perfusi ridiculos, Comicosque mores expriment, tum nulli magis moriones agunt, risumque obviis excitant, cum vultum atque oculos gestusque spectamus, quam qui ex Zytho, quæ nobis biria dicitur temulentisunt. Illi siquidem non in omnem partem corruunt, sed retrorsum duntaxat, ac supini. Qui vero ex vino ebrietatem contraxerunt, antrorsum proruunt, ac proni decum-

p *Quomodo nervi à cerebro producantur.*
 q *Simile à ramosa arbore. x Ebrii ridiculo vultu.*

cumbunt. Sic ut isti genas, frontem, faciem natesque mutilent: illi scapulas & occipitium, ubi in terram devolvuntur. Quod ipsum etiam spectare licet, ubi inter pocula somno corripiti solent. Ex cerevisia enim uvidi, capite in cervices devoluto, hiantique ore dormiunt. Ex vino autem facie mentoque in pectus inclinato. Ratio est quod fumi vaporesque ex vino synciput, partesque corporis anteriores occupant. Ex cerevisia occiput partesque posticas obsident: Quo fit, ut isti obliviosi sint, ac somnolenti, minimeque loquaces ac clamosi.

C A P. XX.

Procero crassoque corpore homines aliquando minus vitales, quam graciles, minusque animose morbis obluclari. Exigua autem stature homunciones plerunque vini capaciores, quam obese, ac serius tumultentia tentari.

Flaccidos esse plerunque vasto obesoque corpore homines, ac morbis minus fortiter obsistere, quotidiana exempla commonstrant. (s) Oneri enim est illis corporis moles, ac spiritus minus vividi minusque alacres, & erecti. Quo fit, ut ingruente vel levissimo morbo, vel quovis incommodo, pusillanimes efficiantur, ac suspiriosi, crebroque ingemiscant. Ad primum siquidem insultum animo dejiciuntur, illisque mens labascit. Quod si terra marique pericula adeunda sint, aut sinistra aliquid inciderit, ilico trepidant ac contremiscunt, metuque

s Moles corporis ingenio officit.

exalbescunt. Id evenit, quod calorem nativum languidum habeant, spiritusque exiles ac sanguinem minus fervidum, deinde quod virtus naturalis longe lateque diffusa sit, quæ in exiguo corpore unita coactaque dispersa est præstantior. Quo spectat illa Hippocratis (†) sententia: Qui natura sunt valde crassi, breviori vita fruuntur, quam qui graciles: tum altera: Statura corporis longa, neque indecora, nec illiberalis in juventute: (v) In senectâ inutilis moles est, & parvitate deterior. Incurvescit enim senescentibus corpus; sitque grave ac gestatu permolestum. Quanquam itaque hi membris, moleque valent: pusilli tamen insitam vim, naturæque facultates validas obtinent, multæque in iis se proferunt cum animi tum corporis dotes atque ornamenta, magnaque mentis agilitas, atque acumen ingenii, nec solum mentis alacritate ceteris præstant, vel æquant: sed viribus ac velocitate, tum edendi, bibendique robore. Vidi aliquando nanos propemodum ac pumiliones, coactæque brevitatis homunculos (sed proluxa tamen barba totoque corpore hirsuto, quod intensi caloris est argumentum) cum robustissimis potandi certamen iniisse, quibus tametsi nemo in hujusmodi factis promeretur memorabile nomen, nec habet victoria laudem, ne tantillum quidem obfuit vini vis: cum alii ita vino essent oppressi, ut obstupefacta mente neque pes, neque manus aut lingua satis suo fungeretur officio. Horum causa non solum consistit in conceptaculorum venarum-

t Lib. 2. Aphor. 44. & 45. v Proceri corporis incommoda.

rumque amplitudine ac capacitate, sed in calore nativo, eoque intenso, qui omnia celerissime conficit absumentque, tum infirmo validoque cerebro, quod non facile fumos concipit. Simile enim quiddam his evenit, quod lateri ignito, aut (x) candenti ferro, quod liquore subinde irrigatur, vel denique solo arido ac sicculoso. Confestim enim omnem humorem imbibit, aut in tenuem, minimeque densum vaporem evanescit, sic ut nihil necesse sit illis lotium subinde reddere, aut vesicam exonerare: cum calor innatus omnia consumat. Quod autem in viris efficit interna insitaque caliditas, hoc in mulieribus præstat corporis raritas laxitasque ac mollities (y). Hæ siquidem, ubi vino assuetæ sunt, ad prodigium usque bibaces fiunt, diuque subsistunt, antequam temulentia succumbant, sed propter laxos patentesque meatus identidem micturire coguntur. Quo nomine non immerito infamia notantur à viris, quibus subolescere soleant illarum sordes atque ingluvies. Seniculi (z) autem omnium minime vini copiam perferunt. Cum enim arido sint corpore atque exsucco, caloreque debili: largiore vini potu offenduntur, moderato autem refocillantur atque exhilarescunt. Quamobrem cum omnibus tum maxime senibus curæ esse debet, calorem nativum, quo & comprehenditur humidum primogenium, caloris vitalis & spiritus subjectum, ac substantia à semine orta, appositis alimentis, victuque

x Simile ex candenti ferro desumptum. y Mulier cur vini copiam perferat. z Senes citò ebrietate tentantur.

mod
sunt
dia,

Qui
te
qu
sunt

M
ut no
cense
que
præse
tricu
labo
cogit
sister
virale
colla
inhæ
jusqu
confu
que te
posita
exhib
confu
decre
diutic
avidit
ment.

a Stu
lib. I

moderato ac salubri fovere. Illa siquidem sunt secundæ aduersæque valetudinis præsidia, ac longioris vitæ seminaria.

C A P. XXI.

Qui mane ientaculum sumunt: si id moderate fiat, in prandio liberalius edunt, minusque vino, etiamsi largius bibant, offenduntur: Obiter an multus panis esus sit salubris.

Multi sunt, qui indicta sibi inedia, ad meridiem usq; jejuni persistunt. Quod ut non improbo, ita non semper expedire censeo, aut consultum arbitror, ut quis absque cibo in prandium usque perdaret, is præsertim, qui calido est æstuantique ventriculo: ut Cholericus omnis, & qui vel laboris aliquid subire operique intentus esse cogitur, vel lucubrationi (a) studiisque insistere. Extenuantur siquidem illis spiritus vitales, corporisque vires flaccescunt, ac collabuntur. In hac autem re consuetudini inhærendum, spectandumque quid ætas cuiusque, tempus, regio, habitus corporis ac consuetudo exposcant. Juventus enim anni que tempus frigidum, ac regio Aquiloni exposita copioso alimento, eoque frequentius exhibito indigent, alioqui corpus distluit ac consumitur. Senes vero, qui in ætatem decrepitam devenerunt, persistunt quidem diutius jejuni, nihilque appetunt, nec ad cibi aviditatem incitantur (b), sed tamen alimentis subinde refici, foverique postulant,

at
a Studiosi non perferunt inediam. b Gal.
lib. 1. Aphor. 14.

at paucis. Ut enim flamma in lychnis copioso affluentique oleo exstinguitur: ita senilis calor affatim confertimque ingestis cibis. Quoniam autem hæc ætas dentibus se fulcit, ac tuetur, Proverbio locum fecit, (c) Senibus mandibula scipionis loco. Quod enim deterit senium, deceditque nativo corporis succo, hoc cibi potusque adminiculo faciunt. Illis itaque ut omnibus sedentariis, quique literis addicti sunt, ac munia publica obeunt, uvæ passæ, palmulæ, ficus, passulæ Corinthiæ, nuclei pini, pistacia, auranciorum citrique putamina, zacchara incrustata, myrobolani melligine conditi, antemeridianis horis assumi possunt, vel alia quæque subliquida quæ ventriculum minus fatigant, nec in perficienda concoctione negotium facessunt. Interim quisque metiri vires debet, propriæque naturæ conditionem excutere, atque explorare, quid appetat, quidve respuat ac aversetur. Hoc autem in primis observandum, ne quis diluculo vinum bibere consuescat. Est enim naturæ adversissimum: animi siquidem vigorem heberat, mentemque obnubilat, ac nervos afficit. Quocirca sibi quisque matutinis (d) horis, vini usum prorsus interdicat, sed sumto nonnihil edulii, parcius diluciusque bibat. Paucissima enim natura mane exigit, tantumque fovei paxillo alimento postulat, ne calor naturalis flaccescat. Illorum itaque exemplum imitari par est, (e) qui cum post aliquot horas luculentum ignem excitare meditantur

c Senes cibo se fulciunt. d Vinum diluculo haustum perniciosum. e Simile à re calidissima desumptum.

elix
nul
inst
cu
rz u
ro,
ante
peti
dige
diur
neste
exst
meat
in m
piatu
stom
nis p
citor
me
corri
diffe
dia, u
noct
siqui
que
cum
pars
lipia
usu p
hujus
se cor
vinur
induc
f No
pranc
h Li

elixandis assandisque carnibus, prius non-
 nullo fomite, aridisque nutrimentis focum
 instruant, ne ignis penitus sopiatur, quod
 cum sit opportunum, iustum ignem in coctu-
 re usum excitant: Sic cum exiguo fomen-
 to, ac velut succendiculo ventriculus paulo
 ante incaluit, in prandio avidius cibum ap-
 petit, ac dilatatis venis validius concoquit
 digeritque: cum (f) plerisque qui in pran-
 dium usque jejuni persistunt appetentia eva-
 nescat, calore vel flaccido, vel tantum non
 extincto. Adde quod collapsis occlusisque
 meatibus per quos deferri alimentum debet,
 in mediis spatiis hæreat seriusq; in venas ra-
 piatur. Deinde quod propter diutinam inediã
 stomachus noxiis humoribus, quos ex vici-
 nis partibus allicit oppletus, cibum respuat,
 citoque satiatur. Quo fit ut in symposiis
 meridianis (g) celerius temulentia homines
 corripere contingat, quam si eadem in cœnam
 differantur. Nam ut alia præteream, Dimi-
 dia, ut inquit Plinius (h), periculi pars est,
 nocturnus, hoc est, spe somni bibentibus: somnus
 siquidem ad despumandam discutiendam-
 que vinolentiam adjumento est. Ceterum
 cum panis (i) maxima hominibus alimenti
 pars sit, omniaque edulia absque illo sint in-
 lipida parumque salubria, de illius quoque
 usu pauca differere institui. Sunt enim qui
 hujus repletionem ac satietatem noxiam ef-
 se contendunt ventriculo, nec minus, quam
 vinum immoderatus haustus officere; hoc
 inducti, ut puto, argumento quod diu ven-

M

tri-

f Non consultum diu jejunum persistere. g In
 prandio citius quam in cœna inebriamur.
 h Lib. 13. cap. 1. i Panis usus.

triculo inhæreat, alvumque astringat. Ego vero discrimen delectumque statuendum censeo. Siquidem triticeus fermento accurate subactus, beneque elaboratus ac coctus, fanis robustisque corporibus laudatissimus est cibus, ac maxime salubris. Quapropter cuique persuasum esse cupio, edulia ac pulpamenta quæque non mediocriter panis admixtu condienda: Qui enim parcius pane utuntur, copiose autem carnibus aut piscibus, corpore afficiuntur laxo, carneque fluida, denique halitu (k) graveolenti ac vitioso. Quocirca esus piscium: quod ii citissime putrescant, plus panis exigit. Videmus autem omnia esculenta promptissime putere ac putredinem concipere exactoque triduo aut plus paulo, ni sale condias, subolita fieri, ova, pisces, carnes, & pulpamenta quæque. At panis nunquam putredini fit obnoxius, aut aliquid vitiosi odoris contrahit. Diutius enim asservatus mucescit quidem arefcitque, verum non putrescit. Quo fit, ut qui eduliorum ingluvie se onerant, nulloque aut perpauco panis esu utuntur, mephitim ex imis præcordiis exhalent, gravique ac tetra anhelitu obvios quosque feriant. Qui itaque valido vegetoq; corpore esse student, atq; habitu firmo, moderatum panis esum admittant, præsertim ubi exercitia laboresque subeundi sunt, nisi enim soliores, bajuli, nautæ, vectores, athletæ, ac pugiles copiosius se pane alerent, non possent subsistere, tantisque laboribus sufficere. Tenellis autem corporibus ac valetudinariis

(l), qui

k *Olidis faucibus qui parcius pane vescuntur.*

(l), q
fistu
con
qui
go,
llo
ac d
omn
obse
cum
pare
cum
Sic
guen
hom
lacre
robu

Nax
à
eff

Q
lenti
ris ex
tenfo
vege
auger
ment
nific
solur

l. E
103.

(l), quique invalido flaccidoq; ventriculo existunt, ac meatus habent exiles, parcius contractiusque panis usum præscribo, sed liquidis illos reficere, viresque restaurare pergo, quæ cito venarum conceptacula subeunt. Illorum siquidem corpuscula, utpote tenera ac delicata, solida alimenta respuunt. Quæ omnia exactissime mihi perspexisse atque observasse visus est David rex & Propheta, cum inquit (m): Effecit munificus rerum parens, ut iumentis pabulum, hominibus cum infirmis tum sanis alimenta suppetant. Sic ut oleo perfusum corpus nitescat, unguentoque delibutum recreetur. Ut vino cor hominis exhilarescat ac discussio mœrore alacre, erectumque efficiatur. Et panis vitale robur fulciat ac confirmet.

C A P. XXII.

Nux myristica seu moschata, & Corallius lapis à viro gestata meliorescunt, deteriora vero efficiuntur à femina.

Q UOD mulieri vir (n) præster, hujusque conditio multo quam illius sit excellentior ac generosior, præter animi & corporis eximias dotes, quibus abunde pollens potentisque & clarus est, inanima etiam, & quæ vegetante jam vi destituta sunt, accrescere augerique desinunt, testantur atque experimentis commonstrant. Siquidem nux myristica seu moschata si à viro gestetur, non solum vigorem suum conservat, sed etiam

M 2

1. *Agroti cur panis esum respuant. in Psal. 103. n. Vir muliere præstantior.*

turgescit, magisque efficitur succulenta. Cum enim inter has illa sit præstantior, quæ ponderosior (o) est, succoque pingui madescit, atque vel compressu, vel aciculæ punctura oleaginem resudat, non sine eximia odoris suavitate: has dotes viri calor conservat ac tuetur, & quod mirari subeat, illam magis speciosam facit, ad spectuque amabilem, ac succo oleoso magis turpidam, præsertim si juvenilis adultæque ætatis homines circumferant. (p) Tam suavis enim, gratusque halitus emanat ex hujusmodi corporibus, effluxusque ac evaporatio, ab caloris nativi temperiem, tam mitis ac blanda, ut nux illam alliciat, eaque imbuta vegetior fiat atque odoratior. Alitur siquidem, afficiturque aëreo vapore, auraque tepenti ac sub-cælidâ, quam juvenile corpus expirat, ut re maxime sibi familiari ac cognata. Sic memoriæ proditum est, (q) Alexandri Macedonum regis vestes gratissimo odore fuisse perfusas, non quidem adscititio aliquo externoque suffitu, sed à genuino ac naturali caloris nativi effluvio. Mulier vero cum excrementis abundet, atque insuaves tristesque halitus ob menstrui profluvii decursum diffundat, omnia deteriora efficit, nativæque vires atque insitas facultates depopulatur. Quo fit, ut nux myristica, exsucca illius contactu efficiatur, levis, cariosa, coloreque squallido ac nigricante, qua vi etiam herbis perniciem tabemque adfert, ac sata strangulat, speculique nitorem obfuscat. De Corallo

par

o Noces muscæ ut explorentur. p Comment. lib. 2. Aphor. 14. q Alexandri Magni vestes cur odoratæ.

par est ratio : hoc (r) siquidem in orbiculos elaboratum ac lavare perpolitum , si à viro gestetur , rubescit exuberantius , quam si hoc gestamine fœmina decoretur (s) . In pallorem enim muliebri consuetudine elanguescit ac calore nativo destituitur , partim ob emanantes ex illa fuliginosos densosque spiritus ; partim quod languidum calorem habeat , ac frigida humentisque sit natura , quæ qualitates aliquid conservare ruerique nequeunt : cum vir caloris innati substantiam vaporosam , mitem ac suavem sit consecutus , ac velut aromatis odore imbutam . Qua ratione & sinapi (t) semen Corallum rubicundum efficit , si illo obruatur , caloris scilicet ratione , quo tanquam ignita reiualescit .

C A P. XXIII.

Magna ex parte steriles esse , & infœcundas , quibus sponte semen profluit , seseque poluunt , & qua ratione id fiat.

VItium est idque tam fœdum , ut à templi aditu , omnique hominum consortio apud Hebræos (v) arcerentur illo contaminati , Græcis *πορροισία* , Latinis Seminis profluvium appellatum , quo mulieres æque ac viri infestantur . Siquidem illis præter voluntatem semen effluit nullo propemodum delectamento , nec ulla voluptatis illecebra , aut pudendo rigido erectove , idque aqueum

M 3

dilu-

r Corallus rubicundior fit viri contactu. s Mulier Corallum deterius efficit. t Sinapi Corallum rubicundum efficit. v Levit. 15. ;

dilutumque ac tenue. Quo fit, ut infœcundum sit atque ad excitandas proles inefficax. (x) Vt enim salix frugiperda semen ob caloris penuriam, ante maturitatem excutit. Sic istis humor genitalis plus satis frigidus & humidus defluit. Nequeunt enim naturales facultates semen perficere, ac vi prolifica fœcundaque illud imbuerere. Quo fit ut excrementitius prorsus sit humor, inchoati imperfectique seminis rudimentum generandi munere destitutum. Ceterum cum hic affectus ex imbecillitate vasorum spermaticorum oriatur, tum aliud quoddam vitium contrahitur ex amplexu Venereo ac concubitu contagioso, si quando cum infectis scortis congressum ineunt. Siquidem putulenta quædam fœdaque illuvies ab inguine distillat (y), colore modo livido, modo æruginoso ac porraceo non sine tererrimo odore. Quo fit ut vasa nonnunquam erodi contingat, partesque pudendas mutilari. Ista autem uligo humorisque sordidi stillicidium in fœminis virulentior est, alboque ovi, ubi computruit, assimilis, qua interanea pruritu intolerabili infestantur, quasi alumine aut falsugine essent imbuta. Quo fit, ut omnes morbillosi, quique Venerea lue (z) infecti sunt, impense sint salaces ob putridi humoris acrimoniam, quam retundi ac mitigari concubitu sentiunt, magna que mali parte se levare. Quocirca cum omnibus suam scabiem affricare gestiant, cum maxime illas expetunt ac venantur ganeones isti pruriginosi,

x Simile ab infœcundis arboribus. y Etenim Drupper vocatur Belgis hoc fœdum stillicidium. z Morbo Gallico infecti semper pruriunt.

nos, quas sciunt salubri esse beneque constituto corpore. In has enim suas sordes ac faniem profundunt, suoque purulento semine contaminant, cum ipsi nihil ab his contagii contrahere possent. Cum enim illi seminis profluvio obnoxii sunt, quod ex lue venerea contrahitur, ac contactu concubituque fædo concipitur, non seminale ac prolificum excrementum ab iis profuit, sed virulenta quædam ac contagiosa eluvis ab inguine destillat odoris terri, colore non albicante, sed lurido ac virescente, quæ ulcera in pudenda ac primori virgæ parte excitat: sic ut urina iis (a) ægre prodeat, atque ob purulentam concretionem subinde supprimatur (b). Quod si quando prurite occipiunt, ac tentigine affici ac penis, seu pudenda pars erigi incipiat, acerrime cruciantur. Videtur enim hoc membrum, quasi fune distendi propter nervos, qui humore acris ac mordaci imbuti sunt, quo fit ut urinæ stillicidio subinde infestentur, cum non confertim & profuse, sed lente ac sensim lotium prodeat intolerando misturientium cruciatu. Contrahitur hoc vitium ex ficosis morbidisque hominibus, atque attritu contactuque scortorum, quibus inguina ac pudendæ partes bubonibus aliisque inquinamentis sunt contaminatæ. Qui morbus cum circa obscenas abditasque partes consistat, atque ex putridorum humorum affluentia fædos tumores excitet, Pudendagra nominatur, vulgo *Clap-ooren*; (c) Si vero conta-

M 4

gio

a *Acrimonia urinae infectis peculiaris.* b *Urina quibus supprimatur.* c *Inguinum tumores non reprimendi.*

gio se diffundat, ut assolet ubi primū contra-
 cta labe corpus non expurgatur, aut ubi foris
 non maturantia cataplasmata sed discussoria
 quæq; fluxionem reprimant ac referant, non
 eliciant, adhibentur, tota corporis moles una
 cum sanguine ac spiritibus inficitur, totaque
 humorū collectio in nervos (d), panniculos,
 membranas, musculos defertur, atq; intensif-
 simos dolores excitat, qui morbus vernaculo
 Belgis idiomate *Pocken met de lempien* voca-
 tur: quod (e) omnia membra doloribus pertu-
 sa sint ac dilaniata, ipsaque symptomata, hoc
 est, quæ ex morbi sævitia accedunt ac conco-
 mitantur, non minores ipso morbo dolorum
 faces admoveant. Neque enim unius generis
 cruciatu excarnificatur, sed multiplices illos
 divexant dolorum differentix, qui tanquam
 admotis uncinis ac ferramentis, nervosas
 partes exquisitissima movendi sentiendique
 vi præditas lacerant, ac velut aculeis fodi-
 cant, urgent, stimulant. Et cum nullas non
 partes interreptent, atque erratica vagaque
 incursione invadant, à doloris inquietudine,
 nullaque interposita intermissione, *De mi-
 cren* nostrates hunc affectum vocant, à for-
 mica deducto nomine, animalculo agili at-
 que inquieto, quod novas subinde sedes per-
 sequitur, à qua Medici etiam *pulsus* deli-
 gnant *formicantem* (f), ob mobilitatem
 exilem, exhaustis scilicet dejectisque viri-
 bus, adeo ut homini quam minimum vitæ
 superesse possit, eo se pulsu proferente: cui
 affinis *vermiculans* (g) à vermiculi motu

atque
 d Dolores nervorum unde. e Morbillosi om-
 nes dolorum differentias percipiunt. f Pul-
 sus formicans. g Pulsus vermiculans.

atque ingressu, qui non magnam etiam recuperandæ sanitatis spem decumbenti pollicetur. Et quemadmodum morbus est *Verminatio* (h), qua homines infestari torquerique solent, ac velut à vermibus dilaniari: ita quoque morbus *Formicatio* (i), Græcis *μυρμηκία*, quæ foris corpus fœdis tuberculis ac pustulis deformat, intus vero mordentis formicæ sensum adfert ac cruciatum, ita ut subinde scalpturire cogatur, atque attritu aliquod levamen conquirere: ut assolet morbo Venereo infectis, qui nusquam quiete consistunt, sed continenter frictionibus insistere coguntur. Quocirca apposite nostrates *Formicationem* (k) huic morbido eadaveri accommodant, non quod eo nomine hic morbus censeri debeat, sed quod pari modo corpora afficiat: Hinc Plautus, quoniam multi illo seculo fœditissimis morbis erant contaminari, nempe mentagra, impetigine, lepra, tum plerisque aliis, qui se in honestissima fere parte corporis proferunt, illis vitiis deformatos, *Formicinos* (l), mucidos, vietos, putridos, ulcerosos vocat, quos, ut nostrates dictitant, si vel levissime concutias, ab ossibus dissiliant ac dissolvuntur, populari joco *Van den gratt schudden*: (m) à piscibus rancidis, ac putri salsamento defumæ similitudine, quod vel minima conquassatione à spinarum contextu decidant. Quocirca qui ficosos tumores circa inguina partesque abditas ac latentes contraxerant;

M s vel
 h *Verminatio* qui morbus. i *Formicatio* qui morbus. k *Formicatio* accidens morbo Gallico. l *Formicinus* homo. m *Simile à rancidis piscibus est populaire proverbium.*

vel ex concubitu, vel si ulli contaminato sodali convixerint, lectoque communi sint usi, (n) hæc labes olim, quæ nunc sensim exolefcit, aliis affricari solet vel esculento, vel halitu orique ac labris admoto poculo) in primis consulo, (o) ut acri vel vino vel aceto pudenda, contactasque partes abluant, admixto salis momento, deinde abscessum seu apostema, si res poscat, ad maturitatem perducant, eruptoque pure ac sanie absterforiis ulceris cavitatem eluant, priusquam citatrice obducant, atque (p) ut in rabidi canis morfu, qui aliquando, quam scorti mitior, diutius hiatus apertum sinant, ne virulento humore intus cohibito, postmodum morbus recrudescat atque exasperetur: interim antequam manum vomicæ admove-ri contingat, (q) corpus purgantibus medicamentis accurate inaniri debet: in quem usum commode adhibentur. epithymus, fumarina, polypodium, sena, eaque confectio, quæ ad hamech refertur, aut quoniam iis lotium molliri debet, benedicta laxativa ex decocto ligni Indici, quod inter Ebeni species refero: aliqui nisi hujusmodi subsidiis corpori prospiciatur, diffusis undique humoribus corpus omni ex parte morbidum fit ac lue Venerea undiquaque inficitur. Sunt enim duo isti morbi inter se affines & cognati, quemadmodum (r) Cancer & lepra. Quod enim Cancer est in parte aliqua corporis, id lepra seu elephantiasis est in toto

cor-
n *Morborum incredibilis contagio.* o *Tumorum in inguine curatio.* p *Exemplum à rabidi canis morfu.* q *Compendiosa morbi Gallici curatio.* r *Cancer & lepra affines morbi.*

corpore. Sic morbillosa ista affectio ubi in toto consistit, atque undique diffusa est, foetidissimum illum morbum excirat; quem alii Gallicum, alii Neapolitanum vocant: vel quo in tam inelytae nationis gratiam ac favorem aboleri possint atque abolere contumeliosa illa nomina, quibus aliquid convitiū subest, lues aut contagio Venerea, unde contrahitur, denominetur. Quae vero in inguine consistit, ac pudendas partes commaculat, Pudendagra. Cum vero natura mortalium procax sit in alienis miseriis, atque insolenter hujusmodi calamitate oppressis insultet, populares passim morbum hunc, cum totum corpus occupat (s) *Marris*: alterum qui parti peculiaris est, *Filiae* nomine designant: & quoniam alter ab altero pullulat, venustum illum maritum, si diis placet, aut potius sordidum sponsum, (t) *matrem ac geminas filias sibi in matrimonium ascivisse*, joculari licentia distitant, cum praeter inguinum tumores corpus undique exulceratum sit ac tuberibus scateat.

C A P. XXIV.

In morbis excrescere corpora, atque in longitudinem produci, licet minus edant, in latitudinem vero diminui.

Imperberes (v) qui plurimo utuntur alimento, minus speciose adolescant, nec in justam decentemque longitudinem produci, quos Proverbiū in morbidos. t locus popularis in hos qui ex inguine laborant. v Quid officiat proceritati.

quotidiana experimenta comprobant. Suffocatur enim calor natus atque immodica humiditate obruitur, quo minus corpora in decoram proceritatem possent effingi. Qui vero moderate saginantur ac cibo utuntur parcius, sibi que discriminata certaque edendi tempora constituunt, non magnopere efficiantur obesi, nec adæps illis, aut caro augetur: sed ossa longitudinem atque incrementa suscipiunt. Sic videmus adolescentes ac pueros in longis diutinisque moribus graciles ac macilentos effici, in longitudinem tamen eorum corpora profertur ac proceritatem capefferent. (x) Quod ipsum fieri siccitatis ratione crediderim. Nam ossa cum sicca sint, alimento sibi familiari ac cognato aluntur. Siquidem cum humores ægrotis atque alimenta assumpta, ex calore & corporis ariditate siccescant: ossa in longitudinem porriguntur, atque alimenti subiaci ratione aliquid illis stature accedit, præsertim cum homo in ea ætate constitutus est, in qua corpus, (y) ut argilla uda ac sequax, produci fingique in longum possit. Constituta sunt autem unicuique certa crescendi spatia, ac determinatæ legitime stature rationes ac modi, quibus sensim tæcitisque auctibus consequimur vel liberalem proceritatem, vel indecoram: eaque crescendi vis, qua in longitudinem aucti corpora contingit, raro (z) ultra quintum & vigesimum annum producitur: magna autem ex parte intra undevigesimum consistit.

x Cur alii in longum, alii in latum excrescant. y Simile a. argilla ductili. z Quotidie in longum corpora porrigantur.

fit. Quo fit ut dentes etiam excussi, ab eo annorum curriculo non renascantur, ut nec ossa fracta, ac cartilagines consolidescant, quod ex progenitorum semine illæ consistant. Pinguescere vero atque adiposum obesumque fieri, non certis temporum spatiis fieri contingit, sed nutrimenti ratione, ubi ea assatim ingeruntur. Quod ipsum etiam in consistente ætate, vel eadem inclinata fieri potest. Tamen si enim quis ubertim sanguinetur, non in longum surrigitur corpus, sed in latum ac molem dilatatur. (a) Alia est enim facultas, qua alitur corpus: alia qua augetur. Illa siquidem circa alimenti copiam versatur: ista circa partes corporis solidas, nempe ossa, nervos, cartilagines, &c. quæ si crescunt atque in longum porriguntur, animal quoque incrementum assequitur, tamen si illud macie conficiatur atque extabescat. Natura itaque in producendis ossibus unde longitudo emergit, vi caloris utitur, qua exsiccat non nihil humores atque alimenta alendis ossibus accommodat. Neque enim auctio sine nutrimento affluente perfici potest. Vbi enim generatio animalis constituta est, usque ad ætatis vigorem augeri postulat, atque in longum latumque ac profundum ampliari. Deinde quo subsistat ac perduret in reliquum vitæ tempus, ævi que hujus decursum, nutritio subit suasque partes obit, qua restaurari possent, quæ effluunt, quæque ambientis aëris qualitas depopulatur, nulla corpori tamen inducta amplitudine, aut in longitudinem progressu. Auctrix itaque vis ac facultas est, quæ ossa

febri-

a Alia vis longitudinem, alia latitudinē parit.

febricitantium, ut ceram, in longitudinem effingit, calore ac virtute seminalis excrementi, quæ in ætatis vigore ad ea perficienda valida est atque efficax. Quod (b) si adulescentes ac pueri ab ipsis incunabulis lacti assuescant, atque exercitationi sint dediti, productiori efficiuntur corpore, staturaque decenti ac speciosa. Siquidem lactis potu atque usu ossa aluntur, quod semini affine est, ac sanguis elaboratus atque exacte concoctus: Frugum nervi, Aquæ carnes, quod observare licet in bobus, quæ aquis copiosis pinguescunt, ac pabulo humido saginantur. Deinde in Belgis, præsertim Batavis, qui liquore illo gentilitio, quam Cerevisiam vocant, adeo pinguescunt, ut mentum pectori incumbat, ac

(c) *Pinguis aqualiculus propenso sesquipedæ exstet.*

CAP. XXV.

An jejunis, an pransis venam incidere expediat. Et an consultum statim ab incisa vena somno se dedere.

Quid commodi adferat corpori humano vena: sectio, quidve in secunda, advesaque valetudine præfidii ex ea homines consequantur, tum quibus, quoque tempore illam adhibere conveniat, supervacaneum est, hic referre, cum ea quisque ex sincero fidoque Medico discere poterit, non ex vulgata ac triviali consuetudine, quam nugones quidam

b *Quibus rebus corpus incrementa suscipiat.*

c *Pers. Satyr. 2.*

dam invexerunt, qui nimis rigide astra potius quam humores observant. Cum autem innumeræ quæstiones hac de re agitari soleant; illam paucis expediam: Jejunisne an pransis venam feriri expediat. Equidem cum plerosque meticulosos trepidare videam, ac contremiscere in adeunda venæ sectione, ne syncopi atque animi deliquio, ut assølet, periclitentur, non nihil cibi ac meracissimi vini (d) exhibendum censeo. Observavi siquidem frequentius animi defectu collapsos diu decubuisse immobiles atque ægre odorematis crebraque vellicatione refocillatos: adde quod sanguis non confer-tim nec affluenter, sed languide ac sensim jejunis profluit, nonnunquam prorsus non erumpat, quod natura avide vitæ thesaurum amplectitur, nec sinat illum temere elabi, ut cui maximam vitalis spiritus vim inesse sentiat; qua exhausta, tota corporis moles languescit, operaque naturæ perficiuntur deterius. (e) Vbi vero aliquid alimenti exhiberi contingit, ac moderata corporis agitatione sanguis ad fluxionem excitatur, promptius emanare ac scaturire incipit. Alacres enim atque erecti efficiuntur spiritus cibo, potuque atque exercitio moderatè adhibito, corpus sanguine undique perfusum efflorescit, ac fit coloratius. Cæterum, (f) An incisa vena somno se dedere expediat, discutiendum est. Ego sane, nisi quis assueverit aut ex æstu atque itineris molestia, lassitudinem contraxerit, non semper valetudini

com-
d *Cibus & potus spiritus alimenta. e* *Cibus offerendus ante venæ sectionem. f* *An dormiendum incisâ venâ.*

commodum cenſeo vernis æſtiviſque menſibus meridiari ; nec conſultum arbitror , ſtatim ab incifa vena ſomno indulgere , præſertim ſi quis vel oppleto ventriculo , vel obefo corpore exiſtat. (g) Sunt enim inter hos , qui pertuſa vena ademptoque ſanguine , vires inſtaurandas ſibi perſuadeant , eoque affatim Genio indulgent : qui cum ſomnolenti efficiantur atque oſcitantēs non ſine gravi noxa jacturaque valetudinis ſe quieti dedunt : impletur ſiquidem denſis craſſiſque vaporibus cerebrum ; ac venæ ita plerumque turgeſcunt , ut caſura dehifcat , ac ſanguis denuo magno valetudinis detrimento profluat. (h) Quod apud nos eveniſſe memini viro cuiſdam primario , qui cum Idibus Maji , quibus ferix ac ſupplicationes triduanæ indicantur , incifa eo die vena , in prandio allio virenti , ut mos eſt , vinoque ſe affatim implevit : à meridie oppleto ſumis capite , primum ſomno , poſtea morte ſopitus oppreſſusque eſt. Quamobrem qui optime valetudini conſultum velit : quo die incifa eſt vena , frugaliter victus rationem inſtituat , & quoad ejus fieri poteſt , à ſomno ſe cohibeat , qui ſi vel invitis obrepat , oculique nictare incipiant , ac ſopor omnino excuti nequeat : tantisper tamen differatur , dum ſanguinis impetus atque agitatio reſederit , quod poſt ſelquihoræ ſpatium fieri ſolet , tunc placide obdormiſcere licet , explicitaque corporis parte , cui incifio illata eſt , ſemiſupino decubitu , ſi id ſedendo perficere permoleſtum eſt , caput in

g *Ab incifa vena temperantia exigitur.*
 h *Exemplum ejus qui à ſomno morte ſopitus eſt.*

pulvinum reclinare. Quod si duabus horis somnus sit productior, vellicari debent, quod se erigant, atque expergiscantur, ne spiritus ingravescant, ac corpus caliginoso undique fumo opprimatur. Quo fit, ut nauseabundi existant, atque oscitantiam ægre excutiant.

CAP. XXVI.

Physiognomia, hoc est, nature motuumque inspicendorum ratio, qua ex notis signisque corporis animorum motum ac propensionem elicimus ac dijudicamus, non improbanda. Ceterum quid ex hac potissimum observare conveniat, scriptura testimoniis comprobatur.

PLeræque artes illiberales censeri solent, minusque ingenux, quod vanitati atque imposturæ affines sint, quodque observationes anxias habeant ac curiosas. At Physiognomia, quæ (i) ex facie, oculis, vultu, lineamentis, totoque habitu, corporis animique propensionem perspicit, nulla sui parte inter has referenda, ut quam à laudatissimis viris studiose observatam excultamque perspicio. Cum autem nulla sit corporis pars quamlibet minuta atque exilis, quantumvis abjecta atque ignobilis, quæ non aliquod argumentum insitæ naturæ, & quo animus inclinet, exhibeat, tum omnium signorum notatumque sunt præcipua, quæ in facie vultuque elucet, & qui certissimus est mentis index, in oculorum aspectu ac volubilitate se profert. In iis enim odium, ira, indignatio,

pa-

i Vultus & oculi animi indices.

pavor, metus, formido, spes, lætitia, modestia, arrogantia, zelotypia, avaritia, amulatio, omnesque affectus animi interni, in externo corporis habitu relucent. Sic Deus conspicatus Cain subtristem, animo dejecto ac demisso: (k) *Quare, inquit, mæstum es? concidit vultus tuus?* Josephus quoque cum videret captivitatis collegas tristes, sciscitatus est: (l) *Cur solito tristior est facies vestra?* Observabat enim aliquid sinistri ominis residere in mentibus illorum, cujus se certa indicia in externa specie proferebant. Quo spectat illud Isaïæ (m), *Agnitio vultus illorum respondet illis.* (n) Quo designat, homines sceleratos ex habitu corporis posse deprehendi. Vultus siquidem indicat, qua sint malitia imbuti, quid meditentur, quid moliri gestiant, quo spectet improbus illorum conatus. Plurima ejus generis obvia sunt apud Davidem (o) & Salomonem, quibus nonnullorum nequitiam atque improbitatem coarguit, exprimitque ex fronte, superciliis, oculis ultro citroque contortis, demorsis labris, naribus corrugatis, infatis buccis, incessu superbo, gestu indecoro, vultu nutuque minaci. Vnde Sapiens: (p) *Vir improbus & nequam graditur ore perverso, arruit oculis, terit pede, digito loquitur, perversitate mentis machinatur malum, atque omni tempore dissidia serit.* In iis vero, qui placido sunt mitique ingenio, omnia formæ dignitatem exprimunt: Status, incessus, accubatio, vultus, oculi, manuum motus omnia honestati, decoroque inserviunt, sic ut in

k Genes. 4. l Genes. 40. m Esa. 3. n Esai. locus explicatus, o Psalm. 34. p Proverb. 16.

facie ac vultu sapientia, decus ac probitas,
ceteraque virtutes eluceant.

Ceterum licet non omnia exacte hujus ar-
tis præfagiis respondeant, multaque aliter,
quam membrorum notæ præ se ferunt, eve-
niant, idque vel educationis munere, vel pa-
rentum industria, aut denique divino quo-
dam afflatu: magna tamen ex parte vero sunt
consentanea, eventumque certum conse-
quuntur. (q) Siquidem in his quæ visenda
aliqua nota insigniti sunt, ars veritatem asse-
quitur. Vbi enim error circa principem ali-
quam partem consistit, mens quoque aliquid
incommodi percipit, suaque munia inculpa-
te obire nequit. Sic qui gibbo deformati
sunt, modo naturale sit id vitium, non adsci-
tium, nec ex accidente casuque illatum,
improbi fere sunt, ac malitiosi: quod cordi
totiusque vitæ fonti ac principio, depravatio
communicetur. His proximi sunt strabi, cœ-
ci, lusciosi, præti, quique in obliquum detor-
quent oculorum aciem: quod circa cere-
brum natura deliquerit. Surdi vero, muti,
balbi, blæsi, & qui ob musculorum ner-
vorumque imbecillitatem, linguæ hæsitant-
iæ obnoxii sunt, non penitus à vitiis immu-
nes existunt, sed ea non magnopere culpa-
merentur. Quo enim quodque membrum,
cui error subest, minus nobile ac generosum,
hæc partes primariæ minus afficiuntur. (r)
Quod si aliquod corporis vitium, vel cere-
bro, vel cordi affine sit, horumque alteri
proxime assistat: menti quoque ac rationi

ali-
q Note corporis animi conditionem, indicant.
r Cerebrum & cor à remotis partibus affi-
ciuntur.

aliquid erroris inferitur; sic ut illa omnibus suis numeris non satis consent, ac plerumque judiciis amissis deliret, atque in obliquum rapiatur. Quo fit ut facultates animales suas functiones ac munia inoffensa persicere nequeant. Atqui non semper est necesse, nec consequitur, ut naturæ hominis conditio, mores, studia, instituta, animorum propensiones mentisque agitatio ad notas externas sit accommodanda, atque ad lineamenta signaque corporis metienda. Cum multa plerumque agant ac meditentur homines, multaque mente concipiant atque opere perficiant, cujus ne ullum quidem vestigium, aut minima indicii nota foris se offert, aut divinandi argumentum exhibet. Potest enim esse aliquis enormi corpore, membrisque distortis, sed tamen frugi atque ad præclaras artes appositus. Rursus fieri potest, ut quis sit habitu corporis decenti ac libtali, at improbis moribus, vitæque undique contaminata. Quapropter (s) nemini ebulla vitia insultandum, nec gibbosi, luscii, claudi, varis repandisque cruribus homines, convitiis onerandi: cum hæc naturæ vitia erroresque immutatos cupiant, ac corpus decentius constitutum exoptent. Sunt tamen inter hos qui hominum dicacitatem in se concitent: (t) quod horum nonnullos impostores sint experti versipelles, subdolos, dolosos; ac non solum obscœnis facetiis, sed etiam diceriis salibusque dentatis abunde instructos: ut omnes propemodum sunt, quibus vitiata sunt musculosæ nervosæque

s Errori natura non insultandum. t Sycophanti.

par
qu
ac
tur
im
fru
aliqu
(v)
hun
nen
qu
tum
min
Qu
dita
mag
tum
Om
pedi
con
vis
fccc

An
co
N
cape
disc
rius
cipe
v A
verb

partes : sic ut cerebrum movendi sentiendi-
que principium , cor denique vitalis animæ
ac spiritus fons , ex consensu varie affician-
tur, adeo ut externa vitia internas facultates
immutent , atque ad diversas actiones in-
struant incitentque. Ex his itaque qui nota
aliqua insigniti sunt, manavit proverbium,
(v) *Caveto à signatis.* Quo designant rerum
humanarum periti, declinandam consuetudi-
nem commerciumque improborum : quod
quotidiano usu , atque experientia comper-
tum habeant , fallaces esse hujusmodi ho-
mines , ac technis dolisque esse imbutos.
Quod autem claudi impensè salaces sint, ab-
ditasque atque obscenas partes inusitata
magnitudinis habeant , proverbium inde na-
tum indicat : (x) *Claudus optime virum agit.*
Omne siquidem alimentum quod invalido
pedi destinandum erat, circa partes genitales
consistit, atque in semen elaboratur, cujus
vis & copia tentiginem movet, atque ob-
secenis partibus pruritus excitat.

CAP. XXVII.

*An aperto hiantique ore dormire , an clauso,
cohibitisque labris salubrius.*

NON desunt plerique qui salubre existi-
mant patulo apertoque ore somnum
capere : sic enim melius exspirari fumos, ac
discuti fuligines , animamque hominis libe-
rius commovere, ac minus graveolentiæ con-
cipere ; subolido enim esse ore , putidoque
an-
v *A signatis cavendum.* x *In Claudos pro-
verbium.*

anhelitu, qui compressis labris noctem somno transigunt. Ego vero aliud persuasum habeo. Ut enim decubitus in dorsum pulmōni septoque transverso noxius, ut quæ affusis humoribus turgescant: sic hianti ore dormire valetudini incommodum: Pulmo siquidem cum fistulosus sit, per vocalem arteriam, aërem obvium qui sub noctem fere impurus ac turbidus est copiose allicit, quo spirandi meatus imbuti vel raucam efficiunt vocem, vel obtusam. (y) Occluso autem ore spiritus externusque aër non confertim, sed sensim per nares anfractuosas, sinuoso volumine ultro citroque com meat, atque in pulmonem delabitur, cordisque calorem temperat. Quo fit, ut minus siticulosi efficiantur, qui commissis labiis dormiunt. (x) Qui enim faucibus dilatatis somnum capiunt, iis ob aërem halitumque hinc inde æsuantem, lingua ac palatum arescunt, potuque noctu irrigari cupiunt. Cæterum cum multis solidisque rationibus fulciri hæc persuasio possit, tum nulla stabilis, quam quod longe melius concoctio in ventriculo perficiatur, si quis occluso ore dormiat: fovetur siquidem calor naturalis ac validius cibo incumbunt. (a) Ut enim ollæ ac lebetes elixandis carnibus destinati, maturius concoctionem perficiunt, operculis obducti, quod nihil caloris, nullusque halitus emanet: Sic etiam (b) calor in corpore humano coactus cohibitusque celerius cibum concoquit.

Ita-
y Occluso ore somnus salubrior. z Vnde somno nocturna. a Simile à re culinaria desumptum. b Anhelitus cohibitus concoctionem adjuvat.

Itaq
stom
lo.
infel
cita
ubi
que
sulo
fumi
spati

Impr
ex
qu
na
ac
ex
tor

IN
I
lex
lum i
quibu
deles.
cos e
suos i
renda
raque
lamit
Quan
tation
liquid

c Lib
randi

Itaque his qui flaccido sunt fluctantique stomacho, subinde halitum cohibere consulo, tum iis qui tussi singultuque identidem infestantur. Hac enim ratione calorem excitari contingit, ac noxam discuti. Porro ubi occluso ore noctem transegerunt, cibi que concoctio peracta est, tum demum consulo ut poppysmate, sonituque bombofo, fumi ac fuligines expurgentur, quæ mediis spatiis inhærescunt.

CAP. XXVIII.

Imprecationes parentum quibus ex se genitos execrantur, ac maledictis incessunt, aliquando in eventum effectumque rapi. Bonis quoque ominations, quibus illis felicia ac salutaria queque exoptant, ad letum exitum esse adjumento, atque in progenitorum voto omnia consequi.

IN tantam delapsa est natura mortalium, Iuxta humanitate, feritatem, ut non solum in extraneos, sed in sua etiam pignora, quibus optime consultum oportuit, sint crudeles. Quis enim per compita passim ac vias execrandas voces non audit? quibus suos immaniter diris deuovent, atque horrenda queque iis imprecantur: quorum pleraque effectum sortita memini, atque in calamitosum funestumque exitum devenisse. Quamobrem Plato (c) nihil parentis imprecatione filiis censet periculosius. (d) Fueri siquidem cum ita incandescere progenitores

c Lib. 7. de Leg. d Infantes non exasperandi sevis verbis.

res vident, tamque atroces execrationes in se congeri, obstupescunt, trepidant, perturbantur, ac terrore metuque concussi, vel in spasmus aut epilepsiam incidant, vel furore ac rabie corripuntur, menteque atque animo alienantur. Tanta enim fit in hujusmodi corporibus spirituum humorumque concursus atque agitatio, ea intemperies, ut sensuum iumenta convelli contingat, omnesque animæ facultates inverti. Quo fit ut non solum ætas tenera, sed etiam adultior, quæ reverentia ac pudore erga parentes ducitur, repentino terrore subitaque animi consternatione, tanquam fulmine concussa, magnam rationis mentisque jacturam patiatur, nec minorem in corpore cladem percipiat. Quo mihi optime institutam habuisse adolescentiam, visi sunt veteres Hebraei. (e) qui liberis salutaria quæque precari solent beneque ominari, ac domi forisque non fortunæ, sed Dei muneri prosperam successum exoptare. (f) Quin & filii officiose magnaque religione ac pietate parentes colere atque observare consueverunt, summisque votis, blandimentis, obsequiis, boni ominis voces ac benedicendi formulas extorquere. Hac enim ratione immunes se fore à malis ingruentibus confidebant, ac supremi numinis beneficio, cui cum hi, tum progenitores sua vota nuncupabant, adversus rerum humanarum casus atque incommoda, summa securitate ac fiducia posse subsistere.

CAP.

e Genes. cap. 19. f Liberi à patribus instituenti.

CAP. XXIX.

Quæ fiat, ut juxta vulgare proverbium : Nemo propemodum ex morbo, aut longa peregrinatione melior evadat, vitamque emendatorem assumat.

INolevit opinio quædam ac persuasio in Belgica, quæ objici solet ex morbo convalescentibus : (g) Neminem ex ancipiti morbo diutinoque, aut periculosa peregrinatione meliorem effici : quod plerumque ita usuvenire palam est. Ea siquidem est natura mortalium, ut quamlibet sævis morbis devexata fuerit, quantumvis anxia terra marique peregrinatione, atque erroribus fuerit agitata, ubi eluctari contingit, profunda subeat oblivio, atque insistant homines vivere laxius licentiusque, adeo ut (h) posteriora illis sint prioribus deteriora, atque insequens tempus, antecedente deploratius. (i) Ideo mihi evenire videtur, quod magnus sit mentis neglectus, nullusque cultus interno homini adhibeatur, qui insitos errores effectusque vitiosos eximat, nempe Dei amor ac fiducia, ejusque doctrinæ cognitio, cui se ratio ac voluntas subjicit, omnesque actiones ad illius amussim exigit. Hæc enim efficiunt ac præstant, ut subducamus nos ab iis vitiis, quæ in morbis & periculis sumus detestati : alioqui speciosa illæ pollicitationes, atque emendationis vitæ propositum, multaque

N alia

g *A morbo nemo emendatior. h Matth. 13.*
 i *Doctrina divinitus inspirata optimos mores effingit.*

alia, quibus nos astringimus, irrita sunt, nulliusque momenti. Nam ubi pristino vigori sumus redditi, ad mores natura recurrit damnatos, fixa ac mutari nescia: (k) Proba ergo vitæ ratio, rectumque vivendi institutum, quod animo concipimus, nulla re nisi doctrina cœlesti, ac divino spiritu perfici potest, qui nisi discussio morbo menti nostræ infederit, non facile resiliemus à concepto emendationis vitæ proposito, quod non sine latentis afflatu dolor extorsit: sed constanter illi adhaerebimus, quamlibet multa ad defectionem sollicitent. Exstat præclara Plinii junioris Epistola (l), qua ex amici cujusdam ægrotatione admonitum se testatur: Optimos esse nos, dum lecto sumus affixi: quem enim infirmum aut libido incitat, aut avaritia sollicitat, non est amoris deditus, non appetit honores, opes negligit, animosque demittit, ac ferocire desinit, postremo vitam profusam innoxiam, beatamque destinatur, si contingat evadere: Itaque arrepta hinc movendi occasione, cum sibi, tum amico præcipit: (m) Ut tales esse perseverent sani, quales se futuros profitentur infirmi. Quæ quidem exhortatio salubris est ac frugifera. At ignorabat is, nec commonstrate potuit quo duce, cujusque afflatu atque adminiculo hæc essent perficienda. Nisi enim virtute Dei, ejusque doctrina fulciri nos contingat, oblata levissima quaque occasione in pristinos errores labimur, atque æstus rerum humanarum alio nos devehit, quam

k. Doctrina cœlestis mentis pabulum. l. Lib. 7.
m. Ut animi propositum felicem successum obtineat.

ad integritatem, ac vitæ innocentiam, moresque probos atque inculpatoſ. (n) Siquidem affectus humanus vitæ correctioris promiſſa extorſit, non fides, non ſolida ulla doctrina verbo Dei ſulta ac ſtabilita. Ceterum ſi quis rationem naturalem exigat, nulla mihi videtur magis probabilis, quam quod ad morbo defunctos certatim confluant, congerones lepidi ac feſtini, illoſque ad jocos, luxum, laſciviam, delicias omneſque voluptatis illecebras invitent, incitentque, hinc comeſſationes ac ſoteria in orbem reducta, quibus adeptam ſanitatem illis gratulantur: quæ plerumque obſcœnis canticis perſtrepunt, dictuque pudenda ſpectantur. Hæc & pleraque alia facile ægrotum ac nutantem animum ſuique oblitum in deteriorem partem applicant. Hiſ adde (o) cibos delicatos ac delectabiles, qui adauctis humoribus lumbos ſtimulant, obſcœnaſque partes ſcalpturiunt ac tentigine afficiunt. Hinc ad luxum atque ingluviem, ad profuſas libidines, ad fœdos concubitus, ad enormes atque effrenes cupiditates reſeditus: Sic

(p) --- *Ad mores natura recurrit*

Damnatos, fixa, ac mutari neſcia.

Tanta eſt enim naturæ humanæ ad deteriora propenſio ac proclivitas, ut niſi Deus ſalutis noſtræ avidus, continenter aures vellicet, ac calamitate ſubinde nos exerceat, omnia in profundam oblivionem devergant. Sic juxta Eſaiam (q), *Tantum ſola vexatio intellectum dat auditui*: hoc eſt, Nemo niſi in-

N 2

gruen-
n *Quare quiſque fiat emendatior.* o *Cibi delicati libidinis fomenta.* p *Juvenal. Satyr.*

14. q *Cap. 29.*

gruentibus periculis, obortaque calamitate expergiscitur, atque aures arrigit: nec unquam frugalis ac moderati victus ratio in mentem venit; aut ulla subit aut concipitur emendationis vitæ cogitatio, nisi illata clade: aut cum febribus morbisque oppressos, gravissimis doloribus excruciaci nos contingat. (r) Nihil est autem quod hominem à Deo magis avertit, atque alienum efficit, quam rerum omnium affluentia ac prosperi successus. Afflictio una est, quæ ad gemitus ac suspiria, ad sanioris vitæ propositum nos vocat. Nec cuiquam persuaderi potest, displicere Deo vitam suam, mores, studia, instituta, nisi animus morore aliquo atque ægritudine, corpus morbis identidem affligatur; ita enim ad salutaria quæque monita ac vellicationes obsurdescit animus: sic mens peccandi assuetudine occalluit, ut mitiores castigationes vel respuat, vel non magnopere iis commoveatur, ne ulla resipiscendi spes se proferat, nisi acerbiora remedia admoveantur. Hinc illa Dei per Esaiam (s) comminatio: Quoniam populus non est reversus ad poenitentem se, ideo non est aversus furor ejus, sed manus illius adhuc extenta, ac denuo ad faciendum exporrecta. Similis est apud Hieremiam (t) querimonia: Frustra percussi filios vestros, disciplinam non receperunt. Rursus: (v) Percussi eos, & non doluerunt, attrivi eos, & reverterunt accipere disciplinam, induraverunt facies suas supra petram & noluerunt reverti, magnificati sunt, ditati, incrassati, impinguati, & præ-

te-
 r *Affluentia secordes & acediosos facit*
 s Cap. 5. & 9. t Cap. 2. v Hierem. 5.

terierunt sermones meos pessime. Quocirca Deus aliquando nos premit acerbius, quo ad frugem mentemque saniozem revocet. Sic (x) Alexander Macedonum rex, qui sibi divinos honores decerni passus est, sagitta percussus conspectoque effuse promanante sanguine, hominem esse se meminit, ac confestim ferociam fastumque remisit. Quo spectat illud Psalmographi: (y) *Humiliasti tanquam vulneratum, superbum: omne illius robur contrivisti.* Quamobrem cum res maxime secundæ existunt, omniaque ex voto atque animi sententia succedunt, ne quis prosperitate successuque nimio elatus se jactet insolentius, aut immoderate exsultet, sed quisque secum ipse expendat, ac meditetur res aduersas, damna, clades, pericula, calamitates, morbos, infortunia singulis momenti cuique impendere, eaque Deum homini nonnunquam inferre ad emendationem ac medelam, ad erratorum castigationem, & quo respiciat, certamque salutis fiduciam, erecta in Deum mente concipiat. Quod cuique testatum esse vult, ac nullos non attente observare, cum inquit? (z) *Sed dereliquerunt filii eius legem meam, ac mandatis meis non fuerunt obsequuti, visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata illorum, misericordiam autem meam non auferam ab eis, neque nocebo in veritate mea.* (a) Quibus palam facit, castigari nos ad emendationem, non ad interitum: quo domitis cupiditatibus, cohibitaque peccandi

N 3

li-

x Alexander sauciatus fragilitatem suam agnovit. y Psal. 88. z Psalm. 88. a Deus castigat ut emendet.

licentia, ad probitatem ac vitæ innocentiam, ad integros atque incorruptos mores quifque se conferat. Est siquidem Dei in nos animadversio, quoniam à paterno affectu proficiscitur, summi amoris argumentum, ac benevolentix testificatio. (b) Quem enim diligit Dominus, castigat, flagellat autem hominem quem recipit. Quos vero Deus patitur vagari licentius, ac vivere laxius omnibusque corruptelis involvi, nec tacito afflatu ab errore revocat, quoniam pro desertis habet ac destitutis. *Non visitabo, inquit, nec animadvertam in filios, ac filias vestras, eum fornicati fuerint, nec in sponsas, cum adulterio se contaminant*: ut sunt nonnullæ, quarum etiam nostra ætate edita sunt exempla, (c) quæ se aliis subjecerunt, antequam eum sponso, cui paulo ante solemniter se addixerant, congrederentur, ita ut illarum pudicitia à rivali ac competitore expugnata sit, ut alius quispiam illam delibaret, vulgo ajunt *gheproeft*, antequam peracta nuptiali pompa ac celebritate, in thorum genialem se collocarent, sponsum amplexuræ. Ita Deus irritatus scelerum continuatione, ac peccandi assuetudine, manum à percutiendo suspendit, ac sustinet illos labi ac corruere in omne dedecus, probrum, ignominiam, suisque desideriis obsequi: quo vivendi errore primum consequuntur turbulentam atque inquietam mentem, qua nihil homini obringere potest, aut calamitosius aut afflictius: deinde præter infelicem exitum ac mortem acerbam, in qua nihil habent,

b Proverb. 3. Hebr. 12. c Osea 4. d Adulteria notantur.

bent, quo se fulciant, sempiternam poenam
arque intolerandos cruciatus.

(e) Si quando itaque homini affluant res
domesticæ, opes, facultates, divitiæ, auri ar-
gentique immensa pondera, ædes splendidæ,
sumtuosa suppellex, vestes exquisitæ, quibus
omnibus cumulate fruitur, nunquam illi ex-
cidat illius memoria ac recordatio, cujus
munificentiæ hæc tam affluenter obtigerunt,
arque oblata sunt. (f) Nihil enim vitii habet
ædium ac villarum magnificentia, pecunia-
rum, prædiorum, latifundiorum, jugerum
possessio, modo usus spectetur & commodi-
tas: denique quod præcipuum est, & potissi-
mum exigitur, si erga Deum adsit gratitudo,
arque in tenuiores beneficentiæ. Commo-
nuit tale quiddam, ac sedulo inculcavit.
Moses (g) Judæorum ex Dei præcepto ac
traditione legislator, ne quis unquam ad-
mittat, ut in oblivionem is deveniat, cui nos
nostraque debemus: *Cum comederis, inquit,
& satiatus fueris, ciboque expletus denique
adificia splendida extruxeris, atque accumu-
laris tibi auri argentique vim, pecudes atque
armenta, omnibusque rebus auctus fueris, ob-
servato ne elevetur aut extumescat cor tuum,
& excidat menti tuæ Dominus Deus tuus,
omnium istarum rerum largitor.* Ne quoque
id exprobetur atque obiciatur ingratum at-
que obliviosum: Butyrum de armento, lac de
ovibus, cum adipe agnorum & arietum, me-
dullam tritici, & sanguinem uiscerum meracissi-
mum assatim illis Dominus attribuit: verum
ubi incrassatus est dilectus, recalcitravit, im-

N 4

pin-

e *Gratitudo erga Deum exigitur. f Divitiæ
non male, sed earum abusus. g Deuter. 8.*

pinguatus, satiatus, obesus factus, oblivioni dedit Deum conditorem suum, & ingratus fuit erga auctorem salutis suæ. Quapropter hujusmodi desertoribus, atroces minas ac terrores Moses (h) proponit, multasque clades atque horrendas calamitates illis obventuras denuntiat: quo ex his posteri documenta capiant, ac perspiciant, ut apud Hieremiam (i) Deus pronuntiat, qui in eodem argumento versatur, quam malum sit, quamque acerbum atque amarum, reliquisse Dominum Deum suum, nec ullum esse timorem, aut reverentiam erga ipsum, dicit Dominus Deus exercituum.

C A P. XXXI

Lapides seu gemma terra marique eruta, vel animantium corporibus exenta, qua vi ac facultate polleant, quave ratione aliquid efficiant.

GEMMIS ac lapidibus non deesse suos effectus, modo ne adulterini sint, ac factitii, cum ratio, tum experientia comprobant. Itaque annuli gestamen, aut monile non minus decenti quam efficaci gemma decoratum & oculos oblectat, ad spectuque gratum est, & vim salubrem in corpus exerit, idque non abdita solum occultaque proprietate, quam ab astris, ut Marsilius censet, consequitur, sed ab emanante virtute, effluxuque latenti, qua spiritus vitales afficit ac recreat. (k) Ut enim gemmæ ex ambiente aëre obnubilantur densamque auram con-

h Deuter. 22. i Cap. 2. k Simile à gemmis.

epiunt, atque halitus copiosos imbibunt. Sic etiam ex se invisibilem tenuemque vim ejaculantur ac vibrant. Quanquam enim res solida sit, calor tamen natus, denique contactus, attritus, confricatio vim qua imbuta sunt, elicit, cordique ac cerebro illam communicat. Eranon liquidem gemmam, quae vulgo (i) Turcosa dicitur, saepius mutari conspexi atque expalescere, nativoque colore destitui, ubi qui hanc gestat, languescit, aut valetudinarius existit, eandem rursus cum corpore reviviscere, ac colorem amabilem, nempe qualis est serenissimi caeli, caeruleum exhibere, ex nativi caloris temperamento. Nec est (m) ulla propemodum gemma, quae non mutationem sustineat, si homo vel intemperans est, vel non satis pro dignitate continentiam servet ac tueatur. Deperit enim illi vis insita, omnisque nitore sordescit ac obscuratur. Quo fit, ut qui se adulterio contaminant, thorumque legitimum ac genialem commaculant, tum qui vago sordidoque concubitu se polluant, nunquam speciosas nitidasque gemmas circumferant, sed fuliginosas & nubilas, tum quae inquinamenta contrahant ex foedo halitu, quae cum ab illis tum scortis emanant. Contrahunt enim aliquid vitii ex putidis corporibus, quae virus exhalant, illasque venenato halitu inficiunt: ut mulieres menstruo inquinatae speculi nitorem obfuscant. Ceterum si inefficaces essent gemmae, nulliusque effectus, non tam accurate, tantoque studio Moses (n) indumentum Pontificis,

N 5

i. Turcosa. m Impuri gemmas contaminant.
 n Exod. II.

cis, quod Rationale vocant, duodecim gemmis decorari præcepisset, quarum Ezechiel quoq; ac Ioannes in Apocalypsi meminertunt; in quibus non solum spectari voluit ornatum, ac colorum blandimenta, sed etiam vim mirificam effectusque varios atque admirandos, de quibus cum abunde multa alii, de lapillis nobis instituetur sermo, qui animantium alitumque ac piscium corporibus eximuntur, quorum plerique ventriculo, nonnulli capiti inhaerent. Eruitur autem ineunte autumno crescenteque luna ex hirundinis ventre lapillus, ab ea avicula (o) chelidonium dictus, qui præsentanea vi pollet adversus morbum comitalem: valde enim exsiccat, absumitque humorem tenacem ac glutinosum, qui huic morbo præbet seminarium. Est siquidem hirundo, cujus excrementa Tobix ademerant oculos (p), calidæ sicæque naturæ: quo fit ut in fornicibus ac concaemerata testudine ex udo mollique limo tam artificiose nidos suspendant & affigant. Contactu enim suo humorem absumunt, coguntque lutum indurescere. Hinc medici cataplasmata ex iis configunt, atq; hirundinum combustarum pulverem in discutendis gutturis anginaeque tumoribus efficacissimum experiuntur. Limaces (q) quoque ac grandiores cochleæ, lapillos nobis exhibent candidos, sublongos, scabros, ima sui parte concavos; quos è capite expressos, in multos usus reservare soleo. Urinam siquidem stranguriosis moliuntur, meatusq; urinarios lubricos efficiunt ac leniunt commi-

o *Chelidonium vel hirundinarius.* p Tob. 2.

q *Limacis lapis quo effectu polleat.*

nuti atque ex vino exhibiti. Concrefcit id genus lapidis ex liquore mucoso atque humore lubrico, qui humoribus facilem tranfitum perficit. Qua ratione & partui auxiliantur hi lapilli: dilatant enim laxantque locos atque uterum cogunt dehifcere. Linguz autem fubditus unus aut alter miram vim obtinet in cienda faliva. Quapropter aridis ac fiticulofis in ore volutandum precipio. Vdam enim efficit linguam, atque humore fluitantem fitimque ac calorem comprimit. Qua vi & cryftallus pollet, & fubinde aqua gelida maceratus ori immittatur. Ex herbis eadem præftant portulaca, cucumis, fempervivum, quæ vulgo barba Jovis dicitur. Proferunt & rubetæ, feu bufones (r) lapidem, qui nonnunquam ejus animantis imaginem repræfentat, verum annofæ funt, diuque in arundinetis vel inter rubos fentesque ac vepres delituerunt, antequam lapis in capite concrefcant, aut aliquam magnitudinem afequatur. Hæret atque affervatur in familia Lemniana bufonium lapis, qui magnitudine nucem avellanam fuperat, quem multoties expertus fum tumores atque inflationes à venenatis beftiis illatas difcutere crebro attritu contactuque. Habet fiquidem eam naturam, qua etiam beftia imbuta eft, ut omne virus eliciat confumatque. Si enim forex, aranea, vefpæ, fcarabæi, glires ulli parti infederint, damnumque intulerint, confestim à noftratribus ad hoc remedium concurritur, admotoque parti affectæ lapillo dolor mitefcit, tumorque fubfidit. Multa funt præterea

pi-

r *Lapis bufonis.*

piscium genera, quorum capiti lapides durissimi inhaerent, ut lupo marino (s), coracino, umbræ, lucio fluviatili (t), mugili, & quorum magna hibernis mensibus copia, callariis (v), quos Belgæ *Schelfisch* nomine indigerant, à scabra cute ac squamata. Nam qui colore cinericio, & corporis figura aselli (x) dicuntur, vulgo *Cabbeljan*, lapillis magna ex parte carere compertum est, præsertim qui in fœmineum sexum referuntur: nam ex masculorum capite exemi lapidem candidum ima parte carinarum. Omnium genera contrita, vinoque exhibita dolorem cholicum compescunt, ac calculum qui renibus infixus est, terunt ac comminuunt, non solum gravitate & pondere, ut quidam existimant, sed insita quadam vi, qua humorum collectionem dissipant ac discutiant. Carpionis (y) triangularis lapis tritus, sanguinis à naribus profluvium sistit ac cohibet, adstringendi ratione, quod etiam gustu percipis.

CAP. XXXI.

De somniorum eventibus & quatenus observanda, iisque adhibenda fides.

CVM olim incredibili superstitione ac vanitate, somnia observare, iisque fide re atque ad sensum adhibere soleant homines: Deus Opt. Max. qui neminem torqueri voluit anxiiis dubiisque rebus ac fallacibus,

quæ
s Zee-wolff. t Snoeth. v Schelbisch.
x Cabbeljan, y Carpioni à capite lapis
eximitur.

quæ animæ tranquillitatem perturbant, vetuit (x), ne quis in his observandis esset curiosus, ac temerarias interpretationes confingeret, eventusque ambiguos comminisceretur. Hujusmodi enim imposturis nonnullos desciscere à Deo, atque ad impios cultus devolvi. Quod (a) si Deus in somno mentes nostras in exquirenda illius voluntate oscitantes vellicat, animisque nostris salutaria, quæque illius verbis ac doctrinæ consentiunt, inserit: magni ea momenti esse convenit, summaque veneratione amplectenda; iis enim indicat, quid exigat, quidve à nobis præstari velit eorum, quæ vel illius splendorem illustrent, vel quæ ad nostrum commodum, proximique emolumentum spectant. (b) Ceterum illa etiam excutere atque observare fas est, nullaque lex vetat, quæ in naturalium rerum ratione consistunt, sic tamen ut non fixe ac stabiliter illis insistamus, cum plerunque conjecturæ opratum eventum non consequantur. Imaginationes siquidem, & quæ per quietem simulacra menti obijciuntur, ex spirituum vaporumque concursu atque agitatione excitantur, qui si crassi sint densique ac copiosi, aut nulla in somnia animo obversantur, aut confuse & obscure ea mens discernit ac dijudicat. Quod in temulentis fit, aut quos artus somnus ex lassitudine opprimit. Quo fit ut somnia plerunque turbulenta sint atque obscura. Cum enim ut Cicero (c) ex Platonis sententia differit, ea pars animi quæ ratio-

nis
 z *Levit. 19. Deuter. 13.* a *Somnia à Deo aliquando immitti.* b *Naturalia somnia observanda.* c *De Divinat.*

nis est particeps, somno sopita langueat, atque altera pars immoderato potu ac pastu sit obstupefacta, visa quædam obijciuntur tetra atque immania, ut cum aliquo misceri videatur, feras hominesque trucidare, atque impie cruentari, multaque facere impure cum temeritate atque impudentia. At qui moderato victu quieti se tradidere, ea parte animi, in qua ratio & consilium consistit, alacri atque erecta, corpore vero nec inopia defecto, nec satietate astlente oppresso; tunc eveniet, ut mens eluceat, & se vegetam acremque ad somniandum præbeat, ac visa tranquilla & veracia occurrant. Cuicumque enim operi interdium homo intentus est & occupatus, resolutio in somnum corpore, retractat, secumque versat atque agit. Quod cuique pro suo vitæ instituto evenire, hoc venusto carmine demonstrat Clau-
dianus (d):

*Omnia quæ sensu voluntur vota diurno,
Tempore nocturno reddit amica quies.
Venator defessa thoro dum membra reponit,
Mens tamen ad sylvas, & sua lustra redit.
Iudicibus lites, aurigæ somnia currus,
Vanaque nocturnis meta cavetur equis.
Gaudet amans furto: permutat navita mercet:
Et vigil elapsus querit avarus opes.
Blandaque largitur frustra sitientibus agris
Irriguus gelido pocula fonte sopor.
Me quoque Musarum studium sub nocte silentii
Artibus innumeris sollicitare solet.
Nec sane aliæ observantur animo cogitationes
aut simulacra, ubi corpus optime constitutum est,
quam diuturnæ actiones ac*

quo-

d Lib. 3. præfationis.

quotidiana munia. Quod si quando somnus nec perpetuus fuerit, nec placidus, sed inæqualis & interruptus, quem & insomnia à memoratis diuersa comitantur, ac minus consueta visiones occurrant: vel crassis, ut Plutarchus (e) ait, humoribus abundare corpus, vel spiritus intus turbatos esse declarat. (f) Sic temulenti ac febricitantes absurdis insomniis inquietari solent, adeo ut plerique horrenda spectra se videre imaginentur, lemures, striges, harpyias, & quod melancholicis peculiare, cadaverosas facies vultusque tetricos ac subtristes. (g) Quibus vero bilis flava redundat, faces, cædes, incendia, pugnas, rixas, jurgia mente concipiunt. Ut sanguinei tripudia, cantilenas, jocos, risus, ac lasciva quæque: pituitosi largam aquæ copiam. Quapropter medici non proorsus operam luserint, si subinde ab ægrotis, ac valetudinariis, sciscitentur, qua ratione iis nox transacta sit, quibus insomniis mens fuerit exagitata: illa siquidem morbos affectusque corporis indicant, atque humorum redundantiam commonstrant. Si quis enim somnibus cænoque volutari se somniat, fætidus putridosque humores in corpore coactos, indicium est. Si vero inter odoratos fragrantisque flosculos versari: synceros, parosque succos dominari argumento est.

CAP.

e De tuenda valetud. f Somnia ægrotum
& ebriorum. g Somnia varia pro humo-
rum redundantia.

CAP. XXXII.

De anno κλιμακτηρικῶ, hoc est, scalari & gradario, septimo & nono, quibus annis corpora hominum manifestam mutationem sustinent: senum potissime tertio & sexagesimo. Similiter de dierum criticorum ratione, hoc est, judiciis morborum, quibus Medici indubitanter salutem vel mortem aegrotis denuntiant.

Augustus Cæsar, teste Gellio (h), sibi gratulatus dicitur, suæque incolumitati abunde prospectum existimabat, quod ætatis annum tertium & sexagesimum evasisset. Is siquidem annus raro absque vitæ periculo transigi senibus solet: cujus in Belgica innumera exempla observavi. Sunt autem duo annorum numeri, septimus & nonus, qui plerumque rerum vitæque immutationem ac gravia pericula invchunt. Quo fit ut sexagesimus tertius (i), qui utriusque numeri multiplicatam atque invicem sibi connexam summam continet, non sine periculorum acervo ingruat; novies enim septem, & sexies novem, sexaginta tres conùtuunt, atque ob id climactericus is annus appellatur, quia à septimo orsus, vitam hominis, velut per gradus quosdam, peragat. Itaque omnes qui per septem, aut novem annos conflurgunt, decretorii dicuntur, in quibus magnam mutationem subeunt homines: nam vel calumniis impeti solent, vel gravissimis mor-

his
h Lib. 15. cap. 7. i *Annus sexagesimus tertius senibus suspectus.*

k Li
obser
riculo

bis divexari, vel periculis objici, vel denique aliquod perpeti detrimentum ac jacturam vel facultatum vel valetudinis. Hos ergo annorum decursus ac volumina in omnibus etiam aetatibus observare soleo, sic ut impubes atque infantes periclitari expertus sim circa annum quartum, septimum, nonum, ac quartum decimum. Omnis enim pueritiae, C. Celso teste (k), circa 40. diem periclitatur: deinde 7. anno, postmodum circa pubertatem. Plurimos autem novi, qui aetatis anno 1. & 20. sint periclitati, deinde 28. nec unquam post revolutum annum vel 7. vel 9. ab ancipiti morbo fuisse immunes: (l) qui annorum decursus tamen non nimis anxie ac superstitiose observandus metendusque sit viris Christianis: nihil tamen vetat circa ea tempora moderate, ac circumspice vitam victusque rationem instituire, ne qua humorum copia coacervetur, quae his annis fomitem ministret, morborumque seminaria praebet. (m) Qua autem ratione perillos annorum circuitus morbi plerumque inerudescant, à nemine hactenus explicatum est. Ego eo id evenire conjicio: quod certis annorum periodis corpus humanum magnam humorum collectionem ac redundantiam congesserit, quorum motu atque agitatione morbi excitantur. Cum enim natura ad immodicam repletionem devenit, ac conceptacula humorum plenitudinem perferre nequeant, in morbum

erum-

k Lib. 2. cap. 2. 1 Anni non superstitiose observandi. m Cur anni climacterici periculosi.

erumpere necesse est. (n) Quamobrem omne studium operamque conferre expedit ad materiæ exsuperantis evacuationem, quod semper vere & autumno, vel incisione venæ, vel purgantibus medicamentis moliendum est: hac enim ratione effeceris, ut post septennale curriculum, aut in quem alium annus climactericus inciderit, morbum non metuas, aut aliquam corporis immutationem pertimescas. Ex hac autem annorum observatione mos inolevit apud plerasque gentes, ut herus fundique dominus novos contractus ineat cum colonis septimo quoque anno. (o) Eadem ratione sylvæ ex salice, betula, populo alba & nigra, omnibusque arbutis, quæ udo mollique ligno constant, quarto quoque anno cædi solent: quæ vero ex dura materia consistunt, ut sunt quercus, ilex, robur, ulnus, fraxinus, septimo aut nono mutilari truncarique postulant.

(p) Non dissimili ratione dies criticos observant medici, quos si quis ex Hippocratis præscripto exacte ad calculum revocet, raro illum frustrari continget, aut in prædicendis eventibus à scopo aberrare. Est autem (q) Crisis subita in morbo, ad salutem aut mortem mutatio, quæ vel quarto, vel septimo, nono denique atque undecimo, decimoque quarto solet terminari: Non desunt, qui ad lunæ effectum dies decretorios referant. (r) Sic astrologi morborum judicia decernunt, cum luna consistit in gradibus,

qui
n Quomodo evitanda pericula anni climacterici. *o* Simile ab arborum putatione. *p* Decretorii dies. *q* Crisis seu iudicium de morbis. *r* Astra ad morborum judicia conferunt.

qui vel quadrante, vel diametro mundi à signiferi parte distant, in qua hærebat in morbi initio. Ceterum ad hos radios nunc segenius nunc maturius pervenit ob velociorem tardio remque cursum. Crisis autem non omnibus eadem ob diversas naturas hominum, atque ætatum, corporumque discrimen, ac radiorum qui à planetis aliis ad lunam deferuntur. Si decretorio die luna sit in domo sua, seu exaltatione cum Jove aut Venere, qui benigni sunt planetæ ac salutare, bonam fore crisin portendit. Si morbus in humorum plenitudine consistit: bonum est ipsam in radiis tetragonis seu oppositis decrescere. Quod si temporibus iisdem luna Soli jungitur, vel Saturno, ominosum est, morbi que vel periculum, vel longitudinem denuntiat. Quod si luna decrescens Saturnum comitetur incipiente jam morbo, aut illum diuturnum indicat, aut lethalem. Sin decrescente sidere id ipsum eveniat: cito discussum iri ægritudinem indicat, minimeque periculosam. Cæterum cum salutaria noxiæque astrorum signa negligi olim, tum non nimis superstitiose iis inharendum censeo, sed Hippocrat. potius observationibus insistendum, ut quæ mihi semper visæ sunt magis fidæ, minusque dubiosæ ac fallaces, modo quis exacte omnia expendat. Itaque ego hanc dierum criticorum rationem non tam in astra, quam in naturam morborum corporumque atque humorum qualitatem ac copiam refero. Natura siquidem cum morbo luctatur, eumque excussisse laborat, quæ si in retundenda morbi savitia torpescat, aut sit invalida, primo quoque tempo-

re, nempe vel septimo, vel nono, ad summum decimoquarto die confictus terminatur. (s) Simile enim quiddam iis corporibus evenit, quod urbi arctissima obsidione oppressæ, quæ cum non satis instructa sit commeatu, aliisque ad propulsandos hostes præsiidiis, ne minimum quidem insultum perferre potest, sed post unam aut alteram oppugnationem labascit, atque in hostium potestatem devenit. Et quemadmodum nonnunquam intermittitur assultus, impetrato aliquo respirandi spatio, ac rursus redintegratis viribus acrius pugna incrudescit atque intenditur: ita in acutis morbis usuvenit, in quibus observamus morbi impetum (t) ut tempestates ac sæviores ventos consulescere, sed denuo tanta violentia renovari, ut natura ægre subsistat, nec vita in septimum diem producenda videatur.

(v) Ceterum cum septenarii numeri vis & facultas in multis naturæ rebus sit animadversa, ac viri etiam ecclesiastici magnam virtutem illi subesse persuadeant: medicorum præcipue interest accurate illum observare. In secunda siquidem adversaque valetudine, in dierum, mensium annorumque decursu ac morborum judiciis magnum obtinere momentum, quotidiana experimenta commonstrant, sic ut etiam qui inedia mori soleant, septimo demum die mortem oppetant, aut ægre, si aliquid lambant ac deglutiant, in nonum vitam prorogare possint, sopitis extinctisque spiritibus ac calore humoreque vitali consumtis.

CAP.

s *Simile ab urbe obsessa.* t *Simile à tempestatibus.* v *Septenarius numerus sacratus.*

x Ma
iratis
stions.

CAP. XXXIII.

Qua ratione speculum objecta referat : Et quid studiosis, quique continenti intuitu oculos fatigant, nitidus speculi levor commodi praestet, tum qua ratione hebescentem visum restauret.

Specula quibus in luxum nostra abutitur Sxtas, formæque venustatem venantur mulierculæ (x), cum ex aduerso se iis communt ac poliunt, genasque atque oculos stibio facisque depingunt, in meliorem usum excogitavit solertis naturæ industria, nempe ut contemplemur assidua formæ humanæ dignitatem divinique opificij præstantiam. Quamobrem Plato salubri consilio (y) temulentos adhortatus est, atque iratos, ut sese in speculo identidem spectarent, confestim à tanta fœditate recessuros. Quod ipsum Socrates adolescentibus consulere solitus est, quo si essent egregia corporis forma, ac facie liberali, ne vitiis illam contaminarent: si vero deformi essent specie, ac statura minus decora, illam ingenii cultu, morumque honestate pensarent. Inventa itaque sunt specula, teste Seneca (z), ut homo seipse nosceret. (a) Multi enim ex his consecuti sunt sui notitiam, atque optimam vitæ instituendæ rationem: formosus, ut vitet infamiam: deformis, ut cognoscat vitia corporis redimenda virtutibus: juvenis,

ut

x Mulieres comendi studiosæ. y Ebriis iratis specula, objicienda. z Natural. question. lib. 1. a Speculi præcipuus usus.

ut admoneatur defluxuram ætate formam, eoque paranda viatica, quæ auget, non depopulatur senectus: senex ac rugosa anus, ut neglectis carnis illecebris, mortem imminentem meminerit. (b) Ex speculo itaque natura facultatem nata est, ut seipsam videat ac contempletur, inspectoque vultu, fronteque ac facie, quæ multarum rerum sunt indices, in sui consideratione versetur naturaque propensionem exploret. Ita enim futuri sumus proprii corporis physiognomones atque inspectores, nostraque vitia, si qua externus habitus demonstrat, poterimus observare, atque iis mederi. Sic scite Plautus in Epidico:

*Non oris causa modo homines æquum fuit
Sibi habere speculum, ubi os contemplant
suum:*

*Sed quò perspicere possint cor sapientia,
Igitur perspicere ut possint cordis copiam,
Vbi id inspexissent, cogitarent postea
vitam ut vixissent olim in adolescentia.*

Hoc itaque commodi præstat speculi usus, ut oculorum aciem ex continenti intuitu retusam exacuat, oculosque lassos restauret: colliguntur siquidem spiritus visorii, novisque à cerebro resilientibus recreantur. (c) Qua autem ratione speculum ex adverso imaginem referat, à plerisque dubitatum est. Alii enim in hoc simulacra esse opinantur, hoc est corporum nostrorum figuras à nostris corporibus emissas: alii imagines non esse in speculo, sed ipsa adspici corpora retorta oculorum acie, & in se rursus deflexa.

Ita-

b Ex speculo nostram conditionem exploramus. c Speculum quid oculis conferat.

Ita
radi
spec
ne
(d)
radi
tum
qua
tur
part
runt
per
imp
culo
gene
sulta
phic
per
in f
adju
caus
tuitu
que
coll
tur i
enim
que
imp
mod
etiar
mus
tific
null
d Sp
rat.
libra

Itaque specula res ostendunt per reflexos radios. Reflexio enim à denso est, ideoque specula posticâ parte plumbo obducta sunt, ne lumen per vitrum directe transmittatur. (d) Res vero opposita apparet, quod pars radii movens oculum dirigitur in oppositum, ideo totus radius velut in partem illam, quasi exporrectus accipitur, quo consequitur ut res oculis exhibeatur. Adversa autem parte corporis, non averfa, imagines referunt, quod species quæ à corpore solido per aërem manat ad speculi superficiem, simplex puraque est. Imagines itaque in speculo collucent, cum eo radii luminosi regenerantur: repercussi enim ad oculum resultant, in quo se conspicit, & figuram graphice expressam quisque intuetur. Non enim per speculum videmus, nec imago formatur in speculo: sed in oculo: speculum tamen adjuvat, cum visum referiat. Atque hæc est causa, cur exporrecti nocte lumen primo intuitu videamus, radiis retrocedentibus, seseque intuentibus, atque in se retortis. Hinc collige, cur partes corporis dextræ efficiantur in speculo lævæ, & è diverso. (e) Simile enim quiddam accidit, quod tabulæ massæque ceræ aut argillacæ, in quam si sigillum imprimas, illidasque in reflexu, contrario modo se partes exhibent. (f) Quod ipsum etiam in Typographicis formulis perspicimus, tum laminis affabre calatis, quibus artificiosa monochromata, hoc est effigies nullo pigmento, aut colorum fuce delineatas

d Speculum cur ex adverso imaginem referat. e Simile à sigillis. f Simile ex typis librariis.

tas exprimi videmus, quorum semper partes dextra sinistris correspondent. Ceterum qua ratione contingat solem in speculo aquis subdito geminatum conspici, quod etiam in nubibus fieri solet portentoso omine, ut imperiti quidam existimant, à plebique non animadversum est. Sunt enim qui existimant Caniculam, aut sidus aliud in confinio constitutum spectari, cum Solis splendor omnia astra stellasque ita obscurer, ut interdum conspici nequeant. (g) Verum duplex exhibetur Solis imago, primo aquæ, deinde speculi ratione. Aquam siquidem speculi naturam exprimere, omniaque auctiora efficere præter experientiam Virgilianus ille Corydon testatur (h):

Nec sum adeo informis, nuper me in litore vidi,

Cum placidum ventis staret mare.

Primo itaque speculi fulgor Solis formam reflexu ostendat, deinde aqua, à cuius superficie retorqueri Solis radios contingit. Par est ratio de face, candela, aut Luna speculo aquæ immerso opposita, quæ duplicem rei objectæ imaginem per reflexionem exhibet. (i) Sunt & in alium usum excogitata specula concava, quæ Soli opposita per reflexionem ignem flammæque eliciunt, ac stipulas, festucas, aliosque fomites ac nutrimenta arida succendunt. (k) Sic Archimedes hostium triremes urentibus speculis incendisse legitur. In illis siquidem reflectuntur omnes radii Solares extra locum incidentem,

g Sol geminus in speculo aquæ subdito.
h Eclog. 2. i Vrentia specula. k Archimedes memorabilie factum.

rem
obvi

Qua
nu
de
ob
qu

EX
in

tudin
Ars f
dicat
mnin
est, n

aut d
non
factu
arqu

non
quod
seu, t
gene

fxce

(l) f
excal

(m)

tis re
asper

is nu
conce
scrip

l Al

MIRACVLIS LIB. II. 303
tem, atque ad unum punctum concurrentes
obvia quæque inflammant.

C A P. XXXIV.

*Qua vi & facultate polleat aqua vite, seu vi-
num ardens & causticum, vulgo Bran-
dewijn, & quibus id tuto exhiberi possit:
obiter admirandi aliquot factitii hujus li-
quoris effectus.*

EXcogitata est superioris ætatis memoria
in usum ac commoditatem tuendæ vale-
tudinis secundæ, propulsandæque adversæ,
Ars stillatitia, qua ex herbis liquores ac me-
dicatos succos elicimus, quos tametsi non o-
mnino pares cum his effectus obtinere certū
est, nec tam efficaces, ut herbarum dilutum
aut decoctum, vel denique expressus succus:
non tamen prorsus rejiciendi, ut nonnulli
factitant, nec censendi omnino inefficaces
atque evanidi, cum illorum vis & qualitas
non penitus intercidat atque aboleatur,
quod ipsum cum plurima, tum aqua vitæ,
seu, ut vocant, ardens ac sublimata, quod ex
generoso nonnunquam vino, plerumque ex
fæce cujusque villi vapescentis per turbinem
(l) seu metam furnariam prunis moderate
excalesctam exprimitur, explorari potest.
(m) Illius siquidem vim mirificam in mul-
tis rebus sum expertus. Quamlibet enim
asperum intensumque gelu existat, liquor
is nunquam congelascit, nec in glaciem
concrescit aut cogitur, adeo ut atramentum
scriptorium, tum pleraque alia, quibus gur-
tas

l Alembicum vulgo. m Aquæ vitæ vis.

tas aliquot admitti contingit, nunquam frigore constringantur, idque ob extremam caliditatem ac tenuitatem qua est imbuta. (n) Quod si experiri velis, lycerane sit, an adulterina hæc quinta essentia: mantile aut linteum liquore illo madefacito, ac flammæ admoveo, si confestim inardescat illa so intractoque linteo, efficacissima est. Inflammescunt siquidem sudariola aqua hac macerata, at non consumuntur. Flamma enim leniter modo peplo incumbit, nec penetrat, sed lambendo absorbet cognatum sibi, ac familiarum ignemque naturæ liquorem. Quod si volæ manus non nihil imponas, admota ex ardenti papyro flamma: ardescit quidem palma, at manus non uritur. (o) Si vero succo malvæ aut mercurialis manus oblinas, inoffense citraque læsionem plumbum liquefactum tractare poteris, modo celeri motu id perficias. (p) Non est autem in rerum natura plumbo liquido, aut oleo fervido quid urentius adeo ut si cochlear stanneum aut plumbeum oleo ferventi aut plumbo liquefacto immergas, confestim liquefcat ac dissolvatur, quod in ferventissima aqua nunquam effeceris. Oleum enim & pingua quæque fervidissima fiunt, caloremque maximum concipiunt, sic ut plumbum citissime fluxile fiat, ac liquefcat pinguedinis admixtu, cum aqua prohibeat, quo minus calor in plumbum penetret; eoque fit, ut anguillæ in craticula tostæ, vehementer digitos adurant, si incircumspecte vesicare pergas; adhæret enim

n Aqua vite ut exploretur. *o* Plumbum liquefactum ut non urat. *p* Plumbum liquefactum & oleum fervidum urentissima.

pingue digitis ac cutem exulcerat : ardoreque vesicas ac bullas excitat. Cum autem (q) quatuor sint , quæ levitatis ac gravitatis ratione inter se certent , vinum , aqua , mel , & oleum : horum omnium levissimum , minimique ponderis est vinum ardens , quod oleo admixtum fluitat , summasque partes subit , oleo in imas subsidente. Est enim illi profus excocta terrea omnis concretio , totaque illius substantia ignea , aëreaque effecta est. Proximum huic levitate est oleum , præsertim (r) ex lini & sesami semine expressum , quod nunquam præter cæterorum oleorum naturam , frigore indurescit propter mollitiem atque insitam caliditatem. Huic liquor succedit ex virentibus herbis ignis vi extractus , & vinum defœcatum , quod minimum dulcedinis admixtum habet. Nam vinum exoticum illud , quod bastardum , & quem nos seropon , aut zerapium vocamus , omnem liquorem gravitate superat , ita ut dolia illo liquore oppleta demergantur. Aqua cœlestis , modo ne sit turbida , ejusdem fere cum vino ponderis est , nempe ea quæ mense Majo cœlitus delapsa in multos annos reservatur. Mel vero iis tertia parte ponderosius est. Nullus itaque liquor , qui in aliquem usum corpori humano adhibetur , aqua vitæ , quæ sic appellatur , quod vitam fulciat , seniumque remoretur , aut levior , aut penetrantior , aut quæ omnia à putredine , aut corruptione magis præservet ac tueatur. Cujus usus sic inolevit apud Belgas , ut liberalius quam valetudini commodum est , assu-

O 2

mant.

q Quatuor levissima inter liquores. 1 Oleum
lini & sesami non congelascit.

mant. Neque enim omnibus, aut quovis tempore ejus potus æque salubris est: macilentis siquidem sicæque naturæ hominibus, denique æstate usus ejus admodum perniciosus est, adurit enim corpore atque humorem nativum depopulatur. (s) Obesis autem corporibus atque humidis, quique pituitosis humoribus redundant, nihil incommodat: nam & humores excrementosos concoquit, & corpora à lethargo, atque apoplexia, morbisque frigidis vindicat ac tuetur, quapropter hibernis mensibus moderatum illius usum concedo, nempe sesquidrachmam, quæ cochlearis mensuram implet, exquisitè zacccharo edulcatam, adjectoque exiguo panis primarii bolo, quo minus vi adurenti cerebrum narsque feriat, aut hepatis noxæ aliquid penetrabili ferventique calore inferat. Foris vero admotum nervis ac musculis, membrisque algore oppressis auxiliatur, omnesque affectus dolorificos, qui in frigidis humoribus consistunt, compescit ac discutit vi calorifica, ac celeritate penetrandi. Quin & apoplecticis loquelam restituit, si seminis erucæ & aceti scyllitici momentum illi commisceatur. Quod si id genus factitii vini bis aut ter in alveum stillatium immissum ignis vi extrahatur, incredibilem vim penetrandi consequitur.

C A P. XXXV.

Argenti vivi prodigiosa vis & natura, quod Belgis à mobilitate Quicksilver dicitur.

Duo constituta sunt in natura rerum principia, ex quibus constanter eximis

s Vinum ardens quibus usui.

tertz visceribus omnia metallorum genera,
 quorum (t) sulphur, ut pater omnia efficit
 ac molitur: argentum vivum ut matris vice
 fungens, ea ex se laborari patitur ac produci;
 primum auram, mox argentum, deinde ig-
 noble quodque metalli genus, ut stannum,
 plumbum, æs, cupram, ferrum, omniaque
 cum suis primordiis affinitatem ac naturæ
 cognitionem habent. Singula enim igni li-
 quefcunt, atque ad opus quodque ductile
 accommodari possunt. Hydrargyros autem,
 hoc est, aqueum istud argentum ac fusile,
 qua vi & facultate polleat, cujusque qualita-
 tis sit particeps, frigidæne an calidæ, varie
 inter se disceptant Medici. Sunt qui frigi-
 dum & humidum esse contendunt; argu-
 mento quod tactu miram frigiditatem mem-
 bris inferat, eaque in stuporem ac paralyfin
 adducat: alii calido siccoque affectu esse sta-
 tuunt, quod penetrabili vi conspiciatur, adeo
 ut incisa vena eorum, qui semel atque ite-
 rum ex morbo Venereo inuncti fuerunt, ar-
 gentum vivum emanasse conspectum sit:
 quod ego fieri crediderim, non ex insita aut
 genuina caliditate, sed quod rebus quibus-
 dam urentibus vel exstinguatur, vel admi-
 sceatur, quibus retundi solet atque hebe-
 tari frigida humidaque qualitas, atque ignea
 quædam induci. Est siquidem pulvis quidam
 in usum Chirurgis circumforaneis, præci-
 pitatus dictus, quod opus suum celeriter ac
 præcipitanter peragat non sine gravissimo
 corporis incommodo: ardentem enim vim
 ac deleteriam hujusmodi præparandi ratione

O 3

ad.

t Sulphur & argentum vivum metallorum
 principia. v Pulvis præcipitatus.

adsciscit ex Chalcanti, aluminis, & salis nitri mixtura. Ceterum cum argenteus hic liquor dissipatus ac divulsus, ita rursus coëat, sibi que cohæreat, atque in se conglobetur, ut non sit tractabilis, fingique possit, nec ullis medicamentis misceri, nisi illius mobilitas cohibeatur, excogitavit industria humana aliquot rationes ac modos, quibus id effici possit, ejusque agilitas domari. Inter quos ille securior est magisque innoxius, qui saliva hominis perficitur, cui momentum cineris, aut pusillum triturae ossis sepia admixtum est. Est autem sepia (x) felis marina, cujus osse candido & friabili utuntur aurifices, carne lubrica, sanguine qui atramenti usum præbeat. Ceterum hoc admiratione dignum est, quod cum omnia, quæ ex terra eruuntur, quamlibet ponderosa sint, huic metallo innatent, chalybs, ferrum, plumbum, atque ænea quæque; solum aurum subsidit, ab eoque absorbetur, atque argenteo colore imbitur, qui non nisi igne elui potest, sic enim in fumum resolvitur, atque in auras evanescit, teterrima odoris fœditate, non sine gravi astantium noxa, ut quibus membra obstupescant, nervique emolliantur: quod fere in his spectamus, qui deaurandis vasis argenteis occupati sunt: (y) neque enim argentum auro obdaci incrustari que potest nisi argenti vivi ministerio, quo uno obsequiosum fit ac tractabile: nam cum omnia metalla respuat, solo auro afficitur, eoque se commiscet, fingique patitur. Sic sæpe experimentum feci in argenti vivi sel-

qui-
 x Felis marina. y Nihil absque argento vivo inauratur.

quilibra, duas plumbi libras innatare, auri vero denarium, vel etiam scrupulum, quæ tertia drachmæ pars est, demergi. Ex omnibus autem metallis ægerrime adhærescit argento, ægre admodum plumbo, difficillime ferro, æri mediocriter. Hujus argenti vivacissimique liquoris conditionem aliqua ex parte æmulatur plumbum liquefactum. Omnia siquidem illi innatant, ferrum, silices, testæ ac pleraque alia quæ igni non liquefiunt, naturaque sunt fluxili ac fluida: nam cum plumbo liquido nihil sit magis fervidum, aurum, argentum, stannum illi innatant quidem, sed confestim, ut cera, diffuunt ac dissolvuntur. In eo quoque argento vivo affine est, quo in planam tabulam effusum, guttis hinc inde dispersis, illam lubrica humiditate non imbuit, nec tabellis inhæret, sed incredibili agilitate motuque instabili rursus coit, ac globuli in sese confluunt, ac conglomerantur, eo quod materia illis densa sit, coacta, solida, ac continuata, eaque densitate, ut nihil æris in se contineat. Quo fit, ut non solum ponderis ratione, sed quod nihil æreæ substantiæ in se contineat, in imum devolvitur. Sic (x) Agallochum seu lignum aloës licet leve sit, nec ullius ponderis, subsidit tamen atque aquæ immersum in profundum labitur, quod compactum sit, nec illi quidquam inane insit.

z Lignum aloës licet leve, demergitur.

CAP. XXXVI.

*Qua ratione in salis inopia carnes, aliqua
edulia à putredine conservari possint. Ubi-
ter salis acetique vis mirifica.*

Salis conditura quantopere nobis usui sit
& necessaria, nemo est qui nesciat. Nam
præter id quod sal esculenta quæque sapida
efficiat, gustuique ac palato gratissima, cibi-
que aviditatem incitat, tum omnia à putri-
lagine vindicat ac tuetur, præsertim (a) cui
omnes limosæ sordes excoctæ ademptæque
sunt. Sic enim micanti colore splendet, et
illoque tuto condiri quæque possunt, atque
in multam ætatem asservari: absorbet enim
consumitque excrementitium omnem hu-
morem, ac cogit densatque carnes, ac salfa-
menta quæque, ne quid ex ambiente aëre pu-
tredinis subire possit. Ceterum mirum cui-
que non immerito videri potest, (b) fœcun-
ditatis atque expugnandæ sterilitatis quan-
dam vim inesse salis: denique agros quosdam
feraces illius conspersu efficit, quod à vero
non esse alienum experimento compertum
habeo. Obesæ siquidem mulieres, quæ magna
ex parte effoetæ sunt, moderato illius in con-
dimentis usu fœcundæ fiunt, ac conceptui
idoneæ, abstergit enim omnem uliginem, vul-
vamque plus satis udam ac madidam exsic-
cat, efficitq; ut genitale semen facilius utero
minus lubrico adhærescat: aridis autem
mulierculis & quibus uterus torridus est,
ut fundus & terra siticulosa, humectantia

ex-
a *Quod salis genus optimum. b Sal fœcun-
ditatem confert.*

exhibenda: nam salsa ac acria respuunt. Viris quoque lumbos incitare, movereque téniginem Belgæ commonstrant, qui cum salitis astatim utantur, impense salaces existunt. Sic frequens marinorum piscium esus, omniaque testacea, ostrea, gammari, locustæ, cancri, cochlex, conchæque marinæ libidinem concitant caliditatis mordacisque naturæ ratione. Quâ de causa Ægyptii, Plutarcho teste (c), à sale omnibusque salitis abstinerunt, quod salem Venerem irritare persuasum haberent. Itaque insipida potius sumenda existimabant, quam condimento omnium suavissimo uti, qui mihi nimis superstitiose id observasse visi sunt, nec satis valetudini consuluisse, cum à corporibus hominum putrefactionem sal arceat, humoremque alienum atque adscititium consumat: adde quod fecunditatis progignendæque sobolis genuinam quandam vim insitam habeat, qua conjugalis fœderis societas stabilitur. Expergeficit enim animi vigorem moderatus ejus usus, ac non solum in amplexu, figendisque oculis, sed in omnibus negotiis obeundis reddit alacriores & erectiores: fecunditati autem auxiliari vel illud argumento est, quod immensa vis murium foricumque in marinis navibus enasci soleat, & quod mulieres salinarum continenter pruriant, multarumque prolium sint feraces: ut quibus nautæ ac piscatores in portum delati sunt adjumento, qui strenuè rerum surarum satagunt. (d) Hac inducti ratione in nonnullis regionibus coloni, ju-

O 5

men-

e In Sympos. d Sal agros & jumenta fecundâ præstat.

mentorū pabulo nonnihil salis inspergunt, quo sint ad cibum avidiores, atque ad subeundos labores, gignendumque magis acres & erecti. Agris quoque sterilitatem eo expugnant, ubi plus satis palustres sunt atque uliginosi. Cæterum si oppida, arcesque obsidione oppressas hujus penuria laborate contingat, (e) Salsugo ex aqua marina conficienda, quam tum demum efficacem experieris, cum ovum aut succinum, quod vulgo ambra dicitur, in illa fluitet. (f) Huic in conservandis eduliis viribus proximum est acetum, at vi non tam diuturna; nisi enim post aliquot menses priori effuso, recens conditiis rebus infundatur, mucore limoque obducuntur. Qua autem vi & facultate polleat, cum ex multis, tum maxime ex eo experiri licet, quod (g) ovum in acerrimo aceto triduo maceratum, aut plus paulo, in eam teneritatem testa mollescat, ut velut tenuis membrana, per annuli angustiam adigatur. Coticula quoque, aut filex aceto septem dierum spatio domitus, digiti attritu in pulverem resolvitur. Hinc Hannibal, quum Alpes sibi pervias faceret, atque Italix inhieret, ferventi aceto saxa dissolvere ac dissilire coëgit alterius oculi jactura; tanta est enim ac tam penetrabilis aceti vis, ut saxa corrodant ac comminuat, cujus aliquando experimentum feci in gemma atque unione seu margarita, sed non admodum sumtuosa, ut erat Cleopatrx Ægyptii reginx, quam illa aceto immersam ac liquefactam (nam (h)

ejus

e Salsugo. f Aceti vis. g Acetum ovum consumit, ac cotem dissolvit. h Margarita aceto macerata liquefcunt,

ejus vis aspera in tabem margaritas resolvit) absorbit. Simili ratione venenis resistit, ac pestilentis morbi contagia repellit, sic ut consulte mihi facere videantur qui grassante morbo populari moderatum aceti usum sibi familiarem reddunt. Dissipat enim ac discutit vitiosum aërem, & si quid in corpus haustum est, prohibet humores infici ac putrescere. Sic qui venena ore emungunt, ac fordida vulnera exsugunt, aceto acri os colluunt. Verum illud studiosè observandum est, ne nimius ejus sit usus, atque immodicus: nam cerebro siccitatem infert, ac somnum excutit, quapropter aquæ rosacæ nonnihil admisceri jubeo ac paxillum vini Rhenensis, crociq; momentum; sic enim minus incommodi caput accipit. Eiusdem fere naturæ sunt, parique affectu, quæ impense acida sunt atque acerba, ut (i) mala citrea seu medica, tum quæ vulgo Aurengia, & id genus pomi, quod ovali forma limonis nomine passim innotescit, cui tam acidus inest atque excedentis naturæ succus, ut si huic malo per horas aliquot aureum nomisma inseras, imminuto accisoque pondere illud eximi deprehendes. Ut autem ista perfici contingit vi algifica, ac frigore penetrabili, quod æque ac calor adurit: sic (k) aqua ardens in præservandis rebus est efficacissima, siquidem carnes ac pisculenta quæque illa imbuta, à putredine tuta sunt, ac vermiculis intacta. (l) Cuminum vero, modo ne desit illius copia, & (m) caros, vulgo carvi, post salem præsentanea sunt in præ-

sex-
i Limonis succus corrosivus. k Aqua ardens.
l Cuminum. m Caros.

servandis eduliis, si illis confricatur recondantur, exsiccandi ratione; adeo ut illi qui crebro iis utuntur, palleſcant, atque exſangues efficiantur, quod humorem omnem nativum depopulentur. (n) Mel quoque, & quæ (o) ſyrupus dicitur, ſapore melleo, licet nonnihil ad atrum divergat, ut (p) Paſſum quæ (q) Aroba Hiſpanis dicitur, nonnullam etiam vim obtinent præſervandi præſertim cæraſa, pruna, perſica, uvas, omneſque fructus arbuteos: quod ipſum etiam in (r) Omphaſio, quæ Agreſta vulgo dicitur, expertus ſum. Omnium autem efficaciffime, ſi (s) cuiuſque generis fructus in olla ſeriatim collocatos, eaque accurate operculo obducta ac pice ita oblita, ut nihil vel aëris vel aquæ ſubingredi poſſit, in putei profundum demergas, elapſo anno omnia recentiffima invenies, ſaporisſque eximii. Cum enim ab ambiente aëre, omnique vitioſo halitu ſint remotiſſima, non eſt qui corrumpi poſſint. Humiditas ſiquidem omnia putredini obnoxia efficit, qua ſublata, inductaque ſiccitate, non facile quid tabeſcit. Sic (t) Merluæ, quæ nobis *Stock-viſch* vocatur (nam *Salpa* alius eſt ab illo piſcis) tum alii plerique vento indurati, in aliquot annos aſſervari poſſunt, quemadmodum & panis biſcoctus, qui nunquam muceſcit, quod omnis humiditas excocta ſit. Intenſus itaque calor, atque frigus, quoniam ex æquo qualitatem ſiccam inducant, corpora ſervant imputrida.

Hinc

n *Mel.* o *Syrupus.* p *Paſſum.* q *Aroba.*
 r *Omphaſium,* Verjays. s *Fructus putei*
immerſi, atque in olla reconditi, diu conſervan-
tur. t *Merluæ,* *Stock-viſch.*

Hi
 bus
 offe
 am
 ac
 ſca
 in c

Pa
 m
 p

M
 pler
 tum
 ac m
 ſun
 mor
 riza
 eſt,
 ac c
 tem
 fiat
 thyr
 nem
 ſom
 nale
 conſ
 gine
 inci
 lori

v G
 x F

Hinc elice, qui fiat (v) ut hybernis mensibus, geluque rigido atque aspero, minimo offentaculo crus frangi soleat. Siquidem ex ambientis aëris siccitate os fragile efficitur ac rigescit, cum id statu cœli humido lente-
 scat, ac flexile fiat. Quod ipsum observamus in candelis ex cera sævoque confectis.

CAP. XXXVII.

*Pallide mulieres rubicundis, macilentæ obesis
 magis salaces, magisque viri desiderio
 pruriunt.*

Mulieres illæ magis fervidæ sunt, acresque in Venerem, magisque avidæ ex-
 plendæ voluptatis, quibus plus caloris insi-
 tum est, quod fere usu venire solet pallidis
 ac macilentis, quæque subfusco colore exsi-
 stunt; habent enim illæ partes genitales acri
 mordacique salugine imbutas, quocirca ir-
 rigari humectarique postulant: atque hinc
 est, quod æstate x) foeminae magis pruriant,
 ac concubitum appetant avidius, cum eo
 tempore iis calor augetur, flaccidus autem
 fiat viris ac languescat. Qua ratione ruta,
 thymus, & pleraque impense calida, libidinem
 in viris extinguunt, ac uentem in
 foeminis. In illis siquidem humorem semi-
 nalem depopulantur ac desiccant: in istis
 consumta supervacua humiditate atque uli-
 gine, incalescit uterus, atque ad libidinem
 incitatur. Quæ res efficit, ut vino, quod ca-
 lorificum est, assatim impleri is sexus cupiat.

Obe-

v Gelu opportunum ad crurum fractionem.
 x Fœmine æstate salaciores.

Obesæ autem & rubicundæ mulieres, quia affluentiori humore perfusæ sunt, semenque genitivum dilutum habent, cupidine languida, magisque sedata existunt. Itaque delectum viros habere convenit, nec cuivis temere ac præcipitanter dexteram injicere. Quisquis enim gracili atque extenuato corpore, vergentique ætate ac devexa, eam nactus est, quæ assidua prurigine uritur, quæque lassata non satietur, carnificinam sibi paratam meminert, quæ identidem incrudescit, ac magis magisque exasperatur: cum viro tanquam hirudo & sanguisuga continenter adhæreat atque affixa sit, nec patiatur defesso atque exhausto ullas inducias constitui, aut tantisper intermitteri congressum maritalem, dum vires collegerit, ac robur virile inflauratum sit.

CAP. XXXVIII.

An affluenter atque avide, an sensim ac parcissimè, nonnullisque intervallis, urgente siti vel in mensa accubitu, bibendum sit.

PRæcipua tuendæ conservandæque valetudinis ratio in cibi potusque temperantia ac moderatione consistit. Quam autem alias de sicco alimento ac panis esu abunde à nobis tractatum est, de potione, & quo cuique modo ac mensura eam adhibere conveniat, dicendum putavi. Principio sanis non potest certo aliquid ac determinate præscribi. Quandoquidem plerique diversæ potandi consuetudini adsuæti sunt, quam citra valetudinis jacturam ac detrimentum

mu-

y Ebr
z Sim
tu abst

mutare nemini proclive est. Optimus ac securissimus bibendi modus pro sua cuique ætate, pro temporum ratione, pro inveterata inolitæque consuetudine, pro vini vehementia ac viribus decernitur. Sic potus vel vini, vel alterius liquoris sitienti præscribatur ad desiderium redimendum, & ut cibus in sicco ne sit, nec fluitet, sed moderate potu madescat. Subinde itaque modicisque intervallis corpus potione refocillari debet, ac cibus superinfuso liquore identidem macerari, quo commodius peracta concoctione venas subeat atq; in corpus digeratur. Omnis ebrietas præsertim jugis ac continuata, Dioscoride teste (γ), perniciosa est, quoniã nervi copioso vino diebus singulis obsessi dant manus, totiusque corporis compago solvitur. Quapropter moderatam esse decet omnis liquoris, qui temulentiam infert, potationem, in eaque (α) salsamentarios ac lanios nos imitari par est, qui ubi recondunt in frustra concisa carniū pisciumque partes ac segmenta, salsuginem per singulos ordines ac series infundunt, digestaque sale condiunt. Sic nos quoque, modo valetudini consultum cupimus, cibum decenti ordine ac quantitate ingestum, potu ubi res poscat, irrigabimus. (a) Inchoata autem cœptaque concoctione ventriculum potu fatigare noxium est, interpellat enim ac remoratur naturæ facultates ac functiones, quibus operi insistit, cibumque concoqui atque elixari prohibet. (b) Ut enim ollæ ac lebetes

de-
 y Ebrietas Dioscoridi detestata, lib. . . cap. 7.
 z Simile à lanis. a Incepta concoctione potu abstinentum. b Simile à re culinaria.

deservescunt, atque ebullire desinunt offusa aqua gelida, sic ventriculus affluenti portione turbatus ab incepta concoctione desistit, feriusque munia sua exsequitur, ac minus exacte cibum concoquit, ut qui ante legitimum tempus inconcoctus, vel in venarum angustias, vel intestinorum laxitatem propellatur, quo fit ut cibi usus fructusque homini pereat atque ex viscerum obstructione, quæ humorum putredinem inducit, morborumque ac febrium seminaria acciti contingat. Quod ipsum iis quoque evenit, qui inter initia, primoque mensæ accubitu avide se potu ingurgitant. Prolui enim confestim alimenta contingit, nec diu stomacho inhzere. Quamobrem consultum arbitror (c) inter edendum non confestim nec avide, sed sensim ac paulatim bibendum, quo commode utraque misceri queant parique concoctione perfici, illis præsertim, qui meatus amplos habent, venarumque conceptacula laxa. (d) Qui vero eâ utuntur edendi consuetudine, ut ad prandii medium à potu sibi temperent, affatim bibere debent, quo potus penetret, ac per cibum undique diffundatur: his quoque, qui ex febre æstuant, potusque refocillari gestiunt, affluenter bibendum, verum non impigre, nec rapim, sed sensim longoque ac productiore haustu. Sic enim ventriculum ubertim humectat, nec potus confestim in vesicam delabitur. Modicus siquidem potus, nec sitim restringit, nec calorem reprimit, sed magis adauget. (e) Ut

enim
 c Sensim non avide bibendum. d Quibus
 affatim bibendum. e Ab officina fabri-
 li simile.

enim carbones fossiles in fabrorum vaporario humentibus scopis subinde irrigatz inflammescunt ardentius, sic pariori potu accenditur, non sopitur febrilis calor, maiorque excitatur bibendi aviditas. Qui vero ex lassitudine æstuque siticulosi sunt, iis sensim ac placide sedanda sitis. Sic enim liquor magis adhærescit, omnesque partes aridas humore imbuit. Cæterum huic argumento annectere visū est, illos, (f) qui vel ex febrī hectica, vel phthisi tabescunt, atque ex morbis extreme macilenti sunt, cibum solidum magis commode deglutire, quam ullum liquorem. Pondus siquidem, cibi que gravitas vias jugulares dilatat meatusque gulæ pervios facit, sic ut minori negotio delabatur, quod potus efficere nequit: cum enim partes ductusque gutturis, qui hujusmodi officiis sunt destinati, collapsi sint ac subsederint, sic ut latera utrinque se premant; potus propter tenuitatem, & quod nihil adferat ponderis, illos ægre dilatare potest, atque inoffense permeare, nisi bibant affluentius: hac siquidem ratione dehiscunt fauces, ac potus defluit. Simile quiddam evenit paralyticis, & qui apoplexia feriuntur. (g) Spiritus enim cum tenues sint ac subtiles, non facile à cerebro ad nervos penetrant. Quo fit ut motus sensusque illis eripiantur, humores vero qui membra nutriunt, pondere ac gravitate viam sibi sternunt, aditumque sibi ad partes corporis patefaciunt. (h) Sic radii

sola-

f Cibum aliquando commodius, quam potum deglutiri. g Spiritus non eque ac cibus ad nervos penetrat. h Simile à sole & grandine.

solares caliginosum densamque nubem dif-
fecare nequeunt, cum grando facillime id
efficiat. Quocirca non est, quod quisquam
miretur, quæ fiat ut paralytica membra nu-
triantur, cum sentiendi movendique facul-
tate sint destituta: per latas siquidem vias
membra alimenta suscipiunt, suaque cras-
sitie sibi viam faciunt, quod ipsum spiritus,
tenuitatis ratione, facere non possunt: (i)
nervi itaque orbatu spiritu animali, membris
motum sensumque adimunt, sed si per alias
vias, quam per nervos nutriuntur, nempe
per venarū rivos ac sanguinis conceptacula,

C A P. XXXIX.

*Quæcunq; propere ac festinanter maturefcunt,
vel justam longitudinem assequuntur, cele-
rius intercidunt, nec diuturnam etatem per-
ferunt: quod infantes ac stirpium aliquot
genera commonstrant.*

UT (k) in arboribus omnisque generis
stirpibus quæ spectatissime adolescunt, at-
que ante legitimum tempus, consuetumque
morem maturitatem assequuntur, cito inter-
cidunt ac confestim elanguescunt: ita quo-
que in humanis ingeniis & corporibus, si
quæ naturæ dotēs ac munera speciosius ma-
turiusque se proferunt, minus diuturna esse
solent ac festinantius dilabi. Non subest e-
nim solida vis, nec penitus firmis radicibus
nituntur, eoque non temere ad frugem de-
veniunt. (l) Sic infantes, qui citius dentire
in-

i Nervi motu & sensu præditi. k Ab arbori-
bus simile. l Dentatos nasci, ignominiosum.

incipiunt, ut sunt, qui ex uteri latebris dentati prodeunt, celerrime dentes excutiunt. Prima enim illa dentium series ob nervorum, quibus devinciuntur, molliem minus stabilis est, minusque firmiter infixæ. (m) Similiter qui citius ingrediuntur, ac pedibus insistant, invalidis minusque firmis cruribus esse solent. Contra vero qui tardius seriusque incedunt, ingressu utuntur firmiori minusque lapsanti. Quod ipsum etiam observatum est in his qui præmature loqui, vocemque formare incipiunt, postmodum hæsitantius loqui, minusque articulate ac significanter proferre verba. Itaque melius est omnia cunctantius procedere, tarda que incrementa suscipere. Siquidem cum natura suas vires ac facultates cumulatus, quam par est, in membra profundat, efficitur ut ætatis accessu desit, quod illis impertiat, Quo fit, ut illæ partes deterius sua munia ac functiones exsequantur: ut quas nullis viribus aut alimenti consuetudine fulciri contingat. In omni quoque stirpium genere ac fructibus observamus (n) serotina quæque diutius asservari: quæ vero festinantius maturescunt, flaccida vietaque fieri ac putredini obnoxia. (o) Celerius liquidè occidit festinata maturitas. Quocirca minus nobis probari solet in adolescentibus præcox ac præmaturum ingenium, tum pleraque naturæ munia, aut corporis animique dotes, quæ præter vulgaram consuetudinem, aut quam ætas fert, præstantius se proferunt. Tales enim minus vitales conspici solent, morteque

pro-

Præcocia cito evanescunt. n Serotini fructus diuturni. o Properata minus solida.

properata confici. Quæ de re exorta est proverbialis sententia apud Belgas, omnia festinantius procedunt, (p) *Het gaeter al voor xynjaer alleene.* Quo designant præter solitum, contraque communem temporis cursum, rerumque ordinem ac rationem pleraque evenire aut perfici, desumpta translatione ab infantibus, qui, nedum exacto anni curriculo, pedibus insistent, nulliusque fulti adminiculo hinc inde discursitant, quod postmodum languide perficiunt, atque ab incedendi consuetudine desistant.

CAP. XL.

Alimenta aliquando vitari ac venenati aliquid contrahere ex bestiolarum infessu incubituque. Deinde humanis corporibus ex diffusis in illa sordibus simile quiddam innasci, nempe mures, forices, glives, ranas, rubetas: ejusque rei exempla.

Non solum vitiosi virulentique humores ex corruptis alimentis corporibus innascuntur: sed præter aliquot lumbricorum differentias varii quoque generis animalcula in viscerum latibulis pullulant. Observatum est enim nostra memoria dissecto mulieris cujusdam corpore bestiolas exemptas foricibus muribusque non absimiles, (q) quas natura ex sordido aliquo excremento, quo alimenta erant imbuta, produxisse videtur. Calor siquidem natus in materia

p. Proverbium triviale in pueros premature agiles. q. Animalculorum in corporibus origo.

illam elaborandam occupatus, non aliam speciem, quam pro subjectæ materiæ ratione effingere potest: itaque insita vis naturæ sui generis animalculum efformat, ac molitur; humida illa substantia opifici obsequente ad sequaci. Compertum est enim animalcula domestica catellos, feles, mures, sorices, quibus glires dicuntur, atque id ranarum genus, quod bufones vocant, & rubetas, quum passim oberrant, cellasque promptuarias depopulantur, (r) aliquando excremento seminali commaculasse esculenta, quæ cum homines à sordibus non abluant, vel frustibus arbuteis putamina, membranasque ambientes non adimant, ex illa uligine, quæ cibariis incumbit, dapesque polluit ac fœdavit, tale quiddam progeneratur. Quod si ex putredine limaces, cochlex, mures: ex fimo bubulo scarabæi, fuci, vespæ, ex aëreo modore, humoreque roscido, erucæ, papiliones, formicæ, locustæ, cicadæ, progerminant: cui absurdum videri poterit, in corporibus hominum ex simili causâ tale quiddam generari? præsertim cum efficacior hic ratio subsit, quæ huic rei causam præbet ac seminarium: illa siquidem jam memorata ex putrilagine, non semine, licet illi facultate & viribus respondeat, cognataque sit atque affinis, pullulascunt. Ista vero quæ in humani corporis latebris animantur, ex vitali humore, vivoque animante profluxerunt. (s)

Non itaque alienum à ratione, aut anile videri debet hoc, quod tractamus paradoxum, cum tamen multa conspiciamus *αὐτόματα*, hoc
 r *Bestiola ex sordibus generate.* s *Animalia sponte, nulloque semine nata.*

hoc est, sponte, nulloque animantis congressu ac concubitu enata, idque ex humore quem circumfusis aëris calor spiritu vitæque imbuunt. Quam numerosa enim præter immensos terrarum tractus spatiosissimi altissimique Oceani gurgites piscium genera profundunt, atque in hominum commoditatem usque proferunt. (1) Nihil enim mari fecundius, quod crassioris sit substantiæ, ac spiritu calorifico undique suffusum. In quo cum multa ex semine, tum pleraque nullius pars complexu atque adminiculo propagantur. Sic testacea omnia primum ex limoso udaeque uligine nascuntur, tum omnes lubrici pisces, præsertim anguillæ, quæ postmodum mutuo complexu multa sui generis examina procreant, (v) Aphix minutissimi pisces ex spuma maris apud Batavos copiose generantur, ubi post diuturnas siccitates copiosi imbres ingruunt. Siquidem cum ostia Mosæ ac Rheni assiduo Oceani influxu salefcunt, æstivis præsertim mensibus, flumina illa affluentem pluviâ diluta atque irrigata, pisciculis hujusmodi undique scatent, qui ubi grandescere incipiunt, inuito complexu profleritati insistent. Cum itaque multa atque admiranda natura rerum, cujus vis Dei munere undique diffusa est, moliatur: nemo anile deliramentum existimet, prodigiola quædam in corporibus effigiari, cum ligno vermiculanti ac carioso, multisque rebus inanimis teredines agilesque vermiculi in-nascantur, quod æstate in caseis multisque eduliis perspicimus, quæ vermibus undique

scatent. *Quare mare piscibus fecundum. v Aphix vulgo Spierinck.*

scatu
ceribe
rum,
mant
coal
insol
vimu
gios
roties
formi
æstivi
consp
Neapo
conta
nis n
nullo
nec ab
abluc
scabi
multi
ri. N
habitu
iis nat
nec de
patric
inferr
rium,
derasa
quisit
ipsum
omnia
tiam

x Ap
y Ge
nascun
ti dey

scaturiunt. Adde, (x) quod ex sordidis ulceribus ac vomicis, unguium, pilorum, testarum, officulorum, lapidum fragmenta eximantur, ex humorum putridorum concretæ coalita, quin & vermiculos caudatos, atque insolita forma bestiolas vomituejectas novimus, præsertim in his, qui morbis contagiosis oppressi erant, in quorum lotio multoties innare conspexi minuta animalcula formicis affinia, aut iis præsertim qui (y) æstivis mensibus in aqua cœlesti volutari conspiciuntur, quorum nemo non morbo Neapolitano, lueque Venerea fœde erat contaminatus. Huc itaque spectat narrationis nostræ series, ne quis incircumspecte, nulloque delectu cibos ingerat sordidos, nec ab iis, quæ foris accidunt expurgatos, ablutosque. Quod cum plebeii negligant, scabie & pruriginosis pustulis infici solent, multisque vitiis ac cutis affectibus deformari. Neque enim eo conspiciuntur corporis habitu & constitutione, ea formæ dignitate, iis naturæ dotibus, ea ingenii dexteritate, nec denique valetudine tam inculcata, qua patricii ac generosi plerique qui nihil mensæ inferri patiuntur, ne panem quidem primarium, nisi extima crusta accurate deputata ad derafa, reliquoque eduliorum apparatu exquisitè decentique munditiè instructo. Quod ipsam non improbo, modo excluso luxu omnia ad frugalitatem, victusque temperantiam referantur. (x) Ita enim institutam

ha-

x *Apostemata rudera ac pilos profundunt.*
 y *Gout-wormen aquæ cœlesti æstate innascuntur.* z *In victu mundities salubritati devincta.*

326 DE OCCULT. NATURÆ
 habere decet vitæ victusque rationem proce-
 res aulicos , ut omnia ad salubritatem , ad
 decus , ad honestatem morésque inculpatos
 spectent, sic, ut fortunæ splendor, rerumque
 successus atque affluentia , quæ Dei Opt.
 Max. munere obtigit , non luxui ac profu-
 sioni , sed moderationi ac temperantiæ sub-
 serviat. Quare exemplar iis exprimit (a)
 invictiss. Hispaniarum atque Angliæ Rex,
 totiusque Belgicæ illustriss. Princeps Philip.
 qui propter amplissimas naturæ dotes , divi-
 num quoddam virtutis simulacrum mortali-
 bus exhibet. Cujus majestati ac magnificen-
 tiæ adjumento sunt tot præstantissimi he-
 roës , quorum auctoritate & consilio floren-
 tissima regna , ultroque oblata à parente
 optimo Carolo Cæsare latissimæ ditiones
 stabiliuntur.

C A P. XLI.

• *Solis Lunaque vis & natura in constituendis
 excitandisque tempestatibus. Quid denique
 aura , aërisque mutatio in corporibus ani-
 misque hominum ac spiritibus efficiat. Obi-
 ter unde oceani fluxus refluxusque ac reci-
 procatio , quæ diei naturalis spacio bis
 conficitur.*

CERTA minimeque ambigua serenitatis,
 vel pluvix , ventorumque signa exhi-
 bent (b) solis lunæque radii, qui varios sub-
 inde colores sibi adiscunt , vel ex situ loci
 cœlique ambitu quem permeare solent , vel

a Philippî Regis laus. b Solis & lunæ ef-
 fectus in inferiora.

ex o
 quo
 radi
 obtr
 cuti
 vana
 ter p
 state
 statu
 prov
 mult
 plexu
 rerum
 natur
 quoq
 virib
 temp
 aëris
 anni
 alioq
 nubil
 homi
 dedit
 mensi
 sunt a
 Discu
 que sp
 aëris
 anime
 carmi
 Ver
 Mu
 Den
 c Varg
 tus cœ

ex objecti natura, vel re quapiam illis offusa: quos si accurate observarent, qui imperitæ rûdique plebi atque aniculis prognostica obtrudunt, non ita hallucinari illos ac cæcutire contingeret, nec credulam turbam vanâ spe ludificari. Ex his enim indubitanter prænuntiari possunt imminentes tempestates ac turbines, & quis futurus sit cæli status, ex quo vel uberem rerum copiam & proventum, vel penuriam consequimur, multaque alia quæ eleganti carmine complexus est Virgilius: (c) qui cum fuerit in rerum cognitione versatissimus, omniaque naturæ opera exacte sit persequutus: animos quoque hominum aliqua ex parte illorum viribus effectibusque subjicit. Siquidem pro temporis ratione, pro occasu siderum, pro aëris ambientis qualitate ac quadripartita anni vicissitudine homines aliter afficiuntur, alioque modo constituti sunt. Sic (d) cælo nubilo auraque densa ac caliginosa, terricî homines existunt ac subtristes, somnoque dediti: sereno vero cæli statu, vernisque mensibus quum omnia frondescunt, alacres sunt atque erecti, rebusque jocosis intenti. Discutit enim humorum fuliginem, crassosque spiritus, qui mentes nostras obnubilat, aëris amœnitas, spiritusque exhilarat, atque animo lætitiâ inserit. Quod venusto hoc carmine expressit Virgilius (e):

*Verum ubi tempestas & cæli mobilis humor
Mutavere vias, & Iupiter humidus Austris
Densat, erant quæ rara modo & quæ tarda
relaxat:*

P

Ver-

*c Virgilii laus ob rerum cognitionem. d Stat-
tus cæli animos immutat. e Lib. 1. Georg.*

*Vertuntur species animorum, & pectore
motus*

*Nunc alios, alios dū nubila ventus agebat,
Concipiunt, hinc ille avium concentus in
agris,*

Et læta pecudes & ovantes gutture corvi.

Exiliunt enim paulo ante cohibiti spiritus
aura placida ac suavi, spiranteque Favonio
recreantur. (f) Ut enim fumi ac vapores
releratis ædibus, ostiisque patefactis, im-
misso undique aëre, atque externis flatibus
dissipari solent, omnesque porticus ac vesti-
bula situ pedoreque obducta perspirari; ita
in corporibus humanis omnes graves halitus
& si qua corpori mephitis inhæret, aut mor-
ror animi, discuti contingit atque eventila-
lari. Itaque non internæ modo causæ, in-
fitique humores ad sanitatem vel morbum
sunt adjumento, sed externi quoque side-
rum concursus, atque aëris auræque consti-
tutio ac ventorum qualitas, varias subita-
que mutationes hominum corporibus inse-
runt, quod singulis momentis in se quisque
experiri potest. (g) Quis est enim, ut ani-
morum affectus præteream, qui imminente
tempestate aliqua aërisque intemperie, tri-
duo etiam antequam ingruat, puncturas in
membris non percipiat, ac dolores pulsati-
les, nervorum contractiones, palpitationes,
affectusque alios dolorificos non persenti-
scat? Clavi siquidem, calli, verrucæ, cicatri-
ces, glandulæ, nodi, denique si quid luxa-
tum, ruptum, fractum, convulsam, solutum-
que fuerit in aliqua corporis parte, omnia

*f. Simile ab ædibus situosis. g Corpus aëri
constitutioni obnoxium.*

futu
sine
nre
que
runt
incipi
Inte
li, ag
bris
enin
temp
quæ
bror
sunt
ac sit
ctus
nave
bunt
ti si
ti su
com
aëris
ferri
ferio
Hæc
in h
quæ
deoq
cunc
dine
sant,
ries,
curra
h Va
i A
Lud

futuram tempestatem præfagiunt, quod non sine acerbissimo cruciatu iis potissime usuvenire solet, qui aliquid latentis occultiorisque morbi ex scortorum contagio contraxerunt. (h) Hi enim ubi venti rigidi spirare incipiunt, doloribus promptius infestantur. Intenduntur enim nervi ac rigescunt musculi, agitatique vitiosis humoribus qui membris infixi sunt, acerrime cruciantur. Subest enim illis partibus intemperies quædam tempestatem externæ cognata ac familiaris, quæ carnificinam quandam in intimo membrorum recessu exercet. Qui vero inculpato sunt corporis habitu, firmaque valetudine ac stabili, nihil incommodi, nullosque affectus sentiunt. (i) Ut enim sutiles quassæque naves ac rimosæ, citius tempestatem succumbunt, ita morbosa corpora, quique vacillanti sunt ac dubia valetudine, omnibus expostiti sunt injuriis, omnibusque obnoxii incommodis. Siquidem oborta vel levissima æris intemperie, dolores illos intensos inferri contingit, aut ubi (k) Sol ac Luna inferioribus aliquam mutationem inducunt. Hæc enim sidera præ cæteris vires suas non in humana modo corpora, sed in terrena quæque exserunt, quorum vis tanta est, adeoque se in immensum porrigit, ut quæcunque cœli ambitu continentur, suum ordinem ornatumque ac decus ex iis capessant, ac consequantur, omnisque rerum series, atque anni tempora horum arbitrio decurrant. Et quanquam superiorum astrorum

P 2

po-

h Valetudinarii aura mutationem percipiunt.
i A navibus quassatis simile. k Solis &
Luna vis in res inferiores.

potentia non sit inefficax, Solis tamen beneficio maxima quæque perficiuntur. Is enim hunc orbem præcipue exornat, omniaque concinne disponit ac moderatur. Hujus opera propagantur sata, ac fruges mature-
 leunt, cunctaque incrementa ac progressus suscipiunt,

(l) *Atque in se sua per vestigia volvitur annus.*

Magna sane & Lunæ opera in rerum natura apparent, verum Solis effectibus posteriora. (n) Solis enim beneficio illa fruitur, lucemque ab illo sortitur, sic ut tanta illius pars illustretur, quantum Sol suo splendore irradiat: deficit autem lucisque expers redditur, ubi terræ interventu lux illi intercipitur. Tunc autem potissime in terrena vires suas explicat, cum vel Soli ex adverso opposita impletur, atque orbiculata efficitur, vel ubi primum illi conjungitur: his enim dierum spatiis auferunt segetes, conchyliæ turgescunt, venæ sanguine, ossaque medullis implentur. Quo fit ut concubitus iis temporibus minus officiat. Et quoniam omnia humore imbuit, fit ut carnes radiis illius expositæ tabescant, atque homines somno vinoque sopiti, pallorem capitisque gravedinem contrahant, ac morbo comitiali afficiantur: relaxat enim nervos, ac cerebrum plus satis humectat, mentique vi algifica stuporem infert. (n) Oceani quoque æstus excitare, causamque reciprocandi illi præbere, non est quod quis ambigat. Siquidem cum perspicimus silenti
 at-

l Georg 2. in Oppositio plenilunium, conjunctio novilunium facit. n Æstus Oceani causa.

atque obscura Luna, eaque vel medio orbe dissecta, vel in cornua falcata, sive augetur & minuat, nullos propemodum fieri aquarum concursus, nec in ullam altitudinem attolli Oceanum, quæcunque etiam littora alluit: Rursum (o) ubi cum sole congregitur, atque innovari incipit, aut in orbem circumducta plena conspicitur, maximos excitari ætus, fluctusque attolli in immensum; quis alio, quam in Lunæ motum fluxum refluxumque Oceani referat? (p) Ut enim magnes ferrum allicit, sic sidus hoc terræ proximum, mare attrahit, concitatque. Nam cum Luna oritur, Oceanus circa illas plagas devolvitur, nempe Orientales, partesque Occidentales deserit: quando vero ad Occasum vergit, in illis partibus crebescunt fluctus, in iis vero, quæ ad Ortum spectant detumescunt, idque affluentius vel parcius pro incremento defectuque lucis, quam lunares radii exhibent Oceano. Si cui libeat in Oceano Gallico, nostroque mari, quod se ad Septentrionem porrigit, locorum tractus ad spatia orasque regionum metiri, & quos ætus littora perferant observare, luce clarius perspiciet omnia Lunæ motu adspectuque perfici. Vbi enim hoc sidus exoriens diversas plagas ac climata collustrat, cursumque suum per cæli meatus prosequitur, eo ætum fluxumque directo deferri contingit, quo radios dirigit, & quas terræ partes ac littora ex adverso sibi oppositas respicit. (q) Ut enim Sol ex humenti gramine humorem elicit, multamque aquæ vim

P 3

ex

o Luna mare concitat. p Simile à magnetis vi. q Simile à solis vi attractoria.

ex mari, stagnis paludibusque absorbet, unde pluviarum origo existit, ut denique multæ herbæ, quæ hinc Heliotropia dicuntur, Solis vi ac calore qui humorem allicit, circumaguntur, ejusque iter ab ortu in occasum expansis patulisque flosculis comitantur: ita Lunæ vi Oceanus modo in hoc, modo in illud littus impellitur, eoque se inclinat, atque in illam oram decumbit quo sidus feratur. Cujus rei aliquod dabo specimen, ac quorundam locorum, urbiumque ac littorum, quæ mare alluit, exempla proferam, Principio quo omnia exacte percipi queant, hoc axioma seu pronuntiatum subjiciendum putavi: (r) Lunam semper averfis à Sole cornibus, si crescat, ortum spectare: si decrescat occasum, qui triduo plerumque in coitu morata demum lucefcit, ac falcata emicat. Singulis vero diebus ab incremento à Sole remotior ad septimum usque augefcens medio orbe divisa spectatur: eaque pars illustratur, quæ Soli in Occidentem delato opponitur, illa opaca quæ Orienti obversa est. Semper enim Luna crescens Solem Occidentem sequitur, supraque nostrum horizonta conspicitur. Vbi vero decrefcit, Solem præcedit, illique prævia est, ac supra horizonta antelucano conspicitur, ea semper parte illuminata quæ Solem respicit: eoque efficitur, ut pars incurva, atque in cornua falcata semper à Sole averfa sit, globosa vero atque in gibbum sinuata, adverfa, Solique exposita. Quarto autem & decimo die cum ex diametro Soli opposita est, plena perficitur, ipsaque oritur, ubi Sol in Occiden-

tem

z *Lunæ decursus.*

tem
Soli
piat
na
tero
dias
pars
ratis
cuti
mo
octo
que
cit
den
mar
cres
rotu
vite
tuu
tion
ejus
reli
clin
sem
vini
nul
ver
exp
tion
to,
cres
tun
nor
im

s M
na

tem declinat. Quo fit ut undique illustretur, Solisque splendorem quaque versum recipiat. Decimo septimo die cum Sol oritur, Luna in Occidentem depressa conspicitur. Altero & vigesimo die Sole emerſo Luna medias fere cœli regiones pervagatur, eaque pars, quæ ad Solem fertur, lucida est obscuratis reliquis. Deinceps cum singulis diebus cursum suum prosequitur, octavo & vicesimo demum die & tertia ejus parte seu horis octo, totum Signiferi circulum absolvit: atque ut annum Sol, ita Luna mensem conficit immutatione per septimanas illi accedente: nam utrumque tempus & post primam apparitionem in dimidium orbem accrescit, & quo inde plenum efficit, atque in rotundum circinatur, septem diebus absolvitur, qui geminati quatuordecim constituunt. Simili modo si inde cum æquali portione divisa est, ad secundam divisionem ejusmodi rationem subduxeris, & hos dies reliquosque, cum plane ob oculos Luna declinata est, septem invenies. Quare (s) mensem à Luna immutari perspicuum est, quam vim illa à solis adſpectu consequitur, ex se nullis facultatibus ac viribus imbuta. Vbi vero cum sole congressum init, aut undique exposita face illustratur, vehementes mutationes terræ marique inferuntur: argumento, (r) quod ventos impetuosos excitet, crebrisque fluctibus littora pulset. Observatum est autem nostra memoria minimo annorum intervallo jam quartum increvisse in immensam altitudinem Oceanum, totamque

s Mensis à Luna Belgis nomen accipit. t Luna quando tempestates concitet.

Belgicam dissipatis divulsisque aggerum mobilibus miseranda clade oppressam, idque hibernis (v) mensibus, quibus vis Lunæ in concitandis fluctibus, ciendisque tempestatibus quam æstivis acrior, sic ut semper aquarum concursus ac redundantia vel in novilunium, vel plenilunium inciderit, illaque regiones ac climata omnium primo damno oppressa sunt, in quæ aspectus influxusque sideris proxime ferebatur; mox cum aliis littoribus se obverteret, illis quoque aquarum violentia atque inundatio illata est. Hinc Flandri Oceani sævientis incommoda primum sentiunt, ac periclitari incipiunt, proximè Mattiaci, qui Zelandiæ insulas occupant, mox Brabanti, ac modo hi, modo illi portus, fidæque alioqui ac tutæ navium stationes undarum vi premi solent, sideris motu in certos regionum tractus converso. Exasperant quoque maris sævitiam Cori ac (x) Circii, qui ex solstitiali occasu impetuossissime in terras decumbunt, marinasque aquas longe lateque in continentem provehunt, sic tamen ut modo in hanc, modo in illam terræ partem volvi fluctus contingat, ac subeunte quaque regione suas vices pro locorum distantia atque interstirio, celerius tardiusque æstum concursumque maris perpeti. Quæ ut cuique exacte innotescant, tempore paulo altius repetam. Quo die Luna nova conspicitur, quæ semper Occidenti incumbit, quod eo Sol inclinatur (y), cujus fulgore splendescere incipit, & quo plena efficitur;

co-
v *Inundationes ineunte hyeme incrudescunt.*
x *Circius, Noord-west. y Oriens occidenti obvertitur.*

eodem æstus excitari diffundique observa-
 mus, potiusque primum vicinos ad certam
 altitudinem impleri, ac deinceps versus O-
 rientem ad obvia quæque loca deferri, sic ut
 subsequenter diebus hora una tardius se-
 gnusque Oceanus moveri incipiat, quod si-
 dus indies ab illo fiat remotius, ac versus
 meridiem ortumque elatum à Sole longius
 recedat. Verbi gratia, Porrum Ictium sive
 Caletum, tum Slufas, quæ urbecula est in
 Flandriæ confinibus sita, Brugis contermi-
 na, nova plenaque Luna summo æstu implet
 hora plus minus undecima, ea parte illustra-
 ta, quæ in Austrum reflexa est: Arnemudæ
 ac Metelliburgi tractus hora secunda seu
 noctis seu diei, Zirizeæ hora tertia, Luna
 in occasum brumalem seu hibernum con-
 versa, à quo Africus (a) fiat & Sol Capri-
 cornum subit, Bergis sesquihora aut duabus
 serius, Antuerpiæ ac Dordraci Luna inclina-
 ta in Equinoctialem occidentem, à quo Fa-
 vonii seu Zephyri spirant hora propemodum
 sexta, Mechliniæ octava, sic tamen ut modo
 tardius, modo properantius mare influat,
 aëre vel tranquillo, vel ventis incitato. Et
 cum sex horarum spatio versus occasum fer-
 tur, totidem horis refluit ac subsidit, usque
 dum sidus nostrum conspectum egressum iis
 oriatur, qui adversum nos urgent vestigia:
 tunc siquidem denuo exæstuat. Cum vero
 Luna mediæ noctis lineam attrigerit, inde-
 que ad nostrum hemisphærium devenerit,
 rursus in se fluctus residunt. Itaque obser-
 vandi locorum situs, & ad quam cœli pla-
 gam spectent, metiendique regionum tra-

ctus, atque iis assurgentis labentisque sideris
 cursus accommodandus: hac enim ratione
 proclive admodum erit, cuique regioni flu-
 xum refluxumque assignare. Ceterum ne
 quis cornua spectanda sibi persuadeat, cum
 ab illa parte nullos affectus obtineat, sed
 gibbam devexamque quam Sol illustrat, ea
 siquidem pars quæ Soli terræque obversa est,
 (b) aquam allicit, illosque portus ac statio-
 nes maris affluxu implere satagit, quos è di-
 recto splendore suo irradiat. Eo siquidem
 Oceanus confluit, quo Lunares radii impel-
 lunt. Interim hæc meminerint, qui navigio
 iter aliquo instituunt, cum Luna oritur, ac
 se primum in nostro hemisphærio conspi-
 ciendam exhibet, si pars quæ à Sole illustra-
 tur, in ortum radios reflectat, in his terra-
 rum partibus quæ in ortum vergunt fluctus
 in summum excrevisse: rursus si Austro vel
 occidenti se obvertat, illæ partes æstum per-
 ferunt, exhaustis exsiccatisque Orientis. Ita-
 que si quis ab ortu vel æquinoctiali vel bru-
 mali à quo Euronotus & Subsolanus spirant,
 in occidentales regiones properat, alto ma-
 ri, summoque æstu in tractus inferiores de-
 vehi tempestivum erit: Verbi causa, A Mech-
 linia, Antuerpia, Dordraco, Bergis, Breda,
 Boscoducis, Delphis, Gouda & si quæ loca
 ulterius sita sint, pleno jam jamque refu-
 xum minitante mari, navem conscendere
 expedit. E contra si quis ab Occidente ver-
 sus Austrinos sinus tractusque Orientales
 cursum instituit, portu vacuo, æstuque ad-
 ventante, ac remeantibus fluctibus in altum
 deferri debet, sic ut pro locorum ratione

b *Aspectus Luna portus æstui implet.*

obse
 plag
 stati

De L
 pr

L
 quæ
 dicit
 gine
 ritus
 turb
 tur,
 prim
 quæ

Quo
 cens
 natu
 con
 ebr
 te,
 eju
 ex p
 ad c
 stati
 olec
 quin
 om

e Qu
 fluc

obseruet Lunæ decursum, & in quas cœli plagas se reflectat, quasque oras ac portuum stationes respectet.

C A P. XLII.

De Lactuca natura ac viribus, & quibus illa proffit vel officiat.

Lactuca in acetariis frequentius assumpta, nisi (c) erucam ac nasturtium, tumque Ptarmicæ prorsus affinis, Drago vulgo dicitur, admisceas, oculis officit, ac caliginem infert; incrassat enim densatque spiritus visorios, atque humorem crystallinum turbidum efficit, nisi vino ejus vis retundatur. Veteres hanc non initio cœnæ, nec primis mensis inferebant, sed postremo, quod Martialis indicat:

*Claudere quæ cœnas Lactuca solebat avorū,
Dic mihi cur nostras incoat illa dapes?*

Quod ipsos non citra rationem factitasse censeo, cum enim frigida humentisque sit naturæ, à cœna assumpta efficacius somnum conciliat, vini fervorem reprimat, atque ebrietati obsistat, inducta cerebro humiditate. Nostra vero ætas salubrius existimat ab ejus esu cœnam auspiciari. (d) Siquidem cum ex prolixiori prandio exigua fere esse soleat ad cibum aviditas, mos inolevit, ut in ipso statim accubitu fastidienti stomacho lactucis oleo acetoque conditis appetentia exciteretur: quin & illum usum lactuca præbet, ut ante omnem cibum in venas delata sanguinis

fer-
c Quibus retundatur lactuca frigiditas. d Lactuca ante & post cœnam sumenda.

fervorem reprimat, atque hepatis cordisque calidam intemperiem mitiget, adeo ut immodicus ejus usus Venerem coërceat, ac concumbendi desiderium extinguat, ut cucumeres, pepones, portulaca, camphora. Quamobrem affluentius iis præscribenda, qui cœlibatui addicti sunt, ac pudicitiam illæsam tueri cupiunt, quo prurire utrique desinant: iis vero (e) quæ matrimonii capistris sunt alligati, non prorsus respuendus est ejus usus: cum cerebrum illorum aliquando ex immoderata Venere contingat ficescere. Verum calorificis herbis retundi debet ejus frigiditas, ne semen genitale plus satis diluatur, atque ad progignendos liberos fiat inefficax, parumque idoneum.

C A P. XLIII.

De Hippolapatho herba, vulgo Patientia.

CVM multa sint Rumicis seu Lapathi genera, duo potissime in esum expeti solent, (f) Oxalis vulgo Acedula, vel Acetosa dicta, quæ in acetariis appetentiam acuit, ac nauseam discutit, tum à magnitudine Hippolapathon. (g) Est autem olus culmosum, foliis amplis ac prælongis, caule, ubi maturuit rubicundo, radice flavescenti. Ejus esse facultatis hanc herbam experior, ut carnes, atque edulia quæque quamlibet annosa ac pervetusta hac elixata tenerescant, atque esui reddantur apta. Cum enim lubrica sit humentisque naturæ, durissima etiam

e *Lactuca quibus usus.* f *Oxalis, Zurckel.*
g *Hippolapathi descriptio.*

vel bubulam, vel gallinaceam mollit ac macerat. Quocirca apud veteres frequens ejus usus erat, quod cibos concoctu faciles præstet alvumque molliat. Ejusdem cum hæc facultatis est Atriplex, & quæ à spinoso semine spinacia dicitur, Lampsanæ Dioscoridis affinis, quam designasse puto Martialem, cum inquit:

Vtere lactucis, & mollibus utere malvis.

Denique Horatium (h):

--- lecta de pinguiſſimis,

Obliva ramis arborum,

Aut herba lapathi præta amantiſ, &
gravi

Malva ſalubres corpori.

C A P. XLIV.

De Salivæ hominis effectus.

Saliva jejuni præsertim hominis nulla cibi sporusque qualitate diluta qua vi polleat, quibusque viribus imbuta sit, varia experimenta commonstrant. Nam (i) lichenas, mentagram, impetiginem, variolos, serpiginem, omnisque generis pustulas abstergit. Et si cui parti corporis virulentæ bestiolæ infederint, crabrones, scarabæi, bufones, aranæ, tum aliæ pleræque quæ suo contactu tumores dolorificos atque inflammationes inferunt, illius confricatione omnes affectus subsidunt ac discutuntur. Insuper & scorpiones interimit, aliasque venenatas bestias conficit aut saltem insigniter lædit. Insitum est enim illi latens quoddam virus ac venenosa

h Epod. lib. Ode 3. i Salivæ vis & effectus.

nosa qualitas quam partim à dentium sordi-
 bus atque uligine, partim (k) ex humoribus
 vitiosis consequitur. Ad os siquidem ac fau-
 ces fumi ex his emanant, ac sputum aliena
 qualitate imbuunt, quo fit ut nonnunquam
 saporem amarum, vel acidum, vel subdulcem
 salivæ inesse percipiamus, quemadmodum
 & sudori: Atque hinc est quod jejunis os
 impense olidum existat, atque halitus gra-
 veolentia obvios quosque feriant inficiant-
 que. Restagnant enim evaporantque è cor-
 pore, tanquam ex palude quadam limosa
 vapores tetri atque insuaves, qui cum vene-
 ni naturam obtineant, salivæ fontes vitiant.
 (l) Est autem liquor hic qui ori innatat, lin-
 guamque humectat, aut cibum irrigat, nihil
 aliud quam pituitosum quoddam excre-
 mentum, quod in ventriculo ex alimento-
 rum succo conceptum, ad cerebrum defer-
 tur, atque hinc ad linguam faucesque corri-
 vatur: Quo fit, ut (m) quibus stomachus,
 pituita redundat, os quoque salivosum sit,
 atque humore immodico perfundatur; qui-
 bus vero præcordia æstuant, ac febrili calore
 torrescunt, lingua omni prorsus humore de-
 stituta est, atque ut terra nimis solis ardori-
 bus adusta, finditur. Cum itaque salivæ
 qualitas effectusque ex humoribus emergat
 (ex illis siquidem illam naturæ facultas eli-
 cit, (n) ut ignis ex herbis stillatitium li-
 quorem) facile iniri ratio potest, quare tam
 prodigiosa efficiat, rebusque nonnullis per-
 niciem adferat. Quod si sani hominis sali-
 va

k Sudor. & saliva ex humoribus vim sortiun-
 tur. l Saliva quid. m Quibus os siccum vel
 odum. n Simile ab herbis distillatis.

va ad
 mod
 vivu
 eripi
 phai
 aliis
 nati
 las at
 tis or
 hzfer
 mun
 tione
 fit, li
 livæ

De u
 ble
 co-

V
 tric
 tendi
 ment
 rofos
 adfer
 lore
 fit ut
 letur
 cius,
 ment

o Le
 bus
 scit

va ad multa percipitur efficax, adeo ut non modo animalcula quædam, sed argentum vivum exstinguat atque mobilitatem illi eripiat, quid de iis statui debet, qui (o) elephantiasi seu lepra ac morbo Neapolitano, aliisque contagiosis morbis sunt contaminati? Equidem novi complures qui pustulas atque exanthemata contraxerunt, admotis oris cyathis, quibus infectorum saliva adhererat propter lentorem & venenatum limbum qui dentibus adhærescit, sic ut ea ratione omnis animalium morsus perniciosus sit, licet nervi aut muscoli illæsi sint, ob salivæ contagionem.

C A P. XLV.

*De usu lactis, de colostro ac cremore, illud Belgæ
biefst, hunc room indigetant: Tum quæ hæc
coagulari in stomacho prohibent.*

Vsus lactis (p) non omnibus æque salubris: siquidem qui frigidiore sunt ventriculo, iis acescit, ac præcordia flatibus distendit; qui vero calidiore corporis temperamento existunt, iis adurit, atque in nidolosos halitus effumat, capitique gravedinem adfert. (q) Et cum lac ejus sit naturæ ut calore densescat ac spiffetur, frigore liquecat: sit ut in æstuanti stomacho promptius coaguletur, quod ipsum nulla re inhibetur efficacius, quam melle vel saccharo, salisque momento. Ceterum cum plerosque noverim

ex
o Leprosorum saliva noxia. p Lac quibus vitale. q Lac calore inspissatur, liquefit frigore.

ex coagulato lacte eoque in grumos concreto, strangulatos, spirandi meatu, oborto vomitu, intercluso; inconsulte mihi facere videntur lascivæ aliquot adolescentulæ, prociq; petulci, qui in pomeridianis symposiis, colostris ac cremore aliisque lactariis se infarciunt, nec ea vino affatim perfundere verentur, maximo valetudinis detrimento. (r) Vinum siquidem coalescere facit lac atque in casei consistentiam conglobari, quo cum offendatur stomachus, ac repugnantia elaborare ac concoquere nequeat, omnia ad putredinem devergunt, magnarumque agritudinum seminaria ministrant. Sic (s) pilces ac lac, omniaque acida lacti admixta, vinoque perfusa, scabiem, ac lepram conciliant. Omnia enim impromiscue sic ingesta, computrescunt, ac corruptioni efficiuntur obnoxia. (t) Colostris quæ fœtante enixaque bove in deliciis habent ganeones, nihil homini nocentius, adeo ut infantibus etiam triduo à partu lac maternum degustasse perniciosum sit, ac tantum non lethale. Coit enim ac crassescit in corpore, venasque ac sanguinis rivus obstruit, quo minus commode atque inoffense possint alimenta permeare. Lac autem cum sanguine concretum dissolvit cyminum, oxymel & acetum scylliticum, angelica, ostrucium.

CAP.

r Vinum & lac commixta vitiosa. *s* Lac pisces corrumpit. *t* Colostrum Bieft.

Pod
&
cul

Q
que i
tina
immo
partir
arque
cubit
fluant
tant,
arque
rem V
calese
rando
ex ag
bos i
orizi.
fenda
stium
scat, a
stium
ration
imple
cipem
que fo
lenta
ita ple

v Pla
fabrila

CAP. XLVI.

*Podagrivi cur salaces, atque in Venerem proni,
& quotquot in dorsum decumbunt, duroque
cubili innituntur.*

Qui (v) articulari morbo obnoxii sunt, magna ex parte salaces esse solent, atque impensius prurire, partim quod ex diutina assuetudine illi rei assueverint, cuius immoderato usu is morbus contractus est: partim quod identidem iis nervi rigescant, atque intendantur, crebroque in dorsum decubitu humores ad partes genitales confluant. Pari ratione qui frequentius equitant, tum qui navium tabulatis incumbunt, atque in dorsum projecti durius cubant, in rem Venerem proni sunt ac proclives; incalescunt enim nervi, qui ad partes generando homini destinatas porriguntur, sic ut ex agitatione, influxuque humorum lumbos incitari contingat, ac tentiginem suboriri. Eadem ratione evenit, ut si quis offendat collidatque pedis pollicem, confestim ex huiusmodi affectu inguen intumescat, ac scrotum, hoc est, rugosum illud testium involucrum condoleseat, consensus ratione, atque ob nervorum venarumque implexam seriem. (x) Vt enim si quis forcipem ac ferramentum aliud calenti ignitoque foco immittat, non solum pars igni inserta ignescit: sed etiam ab igne remotior ita plerumque incalescit, ut contrectari nequeat:

*v Plus nimium salaces podagrivi. x A re
fabrils simile.*

queat: ita membris è directo constitutis dolor infertur, affectusque morbidus vicinis partibus communicatur. Sic à ventriculo, intestinis, utero, splene, hepate caput afficitur, atque è diverso cerebro læso, aut intemperie aliqua affecto in subjectas subditasque partes malum derivatur. Atque hinc est (y) quod obstetrices, licet hujus causam ignorent, explorare soleant in puerorum morbis genitale, illique affixos testes, ex quorum observatione etiam adulti concipere possunt indubitata vel salutis, vel interitus, denique adversæ secundæque valetudinis indicia. Si enim (x) testium loculi flaccidi sint ac languescant, eorumque appendix deprimitur, facultates naturales concidisse, omnesque vitales spiritus quæ vitam fulciunt, collapsos esse argumento est: Sin corrugata erectæque sint abditæ illæ partes, ac mentula rigescat, omnia fore salva denuntiat. Ceterum quo eventus exacte præfagio respondeat, observandum in qua corporis parte morbus consistat. (a) Si enim in morbis cerebri, & qui supra diaphragma septumque transversum constituti sunt, propendent, ac flaccescant genitalia, salutare est, ut e contra contracta esse ominosum; intermoritur enim facultas vitalis, ac nervi ad suam originem convelluntur. Observavi autem in multis, constante etiam mente vigenteque ratione, ita contractos testes, ac penem virilemque

pel-
 y *Partes genitales, vel secunda, vel adversa valetudinis sunt indices. z Testes flaccidi vel erecti quæ valetudinis argumenta præbeant. a Cerebri & hepatis affectis præfagium ex testibus.*

peff
 adm
 aute
 pan
 pude
 hzc
 facu
 func
 siqui
 disc
 que
 occu

An
 go
 . pu
 qu
 ju

IN
 Iqu
 tica
 more
 poris
 non
 rari
 hz p
 rubic
 astrin
 git ac
 fici j
 quæ
 b Ge
 c Ca

peffulum refiliiffe, ut lotium reddituri illius adnuculo effent deftituti. In omnibus autem affectibus qui infernas partes occupant, aufpicatum efl, teftes effe corrugatos, pudendumque fubrigidum; reualefcere enim hæc indicant illas partes quæ naturalibus facultatibus fubferuiunt, atque ad obeundas functiones ac munia denuo accingi, nullæ fiquidem corporis partes citius revivifcunt, difcuffoque morbo vegetas fe præbent, atque erectas, quam quæ naturæ parens in occulto conftituit.

C A P. XLVII.

An exanthemata ac pueriles varioli, quæ vulgo Mafelen dicuntur, vino rubro exigi expugnarique poffint, denique lact. bubulo, quæ à mulierculis exhiberi folent, cum huiusmodi puftulæ efflorefcant.

IN morbis qui in fanguinis ebullitione atque inflammatione confiftunt, diaphoretica feu difcufforia exhibenda, quæque humores attenuent, quo commodius per corporis meatus ac fpiracula queant expurgari, non efl quod quifquam ambigat. Itaque mirari fubit qua ratione matronæ noflræ, cum hæc puftulæ eruptionem moliuntur, vinum rubicundum exhibeant, quod plerumque astringentis efl naturæ atque humorem cogit ac denfat. Quocirca ego decoctum confici jubeo ex (c) Calthæ floribus crocatis, quæ vulgo Calendula dicitur, meliffophyllo;
ane-
b Genitalia ex morbo primum revivifcunt,
c Calt. & Goud-bloemen,

anetho, hyssopo, satireja, ficubus, aniso, & fœniculo, quod cutem relaxat, humorumque collectionem dissipat. Iniri tamen rationem posse video, qua inoffense citraque incommodum præscribi possit, modo tempestive id fiat, (d) cum scilicet omnis humorum impetus ad cutem delatus est: tunc enim eadem ratione propellit, qua illa que comprimendo alvum laxant, ut myrobalani, & radix pontica, vulgo Rhabarbarum dicta, quibus manifeste astringens vis aliqua inesse percipitur. Itaque astringendi ratione rubellum fuliginem propellit, atque humores fumidos, qui mediis spatiis inhærescunt, ad extimam cutem devehit. Sic experior in nonnullis vinum nigrum Hispanicum, quod à tingendo *Tinçloer* nostri vocant, alvum ducere, quod tamen dysentericis exhiberi solet, quo alvum sistat. Id efficit partim quod ob crassitiem venas subire nequeat, partim astringendi premendique facultate, qua ea quæ intestinis inhærent, proluat. Pari ratione rubrum vinum quod caloricum sit, discutiendi vi pollet, ac sudorem elicit, (e) Lac autem nulla ratione exhibendum censeo, cum febricitantibus sit noxium, prompteque corrumpatur, ac contagio concipiat. Experimento enim comprobatur habeo, moriente aliquo lac livescere ac corrumpi, omnesque halitus pestiferos in illud deferri.

CAP.

d *Vinum rubrum an sudorem & urinam molliatur.* e *Lac corruptela obnoxium.*

Toni
qu
bu
re

T
patru
ritur
num
nus i
netra
fonit
acore
Et q
sit, c
tonit
bus i
zitus
subte
que
men
tis co
netra
lent
bit.
ante
fira v
bus.
ctatu
Nam

f Ton
tum

CAP. XLVIII.

*Tonitru ac fulmine vitiari vinum, eumque liquorem, quæ Belgis Cervisia dicitur: & quibus id prohibeatur, eorumque vires restau-
rentur.*

Tonitru & fulmen noxam inferre rei pen-
nariæ cellisque vinariis, nemo non
patrumfamilias luculento suo damno expe-
ritur. Siquidem (f) fulmine vapescit vi-
num, coloremque rufum asciscit, ac genui-
nas illi sapor aboletur calore igneo ac vi pe-
netrabili urentique. Cerevisia horrendo illo
sonitu, motuque violento ac concussionem
acore vitiatur, potuique efficitur inidonea.
Et quanquam æstivus calor præcipua causa
sit, ut liquores acescant, fulmen tamen ac
tonitru subitam mutationem hujusmodi re-
bus inferunt etiam hybernis mensibus, cum
æstus pederentim id efficiat. Quod si penora
subterranea sint ac concamerata, fornicibus-
que ac testitudine constructa, minus detri-
menti poculenta accipiunt, quam si tabula-
tis constrata sint. Celerius enim in hæc pe-
netrat aëris auraque intemperies, ac vio-
lentius in dolia cadosque vinarios decum-
bit. Quocirca ego istos præmunire soleo,
antequam tempestas ingruat, (g) superpo-
sita vasis ferri lamina cum sale, aut silici-
bus. Fulmen enim cum durissimis confli-
ctatur, in eaque potissime vim suam exerit.
Nam rara & tenera intacta relinquit, quod

per
f Tonitru & fulmen liquores vitiant. g Fer-
rum qua ratione fulmen à liquoribus arceat.

per ea transitus pateat, nec illis inhaereat: eoque fieri videmus, ut quercus atque ilex durissimæ celsissimæque arbores fulminis injuriæ maxime sint expositæ, cum Laurus quæ illi cedit, nec renititur, intacta conspiciatur. Sic experimento potius, quam ratione comprobatum est, Phocæ (h) seu vituli marini tegmen, ob id opinor quod contextu raro sit, minusque solido, fulmine invictum esse, similiter & Aquilam ejusque exuvias. Ceterum hoc omnium scire interest, ac meminisse expedit, ut valetudini consulant alimenta fulmine vitriata, noxia esse, ac pernicioiosa adeo, ut ne canes quidem contacta degustent: inest enim illi vis pestifera, ex qua spiritus venenatus in contacta diffunditur, eoque fit ut à fulmine adustis teterrimus odor emanet, quod in aristis confricatis percipimus, quæ tactu fulminis (i) robigina vitriata sulphureum odorem naribus offundunt. Atqui cum indicavimus quid efficiant tempestates hæc naturales, & quid damni rebus inferant: restat, ut quibus ea restaurari possint, ac pristino vigori restitui commonstremus, quod ipsum non facile esseceris, nisi liquorem in aliud dolium transfundas, quod tamen prius defricari debet, deinde decocto foliorum satireiæ, thymbræ, laurij juglandis, myrti cum hortensis, tum sylvestris, quæ *Gagel* Brabantis dicitur, fœniculi, baccarum Juniperi, Orminii quæ triviali voce Gallitricum dicitur, vulgo *Scerley* macerari, exsiccatoque dolio recondi, postmodum ubi in usum depromi continget, ca-

lo-
h *Phoca*, Zee-hondt. i *Robigo* Brandt
vulgo.

lorem, odoremque ac saporem exhibebit gravissimum. (k) Cerevisiam quoque ubi a genuino sapore degeneravit, aut ubi languescit, medicatis odoratisque rebus restituimus, ac saporis gratiam conciliamus, nempe Iridis radice, Zinzibere, nuce myristica, seu muscata, garyophyllis, lauri baccis, ejusque aridis foliis, Calamo odorato, origano, beta. Cum enim (l) Brassica vulgo Caulis, vini naturam corrumpat, tum Beta restaurat, quod nitrosa facultate prædita sit, qua efficit ne vinum in mellis lentorem densescat ac cogatur, quod ipsum & Erucæ semen præstat, sed non sine gravi valetudinis dispendio: nervos siquidem vi caustica atque adurenti afficit, morbosque articulares inducit, ut resinata quædam vina, atque exoticis quibusdam rebus condita. Nostri enim caupones (m) sulphure cados suffiunt, atque aquam marinam melle coctam infundunt, non desunt qui lac bubulum illi immisceant: alii calcem, arenam, tritosque lapides candidos ex Bentimargo in has oras advectos doliis insternunt, adjectis aliquot salis manipulis, aut sex septemve ovis, quibus omnia vitia vini emendari solent, ac sapor & color in pristinum vigorem restitui, quorum nonnulla tamen minus noxia sunt, semper tamen factitia nativis ac genuinis deteriora minusque salubria existunt.

CAP.

k *Ut vitiatii liquores instaurantur. l Brassica vinum corrumpit, beta instaurat. m Quibus vina conditi soleant.*

CAP. XLIX.

*Tempeſtatis ex marina aqua contactu præſa-
gia, tum quid portendant hyberna tonitrua.*

Observavi ſæpius ſcapha in ulteriora lit-
tora devectus, manu ſalo immerſa, a-
quas marinas prorsus egelidas ac tepore im-
butas, quod ipſum tempeſtates ante triduum
imminere portendit. ventosque impetuoſos,
ac fluctus validos. Cum enim in alto remo-
toque mari, unde ad nos æſtus devehitur,
tempeſtas incubuit, aqua marina concuſſa
atque agitata fervescit, utque manus com-
ploſa, calore perfunditur, mox ad nos tur-
bines ac tempeſtates devolvuntur, fluctusque
in ſummam altitudinem intumeſcunt. Sic
ineunte vere tempeſtates auſtrinx herbas &
gramina eliciunt concuſſu & agitatione æ-
ris concalefacta. Similiter (n) ſi quando
hybernis menſibus tonitru ingruit, ac cæ-
lum fulmine coruſcat, crebrisque ignibus
æthera micat: ſubſequenturam tempeſtatem
ventosque Typhonicos exorituros, ac ſæ-
viſſimos in Oceano æſtus indicat. Cum enim
præter temporis rationem contraque naturæ
ordinem excitatur æris illa intemperies,
neceſſe eſt validam ſubeſſe cauſam, quæ illos
turbines commoveat: nunquam enim tale
quiddam obſervavi, quin poſtridie horrendæ
tempeſtates ſint exortæ magnaſque aqua-
rum eluvies. Fulmen enim & tonitru æſtati
familiaria ſunt, quemadmodum & ardentes
febres, quæ ſi hyberno tempore invadant ac

n Hyberna tonitrua tempeſtates præſagunt.

con
opo
por
illu
xgr
vel
mor
pis

Pue
m
n
de
st

N
nell
ſint
ſcin
ſtan
anie
faci
mel
les,
que
vigo
ſit, t
tra a
aliqu
ulni
ſtati

o L
nita

concententur, ex vehementi id fieri causa oportet, quam prohibere ac reprimere temporis contrarietas non potuit. Quo spectat illud Hippocratis (o): Minus periculose xgrotant ii, quorum vel natura, vel xtati, vel consuetudini, vel tempori familiaris morbus est, quam quibus horum nulli affinis cognatusque existit.

C A P. L.

Pueros rebus pulcris affici, ac rugosas deformesque anus exhorrescere, quocirca cum anosis faminis in eodem lecto non collocandos, multo minus si pedibus ex aduerso illis sint constituti.

Nemo non mortalium (p) rebus pulcris blandisque ducitur, sed præ cæteris tenella xtas atque impuberes, qui cum vividi sint ac gesticulosi, ignem, faculas, funalia, scintillas, ac flaminantia quæque auide spectant, omniaque verborum lenocinia, & quæ animum demulcent, spiritusque erectiores faciunt, captant. Quo fit ut pueri nulla re melius conticescant quamlibet implacabiles, quam cantilenis, aut cum lucentia quæque oculis admoveas, quod efficit igneus vigor, atque aërea lucidaque substantia, quo fit, ut tenebras exhorrescant, aspectuque tetra ac torva avertentur. (q) Sic ubi matrona aliqua verrucosa, aut rugosa anus infantes ulnis gestant, gremioque foveant, ad primum statim intuitum plorabundi resiliunt: at si

o Lib. 2. p Nemo non afficitur rerum amaritate. q Pueri deformes anus fugiunt.

qua forte elegantiori forma, beneque culta adfliterit, eo se inclinant, illamque exporretis brachiis ambiunt. Quamobrem inconsulte faciunt, qui tetricas aut morosas nutrices conducunt, aut aniculis alendos committunt infantes, quæ mansum in os tenerum inserant. (r) Cum enim halitu gravi fere sint ac viroso hircumque oleant, fit ut quidquid ex huiusmodi corporibus emanat, ad se eliciant, eoque afficiatur ut colore gilvo existant, ac muscelino, multaque vitia ex illarum accubitu contrahant, præsertim si in decliviori spondæ parte reclinentur, illisque ex adverso sint constituti.

C A P. L I.

Qui fiat, ut tenella ætas, prægnantes, sacrifici, quique solitariam vitam agunt, ac sedentarii sunt, primo omnium morbis popularibus ac peste corripiantur.

Illos (s) comperio morbis contagiosis, quales autumnò æstivisque mensibus grassari solent, citius corripì ac succumbere, qui tenuioris sunt ætatis atque invalidæ, humidoque corporis habitu existunt. Cujus generis sunt impuberes ac sexus muliebris, tum qui otio somnoque dediti excrementorum copiam coacervant. Hi siquidem promptius periculis sunt expositi, morborumque contagia celerius concipiunt. (t) Vt enim perpolitum tersumque speculum, aut nizi-

r Anicularis halitus pueris noxius. s Qui morbis contagiosis primum succumbant. t Simile à speculo sumtum.

da quæque citissime denso halitu ac fuligine
 offuscantur: ut denique ignis levissimas sti-
 pulas, atque arida nutrimenta confestim
 corripit, cum solida serius inardescant: Sic
 tenera corpuscula ingruente primum po-
 pulari morbo, (v) ut minus armati muni-
 tique milites in bello, conficiuntur; proxi-
 me mulieres gestantes uterum non facile ob-
 sistere atque obluſtari possunt, quandoqui-
 dem ægre internum onus ferre sustinent, ac
 jam jam defecturæ videantur: quo fit ut in-
 vadente vel levissimo aliquo morbo, nedum
 pestis saxitia labascant. Sacrifici vero &
 moniales quoniam otio somnoque dediti
 sunt, nec ulla exercitia, laboresque subeant,
 ægre adversus hos morbos subsistunt. Bajuli
 autem & vectores, ceterique plebei, ac vul-
 gus promiscuum, quod in omni vitæ victus-
 que ratione delinquant ac sordide vivant, ab
 hujusmodi quoque morbis non sunt immu-
 nes, tametsi eorum nonnihil ob indurata
 laboribus corpora serius iis malis tententur.
 Ceterum cum pueri in acutis morbis insul-
 tum non perferant, tum in mitioribus, aut
 ubi lenta ægritudine contabescunt, non mi-
 nus diu quam adulti cum morbis luctantur:
 infantes siquidem ea habent potestate, quæ
 provectiores actu. Inſita est enim huic ætati
 vis quædam, vitæque ac vigor quæ in multos
 annos sunt propaganda. Hinc Augustinus
 (x): Pueri, inquit, habent perfectionis mo-
 dum, ita ut cum illa & concipiuntur ac na-
 ſcantur, verum in ratione ac potestate, non
 in mole. Omnia enim membra insunt semi-
 ni,

Q 2

ni,

v Simile à militibus non munitis armis. x De
 Civit. Dei cap. 14.

354: DE OCCULT. NATURÆ
ni, quæ sensim emergunt, ac decus justam-
que longitudinem consequuntur. Ita ætatis
decursu exerit se atque elucet vis rationis,
ceteraque naturæ munia perfici incipiunt.
Hinc nostrates distitare solent, ubi impu-
beres laudant ac spe lactant: Subest huic pue-
ro virile robur, *Daer steeck een man in.*

C A P. LII.

*Varia naturæ documenta, rerumque diversa-
rum non inconcinna congeries, quæ cum
grata breuitate tractare institui, uno velut
fasce complecti visum est.*

Liquor stillatitius quem ex herbis viren-
tibus elicimus, nunquam putrescit,
quod excocta sit omnis terrena concretio,
illique insit aërea quædam substantia, quo
fit ut nullam decoctionem perferat. Si enim
igni admota fervereat, omni sua vi & facul-
tate destituitur: siquidem cum pura sit &
defœcata, non habet quod adimi illi possit,
eoque fit, ut citius putrescat, ac mucore ob-
ducatur, quam putealis decocta. Sic cerevi-
sia cocta ex puteali, stagnanteque aqua, licet
turbida sit & inquinata, sapidior est, minus-
que acescit, quam ex cœlesti & clara confe-
cta. Turbulenta siquidem si quid habet vi-
tii, excoquitur ac melioretur. Memorabile
est, quod Hermolaus Barbarus (y) ait, aquam
septies putrefactam, purgatamque non pu-
trescere amplius. Quoniam, ut opinor, exi-
nata est, atque exempta terrestris omnis
substantia, prorsusque defœcata ab omnibus
sor-

In Coroll. Dioscor.

fordibus quæ illi putredinis causa existit. Sic observavi Zythi hoc genus, quod plebes *Iopenbier* vocant, certo anni tempore accescere, ac postliminio pristino vigori restitui, quod ipsum in vino exotico evenit Bastardo & Nigro Hispanico, quod mantilia manufque inficit, ac lintea quæque saturato rubore imbuunt, ut cerasa Actiana, quæ vulgo *Morellen* appellantur.

Duo sunt liquores humanis corporibus non minus grati, quam salubres (x) intus Vini, foris Olei: quorum usus si moderatus sit, inculcata valetudine homines afficit, tum cruda viridique senectæ. (a) Ut autem ocreæ duriores ac coria quæ rigescunt, situque sunt obducta, oleo macerata mollescunt, ita corpora hominum, ac potissime senum vino perfusa, mitiora fiunt minusque rigida ac tetrica. Olea vero atque unctiones quamquam apud plerasque gentes propemodum in dissuetudinem venerint, eorumque usus exolevit, cum senum, tum juvenum corporibus salubriter adhibentur; his enim ea densa præstamus, ne externo ventorum impulsu feriantur ac succumbant, vel laxa efficiamus ne interna humorum fuligine strangulentur. (b) Quin & cutis oleo imbuta venena respuit, adeo si quis cutem admotis cauteriis erodente medicamento exulcerare pergat, illamque oleo perungat, frustrabitur, operamque luserit; non enim adhærescunt quæ applicantur, nec penetrant. Intus quoque assumptum virus acrimoniam retundit atque hebetat, venasque subire prohibet, ac conse-

Q₃ sim

a *Vinum. Oleum.* a *Simile ab inuncto corio.*
 b *Oleum venena retundit.*

stim vomitu id exturbat. (c) Oleum vino vel alterius generis liquori superinfusum præservat, ne vel vapescat, vel corrumpatur. Siquidem aërem arcet, omnesque halitus excludit, quæ putredinem inferre possunt.

† Succinum festucas atque arida quæque allicit: at oleo oblita intacta relinquit, quæ ratione Ocimum quoque, vulgo Basilicon, repellit. Sic magnes alio perunctus ferrum respuit, quod pingue quiddam alio insit, quo vis ejus retunditur, ac minus adhærescit.

(d) Cucumeres & cucurbitæ cum humore turgescant, eoque alantur, oleum ita aversantur ac diffugiunt, ut illi admotæ resiliant ac sese contrahant. Omnes enim stirpes oleo affuso putrescunt.

(e) Vitis si sterile scaturiat, ac præter pampinos, stolonesque ac sarmenta nihil proferat, lotio acri ac vetusto perfusa, foecunda efficitur: cum enim redundantiori humore stranguletur, excitato calore absumptaque excrementitia humiditate in speciosos uberesque fructus protuberat, quod ipsum etiam sit saxe vini radici affusa. (f) Male autem nostrates vitis foecunditati consulunt, qui scrobe facta fuliginem ex fumario derasam circa radicem obruunt: tametsi enim aliquid pinguedinis illi inesse videatur, fervida tamen urentique virtute perniciem vineæ affert, eamque arefcere facit, ut corrodati.

(g) Oc-

c Oleum cuius liquoris superinfusum putredinem arcet. † Ambra. d Cucumeres aquam appetunt, oleum respiciunt. e Vitis ut secunda efficiatur. f Fuligo vitibus noxia. g Galitricum, Scherley.

(g) Orminum, Centrum galli officinis dicitur, cujus semen festucas, ac pulvisculos, aliaque oculis infesta quæ foris incidunt, eximit vi attractoria. Siquidem illud oculo admotum per ambitum illius quaquaversum volvitur, assumptoque humore, ac discussa caligine, turgidum egreditur, ac velut tenui membrana obductum. Ipsa vero herba contraria aculeos spinasque extrahit, ac morantes difficilesque partus accelerat: Vino injecta mentem exhilarat, animique nebulas discutit, ac Venerem stimulat: liberalius tamen assumpta odoris gravitate caput tentat. Scabras rugosasque manus mollículas præstant ac leniunt Alchææ malvæque decoctum: illis autem efficacius fœnigraci, linique semen, quod miti est oleagine imbutum. Conficiuntur autem apud nos contruso lini semine expressoque oleo fraces formaque quadrangulari liba quædam saginando pecori accommoda, (h) quorum si fragmentum aqua cœlesti maceres, manusque illa abluas, pruriginosæ cutis vitia emendari percipies, membraque nitida ac perpoluta effici. (i) Frontem quoque atque ubera flaccida, rugisque deformata expolit lini fax aut amurca, addito gummi Arabici ac tragacanthæ, mastichesque momento, ac Caphuræ perpusillo, quod oculis quoque rubicundis ac palpebris lippitudine arida vitiatis, atque hiantibus decorem, aspectusque venustatem conciliat.

Visum est nonnullis prodigii quiddam simile ægrotos membris esse calidissimis toto-

Q 4

que

h Vt manus levore perpulsantur. *i* Vt frons & ubera rugis deformata nitefcant.

que corpore uri, nec tamen ulla siti premi, cum id eveniat eo, (k) quod calor se diffundat, nec cordi ullique parti principi inhærescat. Quo fit, ut erumpente sudore, cordeque perspirato, ac discusso calore fumido qui interna viscera occupabat, siticulosi esse desinant: e contra quibus calor in extimam cutem non erumpit, sed intus delitescit, intoleranda siti cruciantur, etiam si foris nulla se caloris indicia proferant, quæ febres omnium perniciosissimæ.

Albumen ovi conquassatum, calcique vivæ admixtum vitri fragmenta (l) ferruminat, ac testacea quæque ita glutinat, ut dissolvi nequeant propter lentorem ac tenacitatem glutinosam. Cum enim calx cuius liquor admixta in lapidem indurescat, tum maxime albo ovi confusa, quod mucosum est viscoque assimilè.

Qui hortorum cultui deditus est, atque uberem ex singulis stirpibus proventum consequi volet, observare eum decet, quæ inter se consentiant, quæque discordent. (m) Siquidem herba altera alterius incremento officit. Sic vitis si in brassicæ confinio constituta sit, vel languescit vel emoritur. Cum enim vitis succulenta sit, ac brassica humoris prævida, omnem succum allicit, ac deprædat. (n) Laurus quoque & hedera viti noxia est, eamque exarescere facit vi calorifica atque exsiccante, quod Pseudonardus, quæ Lavandula dicitur, pluribus herbis infert

in-

k Cur quidam febricitantes non sitiant.
l Ferruminare, Souderen. m Herba alia aliis
adversantur. n Laurus viti inimica.

intensi caloris ratione, ut (o) Raphanus ob acrimoniam, quæ vicina quæque deurit, quo fit ut temulentia aduersetur, quod vini vim retundat.

(p) Allia prope rosas confita illas odoratiores præstant, quia alliorum acrimonia ac caliditas insitas illis vires excitat atque elicit: quæ enim ex frigiditate languescunt, calore acuuntur.

(q) Olea medicina est ciceri, arcet enim abigitque erucas, quæ illud erodunt ac depopulantur, idque odoris gravitate, quo fit ut bestiolæ illi non innascantur. Cum autem olea amaritudine imbuta sit; brassicam herbasque alias præhumidas marcescere facit, quod ipsum & Origanum efficit, Ruta & Cyclaminus facultate calida atque exsiccante. (r) Scio equidem multa hujus generis perfici occulta insitaque vi ac rotius substantiæ proprietate, sic ut non semper ratio iniri aut effectus causa explicari possit: iuvat tamen, ac voluptati est Thiliatro ac rerum naturalium industrio sagacique investigatori, probabiles rationes comminisci: quas si prorsus non assequitur, non tamen rebus manifestis fidem derogat, nec effectus calumniatur, sed naturam ejusque opificem admiratione prosequitur. Innumera autem sunt, quorum probabilis ratio reddi potest. Verbi causa, (s) Portulaca dentium stupori medetur, qui ex acerbis acidisque contractus est, quoniam glutinosa est ac lentore

Q^s præ-
o. Raphanus temulentia obsistit. p. Allis
rose odoratiores evadunt. q. Olea natura.
r. Ratio multarum rerum inexplicabilis.
s. Portulaca dentium stupori medetur.

prædita, quo ab austeris affectos dentes, & quibus devinciuntur, nervos lenit, suaque viscosa humiditate incommodum facit. Caliditas autem atque adstringendi ratione id ipsum facit salis confricatio, aut si paululum casei ovilli viridis dentibus conteratur. Exsiccat enim dentesque stupidos itabiles facit, atque ex frigido humidoque aut acido humore labantes fulcit.

His qui obesæ naris sunt, & (t) quibus olfactus, vel vitiatu, vel abolitus est, efficacissime hunc restaurat Melanthii semen, quod Gith apud Esaiam vertit Hieronymus, Abrotanum, ruta, & quotquot acris vibrantisque sunt odoris. Dilatant enim meatum, humoresque atque alienos vapores resolvunt ac discutiunt. Nihil autem, etiam in senibus expertus sum magis præsentaneum, quam (v) Mentham identidem naribus admovere, ejus fragrantiam manifeste percipiunt, quibus etiam is sensus ad teterrima quæque occalluit, omnisque odorandi facultas adempta est. (x) Raphanus quæ Antonomatice Radicula dicitur, primis mensis inferri debet. Sic enim edendi aviditatem incitat, ac stomacho minus officit. Quocirca culpandi sunt nostrates, qui peracta propemodum cœna aut prandio illam esitant. Sic enim melius perfici concoctionem sibi persuadent, cum ventriculo infesta sit, nisi aqua saleque conspersa cibo præmittatur, alioqui graves halitus fructusque nidorosos ac subolidos excitat. Quod si ex ea dissectam particulam
vino

t Olfactus ut restituatur. v Mentha olfactum restituit. x Raphanus.

vino immergas, confestim foetorem contrahit ac graveolentiam.

Ferro rubiginem è vestigio adimit, illique splendorem conciliat oleum (y) Tartari, quod ipsum etiam lentigines emaculat in facie, omnesque pustulas foedas, quæ frontem mentumque deformant, abolet vi absterforia.

(x) Caphura aque cœlesti commixta illam à putredine tuetur ac præservat odoris fragrantia: similiter & myrrha, atque Agalochum, vulgo lignum aloës.

Succus quoque Cyrenaicus, qui vulgo Benzoi vocatur, Styrax calamites in arcenda à rebus putrilagine, efficacissimæ sunt. Omnes siquidem vitiatos halitus auramque pestiferam abigunt, atque ambientem aërem, qui fere putredinis causa existit, puriorem reddunt, effluxu grato ac suavi, qui ex calida siccaque qualitate emanat.

(a) Tithymali cujus septem numerantur differentia, succus lacteus (b) verrucas deleret vi adurenti & caustica. Siquidem ob intensam caliditatem ac vim penetrantem, radicem arescere facit, quo facto mox ut scabra quædam crusta decidunt. Pari ratione Hermodactylus ac Savina in pulverem redacta, atque oxymeliti scylliticæ, vel succo Calendulæ commista clavos callosque abolent etiam in partibus pudendis, cum à foedo concubitu contracti sunt.

Æstivis mensibus (c) ne vinum in congiis

cito

y Tartarus, Wyn-sleen. z Caphura vis putredinem à liquoribus arceat. a Tithymali vires. b Verruca ut aboleantur & clavi. c Vinum quo minus rapescat.

... aboleantur & clavi. c Vinum quo minus rapescat.

cito vapescat, aut calore perfundatur, sed inter propinandum frigescat, in labro aqua gelida oppleto collocentur urcei, aut capaciora pocula: deinde (d) Sal nitrum, vulgo *Salpeeter*, infertur: tanta frigiditate vinum imbui continet, ut eam vix dentes tolerant. Hujus autem qualitas illum in bombardis strepidum efficit; nullo autem sonitu, nec tam valide explodi glandem continet si is eximatur.

(e) Si quis dilutius bibere instituit, ac consultum existimat, vinum plus satis meracum infusa aqua mitigandum, non id inter edendum moliri debet, sed sesquihora antequam sit accubiturus. Sic enim coalescunt inter se liquores, nec repugnanti qualitate concoctioni resistunt. Vulgari siquidem more diluta, tentant caput, ac rugitus flatuque excitant. Acerba quoque vina ac subaustera dulcibus non commiscenda, nec rubrum candido. Negotium enim faceffunt ventriculo diversarum qualitatum alimenta, cum aliud properantius, aliud tardius in habitum corporis rapiatur. Quapropter hunc delectum habendum suadeo, ut in prandio album assumatur, in cœna vero rubrum. Album siquidem promte delabitur, ac venas meatuque urinarios pervios efficit, ac dilatat: rubrum vero, modo generosum sit, plus alit, sed adstrictionis est particeps. Quod si in eadem mensa utrumque propinetur, semper album rubro præmittatur. Cum autem diluendi vini rationem non penitus negligendam censeam, tum illud Plutarchi mihi semper

arri-
d Nitrum liquori frigiditatem inducit. e Quo-
modo vinum diluendum,

arri-
ben-
per-

tact-
insp-
que

eas-
obd-

regi-
und-
gutt-

(b)
rum-
nes-

nis-
cuti-

quat-
gita-
ficus-

que-
à ver-
imm-

(k)
ram-
men-

quoc-
gule-

omn-
perfu-
illi a-

tissim-
f Pla-
stane-
tidote-
alis

arrisit (f): Vinum in tempore modice bibendum potius, quam aqua diluendum: deperit enim infusa aqua.

(g) Castaneas si quis volet conservare intactas, nuces basilicas ex juglande collectas inspergat. Omnem siquidem uliginem atque humorem excrementitium, qui cariosas eas efficit atque evanidas, absorbent, situque obduci prohibent. Est enim ejus naturæ nux regia, ut exsiccet, humoremque depascat, unde salubriter tonsillis, uvulæ, omnibusque gutturis vitiis adhibetur, in quem usum

(h) Diacaryon, hoc est, ex nucibus antidotum conficitur, quod omnes à capite fluxiones sistit ac reprimit. Et quoniam (i) venenis resistunt, ac venenati aëris contagia discutiant: compositio diateffaron, quod ex quatuor rebus conflata sit, à veteribus excogitata est, quæ recipit nuces binas ac totidem ficus, folia rutæ viginti, aliquot salis grana: quæ contrita si quis jejunus sumserit, eo die à venenis morbisque contagiosis futurus est immunis.

(k) Cæpe præter omnium stirpium naturam decrescente Luna augetur, atque incrementa sumit: crescente minuitur. Ideo fit, quod Luna immodico illam humore strangulet: cum enim natura succulentum sit ut omnia bulbacea, ac nativo succo abunde pertusum, Luna crescens humorem quidem illi adauget, sed calorem imminuit; qui potissima causa est, ut incrementa stirpes ca-

pes-
f Plutarchi sententia de vino diluendo. g Castaneæ qui serventur. h Dianucum. i Antidotum contra pestem. k Cæpe natura ab aliis stirpibus diversa.

pellant. Eadem ratione (l) enormiter pingues & obesi steriles sunt, nec progenerant, quod calore destituti sunt, qui excrementum seminale fecundum efficit ac prolificum. Atque hinc est quod cape, aloen, acetabulum, croci radicem, scyllam, porrum, compluraque alia nativo succo turgida, in carnario laquearibus affixa progerminare perspicimus: cum enim succo affatim imbuta sint, calore tantum opus habent, ut proliant atque se proferant.

(m) Febres, quæ homines edaces efficiunt, diuturnæ esse solent; itaque mihi semper visum est melius siticulosos esse febricitantes, quam famescere. Illis enim cum ex flavâ bili febris accendatur, affusa humoris copia, sudoreque exsiccato facile mitescunt. Istis qui ad cibum avidi sunt, ex humore melancholico, atque acida, salsaque pituita febris excitatur, quibus humoribus cum ventriculus perfusus est, præter rationem edendi cupiditate ducuntur: quo fit, ut ita affecti morbum alant fomitemque ministrent, ac diutius cum febre conflitentur. Cum autem tres sint pituitæ species, ut Galenus (n) testatur; Dulcis, Acida & Salsa. Prima somnolentos efficit, altera famelicos, tertia sitibundos. Horum omnium maxime diuturnos morbos parit quæ edaces homines efficit. Quocirca si illos celerius terminari velis, in morbi insultu cibum subducito. Vinum ex ambientis aëris qualitate accescere, æstivi menses nobis commonstrant.

Quo-

l Pingues steriles. m Famelici ingrudente febre. n De plenof.

Quocirca (o) in specus subterraneos penitissimaeque loca recondi debet, atque accurate obturari. Quod si ea commoditas desit, lardi carnisque suillae salitae sesquilibram, aut pro dolii amplitudine majorem lino obvolutam dolio immittas, sic ut dum vinum depromis, semper desilire patiaris ad fundum usque dum vas exhaustum sit: vinum nec degenerabit, nec vapesct. Omnia enim quae illi vitii aliquid essent allatura, in suillam incumbunt. Interim arctissime occludi dolii orificium debet: ne quid aëris subeat, ac sacco vel sale oppleto, vel humenti sabulo muniri. Sic enim nec vapesct vinum, nec acorem contrahet.

Ut autem vinum subacidum aut acetum vini naturam asciscat, porri semine effeceris, aut injectis pampinis ac capreolis vitis,

(p) Vinum corruptum ac glutinosum lacte bubulo modice salito restauratur. Sunt qui calce, sulphure, & alumine id molliuntur, quae ne homini infesta sint, ac noxam inferant, Iridis radice & grana juniperi commiscenda suadeo.

Quo vinum palato arrideat, acceptumque sit, atque odore coloreque gratum: malum Medicum, seu pomum citrium caryophyllis undique stipatum cado inferas, ita ut vinum attingat, eoque innatet; nam ex madore computresceret; nullum nec vapidum nec mucidum saporem contrahet, sed palato erit gratissimum.

(q) Ruta herba cum multis morbis accom-

o Vinum quomodo ab acore vindicetur. p Vinum glutinosum ut instauretur. q Ruta venenis obsistit.

commodari possit, multæque illam dotes commendent: tum illud admirandam ejus vim declarat; quod (r) mustela basiliscum præsentissimi veneni serpentem rutæ demorsu præmunita conficiat, ex quo conjici potest, quanta vi polleat contra venena ac morborum contagia.

(s) Medici apud Italos homines facinorosos qui morti addicti sunt, certo anni tempore à præfectis impetrant in dissectionis usum, & quo rei medicæ studiosi in re Anatomica exerceri possint. Itaque ne ullos humores dissipari contingat, aut crassiores spiritus evanescere, omniaque se aperite proferant; (t) Opii, hoc est, succi nigri papaveris binas ternasve drachmas ex vino meracissimo mortem commeritis exhibent, qua potione hausta primum exhilarescere incipiunt, velut risu Sardonio perfunsi, mox in somnum soporemque resoluti, morte sopiuntur: tanta siquidem pernecitate venas ac vitalia corripit, ut dissecto eorum, qui opio potionati sunt, corpore, cordi adhæsisse compertū sit.

(v) Vinum aut cerevisia Soli ventoque exposita si serius acescant, sal contusum cum pipere ac fermento subacido commixtum celerrime id præstant. Quod si properantius id perfici velis, Chalybis partem, aut laterem semel atque iterum ignitum in vas conjicito, aut Raphani radices immergas: confestim acorem contrahent. Mespila quoque, corna immatura, mora vel ex rubo, vel ex arbore lecta, prunella sylvestria hinc inde

x. Mustela Basilisci hostis. s. Itali quomodo anatomiam perficiant. t. Opii vis. v. Vinum aut alius liquor cito acescat.

incl
colo
sape
ber
Quo
prat
altit
spec
ratio
mic
quo
pern
rum
rali
titiu
tis si
rem

El
defig
bus
gant
quon
conf
fores
tio e
neres
imun
corpo
tent
infect
moru
pram
lanch

x Mo
a Leg

incisa, cerasa Aetiana (x) quæ foris nigro colore perfusa sunt, intus sanguinolento, sapore acido liquores imbuunt, atque exuberantissimi ruboris colorem conciliant. Quod ipsum etiam præstant anemone flos pratensis, sambuci ebulique acini & violæ altilis quæ caryophyllea nobis dicitur, flos spectatissimus. Nam (y) papaver illud erraticum agris frumentariis familiare, vermiculanti quidem & coccineo rubore liquores inficit: at usus ejus noxius est & perniciosus, sic ut explodendus sit illorum error, qui in angina ac dolore laterali hujus vel decoctum, vel denique stillatitium liquorem exhibent, cum astringentis sit naturæ ac narcotivum, hoc est, stuporem inferens nec sputum promoveat.

Elephantiasis, quam lepræ nomine passim designant, abominandus foedusque morbus est, eoque extra urbis pomeria ablegantur, qui illo contaminati sunt. Et quoniam aliquando cognitu difficilis est, constituti sunt apud Belgas Critici ac Censores, qui hos explorant. (a) Ego ex lotio experimentum capio, cui plumbi usti cineres inspergo: qui si subsidunt, atque in imum urceoli devolvuntur, nullum inest corpori hujus morbi contagium. Sin fluitent, atque in urinæ superficiem hæreant, infectum esse statuo. Indicat enim humorum crassitiem, atque adustam corruptamque per corpus undique diffusam melancholiam.

(b) Si

x Morellen. y Papaver erraticum похитъ,
a Leprosi ut explorentur.

(b) Si quando aurifices incrustandis obducendisque auro poculis intenti sunt, argento vivo id perficiunt, quod calenti foco admotum in fumum gravesque halitus evanescit. Quod si protenso velamento fumum excipias, is rursus in argentum vivum coit, ac conglobatur, quemadmodum fumus ex carbonibus in densam crassamque fuliginem. (c) Quātopere autem res ista metallica auro afficiatur, superius à nobis demonstratum est. Id autem admiratione dignum, (d) quod ex morbo Gallico inunctus si aureum anulum ore gestet, ac dentibus linguaque hinc inde volutet, argentum vivum quod corpori ex unctioe innatat, in anulum devolvi, ut sic totus argenteus eximatur, ac non nisi igni admotus pristino nitore restitatur. Quocirca consulo hujusmodi ceromate delibutis, ut id crebro factitent: (e) inhærent enim iis magna metalli hujus copia, adeo ut observatum sit, incisa vena aliquot drachmas profuixisse: atque hinc est, quod tales tantisper palleant, & tremuli existant, dum aliqua hujus metalli portio corpori inhærescit. Quo mirari subit nonnullos scrupuli pondere exhibere puerperis, quo clementius pariant, ancipiti, dubioque experimento, tum pueris etiam ad vermes enecandos: quanquam non diffitear purum vivumque argentum ceteris esse innocentius,

b Argenti vivi effectus. c Argentum vivum auro afficitur. d Aurum ficosis salubre. e De argento vivo prodigiū quiddam simile.

tius, deinde saliva alioque liquore extin-
ctum. Siquidem argentum sublimatum
ignis vi ex Chalcantio, alumine, arse-
nico, sale, nitro, & ammoniaco extra-
ctum perniciosissimum, cui succedit pul-
vis præcipitatus rubenti croceoque colore,
quod nonnulli empirici dimidii scrupuli
pondere devorandum ficosis exhibent, non
sine faucium ac gingivarum exulceratione,
foris autem vulneribus contumacibus ad-
hibetur: Aqua autem fortis qua aurum
ab argento separant aurifices, æque noxia.
Quanquam non vereatur sponsa nostrates
flavam cæsiem ea moliri, maximo de-
trimento ac pilorum jactura, siquidem are-
scentibus capillorum radicibus intempe-
stivam atque indecoram calvitiam conse-
quuntur, nec ullam spem capillitii: sic
corroso denti impositum gingivas exest.

LEVI.

LEVINI LEMNII
 MEDICI ZIRIZÆI,
 DE NATURÆ DIGNI-
 TATE ET PRÆSTANTIA
 LIBER TERTIVS.

CAPVT I.

*Qua ratione filii parentum probra atque igno-
 miniam perferre cogantur, siſque progenito-
 rum scelera atque iniquitates imputentur,
 adeo ut horum cauſſa, vel ſama, vel rerum
 fortuitarum jacluram patiantur, aut ali-
 qua in corpore animoque damna ac detri-
 menta concipiant.*

EXſtat præſelara apud Ezechielem
 (f) concio vel potius ſeuera at-
 que objurgatoria Dei expoſtula-
 tio cum iis qui cauſſam progeni-
 torum in ſe derivari queruntur,
 atque iniuſte poſteros plecti parentum no-
 mine: Quid eſt, inquit Dominus, quod pa-
 rabolam vertitis in proverbium, paſſim de-
 cantantes: Patres comederunt uvam acer-
 bam,

¶ Cap. 18.

bam, & dentes posteriorum obstupescunt? Vivo ego, inquit Dominus, ni non erit vobis amplius usus istius proverbii. Cumque omnes mex sint animæ, tam patris quam filii: anima, quæ peccaverit, ipsa morietur. Itaque Deus sublato hoc proverbio, pronuntiat quemque in sua iniquitate extinctum iri, nec progenitorum scelera, aut ullam ignominiam in posteritatem derivandam, nisi iisdem vestigiis insistant, eâdem grassentur viâ. parentumque æmulentur vitia. Quisquis enim, ut prolixè toto hoc capite disse- rit, contempto desertoque Deo paternos avitotque mores imitando consecratur, atque illorum improbitatem ac dedecus exprimit, obiter se rapinis, usuris, calumniis, adulteriis, fraudibus, fallaciis, captivibus, idolorum cultu, fœda libidine, aliisque sceleribus contaminat ac polluit, nec Dei præceptis nec monitis acquiescit, sed salutarem ejus doctrinam respuit, eadem, qua progenitores, culpa plectitur, iisdem malis redditur expositus. (g) Itaque non patitur Deus parentum peccata imputare filiis, aut ullam posteritatem puniri ob majorum scelera, nisi paria cum illis faciant, sed unumquemque delicti sui reum futurum, ut Cypriano teste, post edomitam legis duritiem, Evangelii coruscatione, divina justitia non genus, sed personas judicet. Quod si quis nobis objiciat (h) peccatum originis, quod Adamus nobis invexit, quo cujusq; mens jacturam facit divini luminis, voluntate etiam à Deo averfa, facile id dilui potest. Cum enim

g Pueri non plecluntur ob scelera parentum.
 h Peccatum originale quam labem contulerit.

nim parens fuerit omnium mortalium , at-
 que ex hoc traduce vitiata sit humana natu-
 ra : hæc labes ac corruptela , naturæque de-
 pravatio propagatione in omnem posterita-
 rem est diffusa : (i) ut assolet in iis , qui ex
 morbidis parentibus ac vitiosis humoribus
 corruptoque sanguine sunt prognati , per om-
 nem siquidem vitæ decursum , hæredita-
 rium malum iis adhærescit. Itaque illi pec-
 cato potissime sumus obnoxii , non autem
 alterius generis quorum alia aliis homini-
 bus peculiaria ac propria , quæ (k) actualia
 dicuntur , adscititia ac consuetudine aut im-
 proborum commercio accersita , non con-
 genita , insitiva , genuina , naturalia , quanquã
 magna ex parte ista ex superiore emergant
 ac pullulent. (l) Ita non semper ea vitia , vel
 etiam virtutes , quæ parentibus insunt , filiis
 communicantur , aut è diverso. Potest enim
 pater esse idololatra , decoctor , libidinosus ,
 leno , aleator : cum filius frugi sit atque ab
 hujuscemodi vitiis alienus. Vt autem ab
 Adamo hanc labem consequuti sumus , ita
 (m) eadem nascendi principia nacti sumus
 maximo enitentium parturientiumque do-
 lore ac cruciatu , eundem non sine trepida-
 tione finem , vitæque interitum. Itaque eo-
 dem nos luto involvit illius procreatio ,
 eandemque asperdit maculam. Nemo autem
 ex tot millibus non eadem perpetrasset , si
 talis fuisset oblata occasio , si Adami loco
 constitutus , iis blandimentis ac pollicitatio-
 ni-

*i Exemplum à vitioso corpore. k Peccata
 actualia. l Alia aliquando parentum , alia
 filiorum conditio. m Omni homini similis
 introitus & exitus.*

nibus, iis illecebris inescari contigisset, ita ut in eundem laqueum nemo nostrum non incidisset, non eodem hæsisset luto, si ratione eadem ac modo, eisdem artibus ac technis mens nostra cœpta fuisset oppugnari. (n) Quemadmodum autem præter Reges & Principes, magistratus ac civium præfecti, quod apud Belgas jam vulgare est, Remp. iuvandi studio ære alieno onerant, ac se suosque cives ac populares arctissime obligant, acceptique ratione in annuam debiti solutionem obstringunt, etiam eos qui primo quoque tempore nascituri sunt, adeo ut si serius aut maligne perficiatur solutio, apud exterarum nationum detineri possint ac sisti, ita ut non sit liberum egredi, aut absque multa se subducere, nisi aut consignata pecunia, aut data fide ac promisso vadimonio, factaque sponsione: ita simili propemodum ratione Diabolo sumus obstricti, ac tanquam obæcati Adami culpa gravissima damno impliciti; in eum siquidem errorem ac scelus inexpiable illius transgressione sumus devoluti, ut nullus hominum ex eo eluctari potuisset, aut se extricare, nisi clementissimus Pater devicta per Iesum Christum diaboli tyrannide in libertatem nos asseruisset, deleto atque oblitterato expunctoque quod adversus nos erat, ut Paulus ait (o), chirographo, siquidem illud sustulit è medio, quo nos urgebat hostis, affixum cruci, exspoliatosque principatus ac potestates ostentavit palam, triumphans de illis, tanquam exutis, dejectis ac debellatis, condonans simul omnia nobis de-

n Simile ab ære alieno oppressis. o Coloss. 2.
Peccatum originis quomodo oblitteratum.

delicta, sic ut nihil sit periculi, ne in posterum ulli imputentur prioris vitæ commissa; modo fide stabiles conceptaque illius fiducia toti tam munifico Domino innitantur. Ceterum ut incepta persequar, (p) contingit aliquo modo filios parentum nomine divexari, ac detrimenta concipere, suisque facultatibus exui, (q) cum in hæreditatem male partam, atque opes fraudibus ac versutiis conflatas inciderunt, quæ occulto Dei iudicio plerumque dilabuntur, ac vel incendio, vel naufragio, vel populatione depereunt. Sic ut non patiatur Dominus iniquis parentum rapinis ditescere innoxios, aut diutius huiusmodi bonis frui, quæ aliorum injuria coacervata ac congesta sunt. Simili ratione nonnullos ante diem, ac properata morte confici sustinet, (r) cum progenitores illorum nomine plus satis sibi blandiantur, nec aliud, quam opes, latifundia, honores, dignitates, ambitiosos fucososque titulos meditentur, ad quæ illi per fas per nefas aditum patefaciunt, nullaque erecta in Deum cogitatione aut fiducia nihil non moliuntur, quo amplissimo loco possint collocari, cum plerumque Deus præmature illos ex hac vitæ statione subducatur, nec patiatur diu subsistere, atque inanes parentum spes foveri. Quod ipsum Sapientis hac sententia testificari possum; (s) *Cum Deo placeret dilectus, vivens inter nefarios, translatus est, raptus est, ne malitia immutaret intellectum ejus, aut fallacia deciperet animum illius: propterea propi-*

ra-
p Iudicium Domini in illatis cladibus. q Quando proles damna concipiant ob parentum reatus. r Præmaturus interitus unde. s Sap. 4.

rav
Qu
gum
nen
que
qua
subl
toti
ruat
ris i
nim
tis:
à p
est, i
factu
quos
hom
mera
cum
spect
tum a
David
Beths
judici
patrat
vindic
quam
puer
mo di
est. N
illum
esset:
humi
pueri r

t Orbi
vilitas e

ravit illum educere de medio iniquitatum. Quod cum homines videant, non intelligunt, inquit, hujus facti causam, nec rationem inire possunt mortis tam properatæ, atque accelerati interitus. (t) Ita nonnunquam evenit Dei providentia, ut herili filio sublato tota posteritatis spes & expectatio, totiusque familiæ columen labascat ac corruat. Oseas quoque nonnullos orbari liberis in scelerum vindictam profitetur. Sic enim apud illum Dominus minitatur sceleratis: (v) *Avolabit, ut volucris, gloria illorum à partu, à ventre, & à conceptu*: (x) hoc est, infæcundi erunt ac steriles, nec ullos foetus concipient, aut liberos propagabunt, quos si genuerint, eos interimam atque ex hominibus subducam. Proferunt se innumera, nulla non ætate, hujus rei documenta: cum præcipuos heroës, atque aulæ proceres spectemus non solum orbari liberis, sed multum æris alieni contrahere. Quod autem (y) David orbatus fuerit filio, quem sustulit ex Bethsabe Uriæ uxore, magna subest divini judicii ratio. Sequitur enim confestim hanc patrati sceleris tragædiam gravis ultio ac vindicta, ira divina non tam in Davidem, quam in puerum accensa. Siquidem Deus puerum morbo deplorato afflixit, quo septimo die, ut acutis morbis assolet, extinctus est. Non enim passa est extare aut superesse illum provida Dei justitia, qui sic prognatus esset: tametsi David, referente scriptura, humi stratus atque effusis lacrymis, ut Deus pueri miseresceret, precaretur assidue. Cujus

R

rei

t *Orbitas liberorum à Deo.* v *Osea. 9. x Sterilitas & orbitas à Deo.* y 2. *Reg. 10.*

rei historia salubre documentum cuique exhibet, (x) ut quoad usque humana fragilitas patitur, ab omni impudicitia se cōtineat, tum maxime ab earum complexu, quæ legitime atque ex Dei institutione matrimonio conjunctæ sunt. Deinde (a) si quem orbari contingat liberis, ne se vexet, excruciet, dilaceret, nec mœrore, luctu, ac lamentis conficiat. Quæ enim insania, se affligere ob hæc, quæ restitui nequeunt, aut in vitam postliminio revocari? Quocirca laudem meretur Davidis robur, atque affectum in tam acerbo luctu moderatio. Sublato enim è vivis puero, cum paulo ante squalore esset oblitus, pulvere ac cineribus, gentis illius more, obductus, nec ad summum mœrorem quid esset reliqui: confestim omnem excussit mœstitiam ac regali splendore accubuit. Quod vero ad reliquam tragœdiæ partem attinget, quæ non minus quam prior, funestum ac luctuosum habuit exitum: Dominus Davidis offensus facinore, atroces minas ac terrores per Nathan Prophetam illi denuntiat: (c) quod expugnato legitimo thoro pudicæ matronæ, extinctoque tam fido duce Uria, maledicendi occasionem iis dederit qui alieni erant à Dei religione: ac non solum illius cultoribus insultant, sed in Deum etiam sunt contumeliosi atque injurii. Ceterum ut reliquam argumenti partem exsequar: (d) contingit nonnunquam liberis, parentum

cul-
 2. *Adulteria cavenda.* a *Non nimium dolendum orbitate liberorum.* b *David morte pueri non contristatur.* c *Adulteria non impunita.* 2. Reg. 12. d *Liberi quando ferre cogantur parentum probra.*

culpa aliquam notam infamiae vel ignominiae inferri, aliquod probrum aut dedecus impingi; verbi causa, si mater adulterio contaminata est, si bibacula atque ebriosa, ullaque infamia insignita, in liberos pars mali devolvitur. Ita si quis ex incestu atque illicito concubitu sit procreatus, aut naturali quidem congressu, sed extra connubii societatem profeminatus (unde consuetudo inolevit, ut tales proles (e) naturales vocentur) huiusmodi conditionis hominibus passim insultant populares, ac convitiis onerant, ut est (f) natura mortaliū in laceffendo prompta, procax & temeraria, quanquam ista criminatio in hominum depravatis affectibus magna ex parte consistat: cum nulla penes liberos culpa resideat. Nec enim puduit Evangelii scriptores in enumeranda Christi generatione plerosque recensere, qui extra conjugii statum sunt prognati: quod ipsum studio ac data opera factum interpretatur Chrysostomus (g), ac plerique alii: (h) ne quis intumescat progenitorum dignitate ac praesentia, nec animum dejiciat, si humiles atque abjectos sortitus est, aut qui nullis virtutibus enituerunt, modo ipsi ad res praecelaras aspirent atque enitantur. Siquidem propria ac genuina virtus quemque nobilitat, non aliena aut adscititia, quae ex progenitorum primordiis mutuatur. Ut enim ignavum nec parentum, nec patriae splendor illustrat: ita nec virtute praeditum majorum illaudata vita commaculat.

R 2

(i) Nam

e *Qui filii naturales.* f *Procacitas hominum.*
 g *Homil. 3. in Matth.* h *Nemo insolescat*
progenitorum nobilitate.

(i) *Nam genus & proavos, & quæ non fecimus ipsi,*

Haud ea nostra voco.

Quo spectat illud Satyrici (k) :

*Malo pater tibi sit Therfites, dummodo tu sis
Æacida similis, Vulcaniaq; arma capeffas,
Quam te Therfite similem producat Achilles.*

Quæ commonstrant (l) veram nobilitatem ac decus non tam proavorum stemmate & imaginibus, quam virtute, quam integritate vitæ, quam morum probitate metiendum; denique non despiciendos ullos quamlibet humili abjectoque loco natos, quantumvis vilibus modicisque parentibus ortos, modo frugi sint atque ad præclarissima quæque sibi aditum patefaciant. Quod ipsum tota illa apud Ezechielem concionis series, atque enarratæ rei amplificatio commonstrat: quæ prolixè sinistra, inconsulta, temeraria, improvida, inconsiderata hominum etiam in Deum judicia, vellicat ac reprehendit.

C A P. II.

Quare convalescentibus ac morbo defunctis primum omnium genitalia turgescant, quæque illis natura insita sunt, nempe concumbendi desiderium perficere tentent: ac hac de re salubre consilium atque admonitio.

CVM ex morbis convalescunt ægroti, non confestim vires suas recuperant, aut subito restituuntur: sed exhibitis alimentis, præscriptaque salubri diæta sensim refocillantur

ac
i Ovid. *Metamorph. lib. 23.* k Luyenal. *Satyr. 8.* l *Nobilitas quæ solida.*

ac revivifunt: tametsi enim morbus excuffus est, ac sopitus febrilis calor, nonnulla tamen adhuc inhxrent corpori debilitatis dejectæque valetudinis vestigia, ita ut nulla prope- modum pars probe munus suum obeat, suo- que officio perfungatur, ubi ad usus aliquos accommodatur: sola membra procreandis liberis destinata, partesque genitales primum vires ac robur concipiunt, atque obeundis perficiendisque muniis suis validas se osten- tant atque erectas, tametsi (m) ita consti- tutis operam dare Veneri nimis quam perni- ciosum. Sunt autem certa atque indubitata recuperatæ valetudinis argumenta, nullasque in corpore morborum reliquias inhære, si quando partes genitales prurire ac tentigine affici incipiunt, tametsi reliquis membris flaccidis ad perficiendos hymenæos, tho- rumque nuptialem adornandum vires de- sint, nec tanto labori sufficiant. (n) Quod ipsum hinc evenire ominor, quoniam ob- structione venarum discussa, ac patefactis meatibus hepar ac renes aliaque membra di- stribuendis alimentis destinata primum ob- lato cibo perfruuntur: ac præ ceteris instau- rantur: quo fit ut vires concipiant, ac spiri- tu cum naturali, tum vitali affatim implean- tur, cujus motu atque agitatione abditæ ob- scuræque partes turgescunt ac despumant in libidinem; cum remotissima membra, pe- des, brachia, armi, sutæ, femora, cervices, genæ serius alimento ac vitali succo perfun- dantur. Cum itaque pudenda membra hepa- tis munere, exquisito ac salubri succo sagi-

R 3

nen-

*m Convalescentibus Venus noxia. n Cur con-
valescentes in Venerem prou.*

nentur ac pinguescant : primo omnium con-
 valescunt, ac virile robur concipiunt, sic ut
 oborta etiam levi tacitaque cogitatione in-
 guina indecore intumescant, & qua vi im-
 buta sint, patefaciant. (o) Cujus rei indicia
 etiam impuberes proferunt, quibus illæ par-
 tes, tamen si imbelles sint, & denegata gene-
 randi facultas, spiritu tamen distentæ eri-
 guntur, atque ex decubitu in dorsum rige-
 scunt salubri sanitatis bonique habitus argu-
 mento. Ita licet convalescentibus sint in-
 firmæ fractæque vires, ac morbo attritæ mem-
 bra languida, corpus macilentum ac strigo-
 sum : (p) pars tamen illa secretiore loco
 collocata, quæ Ciceroni mentula dicitur,
 primum recuperatæ valetudinis indicia pro-
 fert. Eo siquidem præ ceteris alimenta defe-
 runtur, propter vicinitatem, & quod præci-
 puis membris ea pars connexa est, atque ex
 una venarum atque arteriarum nervorum-
 que propagine producta. Quod (q) si mor-
 bo defuncti ac convalescentes, maturius
 quam par est & quam vires patiantur, se Ve-
 neri dedant, exhausto puriore succo ac vitali
 spiritu, lethaliter affliguntur, omniaque illis
 vergunt in deterius. Siquidem syncerior pa-
 riorque alimenti pars ac roscidus humor,
 quibus membra arida atque extenuata mor-
 boque exhausta madescunt atque irrigantur,
 absorbetur, ac velut lactis cremor, emungi-
 tur : quo fit ut vires quibus nonnihil incre-
 menti accesserat, concidant ac conterantur.
 (r) De mulieribus vero alia est ratio, quæ
 con-

o Sanitatis indicia in pueris. p Ereclio genita-
 lium sanitatis indicium. q Veneris incommo-
 da in valetudinariis. r Mulierum salacitas.

con-
ic ut
e in-
im-
licia
par-
ene-
cri-
rige-
argu-
t in-
nem-
rigo-
loco
citur,
a pro-
defe-
rci-
ue ex
rum-
mor-
curius
e Ve-
vitali
e illis
or pu-
umot,
mor-
antur,
ungi-
incre-
antur.
quz
con-
renita-
ommo-
acitat.

concupitu minus, quam viri delassantur, imo vires ex eo concipiunt, ita ut nonnullæ impendio salaces, hujus rei causa aliquando morbū simulent, quo maritos ad amplexus invitent atque alliciant, adeo ut hinc enatum sit apud Belgas proverbium: (s) *Matrona ægrotat semper aliquid exposcit*: Mulieri valetudinariæ semper aliquid offerendum: *Men moet den siecken Vrouwen altijt vræt bieden*. Quo designant non semper mulsam, aut alimentum delicatum exhibendum nauseabundis mulierculis, sed aliud quiddam, quo illis viri maxime gratificari, & qua re potissime affici solent ac deliniri, etiamsi exquisitissimis donariis illas studeas demereri: eoque factum est, ut Salomon (t) os vulvæ aut uteri ostium, velut orci fauces interea referat, quæ cupiditate existunt insatiabili. Quocirca si optime sibi consultum cupiant, qui matrimonio sunt addicti, ubi a morbo sunt eluctati, ac reviviscere incipiunt, ne se uxoribus festinanter objiciant, atque emulgendos præbeant, sed voluptati moderentur potius, ac frenum intempestivæ libidini injiciant: nihil enim ita constitutis adimi potest, (v) ut nec arboribus tenellis, quæ truncati putarique recusant. Nam si reintegrari ac recrudescere morbum contingat, aut subita morte conficiantur, aut ægerime convalescunt. Quod si validi robustique viri inito primum conjugio ægre subsistunt, ubi res Venerea frequentius peragitur, atque uxorum embolia, ut Ciceroniano verbo utar, sæpius frequentant, quanto magis

R 4

va

s Proverbium populare in fœminas. t Pro-
verb. 30. v Exemplum à tenellis arboribus.

vacillantibus, ac dubiæ valetudinis homines dejici contingit, ac debilitari, argumento (x) quod uxorii, hoc est, qui conjugii plus satis dediti sunt, atque illi obsequuntur, colore conspiciantur mustelino, gilvo, buxco, exsanguis, plumbeo, membris articulisque fractis atque enervatis: cum alii quibus concubitus perficitur moderate, atque intra mediocritatem consistit, discussio atque dissipatio fuliginoso vapore, colore florido existant ac facie roseo rubentique pigmento perfusa.

(y) Est quidem cuique membro sua vis insita ac facultas attributa, nempe oculis visus, auditus auribus, naribus olfactus & odoratio, linguæ ac palato sapor & gustatus, qui ex sensibus omnibus maxime voluptarius: vesica ejusque muscoli reddendo lotio, intestina dejiciendis excrementis inserviunt: partes genitales progignendis liberis, perficiendoque concubitu sunt destinatae, ita alia membra aliis officiis instructa sunt ac dedicata (z), quorum singulis temperantia moderatioque (a) adhibenda. Siquidem oculi obtutu continuo fatigantur, ac caligine offunduntur: aures intensiore sonitu obsurdescunt, ut (b) omnibus fabris ferrariis. Sapor immodico vel cibo vel potu aboletur, omniaque efficiunt insuavia atque insipida, sic ut etiam stomachus alimenta respuat atque aversetur. Nares odorandi facultate praeditae affusa pituita, ne fragrantissima quidem percipiunt: Partes quoque genitales, quibus

x *Venus immodica venustatem depopulatur.*
 y *Cuique parti sua vis insita.* z *Omnia membra suis officiis distincta.* a *Omne nimium perniciosum.* b *Fabri cur surda sunt.*

singula membra inserviunt, & si forte illæ defecerint, aut exhaustæ sint, succenturiata adminiculantur (nam ex toto corpore humores ac spiritus eo derivantur, ac confluant) si immoderata ac profusa libidine defatigentur, non tam ipsæ, quam tota moles corporis flaccescit ac collabitur. Quocirca in conservandis naturæ viribus in roborando firmandoque totius corporis habitu omnia moderate ac temperanter instituantur, quo quisque mature ac tempestive, nulla molestia senescat ne libidinosa adolescentia animum morosum ac querulum, corpus effæctum ac flaccidum senectuti tradat.

C A P. III.

De aura atque aëris effectu, tum flatuum ventorumque nominibus, natura ac viribus in excitandis morbis ac permovendis humoribus, qui agitati menti damna nonnunquam inferunt.

DVæ sunt res adventitiæ atque externæ corporibus nostris non minus infestæ quam salubres, quæ & valetudinem fulciunt, & sanitatem nonnunquam demoliuntur; nempe alimenta, atque (c) aër ipse qui nos ambit, ex cujus agitatione & motu ventus emergit ac flatus, quibus singulis momentis corpora nostra exposita sunt, ac manifestam mutationem sustinent: (d) Concipiuntur autem intra corpus nostrum flatus & ventosi spiritus, partim ab externo aëris impulsu, partim ab esculentis & potulentis, quæ as-

R 5

sum-

e. Aër & ventus valetudini vel officiunt vel profunt. d Unde flatus in corpore.

sumta flatus pariunt, ac ventrem distendunt, ut sunt fabæ, pisa, cruda olera, rapæ, radícula: fructus arborei, mustum, zythus & cerevisia recens: ex quibus orti flatus ventriculo negotium facessunt, atque cum intestinis, tum hypochondriis seu præcordiis molesti sunt. Hi, ut etiam qui inter edendum spiritus subingredi solent, (e) ubi avide & confertim cibum potumque ingerunt, ructibus aut emissis postico flatibus discutiuntur. Quod si diutius corpori immorantur atque inhaerescunt, aut ulli parti infixi dolores inferant, foris calorifica fomenta adhibenda, intus vero quæ discutiendis flatibus sunt idonea; (f) ut sunt cuminum, lauri bacca, anisi, foeniculi, cari semen, vinum meracum, nempe Creticum, quod Malvaticum vocant;

(g) *His siquidẽ venti luculantes agmine facti
Qua data porta ruunt ac terras turbine
perflant.*

Ceterum cum externi flatus magna ex parte nobis sint infesti, effectuque penetrabili valerudini officiant, de iis potissime habebitur sermo. Siquidem illi se modo tacite ac latenter in corpus insinuant, modo palam ac violenter ingruunt, atque hominibus, armentis, pecoribus, satis messique triticeæ, herbis, arboribus infesti sunt, ac damna inferunt. (h) Promanat autem atque effunditur ventus ab aëre auraque concitata ac commota, quo fit ut modo placidus sit, blandus ac suavis, modo validus atque impetuosus pro ratione aëris tranquilli, vel

e *Avide bibere flatibus corpus distendit.
f Qua flatibus discutiunt. g Ex Æneid. h Ven-
torum origo.*

agitari. Sic ut (i) ventus non aliud statui possit quam effluxus atque effusio commoti aëris qui vires & alimenta concipiat ex terræ exhalatione & vaporibus. Vel, ut Vitruvius ait: Ventus est aëris fluens unda, incerta atque instabili vi incitata: Quod ipsum cum designaret Servator, (k) Spiritus, inquit, *ubi vult, spirat, & vocem ejus audis, sed nescis unde prodeat, & quo se proripiat.* (l) Sumpta siquidem similitudine ab externo flatu Nicodemum instruit, qua vi, & quam arcano effectu Dei spiritus hominum mentes afficiat. Vt enim spiritus aëreus non cohibetur nec conquiescit ullius arbitrio, sed instabilis est & inquietus, suoque impetu fertur, atque hinc inde impellitur: ita ut per omnia diffusus sonitu effectuque se prodar, non visu, rebus terrenis nunc salutaris, nunc exitiosus: ita spiritus divinus tacito atque ineffabili afflatu humanas mentes pulsar, agit, impellit, rapit, inflammat, incitat, transformat, atque homines ex carnalibus spirituales efficit. (m) Vt autem mens atque humanus animus divino spiritu subsistit ac fovetur: ita corpus hoc spirabile, atque animale externo aëre ac salubri aura non minus, quam cibo ac potu recreatur. Est enim aëris ac spiritus, quem haustu intra corporis nostri recessus concipimus, non minus, quam alimentorum usus necessarius: absque istis enim aliquousque subsistere potest humana natura: nam (n) septenis novenisque die-

i Ventus quid. k Iohan. 3. l Locus Evangelicus explicatur. m Spiritus divinus aëreo spiritui comparatur. n Inedia quando perniciosa quousque.

diebus, ut assolet, inedia tabescentibus, absque vero aura circumfusoque aëre ac flatibus, nec tantillo quidem momento perdurare poterit, quin suffocetur. Quo autem is purior sit, ac minus habeat contagii, eo corpori salubrior ac magis salutaris. (o) Si enim aër contagiosus sit ac pestilens, cibo vitioso ac venenato est nocentior: Siquidem cibus vomitu excuti potest, ac caloris naturalis beneficio concoqui, at spiritus auraque pestifera non facile domari potest, aut confici, ubi intimos corporis recessus occupavit: nam confestim cor ac spiritus vitales inficit opprimitque. Quocirca communis hic aër (qui respirationi subservit, & cujus adminiculo spiritum hinc inde reciprocantem producimus atque attrahimus) accurate observandus est. Nec minor habenda ratio, in stabilienda sanitate ventorum, qui ab aëre promanant ac diffunduntur, non solum in libero apertoque aëre, cui subinde nos exponimus, sed etiam (p) inconstituendis erigendisque aedibus, constituendis porticibus, vestibulis, fenestris, ostiis, omnique prospectu, per quem in triclinia ac cœnacula externi flatus se ingerunt, quo salubri aura nos reficiant, non offendant graves atque insalubres halitus. Quod cum Hippocrat. (q) in peste quæ totam Asiam depopulabatur, ac Græciam exhausit studiose observaret, multa hominum millia ab illa vindicavit Marcus, quoque Varro, (r) cum Corcyræ esset, in omnibusque passim aedibus ægroti decumbe-

rent,
 o Spiritus vitiosus alimento nocentior. p Observatio in constituendis januis. q Hippoc. in peste consilium, r Varronis in peste consilium.

rent, inducto fenestris novis Aquilone, atque obstructis quæ Austrum admitterent: januaque permutata, comites ac familiam incolumes reduxit. Sic apud Belgas maritimos quoniam multæ civitates Austro atque Africo sunt oppositæ, homines plurima anni parte ægrotant, ac pituitæ fluxionibus sunt obnoxii. Quo spectat illud Vitruvii (3): In Insula Lesbo oppidum est Mytilene magnificenter ædificatum atque eleganter, sed positum non prudenter, in qua civitate Ausser cum fiat, homines ægrotant, nam is ventus putredinis causam præbet: cum Corus Circio affinis ab occasu solstitiali spirans, vulgo *Noord-vveſt*, homines tussunt: cum Septentrio atque Aquilo, restituantur in salubritatem. Ex quibus liquido apparet instabiles ventorum impetus humanis corporibus morbos inferre, ac valetudinem deteriorē efficere: quos si evitare atque excludere liceat, minus morbis quemque tentari contingat: aut si forte ex causâ aliqua contracti fuerint, ubi flatibus noxiis aditum præcluseris, expeditius senescunt ac confo-pientur. (4) Veteres quoniam quatuor sunt cæli regiones ac limites, totidem constituerunt ventorum discrimina, quos eleganti carmine complexus est Ovidius (5):

*Eurus ad aurozam Nabathæaque regna
recessit,*

*Perſidaq; & radius juga subdita matutinis.
Vesper & occiduo qua littore sole tepescunt,
Proxima sunt zephyro; Scythiam septem-
que triones*

Hor-

*s Lib. 1. cap. 5. & Venti cardinales qua-
tuor. v Metamorph. lib. 1.*

*Horrifer invasit Boreas: contraria tellus
Nubibus assiduis, pluviaque madescit ab
austro.*

Alii quibus visum est exactius omnia dimetiri, duodecim dinumerant. Nostra vero ætas nautarum navigatione edocta ob vastum ac spatiosum Oceani ambitum marisque mediterranei longissimos tractus, duos & triginta statuunt, (y) eosque in versoria ac pyxidecula nautica, vulgo *Compass*, exhibitos, continenter intuentur, atque intempesta nocte etiam, cœloque nubilo ac caliginoso, illius usu & commoditate cursum dirigunt portusque destinatos assequuntur. Nec est recens aut novitium inventum hæc pyxidecula, cum Plautus etiam hujus meminerit. (x) :

Quin tu quod perii, periisse ducis?

Cape versoriam, recipe te ad herum.

Ceterum viris politicis qui à navigandi consuetudine sunt alieni non tam ventorum numerus, quam natura effectusque excutiendi. Quisquis enim ex Hippocratis (a) prescripto valetudini optime consultum velit, quadripartitas anni distinctiones (quatuor tempora nostri vocant) observet: denique ventos calidos frigidisque, quibus omnes passim sunt expositi. (b) Habent enim momenti plurimum ad tuendam valetudinem, ac morbos propulsandos ventorum concursus & aëris constitutio. (c) Siquidem non tam corpora, quam animi hominum muta-

y *Pyxis nautica duos & triginta ventos statuit, z Trinum, Act. 4. Scen. 3. a De aëre & locis. b Aura & venti corpora immutant. c Animus ab aëris intemperie vitatur.*

tionem subeunt pro cœli ac ventorum ratione, ita ut etiam sani aliter affecti sint cœlo nubilo ac turbulento, aliter sereno ac placido. aliter spirante Zephyro aut Favonio, aliter saeviente Austro vel Africo, adeo ut non modo corpora sint agilia, sed mentes etiam erectiores, expulsaque omni morositate magis tractabiles, ubi cœlum suavi vernantique aura, ac vento placido perfunditur. Ceterum quo singula ad amussim exigantur, ventorum nomina doctis ac plebejis usitata, condiciones, vires, effectusque obiter percensebo, quo quisque declinare possit, quæ nocitura videbuntur, atque iis se tuto objicere, quæ salutaria fore sperat atque innoxia. Ab æquinoctiali seu vernali exortu, qui perficitur ubi sol arietem subit, (d) Subsolanus progreditur, *Oost*, Germanis, *Levan*te Italis, ventus magna ex parte salubris & qui animi mentisque nebulas discutit, antelucano autem subfrigidus est, meridie vergenteque in austrum sole tepescit ac languidum calorem concipit, nostrates *Lau ost* & *æel* vocant, cum corpora non æstu immodico infestantur, sed flaccido calore tepesfacta languescunt ac nauseant, Belgæ *vvanlustich* vocant: Cornel. Celsus (e) atque Ovidius Egelidum, cum inquit:

Et gelidum Borean, egelidumque Notum.

Æstate autem media, ubi fervescit sol æstum Subsolanus excitat, ac flavam bilem accendit, ex cujus inflammatione febres ardentes pullulant. Hyeme vero paulo mitior est, ac minus quam aquilo asper ac rigidus. (f) Eur

rus
d Subsolanus venti qui ab ortu progreditur effectus. c Lib. 1. f Euri locus & effectus.

rus orientali vento affinis, effectoque proximus, ad lavam versus meridiem nonnihil declinat, sic dictus, quod ab auris procreandis movendisque diluculo, orto primum sole, moveri incipiat, vulgo *Oost*, *Zuyd Oost*, nam illo cœli cardine Apeliotæ seu Subsolanæ adfistit, non longo intervallo proximus. *Æstivis* autem mensibus fervidus est, urentesque febres excitat: & quod in Belgica à me sæpius observatum est, (g) grassante morbo aliquo populari, ut illo spirante assolet, carbunculos ac tumores contagiosos in inguine & sub alis parturit, rubentesque pustulas atque exanthemata quæ in extrema cute efflorescunt atque ebulliunt: cum enim tepidi calor sit particeps, admixta scilicet nonnulla humiditatis portione, aliquam putredinis atque inflammationis causam sanguini præbet. (h) Hybernis vero mensibus intensissimum frigus adfert, quod plerumque nix subsequi solet, ac rigidissimæ pruina, adeo ut qui huic vento se exponunt, ægre nares, faciem, oculos, genas à penetrabili urentique frigore tueri possint: (i) quæ vis & Vulturno adscribitur vento violento ac præferoci, quem in eodem ordine nonnulli collocant, tamen paulo ab Euro digrediatur. (k) Proximum locum versus meridiem sortitur Euronotus *Zuyd-oost* qui æstate magna ex parte serenus est, tamen nonnunquam non modo aëra, sed etiam mentem nebulis ac caligine offundat: cum enim aliquando turbulentus existat, animo

me-
 g. *Eurus* aliquando pestis causa est. h. *Eurus*
 hyeme frigidissimus. i. *Vulturni* natura.
 k. *Euronoti* effectus & status.

mela
 titur
 conc
 Ut a
 intu
 in h
 hum
 ac fir
 tam
 lem,
 stabi
 inten
 nibus
 tiner
 culis
 plero
 quid
 quad
 forte
 omni
 rint,
 ficiun
 portu
 (o)

7
 Quoc
 na co
 maxim
 biles
 corpo
 percip

l. Sim
 m. Ver
 n. Opp
 sumatur

melancholiam adfert, sed quæ facile discutitur. Siquidem non acer est aut acerbus in concitandis humoribus, ut plerique alii: (l) Ut autem marini fluctus ventorum violentia intumescunt atque attolluntur: ita quoque in humanis corporibus eadem vi agitantur humores atque exsultant, quorum vapores ac fumi sursum delati, (m) mentem inquietam reddunt, animumque morosum, difficilem, querulum, præfractum, durum, intrastabilem, adeo ut subsistente illa affectuum intemperie, non facile ab huiusmodi hominibus quicquam impetraveris, aut possis obtinere præsertim mulierculis aut avaris seniculis: qui cum sint suspiciosi, odorantur plerosque insidiosa quadam civilitate aliquid venari ac captare, quos indignatione quadam repulsos maledictis onerant, nisi forte (n) tempestive atque in tempore quod omnium primum est ac præcipuum, accesserint. Sunt enim qui dextre sua negotia perficiunt, ac captata occasione arreptaque opportunitate

(o) *Pertentant aditus, & quæ mollissima
fandi*

Tempora, quis rebus dexter modus.

Quocirca cum multa sint, quæ naturæ humanæ conditionem permutare sunt idonea, tum maxime ventorum concursus auræque instabiles motus, quorum impulsu non modo corpora, sed spiritus animalis incommoda percipit, ipsaque mens intemperie quadam

affi-

l Simile à marinis fluctibus vento agitata.
m Venti etiam animo intemperiem adferunt.
n Opportunitas captanda. o Ex Virgil. de-
seratum Aneid. lib. 4.

afficitur, adeo ut pro aëris ac flatuum varietate, modo nubila existat ac turbida, modo serena, placida, sedata, quanquam victus vitæque intemperantia multum momenti adferat in constituendo corporis habitu, fovendisque affectibus. Inter ventos autem qui hominibus maxime infesti sunt, ac valetudini officiant, (p) Austrum refero Zuyd, natura effectoque calidum ac humidum. Eo siquidem flante terra madescit imbribus atque humore affatim perfunditur, quo (q) fit ut corpora promptissime putrescant, atque humorum corruptelas concipiant, catarrhos quoque excitat ac defluxus in fauces, vocalem arteriam ac pulmones, hinc coryza, raucedines, tussies, morbi comitiales, vertigines, lethargus, apoplexia, lippitudines, surditates, aurium tinnitus, multaque alia quæ cumulate spirante Austro emergunt ac scaturiunt. (r) Observavi autem sæpius diuturno ejus flatu gravidas abortire, ac partum excutere, abortoque immodico profluvio periclitari. Cum enim partes corporis, ligamenta nervi, muscoli, membranz, ansæ, omenta quæ gestando oneri inserviunt, haccescere incipiant, ipsumque uterum concepto humore nimio, lubricum fieri ac sensim dilatari contingat: fieri nequit, ut natura onus perferat, ac legitimum gestationis tempus assequatur, præsertim ubi post siccitatem ac squalores humida tempestas inciderit. (s) quæ cum siccis ac biliosis corporibus non in-

p *Auster instabilis* q *Auster* quos morbos excitet. r *Austri* incommoda in excutiendo partu. s *Auster biliosus* non incommodat.

inco
dis,
palu
pri
imp
Kin
quo
respi
labo
fiun
quan
loqu
obtu
qui u
posi
mo v
nu a
mas
tram
rump
fistul
sis ge
cong
conc
natur
ment
pelle
aut a
tiem
patur
quear
calen
plus f

t Au
quido
gulan

incommoda, tum (t) pituitosis atque humidis, nempe pueris ac mulieribus, (v) quique palustria atque uliginosa loca incolunt, cum primis noxia: eoque fit ut infantes atque impuberes implacabili tussi infestentur, (x) *Kind-hoeft* Belgæ vocant, quod singulta quodam prodeat nullis admissis induciis, aut respirandi spatio. Cum enim continenter ac laboriose, nullaque interposita mora tussiant: irritus tamen est conatus, nec quicquam proficiunt, adeo ut intercepto occlusoque anhelitu, suffocatio imminet, atque obturatis spirandi fistulis anima ac spiritus, qui ultro citroque com meat ac recipitur, postico prodeat erumpatque non sine maximo vitæ discrimine, nisi natibus utroque genu arte compressis illum cohibeas ac reprimas. quo spiritus qui inverso ac præpostero tramite sibi viam molitur, atque aliunde erumpere gestit, resiliat, adsuetasque spirandi fistulas repetat. Contrahitur autem hoc tussis genus ex humore tenui ac fluido, qui non conglobatur aut concresecit, sed in pulmonis conceptacula effunditur ac diffluit, adeo ut naturæ vis ac facultas tam liquidum excrementum, nec coactum aut concretum, expellere nequeat. (y) Vt enim gutta aquæ aut alterius liquoris in tabulam aut planitiem effusa non coit, sed diffunditur ac dissipatur, ita ut primoribus digitis prehendi non queat: ita humoris è capite in fauces ac vocalem arteriam, pulmonumque fibras delapsus subduci nequit, quanquam natura con-

ti-
t *Auster pituitosis noxius. v Tussis à liquido humore molestâ. x Tussis pueros strangulans. y Simile à re liquida & florida.*

tinenti tussi hunc excussisse laborat, sed frustra, quoniam ob tenuitatem contactum subterfugiat atque elabatur: crassa quoque pituita, quæ tanquam viscus pulmoni inhaeret, non minus, quam tenuis, homines fatigat, sed nullo strangulandi periculo. Hos itaque morbos ac valetudinis incommoda austrini flatus corporibus inferunt, multaque aliis causam præbent ac seminarium.

(x) Siquidem liquefactis diffusisque undique humoribus tumores articulares, ac dolores podagrici excitantur, quibus afflicte singulæ corporis partes ad omnes functiones ac munia redduntur inidoneæ. (a) Quod vero ad internas vires atque animi munera attingit, mens flante austro, languida est, demissa, stupida, dejecta, somniculosa, & quæ oscitanter omnia aggrediatur. Hæc quoque vis in rebus inanimatis se profert ac vires exerit. Siquidem observamus, spirante Noto, in ædibus omnia flaccescere ac madida esse, lintea, lodices, tegeticulas, stragula, papyrum, membranas, chartas geographicas, reliquamque supellectilem: (b) paludes quoque ac stagna, amnes, flumina, oceanum, turbida spectari atque umbrosa. (c) Spirante autem Aquilone, omnia pellucida, clara, splendida, defœcata, ita ut fundus sit conspicuus, omniaque in imo se spectanda proferant. Simile quiddam accidit in sanguine & humoribus, quorum sordes & faeces emergunt austrinis flatibus ac menti caliginem inferunt, recondunt vero se ac sub-

dent,
 z. *Auster articulares dolores movet.* a *Auster animo gravis.* b *Auster omnia obnubilat,* c *Aquilo serenat.*

dent, flante vel Subsolano vel Zephyro, aliisque ventis placidis perspirantibus, (d) hinc maxima in animis hominum alacritas, mentisque erectio, ubi cœlum solis splendore nitescit: maxima contractio, animique mœror & dejectio, si quando aura caliginosa est ac nubila, ventique turbulenti sæviunt. (e) Simili ratione imminentibus pluviis, spiranteque vel Noto, vel Africo, cloacæ, stagna, paludes, foricæ latrinæ, aliaque loca proluendis sordibus destinata, graves halitus effundunt, atque esculenta quæque vitiant, ita ut minus diu asservari possint.

Venti collaterales atque intermedii, qui à meridie nonnihil declinant, ac versus occasum hybernum paululum deflectunt, pares cum Austro & Africo vires obtinent, inter quos refertur (f) Libonotos atque Austroafricus *Χυιδ*, *Χυιδ-υvest*, ab illa enim cœli plaga proruit ventus turbidus ac nimbosus, non minus corpori, quam animo mentique infestus: habent enim eam vim flatus impetuosi, ut humores in imis visceribus velut sentinam in navibus, commoveant: quorum fumis & vaporibus agitata mens, intemperie concidit, affectibus commovetur, incandescit, tumultuatur, inquieta est, ac non secus, quam Oceanus æstuat ac ferverescit, ita ut (g) spiritus quoque aërei ac mali Genii aliquando se tempestatibus ingerant, ac faces ministrent, mentique humanæ se tacite ac latenter insinuent, eamque vexent, lace-

rent,
d Aër serenus mentem exhilarat. *e* Noto spirante paludes olida. *f* Libonoti & Austroafrici natura. *g* Genii mali ad inferenda damna præsto.

rent, exagitent. Vulgare est autem apud Belgas, (h) plerosque emotæ mentis, & quibus sensus diminuti sunt, aut spiritus animalis vitiosa aliqua qualitate imbutus, triduo etiam antequam tempestates ac venti ingruant, tumultuari omnesque vicos, compita, plateas, angiportus circumire ac concurrere modo silentes ac taciturnos, modo clamorosos atque obstrepentes, ita ut vulgus dictitare soleat, Suborituram aëris intemperiem, atque, ut fere assolet, imminere tempestates, imbres, procellas, turbines: Contra ubi sudum est cœlum ac tranquillum, ventisque placidum existit; omnibus se comes præbent, blandos, suaves, affabiles, festivos, lepidos, sic tamen ut ridiculos subinde mores ac facetos exprimere non desinant, ex quibus facile conjecturam feceris, quo sint corporis habitu, qua mentis constitutione.

Ceterum inter ventos, qui in Austri confinio constituti, ab occasu hyberno perfiant, (i) nullus Africo, vulgo *Zuyd-vvest*, impetuosior, aut procellis fecundior; nam tonitrua ac fulmina æstivis mensibus profert, sævasque tempestates parit, adeo ut culmina convellat, fata prosternat, naves in vada ac scopulos illisas, ad naufragia impellat, æstate tamen, quam hyeme minus diuturnus; ut enim subito exoritur, ac furibundus est, ita confestim desinit, ac consopitur: (k) acuit autem hujus iras ventus ille, quem Horatius *Iapiga* vocat, *V Vest*, *Zuyd-vvest*, omniaque exasperat, & sæviora efficit, qui etiam magna

anni
 h Mens quibus vacillat, ab aëre cito offenditur. i Africi natura, k Iapix ventus.

anni partes stationem suam conſtanter tue-
 tur, expulſiſque aliis ineunte hyeme conti-
 nenter ſpirat, maximo navigantium incom-
 modo: æſtate autem media magis placidus
 eſt, ac minus turbulentus. (l) Qui vero ab
 æquinoctiali occaſu ſe proferunt, nempe
 Zephyri ac Favonii, *VVeſt*, Italis *Ponente*,
 ineunte vere atque hirundine prima placidi
 ſunt, amœni, blandi, ſuaves, quique omnia
 fovent ac recreant: ſiquidem moderato So-
 lis calore tepefacti, ſtirpes ac floſculos eli-
 ciunt, omniaque rediviva præſtant, ac reno-
 vant, adeo ut etiam ſanguinem ac ſynceros
 homores, qui hyeme delituerunt, proferant,
 diſcuſſaque mœſtitia, atque animi nebulis,
 mentem hilaritate ac lætitia reſciant. Deſi-
 nente tamen autumno, annique circuitu in
 hyemem inclinato, venti occidentales in-
 clementer ſæviunt, terrasque ac maria, tur-
 bulenta tempeſtate concutiunt: in excitan-
 dis vero morbis frigidis ac pituitofis non
 minus quam Auſtrini flatus, noxii ſunt ac
 pernicioſi. Venti autem Occidenti ac Septen-
 trioni confines ac finitimi tres enumeran-
 tur, (m) Corus ſive Argeſtes, *VVeſt*, *Noord-
 vveſt*, Circius ab occaſu ſolſtitiali *Noord-
 vveſt*, Thracius, *Nord*, *noord-vveſt*, venti o-
 mnes validi, qui marinos fluctus furenter
 quatunt, diſruptiſque ac convulſis aggeri-
 bus Oceanum in continentem longe late-
 que devehunt: duabus autem anni partibus
 potiffimum vigent, declinante autumno, at-
 que adventante vere: præſertim mense Mar-
 tio, quibus temporibus grandines, nimbos,

pro-

l Favonii natura. m Cori & eorum qui illi
 affines ſunt natura.

procellas, fulmina è sublimi dejiciunt: ita ut uno temporis momento, aut per exiguo saltem intervallo tres illi inter se conglomerati, proruant. magnaue detrimenta hominibus, satisque inferant. Emergunt autem ex iis ac plerisque alii repentini, subitique flatus, qui in concitatissima aëris intemperie, ignitos globos, ardentisque faces ejaculantur, ut Præster, Ecnephias, ventusque Typhonicus Paulo Apostolo (n) infestus. Observata sunt hæc superioribus seculis, cum aliis, tum maxime Virgilio, qui ea hisce versibus complexus est, quæ singulis anni temporibus non sine insigni clade atque annonæ jactura nobis obveniunt:

(o) *Quid tempestates autumnæ & sidera dicant
Atq; ubi jam breviorq; dies & mollior æstas,
Quæ vigilanda viris? vel cum ruit imbrisferum ver.*

*Sæpe ego, cum flavis messorum induceret arvis
Agricola, & fragili jam stringeret orbea culmo,*

*Omnia ventorum concurrere prælia vidi,
Quæ gravidam late segetem ab radicibus imis,*

*Sublime expulsã eruerent: ita turbine nigro,
Et pluvia ingenti sata lata boumq; labores Diluunt.*

Corporibus quoque quæ non minus, quam culmina convellunt, multos morbos inferunt. Siquidem vere & autumnæ, tum præsertim mense Martio, articulis, nervis, musculis, membranis, tendinibus puncturas, rigores, contractiones, palpitationes, lassitudines ulcerosas accumulans, ita ut sic affecti

n Actor. 25. o Georg. Lib. 1.

futurae tempestatu prognostica edant, & qualis sit exoritura aëris intemperies, indubitanter denuntiant ac praesagiant, nostri *Vveer-vvys* vocant, hoc est, eventurae tempestatu praescios, quales fere sunt, (p) valetudinarii, quique morbida ac ficsa cadavera circumferunt: Et quemadmodum hujusmodi venti morbos ac febres, multaque valetudinis detrimenta adferunt, ac sanitatem vitiant: ita solo foecundo ac fertili, excultisque agris ad sementem atque uberem messem officiant. (p) Terra siquidem non minus vento rigido perflata, quam pluvia tristi atque insuavi madefacta, non salutare herbas, sed lolium, zizania, sentes, carduos, lappas, tribulos, vepres profert, quae sata strangulant, nisi sedulo extirpentur. (r) His proxime adhsit septentrionalis *Noordt*, Italici *Tramontano*, nonnullo ad ortum progressu, *Aparctias Noord*, *Noord Oost*, *Aquilo* seu *Boreas* ab aëstivo ac solstitiali ortu medium locum tuetur, *Noord-Oost*, *Cacias* vero *Oost*, *Noord-Oost*, ab Aquilone Subsolano seu *Apeliota* stipatur. Septentrionarius natura effectuque frigidus & ficsus existit, magna ex parte serenus, licet aliquando pluvius, mitigat autem *Cori* & *Circii* ferociam: ubi enim plus satis saxitum est, ac jam prope modum sunt defessi, in ventum Septentrionalem fere desinunt, sic ut mox aura mitescat, ac tempestatu sopiatur: quocirca unice eo transferri cupiunt hos ventos indigenas; nam si versus austrum ferantur, recrudescit

S in-

p Valetudinarii aura injuriis obnoxii. q Aura rigida satis noxia. x Septentrionalis venti natura.

intemperies ferocius, ac rursus novas vires concipit; quo fit ut quotannis multæ rostratæ naves, ac vastæ holcades periclitentur, atque in ipso ferè portus aditu in brevia & slytes, vadaq; exca ac latentia illis dissolvantur, incredibili mercium iactura ac dispendio. Quocirca ventus Septentrionalis, non solum Coro & Circio salubrior, sed etiam sedatior, atq; in concitandis ciendisq; tempestatibus mitior: (s) tamen hybernis aliquando mensibus rigidus sit ac violenter spirat, quo fit ut catarrhos excitet, pleuritides, atque anginas, sed alia, quam Auster, ratione. Siquidem spirante Noto humores liquefacti, sponte dissolvuntur, atque è capite in subjectas partes defluunt. Septentrionali vero atque Aquilonio flatu, quoniam confringi contingat musculos ac membranas, pituita exprimitur, (t) quemadmodum complicatis compressisque in pugnum digitis, ex spongia aquam extundimus. Quacunque autem anni parte hi venti spirant, frigore corpora afficiunt, meatus constipant, aëris contagia dissipant, coactoque intus calore nativo, concoctioni auxiliantur. Cum autem Austrini flatus dissoluta corporis compage, membrisque languore ac veterno affectis, homines somniculosos efficiant, oscitantes, flaccidos, veternosos, nauseantes, desides atque ad obeundas ullas functiones aut exercitationes imparatos. Tum Aquilonii, Hippocrate teste (v), agiles præstant, vividos, erectos, alacres, gesticulosos, atque ad quidvis aptos;

s *Auster & Aquilo diversa ratione catarrhos movent. t Simile à spongia compressione.*
v *Lib. 3. Apher.*

præsertim quibus habitus est humidior : iis enim naturæ munera ac functiones melius perficiuntur, omniaque salubrius procedunt, quemadmodum siccis aridisque corporibus, humidus cœli status salutaris : eo enim minus frigore rigent, aut uruntur calore. Cum itaque duo isti venti (x) Auster & Aquilo, illisque utrinque affines in tota fere Europa vicissitudines anniversarias constituent, præ ceteris hos observandos censeo : nullus enim ventorum per totum anni circuitum spirat constantius : siquidem cessante sopitoque altero alter exoritur, suamque stationem tuetur : tametsi ceteri paulo ante memorati suas vices etiam sortiantur, sed quæ celerius conquiescant ac desinant. Quocirca horum utriusque habenda ratio, non solum in tuenda valetudine, profigandisque incommodis, sed cum iter ingredimur, aut cum terrâ marique nos aëri committimus. Hoc enim longa observatione compertum habeo, Aquilonem noctu exortum non esse diuturnum, aut stabilem, nec triduo in ea statione atque iis excubiis consistere : quod, Aristotele teste, etiam Homerus, dum Ulyssis errores prosequitur, indicavit :

Tertia lux nunquã nocturno Aquilone laborat:
 Quod eo fit, (y) quoniam exhalationes ac materiam minus copiosam sit nactus, quibus subsistere possit ac diuturniores flatus perficere. Siquidem motus atq; agitatio aëris qui ventum efficit, ab eoque vires & incrementa concipit, debilis est, imbecillis, tenuis, exiguus, ita ut vires desint, quarum adminicu-

S 2

lo

x Auster & Aquilo præcipui in movendo aëre.
 y Aquilo quando minus diuturnus.

lo progredi posset ac se diutius proferre effi-
cique diuturnus. (x) Vt enim in morbis ac
febris humorum copia ac redundantia o-
mnia graviora, magisque diuturna facit, at-
que insultum producit: ita vehemens aëris
concoctio, atque exhalationum vaporum-
que qui è terra emanant, creber densusque
concurfus ventos exasperant, atque illos
cum violentos, tum diuturnos efficiunt. Et
(a) quemadmodum ignis confestim extin-
guitur, ubi arida nutrimenta desiderantur,
ac fomites desinunt: ita Aquilo intempe-
sta nocte, vel ipso noctis crepusculo exortus,
mox evanescit, ac stationem deserit: eoque
fit ut exercitati naturæ non temere Aquiloni
fidant ad primum inruitum, nec quidquam
aggrediantur, nisi triduanus sit: cum Auster
primi diei exortu spem fulciat nautis, diu-
turnum fore ac spiraturum constantius:
Quod ipsum apud Italos naucleri ac navar-
chi, qui vulgari idiomate (b) Pilotæ & Ad-
miraldi dicuntur, Proverbio designant, Ni-
t ☉ ☽ ☿ ☿ ☽ ☉, B. pias ☿ ☽ ☉.

Cui sententiæ cum esset addictus (c) An-
dreas ab Atria archithalassus, hoc est, Cæsa-
riæ classis apud Genuenses præfectus, Ca-
rolo Imperatori ejus nominis Quinto id ob-
servandum consuluit. (d) Siquidem cum in
Africam expeditionem meditaretur, ac Cæ-
sar ad primum Aquilonis conspectum, Mau-
ros adoriri tentaret, admonuit alter non in-
citan-

x Simile ab insultu feb. ili. a Simile ab ignis
fomite ac nutrimento. b Pilotæ seu naucleri
ventorum observantissimi. c Andreas ab A-
tria exercitatus navarchus. d Andreas ab
Atria quid Carolo Cæsari consuluerit.

citandas triemes, nec classem mari committendam, nisi Boreas seu ventus Aquiloni triduum substitisset. Austro vero ingruente, evestigio, primaque luce in altum ducendas naves, ac confestim, nullaque mora, si omnia adornata sint, suisque armamentis abunde instructa classis, navigationem instituendam, velaque exponenda statibus, non enim metuendum, ne mox desinat, aut minus futurus sit diurnus: cum fere nebulis densisque nubibus fultus, ac caligine stipatus, diurnitatis ac constantiæ spem præbeat.

(e) Cæcias Orientali vento, minimo intervallo à dextra proximus, minus Aquilone violentus est, aut sonorus, nec frigore tam penetrabili flatuque rigido, quod soli sit vicinior: (f) convolvit autem ac conglomerat nubes, illasque conglobatas ad se allicit, quoniam retortæ aliarum nubium vel motuum objectu resiliant: quod in fluminibus atque amnibus, ipsoque oceani fluxu sæpius observavi, in quibus non continuato cursu, observatoque alveo fertur ac volvitur fluctus, sed utrinque circa littoris oras ac ripæ extremitates reflectitur ac retorquetur, a verso scilicet ac deflexo contortoque dextrorsum ac sinistrorsum cursu, nec aliam hujus rei excogitari posse rationem video. Ex hujus autem venti natura Proverbium manavit in improbos, (g) *Mala ad se attrahens, ut Cæcias nubes*, ut nunc passim factitant nocturni oppressores, qui conglobati intempesta nocte ædes subruunt, atque ex-

S-3

cru-

e Cæcias cujus natura. f Cæcias qua ratione nubes trahat. g Proverbium in improbos.

cruciato hospite, adactis domesticis ad com-
monstrandum thesaurum omnia convasant
ac diripiunt: *Revelaers* nunc passim appel-
lantur, à violentia quam inferunt, ac con-
torquendis hominum membris. Ceterum ut
ex rebus naturæ salubre aliquod documen-
tum eruatur, hoc cuique persuasum cupio,
omnes istos aëris ac naturæ effectus à nutu
atque arbitrio summi opificis pendere, ejus-
que vi perfici. Siquidem ignis, grando, nix,
pruina, glacies, turbines ac spiritus procella-
rum obsequuntur verbo illius. (h) *Ipsè enim
mittit nivem sicut lanam, nebulam sicut cine-
rem spargit: qui jacit grandinem frustulatim,
atque efficit, ut omnia glacie constrata sint,
tanquam planities, adeo ut nemo frigore eo-
rum possit subsistere: ipse eadem, incitato sta-
tu, liquefacit, ac confestim in pluviam resolu-
vit.* (i) Ipsè aufert Eurum, atque in virtute
sua inducit Africum. Ipsè dominatur pote-
stati maris, motum autem fluctuum ejus
compescit ac mitigat. Ipsè producit ventum
nrentem, & arescere facit germina terræ. (k)
Patitur quidem Deus mundum hunc, atque
universi naturam ferri, volvique suo ordine
ac modo, ut initio constituit, elementa, siede-
ra, Oceanum, ventorum impetus, veris, æsta-
tis autumnii, hyemis discriminata tempora,
sic tamen ut penes eum horum sit potestas
& imperium. Siquidem ubi illi visum est, &
expedire videtur, quædam in scelorum vin-
dictam exasperat, ac sæviora efficit, multas-
que clades ac damna horum ministerio ho-
minibus infert, quo mentes sopore oppres-
sas

h *Psal.* 147. i *Psal.* 78. k *Deus elementis
utitur ad inferenda damna.*

fas sopitalque ac delitiis indormientes excitet; sic enim religionis desertoribus minitatur. (l) *Quod si preceptis meis non fueritis obsequuti, persequar vos tabe, morbis, ac febribus animique tadio, ac mærore: dabo vobis cælum ferreum, & terram aneam, ita ut nequicquam ac frustra vires consumentibus, neque terra fruges, neque arbores fructus profuerant.* Sicut Amos exoptulat cum populo suo: (m) *Excitavi vobis ventum urentem, quo rubigine atque uredine vos afflixerim, vestrosque hortos, oliveta, vineas, ficeta consumpsit bruchus & eruca, nec tamen ad me estis reversi, dicit Dominus: Quo evenit, teste vate alio (n), ut terra rorem, pluvias atque imbres deneget, omniaque sata ardore, rubigine, grandine, infestentur. Quæ documento sunt, ac quemque erudiunt, tempestates, nimbos, grandines, tonitrua, fulmina, turbines ex naturalium quidem causarum progressu exoriri, sed quæ recrudescant, atque homines divexent atrocius, ubi Deus illos castigatos ad frugem revocat: qui ubi resipiscente homine factus est placatior, ac furor mitigatus deserbuit, calamitates transfert, immutat, cohibet, imminuit, omniaque feliciora pollicetur (o), nempe uberem annonæ proventum, agros fœcundos ac fertiles, tempestivam pluviam, messem copiosam, trituram, vindemiam, greges, armenta, pecora quæ voto respondeant, corpus salubre, ac vegetum, vires firmas, facultates ac res familiares stabiles, animum vero impavidum, (p) tranquillum, securum, quietum, infractum,*

S 4

&

l *Levit. 6. m Amos 4. n Agg. 12. o Deut. 18. p Psal. 90.*

& qui fiducia divinitatis, unde mentem haustam ac libatam obtinemus, non facile expallescat metu, aut timore concutiatur.

C A P. IV.

De pyxide nautica, vulgo Compas, quam Plautus Versoriam vocat, cujus obtutu atq; observatione naucleris velificatio perficitur: & qua vi ac ratione continenter Septentrioni obvertatur.

CUM ventorum paulo ante habita sit ratio, eamque fusius explicasse visus sum; restat ut de (q) Versoria nonnihil proferam; quandoquidem nauæ usu & commoditate navigationem insituunt, ac longa maris spatia, tractusque Oceani immensos, denique locorum situm ac distantiam demetiuntur, & quantum viæ peractum sit, & quid restet peragrandum, exactissime explorant, omniaque ad hanc pyxideculam, tanquam amissim, exigunt: quam vim consequitur ex magnetis aut lapidis Lydii attritu, qui singulari vi pollet in attrahendo ferro, nisi (r) oleo aut pingui aliqua re oblitus sit. tunc enim id respuit: hic nostratibus *Zeyl-steen* vocatur, quod eo cursum naturæ instituunt, ac secure velificentur. (s) Subest huic pyxideculæ rotula quædam versatilis, papyracea, plana, circinata rotunditatis, tenui ac bipartito ferramento suffulta, in cuius centro seu medio turricula ænea acuminata (nam fer-

rum

q *Versoria Septentrionis index ex vi magnetis.*
 r *Oleum magneti vim attrahendi eripit.*
 s *Versoria ex quibus constat, ejusq; descriptio.*

rum rei effectum eo loco impediret) affixa est, quæ stylo aut cuspidi acutissimæ insidit, eoque hinc inde in æquilibrium, volvitur, atque tibi conquiescit, pars illa quæ sili imagine inscripta est, & in quam ferramentum magnete confricatum desinit stabiliter Septentrioni obvertitur, polumque arcticum respectat, quocumque etiam contorto clavo navis impellitur; producuntur autem in hujus rotulæ circulo à centro ad circumferentiam æquali distantia duæ & triginta lineæ, quæ & ventos ac cœli cardines designant, terræque ac maris spatia portibus distincta commonstrant, (t) ac numeratis reuolutis clepsydri, aut, ut nunc usus est, defluente arena, clepsammis, quantum itineris emensum sit, & quid emetiendum, quantoque intervallo à loco quo properant, absint, exactissime dinumerant ac metiuntur. Qua autem vi magnes in versoria hæc perficiat, qui ex aduerso Septentrioni se opponit, eamque cœli partem obtueretur, non facile ratione expediti potest: quamquam multorum ingenia anxie torserit hujus rei investigatio. Sunt qui in mutuum consensum ac concordiam referant, qua alter alteri similitudinis ratione, qua perficitur attractio, mirifice afficiatur, (v) sic ut magnes odoretur ferrum in montibus Septentrionalibus, ex quibus erutus est, (x) non secus quam vultures, naturæ sagacitate, cadavera in maxima locorum distantia, biduo etiam, ut plerique opinantur, antequam exdes facta sit. Multa autem effici

S 5

oc-

t Nautæ clepsydri utuntur. v Magnes quæ ratione ferrum allicit. x Simile à vultu- rum sagacitate.

occulta, abdiraque facultate, quorum non facile ratio iniri potest, palam est, ita ut effectum rei conspiciamus, causam vero ignoremus. Sic rhabarbarum & scammonium flavam bilem expurgant: epithimum, polypodium, fena, humorem melancholicum: agaricus pituitam: succinum, Gagates lapis adamas festucas ac paleas allicit. Argentum vivum auro afficitur, eique maritari gaudet. (y) Quam vim etiam herbis inesse spectamus, ita ut nonnullæ mutuo complexu ac vicinitate delectentur, alix inter se diffideant, ac contactum alterius respuant. Simili quoque affectu & inclinatione magnes ista perficit in hac pyxide. ac (z) solariis minutis, quibus iter ingressi ad solem horas exploramus, ubi extrema ferri pars expolita, non rubigine vitata: hoc lapide confricata est, quæ semper Septentrioni obversa polum commonstrant, qui Epibatis (a), hoc est, viris nauticis *Leye* dicitur, quæ vox à deducendo nomen sortita est, ut *Leydesman* ductor & comes itineris cujus adminiculo cursum dirigimus, veteribus *Cynosura* (b) denominata, atque *Vrfa* minor, longo usu & experientia observata æquor sulcantibus, quoniam fixa est, & immota. *Vrfa* autem major *Elice* vocatur, cujus Cicero in *Academicis* meminit, hujusmodi propemodum verbis: (c) *Meas cogitationes dirigo non ad illam parvulam Cynosuram, sed ad Elicem & clarissimos Septentriones, id est, rationes has*

la-
y *Vnde herbis purgandi efficacia. z Solarium quod Solem commonstrat. a Epibata, ein bootsman. b Cynosura, vulgo Leye, nautis. c Lib. 4.*

latiore spatio non ad tenue elimatas, eoque fit ut errem & vager latius. Quo indicat fulissima se consecrari ac laxatis velis divagari latius: tamen si certior cursus sit, ac minus devius qui inspecta cynosura perficitur: quod ipsum Aratus (d) admonuit:

Hic Iovis altrices E ice, (cynosuraq; fulgent.

Dat Graiis Elice, rursus majoribus astris.

Phœnicæ Cynosura regit: sed candida tota

Certior est Cynosura, tamen sulcantibus æquor,

Quippe brevis totam fido sed Cardine vertit.

(e) Desumitur autem Ciceroni hic loquendi tropus à nautarum consuetudine, quorum alii qui exactissime omnia student dimetiri, oculis in minorem Ursam sunt defixi; alii qui minus rigide omnia observant, nec in ullis angustiis sunt constituti, Ursam majorem intuentur. (f) Ita Cicero qui non vult arcta atque adstricta consecrari, sed largos ac spatiosos rhetorum campos obambulare, elicem seu majorem ursam sibi, tanquam scopum, defigit, ita enim divagari licet, ac longius progredi, ut qui nullis certis limitibus concluditur: securior vero est velificatio & certior, minusque digreditur extra stationem navigium, ubi ursa minor, (quæ propriè nostratibus, Polus dicitur, populari voce *Leye*, hoc est, ductor in dirigendo cursu) inspicitur. Nostri vero naucleri præter polum quem non oscitanter observant, pyxidem hanc versatilem continenter intuentur, cujus usu & commoditate etiam intempesta nocte

¶ *In Phœnom. e Simile Ciceroni à polo desumptum. f Ciceronis locus in Academicis explicatus.*

nocte ac densissimis tenebris, atraque caligine, clavo affixi navem dirigunt. (g) An autem hoc instrumentum nauticum superioribus seculis existiterit, an nostro id ævo excogitatum, non ausim certo pronuntiare: hoc tamen mihi persuadeo, Flautinam illam versoriam aut eandem esse cum hac nostra, aut illi affinem: quanquam, ut opinor, hæc pyxidecula nostro jam tempore magis exculta sit, climata, expolita, omniaque exactius demonstret. (h) Cum autem Pœni ac Carthaginenses navigandi periti ultra cis mille annos non solum maris mediterranei portus ac littora frequentarent, sed in Oceanum longius progressi, instructissima classe totum Mauritaniam ambitum perlustrarent: verisimile non est, hujus rei usum illis defuisse: ne commemorem Tyrios ac Sidonios, apud quos, Ezechiele teste (i), maxima olim erat negotiatio ac navigandi peritia: ac præter hos, (k) Salomonis naucleros, qui classe per mare rubrum ac sinum Persicum deducta aditus in Indiam patet (Ophir Judæis appellatam) immensam auri vim ac simias, pavones, elephantos, gemmas adferebant, ut nunc Lusitani factitant, qui hunc navigationis cursum vix anni curriculo perficiunt. Quocirca non facile cuiquam persuaderi debet illis temporibus ignorata fuisse hæc velificandi adminicula: præsertim seculo tam felici, tantisque artificibus industriis, ac solertibus foecundo. (l) Fieri autem potest, ut ob barbarorum incurSIONES, vastitates, cædes,

in-
g *Versoria an recens inventa. h Carthaginenses navigandi periti. i Cap. 17. k 3. Reg. cap. 10. l Multa in rerum natura exolescunt,*

incendia, populationes, tam salutare instrumentum interciderit, extinctis etiam oppressisque artificibus: rursus, pacatis rebus, ac sopito tumultu bellico, cura atque industria hominum (quorum ingenia inventioni rerum accommodata postliminio in usum sit revocatum). Ita non desunt qui asserant multa superioribus annis in usu fuisse, quæ nobis nunc nova videntur, ac recens excogitata: quod ipsum Salomon (m) constanter asseverat: Quicquid, inquit, olim fuit, nunc est, & simile illi, quod paulo post futurum: quicquid factum est olim, nunc existit, & illo intercedente postmodum renovabitur. Obiter (n) nihil sub sole novum, & si quid velut novum ac recens ostendatur, id priscis seculis aliquando existit, nec futura est apud posteros memoria eorum, quæ nunc vigent, quoniam interitura sunt, ac vetustate exolescent. Sic (o) nonnulla videtur olim fuisse imprimendi ars, ut quibusdam placet, ex vetustis picturis, sigillis, annulis, numismatis, in quibus literarum characteres graphice velut typis expressi conspiciuntur: neque enim illi ætati cælatores atque artifices defuerunt: quanquam, si à veteribus tale quiddam excogitatum sit, ut nemo debita laude fraudandus, fateri quisque debeat omnia minus fuisse exulta, nitida, subtilia, elimata, nec tam spectabili iteratum varietate exornata atque expolita. (p) Bombardas quoque tormentaque ænea ac ferrea, tum sclopetas manuales ceteris habilia-

m Eccles. i. n Salomoni nihil novum. o Ars impressoria an vetusta. p Bombarda an olim fuerint.

liores: ac magis tractabiles, vulgo *Pistoletten* est *Sineroren*, quod manu capulo illorum, tanquam clavo, admota, excussisque è silice scintillis, in obvios detorqueant, superioribus seculis extitisse, nonnulli ex Virgilianis hisce versibus contendunt: (q)

*Vidi & crudeles dantem Salamoneæ pœnas,
Dum flammæ Iovis, & sonitus imitatur
Olympi.*

*Quatuor hic in vectus equis ac lampada
quassans*

*Per Grajum populos mediaque per Elidis
urbem*

*Ibat orans, Divûmq; sibi poscebat honorem
Demens, qui nimbos, & non imitabile fulmẽ
Ære & cornipedum cursu simulabat equo-
rum.*

Quamquam omnia ista dubia sint, nec certum quid de iis statui possit, ut quæ forte aliud quiddam designent. De versoria vero alia est ratio: cum enim Polus ac Cynosura, oppositis objectisque nubibus atque offusa caligine oculis navigantium se subducant, nec semper sit conspicua, ita ut periculum undique immineat: certo statui potest in tanta olim navigationis frequentia, illi ætati non defuisse hæc velificationis adjuncta. Nec me fugit Philandrum (r) editis in Viruvium commentariis cum primis eruditis, in ea esse sententia, ut credat hanc pyxideculam, quæ chalybis ac magnetis vi polum, velut indice demonstrat, non ita multis retro seculis in Campaniæ oppido Amalphis fabricatam. Verum ego existimo id instrumen-

q *Aeneid. lib. 6. & Lib. 10. c. 14. Philan-
dri opinio de versoria.*

tum non inibi, nec eo tempore repertum, aut nostra memoria excogitatum, sed interpolatum, hoc est, renovatione quadam instauratum, illosque artifices effecisse ut exacte atque ad amussim nullaque sui parte claudicante nutanteq; perpendicularo seu virgula verticem cœli, hoc est, polum qui duplici cardine se prodit, indicaret, quo cursu magis secundo atq; optato successu quaquaversum navis dirigatur, omniaque ex voto atque animi sententia perficiantur. Quocirca veteribus hujus usum non defuisse, atque illius observatione maris spatia consuevisse dimitiri, Plautus (s) expresse his versibus indicasse vilus est, arrepta etiam navigandi occasione, si quando res poscat celerem profectioem.

*Si huc item properes ut istuc properas, fa-
ctas rectius.*

*Huc secundus ventus nunc est, cape modo
versoriam.*

*Hic Favonius serenus est, istuc Ausper im-
bricus,*

*Hic facit tranquillitatem, iste omnes fluctus
conciet.*

Ita non est quod quis ambigat, veteribus eundem fuisse hujusce instrumenti usum ac commoditatem.

C A P.

CAP. V.

Quid canes agat in rabiem, & quo potissimum anni tempore, & quâ ratione iis mederi possis.

CAnes (t) fidi hominum custodes, ac familiares domesticique excubitores in rabiem aguntur vel sole fervido, ac caniculæ ardoribus, vel hybernis mensibus gelu insensissimo, quoniam eo anni tempore acui atque acerbari atram bilem contingat, ac virus effundi, quod aspersione contactuque exitiale est ac deleterium: ætate quidem perusto ab æstu solis sanguine, qui concepso contagioso spiritu inficitur: hyeme vero quod sanguis concretus ac conglobatus, quique propemodum coagulatur ac congelascit, computrescat, quoniam corpori inclusus non ventiletur: quo fit, ut ab eo gravis halitus & contagio emanet, qui spiritus vitales vitiant ac contaminant. (v) Quocirca huic animanti iis anni temporibus semper aqua offerenda, quam subinde lambant, præsertim cum per loca æstuosa, vel nimis gelida exserta lingua hianteque ore se viatori itineris comites præbent, quo sanguis dilui possit atque irrigari, minusque ardore torreri. Columella (x), quod & Plinius (y) ejus nomine non subtrahit, censet (z) catulorum caudas post diem quadragesimum, quam sunt editi, castrandas, sic enim tutos fieri

t Sub æstu & gelu canes rabiunt. v Canes aquam exposcunt. x Lib. 7. cap. 12. y Lib. 8. cap. 41. z Cauda canum truncata non rabiunt.

fieri
arti
cau
mo
tes
pro
gita
dun
que
cet
cau
cani
est l
gura
piti
Spec
scitu
ling
Non
ante
qua
form
quali
bus,
que l
quid
pedib
riof
nis p
si qui
pedes
non si
chi do
a Can
lingua
lanugi

fieri à rabie : hoc modo : Nervus est qui per articulos spinæ perrepat usque ad ultimam caudæ partem , is mordicus una cum postremo articulo prehensus (quod etiam nostrates factitare video) aliquatenus e ductus ac protensus abruptitur , quo facto nec in longitudinem indecorum porrigitur , nec secundum & enorme incrementum capessit , denique ut plurimi pastores asserunt , rabies arceatur , ab eaque tuti sunt. Alia etiam est cautio ac provisio , qua obtineri potest , ne canis unquam efficiatur rabiosus. (a) Subest linguæ catellorum nervus vermiculi figura , rotunda teretique forma , ut etiam capiti humano , cujus cerebellum desinit in speciem quandam teredini , qui ligno innascitur quam simillimam : (b) hic vermis linguæ exemitus canes à rabie tutos præstat. Non dissimilis (c) concretio ovillis pedibus anterioribus ac posterioribus in hæret parte , qua terram calcant , vermiculi subrotunda forma , lanuginosa intus ac crinita congerie , qualis est in rosarum spongiolis ac calycibus , quibus semen includitur , molli tenuique lanugine implicitum ; exemi autem tale quiddam sæpius ex decoctis ejus pecudis pedibus , teredini qui vermiculanti ac cariolo ligno inesse solet , aut nucibus avellanis prorsus affine atque assimilabile. Quod si quis aut incuria aut hujus rei ignorantia pedes ovillos ederit . quibus illa concretio non sit exemta , confestim nausea ac stomachi dolore afficitur , omnique momento ad

ru-

a Canis ut à rabie præservetur. b Vermis linguæ canis eximitur. c Ovillis pedibus lanuginosa concretio subest.

tuctus ac vomitionem incitatur. Persuasum autem habet promiscua multitudo, venenosum quiddam subesse huic concretioni, quod ut non ausim certo asseverare, aut iis assentiri: ita facile crediderim, capillatam illam congeriem, pilosamque lanuginem quæ bisulcis fissisque unguis inhæret, concoctioni officere ac ventriculo negotium facessere. Opiliones autem pastoresque ovium ea sunt opinione imbuti, nullum hoc animante in cursu fore velocius, omniaque quadrupedia pernitate superaturum, nisi tale quiddam articulis, quibus se falciunt, subesset: qua de re quid statui debeat, non ausim exserte pronuntiare: (d) hoc tantum testatus, observasse me has pecudes fugitantes, ubi canes ac lupi prædæ inhiantes, illas insectantur, celerrimo quidem cursu se subducere, sed non longius progredi, ac mox, respectantes, subsistere, ea, ut opinor, ratione, quod præter pavidum animum & meticulosum, aliquid illas remoretur pedibus subditum, & quod anhelosæ sint ac pulmonis vitis obnoxia: quod indicat arida tussicula, qua subinde insectantur: quo fit ut longius producere cursum nequeant. Ut itaque huic pecori tale quiddam subest quod illi in cursu moram injicit: ita sub canina lingua subdelitescit nervosa, atque ut ita dicam, vermicularis quædam congeries, quæ à vermibus specie atque effectu quo rabiem infert, *λύαρε* (e) dicitur, quæ vox & vermem & rabiem significat: Vnde *ἀλώρον* herba dicta, quod rabiem expugnet, ac canū more furiosos

d *Ovium natura in cursu.* e *Lyβα vermicularis sub lingua canis.*

fos ac lymphatos cohibeat, etiam si ab iis demorsos esse contingat. Quod si catellis sectione id eximatur, nunquam efficiuntur rabidi, nec quenquam lethali morfu impetunt, minimoque latratu sunt infesti: inflammatur autem huic animanti, atque incenditur sanguis melancholicus, aliique circumfusi humores. (f) Caniculae potissimum ardoribus, ac concepto ex putredine contagio rabiem furoremque concitat, adeo ut extumescente lingua ac nervo, qui illi subditus est, os spuma (g) exitiali ac contagiosa saliva redundet, quae etiam contactu inficiat. Siquidem cum hoc animal notos ignotosque indiscriminatim adoriatur, si forte ulli parti spuma aut saliva adhæserit, etiam citra mortuum noxam infert ac perniciem: nisi confestim sanguine eluatur. Cum autem venenati hujus morfus multa sint excogitata remedia, (h) tum nullum magis praesentaneum, quam evestigio dilatare vulnus, ac scarificata cute, cucurbitulas copiosa flamma affectae parti affigere, mox cataplasma adhibere ex porro, caepe, allio, eruca, centauryo minori, absinthio, ac butyro salito, melleque confectum. Urina quoque impuberis fomenti loco applicata, virus elicit, nec non Opopanacum, ruta, sal, ficus, brassica rubenti folio, una cum melle & butyro pistillo subacta, lasso membro admota. (i) Nulla autem ratione incidenda vena, rapitur enim intempestivo illo remedio virus in habitum corporis ac continuo vitalia corripit, humoresque ac

spi-

f Canes quando rabie concitentur. g Saliva canis rabidi noxia. h Remedia ad rabiem canis. i Morsus canis au vena incisione exigat.

Spiritus inficit. Quocirca quæ venenatos habitus dissipant ac discutunt, intra corpus exhibenda, (k) nempe Theriaca, mithridation, allium, scordium, Laser quæ vulgo Magiftrantia & Ostrucium dicitur, illique affinis Angelica, quæ laserpitio potestate affinis est, radix zeduarix, ruta, caltha, melissophyllos, Iridis radix exsiccata, inula, ficus, ligni Indici decoctum, ocymum vulgo basilicum, cunula, hyssopus, rymbra, origanum, quorum quodque vi discussoria pollet, seu diaphoretica, quæ laxatis corporis spiramentis atque excitato sudore virus dispellit ac demolitur, nec patiatur in venas dimanare. (l) Nostrates qui mari finitimi sunt, atque Oceani accolæ demorsos à cane rabioso certatim ad mare rapiunt, etiam brutas pecudes, ac septenis vicibus immergunt, non superstitione observato illo numero, sed ut efficacius virus eluatur: quo & illud consequuntur, ut omnis aquæ metus *id est q. 6. 17* vocant. (m) qua maxime urgeri solent, profus eximatur: nam sic affecti & aquam appetunt, & expavescunt ob mentis alienationem, & quod ratione destituti sint: quo fit ut nullo rerum delectu ac discrimine salutaria respuant, atque avertentur, appetant autem ac ferantur ad noxia; siquidem si bibent assatim, sanescunt: (n) quocirca, tametsi aqua omniaque liquida exhorrescant, ad potum tamen cogendi sunt, quo virus minus ad internas partes properet ac diluatur. Mirandum autem non solum venena intus exhibi-

k Rabiem quæ expugnent. l Oceani vis in
 morfu canis. m Parent aquam rabidi. n Ra-
 bidis potus non denegandus.

ta lethale vulnus infligere, sed morsus ictusque venenatos quæ foris inferuntur, sensim tacitoque ac latenti progressu vitalia corrumpere, atque ad cor vitæ fontem partesque principes aditum sibi patefacere. (o) Sic salivæ eorum qui elephantiasi, hoc est, vulgari lepra infecti sunt, canis deniq; rabidi spuma cuti inspersa penetrabili vi perniciem adfert, nisi confestim abstergatur, ac locus sale deficeret, adeo ut (p) si partes nervosas, aut per quas arteriæ derivantur, laniari morsuque vulnerari contingat, vel fœda spumantique uligine inquinari, cordi ac cerebro virus communicetur, ita ut cor vitiato spiritu vitali, deliquio defectuque animi periclitetur: cerebrum propter affectos nervos qui ab ipso producuntur, furore atque amentia mentisque alienatione ac rabie corripitur. Si vero partes carnosas, quæ sanguine ex venis aluntur, affici contingat, aut morsu infectari, mortiferum virus per venarum rivos ad hepar ac cor, reliquaque membra dimanat, (q) ac quadragesimo die aut paulo serius rabie, metuque aquæ ac pavore tentantur. Hoc autem meminisse expedit, ut dextre ac felici successu affectus hujus curatio instituat, (r) ne temere pariat vulnus coalescere, ac cicatrice obduci, quod etiam in carbunculis ac bubonibus, aliisque in peste tumoribus accurate observandum: siquidem si vel scintilla contagii inhæserit, incrudescit malum, omnia-

o Saliva noxia. p Virus ut ad interna rapiatur. q Die quadragesimo rabies in morsu se exerit. r Vulnus non cito obducendum in morsu.

420 DE OCCULT. NATURÆ
 omniaque efficiuntur ſæuiora. Quocirca (s)
 ſinapiſmo aut pulvere præcipitato virus e-
 luendum; id enim vulnus, hiantemque pla-
 gam occludi prohibet, atque efficaciter ve-
 nenum emungit. Interim per intervalla ac
 leniter humores melancholici expurgandi,
 quo furor vel prohibeatur, vel miteſcat, in
 quem uſum commode ex diluto aut decocto
 exhibentur, Sena, polypodium, epithymum,
 helleborus, phyllitis, aſplenium, fumaria,
 bugloſſus, & præſertim ea conſectio, quæ
 Hamech inſcribitur, cum ſyrupo de epithy-
 mo ac fumaria, quæ in cæterorum etiam ani-
 mantium morſibus adhiberi poſſunt, quo-
 rum alii aliis ſunt nocentiores.

C A P. VI.

*De auri natura ac viribus, & quo effectu pol-
 leat, ſi quando in ſanitati uſum ac tutelam
 corpori humano adhibetur.*

INter ea quæ hominum cura atque indu-
 ſtria è terræ viſceribus eruuntur, nihil aui-
 dius expetit humanus animus, qui non ſoli-
 dis rebus inhiat, ſed (t) fragiles, fluxas, in-
 certas, fugaces, caducas perſequitur ac con-
 ſectatur, quam aurum: quo (v) tamen ex-
 pleri, aut prorsus ſatiari nequit, etiam ſi id
 aſſatim ac cumulate ſit conſequutus. (x)
 Præcipuus autem auri argenti que uſus in eo
 conſiſtit (nam Reſpub. pecuniæ commodi-
 tate, uti corpus nervis, continetur, eaque
 omnis

s Sinapiſmi & pulveris præcipitati viſ in
 morſu. t Homo caducis afficitur. v Anti
 ſacra fames. x Pecunia uſus & neceſſitas.

omnis contractus, stipulatio, nundinx, pacta, conventa, mercatura, negociatio perficitur) ut necessitati inferviat, atque illa nobis comparemus quibus subsistit natura mortalium, nec uila in parte carere possit, ut sunt vestes ac domicilia, quibus à vento nos auxque injuria defendimus, res familiaris ac domestica, victus frugalis ac moderatus, multa que alia quibus non minus commode, quam salubriter vitam transigimus. Revocat ad hanc animi tranquillitatem ac frugales rerum usus homines Horatius (γ), optimus vitiorum castigatō: ac commonefacit, quid potissimum spectare debeant, quibus fere avaritiæ vitium necessitatis involucris tegitur:

*Quid juvat immensum te argenti pondus
& auri*

Furtim defossa timidum seponere terra?

*Nescis quid valeat nummus? quem prebeat
usum?*

Panis ematur, olus, vini sextarius: adde

Quæis humana sibi doleat natura negatis.

(x) Quo indicat omnia referenda ad usus necessarios, ad vitæ commoditatem, quibus si accedat in cultu nitoreque corporis decus, ornatus, mundities, & quæ viro propria, dignitas, mulieri venustas, non equidem repugno, modo ne nimium exquisita sint, nec in luxum ac delicias devertant, (a) sed frugalitatis ac temperantiæ limitibus concludantur, omniaque honestati ac decoro inferviant. Ita enim magna ex parte affecti sunt homines, ut rebus magnificis ac sumptuosis de-

γ Lib. i. ser. Satyra i. z Usus rerum spectandus, a Frugalitas in rebus spectanda.

422 DE OCCULT. NATVRE
delestentur, cum (b) natura facilimis, quæ-
que minimo constant, placari possit. Cete-
rum his omiſſis, de metalli hujus natura dif-
ferendum, quod multis magnisque viribus
imbutum est. Siquidem autem cum primis
efficax præsentissimam vim obtinet in expu-
gnandis sævissimis morbis, atque instauran-
da valetudine, ubi illa collapsa est, ac detri-
menta acceperit. Nam qui ex Venereo scæ-
doque contactu labem conceperunt, ac con-
tagione inguinum infecti sunt, ejus usu ma-
nifesto sublevantur. (c) Elephantiasin quo-
que quæ vulgaris lepra censetur, expurgat,
aut saltem mitigati dentes labantes ac mi-
nus stabiles, putrique uligine vitiatos fir-
mat, omniaque oris ulcera ac pustulas com-
pescit: ita quibus os olidum est, ac graveo-
lentiam exhalat, consulere solitus sum, ut
annulos ex puro ac sincero auro confectos,
subinde in ore gestent, præsertim qui ex
morbo Gallico inuncti labiorum ac gingi-
varum ulceribus infestantur. Virus enim e-
luit, atque eruptiones exsiccat. (d) Quod si
lamina aurique segmenta ac bractæas carni-
bus elixis admiscere libeat, atque hujus li-
quamen valetudinariis exhibere: dici vix
queat, quantopere vires ac vitales spiritus
erigat. Quocirca macie tabeque confectos,
aut immoderata Venere exhaustos ac delas-
fatos hujusmodi decoctis reficio, viresque
instauro: (e) nec ulla sui parte hac ratione
auxum sit deterius, aut attenuatum, immi-
nutumque eximitur: nonnunquam in turbi-

b Natura modicis contenta c *Aurum lepram*
expurgat. d Auri in cibo usus. e Aurum
decoctione non atteritur.

natur
len
tim
arg
qu
sa,
voc
cilli
mi,
eaq
frut
que
dici
can
pon
lent
quo
mul
hui
spi
tabi
diac
pre
dis
salu
pau
nec
rum
te e
peri
rum
non
ma

f Se
clita
med

natum alveum, quem alembicum vocant, ca-
 lenti foco admotum, conjici jubeo minuta-
 tim concisum capum, aut vitulinas carnes,
 atque aliquot ovi lutea seu vitellos, tribus
 quatuorve lactis bubuli (f) sextariis perfu-
 sa, admixtis una cum auri purissimi, obrizum
 vocant, segmentis aut torque aureo, effica-
 cissimis herbis, nempe radice Iringii, scoly-
 mi, sisari, cinaræ, carlini, cardui hortensis,
 eaque herba quæ cum muscoso concretò
 fruticetur, à flavo ac rutilanti colore, aureis-
 que guttis quæ illi insident, (g) Ros solis
 dicitur, denique palmulis quos dactylos vo-
 cant, uvisque passis, exemptis vinaceis, ac
 pomis dulcibus. Ex quarum rerum congerie
 lento placidoque igni, stillicidio quodam li-
 quor extractus, ac triduum soli expositus, in
 multos usus asservari potest. Siquidem deli-
 quio defectuque animi sopitos erigit, ac
 spiritus revocat; exsanguis, macilentos,
 tabidos, extenuatos reficit: (h) in Car-
 diaco vero affectu, ac sudore Britannico
 præsentanea vi pollet, atque in refocillan-
 dis cordis viribus cum primis efficax est ac
 salutaris, si cochleari mensura, aut plus
 paulo ita constitutis subinde exhibeatur,
 nec minori commodo atque utilitate au-
 rum foris adhibetur, (i) ubi cor ingruen-
 te externa aliqua, vel interna ægritudine
 periclitatur: nam præter adspectum aureo-
 rum numismatum atque annulorum, qui
 nonnunquam speciosa atque amabili gem-
 ma decorantur, oculosque pascunt ac re-

T creant,

f Sextarum libram & uncias octo comple-
 ctitur. g Ros solis. h Cardiaci morbi re-
 medium. i AURUM COR recreat.

creant, si finitrix manus digitus qui infimo proximus est, in corporis affectibus, auro & croci momento defricetur, hominem sibi restituit, etiam si collapso atque intercluso animali vitalique spiritu propemodum exanimatus obmutescat, nec ullum vitæ indicium proferat. (k) Aurum quoque candens atque ignitum, vino immersum, præcipuis membris robur conciliat, ac facultates nativas firmat: nam si quid mali internis partibus adhaferit, abstergit, consumit, abolet, depascitur, partemque affectam ac morbidam vigore ac vitali spiritu imbuit. Foris quoque hujusmodi liquor adhibitus, impetigines seu lichenas, lepram, mentagram, porriginem, ozænam, polypon fædissima narium vitia, morphæam, omnesque vitiliginis species, quæ cutem deformant, compescit ac cohibet: præsertim si huic liquido pigmento aut plasmati nonnihil tartari commisceas, (l) quæ est ex vino in doliis lapidosa concretio. Omnes siquidem quamlibet fædas maculas abstergit, naresque rubicundas ac verrucosas, mentum, genas, faciem, frontem, (in quibus partibus impudenter atque indecore, parumque civiliter hujusmodi eruptiones se proferunt) cohonestat.

CAP.

k *Auri ingeniti effectus.* l *Tartarus quid.*

CAP. VII.

De grandine porcorum, aliisque hujus animantis morbis ac vitiis, quæ vulgari lepra seu leprosarismo affinia sunt, vulgo ab insalubri ac morbido corporis habitu Onghans appellantur: & qua ratione hæc contagio expugnari possit etiam in hominibus.

Quoniam suille carnes (m) passim etiam apud generosos quosque eduntur, nec est ulla propemodum familia, cujus mensis succidia non inferatur, etiam à longinquo petitz pernx ac petafones, quæque ex his conficiuntur tomacula, tuceta, farcimina: aliquid de hujus animantis conditione huic operi inferendum putavi. Cum autem porcus luto ac sordibus delectetur, cœnique volutabra appetat; in primis procurandum, ut cibus ac cubile illi mundum offeratur, si ex eo salubre alimentum consequi velis: nam si siliquis pabuloque sordido hoc animal saginare pergat, strumas contrahit ac scrophulas, totoque corpore grandinosum efficitur, sic ut caro illius prorsus insalubris existat ac vitiosa, totumque corpus inficiat. Quæ causa fuit præcipua, ut Judæis ejus usus fuerit interdictus (n) ac porcinam degustasse nefas. Scrophulas autem & strumas ut plurimum circa collum contrahunt, quoniam voraces sunt & gulosi, ac citra delectum in sterquiliniis quæque devorant. Grandinis autem nomine insignitur is morbus, qui to-

T 2

tum

m *Quæ edulia ex suilla carne conficiantur.*
n *Levit. 11. Deut. 14.*

tum undique corpus foedissima labe contaminat: quod caro partesque internæ passim ramentis candidis velut grandine perfusa sint. Occupant enim singula membra eminentiæ quædam subalbidæ, hinc inde conspersæ, cujus certissima se indicia in lingua proferunt, quando porcarii immisso in fauces ferramento illos explorant, an tuto cædi ac laniari possint. (p) Tale quiddam elephantiaci sive vulgares leprosi in facie, totoque corpore exhibent: nam pustulæ, quæ in extrema cute erumpunt, albescunt ex melancholia in cinerem deusta. Est quidem caro istius animantis, quod hoc morbo infectum est, suavis ac sapida; at prorsus insalubris ac lepræ affinis, propter succi melancholici admixtionem. (q) Sic caro ossibus proxima non prorsus insipida aut palato insuavis, quod ipsa melancholici succi sit particeps, nam ossa ex tali succo concreta sunt & coæluerunt. Quod autem homini lepra ac morbus Gallicus præstat, id huic animanti Grando ac strumosa collectio; sunt enim morbi affines, cognati ac familiares, nomine tantum discreti, re effectoque pares, ut etiam annotavit (r) Ætius Medicus capite de Elephantiasi. Quocirca ne quid incommodi ex hujus animantis esu consequantur homines, (s) salubri Senatus consulto cautum est apud nostrates, nequa scropha aut porcus mactetur, nisi exerta inspectaque lingua exploratum sit, an ab eo vitio liber sit &

o Grando pecorum qualis morbus. p Leprosorum facies. q Caro melancholici succi particeps sapida est. r Quid Ætius de porcis morbidis statuat. s Lex de porcis mactandis.

immo
fauci
scant
cium
tene
aut si
defoc
pronu
salub
(t) Qu
que a
etiam
primu
runt
quid
contra
non a
test, c
hoc n
quod
arque
patiar
erran
parte
lubric
ctio
offere
lis ad
aut h
sceri
rum q
marit
cant

t Por
ci in
li, v

immunis: nam si verrucosa se in lingua ac faucibus proferunt pustulae, ac venae livefcunt, nigroque colore perfusa sunt, indicium est viscera etiam prava constitutione teneri, itaque aut non mactandos judicant, aut si imprudenter mactatos esse contingat, defodiendos. Quod si nihil tale appareat, pronuntiant, qui huic censuræ destinati sunt, salubrem esse porcum, atque esui idoneum.

(t) Quoniam autem huic animanti plerumque aliquid vitii subesse solet, quantumvis etiam sanum existat, ob id populares nostri primum enecatos accensis stramentis adurant potius, quam ferventi aqua elixent. Si quid enim subter cutem inhærescat lapis aut contagionis, id ignis elicit absomitque quod non æque facile aqua fervida perficere potest, omnesque sordes eluere. Curantur vero hoc modo inquinatæ sues, si stabulum in quod decumbunt, singulis diebus converras atque accurate emundes, illasque divagari patiaris. (v) Quæ enim sylvas ac nemora oberrant, ac glandibus saginantur, magna ex parte inexercitatis ac cubili inclusis sunt salubriores, minusque morbosa aliqua affectione expositæ. Deinde assatim iis aqua offerenda, quo se profluant, cui non nihil salis admixtum est, interim cibo polentario aut si quid solidi cibi illis exhibetur, admisceri debent lauri bacca contrita. Concharum quoque hoc genus quo littora oræque maritimæ apud nos scatent, mitulos (x) vocant, vulgo *Mosselen*, mirifice illas reficit,

T 3

si

t Porcorum setosa cutis adurenda. v Porci in sylvis vagantes salubriores. x Mitilli, vulgo Mosselen, porci salubres.

si affluentiore liquamine hujus decoctum iis obijciatur. (y) Flores etiam vini que purgamenta ac fæculenta proluviës, quæ expresso uva succo ac vinaceis est residua, in expugnando hoc morbo est præsentanea, præsertim si furfur massa que fermentata, vulgo *Mont* appellata, illi commisceatur. Nostrates autem nec hujus animantis, nec hominum quibus porci aliquando edendi sunt, salubritati consulunt. Nam Zythi sive Cerevisiæ acidam corruptamque fæcem, atque olidam proluviem, quæ in imo dolii residet, illi offerunt, eum rancida quæque, nempe poma ac pyra quæ cum putruerunt, ac situ obducta sunt, quibus non liquefcit aut dissolvitur grandinosa illa concretio atque interna lues, sed augetur potius ac vires concipit. Siquidem (x) omnia impense acida, ut melancholicis affectibus qui hic vigent, adversissima ob refrigerandi spissandique vim, & quod humores cogant, ac crassiores efficiant, ita biliosis seu cholericis cum primis grata ac salutaria. Sic acetum quartanam auget, tertianam vero mitigat ac compescit, quoniam (a) bilis fervorem reprimat, ac tanquam aqua vinum diluit. (b) Sunt apud Batavos quorum regio piscosa est, atque aquatilibus fœcunda, qui piscibus illos alunt: quibus ut mire pinguescunt; ita lardo carneque fluida ac minus solida existunt. Quanquam enim hoc alimento porcorum corpora augetur, ac proceritatem consequantur: elus tamen horum insalubris, atque

y Flores vini porci accommodi. z Acetum melancholicis noxium. a Acida biliosis salubria. b Batavi piscibus porcos saginant.

que sapor alienus ac exoticus. Scio equidem in hominibus, (c) qui elephantiasi seu lepra inquinati sunt, vulgo *Melaetsch*, frequenti ranarum palustrium usu hunc morbum domari, mitigat enim sanguinis fervorem ac melancholix adustionem animalculum hoc aquaticum: nam quæ humi repunt, atque inter frutices ac rubos nidulantur, (d) quæque non saliant, sed lente progrediuntur, venenatae sunt, hos *Padden* nostri vocant. Ranas vero viridanti tergo, ventre albescente *puyen oft vorsehen*, quæ vernis mensibus coaxant, cum rubetæ ac bufones reptiles, perexiguum sonum edant. illæ itaque quæ agiles sunt atque identidem subsiliunt, hujusmodi morbis accommodæ, quarum etiam usus ex jure capi heceticis, tabidis, macilentis, extenuatis cum primis utilis, (e) quemadmodum etiam testudinum quæ à peltæ ac scuti figura *Schildepadden* vocantur, Cancræ quoque vulgo *Crabben*, Astaci, Squillæ, Locustæ marinæ, Carabi, Gammari, populari voce *Creeftien*, *Crevitsen*, *Gaerndert*, Mituli, *Mosselen*, Ostrea *Oesters*, Cochleæ, *Cruycken*, aliaque conchyliæ ac crustacea, fervidos adustosque humores refrigerant, ac diluunt, verum fluviatiles conchæ ac cancelli efficacius marinis, quoniam istis falsuginis aliquid admixtum est, qua quidem appetentiam excitant, ac palato gratificantur, sed magis exsiccant, quocirca sanis maritimæ aptiores: invaletudine autem affectis omnibus fluviisque exemptæ salubriores. Inter ea autem quæ testacea sunt vel crusta integuntur,

T 4

c Ranarum esus quibus utilis. d Bufones
noxii. e Crustacea tabidis salubria.

tur, præcipuam laudem merentur. (f) Canc-
 cri fluviatiles, quæ non specie sed effectu à
 maritimis differunt, (g) dorso elatiore ac
 subrotundo, quatuor ab utroque latere geni-
 culatis pedibus, qui sex distincti sunt articu-
 lis seu internodiis, ima sui parte aculeatis,
 quæ venantium manibus pedibusque velut
 cuspidem infigunt flexibili agilitate: nam se
 horum adminiculo dextrorsum ac sinistror-
 sum proripiunt, ubi insidias subodorantur
 incredibili sagacitate, quod, ut opinor, vel
 mire oculati sint, vel auriti, quamlibet enim
 silenti tacitoque ingressu illos insecteris ac
 venando persequaris, subito persentiunt, ac
 confestim se luto obruunt oculisque homi-
 num subducunt. Præter quatuor autem illos
 pedes aut exporrecta utrinque brachia, pri-
 more parte qua oculi prominent ac collu-
 cent, duo se proferunt denticulati forcipes,
 quibus firmissime obvia quæque compre-
 hendunt atque atroces morsus captantium
 manibus inferunt, ita ut membris affixi æ-
 gre avelli queant. (h) Cæterum cum mira
 sit aquatici hujus animalculi astutia ac calli-
 ditas, tum in eo maxime observatur soletia,
 ubi ostreis insidiatur, atque ex iis escam ve-
 natur, siquidem calculos atque lapillos pa-
 tulæ hiantique testæ ingerit, ita ut occludi
 nequeat, mox dentato forcipe pisculentam
 carnem abrasit atque elicit, illoque alimen-
 to suaviter ac secure, nulloque vindictæ me-
 tu fruitur, quod etiam polypus piscis facti-
 tat. Hoc genus Cancris tabidis ac macie con-
 sectis præsentanea vi auxiliatur, ubi accura-
 te

f *Fluviatiles cancri quibus usus.* g *Cancrorum
 descriptio & vires.* h *Cancrorum astutia.*

te abluti in aqua hordei decoquantur, (i) nec minus singulari occultaque virtute pol-
lent in expugnando exitiali canis rabidi
morsu. Cancris ita in patella deustis ac con-
crematis, ut comminui atque in pulverem
redigi possint, eoque exhibito cochleari
mensura cum Gentianæ radice, ac thuris
momento quod antidoton frequentius ite-
rari debet, ac per sesquimensem continenter
assumi, quo rabies atque aquæ pavor propul-
setur. Hæc de testaceis & quæ crutta inte-
gantur, verbosius à me sunt enarrata, quo
quisque intelligat, non modo porcorum
morbos his expugnari, sed hæc aptissime me-
lancholiæ, adustisque humoribus atque aliis
plerisque affectibus accommodari. (k) Ve-
rum inter caneros, aliosque crustaceos dis-
crimen statui debet, si quidem fluuiatiles ex-
tenuatis ac macilentis mirifice adminicu-
lantur, quod humectent, atque humorem
nativum, quo corpus nutritur ac subsistit, &
quem calor insitus habet obsequentem, ad-
augeant, adhibito vino dulci ac calorifico,
cujus adjumento con-ctio perficitur, om-
niaque exacte elaborantur. (l) Marini vero
qui Oceani vel maris mediterranei littora
perreptant ac crepidines persequuntur, tum
sanis, tum iis qui insalubri sunt corporis ha-
bitu ac vitiosis humoribus oppleti, aptiores:
nam cum salsugine quadam imbuti sint, ut
edendi aviditatem excitant, ita excrementa
supervacua exsiccant, ac putredini humorum
obstunt, quod in carnibus piscibusque sale

T 5

con-

i Cancris rabidi canis morsum curant. k Ex
testaceis quæ sanis, quam infirmis, aptiores,
l Cancris marini effectus.

432 DE OCCULT. NATURÆ
confricatis observari potest, quæ diutius as-
servantur, ac serius computrescunt. (m)
Quocirca non inconsulto factitant Batavi ac
plerique Belgæ, tum maxima Germanorum
pars, quæ ad Aquilonios tractus devertunt,
quod sale & aromatibus, nempe zinzibere,
pipere, & quod granum Paradisi vocant, vul-
go *Greyn*, caustica vi & adurenti, aliud à
Cardamomo, affatim utantur. Hac enim ra-
tione minus pituitosi efficiuntur aut excre-
mentis scatent, minusque ut fere conspici
soleant, opimi atque monstrose obesi, (n)
liquefcit enim salitis adeps, ut limax in-
sperso sale.

C A P. VIII.

*Cur Belgæ, ubi nox moleste ac tumultuose pa-
rumque ex animi sententia transacta sit,
queritentur Ioannis Baptistæ noctem sibi
obtigisse.*

Natalis dies Ioannis Baptistæ, cuius vitæ
integritas insigne elogium à Christo
(o) promerita est: non solum Judæis ac
Christianis, sed Mauris etiam ac Barbaris,
quique à nostra religione alieni ac Mahu-
meto addicti sunt, (p) celebris est & sacro-
sanctus, tametsi nonnulli hujus noctem su-
perstitioso quodam cultu congestis ligno-
rum acervis, accensisque ignibus, ut Cory-
bantes ac Cybeles cultores, strepitu ac fu-
riosis clamoribus transigant, quin & impu-
beres

*m Germani sale & aromatis delectantur.
n Simile à sale quo limax liquefcit. o Luc. 8.
p Ioannis Baptistæ dies memorabilis.*

beres congestis collisisque ignitis carbonibus bombos ac crepitacula excutiunt. Nonnulli gentili superstitione statuæ provoluti, ab epilepsia se tutos fore confidunt, quibus accessit ea persuasio, ut si placide hujus Divi statuam adire possint, nec incondite vociferentur, aut rabiosis clamoribus illi insultent: toto anno ab hoc morbo futuros liberos: Sin Divi caput, quod osculandum offerunt, dentibus lacerare tentent, ac maledictis incessere singulis mensibus, quod fere ex lunari decursu evenit, hoc morbo misere vexandos, quanquam maximæ imposturæ huic rei subesse solent. Et cum hæc gentilitia sacra nocturno tempore perfici solent ex vetusta consuetudine, ne dicam inveterato errore, enatum est Proverbium (q), ubi nox tumultuose transacta est, nec ulla pars quieti data, Ioannis noctem transegimus, *VVy hebben sint Ians nacht gehad*: Hoc est, tota nox non solum infomnis fuit ac pervigilata, sed gravis ac molesta strepitu, tumultu, clamoribus inquieta. Olaus Magnus (r), qui res Gothicas amplissime, licet minus culte, prosequitur, refert natalem noctem Ioannis Baptistæ, qui fuit prodromus, hoc est præcursor, atque emissarius, aut quoniam vox clamantis sit in deserto (s), præconis Iesu Christi, mire celebrem esse illi genti atque illustrem, magnaque pompa transigi: Omnis enim generis sexusque homines turmatim in publicum concurrunt, exstructisque luculentis ignibus atque accensis facibus, choreis tripudiisque se exercent, nonnulli laudes

he-
q Proverbium ex tumultu nocturno desumptum. i Lib. 15. cap. 10. s Matth. 3.

heroum ad lyram decantant, vitia maritorum traducunt, foeminarum dedecora propalant, nullos non scommate, convitiis, disteriis, dentatis salibus impetunt, magnaue licentia obvios quosque laceffunt, ac liberius perstringunt, ut solent olim in sacris Eleufinis: nam ex Hellenismo five Græcorum ac gentium vanitate multi errores vel relictî sunt, vel in religionem Christianam irreperunt. Sic proceres aulici & quotquot venationi dediti sunt, Hubertum olim venandi studiosum insanis clamoribus colunt ac venerantur, adeo ut furore percitos credas, dum canum latratus ac rabidos sonos imitantur, obambulante interim patera opplera vivo, aut perpolito cornu capacitate sextarii, ex vetusta & Gentili Germanorum consuetudine, teste Cæsare libro sexto belli Gallici. Sic (t) homines superstitiosi preposterò cultu Divis blandiuntur, ac se illorum favorem demereri credunt: cum nec horum vitam imitentur, aut mores expriment, nec ulla parte ipforum vestigiis insistant, qui cultus Deo ac Divis est gratissimus. (v) Non minus ridiculos habet cultores Martinus, cujus in pauperes atque egenos liberalitas non ad frugalitatem ac munificentiam, sed ad luxum, ad profusas epulas, ad ineptas cantilenas quosque invitat. Quod vero Ioannis Baptistæ sacra tanto tumultu ac superstitione peragantur: hinc emerfisse puto: quoniam historia Euangelica describit (x), natalem viri hujus diem lætum, faustumque & plausibilem futurum quam plurimis:

t *Προπόστέρως Διγορὺν κουλτῶν.* v *Μαρτινῶν
 ἡσά ἡσά.* x *Luc. I,*

rimis : quo non designat externos animi motus, cum & inaniter & effuse exultat animus, ac gestiendi lætitia perfusus est, sed internam ac solidam stabilemque lætitiã, quæ concipitur ex tam salutari Euangelii promisso, quo Angelus denuntiat jam dudum expectati Messis ac Servatoris, à quo ejusque salus dependet, adventum atque hujus præconem futurum Ioannem, qui primus baptizandi munus inchoavit, (γ) quod postmodum perfecit atque implevit Christus, qui baptizat Spiritu sancto & igni, cujus vi transformari homines contingit, atque ad cœlestia perducì : conceptaque salutis fiducia per mortis illius ac resurrectionis mysterium, illi inseri atque uniri. (x) Quæ res ob lucem exhibitam, salutemque restitutam, non vulgari gaudio omnes afficit, magnamque subsiliendi occasionem præbet, non ea ratione ac modo quo passim imperita multitudo ac vulgus ignobile tam ineptos stolidosque ludos exhibent : quanquam hæc superstitio quæ multorum animos mentesque hætenus occupavit, jam exolescere incipiat atque antiquari. Siquidem jam sentire incipiunt homines paulo cordatiores ac melius edocti, colendum placandumque Deum ad quem per Christum aditus, pietate ac religione justisque precibus, non contaminata superstitione, non gentili vanitate, aut cæsis hostiis, aliisque rebus quæ non exigit, aut ab eo præscripta sunt. Nam (a) superstitio veteris religionis imitatrix, atque ex vitiosa x-mulatione, anilis affectio, & imbecillitate

men-
y Matth. 3. z Lætitiã solida, a Super-
stitio quid.

436 DE OCCULT. NATURÆ
mentisque inopia atque ignorantia Divini-
tatis emerfit : quo fit ut cum animus flu-
ctuet ac sit instabilis, vacillans, inconstans,
varius, lubricus, nec ulla cognitione aut
Dei fiducia imbutus, quem potissime im-
ploret, quo se conferat, cui se addicat, suam-
que salutem committat, & à quo successum,
sanitatem, mentemque pacatam consequatur,
prorsus ignoret. Quod eo fit, quoniam
à scopo sit aberratum, nec illum homines
consecrantur, qui hæc omnia cumulate præ-
stare & potest & vult, nempe Pater cælestis
& Iesus Christus, cui omnis potestas com-
missa est (b), & in quem referri vult Deus
omnes nostras cogitationes, spem, fiduciam,
caritatem, & quæ nobis ad consequendam
salutem sunt necessaria. Nec sustinet Deus,
ut Esaias (c) ait, gloriam suam ac laudem
sibi debitam in alium transferri, aut cui-
quam attribui, nec ullum cultum aut reli-
gionem constitui, nisi in iis rebus, quas
Christus ex ore Patris nobis enarravit, qua
de re innumera extant in Bibliis testimonia,
nec minora apud Orthodoxos cum Latinos,
tum Græcos, quæ dilucide commonstrant,
qua ratione Deus coli atque adorari de-
beat, qua Divi ac Christianæ professionis
assertores ac propugnatores invicti venerari,
qui nihil non contumeliarum Christi nomi-
ne perpeffi sunt, ac sustinuerunt.

C A 7.

b *Matth. ult.* c *Esai. 42.* ☉ 48.

C A P. IX.

De salis conficiendi ratione singulari atque inaudita, ejusque natura, affectu, viribus, usu & differentiis: Obiter herbarum aliquot maritimarum, quæ salsuginoso succo imbutæ sunt, & ex quibus sal elicitur, consideratio.

Quæquam de natura Salis, ejusque usu necessario, paulo ante disserui: facturus tamen sum operæ pretium, si uberius ac fusius de salubri hoc condimento, sine quo omnia edulia insipida sunt & insulsa, verba faciam. Principio hoc cuique testatum cupio, præsertim quibus familiæ onus ac rerum domesticarum cura incumbit, tum iis qui civitates, castra, arces propugnacula incursionibus exposita, tueri debent ac præsidio munire, eaque comæntu instruere. (d) Salem marinum recens coctum atque à sordibus non ita pridem expurgatum asservandis carnibus piscibusque minus idoneum. Decoquitur autem atque apparatus apud Zircæos, compluresque Zelandiæ civitates, æstivis mensibus cum fervescit Sol, (e) cujus vi maxime salsescit Oceanus, candoris eximii sal in frixoriis patinisque capacioribus aqua marina oppletis, subditis accensisque glebis bituminosis, nostri *Turf* vocant, quibus sensim ac paulo melius omnia perficiuntur in Salinis, quam congestis sub cacabo lignorum sarmentis, ob

flam-

d Salis habendus delectus. e Oceanus æstivæ magis salsescit.

flammam ex fornacis faucibus periculosa erumpentem. Quod si mox à repente foco, aut post dies aliquot in usum deprimatur, cito liquefcit, atque in saluginosam salivam dissolvitur, sic ut limosam quandam uliginem rebus salitis obducatur. (f) Ita Sal qui primum ex calenti fervidaque patina aut labro ferreo eximitur, nec vetustate induruit, aut concretus est, cum citius quam par est, in salilaginem liquefcatur, secus quam vetustus: minus aptum iudico salientis condiendisque edulibus. (g) Quocirca qui carnes ac salsamenta, saperdas, asellos, thinnos, phocas, haleca, haringos qui sunt trissarum, (h) generis, succidiam, perennare velit hoc est, in sequentem annum aut multam ætatem asservare, denique minus rancida in exteris longeque distitas regiones devehere, vetus sal meminerit huic negotio accommodatius. (i) Majores nostri olim salem confecerunt uberrimo sane gustu, non ex aqua marina Solis ardore in salem concreta atque indurata, quale ex Hispaniis ac Galliis ad nos perfertur, sed ex maritimis glebis exustis atque in cinerem redactis, quam infusa aqua minutatim in salem reducebant splendidum ac nitentem, *Xelost*, *Xil* - *Xout*, populares atque indigenæ denominant à glebis salugine imbutis, (k) unde id elicitur: Nec alio salis

f Sal recens cito liquefcit, vetus serius. g Quo sale salsamenta conserventur. h Trissa quod piscis genus. i Salis conficiendi inaudita ratio. k A sale Sili & Sold. unde Soldaten, Germanice.

genere tota Belgica ad nostram usque memoriam usa est. Qui conficiendi salis modus cum inducto externo exolefceret, excogitatus est alius non minus quæstuosus.

(l) Siquidem advecto ex Hispaniis atque Aquitanico sinu, rudi ac nigricante sordidoque sale, exempto limo, excostisque sordibus, candidissimum id nostrates efficiunt, rebus asservandis aptissimum. Uruntur quoque Salinatores nostri alio concoquendi salis modo à superiore non multum diverso. (m) Nam tertio aut quarto quoque anno confracto foco atque arca, *den heort*, vocant, furca cui capacissima sartago ac patina incumbit, subditoque igni incalescit, glebas ac fragmenta, quæ ex perillante salugine ac muria falso liquamine affatim imbuta sunt, in patinam conjiciunt, ea comminuta salo macerant atque elixant, post horas aliquot subsidente limosa fece ac sordibus paxillo candidissimum sal eliciunt, id genus *Cleyn-Zout* (n) nominatur, vel *Climoxout*, quod glebæ inter se collisæ propter duritiem, ut silices sonitum clangoremque edant. Hoc genus salis, ut mensis eleganter infertur, easque exornat, atque ad multos usus est efficax: ita conservandis, condiendisque rebus minus aptum. Ob id bouum tergora ac tegmina coriacea illo sale, ut etiam marino rudi defricant atque obruunt. Quocirca (o) Senatusconsulto cautum est, ne quis ejus condi-

l *Salem Zelandi quomodo candidum efficiant.*
 m *Salis ex glebis confectio.* n *Quid Zelandis Cleyn-zout.* o *Senatusconsultum, ne sal adulteretur.*

ditionis sale[m] dividat, nisi interposito ju-
 rejurando attestetur, se non pro sincero ac
 nativo, qui ex marino ejusque muria confe-
 ctus est: sed pro fossili ac factitio venum ex-
 ponere, ne qua fraus aut impostura subesse
 possit. Nam cum nivei sit candoris, atque
 omnes optimi salis dotes exhibeat, non faci-
 le ab ignaris internosci potest, nec discrimen
 observari nisi ex rebus, quæ illo condiri
 solent, experimentum sumserint. Citius e-
 nim salsamenta atque alia quæque hoc sale
 obruta ac confricata subrancida efficiuntur
 ac subolida, ubi in multam ætatem asservare
 visum est. Eandem naturam effectumque
 obtinet quod nostrates, quoniam exigua in-
 fusa aqua marina diutius torretur atque adu-
 ritur, (p) *Braed-zout* vocant, sal splendi-
 dum, lucidum, speciosum, friabile, crusto-
 sum, latis squamosisque ramentis ac laminis
 stellanti fulgore radiatis, quod mire à Flan-
 dris ac Brabantis expetitur cum assidue, tum
 maxime in usu domestico, si quando sum-
 tuosis epulis, magnoque apparatu mensas
 instruunt. Cum enim splendescat ac specta-
 bile existat, oculisque etiam à longe gratum
 sit ac blandiatur: regales magnificasque
 mensas mirifice exornat. (q) Morsibus id
 rabiosi canis cum melle efficaciter adhibe-
 tur, scabiem impugnat, tumores cum fet-
 mento, melle, & butyro, atque adipe suillo
 perrumpit, etiam illos qui grassante peste
 in alis atque inguine se proferunt. (r) Ex
 sale autem cum aqua marina confecta muria

p *Sal torridus, Belgice Braed-zout.* q *Sal-*
lis efficacia in morsu canis rabidi. r *Sal-*
sugo ambustis utilis.

aut falsilago præsentanea vi ambustis vim igneam atque urentem fervorem extrahit, doloresque intensissimos placat ac mitigat, vel ex pulvere bombardico vel oleo pice, aqua fervida, prunisque accensis, præsertim si tenui peplo falsilagine imbuto perustæ partes foveantur. Hujusmodi enim irrigatione ignea vis eluitur, atque acerrimi cruciatus consopiantur. (s) Male autem consulunt sic affectis, qui frigida ac reprimentia membris applicant, ita enim refectiunt, non extrahunt nec eliciunt ignitum ardorem, eumque magis infigi partibus contingit. Quocirca inter initia nihil falsugine efficacius, vulgo *Tekel*, vel recens confecta, vel quæ butyro incumbit, fomenti loco applicata. (t) Cui viribus par Smegma, vulgo Sapo, Belgice *Zoepe*, quo vestibus ac linteis sordes eluuntur, confecto ex eo linimento cum melle & butyro. (v) Aqua quoque in qua rapæ decoctæ sunt, tuto adhibetur, quæ vim magis efficacem concipit, si nonnihil calcis vivæ in illam dissolvas, ita enim lixivii modo, adhibita ardorem compescit & absque morfu desiccatur. Ceterum cum aliquot salis genera paulo ante recensuerim, de factitio illo differendum, quod in legitimi salis inopia, hujus usum nobis præstare possit: vocant hoc genus Arabes (x) *Salkali*, ab herba maritima, quibus littora nostra abunde scætant. Enascuntur autem apud nos passim aliquot herbæ falsuginoso succo imbutæ, ex
 qui
 s *Ambusta refrigerantia non exigunt.* t *Smegma ambustum idoneum.* v *Calx cum aqua raparum ignitos dolores placat.* x *Salkali salis genus.*

quibus sal, si alias denegatum sit, facile elici potest, atque in domesticum usum depromi, qualis est Portulaca marina. Halimo affinis, ut etiam admonet (y) Matthiolus in eruendis herbis acer & industrius. (x) Hanc nostrates æstate desinente lectam condiunt, ac muria asservatam, aut rudi sale obrutam in hybernos usus reponunt, ut Hispani olivas, cappares, crithmon, empetron. Excitat enim appetentiam, ac fastidia nauseamque discutit, si quando ventriculus pituitosis humoribus oppressus, vel etiam biliosis, cibum respuit. Tota autem herba, usque ad seminis quod minutum est, ac racematim dependens, maturitatem, portulacam illam prægrandem hortensem ac sativam refert: quam Patricii etiam sale rudi ac scabroso obruunt ad excitandam cibi aviditatem. An autem hæc portulaca marina Halimi nomine sit designanda, nondum statui, cum illa famem excitet, iste arceat. (a) Verum in Alpibus nostris arenosis frutex emergit ac virgultum duorum aut trium cubitorum altitudine, oleæ foliis, quæ viticis modo longas habet virgas, lentas ac flexibiles, fronde oleam repræsentans, sed folio minore ac subrotundo superne viridi, inferne imaque sui parte qua terram inspicit, albescente ac cæsiō, fructu folliculari, non dissimili verticello ab instrumenti muliebris similitudine: nam (b) spondyli seu verticuli vulgo *V Vorvel*, ima parte fusis commodius torquendis rotandisque adhibentur: Qui frutex prorsus ad Plinii,

Dio-

y Matthioli industria. z Portulacæ marine conditura. a Halimi legitimi descriptio.
b Verticulus quid.

Dioscoridis Halimum accedit, † in reprimenda arcendaque fame præcipui effectus: abolet enim appetentiam vitiosam atque enormem, qua fere mulieres circa tertium à conceptu mensem infestari solent, & nonnulli conualescentes, quoniam ventriculus noxiis humoribus atque acida pituita imbutus sit: quo fit ut canina appetentia dixerentur ac bulimix, hoc est, edendi aviditati, quasi bovem essent devoraturi, obnoxii, ut fœminæ vitio quod (c) Picatio dicitur, qua alitis hujus more carbones, testacea, mali Punici putamina, aliaque esui inepta deglutiunt: Quibus vitiis Halimus frutex commode adhibetur, ab effectu nomen sortitus, foliis oleris more, cum pingui jure, nullo sale admixto decoctis, ita enim obtundit subacerbos illos humores, qui minus naturalem appetentiam excitant, quod etiam ad morsus ac dentibus tritus præstare creditur, ut nonnulla naribus tantum admota animi deliquium discutiant, ac cor sovent & recreant. (d) Atriplex vero marina calore squalido atque inamabili, in aggeribus Zelandicis nusquam non obvia est: verum non assurgit in ullam altitudinem, sed sessilis est atque humi decumbit. (e) Brassica autem marina, quæ Germana Soldanella statui debet, quam nostrates indigenæ male Portulacæ marinæ ascribunt voce gentilitia *Zoultenelle*, à salsuginoso sapore, Alpibus Zelandicis copiose provenit, halimo, crithmo, empetro, anthyllidi, iringio confinis ac con-

ter-
 † Halimus famem arcet. c Picatio morbus seu Citia. d Atriplex marina. e Brassica marina seu Soldanella.

termina, gaudet etiam ipsa aura maris, sed tamen illo non irrigatur, nec profunditur, ut alga, de qua postea. (f) Herba hæc humi serpit longis flagellis, lentis ac viminosis cauliculis, lacte madidis, foliis rubore perfusis, subrotundis, semine in calycibus subrubentibus nigro, loculis incluso: utuntur ea ad dejiendam alvum, jure pingui elixata, quo ob acrimoniam atque amarum salsumque succum stomacho minus sit infesta. Ceterum (g) herba Kali Arabibus vocata, nulla apud Zelandos vulgatio: ex ea siquidem olim majores nostri una cum cespitibus ac glebis salsuginosis, ac bitumine quodam imbutis candidissimum salem confecerunt, e ratione ac modo, quem paulo ante indicavi. (h) Est autem herba infima maris nostri crepidine, quam Oceanus alluit, totoque Zelandix tractu copiosissima, quam ego Vermicularem vel Crassulam, vel Æizoon vel Sedum marinum vocitare soleo, caule palmari, erecto, firmo, tereti, geniculato, atque internodiis distincto, utrinque multis agnatis cauliculis rotundis lævare perpolitis atque in se compactis, qui exemtiles videntur, ut equiseti seu caudæ equinæ, foliis, qui ex caule singulari emergunt, eoque stipati sunt carnosus, crassis, succo turgidis, crassitudine arundinis, nobis Riet dicta, quæ inambulantium pedibus moram injiciunt, ac gressum remorantur, sonitumque ac fragorem in promovendis pedibus excitant, radice exigua, gracili, tenuiter capillata. Tota herba ab ima sui parte ad cacumen usque eleganti

g Herba Kali alia à Trago. h Kali seu Sedi marini descriptio.

ac pellucido virore perpolita est, quæ nec hybernis quidem mensibus exfolescit aut emoritur, sic ut laquearibus ædium affixa absque ascititio ullo liquore diutissime vireat, ut Aloë: est enim mire succulenta, atque nativa humiditate affatim imbuta. Nostrates quod (i) Cancris infesta est atque impedimento, *Crabbequel* vocant. Nam cum densius fruticetur, cursum illis remoratur, ac difficilem transitum præbet, ita ut ægre extra hanc se explicare queant, ubi homines illos venantur, atque ad escam expetunt. (k) Herba hæc pecori ovillo gratissimum ac saluberrimum pabulum est. (l) Nam cum hæc pecudes cœli statu humido hydropisi ac tumoribus strumosis obnoxia sint, nostri *den Bot* vocant, hujus herbæ pastu recreantur ac malum discutiunt. Est enim salissima herba, ut quam adventante Oceani æstu continenter aqua marina irrigari contingat ac madescere. Quo fit, ut subinde conspersa speciosius adolescat ac fruticetur densius. Qui autem hanc in condimenti usum asservare volunt, consulo ut modice decocta aceto minus acri potius, quam muria aut salsugine condiant, aut rudi sale obruant ut portulacam. Cujus usus pituitosis salubrior atque obesis, quam biliosis aut macilentis. Subest hujus herbæ solo, omnibusque propemodum agris maritimis, primum terra argillacea, lenta, tenax, reglutinosa, quæ contrectata manibus adhærescit, nec fatiscit, aut facile excutitur:

(m) Sed
i Kali herba cancos remoratur. k Kali
herba ovibus gratissima. l Salsa herba me-
duntur morbis ovium.

(m) Sed piscis in morem, ad digitos lente-
scit habendo.

Adeo ut ubi vestes commaculavit, ægre exi-
mi eluique possit, (n) Cley nostri vocant, à
lentore, Brabanti Leem: hanc sequitur bitu-
minosa quædam concretio ac subterranea
congeries, (o) Darri, ut alias retuli, vocata,
ex qua, tanquam fodinis, glebas eruunt in-
digenæ nigras ac pinguedine imbutas; quæ
accensa, ut aridi cespites, urentissimos calo-
res excitant, atque in cineres redactæ, salo-
que perfusæ materiam ac fomentum olim
nostratibus præbuerunt conficiendi salis.
Sed is modus jam in disuetudinem venit ob
maximam copiam, quæ ex Galliis atque
Hispaniis ad nos convehitur: qui tamen fa-
cile in usum revocare posset, si externus Sal
hostili odio denegetur, aut ex quavis alia
caussa, ejus copiam nobis deesse contingat.
Quocirca non omnino operam me luisse
puto qui exolerum, ac jam pridem antiqua-
tum hunc conficiendi salis modum in me-
moriâ postliminio revocarim: quo ali-
quando, si res poscat, instauretur. Caterum
cum in maritimarum stirpium ac fruticum
mentionem inciderim: de Alga nonnihil
inserendum. Siquidem hanc impense à me
sibi demonstrari optavit Rembertus Dodo-
næus (p) Medicus Mechliniensis, vir in
illustranda re herbaria arteque medica exer-
cenda sagax & industrius. (q) Eriguntur
passim locis maritimis moles ac propugna-
cula

m Georg. 2. n Cley à verbo Cleven deduc-
tum quod intrare est. o Bitumen Zelan-
dicum Darri salis materia. p Rembertus Do-
donæus. q Artificialis promontorii descriptio.

cula fluctibus opposita in ipso statim aditu, primoque portus accessu, ex trabibus, sudi- busque rectis ac transversis, quæ præter saxa immensi ponderis, stabiliendo operi injecta fascibus ac longuriis cratibusque inter se contextis atque implicatis fulciuntur: refert autem hæc machina eminentis promontorii imaginem, ac navibus fidam tutamque stationem præbet. (r) Caput hanc structuram non solum nostrates, sed Itali quoque & Hispani vocant sive arte constet, sive natura: eoque etiam nomine in Cosmographicis descriptionibus designatur. Huic Alga copiose undique adhærescit, quæ tametsi vilis sit & abjecta, quod præter (s) proverbium Virgilius (t) etiam annotavit:

Horridior rusco, projecta vilior alga:

aliquem tamen in Medicina usum habet: siquidem dolores podagricos atque articulares mitigat, expurgato primum corpore, inflammationes discutit, infrigidat atque exsiccat multo efficacius, quam (v) lens seu lenticula palustris, quæ est velut muscosum atque stagnantis excrementum, colore viridi, anseribus anatibusque gratissimum pabulum. (x) Alga autem cum plures habeat differentias, tum illa quæ nobis vulgaris est, ramosa spectatur, lubrica, carnosa, geniculata, bullis atque appendicibus prætumidis ac racemosis, quæ primoribus digitis compressæ crepitant, ac sonitum edunt, ut senæ folliculi. Cum autem Alga hæc membraneo folio existat, folliculis turgidis, flatuque

V

di-

1. Moles & promontoria Caput vocantur.
 2. Alga vilior. t. Eclog. 7. v. Lens aqua quid.
 x. Alge descriptio.

448 DE OCCULT. NATURÆ
 distentis, lucidis, ac lavore perpolitis ma-
 gna parte fluitat atque aquis supernatat, qui-
 bus destituta sessilis est, ac flaccescit, sar-
 mentisque ac sudibus seu pedamentis tan-
 quam iners & ignava incumbit. Color vero
 huius herbæ rufus est, obtusus, fuscus, rarus
 (y) qui constat ex mixtura fusci & nigri in-
 ter cæsiū & flavum, saturatæ umbrosæq; vi-
 riditati affinis: sarmentis vero ac palis qui
 muniendis aggeribus in littore adacti sunt,
 tenaciter adhærescit tanquam visco aut glu-
 tine (nullo radicis adminiculo illita atque
 implicata) ita ut ægre avelli queat. (z) Al-
 tera Algæ species quæ marinæ aquæ subest,
 ut itagnis ac paludibus ulva eaque stipata se
 fulcit, folio fœniculaceo est in capillamen-
 ti tenuitatem extenuato, colore inamabili,
 muscoso quodâ ac villoso concretu, nostrat-
 es *vyer*, nonnulli *vyert* vocant, quæ reti-
 bus ac sagenis una cum gammaris ac minu-
 tis pisciculis, aliisque purgamentis subducit-
 tur. Phycos vero aut fucus marinus Algæ
 affinis est, illique forma atque effectu par, ut
 Aristoteles (a) sentit, & illo posterior Pli-
 nius. Muscus autem aliud ab iis statui debet.
 Quorum una species non solum littoribus,
 sed etiam rostratis navibus adnascitur, ubi
 ex longa peregrinatione in portum sunt de-
 lata, quibus non tam muscus & alga, quam
 testacea quæque cum Echineis pisciculis ad-
 hærescit, quæ navigia remorantur ac cursum
 retardant: ob id nostrates scopis asperiori-
 bus defricant, & ferramentis uncis atque in-
 curvis deradunt, quo carina uncta ac lavore

y Rarus color qui. z Secunda Algæ species.
 a Lib. 6. cap. 13. *histor. animal.*

perpolita feratur concitatus, totaque velificatio perficiatur celerius. Est autem vulgare hoc musci genus in Oceano Belgico copiosissimum, colore virescente atque herbaceo, quod tamen in flavum aut subluteum elanguescat, ut æstate desinente vitis pampini aut arborum folia, nulla radice fultum aut subnixum, tenacitate tamen quadam solo cui incumbit affigitur, vel extremis littorum oris ac marginibus expansum, emergente mari attollitur, ac subsidente demittitur. Ceterum (b) muscus maris, qui à Dioscoride describitur, ab hoc prorsus diversus: siquidem ea herba censi debet, aut fruticosa concretio ac villosa congeries tenuibus festucis, cauliculis exilibus, ima parte lignosis, folliculis capillaceis, crispis ac cirratis colore incano ac cinericeo, vetustate rubicundo, odore ut Abrotano, aut Absinthio marino, cum gravitate jucundo, verminosis, & qui lumbricis infestantur, efficax & præsentanea, redacta in pulverem herba, eaque denarii aut drachmæ pondere ex vino exhibitæ; est enim pari effectu cum absinthio Seriphio seu marino, illicque affinis & cognata, ubi primum emergit atque emicat, si numerosa folia, ac fruticantes cauliculos, seu cinnatas cirratasque fimbrias spectes. (c) Corallinam circumforanei vocant, quoniam Corallio qui in mari Ligustico, aliisque littoribus, retibus subducitur, adhærescat atque implicata sit. Sunt autem apud Zelandos Belgarum extremos, quos (d) Mattiacos

V 2

Ta-

b Muscus marinus fruticosa concretio. c Corallina à Corallii amplexu herba. d Zelandi Mattiaci dicti à sociali concordia.

Tacitus vocat à sociali concordia, ut paulo post explicabo fusius, longe lateque expositæ planities, atque ab aggerum descensu uberrima pecori saginando pascula, in quibus se proferunt varix herbarum species Empe-
trum, Crithmum, Kalî seu Sedum marinum, Atriplex, Portulaca, Brassica marina, Halimus, Ononis seu resta bovîs, flore purpureo ac ramusculis aculeatis atterendis calculis accommoda, Alga, Corallina fruticulus. (e)
Rhamnus vero arenosis dumosisque collibus familiaris est tricubitali altitudine quibusdam locis arborescens, ut Paliurus, quæ minus fœcunda, ramis rigidis ac frangi contumacibus, olex foliis, sed angustioribus, superne viridibus, ima sui parte, quæ terram spectat, albicantibus, baccis seu acinis rotunditate ac magnitudine myrti aut pisæ Romanensis, in se numerosa congerie racematim compactis, ac ramis arcte implicatis affixisque perexigua petioli appendice, colore flavescente ac luteo, maturitate crocato, sapore acido ac peracerbo, quique affatim salivam elicit, ac febricitantibus sitim compescit, unico intus nucleo aut vinaceo non lapidoso, ut corno aut oxycantha, hoc est, spinæ illi acutæ quæ mensè Majo, ubi omnia florescunt, spectabilis est & odorata, aut Crespino, quæ vulgo Berberis dicitur, sed qui dentibus facile atteratur: quod vero dumetis atque arenosis locis peculiaris, Zelandis *duyn-besjen* vocatur: Adornantur autem apud nos hoc virgulto cœnacula ac triclinia ineunte autumno, quo baccæ luteo colore suffundi incipiunt, at-

e Rhamni descriptio.

atque
ocu
navi
Mer
loc
suat
ex r
quan
que a
velle
ut li
delig
dem
limi
infer
cta, i
ubi a
vere
has
ritim
rum
ram
lo. n
gant
Ocea
na ve
ut (c
sint
quar
grato
nullæ
tiões
specie
f P/a
h. M
sordid

arque in multam hyemem spectaculo sunt, oculosque reficiunt, atque acido sapore nauseant ac fastidioso palato gratificantur. Meminit hujus fruticis David, qui multis locis appositissimas similitudines ad persuasionem profert in religionis negotio, ex naturæ rebus concinne petitas: *Antequam spine vestrae, inquit, adoleverint, atque obdurescant in rhamnum: conteret ac convellet vos Dominus, & liquescere faciet, ut limacem ac partum abortivum.* (g) Quod designat improborum factiones, tyrannidem, minas, potentiam, conatus, molimina irrita fore, atque invalida, nec ad inferenda incommoda ullis viribus instructa, à rhamno desumpta similitudine, frutice ubi adolevit aculeis infesto; nam ineunte vere tener est, mollis, tractabilis, ac mihi noxius. Sunt autem in locis hisce maritimis complures herbæ ac frutices, quarum nonnullæ à littoribus remotiores auram quidem marinam concipiunt, aut salo non perfunduntur: alia subinde irrigantur maris aspergine, si quando exundat Oceanus, ut hibernis mensibus assolet Luna vel plena vel primum incoata: quo fit ut (h) omnes stirpes maritimæ squalido sint colore, atque incano, tum minus quam hortenses, floridæ, nec virore tam grato atque amabili: quarum tamen nonnullæ translatae, ac cultu domitæ spectatiores evadunt; ac frondescent, virentque speciosius. (i) Simile quiddam perspicimus

V 3 in

f Psal. 57. g Davidis locus explicatus.
 h. Maritimæ herbæ squalidæ. i Simile à
 sordidis opificiis.

452 DE OCC. NAT. MIR. LIB. III.
in cerdonibus, pistoribus, qui furno ad-
stant, carbonariis, fabris ferrariis, aurifi-
cibus qui argentum inaurant, quod argen-
to vivo perficitur, ut iis qui stannum, as,
cuprum, plumbum cudunt, qui (k) omnes
suo se colore produunt, ac non nativum,
sed ex emanantibus vaporibus ac circum-
fuso aëre alienum atque adscititium exhi-
bent, ita ut plerique eorum colore buceo,
mustellino, lurido, gilvo, fusco, fuligino-
so conspiciantur: qui si aliud vitæ genus
adsciscant, ac deserto plebejo, patricio
more vivere inceptent, confestim alius oris
decor ac vultu totoque corporis habitu di-
gnitas elucere incipit; tametsi fere quidam
referant veteris opificii vestigia, quibus
olim erant assueti, quod ipsum etiam in
servis, ancillis, rusticis observamus, qui
ad herilem dignitatem emergunt, in qui-
bus fere aliqua elucet ac se profert ple-
beja conditio.

LEVI.

k Opificia quedam colorem homini immittunt.

LEVINI LEMNII
 MEDICI ZIRIZÆI,
 DE NATURÆ DIGNI-
 TATE ET PRÆSTANTIA
 LIBER QVARTVS.

CAPVT I.

De vi effectuque Luna, cujus motu impellitur Oceanus, & quid moribundis ac morbis deploratis obvenire soleat, ubi cum morte luctantur, atque è vita emigrare incipiunt, excessu recessuque Oceani ac Lunæ decursu, cujus vires efficacius, quam ceteri, percipiunt atque experiuntur maritimi.

Qua vi polleat sidus hoc nocti (1) illustranda attributum, familiare nobis ac proximum, cujus vis animalium corporibus incumbit, atque humores exagitat, superius demonstratum est. Verum cum mirè sit efficax non solum in concitandis ciendisque tempestatibus ac fluctibus marinis, sed etiam (m) in inferendis exasperandisque

V 4

mor-

1 Genes. 1. m Luna vis quos morbos acuat.

morbis, nempe apoplexia, lethargo, stupore, epilepsia, paralyfi, hydropifi, catarrhis, ac pituitæ fluxionibus, paulo accuratius de hujus natura differendum, eoque magis, quod Belgæ Oceani accolæ ejus vim efficacius percipiunt, quam qui ab illo sunt remotiores: cum enim proxime consistant, illoque fidere in Occidentem inclinato, propius illustrentur, nec ulla obstant vel nemora vel montes: manifeste vim Lunæ concipiunt ac humidis illius radiis affluentius madescunt atque irrigantur. Nam ut Plinius (n) ait, Luna fœmineum ac molle, nocturnumque sidus, humorem movet quidem, ac ut Sol, non attrahit, cunctaque humifico spiritu implet, ac turgida efficit, quo fit, ut qui regiones humidas frigidasque occupant, excrementis ac pituita scateant, ac subinde tussi, raucedini, coryzæ, multis aliis fluxionibus ac catarrhis obnoxii sint ac infestentur, præsertim (o) otiosi, ignavi, sedentarii, & qui rarius exercitationi aut labori insistent, (p) in quos propter humorum redundantiam Luna potentius vim suam exserit, ita ut isti præ cæteris ejus moribus affectibusque sint expositi: Nam bajuli, nautæ, vectores, agricolæ, compluresque alii laboribus assueti, qui excitato auctoque calore nativo excrementa si qua acervata sunt, conficiunt, minus hujus sideris incommodo afficiuntur, nec magnopere illius vim percipiunt. Ceterum ut quæ longo à me usu atque experientia observata sunt proferam, quam vim naturæ parens, qui usibus nostris omnia accommodat, Lunæ

n Lib. 2. c. 100. o Otiosi catarrhis obnoxii.
p Otiosi lunæ effectibus expositi.

attrib
clarif
lumin
concl
arbo
cabo.
Nullu
reced
cujus
impro
statun
opini
hende
Ocear
spirare
fluxu
gicæ r
dantia
grand
ex Lu
ceanus
vel in
scilicet
sideris
nuntia
quod v
mnes,
humor
monis
apople
atque i
scit at
atque e
ctum i

q Lib.
acciden

attribuit, præter nocturnam illam facem ac clarissimam lucem, quam mutuato à sole lumine, mortales illustrat, præter ea quæ conchyliis, ostreis, plicibus, satis, herbis, arboribus incrementa confert, obiter indicabo. Plinius (q) ex Aristotelis sententia: Nullum animal in Oceano Gallico, nisi æstu recedente, exspirare aut exstingui asserit: cujus sententiam ut non ausim contentiosè improbare aut refellere: ita hoc cuique testatum esse volo, non exactè omnia illius opinioni respondere, cum nonnullos deprehenderim, ex decursu ad spectuque Lunæ, Oceani accessu, atque adventante æstu exspirare: plerisque in recessu ac subsidente fluxu opprimi. Siquidem in maritimo Belgicæ regionis tractu, pro humorum redundantia ac defectu, diversam observo emigrandi conditionem ac modum. Alii enim ex Lunæ decursu, cujus impulsu fertur Oceanus intumescere fluctu, alii subsidente, vel intereunt, vel conualescunt, humoribus scilicet spiritibusque motu atque ad spectu sideris, vel agitatæ vel sopitis (r) Sic in pronuntianda Crisi, hoc est, deferendo iudicio quod vel mortem vel salutem denuntiat, omnes, quos morbis tentari observo, qui in humorum plenitudine consistunt, ceu pulmonis inflammatione, pleuritide, angina, apoplexia, lethargo, morbisque pituitosis atque intercutaneis, quibus corpus intumescit atque hydrope suffocatur, Luna plena atque orbiculata, æstuque exundante exstinctum iri pronuntio, aut saltem plerisque eorum

V 5

q. Lib. 3. histor. cap. 98. r. Obesi æstu maris accedente periclitantur.

rum pro morbi ac corporis conditione ac natura manifestam alterationem subituros subsequente subita sudoris vel sanguinis eruptione, vel ex quavis parte aliqua humoris redundantis evacuatione ac profluvio; Hæcicos (s) vero, hoc est, tabe, macore, siccitate, nutrimenti defectu, obnoxios denique silicernia, decrepitos ac capulares senes, silenti luna, fluctuque subsidente inerituros denuntio. Et quo plenitudinis aut defectus causa major aut minor in corpore consistit, eo vel serius vel citius morte sopiuntur. Ita qui aquis distenti sunt, qui corpore opimo existunt atque obeso, si ancipiti dubioque morbo & qui ex humorum redundantia contrahitur, corripuntur, statim accedente æstu ac vergente in plenilunium aut novilunium sidere opprimuntur. Nonnulli ubi fluctum jam medium obtinent: alii cum in summo constiterit Oceanus, vitæ finem imponunt. E diverso qui sicco sunt aridoque corpore, macilenti, strigosi, squalidi, exanguis, extenuati, subsidente labenteque æstu, atque in Occidentem converso sidere, sensim placideque obdormiscunt. Eorum nonnulli pro virium defectu defluxu medio: nonnulli extremo, portuque vacuo. (t) Non solum ægrotorum corpora ab externis hæc causis afficiuntur, sed etiam qui inculcata sanitate fruuntur, Lunæ vires effectusque percipiunt, verum quo quisque magis ab optima temperie deflexerit, eo promptius doloribus infestatur, atque auræ Lunæque mutationibus fit

s Sicci & aridi in Oceani defluxu moriuntur. t Sani æque ac ægroti lunæ vim percipiunt.

obnoxius, præsertim ubi hujusmodi corporibus vitiosi putridique humores subsunt. Sic Luna vel inchoata primum vel plena, atque in orbem circinata, flanteque vento rigido, muscoli, membranæ, nervi, panniculi, tendines rigescunt, ac contracti contortique doloribus acrius concitantur. Hæc de Lunæ vi atque efficacia, motuque Oceani nemo, ut vana aut anilia figmenta respuat, cum nihil illo certius, nec veritati magis consentaneum: siquidem huic rei fidem facit experientia, illique ratio suffragatur etiam in iis quæ inanima sunt & sensus expertia. (v) Nam pelles cetosæ ex vitulo marino seu phoca detractæ vigescunt ac pili eriguntur accedente maris æstu: rursus dimittuntur ac flaccescunt, eo subsidente quod & Plinius non subtrahit. Tale quiddam etiam in terrestribus quadrupedibus observamus, quarum pleræque in arboribus victum venantur; nam Sebellinæ atque Armelinæ pelles si in imo arborum reponantur, illasque vestibus impositis oneres post triduum plus minus in summum emeruisse videbis, præsertim Sebellinas, vulgo *Sabel*. Cum enim animal id agile sit & inquietum: non dissimilis fere mobilitas tegmini detracto inhaeret, præsertim ubi Aquilonio flatu, hybernisque siccitatibus ac gelu rigido avulsum est: (x) Nam si ulli animantium pelles æstivis mensibus detraxeris, cuniculis, pantheris, leopardis, lyncibus, hyænis, felibus, vulpeculis, sciuris, mustelis, & quas Martes, viverras vocant & foinas, tum plerisque aliis ex quibus in hybernos usus tegu-

men-
v *Pellium quarundam natura in erigendis pilis.*
x *Pelles quando animantibus detrahendæ.*

menta conficimus, magna ex parte pili defluunt, quoniam illorum radices non fixe inhaerescunt, hiante scilicet laxaque cute, quo fit ut huiusmodi pellibus suffultæ vestes, à blattis ac tineis citius infestentur, quod in tempestive, nec opportuna anni parte à corporibus exemptæ detractæque sint. Quocirca inconsulte faciunt qui æstivis mensibus, flanteque Austro vel Africo, culcitræ, lodices, tegeticulas, aulæ ac tapetas, vestesque cultiores in feriarum festorumque dierum usum repositas, ac decorem asservatas, quas nuptiales Matthæus (γ) vocat, (α) Australi potius auræ, quam Aquilonari ventilandas exponunt, ærique humido obijciunt, cum frigore ac siccitate cœli obdurescant tegmina, & indumenta quæque meliorescant: tali siquidem ratione vermiculos, teredines, tineas, blattas quæ vestimenta depopulantur, ac vel corrosione vel attritu vitiant, exarescere contingit & aboleri. Frigida siquidem & sicca asservandis rebus accommoda, tum crebra concussio ac conquassatio, quæ pulverulenta quæque ac firum mucoremque discutit. Nam quæcunque immota arcis ac loculis concluduntur, nec persflari contingit, aut flatibus agitari putet, sordescunt, olida efficiuntur ac deteriora. (a) Nec etiam nocturno tempore cubili imponi debent, aut lecto admoveri; nam sudor qui ex tepente madidoque per nocturnam quietem corpore emanat, atque exspirat, in vestes atque indumenta, contextasque chlamydes assumitur, sic ut tepore quodam à

cor-
y Cap. 21. 2 Quid vestibus tineas innasci prohibeat, a Tepore lecti pelles deteriores efficit.

corp
teris
enim
mal
fibi
con
ria,
cimi
bron
pulis
quæ
tur,
illæ
lique
tuola
gidis
gunt,
vium
adstri
tenac
aut in
Zelan
imme
tota B
que a
exigu
carne
(ut rid
Ober
arenot
Occid
opposi
arenæ

b Que
Hate
landia

corporis exhalatione imbuta ac perfusa materia corruptionis concipiunt. (b) Calida enim & humida prognerandis sordidis animalculis idonea, (c) quo fit ut æstivis mensibus auroque subtepida, conclavia, ædes, coenacula, triclinia, arce, cellæ, promptuaria, horti limacibus, cochleis, vermiculis, cimicibus, muscis, culicibus, erucis, crabronibus, vespis, scarabeis, corpora vero pulicibus, ac pediculis lentibusque scateant, quæ hibernis mensibus minus conspiciuntur, aut infesta sunt. Omnes itaque hirsutæ illæ crinitæque bestię, tum quæ tenera mollique lanugine contactæ sunt, ex quibus sumtuosæ pelles ac tegmina conficiuntur, in frigidis potius quam calidis regionibus degunt, eoque minus patiuntur pilorum defluuium: quo contractior sit cutis, ac condensæ adstrictæque frigore pellis: quo fit ut pilos tenacius amplectatur: nec cito defluant, aut in auras diffusi evanescant. Sic (d) apud Zelandos in ipso propemodum Oceani aditu immensa conspicitur vis cuniculorum, quæ tota Brabantia post solstitium autumnale usque ad veris initium alitur: nec leporum exiguus numerus magnitudinis inusitatæ, carne non minus salubri quam suavi, & quæ (ut ridiculi quidam nugantur) non salsescat. Oberant autem in monticulis ac collibus arenosis nonnulla sui parte Septentrioni aut Occidenti solstitiali, non arte, sed natura oppositis, ita ut ex æris frigiditate, atque arenæ siccitate saluberrimi existant, ac mire

agi-
 b *Que qualitas vermiculos progignat. c. Æstate ædes & corpora bestioliis scatent. d. Zelandia cuniculis facunda.*

agiles, multo magis quam in caveis pasti ac saginati, (e) præsertim si sanguine humano alantur, ut Chirurgos quosdam factitasse audio apud plerasque nationes, qui sanguinem quem hominibus nonnunquam morbidis incisa vena adimunt, hujusmodi bestiolis objiciunt: quo quidem mire saginantur & pinguescunt, sed alimento insalubri atque hominibus noxio. Sylvestres itaque inquieti, exercitati, instabiles, palantes, esui salubriores, quorum etiam pelles ac tegmen densius est, multisque crinibus fixius inhaerentibus magis oblitum.

C A P. II.

De Zelandia insulis, ac gentis hujus natura conditione, moribus, origine: & quantum commoditatis atque emolumenti hujus regionis fundus ac soli ubertas exteris adferat, compendiosa ac dilucida descriptio, in qua obiter refrixatur rerum gestarum memoria, multæque naturales causæ explicantur.

CUM tam (f) multa proferat Zelandiæ regio, quæ exteris etiam ad vitæ usum ac commoditatem conducunt ac sunt necessaria: miror à plerisque hanc tam abjectam ac despiciatam censerî: Nam præter insignes atque in immensum fastigiatas lauros (ut à telluris beneficio exordiar) perpolitæ maturitate baccis onustas, quæ Brabandis denegatæ sunt: præter efficaces & salubres herbas, cum medendis morbis, tum esui accom-

mo-
e Cuniculi humano sanguine pasti insalubres.
& Zelandici soli ubertas.

modas; præter sal candidissimum, quod civium industria conficitur: præter Rubiam (g), garansam Gallis, nostris *Meedecrappe* nominatam, adornandis pannis, ne color deflorescat, eumque intime concipiat, necessariam: præter triticum quo nusquam gentium candidius aut magis ponderosum, præter tot falsamenta ac vento induratas sapersas: præter immensam piscium copiã quæ quotidie recēs advecta, in omnes Europæ partes distribuitur: urbes exhibet eleganter constructas, atq; in iis ædificia splendida, re domestica ac supellectili concinne exornata, ita ut omnia passim nitida conspiciantur, culta, expolita, quod unice nuper admiratus est Illustriss. Hispan. Rex Philippus (h) Belgii princeps, & quibus stipatus erat, proceres aulici. Accedunt his omnibus portus commodi, fideque ac tutæ navium stationes, omni nationi expositæ, atque ad frequentandas remotissimas regiones, quocumque terrarum cursum instituere libeat, apertissimæ, nec illi negotio defunt, exercitati naucleri, ac viri nautici, quibus omnes oceani recessus sunt explorati. Quanta vero soli ubertas, quam pingues ac glutinosæ glebæ, quam feraces ac fecundi agri, quam numerosi armentorum, pecundumque greges, non facile ulli fidem feceris nisi propius illi sint conspecta, uti etiam uberrima saginando pecori pascua non solum intra exporrectos aggeres ac ambitus, sed etiam extra littora, in ipsa Oceani crepidine, in quibus oberrant pecudum aliquot

my-
g *Rubis radix* & *alumen durabili colore*
pannos imbuat. h Regi Hispan. Philippo.
gata Zelandorum mundities.

myriades maximo negotiatorum emolumento, quæstusque uberrimo, non solum supra vulgarem magnitudinem, sed saporis etiam delicati atque exquisiti, soli ac graminum beneficio, quod saluberrimum iis pabulum suppeditat, adeo ut exteri quoque summo opere iis delectentur, ita ut Vitilitigatores, hoc est, qui sectandis litibus dediti sunt, nullis donariis. (modo aurum demas) (i) advocatis ac procuratoribus melius gratificentur, quam si villosas huiusmodi oves ac Zelandicos verveces illorum culinæ inferant, tum demum enim res illis cordi esse incipit, ac causæ insistant, quibus si accedat (k) caseus ovillus virore perfusus insitæ magnitudinis, atque immensi ponderis, nihil adferri potest ad rei commendationem gratius. Tali siquidem condimento irritari solent ad potum ac repotia etiam saturi, ac vino affluentiore paulo ante perfusi. (l) De aëris autem Zelandici clementia non auisim multa polliceri, ut qui in nonnullis partibus sic paulo asperior, & quam vicinarum gentium minus salubris, præsertim æstate ob paludum & stagnorum graves halitus, & quod regio arboribus minus cõsita. (m) Hoc tamen habet commodi, quod contagioni ac pestiferis morbis minus sit obnoxius, ac serius inficiatur: at infectus immaniter in hominum corpora grassatur, nec facile conquiescit. (n) Vt enim lignum durum xgre quidem ignescit, ac flammam concipit,

at
 i Advocati muneribus afficiuntur. k Caseus viridis appetentiam acuit. l Aër Zelandicus qualis. m Zelandia aër cur serius inficiatur. n Simile ab ignitis rebus.

at in
 pora
 dura
 vero
 que
 mar
 btis
 fund
 (p)
 ne ac
 re pl
 hanc
 incor
 potes
 scit n
 di co
 pular
 que
 cum
 Matt
 ipsi te
 indica
 virate
 nitim
 garita
 atque
 ut reve
 versut
 negoti
 superi
 minen
 o Aque
 tros sal
 cognita
 lands c
 Mattia

at incensum difficile restinguitur : ita corpora Aquilonis flatibus ac marina aura indurata minus promte virus concipiunt, peste vero correpta ægre hanc excutiunt. (o) Aqua quoque putealis in insulis non ita pridem ex mari vindicatis, parum sapida est aut salubris, ac vel falsæ qualitatis, vel uliginosi fundi saporisque ingrati particeps. Tametsi (p) in civitate Zirixxa putei existant, qui ne aquæ quidem fluviali cedant, aut liquore pluvio sint inferiores. (q) Regionem hanc maritimam veteribus olim non fuisse incognitam ex Cornelio Tacito (r) colligi potest, non hoc equidem, quo nunc innotescit nomine, sed ex usu ac vulgata alloquendi consuetudine ac compellatione, qua populares atque indigenæ inter se sunt usi : itaque Mattiacorum illos nomine designat, cum inquit : (s) Est in eodem obsequio Mattiacorum gens, Batavis similis, nisi quod ipsi terræ suæ solo acrius animantur. Quo indicat tametsi Batavis sive Hollandis à civitate terræ sic denominatis vicini sint ac finitimi, ita ut inter illos referri debeant, vulgari tantum nominis appellatione discretos, atque Oceano propiores, magis feroces esse, ut revera sunt, ac viribus, ingenio, solertia, versutiis, calliditate, fallaciis, captionibus, negotiandi peritiis, ac conquirendi industria superiores. (t) Quod autem Mattiaci nominentur, non à loco aut duce aliquo, sed à

po-

o Aqua in Zelandia qualis. p Zirixxa potos salubres habet. q Zelandia an veteribus cognita. r Lib. de morib. Germanorum. s Zelandi callidi & industrii. t Unde Zelandi Mattiaci dicti.

populari appellatione, atque usitato loquendi more enatum est, nempe à *Maet*, quæ vox in quotidiano sermone ac congressu familiarium omnium apud nos actionum contractuum, periculorum, ac totius voluntatis, consilii, laboris socium comitemque sonat, omniumque rerum, quas inter se exercent, participem ac consortem. Ita omnes gregales venalitii, consodales, & quotquot inra societate, fido firmoque animorum consensu facultates, ac copias suas in commune conferunt emolumentum, ac quæstus spe ex nautarum consuetudine, quorum maxima in iis regionibus copia, *Maet*, voce gentilitia ac vernacula nominantur, hoc est, conjuncti ac sociati. In magistratu vero, aut dignitate aliqua illustri, vel consulari vel Senatoria, omnique munere publico, quæstura, ædilitate, pupillorum tutela, testamentorum procuratione, aliisque functionibus, (v) *Veynotit* sese vocant, etiam qui apud nos consulatione funguntur, quod Latinis collegam, sonat. Ex vetusta itaque consuetudine, ac vulgato loquendi more, quem inter has gentes observabant Romani, cum in iis regionibus versarentur, illasque terras sibi vestigales ac tributarias facerent, aut in societatem ac tutelam Romanæ potentia assumerent, *Mattiacos* vocabant: ut qui apud Germanos *Herman* nominatur, *Arminium*, atque apud *Cæsarem* in *Commentariis* (x), *Ambachtsheeren*, (y) *Ambactos*. Eo enim nomine designant Belgæ illustres aliquot viros, penes quos est summa rerum atque in eo coloniz

v *Collega* quo nomine *Zelandicis* dicitur. x *Lib. 4. belli Gallici.* y *Ambacti qui Zelandis.*

nia
ter
me
ter
ac
cin
per
an
nus
ma
fun
mar
quo
cear
mer
aut
test
mitu
has
fert
deno
hanc
etiam
rum
qua
pud
lis et
huc
tiz o
lone
nocti
trajec
ingre
vigat

z *Zelandis*
unde

niz alicujus seu municipii ambitu, ulloque territorio, dominatus. Nam Zelandiæ nomen recens est, ac veteribus incognitum, à terra ac mari conflatum, quasi dicas terram ac solum maritimum: mari enim undique cingitur, multisque insulis distincta est, (x) nempe quindecim, tametsi paucis ab hinc annis magnam cladem huic regioni Oceanus intulit, cujus sevitia atque immanitate magna Zelandiæ pars divulsis ac dissipatis funditus aggeribus, salo oppressa est, atque mari æquata: subsistunt tamen insignes aliquot insulæ, quarum tres præcipuæ cum Oceani æstu continenter luctantur, atque immensis sumtibus (quod non facile Principi, aut qui illius vices obeunt, persuaderi potest) adversus barbarum hoc atque indomitum elementum ægre se tuentur. Inter has primum ex alto in portum delatis se offert Walachria, (a) vel ab ejus cultore sic denominata, vel ut conjicio, à Gallis qui hanc oram frequentabant, qui Belgica voce etiam nunc *VValen* vocantur, impuberes eorum *VVaelkens*, aut ab ea Britannia parte, in qua versus occidentem consistunt *VValli* apud Anglos præcipuæ nobilitatis viri à Gallis etiam oriundi, quod idioma illorum adhuc indicat. (b) Insula hæc ab ortu Brabantia obversa est, à meridie Flandriæ, ab Aquilone Batavia sive Hollandiæ, ab occasu æquinoctiali Britannia, in quam brevissimus est trajectus, & à qua parte primus in oceanum ingressus, quocumque terrarum visum sit navigationis cursum dirigere. Præbet enim

(c) *Arz Zelandia insulis secunda. a VValachria unde dicta. b VValachria situs.*

(c) Arnemuda Metelliburgi municipium. titissimum omnibus portum, fidamque navium stationem: nam hic præcipue classis quamlibet numerosa instruitur, in quemcunque oceani tractum velificatio perficitur. Cum autem hæc insula præter fundi aliquot appendices serius illi annexas (*Polders* nostri vocant) octo miliarium ambitum conficiat, ut etiam Scaldia, cui intra centum annos jugerum tria millia avulsa sunt, cultissimis aliquot pagis ac villis distincta sit, tum unum habet emporium negotiatorum frequentatione celebre cum primis ac illustre

(d) Metelliburgum, à Metello præcipue nobilitatis ac Consularis dignitatis apud Romanos viro id nomen, ut plerique opinantur, consequutum, cum ego à Burgo, (e) hoc est, munito atque eminente castro, aut arce rupèque inaccessa, quale apud Romanos Saxum Tarpejum denominatum putem, quod in insulæ hujus meditullio, ac velut centro consistat. Quæ loca occupare solent ac præsidio munire duces præfectique regionum, quo ex editiore loco tanquam è sublimi specula, ac velut in excubiis collocati omnia spectarent, atque incursionibus hostium obsisterent. Hinc enim apud Belgas emerfit Burgimagistri, & Burggravii dignitas, quod penes hos sit summa potestas, & loci illius præfectura. Nec tamen diffiteor, quin ad hujus Conditorem referri possit, à quo tali loco hoc propugnaculum contra hostiles impetus sit erectum. Distat autem à Metelliburgo versus Africum seu occasum

hy-
 e Arnemuda portus. d Metelliburgum emporium. e Quid Germanis Burgh.

hybernium, intervallo sexdecim stadiorum, quæ bis mille passus conficiunt, aut bina miliaria, urbecula exiguo quidem murorum ambitu, sed arte ac natura munito, qua parte mari obversa est, quæ strenuis piscatoribus, arque exercitatis naucleris, quos Pilotas vocant, referta, (f) Flissinga nominatur, non Ulyssæa ab Ulyssæ, ut quidam nugantur, producta origine, sed ab urceo aut lagena potius, (g) quod poculi genus fictile, superne angusti oris est, ne impudenter liquor effundi possit: in medio, distento ac capaciore ventriculo, qui circa imum gracilescit, ac sensim extenuatur, Belgis *een Flesche* nominata. Cujus imagine civitatis hujus vexilla ac manipuli, quos etiam navium malis in vertice erectos conspicimus, insigniti sunt: (h) Cum autem loci hujus incolæ suaviter se poculis reficiant, nec ab iis etiam abhorreant scæminæ, aliquando in hoc certamine viris robustiores, ab amplexu lagenæ, qua singulariter afficiuntur, eamque identidem exhaurire gestiunt, nomen hoc consequuti sunt, aut id ipsum sibi à potandi consuetudine adsciverunt, (i) quæ quidem inter hos inolevit, non ut inebrientur, sed inter se exhilarescant, atque animi nebulas discutiant. Sunt enim complures in hac regione tetrici, moesti, superciliosi, melancholici, qui affectus à Brabantis ac Flandris sunt alieni, ut quos non triste Saturni ac Martis, sed lætum & salutare Jovis & Mercurii sidus informat, eoque fit ut Zelandi, qui percipiunt excu-

tien-
 f Flissingæ civitas. g Lagenæ quale poculi
 genus. h Nomen à re inditum. i Flissingæ
 Zelandi cur poculis addicti.

tiendas illas animi molestias, Geniales esse studeant, atque affluentiore potu has animi carnificinas opprimere. Versus ortum æquinoctialem Scaldix opposita abest à Metelliburgo pari propemodum distantia ac totidem passibus (k) Campoveria civitas, perangusto mœnium ambitu, paucis abhinc annis Scotorum frequentatione celebris (l) nomen id à freto obrinet, quod ab ea littoris ora in ulteriorem Campæ ripam ac sinum, qui Noortbevelandix annexus est, transferri homines soleant. Primus enim portus, ac navium cymbarumque statio, à qua conscensa navi aut scapha trajicimus, *Veer Belgis* dicitur, aliis *Vaert*, Latine trajectus & transvectio. Huic Aquilonem versus, aut ab ortu solstitiali opposita est (m) Scaldia à præterlabente Scalde flumine sic nominata: quæ cum multis populosis pagis ac colonis distincta sit, plurimas exhibeat rusticanas villas, pleraque urbana atque antiquæ nobilitatis prædia ac palatia, ut Haemstedium & Renissæ affinem Moermondam, tum præter Broversaviam non ignobile municipium, civitas Zirizæ à conditore nomen sortita hanc insulam præcipue exornat, (n) quæ anno redempti orbis 849. imperante Lothario primum in formam civitatis ædificati cœpta, ac mœnium ambitu muniri, ex parvis initiis in eum splendorem adaucta est, ut nulla clarissimarum civitatum sit inferior. De qua hoc citra omnem ambitionem, aut immodicum erga patriam affectum ausum

k *Veria civitas.* l *Veria civitas unde dicta.*
 m *Scaldia insula à flumine sic dicta.* n *Zirizæa quando primum erecta.*

testari (o) plurimis illam viris eruditis, præclarisque ingeniis fœcundam esse ac feracem, negotiatoribus providis ac sagacibus refertam, quibus ex re frumentaria ac lectissimo tritico, ex nivei candoris sale, ex rubio seu garansa, salsamentorum ac piscium copia, armentorum pecudumque immensa vi quæstus accedit uberrimus. In re familiaris ac domestica, omnia elegantia, nitida, expolita, mensa frugalis ac moderata, nec unquam prodigaliter sumtuosa: in mercatura exercenda nemo non civium solers atque industrius, lucri avidus, ad rem attentus, in tenuiores tamen atque inquilinos inopia pressos liberalis ac beneficus, in ceteros vero hospitalis, blandus, comis, affabilis, candidus, absque omni simulatione ac fucata specie, nulli non obviis & expositus: in pietate ac Dei cultu religioni quam superstitioni propior. Quod vero ad populares ac loci hujus indigenas attinet, nusquam gentium tam dextri, tantaque sagacitate in odorandis explorandisque impostoribus, captiosis, fraudulentis, subdolis, insidiosis, assentatoribus: quamlibet scite adulentur, palpent, blandiantur, aures titillent ac scalpant; adeo ut non facile horum technis, fucis, fallaciis, versutis decipiantur, sed illas e vestigio deprehendant:

(9) --- dignoscere cauti

*Quid solidum crepet, & pisce tecloria
lingue,*

Ne qua subarato mendosum tinniat auro.

Vt

o Zivixei literis afficiuntur. p Zelandi
cauti. q Pers. Satyr. 5.

Ut assolet iis quibus aliud clausum in pectore, aliud in lingua promptum. (r) Ab hac dijudicanda peritia emerferunt in Belgas aliquot (exhibita aliquando populari comœdia) hæc vulgata dicteria dictante morione, ne quis offenderetur: Brabantus hilaris, festivus, ridiculus, in scenicis Comicisque moribus immodicus: Flander mulierosus, salax, intemperans, libidinosus, petulcus, lascivus: Hollandus simplex, improvidus, incautus, infacetus, iners, segnis, somniculosus, stolidus, ac minime astutus: Zelandus callidus, vaser, versipellis, astutus, subdolos, captiosus, versutus. Qui affectus etiã in gravescente ætate, ac senectute vires concipiunt, seseque efficacius proferunt, nisi domita naturæ propensione atque institutione aliter condocessata ad meliorem frugem perducatur. (s) Siquidem infimæ plebis ista sunt vitia ac gentilitii mores non patriciorum aut virorum illustrium, qui liberaliter educantur. (t) Cum autem omni nationi sui adsint affectus ac vitia, mores, propensiones, studia, hoc est, instituta quibus se quisque applicare solet, tum huic quoque genti à qua nihil humani alienum, non desunt genuini insitique affectus, ad quos naturæ inclinatione feruntur partim ex circumfuso aëre, qui manifesto corpora afficit, partim ut alimenta præteream, ex parentum natura avidisque moribus, ac vulgari vitæ consuetudine, quæ aliquando ita inolevit ac menti infixæ est, ut vix eximi queat: quo fit

(si
 r *Belgarum inferiorum aliquot propensiones.*
 s *Mores gentilitii plebi peculiare, r Omnis*
 natio suis vitiis imbuta.

(si
 cult
 ac p
 fit, r
 atq
 cun
 quo
 qui a
 scere
 lut c
 man
 cium
 stare
 instit
 ment
 raque
 inclin
 cura a
 imma
 manu
 manu
 manti
 niores
 tatem,
 tit apu
 lago a
 supra
 qui no
 tyrocini
 veteran
 integrit
 content

v Patre
 r Infan
 la à feris
 scator

(si patricios demas (v) qui nusquam non cultu ac doctrina expoliti sunt) ut gregaria ac promiscua multitudo passim inhumana sit, rudis, agrestis, ferox, crudelis, indomita, atque à civili vitæ consuetudine aliena, quascunque etiam nationes excutias. Verum quo inveteratus error, ac depravati mores qui ab incunabilis ac prima infantia inolescere animis nostris incipiunt, ita ut eos velut cum lacte nutricis suxisse videamur, eximantur: (x) progenitorum munus ac officium est (quod nostrates nunc sedulo præstare enitentur) ut ex se prognatî liberaliter instituuntur, eumque animo cultum ac fomenta adhibere curent ut exuta nativa insiraque feritate, ad omnia humanitatis officia inclinentur. (y) Vt enim sylvestres arbores cura atque industria hominum mitescunt, immanes beluæ officio ac molli tractatione mansuescunt, ac cicurantur: ita quoque humanus animus non prorsus ferreus aut adamantinus flecti potest, atque ad artes humaniores, ad probitatem, decus, virtutem, pietatem, religionem informari. Quæ res efficit apud nos, ut piscatores gens rudis ac pelago adsueta, quorum (z) apud Zirizæos supra quingentos esse constat, præter hos qui nondum satis adulti, in hujus negotii tyrocinio versantur, paulo post in nautas ac veteranos assumendi, ea sint morum ac vitæ integritate, ut nunquam inter illos ullæ contentiones, jurgia, similtates, dissidia

X

exo-

v Patriciorum conditio diversa à plebeja.
 x Infantia à majoribus instituenda. y Similitudo à feris & arboribus sylvestribus. z Zirizæa piscatoribus secunda.

exoriantur, nec unquam inter se lites con-
 sectentur, aut jure cum æqualibus contenda-
 nt, ita ut magistratus nunquam, nisi in ur-
 gentissimis causis se horum controversiis
 interponat, sed omnes inter sese coactis co-
 mitiis dirimunt ac consopiant. (a) Nullum
 inter suos gregales tolerant mendicum, ac
 probro ducunt, si quis ex consociatis ostia-
 tum stipem emendicet aut quid aliud eblan-
 diatur, quin ipsa piscatoria societas, & qui
 inter illos est primarius, quem Decanum
 vocant, singulis quibus res domi angusta est
 & contractior, quam ut familiam alant ac
 sustentent, ex communi arario suum dimen-
 sum constituit, ita ut non desit, quo famem
 frugaliter ac liberaliter solentur. (b) Cum
 autem numerosa multitudo piscatu se exer-
 ceat, ac paulo longius in Oceanum progres-
 sa, victum in mari venetur, si quando parce
 & maligne piscari contingit, nullus un-
 quam horum se vexat aut excruciat, nec cui-
 quam male precatur, sed omnia placide ac
 sedate perfert meliorum spe atque fiducia.
 (c) Ista autem animi moderatio in homini-
 bus tam incultis, non præscriptis legibus,
 aut sapientum doctrina, mentibus illorum
 impressa est, sed instinctu ductuque nature,
 ac rationis judicio concepta, quo discernunt,
 quæ honestati ac decoro deserviunt
 quæque illi sunt adversa. Ceterum ut ad
 Scaldem recurat oratio, (d) Fluvius hic in
 Veromanduis vetusto adhuc nomine cogni-
 tus

a Nautarum apud Zrixæos vite conditio.
 b Piscatorum apud Belgas affectuum mode-
 ratio. c Duclus nature quid efficiat. d Scaldem
 fluvii origo & decursus.

tu
 vi
 ur
 cir
 dri
 ver
 tur
 viu
 lo
 bar
 siq
 flex
 lioc
 latr
 vela
 cide
 acce
 bus
 vece
 que
 que
 tur,
 le Es
 nata
 puur
 (Car
 ctari
 tinga
 actiffi
 nomi
 quo a
 solet,
 e Gan
 piam
 briam
 lib. 6.

tus geminis fontibus progressus per Nervios, nunc Tornacos, per (e) Gandavum urbem celeberrimam, quæ mihi prima tyrocinii rudimenta contulit, reliquosque Flandriæ tractus diffunditur, ac mox (f) Antverpiam delatus, urbis mœnia alluit, portumque inibi insignem, ac clarissimam navium stationem exteris exhibet, deinde paulo longius progressus, bipartito cursu Brabantiam ac Flandriam à Zelandia discriminat: siquidem sinistra in Austrum contortus ac deflexus, Flandriæ oras ac littora persequitur, alioque nomine insignitus, de Honte, (g) à latratu ac fremitu vocatur, quo per Zuytvelandiam ac VValachriam in Oceanum occidentalem patet aditus, ac rursus in has oras accessus, dextra vero relictis Brabantia finibus continuato cursu, servatoque veteri alveo per Scaldia insulæ littora violento vastoque gurgite in Oceanum devolvitur, (h) atque ex vetusta appellatione Scaldis nominatur, Belgis usitato nomine *Scheldt*, Gallicè *le Escault*, unde insula hæc Scaldia denominata, vulgo *Schouwe*. Cujus fluvii præcipuum alveum, profundumque gurgitem, (*Canael* nautæ vocant) quem naves consecrari debent, ne vadis inhæreant, ac sisti contingat, etiam hac tempestate indigenæ exactissime exploratum habent, suoque illum nomine designant commonstrato loco, à quo ante multos annos Oceani ostia subire solet, ac fluctibus marinis immergi, ita ut

X 2

ne
e Gandavum Studiorum alumna. f Antverpiam Scaldis exornat. g Scaldis per Flandriam decursus, cur de Honte dicatur. h Casar. lib. 6. Comment.

ne intempesta quidem nocte, (j) nostrates
 nauæ ab hoc deflectant aut in diversum ra-
 piantur, ut aliquando usuenire solet, velifi-
 candi imperitis, insigni mercium ac vecto-
 rum detrimento. (k) Exaudiuntur autem
 hisce locis fragores ac strepitus horren-
 di vel subidente in imum fluctu, vel ubi rursus
 æstus adventare incipit, ac ventorum vio-
 lentia exasperatus Oceanus fluvio obnititur,
 quod ipsum potissime usuenire solet, ubi
 post aquilones austrini flatus ingruunt, ita
 ut accolæ percepto plusquam miliaris inter-
 vallo Oceani ac Scaldæ fremitu, tempesta-
 tem imminere ante triduum pronuntient.
 Cum autem angustiora olim essent Oceani
 ostia, minusque vasti ac patentes in conti-
 nentem aditus, conspectus in mare Scaldis
 ferebatur, siquidem in crudescente quotan-
 nis æstu marino, ostia faucesque dilatari
 contingat, ac sinus laxiores effici, (l) ut gu-
 losis assolet, qui immodico potu se pro-
 luunt; quo fit ut flumen hoc affluentiori
 salo obruatur, nec facile decursus ejus, quo
 in Oceanum effunditur conspici queat. Non
 desunt, qui nominis affinitate decepti, eam
 speciem aëlli piscis, qui mihi aliquando
 Plinii visus est Callarias, (m) ex hoc fluvio
 nomen obtinere credant, atque à Scheldte,
 Schelvisch denominari, quod in Oceani
 ostiis, in qua flumen hoc se exonerat, vel
 hamo, vel retibus subducatur: cum à squa-
 mis potius vulgo Scollen (nam Scolpen testa-
 ceis

i Viriæi exercitati nauæ. k Scaldæ fremitus, quando tempestatem denuntiet. l Simile à gulosis, quibus fauces dilatantur. m Schelvisch, piscis, unde denominetur.

ceis attribuuntur non piscibus) appellatum
 censeam, quibus densius contactus obdu-
 ctusque est, ac velut lorica munitus: eo que
 fit, ut cum elixandus est (nam torreretur re-
 cur) cultro deradi debeat ac desquamari,
 secus quam (n) *Asellus* vulgo *Cabbeljan*,
 lavore perpolitus, cuteque molli, nec squa-
 mosa, nec etiam in ipsis Oceani faucibus,
 quas influit capitur, sed in alto longeque
 remoto mari. Tamen non ignorem pella-
 gios aliquos pisces aliquando fluminis ostia
 subire, dulcis aqua illecebra, qua mire pin-
 guescunt, ut *Salmones* qui ex Britannico
 Scoticoque sinu, aduerso amne in Rhenum
 ac Mosam penetrant, ut etiam *Trisla*, *alosa*,
laccia, vulgo *Elst*, *mugiles*, *harder*, *acipen-*
ser vel *sturio*. (o) *Anguilla* vero contra
 quam marini pisces, salsam aquam appe-
 rant, qua gustata mire agiles efficiuntur, mi-
 nusque lubrici, atque esui salubriores, quo-
 fit ut circa catarrhactas (nostri *Scusen* vo-
 cant à claudendo) quæ apertis valvis aquam,
 qua hybernis mensibus agri opprimuntur,
 violento impetu in mare profundunt, inusi-
 tate magnitudinis anguilla nassis ac sagenis
 eximantur, verum de his aliquando uberius,
 ubi (p) *Conrado Gesnero* viro cum primis
 erudito paria fecerim, atque hostimenti lo-
 co Compendium de piscium trivialibus no-
 menclaturis illi dedicatum absolvero. Ce-
 terum flumen hoc qua parte *Scaldia* oras at-
 tingat, atque hinc in Oceanum illabitur,
 Orientales regionis hujus insulas ab Occi-

X 3

den-

n. *Asellus* piscis, *Cabbeljan*. o *Anguilla*
 salsa aqua delictatur. p *Conradus Gesnerus*
laudatus.

dentalibus discriminat, quarum quæ ad Ortum spectant, *Beoosterschelt* indigenis vocantur: quæ vero Austro ac Flandriæ obversæ sunt, *Bevvesterschelt*, quasi superiorem ac inferiorem aut citeriorem atque ulteriorem dicas, quorum alii cis Scaldem, alii trans Scaldem consistunt. (q) Designantur autem his nominibus dux insignes *Quæsturæ*, quibus Prætoria etiam dignitas, ac Dictaturæ potestas attributa est, sic ut harum præfectis jus ac fas sit tota passim regione (præter civitatum municipia, quæ consulum tutelæ ac præsidio subsunt) Regio dominatu facinorosos coercere, vagos ac palantes corripere, nebulones ac mendicos validos, sicarios, oppressores in vincula conjicere, ac tormentis exploratos in iudicio capitis arcescere, quo omnia passim quieta sint & pacata, & ne quis iter ingressus, aliquid hostile metuat. Obivit hoc munus multis annis inculpate, eoque præclara ac magna laude functus est nullius offensione Illustr. vir (r) Hieron. à Seroskerka, Equestris ordinis heros, multisque aliis nominibus suspiciendus. Adauget vero socer: decus & amplitudinem pari generis splendore ac nobilitate magnificus vir (s) Iudocus à VVervia, rei agrariæ in insulæ nostræ ambitu præfectus, non sine maxima amplissimarum dignitatum expectatione. Excitavit elapsis aliquot retro seculis fluvii hic decursus inter Zelandos, qui in eodem sunt cum Batavis comitatu, & Flandros, acerrimas contentiones ac cruentas pugnas. Appellat autem atque veneratur

uttra-
 q Zelandia in duas *Quæsturas* divisa. r Hieron. à Seroskerka. s Iudocus à VVervia.

utraque natio suos Principes Comitum nomine, adjectis aliquot speciosis titulis: (t) qui dominatus hinc emerfit, quod præcipue nobilitatis viri Imperatores ac Cæsares in ad-eundis periculis comitarentur, suamque operam sedulo illis præstarent, vulgo *Graven*. Quæ potestas ac nominis amplitudo Iustini-
niani tempore primum inolevit, eamque appellationem consecuta est. Deinde sub Berengario & Otthone competitoribus ad posteros derivata, proximum apud Imperatorem confessum ac comitatum obtinuit. Anno autem Domini 863. imperante Carolo Calvo apud Batavos, illisque affines Zelandos, hic principatus primum constitui cœpit ac Comitatus nomine designari, primusque Comitum nomine inauguratus Theodoricus filius Sigisberti Principis Aquitanix, qui annos octo & triginta in eo dominatu ver-
tutus, successorem Theodoricum secundum herilem filium constituit, à quo ad nostra usque tempora hæc Regia potestas longa heroum serie ad invictissimum Hispaniarum Regem Philippum devoluta Comitatus nomine censetur, ejusque provinciæ Principes Comites appellantur. Si qui apud Brabantos ac plerosque alios potestate regia existunt, (v) Duces vocantur, à deducendo in hostilem agrum exercitu, vulgo *Hertogen*, quasi dicas exercitus ductores. Cum autem Flandriæ Comes (x) Guido Dampetra proferendæ ditionis esset avidus, ad occupandas aliquot Zelandiæ insulas animum induxit: itaque primo V Valachriam sibi subjicere, ac

X 4

vesti-

t Comites unde dicti. v Duces unde nomen sortus. x Guido Dampetra Flandriæ Comes.

vestigalem facere meditatur, inductoque in hanc ditionem exercitu (nam facilimus erat trajectus) illam incursionibus, incendio, igni, ferro depopulatur, ac vastat, tandem (y) Metelliburgum obsidet, ac per facialem (Herault nostri vocant) ad ditionem sollicitat: cum in id non admodum paratos, promptosque sentit civium animos, admotis arietibus, factoque uno aut altero insultu civitatem expugnat. Guilielmus Batavorum ac Zelandiæ Comes ejus nominis tertius, cum civitati subsidium adfert, Zirizæis stipatus, quibus maximè fidebat, duobus uno die præliis victus, sanguine madidis vexillis (x) unde emerferunt Zirizæ civitatis insignia sanguinolento colore perfusa) Zirizæam, qua nulla tunc munitiora, aut Principi magis devota propere contendit, Guido victoria elatus, relicto intra Metelliburgum præsidio, in Zirizæos omne belli robur convertit, quos dum sesquimensem obsidione premit, maximis damnis afficitur. Siquidem oppidani continua eruptione, magnam stragem Flandris intulerunt, multosque captivos in civitatem adduxerunt: tandem impetratis utriusque consensu induciis, concessaque sex hebdomadis belli mora, Guido in Batavos expeditionem molitur. Elapsis induciis Zirizæi collecto milite, instructaque classe in VValachriam confestim trajectiunt, cæsisque ac profligatis Flandris, (a) civitatem in potestatem redigunt, ac per exiguo accepto incommodo in sedes suas se recipiunt. Prin-

ceps
 y Metelliburgum expugnatur. z Vexilla
 Zirizææ cur rubra. a Zirizæi Metellibur-
 gum expugnatum Comiti restitunt.

ceps B
 ejus n
 victor
 honor
 cong
 Guido
 vos m
 landia
 ad opp
 Metell
 dit I
 etfi ul
 pulsus
 rursus
 ne pre
 nit. C
 constit
 maxim
 men ve
 nem in
 mum n
 fas in e
 genere
 fundis
 illo sec
 pugnar
 sent co
 civitas.
 lippus e
 ta cun
 sum du
 rium G
 se arq
 quæ qu

b Zirizæ
 totum h

ceps Batavorum ac Zelandorum Guilielmus
 ejus nominis tertius, percepta tam insigni
 victoria, (b) civitatem Zirixeam maximis
 honoribus afficit, multisque privilegiis,
 congiariis, donativis muneribus exornat.
 Guido vero Flandrix Comes re apud Bata-
 vos male gesta, acceptoque vulnere in Ze-
 landiam secedit, deinde paululum recreatus
 ad oppugnandos Zirixeos à quibus creptum
 Metelliburgum indignatus, animum inten-
 dit. Itaque coacto numeroſo exercitu, tam-
 etſi ultra ſeſquimensem bis ab hac eſſet re-
 pulſus, atque infecta re decedere ſit coactus,
 rursus illos laceſſit, atque arctiſſima obſidio-
 ne preſſos continenter oppugnare non deſi-
 nit. Cum autem oppidani in extremis eſſent
 conſtituti, atque in ſumma difficultate, in
 maxima rerum inopia verſarentur, nullis ta-
 men vel blandimentis, vel minis ad deditio-
 nem impelli potuerunt, tametſi jam ſepti-
 mum menſem præter incendia atque immiſ-
 ſas in civitatem faces, omni tormentorum
 genere arietibus, catapultis, teſtudinibus,
 fundis, balliſtis, aliisſque machinis, quarum
 illo ſeculo frequens uſus, terra marique op-
 pugnantur. Cum itaque in anguſto res eſ-
 ſent conſtituta, omnique præſidio deſtituta
 civitas, opportune (c) Rex Galliarum Phi-
 lippus cognomento Pulcer, nulla interpoſi-
 ta cunctatione aut mora Ioannem Paydero-
 ſum ducem præfectumque maris, ac Regine-
 nium Grimaldum Genuenſem inſtructa claſ-
 ſe atque adornatis aliquot longis navibus,
 quæ quod remis frequentius quam velis in-

X 5

ci-

b Zirixeis virtute parva privilegia. c Fran-
 corum Rex Zirixeos ſublevat.

citantur, (d) triremes vocantur, Zirizzam amandat, utque obsessis subsidio adsint, ac mature subveniant cohortatur, illi nihil cunctati Regis mandato obsequuntur omniaque è vestigio perficiunt: quos ubi in excubiis constituti, è sublimi atque eminente specula à qua in mare latissimus prospectus, adventare, nec procul abesse denunciant, confestim Guilielmus Bataviæ ac Zelandiæ princeps, Regis sororius, conspecta primum nave prætoria, deinde numerosa longo agmine classe quas ipse in eum usum struxerat naves, illis adjunxit, collatisque copiis atque unita classe Flandros adoriri atque opprimere statuunt, oppidanis etiam re insperata in spem victoriæ erectis, qui redintegris viribus longa obsidione attritis, rursus in hostem animantur. Cum autem stat in procinctu acies ac classis omnibus armamentis accurate instructa in hostem incitanda, è statione moveri incipit, Flandri (ut nulli defunt æstus militares ac stratagemata) navem quandam sarmentis, fascibus, scandulis, stramentis, stipulis, alioque fomite atque aridis nutrimentis, quæ cito flammam concipiunt, constratam, oleo, pice, sulphure, sevo, adipe perfundunt, eamque accensam æstu, ac vento secundo, in adversam classem dirigunt. (e) Cum autem navis flammis corusca hinc inde hæreret, ac subinde vadis implicita lente progredere, ita ut Oceanus propemodum in summo consisteret, ac jam jam refluxum meditare, ecce repente (quod singulari Dei providentia factum

d Triremes vulgo Galejen. e Navale prælium.

ctum
in A
ris fl
rum
eend
famt
liunt
vitan
Turb
strate
nihil
cendi
omne
nunt
Mart
lem, i
ni, ne
lium
stituti
Ocea
ment
tiunt
in ho
vunt.
staque
ferunt
terund
in hos
ter &
rent.
tus, c
perhib
quam
dos ill
i Flan
trand

etum credi par est) ventus mutata statione
 in Aquilonem impellitur, ac remeante ma-
 ris fluxu flammifera navis retorta, Flandro-
 rum classem invadit, omnique ex parte in-
 cendia miscet: complures, ne flammis ab-
 sumerentur ac concremarent, in mare desi-
 liunt, ac periculum periculo commutant,
 vitamque natandi peritia redimunt. (f)
 Turbatis hac clade Flandrorum rebus no-
 strates remis velisque in illos irruunt. Illi
 nihil facti segniores, restincto, qua licet, in-
 cendio, reliquas naves flammis intactas,
 omneque exercitus robur acriter hosti oppo-
 nunt: Certatum est initio ancipiti dubioque
 Marte à meridie ad emergentem usque so-
 lem, ita ut ne nox quidem, quæ ea parte an-
 ni, nempe Idibus Augusti sublustis est, præ-
 lium dirimeret. Nostrates æquo loco con-
 sediti, ventoque ab iis averso ac subsidente
 Oceano, igni, ferro, faculis, accensisque sac-
 mentis ac sudibus hostibus terrorem incu-
 tiunt, multosque ardentis globos ac faces
 in hostium naves iis comburendis provol-
 vunt. Interim oppidani reseratis portis fa-
 ctaque eruptione maximam illis cladem in-
 ferunt, ac Flandrorum impetus in nostros
 retundunt ac reprimunt, mulierculis etiam
 in hostem ita effieratis, ut non minus forti-
 ter & animose, quam viri, se illis opponerent.
 Tantus in eo conflictu fragor, strepi-
 tus, clamor, vociferatio, ululatus fuisse
 perhibetur, (g) ut plerique testati sint, plus-
 quam trium milliarium intervallo, horren-
 dos illos clamores fuisse exauditos. Quod
 ne-

f Flandrorum virtus. g Nocte omnia late
 exaudiri.

nemini supra fidem videri debet, (h) cum in mari editus sonus, aut excitatus fremitus incredibili distantia percipiatur, præsertim tacita silenteque nocte. Cum enim nihil obftet, vel nemora, vel montes, aut in cœlum erecti scopuli: clangor per æquoris planitiem veluti patentem atque undique exporrectum campum, longe lateque se diffundit, ac per aëra volvitur. Cum autem tota nocte miseranda strages, ac cædes horribilis sit edita: diluculo rebus desperatis, victi fusique Flandri in hostium potestatem rediguntur. Desiderati in ea pugna Flandrorum octo plus minus millia, capti præter gregarios milites quorum non facile numerus iniri potest, (i) Guido Dampetra Flandriæ princeps, ac cum illo innumeri proceres aulici: direpta signa militaria, pelles, tentoria, manubiæ, multaque opima spolia atque exuvix cum Principe ac captivis in civitatem relata sunt. (k) Tota autem classis, quæ illis numerosa erat, suisque armamentis affabre instructa vel quassata & convulsa, vel incendio absumta, reliqua in hostium potestatem redacta. Hac itaque memorabili clade afflicti Flandri de componendis rebus, captivisque redimendis consilia ineunt: (l) quæ documento Principibus esse debent, qui alienæ ditioris sunt avidi, ac finitimorum possessioni inhiant, non tentandas bello vicinas regiones, ubi nulla subest legitima causa aut justa belli origo: quæ etiam si

exi-
h In mari sonitus longissime exauditur.
i Guido Flandrorum Comes captus. k Non
temere suscipiendum bellum. l Non invadenda
aliorum ditioris.

existit
lasque
quam
luta ja
stog
1303
tio sac
bello v
obruer
cretæ f
plicati
quotar
ac peri
rei men
steris
impube
tant,
hunc d
missa i
cordate
ditur,
mentiq
stra, v
progeni
juge ac
que Pr
præstare
doctrin
nefacit
bus affli
Max. m
patriam
laccessu
votis ex
mi Adve
mptenda

existat: præstat omnia potius experiri, nullasque non conditiones pacis admittere, quam arma in manus arripere. Ceterum soluta jam civitatis Zirizæ obsidione, confectoque bello, quod evenit Anno Domini 1303. Idibus Augusti, qui dies erat Laurentio sacer, ne parva ex tam atroci ac cruento bello victoria, annorum decursu oblivioni obrueretur, aut civium animis excideret, decretæ sunt solemnes atque anniversariæ supplicationes Deo immortalis, easque Senatus quotannis eodem quo hæc peracta sunt, die, ac periculo exempta civitas, in sempiternam rei memoriam continuari voluit, quod à posteris nunquam intermissum est: quin & impuberes, qui scholas publicas frequentant, atque in palæstra literaria versantur, hunc diem festum habent, ac feriantur permittitur iis ludendi licentia: ita rei gestæ recordatio posteritati tanquam per manus traditur, (m) quo cuique civium innotescat, mentique fixius inhaereat, in quanta angustia, vitæque discrimine versati sint olim progenitores cum pro aris & focis, pro conjugibus ac caris liberis acerrime decertant, suoque Principi strenuam fidamque operam præstare conantur. Interim hanc præcipue doctrinam exhibet posteris. eosque commonefacit rei hujus annua continuatio, ut rebus afflictis ac desperatis, ad Deum Opt. Max. mentem erigant, atque ab eo salutem, patriam obsidione liberam, prosperos rerum successus, victoriam incruentam summis votis exoptent: quod unice factitasse legimus

*Adversa qua acciderunt aliquando animo
repetenda.*

mus Abrahamum, Mosen, Davidem, Ezechiam, Iudith, compluresque alios, qui huiusmodi præsidiiis victoriam sunt consequuti. Ceterum cum Scaldia, in eaque sita Zirriza frequentia ab exteris lacesita sit, ac bellis quassata, tum insularum nulla minus (n) Suytbevelandia, quæ à solo Austro opposita sic denominata est, spatiosissimo amœnissimoque versus Flandriæ ac Brabantiz oras tractu exporrecta, tametsi paucis ab hinc annis maximam jacturam passa, dimidio jam sit angustior. Ab hac avulsa est civitas non ignobilis (o) Romersvalla, quam nullis excultam agris, nullis exornatam pomæriis Oceanus undique alluit, ita ut unica salis negotiatione subsistat. In Occidentali vero insulæ parte sita est (p) Goesa civitas, perexiguo quidem murorum ambitu, ac splendide atque affabre exstructa, civibus morum civilitate perpolitus. Est præter hanc insula quædam Brabantiz contermina, exiguo tantum freto discreta, in qua consistit (q) Tolertum à vestigali & portoriis ita appellatum, vetustum oppidulum: à quo non procul abest Martinianus agger, Principis Aurasiensis municipium, locus amœnus atque arboribus undique confitus, in quibus maxima alitum, præsertim ardearum copia nidulatur. Sunt præterea minuta aliquot insulæ, minusque celebres, ut Duvellandia à columbarum frequentia sic denominata, Gœreda à fida navium statione, Plateffa, tum ple-

n Suytbevelandia insula unde dicta. o Romersvalla civitas. p Goesa civitas. q Tolertum Zelandia civitas. Martiniana civitas.

ple
cat
per
dix
quæ
terit
jus o
indig
Dani
sula C
nomi
berri
nomi
ribus
bus va
molib
ctis pr
tuguri
neam.
re hui
tavix a
ferend
subacta
ita ut e
que lac
itinera
genda t
venit in
quam i
ctibus e
diterran
piunt, it

t Zelan
nos. t
landia
quid.

pleræque alix non ita pridem ex mari vindicæ, quarum descriptionibus inharere supervacaneum puto, cum edita nuper Zelandix Topographia singula exacte exhibeat, quæ spectator curiosus per otium oculis poterit demetiri. (r) Quod vero ad gentis hujus originem spectat, constans fama est atque indigenis per manus tradita, à Gothis ac Danis hanc profluxisse, præsertim ab illa insula Cimbrica, quæ in Danis (s) Zelandix nomine inscripta est, in qua spectatur celeberrimum Emporium (t) Hafnia, vulgari nomine *Coopmanshaven*, à portu negotiatoribus frequentata: qui hanc terram cultoribus vacuum, oppositis erectisque aggerum molibus in insulas redegerunt, atque extructis primum casis, minutisque atque angustis tuguriis, sementi ac pascuis reddidere idoneam. Erat enim Cæsaris ætate, magna terre hujus pars, (v) quæ non aliud quam Batavix appendix est, inculta nec unquam ad ferendi usum vomere præscissa aut fossione subacta, sed æstuariis ac paludibus impedita, ita ut etiam nunc Hollandia plurimos undique lacus exhibeat, adeo ut pedestria passim itinera illis concisa, cymbis omnia transigenda sint: quod ipsum etiam Zelandis usu venit in æstuariis, (x) quæ nihil aliud sunt, quam loca extra intraque littora marinis fluctibus exposita. Siquidem effuso in ipsa mediterranea salo, aquam affluenter concipiunt, ita ut hybernis mensibus omnia inviã

sint;

r Zelandorum origo. s Zelandia apud Danos. t Hafnia, Coopmans-haven. v Zelandia Batavia appendix. x Æstuaris quid.

sint, nec nisi scaphis ea loca adiri queant. Quod vero solum extra aggeres ad maris usque crepidines atque extremas oras multis jugeribus longe lateque exporrigitur, ex alluvione coacervatum, crebris fluctibus æstuque tunditur, ac nonnunquam extumescente Oceano ut assolet luna vel plena, vel plurimum inchoata, fluctibus obruitur, subidente vero, rursus emergit, ita ut loca paulo editiora, & quæ eminent, suavissimo pabulo pecudes reficiant. (y) In hujusmodi receptacula se olim conferre solebant impubes ac mulieres, omnisque ætas ad bellum inidonea, ubi Romani Belgicam incursionibus infestarent: erat enim tutissimum ibi perfugium, quod aditus accessusque esset difficilis. Sunt enim ea loca, quæ nostri *Stellen*, vel potius *Stallen*, hoc est, caulas ac pecorum stabula vocant, nostro etiam tempore multis incurvis (x) voraginibus, ac verticosis fossis, per quas Oceani æstus volvitur (nostrates *Creken* vocant) impedita adeo, ut equitem armatum, si imprudenter atque incaute in illas inciderit, absorberi atque obrui contingat; quo fit ut loci hujus vitæque ignaris istæ penetrare perniciosum sit. Sunt autem multis Zelandiæ locis herbida planities ac viridantia floridaque prata nullis cincta aggeribus, quarum usus in iis regionibus nunquam defuturus est: cum quæ à parte una abradi avellique contingit, alteri alluvione adjiciantur, ita ut nunquam exstruendarum insularum materia huic regioni deesse possit. Horum quædam à virenti gra-

mine
y *Æstuaria in bello Belgarum perfugia, & voragines Zelandicæ vulgo Creken.*

min
voca
scun
pedic
voca
cong
fies r
res op
raxe f
hujus
expul
terran
nem a
etavor
infesti
statem
istæ na
fibus
hanc ut
tur dor
zquirat
hanc ge
gnita es
eiusque
ex C. C.
ligi pote
fuit, ac
lam effi
millibus
Bhenus
lant, ori
aque ub
distruit p
Batav
Belli Gall
vigo &

mine ac læta pabulatione *Garsen* indigenæ vocant : quæ vero parcius gramine virefcunt, nec uberem adhuc pabuli copiam fupeditant, à pascendo vellendoque *Scorren* vocant. Ex his ubi aliquot jugerum millia conglobari contingit infulas efficere noftrafes tentant, ac cum vetuftæ tum recentiores ope humana ex iis rudimentis coagmentatæ sunt ac coaluerunt : multi olim foli hujus ubertate, atque agrorum fpecie illecti, expulſis veteribus colonis atque inquilinis, terram hanc invaferunt, ejuſque poſſeſſionem armis ſibi vendicarunt. Non defuerunt, etavorum memoria, qui Batavis ac Zelandis infeſti has infulas in ſuam ditionem ac poteſtatem redigere ſunt aggreſſi, ſed (a) duæ iſtæ nationes inter ſe confociatæ, ſemper hoſtibus fortiter reſtiterunt : quo fit ut ad hanc uſque ætatem utraq; gens eodem utatur dominatu, eiſdem legibus, eadem juris æquitate, eodem ſit in hoſtes animo. Fuiſſe hanc gentem, quæ Zelandiæ nomine inſignita eſt, Batavis confinem ac proximam, ejuſque regionis partem atque appendicem, ex C. Cæſare (b) præter alia, iis verbis colligi poteſt : (c) Moſa ex monte Voſevo profluat, ac parte quadam Rheno recepta, inſulam efficit Batavorum, neque longius ab eo millibus paſſuum in Oceanum influat. (d) Rhenus autem ex Lepontiis qui Alpes incolunt, oritur, ac longo ſpatio citatus fertur, atque ubi Oceano appropinquat, in plures diffluat partes, multiſque ingentibus inſulis effe-

a Batavi Zelandis confociati. b Comm. Belli Gallici 4. c Moſæ origo. d Rheno
origo & decurſus.

effectis in Oceanum influit, quatum pars magna à feris barbarisque nationibus incolitur, quæ piscibus & ovis avium vivere existimantur, à quibus Rhenus multis capitibus in Oceanum influit: Quibus verbis mihi graphice describere videtur Batavos Oceano septentrionali viciniore, tum illis conterminos Mattiacos seu Zelandos, quorum insulas & qui in Occidentali Belgica eadem sunt cum iis conditione ac natura, paulo post his verbis designat: Pars in sylvas, pars in continentes paludes profugit: (e) qui proximi Oceano erant, hi in insulas se occultaverunt, quas æstus efficere consueverunt, quæ revera nullæ aliæ sunt quam Zelandicæ. Quotquot enim sunt in Belgio Oceano circumfulæ insulæ, tali modo congestæque sunt, ita ut primum natura consistant, deinde arte muniantur, ac paulatim cultura, atq; industria hominum in fructiferos fundos ac speciosos agros, cultaque novalia redigantur. Ea est autem apud nos rerum vicissitudo, ut minimo annorum decursu ac temporis intervallo magna incrementa hæc regio suscipiat, rursus maximam jacturam ac detrimenta patiat, nec ulla res vices rerum humanarum, aut varios instabilesque motus melius demonstrat, (f) quam Zelandicæ insulæ, quarum prosperi successus ac res secundæ æstuario fluxu & refluxu nunc huc nunc illuc volvuntur. Nulla est apud ullas nationes annona, aut res frumentaria etiam lectissimi tritici uberior, ita ut bina jugera Zelandica plus emol-

e *Cæsar Com. lib. 6. f Zelandia mutationibus obnoxia.*

ment
quatu
que a
gulis
bus
perico
bium
tum c
landa
stabili
atque
runt v
Zeuse
memo
lia in i
bus un
in imn
Ocean
tu, salo
ctis no
ctitant
proferu
stunt, i
fluenti
credi po
insultib
hil stabi
posse f
tuosa,
nem oli
ac vel a
quidem
nullis p

g Prove
Zelandia
vicissitudo

menti, cultori ac colono adferant, quam quatuor Brabantica, minus tamen tuta fidaque apud nos hujus rei possessio: cum singulis momentis, præsertim hybernis mensibus flante Coro & Circio, ex maris sævitia periculum immineat. Vnde enatum proverbium ab iis, qui optime rebus suis consultum cupiunt, atque iis tuto frui exoptant, laudari Brabantici aëris clementiam ac soli stabilitatem, Zelandici vero fundi reditus atque annonæ proventum: quod ita effertur vulgari sermone, (g) *Brabantsche lucht, Zeeusche renten*. Nostra siquidem & avorum memoria centum plus minus jugerum millia in insulæ formam redacta, atque aggeribus undique cincta, dissipatis convulsisque in immensum congestis molibus inundante Oceano non sine maximo incolarum interitu, salo oppressa sunt. Rursus indigenæ erectis novis insulis, quod nostrates crebro faciunt, ubi herbidi ac graminosi campi se proferunt, sementi ac culturæ sedulo insistent, ita ut paucorum annorum spatio, affluenti omnium rerum copia supra quam credi possit, ditentur. (h) Sic apud Zelandos insultibus marinis continenter expositos, nihil stabile, firmum, diuturnum, & cui tuto posses fidere aut inniti. Siquidem loca portuosa, quæ navibus fidam tutamque stationem olim præbuerunt, vadosa efficiuntur, ac vel arena vel limo oppleta, ne minima quidem navigia admittunt. Rursus littora nullis portubus distincta, nullisque navibus

Proverbium Belgicum de Brabantia & Zelandia. h Magna apud Zelandos rerum vicissitudo.

bus frequentata, facta eluvione commodif-
simos portus consequuntur, facilesque ad-
itus atque accessus navibus exhibent: quo fit
ut negotiatio hominumque concursus &
frequentia non uni loco perpetuo sit addi-
cta, sed aliquando ob portus commodita-
tem, ac loci situm alio demigret ac transfe-
ratur. Sic Zirizza, nostra etiam memoria,
numerosa classe instructa, non solum one-
rariis navibus, sed rostratis, & quæ ex Ho-
meri appellatione (1) Holcades voce Belgis
usitata nominantur, præter Hispaniarum ac
Mauritanix oras, longinquas versus Aquil-
lonem regiones frequentabat: nempe Nor-
vegiam, Daniam, Rivaliam, Rigam, Geda-
num, vulgo *Dansyc*, Stocholmiam illustrissi-
mi Suecix Regis Erici auspiciis nunc cele-
brem: quæ navigatio, ut sunt vices rerum
humanarum, Hamsterodamum modo trans-
lata est. Quamquam civitas Zirizza rebus
omnibus ad commoditatem atque usum vi-
tæ necessariis, cumulate fruitur, non minus
affluenter, quam cum exteris negotiatori-
bus esset celebris ac comitantium ultro ci-
troque multitudine frequentata; siquidem
exteriorum hominum concursus, nundina-
tio, mercatus, locorum celebritas, aliquan-
do improvise dilabuntur ac concidunt; vel
exorto hostili externoque bello, vel concita-
to populari tumultu aut civium seditione:
confestim enim quotquot alieni sunt ab eo
loco, se subducunt, atque incolumitati suæ
consulunt. At ea negotiatio, quæ excluso
omni fœnore inter cives & domesticos per-
fici-

i *Holcas* genus navigii vastum, vulgo *Hulck*.
Halmia Suecia regio.

ficit
com
fium
(k)
civo
nimo
aras,
setto
suaqu
rizza
ne, at
quæ d
dis su
certis
velific
succes
transm
naviga
perunn
lo. add
rei fam
usuræ i
dia qua
fos sect
num cu
bus illi
raliter f
tutione
paternic
nium re
notescat
fit civita
poli dig
ficium,
k. Medio
taria d

feicitur, facto etiam ab exteris vel inquilinis
 compendio, quæstuque liberali, stabilis est,
 firma, solida, minusque invidiæ exposita.
 (k) Quod si aliunde calamitas ingruat, cum
 cives & domestici, intrepide infractoque a-
 nimo subsistunt, nec facile patrias sedes,
 aras, focos, conjugem, carosque liberos de-
 sertos patiuntur, aut suis finibus egressi, se
 suaque alienis credunt. Videntur autem Zi-
 rizæ in tanta rerum humanarum mutatio-
 ne, atque ex alia in aliam vicissitudine, (l)
 quæ divina providentia perficitur, commo-
 dis suis solerter consuluisse, atque incerta
 certis commutasse. Cum enim populares
 velificandi sint peritissimi, ubi non satis
 succederet negotio illa nautica, quæ
 transmarinis mercibus perficitur, mutata
 navigandi ratione, piscatu se exercere cœ-
 perunt, uberrimo quæstu ac nemini damno-
 so, adde nullo profus naufragii metu, nulla
 rei familiaris jactura, nullaque fœnoris aut
 usuræ infamia. Reliqui vero cives compen-
 dia quæstusque honestos ac minime invidio-
 sos sectantur, ex iis quæ terra in usum homi-
 num cumulate atque affluenter effundit, quibus
 illi neutiquam defraudato Genio, libe-
 raliter fruuntur, ac præter laudabilem insti-
 tutionem, amplissimam liberis hereditatem,
 paternique nominis ac memoriæ patrimo-
 nium relinquunt. Cæterum ut exteris in-
 notescat, qua terræ cœlique parte constituta
 sit civitas Zirizæ, & quantum ab elevatione
 poli digrediat, dimensi sumus polum Ar-
 cticum, sive Borealem supra Zirizæ hori-
 zon-

*Mediocritas felicitatis laudanda. I Provi-
 dentia divina omnia administrari.*

zonta extolli, uno & quinquaginta gradibus & quadraginta septem minutis, in eamque altitudinem verticem illum produci; longitudinem vero perfici viginti quinque gradibus, quo efficitur, ut cum sol non adeo averfus sit, nec longius ab insula digrediat, sed duobus æquinoctiis ac totidem solstitiis illam moderate illustrat, indigenæ solis beneficio minus stupida, obtusaque ingenia fortiantur, verum faceta, urbana, festiva, pleraque ex auxæ marinæ afflatu falsa ac vitiosa quadam dicacitate contaminata. qua de re suaviter nuper philosophatus sum cum Hiobo Nicolaide, viro sagaci atque industrio, qui cum strenue Reipub. functionibus incumbit, illamque summa ope fulcire nititur, integros incorruptosque civium mores exoptat. Et si quid vitii ex Oceani halitu & falluginosa vicinia contraxerint, institutionis industria corrigere.

C A P. III.

Qui sit, ut senes ac provectioris ætatis homines, cum minus robustos, tum tetricos plerumque liberos progenerent, vultuque tristi atque inamæno & qui rarius exhilarescant.

Qui inclinata vergenteque ætate, ubi juvenilis ardor deseruit, matrimonio se addicunt, magna ex parte liberos procreant, mœstos, morosos, tetricos, tristes, inamabiles, taciturnos, vultuque torvo ac facie minus blanda: quod non eadem ratione in venerem incallescant, eamque operam impendant procreandis liberis, quam

(m) ju-

(m) ju-
 ztas fe
 mœdi
 dz sin
 humo
 tes nat
 lis pro
 prolis
 cisque
 connub
 iis, que
 indicat
 Esdra
 terroga
 cur quos
 te nati s
 tibi alio
 alios def
 tis tem
 renelli,
 minus v
 quod na
 turales
 quo etia
 sit & d
 alacris, e
 tractiusq
 tores bla
 concalefa
 pendant.
 ter se juve
 dimenta
 nate. Sig
 In Invent
 p Cur
 ulli dejet

(m) juvenes succulenti ac vegeti. Siquidem
 ztas fervida ad peragendam hujusmodi co-
 mœdiam instructior. Cum enim (n) flacci-
 dx sint senibus vires, spiritus exiles, corpus
 humoribus sanguineis exhaustum, faculta-
 tes naturales languidæ, eaque vis quæ ab il-
 lis promanat, ac diffunditur in excitandæ
 prolis usum, inefficax atque invalida, modi-
 cisque viribus imbuta: fit ut minus viriliter
 connubiali officio perfungantur, ac multa ia-
 iis, quos progenerant, desiderentur: quod
 indicatur in ea disceptatione, quam cum
 Esdra (o) Genius habuisse describitur: *In-
 terroga, inquit, genitricem ut tibi expediat,
 cur quos nunc parit, non sunt eis pares, qui an-
 te nati sunt, sed statura minores: & dicet illa
 tibi alios vigente atate conceptos editosq: esse,
 alios deficiente utero: quo fit ut qui senectu-
 tis tempore producantur, graciles existant,
 renelli, imbecilles, invalidi, improceri, & qui
 minus virium, minusque roboris obtineant,
 quod naturæ vires senio collapsæ sint, ac na-
 turales vitalesque spiritus imminuti: (o)*
 quo etiam evenit, ut animus demissus exsi-
 stat & dejectus, mens minus agilis, vivida,
 alacris, erecta, quoniam omnia parcius con-
 tractiusque sunt consequuti, nisi forte geni-
 tores blandi atque hilares, ac moderate vino
 concalefacti prognerandis liberis operâ im-
 pendant. Visi sunt enim seniculi aliquâdo in-
 ter se juvenari ac lascivire, suaq; habere blan-
 dimenta, ac vernis mensibus in amplexus
 nare. Siquidem (r) ea pars anni equis etiam

effœ-

Inventus succulenta. n Senes aridi. o 4. Esdr.

p Cur nonnulli minus validi. q Cur non-

nulli dejecta mente. i Proverbiū ab equis effœtis.

effæctis (ut habet proverbium) hinnitum
 extorquet , quo Belgæ indicant , (s) nemi-
 nem tam devexæ ætatis esse , quin amœnissi-
 ma illa anni parte , qua se omnes naturæ vi-
 res exserunt , aliqua erectioris animi indicia
 proferat ; quo efficitur , ut si in congressu Ge-
 niali mulierem conceptu impleri contige-
 rit , exactis novem mensibus infantem edat
 blandum , elegantem , suavem , floridum , ge-
 nerosum , vivacem , agilem , gesticulosum . (t)
 Quod si progenitores etiam in ætate juveni-
 li , mente nubila , minusque placida (ut ple-
 ri que morosi factitant) procreandis liberis
 operam impendant , omnia in deterius de-
 vergunt , omnesque affectus , & qui inter
 conjugatos exoriri solēt , tumultus & intem-
 peries , in fœtum devolvuntur , ita ut con-
 ceptus , gestatio , partus nutritio non decen-
 ter , nec naturæ ordine perficiantur . ac pueri
 multa corporis vitia , mentisque errores ex
 perturbatis animi moribus contrahant , (y)
 quorum omnis culpa in parentes transfe-
 renda qui huic naturæ pravitati causam præ-
 bent ac seminarium . Quocirca qui libero-
 rum suorum incolumitati optime consul-
 tum cupiunt , atque illos tractabiles esse ex-
 optant , moribusque placidis ac sedatis : hoc
 imprimis efficere curent , ut in conjugii so-
 cietate , & amplexu maritali , omnia mode-
 ratè transigantur , ne quid incidat , aut sub-
 oriatur , quod ullas intemperies , turbas , tu-
 multus , nebulas excitet . (x) Omnia enim

s Ver spiritus etiam effæctos erigit. *t* Affe-
 ctus parentum in fœtum transcunt. *v* Puero-
 rum malitia parentibus imputanda. *x* Mo-
 res parentum in fœtum transcunt.

in pu-
 fante
 tumq
 miles
 (y) n
 ac con
 versa
 morib
 bus ac
 celso
 ac mag
 gacirat
 præfert
 que ad
 sic ut a
 consista
 guine,
 atque o
 Tubesse
 fuse ex
 consequ
 fino cor
 affluente
 Cum eni
 gestiat , a
 oscula pr
 propagari
 que in ce
 perficiant
 desiderer
 parentum
 ius sunt co
 Natura
 ius natur
 Amor p
 unde emer

in pullulantem foetum recidunt, atque infantem ad similes mores informant, parentumque notas ac vestigia imprimunt. In similes causas refero quod proles (ut vocant) (y) naturales, hoc est, qui extra legitimum ac connubialem thorum sunt procreari, diversa existant ab aliis natura, conditione, moribus: quorum qui ab generosis parentibus ac patriciis defluerunt, animo verè excelso conspiciuntur ac sublimi, multisque ac magnis dotibus excultri, mira ingenii sagacitate, prudentia singulari iudicio exacto, praesertim quibus parentes subsidio sunt, atque ad liberalem institutionem adiumento, sic ut aliquando columen familiae in his consistat, atque omnibus qui illis vel sanguine, vel affinitate conjuncti sunt, decori acque ornamento. (x) Cui rei ea ratio mihi subesse videretur, quod omnia large atque effuse ex paternis lumbis ac visceribus sunt consequuti, nec in furtivo illo ac clandestino concubitu parce, jejune, tenuiter, sed affluenter naturae munera illis infusa sunt. Cum enim uterque auide se explere libidine gestiat, ac prodigaliter in amplexus atque oscula prouat. totisque viribus ac profuse in propaganda sobole incumbat, sit ut omnia, quae in conceptu necessaria sunt, cumulate perficiantur, nec quidquam in hoc negotio desideretur, (a) eoque evenit, ut cum nati parentum indolem exprimunt, ac multa ab eis sunt consequuti, incredibilis sit utrobique

Y

amor

*Naturales proles, quas vulgus vocet. z Cur
filii naturales, quos vocant, aliis erectiores.
Amor parentum in filios, & è diverso,
unde emergat.*

amor ac propensio, ac singulariter erga se mutuo afficiantur. Ex qua vi etiam emergit in hac sobole alacritas mentisque erectio, tum generosus quidam affectus animi, quo tales indignantur extra decus, limitesque matrimonii se esse prognatos, ac deesse sibi aliquid præ cæteris, quod ad honores ac dignitates, publicasque functiones attinet. (b) Quæ res efficit ut se modis omnibus extra contentum vindicare nitantur, atque illam notam, quam imprudentes quidam impingunt, quibus aliquando fœdior, atque adulterio contaminata propagatio, probitate vitæ ac morum integritate aboleant: qui vero hujus status ac conditionis homines plebejis modicisque parentibus orti, educationis subsidio destituti sunt, rei familiaris inopia non facile ad præclara eluctari possunt, atque humo se attollere. Siquidem, ut is (c) ait:

*Non facile emergunt, quorum virtutibus
obstat*

Res angusta domi.

(d) Tametsi enim paupertas sapientiam sortita sit, ut habet proverbium, multarumque artium inventrix existat, clarissimis tamen ingeniis obest, quo minus ad summa provehantur.

CAP.

b *Sublimis animus ad summa enititur.*
c *Juvenal. Satyr. 3.* d *Paupertas sapien-
tiam sortita.*

*Qui fiat
denez
ni spe
ris, ut
jurian*

M Ir
qu
bente flu
speciosas
cum reg
gentes fr
tate mir
non solu
perenni v
mam pro
tiam prof
politas,
discutiend
rum coll
gionibus
laurus ali
bernis me
frigore pe
mi aliqua
radix nih
laurus sup
eruique no
tante vere
revirescit.

*Laurus q
to frigus in
tus densum*

CAP. IV.

Qui fiat ut laurus, quam nonnulli Zelandia denegatam asserunt, nulli quam huic regionis speciosior existat, & qua ratione effeceris, ut contra gelu atque hyberni frigoris injuriam intacta subsistat, nec emoriatur.

Mirantur plerique in maritimis oris ea- que parte Zelandix, quæ à præterlabente fluvio Scaldia denominatur, (e) tam speciosas immensasque lauros frondescere: cum regio frigida sit, atque ipsa arbor algentes frigidisque tractus respuat. Cui naturæ miraculo eo magis obstupescunt, quod non solum omnium horti iis scateant, ac perenni virore, perpetuaque fronde in maximam proceritatem assurgant, sed baccas etiam proferant, oblongas, colore nigro perpolitas, non minus efficaces ac salubres in discutiendis flatibus ac dissipandis humorum collectionibus, quam quæ à calidis regionibus huc asseruntur. (f) Sentit quidem laurus aliquando cœli injuriam, atque hybernis mensibus sub aspero intensoque gelu, frigore periclitatur, sic ut folia, caudex, rami aliquando arescant atque emoriantur: at radix nihil sentit incommodi. Quocirca laurus superne emortua, radicitus extirpari, cuique non debet, sed detruncari; nam intacte vere, ac paulo etiam maturius rursus revirescit. Quod autem in eam altitudinem

Y 2

ac

e Laurus quibus natalibus delectetur. f Laurus frigus inimicum, præsertim radici. g Laurus densum solum exigit.

ac fastigium in hac regione assurgat, efficit terræ ubertas, atque incredibilis soli fecunditas, densique ac compacti fundi natura, quæ ex pingui tenacique gleba constat, adeo ut ob telluris soliditatem, frigus per gelicidia ad radicem penetrare nequeat. (h) Nihil autem stirpibus nocentius, aut magis deleterium, quam nix aut glacies liquefacta, si quando soluto gelu, eorum stillicidio radices perfundantur, præsertim ubi defluente humore, rursus frigus exasperari, fluidumque liquorem congelari ac congelascere contingat. Sic enim terra relaxatissima humorem combibit, quo radix imbuta marcescit, atque emoritur. Ne autem huiusmodi incommodo stirpes afficiantur, nec frigoris injuriis sint obnoxie, superficies soli in quo consistunt sunt, (i) stramentis inspersisque cineribus muniendæ; fovent enim insita caliditate terram cineres ac gelu rigidum penetrare prohibent. (k) Siquidem ut acetum & fel vini: ita carbones ac cineres igneæ qualitatis sunt participes. (l) Ceterum quod Brabantis reliquisque Belgis laurus vel denegata sit, vel parcius apud hos fructetur: non aëri, cujus mira clementia ac salubritas sed solo adscribendum, quod aridum est, sabulosum, leve, inane, ita ut facillime frigus admittat, nec arbori solidum alimentum, quo pinguescit, conferat, eoque efficitur, ut in iis regionibus laurus humilis sit & improcera, tum bacis destituta: cum

h Nix liquefacta stirpibus noxia. i Cineres herbas à gelu tuentur. k Aceti & fecis cum cineribus comparatio. l Laurus cui Brabantis negata.

in ci
proc
daru
cem
stolo
frigo
fructi
mola
illo s
frigus
eunte
peris

De cor
agru
que
que

M
est. Pa
fovet a
nis inc
in eam
muni
le in m
quæ mo
getur a
que sta
tiones:
bus inte
letudin

m Stolo
partes.

in civitate Ziritæa telluris beneficio in eam proceritatem assurgat, ut duarum decempediarum altitudinem superet, densa circa radicem fronde, multisque emergentibus (m) stolonibus seu fruticibus, quibus stipata à frigore se tuetur ac munit. Quocirca illa fructificatio, & quæ ab radice frondescit ramosa propago, adimi aut refecari non debet, illo siquidem munimento fulta, non facile frigus concipit; nam foliorum jactura in eunte vere instauratur, modo radix illæsa persistat, ac frigore geluque intacta.

C A P. V.

De corpore neutro, hoc est, quod nec sanum, nec egrotum statui possit, sed vacillanti dubiaque valetudine existat, atque inter utrumque fluctuet.

MEdendi (n) artem olim à veteribus in tres partes fuisse divisam, in confesso est. Primo in eam quæ præsentem sanitatem fovet ac tuetur, omniaque adversæ valetudinis incommoda sedulo propulsat. Secundo, in eam quæ rationem complectitur, qua præmuniri ac præservari corpus possit, ne facile in morbos collabatur. Postremo in illam quæ morbos corpori infestos, ac quibus urgetur ac premitur, discutit: (o) Tres quoque statui in humanis corporibus constitutiones: quanquam supervacaneæ his de rebus inter medicos contentiones: unam valetudinis secundæ, cum corpus inculpate

Y 3

degit,

m Stolonos, VVaterschoten. n Medicina tres partes. o Tres conditiones corporis humani.

degit, atque inoffensa valetudine fruitur: illique nihil vitii subest, aut ullum morbi vestigium: alteram valetudinis adversæ atque inclinatz, quum discutiendis morbis remedia sunt adhibenda: tertiam quæ anceps & ambigua, in qua species quidem sani hominis se profert, (p) ut improbis fucata vitæ integritas, sed cui affectio quædam subest, ac delitescit, quæ proclivem facit propensumque ad decumbendum. (q) Cujus habitus duas observo conditiones inter se diversas: unam ejus qui jam morbum discussit, ab eoque eluctatus est, sed tamen debilis existit, invalidus, exhaustus, gracilis, extenuatus, enervatus, fractisque membris: quæ valetudinis incommoda neglectis medicamentis, somno, atque appositis alimentis instaurari postulat. (r) Simile enim quiddam huic evenit, quod viatori qui è latronum manibus elapsus adhuc palpitat ac contremiscit, nec profus ex tanto metu ac vitæ discrimine, in quo paulo ante versatus est, restitutus sit, aut ad se rediit, quod Christus (s) eleganti similitudine expressit, sed amicorum solatio recreatus, sensim reviviscere incipit, ac pavorem pedetentim menti excutere: ita ægrotus tamen depulso morbo, exspatiari inceptet, omniaque mitiora existant, tamen nonnulla morbi vestigia adhuc corpori inhxrent, nec quæ comitari solent accidentia, penitus exempta, sopitaque sunt. Altera huic affinis constitutio, paulo est deterior, qua quidem in speciem, primaque

p Simile ab hypocrisi. q Valetudinaris alio lecto affixi, alii inambulantes. r Simile à viatore in itinere oppresso. s Luc. 10.

fronte
letud
tiosis
Quo
qui su
incipi
victus
propri
leu vic
frugali
tes non
errore
busti
Sic inf
dem ac
modo
succidi
non rel
corpor
dulo, v
da. Et
Medica
gione s
tulerunt
tamen
dem tal
nus vita
famili
gnant.
itæ ac
tantur,
sanitate
co, statu
t Thera
x Corp
mula pe

fronte homo sanus apparet, nec omnino valetudinarius, sed qui corpus circumferat vitiosis sordidisque humoribus oppletum. Quocirca Galenus (r) victum statuit eorum, qui sunt sani, qui ægroti, ac qui reualefcere incipiunt. (v) Est enim conualefcenciam victus ratio media inter eam quæ sanorum est propria, & ægrotantium. Siquidem iis diata seu victus ratio præscribitur tenuis, parca, frugalis, moderata, ita ut temperancie limites non excedat, cum ne levissimum quidem errorem perferant, secus quam validi ac robusti, qui ne maximis quidem offenduntur. Sic infantibus ac impuberibus alimenta quidem administramus, sed non ea ratione ac modo, quo adultis ac provectioribus, qui succidiam ac bubulam, solidosque cibos non respiciunt, ut ætas tenera, cui ut amictus corpori, calcei pedibus, ita pro corporis modulo, victus & medicamenta accommodanda. Et quanquam recentiores quidam in re Medica non minus, quam nonnulli in religione superstitiosi, (x) corpus neutrum sustulerunt, nec id statui patiuntur: aliquid tamen de hoc commentari visum est. Siquidem tale quiddam natura rerum, quotidianus vitæ usus & consuetudo, congressusque familiaris, atque amicorum colloquia designant. (y) Hinc enim emerferunt sodalium istæ ac congerronum voces, si quando sciscitantur, qua quis sit valetudine, qua fruitur sanitate, ut corpus constitutum est, quo loco, statu, conditione res nostræ consistant, *Y 4* quem

t Thera. 7. v Natura cujusque adnotanda.
 x Corpus neutrum admittunt nonnulli. y Formula percontandi de valetudine.

quam habent successum satini omnia salva, prospera, felicia? Quibus, totidem verbis responsa dari solent: Vt cumque, Sic satis, Minus commode, Valetudo vacillans est, inclinata, ambigua, fluctuans, parum firma: Non satis pro voto, aut animi sententia: Alias rectius, Spero meliora, ut possumus, quando ut volumus, non licet. Quibus loquendi formulis singulæ nationes ultro citroque se compellere solent, si quando de rebus amicorum solliciti, qua sint valetudine aut successu, percontantur. Tametsi autem horum plerique morbo sunt defuncti, alii, quibus hic imminet, nondum calcitræ pulvinisque affixi, non tamen vel inter sanos vel ægrotos referri censerique debent, sed cum utriusque sint participes, in neutrum, hoc est, duorum extremorum medium: (x) ut fuscus color, qui ex albi nigrique mixtura constat: ut pubertas inter puerilem ac virilem ætatem media. Cum enim sani hominis more, naturæ munera, ac functiones minus cumulate obeant, nec ex ægrotorum consuetudine lecto incumbant, membrorum usu ac ministerio destituti, non possunt vel sani hominis, vel ægroti nomen promereri, sed ex populari ac vulgata consuetudine, Neutri appellatione designari: proferunt se in iis nonnullæ naturæ facultates ac munia, sed languide, oscitanter, remisse: incedunt enim atque inambulant, sed tarde gressuque subinde labante atque inclinato, ita ut ob virium imbecillitatem vel scipioni sit innitendum, vel ullius humeris incum-

z. *Simile à coloribus & pubertate.*

cun
tan
utu
tioc
app
tent
bus
miu
nas
qui
quid
diri
mor
tabil
cul:
ris c
& fo
mina
fani
hum
omn
seips
burn
bus f
alior
non v
ac eb
perm
esse c
nemo
tate a
bosos

a. Sim
bilis a
fice re

cumbendum, (a) ut iis, qui cum sint natandi imperiti corticis aut suberis subsidio utuntur. Pari modo de somno ciboque ratiocinandum, siquidem accumbunt, ac se appositis ferculis reficiunt, ac non ea appetentia atque edendi aviditate qua validi, quibus optimum condimentum fames: dormiunt ac somno refocillantur, verum minus placido, profundo, diuturno, ut sani, qui exercitatione defatigati, totam noctem quiete transigunt. (b) Est autem eorum conditio, qui à morbis reviviscunt, atque humoribus noxiis sunt liberi, potior atque optabilior, illorum quibus aliquid latentis oculi: ique vitii subest, ac corpus vel ex Veneris contagio, vel alia vitæ intemperie, intus & foris fœdis ficosisque tumoribus contaminatum, qui in speciem, primaque fronte sani apparent, ac pro iis se ostendunt, cum humoribus undique pravis scateant, atque omni ex parte morbidi sint. (c) Quin isti in seipos crudeles atque in alios injurii, morbum dissimulant ac dissitentur, ita ut omnibus se symposiis ac sodalitiis ingerant, atque aliorum poculis labra rancida admovere non vereantur, suaque nulli non obtrudere, ac ebibenda offerre; hac, opinor, ratione permoti, ut si omnes eodem succo perfusos esse contingat, eadem scabie inquinatos; nemo ab illorum consuetudine ac familiaritate abhorreat. Hujusmodi homines morbosos, qui simulata fictaque sanitatis specie

Y 5

a Simile à natandi usu. b Morbosi & debilis dispar conditio. c Morbilloso sanos inficere gestiunt.

504 DE OCCULT. NATURÆ
cie obviis imponunt, his versibus Persius
(d) perstringit:

--- *Ilia subter*

*Cecum vulnus habes quod lato balteus auro
Protegit ut mavis, da verba, & decipe ner-
vos.*

Rursus alia Satyra, assumpta Medici persona,
hunc notat qui morbum dissimulat, nec su-
stinet inter valetudinarios referri, sed cum
medico rixatur, atque illius consilium non
sine contumelia respuit, illique tanquam de-
terior morbo implicito insultat (e):

*Hecus bone tu palles, nihil est, vides tamen
istud*

*Quidquid id est, surgit tacite tibi lutea
pellis:*

*At tu deturpius palles, ne sis mihi tutor,
Iam pridem hunc sepeli, tu restas, perge, ta-
cebo.*

*Turgidus hic epulis, atque albo ventre la-
vatur,*

*Gutture sulfureas lente exhalante mephites,
Sed tremor inter yina subit, calidumque
trientem*

*Excudit è manibus: dentes crepuere retecti,
Vincta cadunt laxi hinc pulmentaria labris.*
Cujus conditionis homines hac nostra ætate
nusquam non obvii sunt: quibus enim fa-
cie vultu, oculis totoque habitu se morbi
proferant, illos medendi peritis non dete-
gunt, sed magno valetudinis dispendio, fo-
vent ac nutriunt: qui cum alte radices ege-
runt, ac penitus infixi sunt, ægri extirpan-
tur. Quocirca salubriter unumquemque
commonefacit Sapiens (f), ut mature re-

media

d Satyr. 4. c Satyr. 2. f Eccles. 18.

8 Sa

media morbis adhibeat; Satius enim principis mederi, quam fini. Quo spectat illud Persii (8):

Helleborum frustra cum jam cutis agra tumebit,

Poscentes videas: Venienti occurrite morbo.
 Quod iis sedulo inculcari debet, qui cum nutanti atque inclinatae valetudini tarditate quadam supina, ac damnosa procrastinatione non prospiciunt, eamque fulcire negligunt, deploratis morbis implicantur. Quamobrem qui in confinio morbosae affectionis constituti, non prorsus integra sanitate fruuntur sed corpus neutrum, hoc est, nec prorsus salubre nec insalubre consequuti sunt, sed inter sanitatem & morbum medium, accurate incolumitati suae invigilent: facillimus enim ad deteriora lapsus. Ceterum quae de corpore neutro d. seruntur, praeter alia etiam ad aeris ac caeli conditionem referri possunt. Aura enim aliquando salubris, pestilens, mediocris: caelum modo serenum, modo nubilum & tempestuosum, modo tolerabile atque inter utrumque constitutum: quod etiam in ventis marinisque fluctibus spectari potest. In affectibus quoque humanis atque animi moribus tale quiddam observare licet. Sunt enim illi moderati, vehementes, turbulenti, concitati, mediocres, remissi, sedati; ita ut non omnia semper uno cursu atque eodem tenore volvi versarique contingat.

CAP.

§ Satyr. 3. Principio obsistendum.

CAP. VI.

De videndi ratione, atque oculorum acie. & cur nonnulli remotissima quæque acute cernant, cum ad proxima cæcutiant atque hallucinentur: alii propius admota exacte videant etiam minutissima, longius vero sita etiam eminentes moles ægre perspiciant. Et cur oculus dexter magna ex parte sinistro obtusior, minusque lucidus: obiter de coloribus oculorum, ac plerisque aliis quæ animi argumenta proferunt: obiter hebescentis visus remedia.

INter multa magnaque naturæ munera ac idotes amplissimas, quibus homo à Deo Opt. Max. cumulate exornatus est, (b) nihil mente præstantius ac magis divinum, cui cum omnes sensus inserviant ac famulentur, tum (i) præcipue loquendi videndique ministerio utitur, ubi vires suas explicare visum sit. Hoc enim potissime feris præstamus, quod sensa mentis dicendo expromere, ac consilia verbis explicare liceat; ita in oculis non profus sita cernendi vis, sed dux sunt velut fenestræ animi, à sede mentis ad oculos perforatæ, quarum intentione ac remissione, mobilitate ac constantia, animi motus, mentisque conceptus ac cogitata indicantur. Consistit quidem videndi facultas in oculo seu pellucido humore illo crystallino, qui ut ab aqueo liquore irrigatur, quem albugineum ab ovi albo vocant, ita vitreo

h Mentis præstantia. i Videndi origo in cerebro.

innatat, atque insertus est, ipsamque pupillam, hoc est aciem qua cernimus, radiantī fulgore illustrat, (k) non secus, quam insignis ac lucida gemma annulum. Itaque oculis visio attribuitur, non ut loco primario, sed ut instrumento atque organo: nam cerebrum per nervos visorios illis spiritus infundit, quibus videndi facultas perficitur. (l) Læso enim affectoque cerebro (nullo etiam consistente in oculis incommodo) hebecit visus, atque acumen oculorum obfuscat: quod ebriis, deliris, febricitantibus peculiare est. Hac itaque ratione oculis qui ex tribus humoribus, quatuor membranis constant ac conflati sunt, videndi functio adscribitur. (m) Siquidem illi cerebro ac menti penes quas summa potestas. obsequuntur, ab iis enim dimanāt ac profluunt per nervos opticos seu visorios, spiritus lucidi, puri, defecati, tenues, splendidi: quibus, modo ne officiat aër caliginosus, ac depravata oculorum constitutio, exactissima visio perficitur. Quod si illi imminuti sint, obscuro, turbido, exiles, obtusa efficitur, minusque acuta oculorum acies: emergunt autem ex horum temperie varii videndi modi ac rationes. (n) Siquidem cui spiritus copiosus est, & ad amissim purus, tersus, nitidus, atque ut speculum, perpolitus, is ea quæ minus consistunt, perspicue videt ac discernit. Vbi enim is humor exacte elaboratus est, tenuis syncerusque ex hoc halitus, seu lucidus spiritus emanat, quo potissime visio perficitur, ac

k Simile à gemma auro illustrata. l Caput læsum visui officit. m Cerebro regia potestas. n Visus cui exactissimus.

ac distantissima perspicere queunt. Siquidem cum multus sit & copiosus animalis spiritus, subtilis, tenuis, atherius: longissime producit oculorum aciem, omniaque acure cernit, nec facile obtutu continuo, aut fixa tentione defatigatur, (o) qua vi pollet calidus & humidus, vulgo sanguineus. Cui vero paucus subest spiritus, sed tamen purus nec nebulis obductus, is res quidem propius sitas, clare videt & dijudicat, certumque delectum habet, ac distantes pauloque remotius constitutas minus dilucide perspicit. Paucus enim modicusque spiritus facile dissolvitur atque evanescit, nec in longinquum prospectum producere potest. Quo fit, ut quibus videndi organum lucido quidem, sed modico spiritu imbutum est, minutissimos etiam literarum apices inoffense observent, ac paulo remotius distitas moles, aut eminentes è mari scopulos minus exacte perspiciant, (p) quod calido & sicco corpori seu bilioso evenit. Quod vero nonnulli propius admota tenuiter vident, remota vero nihil prorsus, ex spirituum inopia & crassitie provenit. (q) Vbi autem spiritus copiosus existit, & crassus, pauloque densior, diu quidem homo intendit oculorum aciem, atque absque ulla fatigatione fixe & inconni-venter in res obvias oculos defigit, easque primo obrutu cernit quidem, sed non ad unguem ac distincte discernit: nam crassities acutæ visioni officit, quod in frigido & humido habitu, seu pituitoso observari potest.

(o) Cui sanguineis fortis visus. (p) Biliosis acutus visus. (q) Spiritus crassus quem visum efficiat.

(r)
tus
vit
mo
e
der
ab
no
ris
(s)
neb
mo
aut
ciu
opi
ren
in u
lur
mar
tura
liga
ac c
visu
que
con
con
mer
ocul
imp
mov
con
lara

r Sp
effic
t Con
ular

(r) Cui vero humidus est & modicus spiritus animalis, qui videndi instrumento inseruit, is nec exacte propinqua nec prorsus remotiora videre potest, nā pauci spiritus cito evanescent, & dissipantur: crassi vero videndi functionem impediunt, cum radii qui ab oculorum lumine promanant, in objecta non deferantur, nec species rerum, quæ foris in oculum influunt, ab eo concipiuntur.

(s) Rarus autem spiritus, tenuis, exilis, tenebrosus, qualis est seniculis exhaustis, ac morbo extenuatis, debilem visum efficit, aut prope nullum. (t) Quocirca consulte faciunt, quod conspiciillis hebescentes visui opitulantur; iis enim omnia majora apparent, ac spiritus visorii iustaurantur, atque in unum collecti minus evanescent aut dissipant: verum non consulo ut viri plus satis mature illis assuescant, siquidem illis destituti, prorsus excutiunt. Quod enim hic caligant ac excutiunt, ex spirituum inopia ac defectu evenit. Quocirca & (v) specula visum reficiunt, quoniam reflecti ac retorqueri radios contingit, ac spiritus robur concipere, novis subinde à cerebro eo se conferentibus. Sant autem præter jam enumerata (x) complura alia, quæ caliginem oculis offundunt, ac visionem vel vitiant vel impediunt, nam si pupillam à sua sede dimoveri contingat, aut plus satis dilarati, contorqueri, contrahi, imminui; vel ex illata plaga, inflictoque vulnere, casu vel

con-
 r Spiritus humidus & modicus qualem visum
 efficiat. s Spiritus rarus & tenuis visui officit.
 t Conspicilia quando usui. v Specula visui opi-
 ulantur. x Quam multa visui officiant.

contusione, tumor atque inflammatio oboriatur, videndi facultas insigniter afficitur: oculi (y) quoque emissitii ac prominentes, quique immoderate protuberant, vel denique ubi profundius constituti sunt, nonnullam visioni iacturam inferunt; nam prominentiores ab externo lumine afficiuntur, ita ut in lucido aëre & solis splendore minus exacte objecta conspiciant; immodica enim luce offenduntur: sublustri vero cælo, aut nubibus obducto melius iis visus perficitur; ita fit ut quæ cominus posita sunt, perfecte videant; eminus autem sita, obscure: (z) iis vero quibus profundi sunt oculi ac delitescunt, minulque extra palpebras se proferunt oculorum orbis, contraria obveniunt: illi enim propius admota minus perspicue; distantia vero, inoffense cernunt: quo fit, ut ubi remotiora oculis dimetiri visum sit, conniventibus ac semioclusis oculis id perficiamus; ita enim coacti ac conglobati spiritus longissime radios suos diffundunt. Hinc usu venit, ut clauso compressoque oculorum altero, ac protenso velamento quod splendorem arcet, atque aërem opacum efficit, intentius ac fixius aciem in objecta dirigamus, quod in tractandis balistis, sclopetis, arcibus observare licet. (a) Siquidem ocluso sinistro oculo, spiritus affluentius in dextrum confluunt, visumque efficiunt intentiorem, ita ut hac ratione sagittarii colliment, & quem intuentur scopum,

y Oculi prominentes, & reconditi caligant.
z Reconditi & protuberantes oculi ratione diversa vident. a Ex sagittariis videndi ratio eruita.

affe
Per

N

spec

part

non

gant

qui t

nato

pla e

divu

ubi

obfu

nes è

imag

ut ali

que a

cas, c

mure

giner

vies,

quæ d

Ceren

sit obi

efficie

spiritu

bita v

fluant

calus

vision

b Sat

divulsa

obvers

tu sior.

assequantur ac configant. Quo spectat illa
Perlii ironia (b) :

--- scit tendere versum

Non secus ac si oculo rubricam dirigat uno.

(c) Quod autem nonnulli gemina con-
spectare videantur efficit oculorum in varias
partes distractio. Cum enim oculorum radii
non ad idem rei objectæ punctum se diri-
gant, sed in diversa rapiantur, ac spiritus
qui temere rerum species concipit, inordi-
nato vagoque motu hinc inde fluctuet, du-
pla exhiberi videntur: d) fenestrata autem,
divulsa, dissecta, rimosa conspici videntur,
ubi pupillæ pars suffuso concreto humore
obfuscatur, densi quoque vapores ac fuligi-
nes è ventriculo in cerebrum delatæ, varias
imagines ac species rerum visui inferunt, ita
ut aliquando omnia in gyrum flecti, volvi-
que ac rotari videantur: (e) nonnulli festu-
cas, culices, muscas, scarabeos, araneas, le-
mures, striges, spectra, obversari oculis ima-
ginentur, quos affectus parit crapula, inglu-
vies, temulentia, humor melancholicus,
quæ densissimis fumis cerebrum obnubilant.
Ceterum (f) quod dexter oculus sinistro
sit obtusior, in se quisque experiri potest. Id
efficit in adulta ætate crassior densiorque
spiritus; & quod fere ex dextri lateris incu-
bitu vapores nocturni eo deriventur ac con-
fluant: in senectute vero magis siccescit o-
culus dexter, ac calor hepatis humores qui
visioni adminiculantur, depopulatur; fini-
ster

b Satyr. 1. c Cur gemina videantur. d Cur
divulsa spectentur. e Oculis cur absurda
obversentur. f Oculus dexter sinistro ob-
tusior.

ster autem humidior est, nec in eo facile vel spiritus extenuantur, aut humores arescunt. (g) Cum autem cor vitæ fons primum animari incipiat, aut vitale effici, tum postremo moritur, ac diu etiam corpori exemptum animantibus palpitat: Oculi vero qui postremo perfici creduntur: (h) primo adempta mobilitate, mortis argumenta, proferunt, atque præ ceteris emoriuntur, quod spiritus ingruente morte exstinguantur atque evanescant, vel ab oculis ad cerebrum movendi videndique principium resiliant ac retrahantur. Ceterum de causis colorum, qui in oculis se proferunt, non nihil huic argumento inferendum. (i) Emergunt ii ex circumfufis humoribus, quorum qualitas, copia, defectus, tenuitas, crassities, mistura, varias diversasque in oculis oculorum species, ac discrimina pariunt, nempe nigricantes, cæruleos, cælios, glaucos seu caprinos, rufos, flavos, fulvos, pallidos, puniceos, luteos, virides, rubicundos, igneos, flammantes, sanguineos, purpurascens, croceos, aureos, lacteos, albescentes. (k) Proveniunt autem nigro colore perfusi oculi (quorum aspectus gratiosam venustatem, modo supercilia pari pigmento tincta sunt, homini conciliant) si quando spiritus visibilis debilis est, humor vero copiosus, densus, subobscurus, umbrosus, ita ut astantis aciem ob humoris abundantiam ac profunditatem non transmittat, aut penetrare patiatur: nihil enim luminis, quod

g Cor primum vivens, ultimum moriens.
 h Oculi primum moriuntur. i Coloris oculorum diversitas unde emergat. k Unde nigri oculi emergant.

quo
 fum
 tur.
 liu
 que
 colo
 torra
 in se
 strun
 tem
 natu
 meri
 oculi
 lumi
 nusq
 quia
 more
 acuat
 subef
 dus,
 bilis,
 hoc e
 quali
 lucid
 confi
 anima
 lore o
 bilite
 ac So
 firmo
 niam
 illustr

l Aq
 gri qu
 & qua
 glauco

quod ex oculis nostris emanat in illius visum, qui nobis ex aduerso consistit, inferatur, sed radii velut repercussi ac retorti resiliunt. (l) Sic in fontibus ac cisternis altisque ac profundis puteis, aqua nigricanti colore apparet, ac speculi usum præstat retorta ob aquæ densitatem oculorum acie, & in se rursus deflexa; repellit enim visum nostrum, eumque nobis remittit. (m) Sunt autem nigricantes oculi ejus conditionis & nature, ut interdum acute cernant, quoniam meridiana lux subobscuris atque umbrosis oculis se ingerit, ac spiritus agitat, illosque lumine perfundit. Noctu vero obtuse minusque acute videndi munere funguntur; quia externo lumine destituti sunt, quo humores ac spiritus moveri debet, ut visus acuatur. (n) Quibus vero humor qui oculis subest, transparentis quidem est, & pellucidus, sed una cum spiritu paucus, exilis, debilis, his cæsi oculi seu glauci conspiciuntur, hoc est, ex cæruleo & albo contemperati: quali colore sunt (o) laminae corneæ translucentæ, ex quibus laternarum conspiciuntur, tum nocturnæ & quorundam animalium oculi. Qui autem hujusmodi colore oculos habent insignitos, interdum debiliter & confuse cernunt, quia diurna lux ac Solis splendor, spiritus visorios minus firmos dissolvit ac dissipat: noctu vero, quoniam videndi organa, genuina insitaque luce illustrantur, coacto ac conglobato spiritu,

obvia

l *Aque cur nigra in fontibus.* m *Oculi nigri qua videndi facultate.* n *Oculi cæsi unde & qua functione videndi.* o *Laminae corneæ glauco colore.*

obvia quæque dilucide vident. (p) Scintillant enim in tenebris huiusmodi oculi, ac collucent, tum velut astra micantia, radiis coruscant, ita ut præter homines (q) multa animalia, non tam venandi sagacitate, quam videndi facultate instructa, ex nocturnis tenebris nihil sentiant incommodi, aut ulla sui parte afficiantur, cum diurna lux illis officiat, ac visionem obfuscet quod in noctuis, nycticorace, vespertione, felibus, soricibus, muribus, gliribus observari potest, quibus lux meridiana videndi functionem labefactat, nocturnæ tenebræ exacuunt, argumento quod si faces, candelas ac funalia illis noctu objicias, obæcantur. Quocirca nautæ nocturnis navigationibus, non adeo intensum Lunæ splendorem exoptant, sed sublustre coelum, modicisque ac raris nubibus obductum. Sic enim longius se porrigit oculorum acies, ac radii à luminoso objecto minus dissipantur aut evanescent. (r) Cæruleus vero in oculis color ex albo & viridi conflatus, ceteris humidior est, sed minus nitidus, tersus, perpolitus. Quo fit, ut ob crassiorem humiditatem, qua perfusus est, atque exiguos spiritus, minus acuta visione sic affecti polleant, in aëre præsertim lucido, quo cum primis offenduntur. (s) Quod si humor & spiritus temperie quadam inter se moderata existant, color inter albedinem & nigrorem clarius elucet, quo exactissime

p Qui oculi nocte scintillent. *q* Animalia noctu oculata. *r* Cæruleus oculorum color quem visum faciat. *s* Oculi & visus moderate constitutus.

viden
tem
pro h
te, co
stirpe
mum
tate v
stirpe
Sic in
sunt
arati
nectu
glauco
etiam
scorio
Vsta
cineri
pupil
cipiti
aëris
ctus
Venu
crapu
rum
tant.
que ra
(quo
stanti
Quod
te cal

t Ocu
tur.
bus.
mutan
oculis
tio obse

videndi munus perficitur. (t) Variantur autem pro ætatis ratione oculorum colores, pro humorum ac spirituum crassitie, tenuitate, copia, defectu, quod ipsum etiam (v) in stirpium foliis perspicuum est, quæ ubi primum emergunt, flavescent; deinde maturitate virorem concipiunt: rursus senescente stirpe in cæruleum ac luteum demutantur. Sic infantibus in lucem primum editis cæsi sunt oculi, glauci, cærulei, virescentes, ætatis accessu ad nigredinem devertunt, senectute vero ut crines, albescunt, vel ad subglaucum degenerant. (x) Medicamentis etiam diversos colores oculis induci, Dioscorides (y) ex aliorum sententia prodidit. Usta enim avellanarum putamina atque in cineris speciem redacta, cæsiolorum oculorum pupillas infantibus denigrant, ex oleo simpliciter infusa atque inuncta. Ventus quoque, aëris auræque constitutio, regio, morbi, affectus ac perturbationes animi, immoderata Venus, inedia, somnus & vigilia immodica, crapula, oculorum cum colores, tum spirituum atque humorum qualitates immutant. (z) Quocirca moderata victus vitæque ratio instituenda, ne videndi organum (quo nihil nobis ab opifice attributum præstantius) aliquo incommodo afficiatur. † Quod si ex humorum defectu atque ariditate caligare oculos ac cæcutire contingat, vel

t Oculorum color & acies qua ratione varietur. v Simile à stirpibus in oculorum coloribus. x Oculorum colores medicamenta immutant. y Lib. i. cap. z Consilium in oculis instaurandis. † Plenitudo aut inantio observanda in oculis fovendis.

vel spiritus visorii inedia, mœrore animi, fletu, vigilia, lassitudine, senio, immodico concubitu, intempestiva lucubratione, exhausti sint & attenuati, quæ vires instaurant atque oculis fomenta ministrant, adhibenda: (a) ut sunt ova recentia, vina dulcia, uvæ passæ, amygdalæ dulces, pistacea, castanæ vel elixatæ, vel molliter tostæ, rapz, quarum vis ob flatum copiam in cerebrum assurgit, ac mirifice spiritus visorios evanidos reficit, quod ipsum etiam præstant alitum cerebella, quæ se volatu exercent, ut sunt passeruli, miliaria, frigili. Inconsulte faciunt, qui citra delectum, nulloque adhibito discrimine, (b) Rutam, Chelidonium, vulturum, milvorum, accipitrum fel, quæ mordaci sunt & adurenti facultate, oculis adhibent: depopulantur siquidem ac depascunt spiritus & humores, quibus visio perficitur: cum ista non incommodè admo- veri possint. (c) quibus ex humorum redundantia oculi caligine sunt offusi, tum quibus suffusiones & glaucomata visum eripiunt atque oculos deformant. Dissolvunt enim concretos crassosque humores, qui spiritus à cerebro eo deferri prohibent: ita omnia quæ abstergunt atque extenuant, huic rei perficiendæ accommoda: (d) ut sunt raphanus seu vulgaris radícula quæ appetentiam acuit: fœniculi semen, folia & radix. eustragia, stœchas, & quæcunque cerebrum à crassis vaporibus expurgant. Quocirca stu-

a Oculos exhaustos quæferent. b Ruta oculis aliquando noxia. c Ruta & Chelidonia quando oculis salutaria. d Raphanus & rapa oculis grata.

dioli,
bration
rum, &
arque
infesta
hæc ocu
bus det
bus ind
insistun
Foris au
que gra
dia quæ
discrim
peditan
viror in
nequear
Cyaneu
fa & L
evanesc
culorum
oculoru
sionem
quidem
indices,
ceptus,
fortis pro
destia, n
probitas
que alia
se offeru
bia, fero
inviden

d Allius
e Viridi
vulgo an
indices.

diōsi, qui oculorum adminiculo suas lucubrationses perficiunt: (d) allium, cæpe, porrum, & quæcunque gravi odore imbuta sunt, atque halitu viroso obvios feriunt, atque infesta sunt, sedulo evitent. Officiunt enim hæc oculis ac memoriæ, omnibusque sensibus detrimenta adferunt. Qui vero laboribus indurescunt atque exercitationi sedulo insistant, nihil horum illis incommodat. Foris autem quæ oculos recreant, ad spectuque grata sunt, obijciantur, ut sunt (e) viridia quæque, quorum innumeras species & discrimina campi, sylvæ, horti, nemora suppeditant: Ex lapidibus vero (f) Smaragdi viror insatiabilis, & quo oculi exsaturari nequeant, tum Prasius, Topasius, Iaspis, Cyaneus seu cæruleus, Eranos, vulgo Turcosa & Lazurium, quibus colliguntur, non evanescent, spiritus visorii, atque acumen oculorum exacuunt. Ceterum (g) quod ex oculorum obtutu, nonnulli animi propensionem, mentisque indicia eliciunt, non equidem improbo. (h) Sicut enim horum indices, internosque affectus, cogitata, conceptus, etiam si linguæ cesset ministerium, foris proferunt: ita nonnullis comitas, modestia, mansuetudo, placabilitas, clementia, probitas in oculis vultuque elucent, multaque alia placidæ ac sedatæ mentis argumenta se offerunt. Aliis fastus, arrogantia superbia, ferocia, calliditas, versutia, iracundia, invidentia, odium, ira, indignatio, formido,

ti-
 d Allium & quæ virosa sunt, oculis inimica.
 e Viridia oculis favent. f Smaragdi viror,
 vulgo amovant, oculis gratus. g Oculi animi
 indices. h Argumenta animi ex oculis.

timor, elatio, lætitia, gaudium, maior, desperatio, ex oculorum obtutu perspicitur. Medici quoque in morbis studiose oculorum constitutiones contemplantur. (i) Si enim rubore perfusi sunt, aut sanguineis filamentis striati, ex cerebri inflammatione furorem ac phrenesin indicant. Quod si livescant, aut plumbeo nigroque colore perfusi sint, caloris nativi extinctionem vitæque interitum denuntiant. Instabiles autem, pernistantes, mobiles, inquieti, inconstantes, mentis alienationem & delirium designant. Languidi, humentes, flaccidi, lacrymis perfusi, tenebrosi, tremuli, rigidi, vibrantes, tumidi, cavi, conditi, obtusi, coniventes, præter diversos animi affectus, in sanis, tum in ægrotis non sine vitæ pernicie, cerebri intemperiem ex humorum copia vel defectu, caliditate aut frigiditate demonstrant. (k) Lusci vero, patii, strabones, & qui obliquo sidere, limisque oculis obtuentur, præter contortos atque in diversum convulsos musculos, hujus naturæ errorem consecuti sunt. Quod vitium quoniam circa cerebrum mentis domicilium vel potius regionem consistit, ut foris nonnihil oculos deformat, ita animum quoque quibusdam vitiosis affectibus imbuat. Sunt enim horum plerique quibus deest educatio, versipelles, vafri, subdoli, captiosi, lubrici, ad circumveniendum astuti, ac miris strophis instructi. Sic Belgæ, si quando ullum designant, qui his notis insignitus est: (l) *Een slim Gast*:
Een

i Oculorum varia dispositio. k Lusci qua animi conditione. l Proverbium ex oculorum obtutu in nefarios.

Pen
voc
raro
re, u
bu
neg
rim
Cuj
quor
parte
pite
gnon
capit

Ratic
cur
que
ullu

N
chioru
tim no
empla
monst
femine
manat
res sua
tum re
copia
tur, gig
elabora

m vber
tus dep

Een loos vnd listlich Schalck : Een Boosvricht
 vocant, hoc est obliquum, distortum, veteratorem hospitem, cui non tuto possis fide-
 re, ut qui technis, dolis, fallaciis, captioni-
 bus, præstigiis, imposturis, fucis omnia sua
 negotia perficiat, alterius dispendio ac de-
 trimento, suo vero luculento commodo.
 Cujus conditionis ac naturæ sunt participes,
 quotquot ex præcipua ac primaria corporis
 parte aliquo vitio sunt implicati, nempe ca-
 pite, corde, hepate: de quibus in Physio-
 gnomia uberius tractatum est libri secundi,
 capite XXXVI.

C A P. VII.

*Ratio cur nonnulli mutilis truncisque ac de-
 curtatis membris nascantur alii geminis,
 queq; redundant ac supervacanea sunt, nec
 ulli usui inserviunt.*

NAsci quosdam geminis agnatisq; mem-
 bris, nempe digitorum, pedum, bra-
 chiorum, capitum, appendicibus articula-
 tim nonnunquam distinctis, quotidiana ex-
 empla demonstrant. At autem deformes ac
 monstrosæ species ex vitioso corruptoque
 semine, atque uteri prava constitutione pro-
 manat, astris etiam in hujusmodi partus vi-
 res suas conferentibus: ita (m) ex humo-
 rum redundantia ac seminalis excrementi
 copia duplicatæ corporis partes producun-
 tur, gignentis imaginatione in tale quiddam
 elaborando occupata. (n) Si quando enim
 Z is
 m Vbertas materie geminata profert. n Par-
 tus depravati unde.

is sexus qui levissimis affectibus concutitur, eosque infanti imprimit, aliquid animo menteque concipit, aut dupla oculis observati imaginantur, ex humorum concursu ac confluvio, qui in eas partes circa quas versatur imaginum conceptus, decumbunt, geminatas ac superfluentes particulas, aut alterius speciei emolitur ac conficit. Ista etiam absurdæ imaginationes in animantibus observantur. Sic nuper ovicula prodiit, capite phocæ seu vituli marini inspecta marina bellua. Sic anno superiore ovis, & vitulus gemino capite inspecti sunt: & ego gallinam vidi & contrectavi quatuor pedibus & totidem alis. (o) Cum autem fœminis in conceptu, totoque gestationis decursu variz species ac rerum simulacra animo concipi soleant, ac nonnunquam dupla se offerre ex suffusis crassis vaporibus, aut cum distractis divulsisque spiritibus, qui in pupillæ punctum dirigi debent, diffindi ac dissecari cernendi aciem contingat, omnis affectio in pullulantem fœtum devolvitur, ac nonnullis partibus affabre elaboratis, secundarias ac supervacuas affigit. (p) Tam efficax enim est imaginandi vis, ut si quando mulier oculos ac cogitationes in rem quampiam defigat: tota naturæ facultas, eaque vis, quæ formationi fœtus insistit, concursantibus undique humoribus, quos habet obsequentes, eo confluit, atque operi perficiendo sedulo est intenta, quo evenit, ut nonnunquam diversas insolitasque formas, membra duplicata, particulas atque appendices su-

o Dupla quando observentur. p Imaginatio in muliere quid efficiat.

per
cor
rum
aur
art
nus
bris
runc
tos.
quar
éta
exiff
pedi
perfi
cent
ita u
parre
fit er
angu
coxe
torta
fante
bus
corpe
impe
queu
conti
sam.
cresca
quid
quod
sunt,
neque
q Vnd
pedes
boribu

pervacaneas emoliatur, infuctaque membra corpori affigat. (q) Ex defectu vero humorum atque alimenti fomentique penuria, aut ubi naturales facultates in elaborandis articulis sunt invalidæ, suisque viribus minus instructæ, imminutis multisque membris produci homines contingit, aut quarundam partium usu ac ministerio destitutos. Et quanquam natura uberem nonnuquam propagandæ sobolis materiam sit nata, suisque viribus ac facultatibus affatim existat instructa, illam tamen subinde impedire contingit, quo minus omnia exacte perficiat, ac venustam corporis formam decentesque articulos exprimat atque effingat, ita ut infans aliquando in lucem prodeat parte aliqua trunca atque inelaborata: (r) fit enim plerumque, ut uterum consequatur angustum, splenem induratum ac callosum, coxendices eminentes, atque introrsus retortas, aliasque obices & obstacula, quæ infantem adulescere prohibent, atque omnibus suis numeris absolvi: teneræ siquidem corporis partes ob tantas difficultates atque impedimenta dilatare se ac diffundere nequeant, oblatoque alimento frui: sed sisti contingit & cohiberi, quo minus in speciosam, atque utilem articulorum formam excrescant ac proferantur. (s) Simile enim quiddam huic rei evenire mente concipio, quod arboribus, quæ in saxoso solo consistunt, ita ut radices se undique diffundere nequeant, sed obstaculo impeditæ retor-

Z 2

quen-

q *Vnde membrorum defectus.* r *Manus ac pedes unde trunca & mutila.* s *Simile ab arboribus in saxosis locis consistis.*

quentur, atque incurvescunt, repulsæque resiliunt. Sic in corpore humano cum infans effingitur, vel loci angustia, vel alimenti inopia, aut calli cujusdam objectum obstat, quo minus membra articulatim distincteque efformari queant. (t) Sic puellam vidi non ignobilem trunca ac tuberosa manu, quam cum contrectandam mihi exhibuissent parentes, deprehendi digitorum contactu articulos, qui naturæ munere erupturi erant, intus convolutos, atque in se retortos, ita ut nullam digitorum effigiem exhiberent, siquidem omnes membri hujus partes, tam ossiculorum series & connexus quibus manus complicari vel expandi solet, intro delituisse comperti sunt, *Stompen* nostri vocant. Ita errorem hunc ac naturæ vitium inde contractum pronuntiat, quod ea vis ac facultas quæ formationi fœtus insistit, omnibusque suis partibus consummare hominem nititur, aliquo impedimento prohibita sit, quo minus articulos potuerit perficere: atque in speciosam decentemque manus formam producere: cum enim mater splenis duritiæ esset obnoxia, ac fœmellæ in id latus, nempe sinistrum, declinent, ex affectu ejus viceris cui partes illæ tanquam scopulo ac cautibus illis incubuerunt, informem atque indecoram speciem sunt consecutæ.

CAP.

t *Rei gesta narratio.*

An
f
m
ca
m

SI
ut aff
corpe
ac ve
mora
re mo
ridan
rubic
riores
tias, i
& M
iis, in
linter
dusia
lo, a
corpo
tibus
& gra
tegun
diluca
pernic
di con
bus æ
piunt
dique

v. Pu

CAP. VIII.

An indusia, vulgo camisia, tegumenta, lintea febricitantibus mutanda. Et an statim à morbo convalescentibus barbam radere, aut capillos adimere expediat. Tum in quibus morbis pedes abluere consultum sit.

SI quando in morbis contagiosis ac pestilentibus carbunculi & bubones alixque, ut assolet, pustularum eruptiones in extrema corporis parte se proferunt, nunc eminentes ac verrucosæ, nunc planæ ac sessiles pro humorum crassitudine ac tenuitate: (v) colore modo plumbeo, lurido, nigro, luteo, viridante, versicolore, quæ deteriores: modo rubicundo, florido, albescente, quæ securiores: quarum omnes species ac differentias, in morbillis ac variolis, Belgis *Pockers* & *Maexelen* denominatis, perspicimus: in iis, inquam, omnibus papularum generibus lintea, culcitra, pulvinaria, tegeticulas, indusia, tegumenta subinde mutanda consulo, ac recentia substituenda, sordidasque corpori exentas vestes vento atque auræ flatibus identidem exponendas, quo contagio & gravis halitus quibus ex infesto corpore tegumenta imbui contingit & contaminari, discutiantur. Siquidem cum multi terri ac perniciosi vapores seu fuligines ex hujusmodi corporibus emanant, quæ vestimenta quibus ægrotus integitur, ac fovetur, concipiunt; sit ut decumbentes circumfusum undique aërem hauriant, imbibantque, ac singulis

Z 3

v. *Pustula unde variis coloris.*

gulis momentis nova recentique contagione ac labe inficiantur; volutantur enim in for-
dibus tanquam serofa aut lutulentus sus in
volutabro cœni. (x) Quod ipsum eatenus
observari velim, quatenus morbi sævitia mi-
tescat ac sopiatur, ipsaque concoctio ac cri-
sis peracta sit, hoc est certa atque indubitata
se salutis Indicia proferant, quæ common-
strant vires corporis morbo superiores, ac
perexiguas intus residere morbi reliquias:
tunc enim lintea atque indusia soli aut lucu-
lento igni exposita, valetudinariis subjici
jubeo, aut ea uni ex domesticis salubri cor-
pore biduo induenda præcipio, aut cubili
ejus insternenda, quo concalescant, nec ab
humani corporis calore sint aliena, ipsaque
innovatio aliquid incommodi ægroto adfe-
rat, aut ulla sui parte morbum exasperet:
hac enim ratione aut errore potius efficitur,
ut illa quæ consanuisse videbantur, recrude-
scent. Quocirca cum istis, tum aliis qui mi-
tioribus etiam obnoxii sunt, instanter præ-
cipio, quo confestim affectus ad statum prope-
ret, ac primo quoque tempore insultus
sopiatur, (y) ne inquieti sint, jactabundi in-
stabiles, tumultuosi, nec aëri locoque frigi-
do se identidem exponant, ut sunt qui in
incipiti ac periculoso morbo expansis bra-
chiis, divaricatis exporrectisque cruribus
hinc inde se devolvunt, ac sudorem, pustu-
las, apostemata, vomicas, abscessus, tumo-
res, reliquasque humorum collectiones, quæ
erupturæ sunt, repellunt ac referiunt: Si-
quidem frigidus aër corpori circumfusus

x In morbi augmento nihil innovandum.
y Motus & jactatio corporis ægroto noxia.

fluxiones sistit ac reprimit, easque mature-
 scere prohibet: (x) Calor vero ac fomenta
 calorifica, meatus ac spiramenta recludunt
 ac relaxant, utque se fuligines & vapores pro-
 ferant ac discutiantur, efficiunt. Quo mihi
 non inconsulto facere videntur, qui contra-
 cta primum morbi contagione, ac pestifero
 halitu, corpus luculento igni exponunt, ut
 undique sudore madescant ac diffuant, citra
 tamen virium defectum, aut animi resolu-
 tionem ac deliquium, sic ut eodem momen-
 to expurgato inferne corpore, dejectaque
 alvo, ea intro sumant, quæ conceptam intra
 viscera contagionem dispellant ac discuti-
 ant, antequam radices agat, penitusque vi-
 rus infixum esse contingat, atque ipsum cor-
 tum partes præcipuas occupet, eo enim ma-
 lum confestim properat; (a) ut illi qui ur-
 bem obsidione premunt, arces ac propugna-
 cula, ac ducem exercitus primum invadunt,
 reliqua enim evestigio cedunt ac dant ma-
 nus. Cum itaque corpus periculoso ancipi-
 tique morbo tentari occipit, si res venæ in-
 cisionem, si purgationem exposcat, mature
 illa adhibenda sunt, (b) sic ut primum at-
 que inter initia alvi purgatio præcedat, mox
 subsequatur venæ sectio, deinde ea adhiben-
 da quæ cor propugnent ac muniant, (c) ut
 sunt Theriaca, & Mithridation ex vino aut
 syrupo de fumaria, epithymo violaceo, aut
 alio quodam diluto, ut naturæ conditio ex-
 poseit, aut exercitatio Medico expedire vi-

Z 4

sum

z Ignis sudorem & contagia elicit. a Simi-
 le ab urbe obsessa. b Purgatio, venæ incisio-
 nem præcedat. c Quæ à peste præservent,
 eamque demoliantur.

sum sit, in quo mire illum oculatum esse par est, nec à scopo aberrare. Ex decocto vero præsentanea sunt, Scordium quod alii odorem refert, Zelandis copiosum, Caltha quæ sudorem elicit, melissophylos, seu melissa, ficus, cæpe rubicundum, Spondylii radix, quæ angelicæ ac laserpitio siue ostentio, viribus ac facultate par: inter quæ principatum obtinet Zedoariæ radix, non cariola, cassa, evanida, inodora, modo cum uris passis, & quas Corinthiacas vocamus, tum momento glycyrrhizæ dentibus attrita deglutiat. Hac enim ratione etiam se munire possunt, atque illæsos præstare, (d) qui morbo pestilenti infectos adire coguntur, illosque in spem meliorem erigere, ac metum animis eximere, tum fiduciam mentibus illorum inserere, quales sunt ministri Ecclesiæ, medici, chirurgi, obstetrices. (e) In hujusmodi autem tumorum eruptionibus, quas expedit maturius proferri, non consultum arbitror inter initia, pavimenta frontibus ac vitium pampinis aut capreolis, carycibus, rosis, myrto, salice, populo, videntique gramine consternere, aut aceto aquaque perfundere, (f) nisi ex immodico sudore virium sit defectio: talia enim humores resilire cogunt, ac cutem meatusque corporis densant atque obstipant, qui referandi potius sunt, quo halitus contagiosi exspirent ac dissipantur, quod ipsum calida potius fomenta, quam frigida præstant, non-

d *Qui morbo oppressis adesse coguntur. e In contagiosis morbis sudor eliciendus. f Quando cœnacula fronde adornanda.*

non
spiri
dico
viola
sus,
tria,
exhil
ro pe
redac
men
pala
psos
medi
inno
guen
men
est, h
ferun
excu
com
illis
gravi
tegun
nime
ante
fentra
(i) S
hiber
rius
sudo
jume
densi
per c

g. Od
quan
do ma

nonnunquam naribus admoventa, (g) quæ spiritus recreant animamque calore immodico languidam instaurant, ut sunt rosæ, violæ, caryophylli, caphura, vinum, buglossus, borago, nymphæa, succinum, mala citria, cotonea, quorum pleraque etiam intro exhiberi possunt vino incocta, vel Zaccaro perfusa, aut in aliam condimenti formam redacta, adjecto croci ac cinnamomi momento, quo illa odore saporeque cordi ac palato magis gratificentur, & spiritus collapsos efficacius erigant. Quanquam enim medici non temere quiddam circa ægrotos, innovare soleant, ac ne latum quidem unguem à ratione discedere, in nonnullis tamen iis obsequuntur, (h) ubi crisis peracta est, hoc est, certa se salutis argumenta proferunt, magnaque humorum pars vel sudore excussa est, vel sanguinis aut alvi profluvio commode exhausta: tunc enim aliquando illis vel vina, vel aquæ frigidæ potionē haud gravate admittimus, tunc stragula, lectulos, tegumenta, conclave, triclinium mutari finimus, quæ ante statum ac vigorem morbi, ante crism ac concoctionem concessa, præsentaneam vitæ perniciem erant allatura.

(i) Siquidem lecti tepor, & quæ corpori adhibentur fomenta, febrilem calorem maturius revocant atque eliciunt, tum denique ad sudoris ac pustularum eruptionem sunt adjuvamento, ita ut viscera quæ intus fumis ac densis vaporibus erant oppressa, relaxata per calorem cute ac spiraculis, subleventur

Z 5

ac

g. Odores spiritus instaurant. h. Medici aliquando ægrotis gratificantur. i. Sudor quando maturius erumpit.

ac respirent; hac enim ratione expedite putredinem discuti, oppilationem amoliri, febrem conquiescere ac sopiri, omniaque mitiora effici contingit. (k) Ut enim in cœnaculo aut triclinio fumo oppleto, convivæ suffocari videntur, atque oculorum jacturam perpeti, nisi referatis ostiis, ac patefactis fenestris, fumus ac fuliginosi vapores dissipentur, atque in auras diffusi evanescant; ita quoque in humano corpore eor strangulari videtur ex densis nebulis & humorum caligine, nisi laxatis meatibus ac spiramentis, fuligo & vaporosi spiritus erumpant & foras promanent. Et (l) quemadmodum in elixandis carnibus sordes & quæ ebulliant strigmenta (*Broem* nostri vocant) adimi debent, omniaque accurate despumari, ne edulia contaminari contingat, atque inquinamenti quibusdam seu eluvie pollui: ita inter initia per sudorem, vomitum, venæ incisionem, alvi profluvium, congesti in corpore humores expurgari debent, antequam se per venas diffundant, arteriisque penitus inhærescant ac sint infixi: Tunc enim (m) ut maculæ quæ diu vestibis inhæserunt, ægre elui possunt, nec ita facile extra sua conceptacula, in quibus infederunt, exturbari. De barbæ vero apparatu, nam in eo viri decor & ornamentum consistit, & qui in capite capilli frutificantur, quibus quoque robur quoddam virile inesse testatus est Samson, nec non omnibus seculis plerique alii, qui æffatim criniti hirsutique sunt, hoc

com-
k *Simile à fumosis adibus.* l *Simile à despumandis carnibus.* m *Simile à maculis eluendis.*

commonitos quosque volo, (n) nec etiam sani sæpius barbam ac capillos ad vivam cutem deradi sibi patiantur, aut caput lotionē defatigari. Depopulatur enim nimius rei usus vires, atque homines effœminatos mollesque præstat: quin & spiritus ac calorem nativum resolvit atque extenuat, maximamque audaciæ ac confidentiæ partem in ad-eundis periculis cordi detrahit, quamquam (o) subinde caput defricari, aspero rudique yelamine barbam demulcire ac liquamine aliquo absterforio macerare, oculis claritatem conciliat, mentemque reddit erectiorem: valetudinariis quoque, aut qui paululum modo convaluerunt, non consultum arbitror, statim à recuperata sanitate, novaculam cultrumque tonsorium admittere; siquidem humorum fluxiones irritat, & si quæ forte in corpore morborum reliquæ resideant, illas movet atque agit, recentemque febrem ut incendium sopitum exsuscitat; ex hujus enim rei innovatione, non minus morbi recrudescunt, aut febres residuæ postliminio excitantur, quam ex cibi potuique nonnulla intemperantia, aut subucularum indusiorumque mutatione.

Eadem ratione (p) in morborum initiis pedes non abluendos censeo, præsertim in decocto herbarum quæ vi attractoria pol-
lent, ut sunt artemisiâ, pulegium, caltha, parthenium, vulgo matricaria, tenacetum, lauri folia. (q) Nec balnea quoque adhi-

ben-
n *Barbe rasura aliquando noxia.* o *Fri-*
ctio capitis oculis confert. p *Pedum lotio*
quando adhibenda. q *Balnea quando ad-*
hibenda.

benda, nisi expurgato corpore morbi furor mitescat, ac concoctionis signa appareant, ipsique humores fluitantes excretioni sint idonei, alioqui in partes aliquas principes irrumpunt, atque instabili motu hinc inde fluctuant. Quocirca quando pedes ablucere expediat, observandum, aut ab hoc negotio desistendum: sine quo imperita multitudo magno suo periculo peccat, cum nullo discrimine id facitet, atque in ipso statim morbi insultu lotioni pedum insistat. (r) Nam si morbi supra septum transversum consistant, aut fluxiones è capite in pectus distillent, pedum lotio malum exasperat. Ita si quem pleuritis infestat, pulmonis inflammatio, angina, tussis, dolor lateralis, coryza, branchos, rauco, catarrhus, à pedum lotionem prorsus desistendum, nec ulla ratione hoc remedium tentare expedit, aut consultum est; desluit enim in subjectas partes humor, omniaque exasperat ac saviora efficit. In morbis vero qui ab infernis partibus procedunt, quas diaphragma determinat, nempe stomacho, ventriculo, splene, hepate, utero, vesica, renibus, intestinis: tuto magnoque commodo id tentari potest, præsertim si ex iis partibus vel animi defectus & deliquium, vel alius quivis affectus suboritur, (s) in quibus etiam fricationes ac ligaturæ adhiberi possunt, tum coxendicibus cucurbitulæ affigi, aut si res venæ sectionem exposcat, in pedis pollice, aut circa malleolum, aut poplitem sanguis adimi. Hac enim ratione, ut in ovillo pecore

(r) Pro-
 x Me-
 lis De

(s) Pro-
 x Me-
 lis De

1 Pedum lotio quando noxia. 2 Friciones
 & ligaturæ quando utiles.

(t) Profuit intensos astus avertere, & inter
 Ima ferire pedis salientem sanguine venam.

(v) In tremore autem cordis ac palpitatio-
 ne, in cardiaca syncope, in anhelitus constri-
 ctione, ac pectoris angustia, in gutturis ac
 faucium tumoribus, manus vellicari debent,
 ac digiti confricari, præsertim is qui infimo
 proximus est, atque auro vinciri solet, vena
 media in brachio incidenda ea parte qua
 dolor se porrigit, cucurbitæ scapulis ac bra-
 chiis affigendæ, cute etiam profundius sca-
 rificata atque incisa, modo corpus sanguine
 & humoribus redundat atque oppletum est;
 nam (x) macilentis, exhaustis, extenuatis,
 fomentis, vino, somno, odoribus recreari
 debent ac refici, ut quibus nihil adimi possit
 aut decidi.

C A P. IX.

*Quod mira natura vi atque incredibili effica-
 cia singula herbe singulis propriisq; mem-
 bris ac corporis partibus auxilientur, atque
 alia in alias, vires suas peculiari effectus
 proferant.*

Q UO quisque magis erga Opificem, (y)
 qui singulari quadam ratione in usum
 atque utilitatem hominum omnia produxit,
 afficiatur, naturæque solertiam, quam ab
 illo consequutus est, admiretur ac suscipiat,
 commonstrandum duxi, quam commode &
 apposite, quamque salutari effectus herbæ,
 qua-

t Georg. 3. v Manus quando vellicanda.
 x Macilentis nihil adimendum. y Mirabi-
 lis Deus in operibus suis.

quarum alix medicamenti alix alimēti, quædam utriusque usum obtinent, singulis membris ascriptæ sint & assignatæ, ita ut illarum vires, ad eas corporis partes deferantur, quibus natura sunt accommodatæ. (x) Itaque stirpes hoc insitum habent, eaque vi sunt imbutæ, ut nativa facultate nonnullis membris subveniant atque adminiculentur, sic ut præteritis aliis, ad illa se conferant, quibus sunt destinatæ, ipsaq; membra avide nō solū nutrimentum, sed medicamentum etiam sibi salutare & proprium alliciant, eoque fruatur. Sic alix lateri, septo transverso, pectori, vocali arteriæ, si quando aliquo illa affectu oppressa sit, adhibentur: Alix spleni, jecori, renibus, intestinis, utero, vesicæ, capiti, cerebro, oculis, naribus, auribus applicantur, ac medelam conferunt. (a) Nonnullarum herbarum effectus ac vires in nervos, ossa, medullas, musculos, lacertos, chordas, membranas penetrant ac deferuntur, eximia quadam vi, eaque cuique membro peculiari ac propria, qua juvandis firmandisque aut expurgandis ab excremento iis partibus sunt imbutæ: ita nonnullæ herbæ certa membra respectant, illisque sublevandis dedicatæ sunt & attributæ. (b) Siquidem affecto jecori Eupatorium, agrimonia vulgo vocata, Cichorium atque seridis species, inter quas vulgaris Scariola refertur, Sonchos, cicerbita, oxalis, hiracium, ubi calida intemperies noxam infert, mirifice auxiliantur; ubi vero frigida affectio huic visceri subest, anisum

z. *Herbæ singulis membris consecratæ. a Membra sibi salutaria alliciunt. b Epatis quæ conferant.*

sum, absinthium Ponticum & vulgare, casta: Felli, rhabarbarum, chelidonia, scammonium, quæ flavam bilem deorsum, ac partem ad intestina, partem ad vesicam propellant. (c) Spleni qui velitibus ac cursoribus moram injicit, ubi intumescit, hemionitis, asplenium, phyllitis, hoc est, vulgaris scolopendria, polypodium seu filicula, capparus, tamarica, amygdala amara, nuclei persicorum, in expurgandis excrementis, ac conciliando huic visceri robore adminiculantur. Stomacho ac ventriculo mentha, macer, mastiche, zinziber, quicquid ex his possit confici. (d) Cerebro rosmatini flos, acorus germana, Virgiliana amaracus, sampsuchus, vulgo majorana, & betonica, Stœchadis utraque species, nux muscata, Prœnix baccæ & radix, fruticulus qui viscus dicitur. (e) Pectori ac pulmoni hyssopus, satireja, thymbra, marrubium, ruffilago, scabiosa vel psora, glycyrrhiza, hordei decoctum, uvæ passæ. (f) Cordi crocus, cinnamomum, margaritæ seu uniones, rosa rubentes, citria mala, corallum, hyacinthus, aurum, caryophilli, cervini cordis os, panis recentis etiam odor, vinum generosum & meracum, quo cor exhilarescit ac recreatur. (g) Renibus, saxifragia, empetrum, crithmon, lithosperma, vulgo milium Solis, vesicaria, solani species acino in cerasi speciem rubenti atque orbiculato, daucus, apium hortense.

(h) Vtero vero parthenium, vulgo matricaria;

e Spleni quæ conferant. d Cerebro quæ conveniant. e Pectori amica. f Cordi quæ accommoda. g Renibus quæ conveniant. h Vtero quæ apta.

ria; quod vulvam extergat à fordibus, sapi-
na, calamentum, pulegium, cunila, thym-
bra, gallitricum, vulgo *Scerley*. Sic (i) quæ-
dam in remotissimas, intimasque partes pe-
netrant, atque ad nervos deferuntur: ut her-
modactylus, verbascus odoratus, vulgo her-
ba paralytica, erythrodanum seu rubea quæ
ossa pecudum sandicino rubentique colore
imbuit, si quando herbam virentem depastit
sunt, intacta etiam radice quæ rutila existit:
quod etiam in elixis decoctisque ejus peco-
ris carnibus perspicui potest, & in ovis quæ
rubicundo colore radicis hujus decocto vo-
cantur, ut glasto, vulgo *VVeel*, caruleo:
cartamo, croco & ochra luteo. Sic quod (k)
succinum marinum vocant, aut sperma co-
cti, vulgo *VValscot*, ossa fracta, rimosa, fissa,
hiantia, ferruminat seu consolidat, cui me-
dicamento eam vim inesse experior, ut soli-
das etiam pyxides, quibus asservatur, pen-
tret ac rosido quodam madore aut sudorife-
ris guttis irriget. Sic pissiasphaltum facti-
tium, quod Arabes (l) mumiam vocant, ad
casus, plagas, ruinas, ad loca rupta, contusa,
confracta, divulsa præclare adhibetur: siqui-
dem resinata illa cum carnibus ossibusque
humanis concretio, ob stactes, myrrhæ,
aloës, croci, aliorumque aromatum mixtu-
ram, qua obrui ac condiri heroum cadavera
solent, quod in Christi corpore factitatum
legimus: solidandi adstringendique vim
consequitur. Sic ediverso quædam diapho-
retica, hoc est, discussoria vi humorem re-
solvunt, ac sudorem provocant. Nonnulla

(m) ge-
i Nervis que auxiliantur. k Succinum ma-
rinum. l Mumia fracturis apta.

(m)
liant
num
dante
hirc
dam
nicul
sentar
lasser
michr
(o) m
specifi
menta
expurg
rhabar
teamq
dium,
cum m
carram
tem T
humor
vulgo f
glossus
purgant
purgant
subitan
occulca
ipsa per
mentari

m Que
depellant
purgent
potuit am
cantia.
litatis in

(m) genuina insitaque facultate urinam molliuntur, ac calculos atterunt, ut petroselinum seu apium domesticum vel hortense, daucus, fœseli, ammi, lapis Judaicus, sanguis hirci, ligusticum, compluraque alia. Quædam oculis visum acuunt, ut euphragia, fœniculus, chelidonium, ruta. (n) Alia præsentanea vi venenis obsistunt, ut zedoarium, lasserpitium, scordium, allium, theriaca, mithridaticum: tum alia quædam Galeno (o) miris encomiis decantata. Quædam vi specifica seu occulta proprietate, non elementari qualitate succum sibi familiarem expurgant. Sic (p) radix Pontica, vulgo rhabarbarum, & scammonium flavam luteamque bilem educit. (q) Sena, polypodium, epithymus, helleborum atram & succum melancholicum. (r) Cnicos, vulgo cartamus, agaricus, mercurialis, esula & septem Tythimali species pituitam & aquosos humores. (s) Fumaria, cassia, cylindracia, vulgo fistularis viola, pruna Damascena, buglossus sanguinem à fœculenta eluvie expurgant: Omnia autem medicamenta, quæ purgandi vi pollent, similitudine totius substantiæ, ut Galenus (t) testatur, atque occulta proprietate formaque specifica, hæc ipsa perficiunt. (v) Non enim virtus elementaris, quæ consistit in calidi, frigidi, sicci

m *Quæ urinam molliantur.* n *Quæ venena depellant.* o *Ad Pisonem.* p *Quæ bilem expurgent.* q *Melancholia accommodata.* r *Quæ pituitam exturbent.* s *Sanguinem defecantia.* t *Simplicium lib. 3.* v *Alium qualitatis in herbis effectus, alium substantiæ.*

licci & humidi temperamento efficit, quod
 medicamentum vomitum excitat, ac vel
 hunc vel illum humorem educit: sed simi-
 litudo totius substantiæ quæ caloris impulsu
 ac cœlesti vi incitata humorem sibi familia-
 rem & affinem ad excretionem impellit. Sic
 Galenus attractionem (x) substantiæ simi-
 litudine fieri asserit, qua indicat similitudi-
 nem quandam ac cognationem inesse utrif-
 que substantiis, & ejus quod purgat, & quod
 purgatur: porto cum quod purgatur, pi-
 tuita sit; id quod expurgat, pituitosum sit
 necesse est: quo indicat inter humorem ac
 medicamentum similitudinem esse ac con-
 venientiam, naturæque consensum, qui
 qualitatibus primis non ascribatur, sed sub-
 stantiæ. Alia itaque ratione herbarum vires
 explorandæ sunt, quæ qualitatis vi, hoc est,
 caliditatis, frigiditatis aut humiditatis ac
 siccitatis ratione aliquid efficiunt, & quæ
 totius substantiæ proprietate, effectuque cœ-
 lesti, seu influxu siderum suam vim in cor-
 pus exerunt. (y) Illæ enim quæ corporis
 qualitatem immutant, ratione ac judicio
 explorandæ: illæ vero quæ quantitatem at-
 que exuberantiam humorum expurgant, ex-
 perientia atque usui quotidiano eruendæ.
 Ita in prioribus judicium & delectus, in
 posterioribus experimentum exigitur: quo-
 rum alterum, ut Hippocrates ait, difficile,
 alterum fallax & periculosum. Sic purgan-
 tia medicamenta & quæ humores è corpo-
 ribus exturbant, aut denique venenata, quæ
 corpori perniciofa sunt & infesta, quibus

& Simile simili gaudet. y Ratio & expe-
 rientia exiguntur in artibus.

non
 illo-
 tur,
 eni
 qui
 stare
 Cui
 detu
 pus i
 sibi n
 cogn
 educ
 tat, e
 enim
 pinq
 succo
 muta
 purga
 milia
 super
 ut ani
 mus,
 esse e
 Cant
 si fori
 ternas
 exulce
 tricula
 rantur
 trent,
 ulcera
 ris nig
 marin
 z Lib.
 & sem
 Pison

nonnullæ gentes, ut aliæ ferro, in corpora illorum, quos extinctos cupiunt, grassantur, usu & experientia exploranda sunt, non enim caliditatis ratione id efficiunt; alioqui piper, cardamomum tale quiddam præstarent; sed insita vi ac genuina proprietate. Cui sententiæ Hippocrates (x) assentiri videtur, cum inquit, Pharmacum cum in corpus ingressum est, primum id quod omnium sibi maxime secundum naturam familiare, cognatum, simile, affine est, attrahit atque educit, deinde reliquos etiam humores agitat, eosque ad excretionem impellit. (a) Ut enim stirpes quæ sibi maxime naturali propinquitate conjuncta sunt alliciunt, eoque succo fruuntur, atque in alimentum transformant: ita quoque medicamenta quæ expurgandis humoribus sunt destinata ad similia deferuntur, eaque vel per infernas vel supernas partes exturbant. Quocirca nemo ut anile ac ridiculum respuat, quod asserimus, suo cuique membro peculiare herbas esse consecratas atque addictas, cum (b) Cantharides quibus est natura exulceratrix, si foris cuti admoveantur, nullas partes internas, Galeno teste (c), præter vesicam exulcerent, adeo ut per stomachum & ventriculum inoffense ac citra læsionem deferantur, per hepatis meatus ad vesicam penetrant, nec ulli parti, præterquam vesicæ exulcerante vi infesti sint. Sic succus papaveris nigri, cicuta cordi ac cerebro: Lupus marinus pulmonei perniciem adfert: quam

x Lib. de natur. human. a Simile à terra & semine. b Cantharides exulcerant. c Ad Personem.

quam (d) omnia venena, nisi vomitu excutiantur, aut antidotis, retundi atque hebescere contingat, sensim ad cor penetrant etiam foris admota, quod rabidi canis morsus & saliva, quæ vulneri inhaerit, commostrant: nam penetrabili vi, crosa primum cute, ad præcipuas partes vires devehitur, ac rabiem concitat. In similes causas referri debet, quod magnes ferrum, gagates & succinum festucas & quisquilias, aliaque venti ludibria allicit. (e) Siderum quoque influxus in res sublunares infernalque vim suam efficaciter exserit. Sic Mars flavam bilem concitat, Saturnus melancholiam exasperat, Luna pituitæ incremento est, Sol & Jupiter sanguini dominantur. (f) Planetarum quoque vis metallis, lapidibus, gemmis, herbis ac stirpibus omnibusque subterraneis incumbit, auro, argento, æri, ferro, plumbo, stanno, & quicquid è terræ lateribus, vel in usum & commoditatem, vel in luxum & delicias erui solet; quorum quoque vires & incremata à peculiari astro consequitur.

C A P. X.

Sexum inesse stirpibus, atq; alias aliis affici.

(g) **V**T homines non eodem sunt erga omnes affectu atque animi propensione, tametsi id naturæ ordo ac communis

d Venena etiam foris admota cor petunt. e Siderum vis humoribus incumbit. f Siderum vis metallis incremento est. g Amicitia & inimicitia rerum.

vitz
hoc e
ciunt
aliis
cordi
pent
tis pa
quazd
tione
hostil
nim e
gentu
sic e'r
lor ap
forti e
nitori
se alli
lxvoro
netras
trahen
mniaq
ad se r
nus pil
præcip
ludere
cari. (c
ac proc
gesticu
bro mo
puerili
ba serps
h Arg
gnetis
phini i
lomme
obsequi

vitz conditio exigat, sympathia quadam, hoc est, mutuo consensu erga plerosque afficiuntur, illosque habent devinctiores: ab aliis vero latenti tacitaque atque arcana discordia dissident, ac divelluntur, nec sustinent in ullam vel amicitia, vel familiaritatis partem adscisci: Sic stirpes & inanima quaedam, insita occultaque naturæ inclinatione nonnulla fovent & amplexantur, alia hostili odio averfantur ac refugiunt. Ut enim ex innumeris pauca referam. (b) Argentum vivum auro ita afficitur, seseque illi sic circumvolvitur, ut nullus ejus metalli color appareat, adeo, ut nisi igne atque aqua forti eximi exterique non possit, ac pristino nitore restitui. (i) Magnes ferrum rapide ad se allicit, nisi oleo oblitus sit, nam tunc oblivorem respuit, nec ejus vis in ferrum penetrat. (k) Succinum, gagates, adamas attrahendis paleis ac festucis delectantur, omniaque præter ocymum, vulgo basiliscum, ad se rapiunt. In animantibus. (l) Delphinus piscis incredibili erga homines, atque præcipue impuberes, est affectu, illisque coludere gestit, ac miris blandimentis gratificari. (m) Lacerta, vulgo *Eclisse*, viridanti ac procero tergo, conspecto homine, mire gesticulosa est, caudæque agilitate, ac crebro motu, ut canis animal domesticum, pueriliter blanditur, atque à latitante in herba serpente tuctur. (n) Elephantis hominis

h Argentum vivum auro afficitur. i Magnetis natura. k Succini natura. l Delphinus in hominem amor. m Lacerte erga hominem studium. n Elephantis in hominem obsequium.

nis consuetudine unice frui exoptat, illique in omnibus (modo blandius compelleretur, nec acrius infestis) obsequitur, atque ad quidvis paratus est, aliàs calcitrosus & retrogradus. Ediverſo lupus cum homini, tum omnibus animantibus inhiat. (o) Crocodilus, de quo proverbium, Crocodili lacrymæ, homini insidias fruit, ac devoratum decerpitque deplorat. Hiæna quæ insidiosa calliditate atque astutia vocem hominis imitatur, eumque dilacerat. Ceraſtes corniculis armata bellua tribui Dan adscripta (p), draco, hydra, dipsas, cujus morsus, siti atque inexplebili bibendi aviditate, hominem excruciat. Coluber, aspis, vipera, scorpius; multæ aliæ nocentes bestię homini potissime insidiantur, atque venenatos morsus ac lethiferos aculeos infigunt. (q) Vitur autem plerumque Deus horum ministerio ad castiganda hominum scelera, cum illius verbo ac voluntati minus obsequuntur. Cujus rei multa exstant documenta in Bibliorum historiis (r). Cæterum (s) herbis quoque consensum inesse ac naturæ cognationem, denique dissidium ac discordiam plurimæ demonstrant. Siquidem (t) cucumeres aquam appetunt, eaque affluentius irrigari postulant, adeo ut si paulo remotius ab hac absistant, eo repant atque enitantur. Econtra oleum respuunt atque averſantur, eoque perfusi gracileſcunt atque emoriuntur.

o Crocodili lacrymæ, proverbium, p Genes. 45. q Deus noxiis bestiis homines vexat. r Num. 21. Deuter. 8. Ezech. 5. s Herbis cognatio & affinitas. t Cucumerum natura.

tur.
tui g
illiq
& ol
pert
ramo
liant
lauri
broſa
to off
cam,
quod
tuta v
ris est
finita
que ra
creant
ration
dam &
se con
etiam
quæ fl
nr, of
ac mu
las cor
di inq
leum r
ut ne v
reat. S
catur,
ſcunt,

v Viti
ſatur.
nti ini
& oleu
ſciatur

tur. (v) Vitis vero in oleæ confinio constitui gaudet, atque ejus insitionem admittit, illique maritari exoptat. (x) Quercus vero & olea inter se adversissimæ, tanto & tam pertinaci odio dissident, ut si altera alterius ramos attingat, incurvescant ac retorti resiliant, alioque se inclinent. Sic (y) vitis à Lauri vicinitate abhorret, quoniam hæc umbrosa sit, suaque caliditate illius incremento officiat; (z) pari est affectu erga Brassicam, quæ Caulis nomine vulgo innotescit, quod succum terræ depopulatur, quo destituta vitis arefcit, utraque enim stirps humoris est prævida. Ita stirpes aliæ aliarum affinitate & cognatione delectantur, mutueque ramorum aut coliculorum amplexu recreantur: aliæ aversæ se subducunt, nec ulla ratione uniri sustinent: Sic resinata quædam & quæ pingui substantia constant, inter se consentiunt; hinc (a) pix oleo eluitur, etiamsi vestes seticæ, holosericæ seu villosæ, quæ flueta vulgo vocantur, denique coccinæ, ostrinæ, vermiculatæ; quæque purpura ac murice tinctæ sunt, ex ea navos ac maculas contraxerint. (b) Omnia enim hujusmodi inquinamenta ac sordes butyrum ac cæleum tam nitide eximunt atque emaculant, ut ne vestigium quidem ullius lituræ appareat. Sic (c) Smegma & qui Sapo vulgo vocatur, quo lintea confricata lotionem nitescunt, ex oleo, pingui fuligine, butyro rancido,

v Vitis oleæ amica. x Quercus oleæ adversatur. y Laurus viti inimica. z Brassica viti inimica. a Pix oleo eluitur. b Butyrum oleum sordes eximunt. c Sapo unde conficiatur.

cido, cineribus picæ arboris conficiuntur. Atqui ut inter tot stirpium genera tantus est consensus & conspiratio, ut invicem se amplectari ac tetigisse gestiunt: (d) ita inter ejusdem speciei herbas, sexus discrimen deprehenditur. Est enim inter has conjunctio, & quasi quædam conjugii societas & communicatio, sic ut plantæ in alterius cui afficiuntur, confinio constitutæ speciosius adolescant, ac sint cum fructu tum frondium pompa spectatiores: languescant vero & contrahantur ac nonnunquam intercident, cum ab iis divulsæ sunt ac dissociatæ. Atque hinc emerfit, quod herbæ quædam, aliæ maris, aliæ fœminæ nomine designentur: (e) fœminæ quidem quæ minus habent virium ac roboris, frigidaque atque infœcunda humiditate imbutæ sunt; quo fit ut suo tempore florescant quidem, sed propter caloris inopiam aut debilitatem fructu, baccis, acinis, semine destitutæ sunt; ita (f) quæ post flosculorum defluvium nihil tale exhibent, sed exile quoddam atque inane fructus rudimentum, quod ob caloris penuriam, ac naturæ impotentiam non perficitur, in fœmineum sexum referuntur: Maris vero nomine inscribuntur, quæ magis spectabiles sunt ac speciosæ, pompæque atque apparatu foliorum ac frondium luxuriant, tum spectatissime adolescant, ipsaque maturitate fructum ac semen proferunt, quo propagari possunt, ac reviviscere, quod ipsum alteri sexui denegatum est, nisi forte (g) maris

vi.
d Sexus in stirpibus. e Quæ herba fœmina, quæ mas. f Frugiperda stirpes. g In herbis affectus veneris.

vici
tem
fruct
in pa
den
nant
daqu
ribus
lescio
ne ma
mant
quan
mile
eveni
que g
maric
gallin
fcant.
in qua
ac fer
quasda
citra v
quoni
caussa
strat, s
illa co
que in
vi præ
quæ lu
genera
alias tr
concul

h Lib.
k Sim
dec57.

vicinitate blandoque amplexu fecunditatem adsciscat, illique maritata in semen & fructum protuberet atque intumescat, quod in palma perfici Plinius (*h*) testatur. Siquidem (*s*) femina afflatu halituque promanante à masculo concipit, ac fertilis fecundaque efficitur: nutante ac prona blandioribus comis, in marem femina, qua sterilescit mascula arbore excisa: itaque non sine maribus gignere feminas Arabes confirmant, concepto flore ac lanugine, aut aliquando pulvere insperso feminis. (*k*) Simile enim quiddam hujusmodi stirpibus evenit, quod gallinis, quæ ova quidem absque galli opera edunt, sed quæ animari formarique in pullos nequeat, quantumvis gallinæ incubitu foveantur atque incallescant. Nec dispar est ratio in mulieribus (*l*), in quarum uteri conceptaculis ex sanguine ac seminalis excrementi confluxio massas quasdam conglobari ac concipi contingit citra viri ministerium aut adminiculum, sed quoniam virile adjumentum desideratur, ac causa efficiens quæ formam ac vitam ministrat, spirabilemque vim confert, abest, tota illa concretio ac congeries informis est atque inanimata. Quocirca herbæ vegetante vi præditæ non minus, quam animantes, quæ lubrico udoque semine se propagant, generandi vim ac vitalem spiritum aliæ in alias transfundunt, mutuoque complexu ac concubitu fruuntur, atque idipsum tacito

A a

quo-

h Lib. 3. cap. 4. *i* Palma nativa vis.
k Simile à gallinis & feminis quibus mas
 deest. *l* Femina informes massas edunt.

quodam naturæ consensu, ac latenti occultaque inspiratione quam ab aëris solisque calore consequuntur, ac genitalem mundi spiritu, quo stirpes virescunt, foventur, germinant, animantur, florent ac semina fructusque concipiunt & proferunt, quæ vis (m) toti mundo, omnibusque ejus partibus infusa est, qua cuncta continuata perennique serie subsistunt. Scite itaque Theophrastus (n), tum alii rei herbariæ indagatores in marem ac fœminam stirpes discriminant, ratione qua semine fructuque fœcundæ sunt aut effœtæ & steriles. Sic (o) Peonia maris nomine insignita dehiscens sensim corniculatis folliculis ac siliquis, hic baccis atro colore perpolitis, illic rubentibus ac coccineis spectabilis est, atque oculos reficit non sine præsentanea expugnandæ epilepsie efficacia: quo blandimento fœmina destituta est. Mandragora quoque fœmina vel sterilis est, vel fructu exili. Mascula vero amabile blandumque atque odoratum pomum profert, gallinacei ovi vitello assimilabile, cujus aviditate atque illecebra (p) Rachel passa est Liam Jacobi Patriarchæ concubitu potiri, quo ut Ecclesiastici quidam scriptores (q) opinantur (r) fœcunda effici posset & conceptu impleri. Cui rei nulla mihi naturalis ratio subesse videtur, nec verisimile est Mandragoram sterilitatem expugnare cum insigniter refrigeret, nisi forte calido atque æstivanti, torridoque ut-

ro,
 m Spiritus mundi omnia secunda præstat.
 n Lib. 3. cap. 9. o Peonia semen spectatissimum. p Genes. 30. q Augustinus in Genesim.
 r Mandragora an conceptum perficiat.

ro, quem conceptui inidoneum, ut etiam impense humidum, testatur Hippocrates, prodesse statuas, illumque ad temperiem reducere, vel etiam quod somnifica vi ac soporata, retinendi seminis vim vulvæ conferat. Hujusmodi etiam sexus discrimen in lauro, palma, corno, olea, viola lutea, quercu, multisque aliis observari potest, quarum quæ maris nomine designantur, floribus, fructu, semine fœcundæ sunt: quæ vero fœminæ sterilescunt, atque effœtæ conspiciuntur. Inter sylvestres quoque & urbanas seu hortenses cura atque industria hominum excultas nusquam non tale discrimen spectatur, sic tamen ut sylvestres & quæ sponte emergunt, cultu edomitæ in urbanas ac domesticas transeant. (s) Vt enim rusticus quamlibet impolitus & rudis, si in aulam transferatur, cultisque vestibibus adornetur, ac victui delicato assuescat, diutino usu & consuetudine in aulicum, virumque generosum transit, licet aliquando nonnulla rustici incultique hominîs vestigia se proferant, ita quoque herbæ agrestem conditionem, naturamque sylvestrem exuunt, culturae beneficio atque hominum industria. Econtra urbanæ atque hortenses stirpes silvescunt ac degenerant, nisi diligens cura iis adhibeatur, (t) non secus, quam generosi aliquot proceres, qui inter rusticanos homines versantur, frequenti inurbanorum commercio, ab avita nobilitate, à moribus ingenuis, à liberali educatione, ab heroica majestate, à vitæ comitate desciscunt, atque

A a 2

ab

s Simile à rusticis. t Simile ab aulico qui in rusticum degenerat.

ab humano civilique cultu ad feram atque
agrestem vivendi conditionem devolvuntur.
Et quemadmodum (v) hortenses herbæ ac
frutices spectatioribus sunt industria cultuque
hominum, atque magis nitescunt, quam
sylvestres: ab istis tamen emerferunt ac pro-
pagatæ sunt, ita ut in easdem rursus defi-
ciant nisi excolantur. (x) Ex his conjectu-
ram facito studiose lector, quid cum in re-
bus omnibus, tum in homine potissimum
momenti adferat, cultus atque educatio,
quid corporis ac tuendæ valetudinis cura, ut
utriusque partis salus & incolumitas subsi-
stat ac conservetur, qua profecto nihil ho-
mini obtingere potest optabilius.

C A P. XI.

*Muræne quas Belgæ Pricken vocant, in summa-
rio exsiccata tædæ atque ardentis facu-ri-
cem usumque præbent si accendantur.*

MURÆNÆ, Lampetris (z) quæ à sugen-
dis lambendisque petris hoc nomine
appellatur, (a) forma figuraque corporis
sunt affines, licet magnitudine impares, pi-
sculi lubrici, longo teretique corpore, minu-
tis illis anguillis quæ Belgis *Al* vocantur
(nam *Ralinck* procerior est) assimiles se-
ptem foraminibus læva parte distinctæ. Por-
rigitur autem iis pisciculis à capite ad cau-
dam non spina, ut reliquis, sed nervus cat-

v *Herbæ sylvestres priores hortensibus. x* *Ab
herbis ad homines reducenda cultura. z* *Lam-
petra unde nomen sortita. a* *Muræne de-
scriptio.*

tilagine mollior, quo flexuoso ac vivaci agilitate scilicet convolvunt, agitant, intorquent, in gyrum flectunt, contrahunt, dilatant, subfiliunt, gesticulantur, prorepunt, ac serpendo progrediuntur. (b) Nam spiritus vitalis in extrema caudæ parte consistit, qua perimuntur potius, quam contuso capite. Belgis autem *Pricken* vocantur, quoniam acuminato rostro navium tabularis, nassis, sagenis, hominumque corporibus mordicus adhærescant, ut hirudines, atque omnia documento seditæ, morsu appetant, pugnent, stimulent, decerpant, dilanient: sic quod stimulos admoveant, atque aculeatos dentes infigant, *Pricken* vocantur. Pisciculus hic experimentum nobis exhibuit, non cuivis, ut opinor, observatum; cui etiam naturalis ratio subest, ac fidem factura est, si experiri libeat. (c) Præbet enim pisciculi hoc genus, quod inversæ candelæ formam ac speciem exhibet, faculæ aut funalis accensum usum ac commoditatem, ubi in hypocausto aut vaporario exsiccatur, ut mos est Belgis haleca seu trissas atque haringas, salmonem, succidiam, pernas, arvos ovillos, coxendices, petasones, tomacula, farcimina fumo indurata, aut Aquiloni, rigidoque alicui vento exposita in multam ætatem asservare; itaque admotus igni pisciculus, aut fomite aliquo accensus, ut sunt stipulæ aut stramenta quædam sulphure oblita, quorum commoditate candelas sebaceas, cereas, tædas, funalia accendimus, flammam confestim concipit atque inardescit, eoque tan-

A a 3

quam

b. *Muranis in cauda spiritus vitalis.* c. *Murane exsiccata inardescunt.*

quam face accensa, discussis nocturnis tenebris ædes passim collucent in heri, ac familiarumque ministerium. Cum autem resinata quadam pinguedine imbutus sit, atque ambiente adipe undique perfusus ac constipatus, ita ut etiam in craticula tostus, anguillæ more, citissime flammam concipiat, ac tractantis digitos adurat, in fumanti camino exsiccatus, congestis bituminosis glebis & cespitibus, non minorem commoditatem, quam candelæ aut funalis accensi flamma exhibet. Cum enim (d) nervus, qui spinæ loco illi per tergum producitur, elychnii, hoc est, contorti funiculi vicem præbeat, cui tanquam basi erectæ flamma incumbit, illique fomitem ministrat concreta pinguedo: ac sevi ambientis incrustatio fit ut igni aut flammæ admotus, luminosa facie cœnacula illustret, tametsi propere liquefcant, nec tam diuturnum ejus rei usum præbeat, quam candelæ ex bubulo ovilloque adipe confectæ, quæ minus diffluunt, ac serius absumentur. Quocirca ubi funalia, cædæ, cerei, faces, candelæ, lucernæ, aliaque luminaria desunt, in horum inopia, pisciculi hujus usu & commoditate uti licebit, præsertim si eo tempore sint exsiccati, quo adiposi efficiuntur & pinguescunt, quod (e) incunte vere ipsoque Martio ac Aprili fieri consuevit, denique appetente autumnno, hoc est, duobus æquinoctiis, quibus nullus caloris aut frigoris excessus est.

CAP.

d *Muræna spinæ nervus est, non os.* e *Muræna quo tempore pinguescant.*

De e
n
ea
ce

G

sta
croc
ferar
mid
viriu
genc
quar
omn
cont
lus h
spiri
cipit
(b) se
quar
becil
dine
deji
stivis
ex pu
aut h
non e
sed re
luteo

f Ga
anima
lus qu

C A P. XII.

De ovo à gallo edito, & qua aetate, atque annorum decursu id proferat, denique quid ex ea progeneretur: tum de lapide Gallinaceo, & Aetive gemma.

Gallus (*f*) inter cicures & mansuetas Galites præ ceteris animosus, atque erecta rubentique crista in vertice insignitus, crocitante sonitu, plausuque alarum, leoni ferarum generosissimo atque impavido formidinem terroremque incutit: hic tanto virium robore creditur, ut non facile subigendis gallinis defatigetur aut lassescat, quamlibet id sæpius factitet. (*g*) Et cum omne animal à coitu, peractaque venere contristari soleat, atque animo contrahi, solus hic exhilarescit, ac cantu alacritatem spiritus testatur; ubi vero decrepitus esse incipit, ac senectute confici, quod nonnullis (*h*) septimo, nono, aut ad summum decimoquarto evenit, pro virium vel robore vel imbecillitate aut etiam concumbendi assuetudine, qua nulli non animantium naturæ vis dejicitur atque enervatur, ovum profert æstivis mensibus, ac Caniculæ sideris exortu, ex putrefacto opinor, seminis excremento, aut humorum colluvie conflatum, forma non oblonga, vel ovali, ut gallinis assoler, sed rotunda atque orbiculata. colore modo luteo, buxæo, flavescenti, versicolore, lurido,

A a 4

f Gallus leoni formidabilis. g Venus omne animal inæstum efficit, præter gallum. h Gallus quo tempore ovum edat.

do, ex quo produci (i) basiliscum, Latine regulum nonnulli opinantur, venenatam bestiam, sesquipedali magnitudine triplici frontis apice, tanquam regio diademate insignitam, erecto, infestoque corpore, atque oculis vibrantibus, quibus obvios halitus contagione conficit. (k) Vulgus in tota Europa ea opinione est imbutum, ut ex hoc ovo basiliscum prodire statuat, si quando à rubeta seu bufone fotum sit: quod an fabulosum & commentitium, non ausim certo pronuntiare: hoc tamen experientia comprobatum habeo: gallum incubatu idipsum perficere. (l) Ita nostra memoria in civitate Zirizza, atque insulæ hujus ambitu duo annosi galli ægre etiam fustibus abacti, ab ovi incubatione abigi depellique potuerunt: itaque quoniam cives eam persuasionē concepissent, ex hujusmodi ovo basiliscum emergere, ovum contere ac gallum strangulare visum est. (m) Quod autem gallus ovum concipiat, suoque tempore, hoc est, undevigesimo die rupta testa excludat, inquisitione dignum. Ego ex conglobata intus concretionem putri, ac calore alitis circumfusa testa tale quiddam provenire imaginor, præsertim cum à concumbendi usu & consuetudine desuescit; tunc enim excrementum intus cohibitum coagulatur atque indurescit in ovum, quod ubi vel ab ipso gallo, vel alio animante foveri contingit, venenatus ex eo vermis, aut alia quædam virulenta bestia producit, quam basilisci nomine designant,

i *Basilisci descriptio.* k *An à galli ovo basiliscus prodeat.* l *Rei gestæ narratio de galli ovo.* m *Gallo unde concretio ovi.*

gran
que
liare
man
mor
man
ut ve
bubu
cunt
ligno
loris
riunt
alteri
stia,
conta
lo, o
ex sp
guer
Natu
qui e
cipit
gunt
sibilo
rat:
tactu
ficiar
pentu
turan
An
Vulg
Sibi
Quo
percu
tem
n Sin
ex sp

gnant, quod serpentis genus Aphricæ, aliisque pravis ac siticulosis regionibus peculiare. (n) Ut autem lumbrici & vermes humanis corporibus innascuntur, atque ex humorum putredine, caloris beneficio animantur ac vivacem agilitatem concipiunt, ut vespæ, scarabæi, erucæ, muscæ ex fimo bubulo, aliisque putridis humoribus enascuntur, curculiones in tritico, teredines in ligno, glande, nucibus, avellanis, caseo caloris atque ambientis aëris ministerio scaturiant: sic ex hoc ovo venenosus vermis, aut alterius generis nocens monstrosa que bestia, basilisco non absimilis erumpit, quæ contactu, afflatu, halitu, expiratione, sibilo, obviis infesta sit atque exitiosa. Sic (o) ex spinæ humanæ putrefacta medulla anguem progenerari memoriæ proditum est. Naturam autem ac conditionem basilisci, qui ex venenato alimento nocendi vim concipit, clarissimi quique scriptores depingunt, eoque accuratius, quod visu, halitu, sibilo eminus infestus sit ac mortem inferat: cum alii serpentes, nisi cominus contactu ac morfu, sparsoque veneno corpus inficiant. Sic Lucanus (p) cum multa serpentum genera describat, tum basilisci naturam his verbis prosequitur:

*Ante venena nocens late sibi submovet omne
Vulgus, & in vacua basiliscus regnat arena,
Sibilaq; effundit cunctas terrentia pestes.*

Quo indicat regulum visu obvios quosque percutere, ac venenoso halitu inferre mortem, antequam venenum corpori propius

A a 5 ad

n Simile à vermiculorum natura. o Anguis
ex spina hominis. p Lib. 9.

admoveat. Quod autem vulgus existimet, ac serio sibi persuadeat, in nostris regionibus tam perniciosum nocentemque serpentem aliquando produci bufonis incubitu, ac nonnunquam in subterraneis antris, ac specubus basiliscos inferre mortem hominibus, si quando in ea loca se conferant, anile censeo; cum halitus virosi pædor, situs, graveolentia, fœditas quæ à tetris horridisque locis emanant, spiritum intercipient, atque hominem nonnunquam strangulent, quod etiam aliquando venenatas bestias, quæ in hujusmodi latibulis delitescunt, perficere, non est quod quis ambigat. Testantur scriptores quidam eruditi, in Saxonia (q) Basilisci quoddam genus sylvestre passim conspici, capite acuminato, colore flavo, longitudine dodrantali, hoc est, trium palmarum, inusitata crassitudine, ventre maculoso, multisque candidis punctis insignito, tergo cæruleo, cauda turbinata atque incurva, hiatu rictuque oris, pro corporis proportionem immento, qui serpentes, an inter Basiliscos referri debeant, non ausim certum pronuntiare, neque enim impune se illis opponerent agricolæ, qui intrepide fustibus ac tridenti vel furca illos adoriuntur, nulloque percepto incommodo, aut halitus contagione conficiunt. Sunt autem aliquot serpentum genera, quæ caulas & stabula funestant, atque armentis veneno infesta sunt, nempe hydra, aspis, coluber, vipera, basilisco nocendi feritate ac maliria affines. Quod venusto hoc carmine expressit Virgilius (r):

Sape

q Basilisci sylvestres in Germania. i Georg. 3.

Hæc
deef
Basil
ac pe
in A
tur
imm
locis
runt
tum
faci
rupes

s Ca

Sape sub motu præsepibus, aut mala taclis
 Vipera delituit, cælumque exterrita fugit.
 Aut tecto assuetus coluber succedere, &
 umbrae,

Pestis acerba bouum, pecorique aspergere
 virus:

Est etiam ille maïus Calabris in saltibus an-
 guis,

Squammea sublato convolvens pectore
 terga,

Atque notis longam maculosus grandibus
 alvum,

Stagna colit, ripisque habitans, hic pisci-
 bus atram

Improbis ingluviem, ranisque loquacibus
 explet.

Postquam exhausta palus, terraque ardo-
 re dehiscunt,

Exsilit in siccum, ac flammantia lumina
 torquent

Sedit agris, asperq; siti, atq; exterritus astis
 Volvitur ad solem & linguis micat ore

trifulcis.

Hæc & pleraque alia serpentum genera non
 deesse Germaniæ existimo, ut etiam aliquam
 Basiliscæ speciem, sed quæ non tam exitiali
 ac pestifero veneno imbuta sint, quam quæ
 in Africæ torridisque regionibus nidulan-
 tur ac stabulant. Ab horum savitia atque
 immanitate, sacratissimi olim vates multis
 locis appositissimas similitudines desumse-
 runt. Siquidem Esaias (s) ad Basiliscæ par-
 tum alluisse videtur, cum inquit: *Concepto
 facinore nequitiam pepererunt, ova aspidum
 rupeperunt, & telas araneæ texuerunt: qui comie-*
de-

derit de ovis eorum, morietur, & quod confutum est, erumpet in regulum. (t) Quo indicat illos in re nihili, nulliusque momenti anxie laborare; & quidquid moliuntur, noxium esse ac damnosum: doctrinam quoque eorum plenam esse virulentis, ac venenato halitu perniciem adferre auditoribus: obiter quicquid ab iis prodit ac promanat, ut à Basilisco ac venenosis bestiis, exitiale est & perniciosum. Salomon (v) quoque vini intemperantiam, quæ mentem in furorem subinde rapit, ac lethaliter afficit, noxiis infestisque serpentibus comparat: *Non intuearis, inquit, vinum, quando flavescit, & cum splenduerit in vitro color ejus: ingreditur blande, at in postremo mordebit ut coluber, & tanquam regulus venena diffundet.* (x) Ut autem lupus obviis vocem adimit, aut rucedinem afflat, halitus, qui ab eo promanat, contagione: ita quoque basiliscus afflatu ac sibilo, tanquam emissio jaculo, paulo etiam remotiores conficit. Nec solum homini, reliquisque animantibus insidiatur atque infestus est, sed etiam fruges ac sata contactu suo fœdat ac polluit. Nec est ullum animantis genus, quod adversus hunc serpentem sublestat, nisi mustela (y), quam Belgæ *een Vvesel* vocant, (z) quæ rutæ esu munita atque armata, intrepide illum aggreditur atque extra cavernas ac latebras, in quibus delitescit, protractum conterit: & nisi mustela demortuo serpente confestim se subducit,

t *Esaiæ locus explicatus.* v *Proverb. 23.*
 x *Simile à lupo qui vocem adimit.* y *Mustela Basilisco hostis capitalis.* z *Plin. lib. 3. cap.*

cat,
 quæ
 fœc
 sult
 her
 præ
 serp
 dar,
 hyl
 cum
 gidit
 tæ su
 scit,
 Socr
 alger
 lactu
 fluen
 mit:
 uren
 sumt
 lari.
 imbu
 quo a
 supre
 (c) e
 parti
 brem
 mori
 de ad
 intro
 ferme
 bus, c
 viva,
 a Ru
 c Ru
 strum

cat, pastuque (a) rutæ rursus reficiatur, ipsa quoque ex aëris ambientis contagione ac fœditate suffocatur. Quocirca non inconsulte faciunt, qui in cultura hortorum huic herbæ præcipuum locum attribuunt, cum præsentanea vi venenis obsistat, nec ullum serpentis genus sub hujus umbra se recondat. (b) Ita si quis mandragoram, cicutam, hyoscyamum, cerussam, papaveris nigri succum, tum pleraque alia quæ immodica frigiditate stuporem inducunt, assumsit, rutæ succo, ejusque ex vino decocto, reviviscit, ac malum discutit. Cicuta quoque, qua Socrates extinctus legitur, aut si quæ sint argenti frigidaque naturæ, quale papaver, lactuca, portulaca, vim rutæ, si quando affluentiùs assumpta fuerit, retundit ac reprimat: siquidem ruta affectu fervido atque urenti corpori noxam infert copiosius assumpta. Sic observavi grassante morbo populari, ac sæviente peste quotquot rutam aceto imbutam identidem naribus admoverent, quo aëris contagia dispellerent, pustulas in suprema infimaque labri parte contraxisse; (c) exulcerat enim foris admota, atque ulli parti affricata, vesiculas excitat; quomobrem carbunculis & bubonibus, aliisque tumoribus, qui in peste se proferunt, commode adhibetur, elicit enim virus, nec patitur intro resilire venenatos halitus. (d) Sic ex fermento acri ac salito, contusa ruta, ficus, cantharide, cœpe & scylla tostis, calce viva, sapone Gallico, ammoniaco, & theriac

a Ruta vis. b Ruta frigida venena obducit.
c Ruta corpori admota adurit. d Emplastrum ad tumores pestilentes.

cæ momento emplastrum confici jubeo, quod affectæ parti mature admotum, confestim delitescens ac reconditos tumores perrumpit: intro vero exhibitis antidotis, quæ contagiosam fuliginem à corde dissipant ac discutunt: (e) inter quæ præsentanea theriaca & mithridaticum, drachmæ aut sesquidrachmæ pondere, pro ætatis ratione aut virium robore, ex vino propinatum, aut decocto florum calthæ, quæ Belgis ab aurato luteoque colore *Goudi-bloemen* nominantur. Ceterum cum monstrosus hic galli partus, ex cujus ovo basiliscum emergere vulgus opinatur, nullos non terret, ac formidine concutit, tum (f) lapis electorius, hoc est, gallinaceus omnes afficit, atque à nullo non expetitur: siquidem hoc gestamen virile robur adauget, ac cum fortitudinem, tum in rebus aggrediendis confidentiam adfert; (g) eximitur autem ex castrati galli, hoc est, capi cui testes exacti sunt, ventriculo, tenui membrana aut pellicula inclusus, quarto à quo in spadonem & eunuchum descendit, anno, gemma hæc colore est pellucido crysalli specie, magnitudine fabæ. Credo autem hanc ex seminali excremento concrefcere, ac conglobari caloris naturalis adjumento. Cum enim natura semen elaborare in hoc alite non desinat, licet inefficax atque invalidum, ac vires desint ad profundendum excoctum liquorem, in lapidem is durefcit. Sic (h) lac in mamillis lapidescit,

ubi
 e *Quæ cor à fuligine liberent.* f *Electoria gemma quid præstet.* g *Capo unde gemma innascitur.* h *Lac lapidescit in uerberibus.*

ubi
 coll
 ac c
 (i) g
 atq
 que
 cong
 si qu
 pend
 (k) A
 sona
 lubri
 pect
 de ve
 ximu
 toto
 foetur
 cuties
 verfo
 tum f
 pemo
 (l) Q
 est: cr
 di ut
 comm
 stante
 amove
 diffic
 ita det
 admor
 pube l
 ta est:
 ma us
 i Ale
 lapis
 matro

ubi non emungitur, atque in apostematum collectionibus, lapidosa quædam congeries ac concretio aliquando eximitur. Vt autem (i) gemma alectoria viris favorem conciliat; atque apud mulieres gratiosos efficit; denique in proferendo virili robore, quod in congressu maritali ac geniali thoro exigitur, si quando procreandis liberis operam impendunt, validos robustosque præstat: sic (k) *Ætites* lapis in aquilæ nido repertus, resonantibus intus minutis lapillis, fœminis lubricis concipiendi vim confert; alligatus pectori aut sinistro brachio, per quod à corde versus digitum annularem minimo proximum arteria decurrit: quibus partibus si toto gestationis tempore gemma incumbat, fœtum fulcit, nec ullus est abortus, aut excutiendi fœtus formido aut trepidatio. Ediverfo parturientis femori admotus, expeditum facilemque partum procurat, nulla prope modum enitendi difficultate aut angustia, (l) Quæ res mihi experimento comprobata est: cum enim heroina quædam toto gestandi uteri decursu, hoc à collo gestamine, commoda valetudine usa esset, partuque instante gemmam adimere, atque à pectore amovere neglexisset, sensit illico patiendi difficultatem, infantemque tardius desilere; ita detracta à collo *Ætite* gemma, eaque admotâ femori interna parte non procul à pube levem placidumque partum consequuta est: itaque matronis salutarem ejus gemmæ usum indicavi, & quando vel pectori, vel

i Alectoria gemma vis in viro. k Ætites lapis qua vi polleat. l Experimentum in matrona gemma Ætite.

vel foeminibus applicare convenit. Qua autem vi ista perficiat, si quis forte requirit, discendique est avidus: ego attrahendi facultate tale quiddam præstare censeo, eadem qua magnes ferrum, gagates & succinum festucas ac paleas allicit, quod nemini absurdum videri debet, cum (m) uterus exquisita sentiendi vi polleat, atque rebus odoriferis ita afficiatur, ut si eas naribus admoveri contingat, assiliat, ac sursum enitatur, adeo ut suffocatio muliereulis ac virgunculis maturis immineat, nisi confestim amoveantur, & infernis pudendis-que partibus applicentur, propere enim deorsum retrahitur, ac resilire incipit. (n) Quocirca prægnantes, & quæ gestant uterum, superne fragrantissima quæque exigunt, quo spiritus recreentur & foetus sursum enitatur, aliis autem quæ pruriunt, ac viri desiderio tenentur, graveolentia fatidaque naribus, pubi vero & femoribus suaveolentia applicanda, præsertim ubi in utero suffocatione strangulantur. Quod si deorsum feratur vulva ac concidat, inferne, quæ tetri odoris sunt, alliganda, superne quæ grato suavique afflatu collapsos spiritus erigant. Quod si secus ac præpostere ista tententur, exasperari malum contingit, ac gravissime hunc sexum affici, nisi viris subjiciantur, sic ut præter acerrimos dolores, animi deliquio periclitentur.

CAP.

in Uteri natura, n Quibus fatida, quibus odorata admovenda.

De m
cu
vir
m
cum
Sap
tas

Q
gione
Hebræ
lieres
quarun
quiritia
co per
arque a
dam, o
gnisqu
gnitæ
nec fin
do ac g
fit, stol
lubrica
nis ille
ner, inc
sarietur
stus fin
autem r
conspic
dicti d

o Eccl
ribus pro

CAP. XIII.

De mulierum natura, conditione, moribus: Excursus sexus, ubi incanduit, actiores, quam vir, iras concipiat, ac rixetur enormius, multisque aliis affectibus impotentius succumbat: obiter quem sensum habeat illud Sapientis Hebræi (o): Melior est iniquitas viri, quam mulier benefaciens.

QUOD non solum (p) Comici Poëtæ, Oratores, Philosophi à sincera religione alieni, sed etiam sapientes ac vates Hebræi Dei cognitione affatim imbuti mulieres passim insectantur, atque exagitant, quarundam improbitas promeretur & nequitia: quamquam non omnes eodem succo perfusæ, nec pari existunt acerbitate atque amarulentia: sunt enim matronæ quædam, quæ educationis beneficio multis magnisque naturæ dotibus exornatæ atque insignitæ (q), præstantissimis viris non cedant, nec sint inferiores licet promiscua multitudo ac gregaria mulierum colluvies procax sit, stolidâ, ferox, etiam in reges imperiosa, lubrica, varia, mutabilis, & quod ad carnis illecebras, ac cupidinis incitabula attinet, indomitæ libidinis, & quæ lassata non satiatur, sic tamen ut aliæ aliis, in hos affectus sint propensiores, ac magis pronæ. Cum autem tam multa passim hujus sexus vitia conspici soleant, ac multi matrimonio adiecti de mulierum natura & conditione

que-
o *Eccles. 3. p Mulieres ab omnibus scripturis profcunduntur. q Esdr. 3. cap. 4.*

queritentur, multaque indigne perferre se ac perpeti apud alios deplorent, nonnullis occasionem præbent, ut ab hoc vitæ instituto abhorreant, atque à foemina societate intimaque consuetudine se subducant potius, quam (r) morosam, querulam, amarulentam, atrocem, acerbam perferre cogantur, illiusque imperio ac minis subjici. Verum (s) cum naturæ ordo, vitæque necessitas, tum propagandæ successionis amor & propensio hominem impellat, ut posteritati consulat, ut sociam atque adiutorium adsciscat, consulto faciunt, qui matrimonium adeunt, (t) quo individua societate, ac mutuo animorum corporumque consensu, vitæ cursum placide ac suaviter transigant. Id enim exigit humanæ vitæ conditio, nisi prorsus natura repugnet, nec aliud suadeat corporis habitus & constitutio. Quo spectat illa Metelli Numidici apud Romanos laudata concio, qua cives (ne Respublica concidat) exhortatur, ut uxorem sibi quisque deligere pergat (v): Si enim (inquit) sine uxore vita transigi posset, non inviti omnes ea molestia atque incommoditate liberari exoptarent: sed quoniam ita natura comparatum est, ut nec cum illis satis commode, nec sine illis ullo modo vivere possimus, salutem perpetuam potius, quam Reipublicæ incolumitas subsistit, quam brevi voluptati consulendum. Quod si foeminae ministerium in negotio domestico, ac rei familiaris administratione magnum u-

r Matrimonii incommoda. s Deus cur conjugium instituit. t Gell. lib. 1. c. 6. v Metelli dictum de uxore ducenda.

sum
stat
cum
dem
dir
gem
arq
Fida
illiq
ra f
tion
quid
illat
ac d
tem
com
dole
mutu
& ce
unum
lesci
tius

Fe

Di

Ce

ac per
illasq
ri, eti
na ex
sit mu
arque

x Ecc
nes. 2.
intem

sum ac commoditatem sanis ac validis prae-
stat: profecto valetudinariis illius opera
cum primis utilis est & necessaria. Siqui-
dem. Sapiente teste (x), ubi non est sepes,
diripitur possessio: & ubi deest mulier, in-
gemiscit agrotus, qui aliena ope indiget,
atque alterius fulciri debet ministerio. (y)
Fida enim uxor strenue officio suo fungitur,
illique rerum domesticarum ac familiae cu-
ra sedulo incumbit, tota mente & cogita-
tione in maritum assidue defixa, adeo ut si
quid incommodi conceperit, si qua clades
illata est, si morbi urgent, si animus mœret
ac dejectus est, maximam calamitatis par-
tem in se transferre cupiat: illius enim in-
commodis non secus, quam propriis con-
dolescit atque afficitur. Quod ipsum efficit
mutuus animorum corporumque consensus
& conspiratio, qua (z) ex geminato in
unum, ac velut singulare corpus homo coa-
lescit ac conglutinatur. Hinc scite Hora-
tius (a):

Felices ter & amplius,

Quos irrupta tenet copula, nec malis

Divulsus querimoniis

Suprema citius solvet amor die.

Ceterum mulieres omnibus affectionum
ac perturbationum generibus esse obnoxias,
illasque immane incandescere atque effera-
ri, etiamsi levissima causa subsit, quodidia-
na exempla testantur, ita (b) ut non minor
sit mulieris furor & intemperies, quam cœli
atque aëris, ubi tempestatibus, fulmine;

x Eccles. 36 y Matrimonii commoda. z Ge-
nes. 2. a Lib. Carm. 1 Ode 13. b Mulieris
intemperies tempestatibus similis.

tonitruis exasperatur: quod præter alios sapientiarum affectatores Hebræos etiam quotidiano usu ac vitæ consuetudine habuisse exploratum, illorum scripta abunde testantur: opinor enim domestica illos ac familiari intimaque necessitudine expertos esse & condocefactos, quid improba ac malitiosa mulier, si quando irritata sit & laceffita, moliri soleat, quas tragædias excitare, quam effuse effervesce atque æstuarè. Sic enim quidam illorum inter cetera concionem suam prosequitur desumpta similitudine à venenatis infestisque beluis; (c) *Summum vulnus est animi, tristitia, summaque malitia, nequitia mulieris: quod vis esto vulnus, dum ne sit vulnus animi, quævis malitia, dum ne sit mulieris rabies & nequitia.* Nullam colubri capite nocentius, nulla ira muliebrem iram superat. Commorari leoni ac draconi magis expedit, quam mulieri nequam atque improbe. Cum autem mulier à viro emerferit ac producta sit, (d) animal placidum, mite, blandum, mansuetum, molle, imberbe, cuteque glabra ac lavore perpolita, & quod tractari à viro gestiat, illique subijci; (e) unde illi tanta ferocia ac rixandi libido, affectusque tam enormes atque effrenati? Ego vero hæc omnia ex animi impotentia, mentisque ac iudicii imbecillitate in hoc sexu evenire conjicio: quo fit ut mulier ira accensa sibi excidat, atque extra potestatem constituta, cupiditatibus suis moderari nequeat, aut perturbatos animi motus minus coercere, aut iis ratione mentisque iudicio

c. Eccles. 25. d Mulier quale animal. e Mulieris fragilitas unde.

obli
quæ

Col

Siq
viro
prud
ma,
ratio
cori,
que c
lacer
exiga
quod
fluida
corpu
iram
ignis
limer
quies
celer
riisque
ac vo
animo
rigatu
& ira
fusa a
dam e
quoru
more

f Hor
incana
i Mul
lier ca
lacrym

obstiteret, more pueri aut infirmioris ætatis, quæ cum sit rationis ac consilii inops :

(f) --- *gestit paribus colludere, & iram*

Colligit, ac ponit temere, & mutatur in horas.

Siquidem (g) mens mulieri minus, quam viro robusta, aut fortitudine fulta, animus prudentia tenuiter stipatus, oblata levissima, nulliusque momenti occasione frenum rationis excutit, sic ut rabidi canis more, decori, sui que oblita, indiscriminatim, nulloque delectu notos ignotosque adoriatur ac laceret. Quod si quis naturalem rationem exigat, hanc ego hujus rei causam refero, quod mulier molli sit carne, laxaque ac fluida, sic ut bilis incensa, confestim se per corpus diffundat ac sanguinis circa cor subitam ebullitionem excitet. (h) Vt enim ignis leviores stipulas citius corripit, ac sublimem flammam excitat, sed quæ cito conquiescat ac sopiatur: (i) ita quoque mulier celeriter ita inflammatur atque ignescit, mirisque modis tumultuatur, verum fremitus ac vociferatio in corpore minus forti atque animoso, tum etiam humido confestim mitigatur ac reprimitur, (k) omnisque ardor & ira effusis lacrymis diluitur, ac velut infusa aqua defervescit: (l) quod in quibusdam etiam viris effœminatis perspicimus, quorum magnanimitas ac ferocia puerili more, in lachrymas fere desinit, ubi adversa-

f *Horat. in arte Poët. g Mulier cur subito incandescat. h Simile ab ignitis rebus. i Mulier cito irata, cito placabilis. k Mulier cur irata lacrymetur. l Viri qui cito in lacrymas proni.*

farius acriter se illis opponit. (m) Quod si quis propius rei hujus causam explicari velit, ac rationem magis exactam exigat: ego nullam propiorem excogitari posse video, quam humorum virus ac colluviem, quam singulis mensibus ex lunæ decursu congerit atque expurgat. Vbi enim illam irritari contingit, ut levissime assolet tota illa humorum sentina agitata effumat, ac per corpus diffunditur, sic ut cor & cerebrum hujus fuligine ac favillis affici contingat, ac spiritus tum vitales, tum animales, qui iis partibus deserviunt, inflammari, eoque fit, ut mulieres irritatæ, juniores præsertim (nam (n) aniculæ effætæ, pacatiore ob menses residues) rabiose latent ac vociferentur, complosisque manibus indecoros gestus ac fremitus proferant; & cum ratio in iis minus vigeat, judicium debile sit & exile, mens invalida, acrius efferantur, nec prorsus impetus animi cohibere possint. Et quo quæque in eo sexu vilior est, eo magis tumultuatur atque effervescent ira implacabili. Hinc plebejis & prostitutis (nam patriciæ aliquando decoro inserviunt, tametsi plerumque corrugatis naribus obmutescant, nec viros responso dignantur, *proncken* Belgæ vocant.) quoniam corpus fere obtinent vitiosis humoribus contaminatum, summa impudentia pari malitia conjuncta est, ita ut velut furiis agitatæ, nec consilio, ratione, pudore, monitis, blandimentis, quibus etiam feræ mitescunt, coerceri, possint, quo minus fremant, atque ab insanis clamoribus desistant, adeo

n *Anus minus irritantur.*

(o). Ne-

(o)

M

N

Sic

probi

lem h

specta

nis i

meun

cio a

explo

num,

Et in

lieren

multo

& ma

usque

& cor

mille

ex mil

sus ali

percor

stiam

veniet

nis pa

reperit

si forte

zquari

merces

confer

quonia

minæ

o Teren

q Rara

s Salon

(o) *Neque jus, neque bonum, aut equum sciunt,*

*Melius, pejus, profit, obfit, nihil vident,
Nisi quod libido suggerit.*

Sic sui oblitæ fidem, decus, pudorem famam, probitatem, pudicitiam, existimationem vilem habent, ac periclitari patiuntur. Quo spectat illa de humana conditione Salomonis investigatio: (p) Revocavi animum meum ad ea eruenda, quæ ratione & iudicio atque experimento assequi possunt, quo exploratum haberem improbitatem hominum, illorum insaniam, furorem, amentiam. Et invenio amariorem esse ipsa morte mulierem, quæ una est instar venenatorum multorum, & cor ejus simile retibus multis, & manus vinculis. (q) Laboravi ad hanc usque horam, ut mulierem aliquam bonam & cordatam invenirem, nec successit: ex mille enim viris unum tolerabilem inveni, ex mille autem foeminis nullam. Nec prorsus aliena est ab hac illa in Proverbiis. (r) percontatio: Mulierem strenuam, industriam, fortem, sedulam, cordatam, quis inveniet? quasi dicat, non facile in ulla regionis parte, in remotissimis terrarum angulis reperiri probam ac moratam foeminam, quæ si forte se offerat, aut commonstrari possit, æquari eam pretiosissimis gemmis, nec ullas merces, quamlibet raras ac sumtuosas, huic conferri posse aut comparari. (s) Ceterum quoniam in hoc argumentum incidi, ac foeminæ conditionem excutiendam suscepi,

obi-

o Terent. *Heaut. Scen. 1. Act. 4. p Eccles. 7.*

q *Rara avis mulier bona. 1 Proverb. 31.*

s *Salomonis locus explicatus. Eccles. 21.*

obiter discutiendum, quid illud Sapiëntiæ designet: *Melior est iniquitas viri, quam mulier benefaciens.* (t) Cui sententiæ hunc subesse sensum interpretor, ut vir etiam ignavus, iners, somniculosus, negotiandi omnisque mercaturæ ac rerum gerendarum rudis atque imperitus, paulo dexterius negotia sua perficiat, quam mulier præceps & temeraria: quæ inani sapiëntiæ persuasione, atque inconsiderata confidentia nihil non aggreditur, omnia quam vir deterius perficit. Ut enim sui diffidens, cunctanter ac circumspicte, aliorum fultus adminiculo, quos in consilium adsciscit, singula conficit atque exequitur ita ut successum optatiorem consequantur, quam si eadem à fœmina arroganti, ac sapiëntiæ opinione turgida, ut fere conspici solent, tententur. Siquidem hujusmodi mulieris conatus & industria, magna ex parte in deterius devertit: quod ita efferri solet vulgato idiomate: (v) *Het quaetste van een man, is beter dan het beste van een vrouwe*: hoc est. Si quid operis muliebri industria absolutum perfectumque sit, minus laudis promeretur, quam viri rude & incoatum, (x) ob mentis scilicet & consilii inopiam, tarditatem atque hebetudinem, ob caloris naturalis defectum, & quod animus languidus humidæ materiæ incumbit atque immerfus est, sic ut segnius se proferant facultates animæ, atque ad res gerendas sint inidoneæ, p̄rum-

t Sapiëntis Hebræi sententiæ excussa. v Pro-
 verbum Belgicum in feminas. x Cur femi-
 na minus ingeniosa.

rumque appositæ. (y) Quocirca Romani, quibus summa fuit ornandæ stabilendæque Reipublicæ cura, matronas, Cicerone teste (z), propter naturæ infirmitatem, in tutorum potestate esse voluerunt, nec ulla civili administratione fungi. Paulus quoque (a), qui mentes hominum indefesso labore ad solidam fidem instruit, ac sedulo pierati informat, mulieri ob animi impotentiam, hoc est, affectum à temperantia ac moderazione aversum, in coctu confessuque solemnifilentium imperat, nec patitur vel concionandi munus obire, vel in comitiis quæstionem movere, aut suffragiis interesse, ullamque proferre sententiam. Cum autem tanta sit muliebris naturæ fragilitas imbecillitasque & imperfectio, ut Plato (b) non citra sexus hujus contumeliam, ei fere mentem adimat, ac vix hominis nomen promereri censeat, aut nominis hujus honore dignetur; tamen Paulus (c) qui rerum domesticarum tranquillitati paterno affectu consulit, illi suum honorem exhiberi vult, nec prorsus despici: aut abjectam vilemque censeat, cum pari propemodum sit conditione ac dignitate, ejusdemque muneris cum viro particeps, nempe (d) ex eo ab opifice desumpta. Ita vir imago & gloria Dei est, teste Apostolo, mulier viri gloria: non enim est vir ex muliere, sed ex viro mulier; cum non propter mulierem creatus sit vir, sed propter virum mulier. Ceterum (e) neque

B b

vir

y Romanorum lex de sceminis. z Pro Mulierena. a Pauli de muliere præceptum. 1. Cor. 14. b Platonis sententia de famina. c 1. Cor. 11. d Genes. 2. e Ephes. 5.

vir sine foemina, neque foemina sine viro in Domino, qui sic temperat ordinem universi, ut mulierem subditam viro esse voluerit. (f) Quemadmodum enim ex viro foemina, sic vir per foeminam in generandi ratione ac producendis liberis: ita utrobique ostenditur societas subsidiaria ac mutua utriusque opera, amor, consensus, conspiratio. Quocirca æquum esse Petrus (g) censet, ut mulieres maritis sint obsequentes, illi vero se commodos præbeant, ac faciles uxoribus, ut vasi infirmiori, leviores errores condonent, offensionculas remittant, ad multa conniveant ac mussent: non enim par est, ut vir plus satis in sexum fragilem ferox sit, imperiosus, amarulentus, modo in officio persistat: nec ullum pudicitiae jacturam sibi inferri patiatur, quæ (h) macula tamen viro, ubi resciscit, plus indignationis, quam damni adferat, ut moechi dicitant, (i) nunquam tamen ea labes in muliere elui potest; aut illatum vulnus obduci, quanquam Christiana caritas, ac maritalis amor non nimis rigidus esse debet, aut inexorabilis; cum penes Deum sit reconciliatio, ac divinum numen scelere, impietate, idololatria, exasperatum, precibus ac pœnitentia placari solet, atque anteactæ vitæ errores ignoscere, ubi ea animus resipiscens despicit ac detestatur, concepto servatoque melioris vitæ proposito. (k) Ceterum magnæ molestiæ pars in hoc sexu ex gestationis tadio, ex

f Coloss. 3. g 1. Petr. 3. h *Adulterium muliebri indelebilis macula.* i Machi *adulteria joco eludunt proverbiali.* k *Mulieres unde morose.*

lactar
non
suum
pore
æstu
fulig
sum e
ac bla
Genia
concu
dus e
sunt,
plifica
bosius
parade
nam à
tudine
aliam
posse v
est ne
lier, f
& ex
hoc e
here a
cata re
prima
ferre v
lentia
consta
sam, lu
que im
piam a
quam e
firtia si

l Multi
locus e

lactandi nutriendique molestia oboritur: non minima ex suppressa cohibitaque mensium scaturigine: quæ si statò fixoque tempore profluant, iracundiæ atque acerbitatis æstus excutitur, aversa à corde & cerebro fuligine, tristicique halitu discussio, qui sursum effumare solet. (l) Quam vero placidam ac blandam experiatur uxorem maritus, ubi Genialis thorus identidem exornatur, ac concubitu amplexuque frequenti hic fundus excolitur, iis qui matrimonio addicti sunt, notius est, quam ut multis verbis amplificari debeat. (m) Quanquam autem verbosius, pauloque fusius Sapientis Hebræi paradoxum, hoc est, inopinatum atque alienam à communi sensu vulgataque consuetudine sententiam explicasse videri possim, aliam tamen interpretationem comminisci posse video, ita ut is sensus eruatur: Potior est nequitia viri, quam proba quidem mulier, sed quæ postmodum causâ sit infamiæ, & ex cuius commercio nascatur dedecus, hoc est, præstat cum viro improbo contrahere aut negotiari, quam cum muliere futata rem habere; tametsi enim in speciem, primaque fronte probitatem ac decus præ se ferre videtur, nec aliquid fuci aut fraudulentæ foris ostentare: postmodum tamen inconstantem experieris, versipellem, captiosam, lubricam, fallacem, fraudulentam, atque imposturæ intentam, ita ut si vir quispiam alicui imponat, aut in negotio quenquam defraudet, fraus & impostura viri iustitia sit, præ mulieris nequitia ac fallacia.

B b 2

Si

l Mulier quando pacatior. in Ecclesiast. locus explicatus.

Similes loquendi formulæ passim in Bibliis obvia sunt. Sic Deus apud Ezechielem (n) exaggerat Hierosolymæ scelera in immensum, & justificatam Sodomam ac Samariam pronuntiat ab ea: (o) quo indicat ipsam sceleratorem esse, illasque gentes superare improbitate, nequitia, nefandisque sceleribus, ita ut Samaritani & Sodomitæ insontes videri possint, si illi comparentur. (p) Sic in opinionum pravitate ac stabiliendo pernicioso dogmate aut secta, alius alio nocentior ac magis perniciosus, ita ut nonnulli hæretici, orthodoxi videri possint, ac salutarem sanamque doctrinam profectre, si cum aliis conferras, qui magis absurdas, impias, blasphemias, execrandas opiniones stabiliant: quod etiam populariter effertur solet: *Dese is een Goddelijck ende heylich man by den anderen*: hoc est, tametsi uterque nequam est & improbus, tamen si ad æquitatis normam, ad iustitiæ amussim omnia exigere velis ac metiri, alter innocens statui posset & absolvendus, si cum alterius sceleratissimis facinoribus conferatur. Ita etiam alius alio superstitionior, atq; à sincera religione ac pietate, cultuque divinitatis remotior, ac magis alienus:

(q) *Sic plerumque agitatur stultos (r) inscientia veri, &*

*Palantes error certo de tramite pellit;
Ille sinistrorsum; hic dextrorsum abit; unus
utrique*

Error, sed variis illudit partibus omnes.

Ita
n Exech. 16. o Exechielis locus explicatus. p Inter homines alius alio nequior. q Hor. lib. 2. Serm. 1 Ignorantia veri errores parit.

Ita v.
nequ
gis de
iniqu
hoc
een v
Quo
sexus
fraud
cutias
deren
prode

Cur or
oblo
lus
ful
min
mas
Elab
scat
no a
rum

Si
spatio
men e
ritaten
lum, q
gatur.
vix in
redigi

i Oym

Ita virum æque ac feminam involvit error, nequitia, dedecus, improbitas; sed ista magis detestabilis & execranda. Sic melior est iniquitas viri, quam mulier benefaciens; hoc est, ut Belgæ distitant, *De deucht van een vrouwe is erger dan eens mans boosheyt.* Quo proverbio exaggerant malitiam ejus sexus, ut si vitia vitiis componantur, ac fraudes, imposturas, fallacias, technas excutias, longe graviora sint, ac præponderent, quæ à muliere, quam quæ à viro procedunt.

CAP. XIV.

Cur ovum duobus extremis verticibus, quibus oblonga atque angustiore sui parte (ut polus Arcticus & Antarcticus) subnixum fulcitur digitis aut complicatis palmis comminui frangique nequeat, quamlibet premas. Et cur aceto acri maceratum intrastabilem teneramque membranam mollescat, denique id ipsum aqua vitæ, hoc est, vino ardenti immersum, non secus quam ferum ab aqua forti consumatur.

SI (s) ovum in acerrimo aceto maceres quatuor aut potissime septem dierum spatio, pro liquoris illius acrimonia, putamen ejus seu testam in eam membranæ ténertatem attenuari experieris, ut per annulum, qui humanis digitis gestari solet, adigatur. Pari ratione atque affectu ovum aquæ vitæ immersum absumi, atque in nihilum redigi, experimento comprobatum, sic ut

B b 3

etiam

1 Ovum in aceto liquefcere.

etiam aceto perfusa silex, ac (i) tophus lapis, cujus opera cæmentarii parietes incrustant & cisternas conficiunt: quale Belgis *Tras* vocatur, liquefcatur, atque in pulverem resolvatur. Siquidem utrique liquori consumens igneque vis subest, ac penetrabilis, quæ solida quæque depascit ac conterit, quo fit, ut (v) qui horum usu affluentius utuntur, ut etiam salis immodico & cumini, macilentum efficiantur atque arescant, prorsusque extenuentur: adeo ut impuberum incremento officiant, & quo minus in decoram longitudinem adolescant, prohibeant. (x) Depopulantur enim humorem nativum, cujus adminiculo in spectabilem decentemque proceritatem corpus assurgat. Sic humores salsi, mordaces, urentes, nitrosi, membranas in corpore, carnem, musculos, nervos, ossa solida, & quæ lapidosa sunt duritie, ut dentes & capitis ossa petrosa, erodunt, atque (y) ut erucæ caules, atque holera, ut vermiculi ac teredines lignum, ærugo ferrum, exedunt ac cariota efficiunt. Ceterum ovo crudo tam solidam infractamque inesse firmitudinem, qua parte in longum, ac geminos vertices se porrigit, ut ne à robustissimo quidem viro comminui possit: si cui explorare libeat, non vanum aut commentitium experietur: nisi enim in obliquum nonnihil inflectas atque in latus inclines, non cedit prementis articulis, nec collisum durissimo objecto frangetur: siquidem ita renititur testacea illa firmitas, ut rumpi, aut soluta compage

dis-
t *Tophus*, *Teras*, gypso affinis. v *Quid homines macilentos efficiat.* x *Humores pravi ossa corroduunt.* y *Simile à vermiculis.*

diffi
man
beat
fulc
sci
erec
pon
flect
ignã
dieb
men
stris
fa, i
cta a
pars
exfi
ab ii
pon
etiar
sa in
succ

Lun
qu
la
ste
qu
ret
bit

S
de
que n

z Ov
dera

diffilire nequeat, etiamsi quis compressis manibus omne robur, omnesque vires adhibeat; lateribus enim stipatum, undique se fuleit, nec intorquetur, aut inflexum lentescit. Sic sudes, ligna, trabes, ferramenta erecta, ac in sublime constituta, immensa pondera sustinent, nec incurvescunt, aut inflectuntur. Cum autem hujus rei non sint ignaræ villaticæ mulieres, quæ nundinarum diebus urbes frequentant, ac merces alimentarias oppidanis adferunt, ova in canistris non semper prona aut in alvum depressa, in quam fere sponte decumbunt, sed erecta ac resupina constituunt, ita ut angustior pars, quæ utrimque turbinata est, sublimis existat atque eminentior, quod ea ratione ab iis perficitur, quo minus collidantur ac pondus impositum perferant, (α) quibus etiam partibus falsugine, aut aqua aluminosa immersum fluitat, quemadmodum etiam succinum, vulgo ambra.

C A P. XV.

Luna mira natura vi singulis mensibus, secus quam astra, singulas corporis partes sanas latenter & tacite, valetudinarias manifeste, nec circa doloris sensum perreptat, illisque modo duobus, modo tribus diebus inhaeret. Obiter an in ea parte, cui sidus incumbit, tuto vena incidi possit.

Sidera (a) vim suam in res terrenas effundere, ortus & incrementa rerum, totiusque mundi universitas demonstrant: neque

B b 4

enim

z Ovum falsugine immersum innatat. a Sidera res infernas regunt.

enim otiosa est, iners, ignava natura rerum, sed vivida, alacris, erecta, efficax, magnifque viribus ab opifice, (b) cujus verbo omnia vigent ac subsistunt, instructa. Nec solum ad oblectandos pascendosque oculos (tanquam inanis pictura) exhibita nobis tam spectabilis cœli species astrorum decursus, ordo, continuatio, series, sed ut aliquem ex his affectum atque utilitatem consequamur. Siquidem Deus, qui præter oblectamentum ac contemplationem tanti operis quam ex his concipimus, accumulate fruimur ad usum singularem omnia condidit, (c) ipsasque stirpes, maria, amnes, flumina, metalla, gemmas, lapides, & quæcunque vel è terra eruuntur, vel ejus superficiem exornant, ac varietate rerum distinguunt, ipsaque hominum corpora atque insitos humores cœlo subiecit, sic ut (d) ex astris aliquam agitationem ac motum impulsumque percipiant, atque effectum experiantur. Nam (e) mentes humanas à concretione mortali solutas ac liberatas solus Dei spiritus, à quo decerptæ sunt, impellit atque incitat, nec ullum iis cum astris commercium aut societatem, nisi forte consensus & conspiratio corporis, cujus ministerio ac subsidio cujusque mens atque anima utitur, (f) aliquando oblectante ratione transversa rapiatur; ac corporis voluptatibus obsequatur. Ceterum cum luna fidus sit homini familiare ac proximum: terræque citimum, præ ceteris in

cor.
 b *Genes. 2. Psal. 31.* c *Terræna astris obsequuntur.* d *Natura rerum astris subiecta.* e *Mens ab astris libera.* f *Paulus Rom. cap. 7.*

corp
 singu
 tur,
 ciatu
 que
 cerbe
 illas p
 qui il
 (g) It
 lunæ v
 articu
 scant,
 quam
 memb
 rione
 lien, r
 partes
 intemp
 visceri
 anhel
 trahun
 rit. (h)
 bra im
 tum in
 stibusq
 cum lu
 ac dete
 tudinar
 spuratic
 te qua
 denda, n
 nec tale
 morbus

g. Fulne
 la memb
 in qua lu

corpus humanum vim suam exferit, ac per singulas partes peculiari vi effectuque voluitur, non sine acerrimo nonnunquam cruciatus sensu. Si quid enim latentis occultique vitii ulli membro subest, doloribus acerbe concutitur ac dilaceratur, vellicante illas partes lunæ vi, aut agitatæ humoribus, qui illi infixi sunt, ac tenaciter inhærescunt. (g) Ita omnes morbi affectus intemperies, lunæ vi asperantur atque incrudescunt, ubi articulis insidet, adeo, ut vulnera ægre sanescant, aut cicatrice obducantur, ac nonnunquam lethalia efficiantur, si quando illi membro illata sunt cui incumbit. Pari ratione caput, fauces, pulmo, pectus, hepar, lien, renes, vesica, intestina, tum nervosæ partes incommodum percipiunt, aut in iis intemperies ingravescit, subsistente in iis visceribus fidere. Si pectus adstrictum est, & anhelosum, nervi, membranæ, muscoli contrahuntur, ac rigescunt, ubi hac luna decurrit. (h) Humores enim quibus omnia membra imbuta sunt & aluntur, cum salubres, tum insalubres & vitiosi, lunæ motibus effectibusque expositi sunt & subditi. Caterum cum lunæ decursus magna ex parte damna ac detrimenta corporibus infirmis ac valitudinariis inferat, in controversiam ac disputationem vocari possit: (i) an in ea parte qua consistit ac moratur luna, vera incidenda, nam in hac re pleriq; meticolosi sunt, nec tale quiddam tentare audent, etiamsi morbus urgeat, atque huiusmodi præsidium

B b 5 con-

g. Vulnera ex effectu lunæ lethalia. h. Singula membra lunæ motus percipiunt. i. An pars in qua luna est ferro tentanda.

confestim exposcat. Ego vero intrepide magnaque subsidii morbi que propulsandi fiducia, mature id aggrediendum judico: acuti enim celeresque morbi nullas admittunt inducias, nullas moras, aut deliberandi spatia: sed (k) ut hostes in bello, ut incendium in ædibus, pestis in urbe, in agro ac segete rubigo & depopulatio grassantur, atque in perniciem properant. (l) Nec quis etiam detereri debet, aut ab incepto desistere, etiamsi aduerso aut maligno fidere id tentari videatur. Sic in pleuritide, angina, pulmonis atque hepatis inflammatione, neglecta astrorum anxia observatione, ac siderum adpectu, mature ad venæ sectionem properandum, etiam in ea membri parte quam luna occupat. (m) Vt enim ingruente tempestate, ac savientibus ventis, nauclerus etiam æstu aduerso, ventoque minus secundo celerissime salutem prospicit, ac fidam tutamque stationem ac portum remis velisque consequi tentat: (n) ut denique agricola vel sementis, vel messis tempore propere ac festinanter, pluvie metu, omnia perficit, matura enim satio sæpe decipit, sera semper: ita quoque Medicus ratione atque experientia fultus, prima quaque occasione atque oportunitate, quam potest expedite, salutare remedium adhibere satagit, ad humorum redundantiam, morbi que ferociam potius, quam ad astra intentus. Sunt quidem observandi cœlestium corporum decursus, quos

Deus

k *Simile ab externis calamitatibus: l In acutis morbis negligenda astra. m Simile à nautarum industria. n Ab agrorum industria simile.*

D
&
ra
tia
fi
di
qu
&
fuc
bit
fen
ac
alic
car
def
tz
cau
qu
pic
tur
refe
per
tim
tur,
tris
omn
Deu
con
reve
miss
facta
Euan

o Ge
q Cas
810 m
y Eph

Deus (o) in signa & tempora in annos, dies & menses constituit, sed (p) exclusa temeraria pronuntiandi vanitate atque impudentia, quam Esaias (q) ac plerique alii (r) insectantur atque impugnant, prorsusque indignantur illos de cuiusque fato, hoc est re quæ cuique Dei ordinatione constituta est & designata, illique impendet, de hominum successu, & quid illis obventurum sit, indubitanter atque exserte pronuntiare, suamque sententiam proferre. Non desunt primarii ac præcipui nominis viri cum quibus mihi aliquando fuit disceptatio, qui rerum publicarum progressus & incrementa, vel etiam defectus atque interitus, religionis innovatæ, vel instauratæ mysterium, & qui ejus causa exoriuntur tumultus, & persecutio, quorum magna ad insontes, hoc est (s) qui pie vivere volunt in Christo Jesu, devolvitur, ad siderum adspectus ac revolutiones referunt, (t) cum propagatio Evangelii, quo per spiritum Domini fides, & qua illi innitimur, fiducia in mentibus nostris accenditur, ex divinitatis arbitrio, ac voluntate patris æterni pendeat, ac profecta sit, quæ ab omni æternitate, ut Paulus (v) ait, apud Deum, qui universa per Iesum Christum condidit, abscondita fuit, ac suo tempore revelata iis, quos heredes consortesque promissionis constituit per Christum. Sic patefacta veritate, visum est illi coruscante Evangelii, ac verbi sui luce, nullo non tem-

Bb 6

pore

o Genes. 1. p Quatenus observanda astra.
 q Cap. 47. r Hier. 10. s 2. Tim. 3. t Reli-
 gio non astris, sed Dei spiritui subiecta.
 v Ephes. 3.

pore extirpatis erroribus, superstitione, idololatria, impietate conculcata, syncerum cultum inducere, sui que agnitionem hominum mentibus inserere: quod ab illo conceptum, decretumque & ante mundum conditum, ac cœlum sideribus illustratum.

(x) Quocirca desinant, qui astris plus nimio inhaerent, nec altius assurgunt, aut cogitationes suas ad opificem referunt, res cœlestes, hoc est, mentem atque animum siderum inclinationibus subicere; (y) tametsi enim sanguis ceterique humores, spiritus quoque cum naturales, tum vitales astrorum vires influxusque manifesto percipiant, (z) mens tamen atque anima ab archetypo divinitatis depromta, nec siderum vi impellitur, nec ulla ab iis, vel incommoda, vel comoda percipit: nisi forte consensu quodam, cum corpore affici statuas, Mens siquidem in homine, ratio, intelligentia, voluntas, fidei cognitio, & qua Deo innitimur fiducia, religionis amor & veneratio, qua summus Dei cultus subsistit ac continetur, ab æterna illa mente atque immutabili emergit ac promanat, nec (a) humanus animus vi alia, quam afflatu numinis ac divini spiritus instinctu, ad optima quæque ac salutaria incitatur. Sic cum ceteræ animantes naturæ impetu ferantur, solus homo ratione ducitur & consilio, modo intra conditionis suæ limites consistat, nec profus à

di-

x Mens astrologis in Deum erigenda. y Humores sideribus expositi. z Mens humana ab astris aliena. a Mens hominis à Dei spiritu, non ab astris impellitur. . .

dignitate & præstantia, qua à Deo excultus est, degeneret.

CAP. XVI.

Consilium quo juvenibus gratificari soleo, ut mature pubescant venustaq; lanugine mentum decoretur: Obiter graminum fruticumque cum crinibus ac capillis non inscita comparatio.

PUellæ (b) nobiles, quæ primo quoque tempore maritis destinari cupiunt, hoc potissimum habent in votis, ut in decentem venustamque proceritatem adolescant ac jam maturæ aptæque matrimonio censerì possint, atque à procis ambiri. Iuvenes vero hoc exoptant, ut aliquid virilis roboris consequantur, ac mature pubescant, mentumque speciosa barba decoretur. Hoc enim persuasum habent præter Belgas, ceteræ nationes (c) glabros atque imberbes, minus virilis roboris obtinere in præstanda Venere, ac procreandis liberis: ita ut plerique gravate suas filias iis elocari sustineant: tametsi aliquando secus res habeat, atque imberbes, quique nulla lanugine criniti existunt, in congressu maritali viros præstent, licet frequentius caloris naturalis inopia illis vires langueant, ac facultates naturales flaccescant, sperataque prolis desiderio frustrentur. Cæterum (d) qui barbatuli videri affectant, alendæque barbæ studiosi sunt,

b Puella venusta iuvenes viriles videri exoptant. c Imberbes minus viriles censentur. d Barba ut adolescat, sæpius radenda.

ſæpius illam ſegetem ſibi adimi patiuntur, quo laxatis ſpiramentis, atque agitatione crebra excitato calore, qui humorem elicit, affluentius pili erumpant: quod vernis po- tiſſimum menſibus tentari debet, quo anni tempore calor & humor in corpore auge- ſcit, atque in illas partes diffunditur. (e) Vbi enim ſæpius barbam reſecari contingit, ut gramina, denſius fruticantur pili ac caſa- ries, habent enim crines rationem cum gra- mine ac virgultis, quæ crebrius detonſa ac demeſſa, celerius ſuccreſcunt, ac ſe profe- runt uberius. Quocirca juvenculis qui nul- lo ſunt barbæ apparatus, nec virili ſpecie, no- vaculam cultrumque tonſorium identidem admovendum ſuadeo. Siquidem ſi mentum ac ſupremum labrum ſubinde aqua egelida madefcat atque elixetur, excitato calore & humore, qui in eas partes confluit, crinita efficiuntur ac piloſa. Cæterum quo glabri ac depiles, hirsuti efficiantur, atque eleganti comtaque barba nitescant, remedium alias à me deſcriptum in libro, de corporis habitu (f), quo juvenus maturius venuſta lan- gine cohoneſtari queat, ac ſupremum infi- mumque labrum ſylveſcere, quo ſocero non displiceat gener cui filia deſtinanda, quæ nonnunquam non minus appetens eſt, avi- daque ſponſi, quam ſponſus illius, plerum- que in rem voluptariam, quam in dotem in- tentior. (g) Inter ea quæ barbam emolliun- tur, ac paſſim obvia ſunt, minimeque ope- roſa, mel ſtatuo, butyrum ſalis expers, ſuc- cum capæ rubicundi, radicem arundinis in- ter-

e Capillorum ac graminum comparatio, & Lib.
1. cap. 7. g Barbam quæ præſent.

ternodiis distinctam, colore candido : sapor
 re mellito, axungiam melis, vulgo taxi, vel
Das, ursi, leonis, radicem, bryoniae, betae,
 raphani, lepidii, liliorum alborum, iridis,
 ex iis linimentum confici potest : Nam men-
 tum eo delibutum primum teneram lanu-
 ginem profert, postmodum densam promis-
 samque barbam, quae nec praemature canes-
 cat, aqua frigida potius cui momentum
 vini admixtum sit, irrigari debet, si quando
 adornari illam contingat : nam (h) calida
 aut egelida, hoc est, quae tepescit, & rugo-
 sam faciem efficit, & praepropere canitiem
 accelerat, sic juvenibus aqua calida barbam
 confestim elicit, provectoribus vero inca-
 nam reddit. Ceterum (i) eunuchus vel na-
 tura, vel quibus testes exsecti sunt, omnia
 frustra tentantur in emolienda barba, ob ca-
 loris inopiam, qui humores excitare ne-
 queat : Quo fit ut voce exili existant &
 faminea, tum corpore glabro, licet antea
 criniti essent.

C A P. XVII.

*Quatenus, aut qua ratione medicina conser-
 vatrix in peste atque aëris contagione ad-
 hiberi debeat, tum qua hac vi effectumque
 polleant.*

Observavi in Gallia Belgica, grassante
 peste, ac saevientibus morbis aliis po-
 pularibus, complures diu invictos substi-
 tisse atque illaefos adversus ingruentis mali
 con-
 h *Aqua calida canam barbam & faciem ru-
 gosam efficit. i Eunuchi cur imberbes.*

contagia, quorundam antidotorum usu ac consuetudine cujus generis sunt (k) theriaca ardomachi, Galeno miris encomiis celebrata, mithridaticum, scordium, zedoaria, angelica, laserpitium, cui affine ostracium herba imperatoria, vulgo *Meystervvortel* aut magistrantia. (l) Verum ubi illos peste corripere contingeret, nulla remedia tam efficacia excogitare poterunt, quæ morbum discuterent; quamlibet enim præsentanea antidota adhiberentur, omnia frustra tentata sunt, nec successit curatio. Siquidem cum valida esset ac furiosa veneni vis, quæ munitum vallatumque antidotis corpus invasit, illisque præsidiiis in tuenda valetudine nihil effectum sit, nulla erat aut perexigua in reliquis medicamentis spes, sic ut re propemodum conclamata

(m) *Vna salus victis, nullam sperare salutem.*
 Quocirca ubi me ad illos acciri contingat, exquisitissima remedia eaque duplicato pondere exhiberi curo, ut, juxta proverbium, malo nodo malus adhibeatur cuneus. ac primum roborato corde omne virus ad extremas corporis partes elicio, (n) nulla tentata in ejusmodi affectibus (nisi aliter expedire visum sit, & res exigat) venæ sectione, ne contagio, ut in fumanti igne agitato assollet, latius se diffundat, majorque in corpore ad præcipuas partes, ad quas omnes venarum atque arteriarum rivi producuntur, veneni fumus atque exhalatio se proferat. (o)

Quam-
 k *Quæ pesti obsistunt. I Præservativa caute adhibenda. m Virgil. lib. 2. Æneid. n Aliquando in peste non incidendam venam. o Non omnium consilia in re medica admittenda.*

Qua
 etiam
 discer
 tiam
 din
 cupi
 rus,
 indis
 corri
 meat
 vis te
 soler
 tam
 quib
 sed v
 tisqu
 enim
 tem i
 totam
 popul
 tanta
 Inter
 factit
 nenti
 nem e
 nire, i
 aëri se
 do in
 tur, r
 aqua r
 ac rub
 los, au
 p. Pe
 stis ex
 cratis
 sum su

Quamobrem cum imperita vulgi multitudo etiam plerique patricii, nullo delectu ac discrimine omnium consilia admittant, etiam cerdonis ac proletarii, magno valetudinis detrimento hoc cuique persuasum esse cupio. ubi regionem invasit morbus pestiferus, vel (p) ex aëris contagione, qui omnes indiscriminatim, cum nobiles tum plebejos corripit, vel (q) alimenti vitio, aut comestus inopia, qui postulares vexat, ne quis temere iis antidotis adsuescat quibus uti solent, atque in corpus admittere peste contaminati, ne desint postmodum remedia, quibus illa expugnari ac confici possint: sed victus temperantia, & frugalitate sedatisque affectibus se muniat ac tueatur. Hac enim ratione substituisse legimus (r). Socratem in savissima pestilentia ac vastitate, quæ totam Græciam atque Asiam exhaustit ac depopulata est, ea usus moderatione vitæ, ut à tanta clade liber persisterit & immunis. (s). Interim non improbo (quod ipsum crebro facitare soleo) lenioribus remediis imminenti malo obsistere, ac ne ullam contagionem concipiat, corpus obdurare ac præmunire, ita ut nemo extra limen prodeat, atque aëri se committat impastus aut jejunus, modo intemperantia atque ingluvies excludatur, rebus autem odoratis ac redolentibus, aqua rosacea, vino, aceto, floribus sambuci, ac rubentibus rosis medicatis, os, nares, oculos, aures, manus faciem perfundere, atque irri-

p. *Pestis ex aëre omnibus communis.* q. *Pestis ex pravo cibo plebi peculiaris.* r. *Socræ temperantia.* s. *Sani ut contra pestem subsistant.*

irrigare salubre est: fauces fovere attrito (t) coriandro, cinnamomo, zedoaria, caryophyllis, mali Medici cortice. Hæc enim ambientis aëris contagia dispellunt, quæ ultro citroque reciprocante anhelitu, cor ac vitales spiritus inficiunt. Ego vero cum grassante peste nusquam non intrepide, succurrendæ plebis ac civium studio me conferrem, illis præfidiis, ac potissime mali citrei aut ejus quod citranguli aut limonis nomine passim innotescit, attrito dentibus succulento putamine recens dissecto, me munire soleo, ac conjecta in Deum Opt. Max. fiducia, pestiferos halitus discutere; nihil enim hujus pomi cortice, succo, semine magis efficax ac præsentaneum, quod Virgilius (v) etiam non subtrahit:

Media fert tristes succos tardumque saporem,

*Felicis mali: (x) quo non præstantius ullum,
Pocula si quando sava infecere noverca,
Auxilium dabit, & membris aget atra venena.*

Flos apprime tenax, animas & olentia Medi,

Ora fovent illo, & senibus medicantur anhelis.

Fortissima autem illa antidota expugnandæ pesti conficiendisque venenis dedicata, parcissime deglutire soleo. Corporis siquidem habitum, ejusque qualitatem, quæ in calidi, frigidi, humidi, sicci mistura consistit, immutant ac destruunt, & si qua subest corpori humorum redundantia (nisi prius

t Preservativa in peste. v 2. Georg. x Mali Medici aut Citrei vires.

MIRACVLIS LIB. IV. 385
exhibita purgatione) illam undique diffu-
sam inflammant, atque accensa bili febres
urentes excitant.

C A P. XVIII.

*Cui rei assignanda tanta in numerosissima ho-
minum multitudine forma dissimilitudo, ac
tam multiformis diversaque in facie, vultu,
oculis species; ita ut nonnunquam ne ute-
rini quidem partus conformes sint, ac sibi
assimilentur.*

VT in natura rerum mira ac spectabilis
varietas; ita quoque in specie forma-
que humana, colore, vultu, oculis lineamen-
tis, oris habitu & constitutione innumera-
bilis mirandaque dissimilitudo ac dispar
conditio. (y) Hanc cum nonnulli ad fide-
rum influxum referant, ego aptius magis-
que apposite ad seminis naturam ac matris
imaginationem referenda censeo. Siquidem
mulier in ipso conceptu totoque gestationis
tempore ac novem mensium decursu multa
animo concipiat, ac singulo momento in
diversas cogitationes rapiatur, oculis quo-
que in obvia quæque continenter defixis sit,
ut quæ in oculos influunt ac cogitationi in-
fixius inhxrent, in foetum devolvantur. (z)
Cum enim natura muliebris solcite forma-
tioni foetus insistat, nec aliud quam decen-
tem formam atque effigiem meditetur, o-
mnesque vires eo conferat, si qua species
aut simulacrum oculis influat, aut mente

con-
y Dissimilitudo hominum cui adscribenda.
z Imaginatio mulieris multa molitur.

concipiatur, in pullulantem embryonem, derivatur ac confluit. Interim matres jam recens in lucem edito infanti operam sedulo impendunt, quo corpus concinnum, elegans, venustum, lepidum, speciosum, membris articulisque devinctum consequatur. (a) Nam puerile corpus ut cera & argilla squax est ac tractabile, omnemque in partem flecti potest. Itaque si os distortum est, atque indecore constitutum: fingunt, conformant, restituunt, vultum componunt, faciem (si ea teretica sit & torva) blandam perficiunt, speciosam, amabilem: (b) oculis decoram venustatem conciliant, atque ex glaucis seu cæcis, quos fere impuberes obtinent, humiditatis ratione, nigros efficiunt, copioso lactis usu ac potissime, si nutritrix calidæ naturæ existat, ipseque infans in loco opaco ac subobscurato contineatur: nam luminosum conclave, ac sole vel luculento igne illustratum, tenellis oculis officit: lusciosos vero, patos, strabos, atque in obliquum obtortos oculorum orbem in suam sedem revocant inclinata in oppositam adversamque partem oculorum acie ita ut musculi obrutu contrario in naturalem situm reducantur, retortique resiliant: nares resimas ac collapsas contrectatione placide ac molli erigunt atque instaurant. Aquilinas vero ac rostratas, premendo ad decentem figuram reducunt, ita ut nasi perpendicularum à fronte ac superciliis ad supremi labii lacunam tanquam gnomon & recta linea ut solariis aut horologiis assolet, nec extrorsum

a. *Vitia nature corrigi possunt.* b. *ut oculorum orbem nigrescant.*

nec i
si lab
pum
depre
pre
ri rati
tractu
form
atque
mant
atque
aliena
varis
aur gi
zate
obliqu
cura a
Sic eff
ut inf
memt
rique
gentia
tam sp
lucsi,
tur, a
præsta
plus sa
is part
do lor
pagand
etiam
bescan
monio
strenue

c. *Nasi deformantur.*

nec introrsum defixa, porrigatur. Similiter si labra tumida sint & obesa, quod Æthiopum generi familiare, (c) ut nasus fimus ac depressus, arte ea tractant, atque identidem premunt, quo attenuentur ac subsidant: pari ratione mentum, vel propensum, vel contractum, frontem, caput, genas, supercilia deformata, in decoram speciem constringunt atque artificii habilitate decenter conformant; ita (d) si qua parte claudicat natura, atque ab optima absolutaque formatione alienata est, ut sunt nonnulli obtorto collo, varis repandisque atque incurvis cruribus, aut gibbo deformati, hujusmodi errores in ætate tenera facile corriguntur, ac membra oblique torta, luxata, suisque sedibus mota, cura atque industria hominum instaurantur. Sic efficit nutricum sedula sollicitaque cura, ut infantes speciose adolescant, nec ullis membrorum vitiis reddantur obnoxii, plerique vero matrum incuria ac supina negligentia non solum in deformem ac despiciatam speciem degenerant, sed gibbosi, claudi, lufci, torvi, ad spectuque inamabili efficiuntur, atque ab humani corporis dignitate ac præstantia desciscunt. Nonnullæ nutrices plus satis sedulæ atque officiosæ impuberum iis partibus, quæ micturientibus ac reddendo lorio inserviunt: quæque aliquando propagandis liberis futuræ sunt usui, aliquam etiam operam impendunt, quo mature pubescant, nec à spe prolis excidant, & matrimonio addicti pudore suffundantur, si minus strenue officio maritali perfungi contingat,

cum

c *Nasi forma qua decora.* d *Vnde corporis deformitas.*

cum observent acerbæ contentiones atque intemperies hæc de causa inter affines exoriri, ita ut subinde genero divortium minitentur, nisi se virum præbeat, ac melius nuptæ gratificetur: (e) quanquam hoc molle & effœminatum nutricum officium improbare soleo, cum impuberes hæc vellicandæ mentulæ ratione intempestive ac præter ætatis rationem, cum nondum virili robore polleant, in Venerem incitentur, eaque præsidia consumant, eos humores ac vitales spiritus profundant, quibus postea validos vegetesque liberos possent procreare: cum intempestiva Venere, vel nullos vel flaccidos proferant, minusque vitales. (f) Quocirca consultum arbitror, ne præmature ex se natos conjugio alligari patiantur, nisi vires robustæ sint & confirmatæ, ullumque in matrimonii societate insultum perferre possint, quod ipsum ætati teneræ denegatum est, si quidem prima quaque impressione labascunt, atque evirantur; præstat enim ut sponte sua, ipsoque naturæ impulsu abditæ partes turgescant potius quam aliqua illecebra incitatæ.

CAP.

e Nutrices notantur. f Prematura Veneri incommoda.

Mul
re
er
av
m

M
rius
tredi
eruca
ranas
ribus
scate
se pre
mon
limol
germ
missi
sunt
& qu
Ita (h
mone
pris fa
borib
se nor
passim
servan
presso
ciunt
se obtu
obrutu

g Mul
cula

C A P. XIX.

*Multa animantium, piscium, alitum, insecto-
rum genera absque semine prognerari, ut
etiam herbas, multaque animalia atque
aviculas insolita ratione ac modo, absque
mutua masculi opera concipere.*

MULTA (g) emergere ac propagari in
natura rerum sponte, nulloque alte-
rius complexu ac foetura, ex sordibus ac pu-
tredine, ut glires, forices, cochleas, limaces,
erucas, bruchos, vespas, crabrones, cimices,
ranas, blattas, bufones, anguillas, in corpo-
ribus humanis vermes, licet intus semine
scateant, quo postmodum numerosa sobole
se propagant, quotidiana exempla com-
monstrant. Inter herbas quoque multæ ex
limosa terræ pinguedine atque uligine pro-
germinant, nullo sparso semine, aut com-
missis solo, subactaque scrobe plantariis: ut
sunt zizania, lolium, urtica, oleaster, alga,
& quæ in iussu sponteque virescunt gramina.
Ita (h) sunt apud Belgas corniculæ, quas
monedulas vocant petras, quod in præru-
ptis saxis atque excavatis petris, non in ar-
boribus nidulentur, vulgo *Steencauwe*, quæ
se non ineunt ceterarum alitum more, quod
passim in gallis multisque aliis avibus ob-
servamus, quæ in dorsum insipientes, com-
pressoque foemellæ corpore Venerem perfici-
ciunt: sed inconniventibus fixisq; oculis se-
se obtuentur, ita ut foemina ex maris oculis
obruta continuo lacrymas, ac rosidas guttas
eli-

*g Multa ex sordibus enata. h Quæ corni-
cula ore concipiant.*

590 DE OCCULT. NATURÆ
eliciat, quas absorbet, atque ex iis, ut existi-
mant nonnulli, concipiunt. An vero ore
concipiant ac pariant, ut apud nos sepia,
squilla, loligo, locusta, polypus & galeus,
piscis plebejus, vulgo *Haye*, cute scabra, qui
fœtum etiam in foro piscario evomit, non
ausim certo statuere. (i) De galeo vero pi-
sce nihil exploratius, nec magis compertum,
ore illum fœtum effundere. Cum enim
per rusticus quidam aliquot galeos vili pre-
tio emtos humeris gestaret, spectantibus civi-
bus ac popularibus, crepserunt ex hiante ore
aliquot pisciculi, ita ut rusticus à plebe irri-
sus, ac fastidio affectus erga pisces illos in
sterquilinum abjiceret. Est autem galeus
alterius differentix, lævore perpolitus, cute
que molli nec scabrosa, qui circa umbilicum
dehiscente ruptaque alvo fœtum excutit, ita
ut longo amento maternis visceribus adhz-
rescat. Audivi enarrantes piscatores fide di-
gnos, vidisse se recens è mari exemtos sub-
ductosque galeos dilataris faucibus, orisque
hiatu senos septenosque pisciculos eiecisse
mire agiles, ita ut confestim in mare con-
jecti se natatu exercerent: quemadmodum
videmus pullos testa exemtos scalpturie ac
rostro quæque impetere. (k) Hoc autem
admiratione dignum, cum galeus piscis per
oris hiatum pariat, pisciculi alvum mater-
num identidem subeunt, uterique latebras
repetunt ac subinde intra viscera se recon-
dunt, mox lusitantes erepunt, quod Plu-
tarch. admiratus: Galei paterna quadam,
inquit, indulgentia, nulli animalium pal-
mam

i *Galeus piscis ore parit, & qui alii.* k *De industria animalium.*

mam
aquat
ra, sec
stant i
ac u
rursus
pus p
ac ref
fese p
sint i
quant
volve
rursus
subdu
ra Gal
bus se
à colo
incred
titudi
extra
ianier
culose
guttis
voca
equos
nerus
git. A
Galeu
cas, l
duobu
homis
nostra
purga
aquat
nostra
sum v

mam cedunt, ova primum, mox animalia
 aquatilia, numeroſo partu non foris, ut cete-
 ra, ſed in ſe ipsis edunt, educantque ac ge-
 ſtant in utero, velut ſecundo quodam partu,
 ac ubi adoleverint, evagari patiuntur, ac
 rursus per os recipiunt, incolendumque cor-
 pus præbent, atque inibi tantisper hoſpiti-
 um ac refugium, cibumque indulgent, dum ex
 ſe præſidium ſit, & natandi peritia penitus
 ſint inſtructi; quod quo expedite confe-
 quantur, & ludere & natare docent, tum
 volvere ſe atque agilitate inſueſcere, quo
 rursus adverſus marinas belluas periculo ſe
 ſubducant. Sunt autem in noſtro mari mul-
 ta Galeorum genera, quorum aliis alii arti-
 bus ſunt inſtructi, inter hos Galeus glaucus
 à colore, Belgis *Sprinckhaye* dictus, quod
 incredibile agilitate quatuor cubitorum al-
 titudine è mari exſiliat, ac celeftimo curſu
 extra periculum ſe ſubducit, ne prædæ ac
 læniæ pateat. Eſt nobis etiam Galeus ma-
 culoſo ac variegato tegmine, velut nigris
 guttis inſperſo, noſtrates *Gespickelde-hayè*
 vocant, quemadmodum videmus canes &
 equos maculis inſuſcatis: hunc noſter *Gef-
 nerus* ſub caniculæ ſaxatilis nomine depin-
 git. Advehitur etiam in forum piſcari-
 um Galeus Centrina, vulgo *Speerhaye*, quaſi di-
 cas, lanceatos aut aculeatos galeos: nam
 duobus in dorſo aculeis armati ſunt, quibus
 hominibus periculoſo vulnere inſeſti ſunt:
 noſtrates aculeos hos argento incluſos ex-
 purgandis dentibus accommodant. Hæc de
 aquatilibus, quæ ore concipiunt & parent,
 noſtratibus compertiffima. De cornicula-
 rum vero conceptu, qui ore, ut fertur, per-
 fici-

ficitur: non ausim indubitanter quiddam pronuntiare, cum illæ columbarum naturam mihi exprimere videantur, quæ rostro subinde se basiant, ac quodammodo oscula figunt, ut proci amasiis aut novis nupris. Unde in illos, qui satis inter se juvenantur ac lasciviunt, atque identidem in oscula atque amplexus prorunt. (l) Columbare proverbium jactare solet, ac Columbatim se inire atque amplecti: Quod Belgice *Dave-becken*, à columbarum gestu, dici solet, ita ut ineunte vere illa sint Veneris præludia ac velut proœmia. Non desunt Plutarcho teste, qui mures citra virilem operam concipere, ac gravidos effici asserant, si crebro salem lingant. Virgilius quoque huic rei quiddam non absimile memorat de equarum conceptu;

(m) *Scilicet ante omnes furor est insignis equarum,*

Continuoque avidis ubi subdita flamma medullis,

Vere magis (quia vere calor redit ossibus) illa

Ore omnes versa in Zephyrum stant rupibus altis,

Exceptantq; leves auras, & saepe sine ullis conjugis vento gravida, mirabile dictu;

Diffugiunt.

(n) Non dissimile quiddam equinò generi evenit quod nonnullis famelicis qui nidore culinæ saturantur, atque alimentorum penuria odoribus reficiuntur, aut puellæ nubili, cui cum amasio frui negatum est, illum

l Columbare columbatim proverbium. m Georg. 3. n Simile à famelicis.

tacite fovet gremio, illum animo menteque etiam absentem concipit, ita ut (o) ex crebra imaginatione massam quandam informem concipiat, conglobatis collectisque in iis partibus humoribus, qui conceptui inserviant, quæ informis concretio imaginaria Venere perficitur, nullo conceptu, vique opera.

C A P. XX.

Manus vel alia corporis partes frigore geluque aut pruinis obstupescunt ac rigide, ut resolvantur, ac calore rursus imbutæ reviviscant.

Contingit (p) aliquando cœlo aspero atque inclementi, flanteque hybernis mensibus Aquilone, aut vento alio rigido, quo omnia passim concreta conspiciuntur ac congelata, hominibus etiam manus, partesque alias corporis intolerando cruciatu obrigescere ac stupore affici, ita ut emortuæ decidant, vel sectione adimi debeant, atque ut arescentes rami detruncari, ne pars sana inficiatur. Ubi autem tale quiddam inciderit ut iis assolet, qui per loca gelida ac pruinosa iter faciunt, aut illisa nave, tabulatis insident, ac fluctibus hinc inde jactantur, non confestim sic affecti igni admovendi, sed paulo remotius ab hoc collocandi, ne dolor repentino atque immodico calore exasperetur atque incrudescat. Interim affectæ partes placida mitique frictione demulcenda

C c 2

dæ

*o Imaginaria venus quid in utero moliatnr.
p Frigore obtigescent corpora.*

de defricantis manu oleo chamæmelino, aut anethino vel amygdali non perfusa, mox aqua egelida fovendæ, aut lacte bubalo, repenti ac recens multo, cui incocta sunt, lauri folia viridia, quæ oleosa sunt, rosamarinus, salvia, stœchas, spica celtica vel lavenderula, quo revocari sanguis possit, ac partes emortuæ reviviscere. Omnia autem hæc sensim perfici debent, ne dolorem irritari contingat. (q) Nemo autem, opinor, non aliquando in se expertus est, quam acerbò dolore articuli nervorum ratione, qui exquisitissimo sensu pollent, afficiantur, ubi intensiore ac penetrabili frigore rigescunt, vel extincto vel refugiente ad intimas partes sanguine, ita ut primo frigoris occursum rubescant manus, mox frigescente sanguine livescant atque emoriantur, vitali spiritu ac sanguine destituta. (r) Quocirca molli agitatione vellicandi articuli atque admoventium liquamen, in quo decocta quadrupedum intestina, pedes, farcimina, omala; quod in omnibus urbibus passim obvium est ac parabile: in quo liquamine, ut etiam lacte bubulo elixari possunt herbæ paulo ante memoratæ, quo postliminio calore vivifico membra imbui queant atque instaurari: fovent enim membra hujusmodi fomenta ac roborant, doloresque mitigant, ut etiam thermæ, hypocausta, aquæ dulcis balnea: (s) partes quoque sic affectæ, modo ne proflus frigore rigescant ac nonnullus sanguis subsit aqua gelida immersæ, eaque subinde im-

gatz
q. Frigus inimicum nervis & ossibus. r Membris frigore oppressis quæ auxiliantur. s Nix & aqua gelida calorem excitant.

gata
sens
stasi
calo
que
festi
fanc
frigi
torat
ac re
missi
Sunt
calor
terra
tensit
terni
talis
sorbis
festæ
exfus
ex vi
ris (t
aut fi
bz in
corp
culus
trum,
gelica
iplum
corde
(x) Q
ctus, p
t Put
gene
x Na

gata. in pristinum vigorem restituuntur, ac sensim incalescere incipiunt: per antiperistasis enim seu contrarium, expulso frigore calor inducitur: quod ipsum experiri quisque potest, contrectata nive aut glacie; confestim enim manus fervescunt ac rubore suffunduntur. Sic poma congelata in aquam frigidam demersa ad naturam suam redeunt, totaque illa conglaciata concretio liquefcit ac resolvitur. (1) Ita glacies in puteum demissa, e vestigio liquefcit ac diffunditur. Sunt enim aquæ puteales hybernis mensibus calore quodam imbutæ, ut penuria ac subterranei specus: æstivis vero mensibus intensissima frigiditate. Ceterum quo ab internis etiam partibus ad externas calor & vitalis sanguis propellatur, intus exhibendæ sorbitiones ex vino ac calorificis rebus confectæ, quibus natus calor, ut ignis sopitus exsuscitari posset; propinandum quoque ex vino lectissimæ theriacæ momentum, foris (v) corpori applicandæ lagenæ stannæ aut fictiles aqua calida opplentæ, in qua herbe incoctæ sint, quæ sudorem eliciunt, ac corporis spiramenta relaxant, ut sunt fœniculus, apium palustre, ligusticum, olusatrum, & smirnum, lauri folia, melissa, angelica, ruta, origanum, satureja, &c. quod ipsum etiam in peste factitare soleo, quo à corde omne virus & contagio discutiat. (x) Quod si quis à naufragio in littus ejectus, præter membra artusque frigore rige-

1 Putei æstate frigidi, hyeme calidi. v Lagenæ corpori applicatæ sudorem eliciunt.
x Naufragi quæ ratione instaurandi.

tes aquam etiam marinam affatim hauserit, quæ urinam affluenter provocant illi exhibenda, & ne salugo internas partes exulceret, potiunculam confici jubeo ex hordeo, ficibus, uvis passis, semine anisi, fœniculi, ejusque radice, ac rubenti cicere, addito radicis glycyrrhizæ momento: hoc enim marinæ aquæ ardorem atque acrimoniam re-
tundit, partesque exulceratas lenit ac mitigat. Quod vero ad cibi rationem attinet, omnia salsa, acida, acerba, aëria evitentur: (y) Aqua mellis, lactis, bubuli potus cum modico sacchari, ne coaguletur, præclare iis auxiliatur. Ptisana & quicquid ex hordeo conficitur vel in sorbitionis, vel pulmentarii aut cremoris modum mirifice confert. (z) Quod si cutis foris (ut assolet) exurenti salugine erodatur, linimenta ex recenti butyro adipe suillo non salito, axungia anatis, anseris, gallinæ, unguento rosaceo, atque populo nigra, vulgo *Popelier*, admovenda.

CAP. XXI.

Vnde exoriantur atque emergant in homine conscientia stimuli: & an, ut affectus & animi perturbationes humoribus adscribendi: an in animo menteque ac voluntate consistant.

Conscientia (a) hoc est, bonorum malorumque in cujusque mente reflexio,

y Totio salutaris qui marinam hauserint.
z Peterata cuti ex aqua salsa linimentum.
a Conscientia quid.

tio, quæ recordatione quadam actorum, re-
 cte facta approbat, vitiosa ac nequiter trans-
 acta arguit ac detestatur, omnibus à Deo
 insita est. Ita pura atque integra mens nul-
 lius sibi criminis conscia ex bene actæ vitæ
 recordatione emergit, (b) perturbata autem
 tumultuosa, pavida, inquieta ex sceleratæ
 vitæ consuetudine oritur, seseque vel invitis
 profert, sic ut nonnullos in desperationem
 ac diffidentiam impellat, ut Cain, Saulem
 Regem, Iudam, alios in spem ac fiduciam
 consequendæ salutis erigat, ut Davidem, Pe-
 trum, Magdalenam. (c) Homo itaque an-
 gore quodam mentis atque animi cruciatu
 afficitur, si quando conscientia patrati scele-
 ris memoriam animo objicit, vindictæque
 metu terret ac concutit, quibus stimulis
 mens nonnunquam in Deum erecta, ut in
 filii prodigo contigit, resipiscit ac discussa
 trepidatione, tranquillitatem consequitur,
 sic ut mens rursus exhilarescat atque eriga-
 tur, ac diffuso per corpus sanguine, erectis-
 que spiritibus qui paulo ante sopiti erant,
 color efflorescat, qui tabescente corpore,
 contractoque mœrore animo, extinctus
 erat atque exsanguis. Cum enim se profe-
 rant vitia affectusque animi in vultu ac cor-
 poris habitu, si quando aliquid latentis oc-
 cultique facinoris in mente residet, hujus-
 modi fere homines oblata vel levissima oc-
 casione expallescunt, tumultuantur, æstuant,
 contremiscunt, suspiciosi sunt, gemebundi,
 taciturni, suspiciosi exanimes, variisque co-
 gitationibus distrahantur, quod ut David

Cc 4

ait

b Conscientiæ vis. c Timor quando salutis
 ac resipiscentiæ caus.

ait peccatum jugiter animo obversetur; ita ut non pro voto aut animi sententia excuti possit, aut obliterari admissi criminis recordatio, sed subinde recrudescat ac redintegretur: quo spectat illa Davidis precatio, cum in tali affectu esset constitutus, atque hujusmodi fluctibus æstuque jactaretur: (d) *Kedde mihi letitiam salutaris tui, ac spiritu principali confirma me.* Tum illa cum animo suo expostulatio, vel potius deploratio: (e) *Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me? spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi.* Rursus parva animi tranquillitate, discussioque in ære: (f) *Introito anima mea in requiem tuam, etenim Dominus benefecit tibi; dedisti letitiam in corde.* Ita si omnia nobis aliter peracta sint, quam æquitas exigit, ac prava voluntas, ipsaque in malum inclinatio alia quam intellectus concipit, mens dicitur, suadet ratio, impellitur: postmodum exeruciat animum hominis male actorum recordatio. (g) Cum alii septi ac muniti conscientiæ fiducia, ac mentis securæ testimonio fulti, nihil metuant aut exhorrescant, nec ingruentibus etiam calamitatibus, peste, bello, fame, rerumque penuria, persecutione, tyrannorum sævitia deiciantur aut labascant: tamen enim ea sit humanæ naturæ fragilitas, ut nemo inopinato insultu concutiatur, cujus rei Christus (h) specimen edidit jamiam immolandus: vir tamen integer & qui propugnatore Deo nititur, impavide atque intrepide adversus imminentes tempestates subsistit, illoque

mu-
d Psal. 50. e Psal. 41. f Psal. 4. g Conscientiæ fiducia quid efficiat. h Matth. 26.

mun
Sic I
invi
lis or
ac va
si con
cor m
lum,
Etiam
vero
tamet
muni
plissim
mnius
men a
que ex
tia se
ait (l)
malef
fariis
circun
(m) Et
rerum
impres
appella
naturæ
turpia
scienti
tibus a
in om
scienti
imping
que in

i: Psal
a Lex

munimento ac praesidio se fulcit ac tuetur. Sic David angustiis undique circumseptus, invictum infractumque animi robur periculis opponit. Spiritu siquidem potenti fultus ac vallatus, confidentius loquitur: (i) *Etiamsi consistant adversus me castra, non timebit cor meum; etiamsi exsurgat adversus me praellum, in hoc ego sperabo.* Similiter Job: (l) *Etiamsi occiderit me, in ipso sperabo.* Impii vero, scelerati, fontes, nefarii, facinorosi tametsi septi sint ac stipati magna clientela, muniti opibus, aucti latifundiis atque amplissima agrorum possessione, rerumque omnium affluentia fruuntur, carnificinam tamen animi percipiunt, omnia metuunt atque exhorrescunt, ipsaque mens conscientia scelerum tanquam gladio; ut Sapiens ait (l), pungitur. Cum enim subit animum maleficii recordatio, confestim tanquam furis agitati, contremiscunt, pallefcunt, circumspectant, omniaque vel tuta timent. (m) Est enim cuique natura insitus delectus rerum, iudicium, boni malique discrimen, impressaque Dei notitia, quam Paulus (n) appellat legem, seu instinctum ductumque naturae qua ferimur ad honesta, averfamur turpia, attestante, ut is ait, cuiusque conscientia & cogitationibus inter se accusantibus aut etiam excusantibus. Magna itaque in omni vitae actione vis & effectus conscientiae, sic ut homo quamlibet atrociam illi impingantur, constantiam tueatur, semperque in proposito susceptoque consilio persistat.

Cc 5

stat.

i. Psalm. 16. k Cap. 13. l Proverb. 12.
 m Lex natura quid. n Rom. 2.

stat, nihil metuat, non contremiscat, aut ullis minis concutiat, si nihil commiserit; qui vero aliquo crimine contaminatur, aut labem aliquam in mente conceperit, poenam continenter ante oculos versari imaginatur, paratumque interitum. (o) Timor enim, quo & sanguis se recondit, ac spiritus confopiuntur, ex peccatorum conscientia exortus, homini mentem eripit, ac vultum totiusque corporis speciem immutat: ita etiam in mediis delitiis, in tripudiis, in symposiis, in amplexu conjugis, carnificinam ac morsus animi experiuntur; cum vitæ integritas omnia pacata efficiat, tranquilla, placida, quieta, minimeque turbulenta aut tumultuosa. (p) Quod unum argumento esse potest, mentem hominis à Deo profluxisse, illius vi incitari, illius spiritu & afflatu impelli; denique superesse à morte animam, quæ reuolutis annis, ubi supremo iudici cum hominibus disceptare visum erit, corpus postliminio est amplexura. (q) Mane autem atque antelucano magis elucet ac se profert conscientia vis ac stimulus, dissipatis fumis ac discusso fuliginoso vapore, (r) qui mens ex hesternis ac pridianis vel actionibus, vel epulis, symposiis, cruditate, crapula, ingluvie, alea fuit oppressa: ita ut eo potissimum tempore subeant animo antea cogitationes, eaque in mentem recurrant, quæ detestari solet, vel improbare. Sic Propheta,

(s) Ma-

- o Conscientia speciem corporis immutat.
- p Argumentum validum immortalitatis.
- q Conscientia quo diei tempore se profert.
- r Cur mane se profert conscientia.

(s)
stabe
lens
get r
gilat
suan
(y) I
Ita e
magi
ac D
Quis
ebrie
saluta
Ita n
subor
actæ
obrep
norus
lum
tem f
iis eve
regun
scaten
illos e
David
revera
die: (s
inqui
nem se
potui
penit
nomen
tacta

1: Psa
19: y
ndis e

(s) Mane exaudies vocem meam, Mane ad-
 flabo tibi & videbo, quoniam non Deus vo-
 lens iniquitatem tu es. (t) Mane, mane eri-
 get mihi autem Dominus. (v) De mane vi-
 gilabo ad te. (x) Justus tradet animam
 suam, ut vigilet ad Deum qui fecit illum.
 (y) Deus Deus meus, ad te de luce vigilo.
 Ita evigilatis jejunis, impransis, abstemiis
 magis se ingerunt conscia mentis affectus,
 ac Deus diluculo aurem homini vellicat.
 Quis enim vino obrutis, crapula, ingluvie,
 ebrietate oppressis cultus adferri possit, aut
 salutaris vel admonitio vel afflatus adhiberi?
 Ita novi plerosque quibus cum identidem
 suboriri soleat ac repullulascere rei male
 acta recordatio, vino affatim se obruisse, ne
 obreperet animo ac tacite se insinuaret faci-
 norum memoria; quamquam postridie ma-
 lum recrudesceret, ac mentem ob crudita-
 tem saevius infestaret. Simile enim quiddam
 iis evenit, quod morbo infectis, qui non de-
 tegunt, sed celant ulcera ac tumores quibus
 scantent; quo fit ut acerbius intus dilaniari
 illos contingat. Ad quod exemplum alludit
 David, cum inquit: (z) Quoniam tacui, in-
 veteraverunt ossa mea, dum clamarem tota
 die: (a) ita peccatum terror animæ, mentis
 inquietudo conscientia angustia confessio-
 nem sceleris extorsit; & tamen non induci
 potui ut commissum scelus confiterer, ac
 penitentia id expiare. Ceterum multum
 momenti adferunt in permovenda mente, in
 excitandis sopiendisque conscientia moti-
 bus,

Cv 6

bus,

1 Psalm. 5. t Esai. 50. v Psal. 29. x Eccles.
 12. y Psal. ... k Psal. 32. a Locis Da-
 vidis explicatus.

bus, vitæ institutio, corporis habitus, infirmi humores. Sic (b) nautæ, milites, bajuli, caupones, trapezitæ, usurarii, lenones, plerique negotiatores seu minuti mercatores non magnopere moventur conscientie impulsu, ita ut eam largam sint consequuti, & qui (c) ut laxiora ac patentiora retia, omnia transmittant, colantes culicem, camelum, & ut Christus (d) ait, deglutientes. Nonnulli solitarii, atque umbratili vitæ addicti, plus satis anxii sunt, ac trepidant timore, ubi nullus timor. Sic superstitiosos plusquam par est aut res exigit, conscientie motus agitat, nec inanem persuasionem sibi eximi patiuntur. Ita melancholici præ ceteris anxii sunt; cholericis ob humorum tenuitatem & fervorem, vilem habent conscientiam, eamque vel excutiunt vel extenuant, vel oblivione obruere tentant. Sanguineis non magnopere cordi est ille animi motus, nec assurgit ulla in mentem transactæ vitæ cogitatio: quo spectat illud (e), *Scribis contra me amaritudines, & consumere me vis peccatis adolescentiæ meæ.* (f) Quæ enim nobis in ætate juvenili insolenter transacta sunt, nec magnopere commovebant, ea in senectute, in morbis, in calamitatibus, ingruente clade aliqua recrudescent ac menti, tanquam rationes expunctæ atque oblitteratæ objiciuntur: (g) ut iis, quibus cum olim multum æris alieni constatum sit, ac jam pridem rerum creditarum solutio, animo

b *Quibus deest conscientia.* c *Simile à rebus.* d *Matth. 23.* e *Iob. 13.* f *Iob. locus explicatus.* g *Simile elegans ab æro alieno oppressis.*

excussa, rursus appellari incipiunt, atque ut delibita refundant, jure adiguntur. Phlegmatici autem desides, ignavi, veterinosi, socordes nec cogitant quidem, quid sit conscientia, nec eorum mens aut incalēscit, aut ullis stimulis excitari potest ad ea concipienda quæ salutaria sunt, utpote immodica humiditate immerfi. Impii qui in profundum sunt demersi, quique vel à verbo vel Dei cognitione alieni existunt, omnia contemnunt, (b) irrident, subsannant, Nonnulli intermedii palliant, excusant, tergiversantur, alio transferunt, quod ipsum deprecatur David, nec in eum errorem devolvi exoptat: (i) *Non declines cor meum in verba malitiae ad excusandas excusationes in peccatis.* Multa itaque conscientiae lumini officiant idque obumbrant adolescentia, crapula, ingluvies, intemperantia, amor, nox, deliciae, voluptates, quæ omnia pudoris ac modestiae frenum excutiunt. Sic Plautus:

Nox, vinum, mulier, nihil pernitiosius homini adolescentulo,

Cui Ovidius (k) consonat:

Nox & amor, vinumque nihil moderabile suadent;

Ille pudore vacat; Bacchus Amorque metu.

Siquidem consultores illi parum salutare ad deteriora animum rapiunt, mentemque à sanioribus consiliis avertunt: & si quis horum conscientiam pungat ac stimulet, si ad optima quæque impellat atque exhortetur, contemnunt, negligunt, irrident, cavillantur, omniaque obnubilant, elevant, extenuant; ac (l) causantur juventutem, ac florentes annos genialiter nulloque

b Psal. 1. i Psal. 14. k Amor, lib. 1. Eleg. 6. l *Invectus conscientiam negligit.*

que nubilo transigendos: postremo cogitationes tetricas ablegandas, atque in senectutem transferendas: ita cum rationis documenta respiciant, ac conscientiæ dictamen cavillatione illudant, ad voluptatis amussim potius, quam ad æquitatis ac moderationis normam omnes suas cogitationes exigunt. Unde apposite Salomon (*m*): Adolescentia vana, præceps, temeraria, lubrica, incogitans, improvida, inconsiderata & quæ illam comitari solet voluptas & deliciæ fugaces atque evanidæ, nonnunquam damnosæ & quæ luctuosum funestumque exitum consequantur. Quoniam autem (*n*) huic ætati fere comes sit imperitia, incogitantia, consilii inopia, ob id minus perspicit quæ ipsi salutaria sunt, frugifera, fructuosa. Est etiam nonnullis qui in consistenti ac firmata ætate constituti sunt, & penes quos summa rerum publicarum, ac religionis columen consistit, aliquando (*o*) errore & caligine involuta conscientia, ita ut plerumque non omnia exacte, atq; ad amussim demetiantur aut excutiant, aut adhibita in consilium ratione, iudicio, delectu rerum, Dei verbo ac spiritus divini afflatu negotia sua perficiant, sed nonnunquam illos impellat vel affectus humanus vel principum favor & gratificatio, quod Paulum factitasse legimus, (*p*) vel etiam stabiliendæ superstitionis inveteratæ error, & inclita vitiosa consuetudo quæ irrepsit non bonorum consensu & auctoritate, sed imperitæ plebis errore; quam tamen nemo, tanquam legem ac regulam vitæ aboleri sustinet & obsolescere; quo fit ut in delectu rerum, in bo-

m Eccles. 11. n Adolescentia consilii inops. o Homines non conscientie motu sed affectibus ducuntur
p Errores inveterati a se excutuntur.

ni mal
 que ad
 tu hal
 seopo.
 to S
 præsta
 nomen
 incitat
 que m
 tatis, f
 Aposto
 perfec
 non ex
 citavi
 Dei vo
 que af
 Dei ve
 rari: i
 non af
 tu divi
 homin
 via ho
 ma eju
 nobis e
 co ac
 sti, qui
 tetur, q
 & qu
 Christ
 qui cre
 Hæc a
 fortass
 præfer

q Ioan
 5. u
 mah.

ni malique discrimi re, in erigenda instauranda-
 que ac propaganda sincera religione ac Dei cul-
 ta hallucinentur ac cæcutiant, prorsusque à
 scopo aberrent, magno conscientiaë detrimen-
 to Sic (q) Judæis persuasum erat se obsequium
 præstare Deo, cum in illos se uident, qui Christo
 nomen dederant. (r) Pari impulsu ac studio
 incitatus Paulus Christianis infestus erat, illos-
 que minaciter persequēbatur, zelo quidem pie-
 tatis, sed qui errore involutus esset, & qui ut
 Apostolus ait (s), ait non secundum scientiam
 perficeretur, hoc est, non iudicio, non ratione,
 non excussa cognitaque causa, ut Gamaliel fa-
 ditavit (t), non animadversa cognitaque
 Dei voluntate, non spiritus diuini impulsu at-
 que affatu, quem (u) probare uult expresso
 Dei verbo, atque an ex eo proficiscatur explo-
 rari: itaque erratum est in delectu religionis,
 non affectu & propensione pietatis, quod spiri-
 ta diuino, qui certa atque indubitata mentibus
 hominum ingerit, essent destituti. Sic uidetur
 via homini iusta (ut sapiens (x) ait) & novissi-
 ma ejus ducunt ad mortem. Cujus rei specimen
 nobis exhibet Paulus, ex persecutore factus præ-
 co ac propugnator assertorque Evangelii Chri-
 sti, qui (y) se misericordiam consecutum profi-
 tetur, quod ignorans fecerit per incredulitatem,
 & quo in eo ostenderet omnem clementiam
 Christus Jesus, ad exprimendum exemplariis,
 qui credituri essent in ipso, ad vitam æternam.
 Hæc autem de conscientiaë motu videbuntur
 fortasse, quibusdam uerbosius à me amplificata,
 præsertim cum hoc argumentum ad sacrarum
 lite-

q. Ioan. 16. r. Actor. 9. s. Rom. 10. t. Actor.
 5. u. I. Ioann. 4. x. Proverb. 14. y. I. Ti-
 moth. 1.

literarum professores atque Ecclesiae ministros spectet, quorum interest, & munus exposcit, cuiusque mentem salubri exhortatione tranquillam ac pacatam efficere, animoque pavores eximere. Verum cum hi affectus qui ex conscientiae mentis angore emergunt, valetudini officiant, ipsique spiritus atque humores vitiati huic rei fomenta ministrent: Medici quoque officium est, huiusmodi perturbationes menti eximere, ut iis sublatis corpus omnibus suis numeris inculcate subsistat. Operosum enim est atque admodum difficile corpus à sanitate collapsum restituere atque instaurare, ubi mens vitorum ac labe conscientiae contaminata est, ubi sensuum organa ac spiritus animales ac vitales sunt vitiati. Nec minus molestum est viro Ecclesiastico animo medelam adferre, ubi corpus vitiosis humoribus oppletum est: Siquidem (2) ob arctissimam utriusque partis cognationem & consensum, animi vitia redundant in corpus, corporis vero morbi in animum mentemque transferuntur. Exemplo sunt lymphatici, melancholici, phrenetici, amantes, deliri, ebrii, apoplectici, veterinosi, paralytici, maniacy, lunatici, tum plerique alii quorum morborum affectus ex cerebri intemperie oriuntur; quocirca capiti quod mentis sedes est, tum utriusque partis sanitati accurate prospiciendum.

CAP.

2. Animi & corporis consensio.

Ad q
d
Ob
rit
vit
Ela
nes
sed

C
tr
de gef
nonnu
cipiat,
societa
num p
spicio
pudici
testate
sum es
magis
rei (a)
causam
enim
rum (h
stam p
ritarem
dendur
mense
hoc ar

a Indre
tor. b
cap. 6.

CAP. XXII.

Ad quantum menssem hominis gestatio in utero producat, par: usque tempestivus, censeri debeat. Obiter de corporis humani formatione, quove dierum aut mensium numero factus absolvatur, ac vitalis existat. In qua narratione omnia tractantur accuratius, quod hinc acerba contentiones exoriantur, non solum in legitimo congressu, sed alia quavis gentali solutaque Venere.

CUM magnæ subinde contentiones ac controversiæ inter plerosque suboriri soleant de gestationis ac partus tempore ac queritentur nonnulli, qui sinistram opinionem de iis concipiat, quas olim vel in matrimonium, vel vitæ societatem adsciverunt, non expletum legitimum pariendi tempus, sic ut aliquando in suspicionem deveniant vel pellicatus & violatæ pudicitie, quodque aliis furim corporis sui potestatem usumque fecerint: non inconsulte visum est hac de re nonnulla commentari, eoque magis quod Jurisperiti, qui lites dirimunt, hujus rei (a) iudicium Medicis deferant, illamque causam per illos transigendam statuunt. Sic enim Paulus Jurisconsultus lib. 19. Responsorum (b): Septimo, inquit, mense nasci perfectum partum jam receptum est, propter auctoritatem doctissimi viri Hippocratis, & ideo credendum est, eum qui ex justis nuptiis septimo mense natus est, Justum esse filium. Tractat hoc argumentum Gellius (c), sed hominum

opi-

a Iudicium de ventre inspiciendo Medicis deferatur. b Digest. tit. 2. de statu hominis. c Lib. 3. cap. 6. Lib. 7. cap. 5.

opinionē potius, quam rei veritate, aut naturali ratione nixus, ut qui nullum certum tempus pariendi statutum existimet, idque ex Plinii auctoritate, qui decimotertio mense quendam gestatum in utero pronuntiat. (*d*) Caterum quod ad septimum mensem attinet, novi complures apud Belgas maritimos etiam gemellos, qui ad extremam devexamque aetatem crudo ac viridi corpore mentēque vegeta devenerunt. Quocirca futilis est, nulliusque momenti illorum persuasio, qui septimi mensis partum inabsolutum, minusque vitale statuunt, & non nisi exactis novem mensibus, infantem omnibus membrorum numeris consummatum, in lucem producendum, (*e*) Sic exorta est nuper apud nos non levis sane velitatio; sed atrox & cruentum certamen, funestaque ac luctuosa dimicatio, ob expugnatam pudicitiam cuiusdam virgunculæ, non ambiguae quidem famæ aut nominis, sed cerebri imbecillis aut vacillantis, quæque mentis iudicio minus polleret, quarum pleræque omnium citissime labascunt minusque fortiter aut animose, vel minis, vel insidiosis blandimentis obsistunt aut obluantur, secus quam feroculæ quædam puellæ & clamosæ, quæ se unguibus & dentibus ulciscuntur, ac strepitu insidiatorem integritatis abigunt. Acris autem magisque acerbo in hac tragœdia incruduit disceptatio, quod pater, qui ex ea prolem sustulisse, vel concubitum extorsisse ferebatur (nam id adversarii sunt criminati tanta acerbitate, ut illum ad cruciatus exposcerent; & tormentis explorandam rei veritatem contenderent) constanter factum pernegaret *f*, atque

d Septimi mensis partus vitalis. *e* Narratio contentionis de prole suscitata. *f* Stupri illati infectio.

nec u
aut pe
profu
cra
litus
ciavit
sustin
ter al
nocer
que in
ductu
prate
(*g*) in
deesse
mode
guri
cidis
mens
que f
vata
trem
rit, ej
senten
randu
trice
una p
& cur
profu
Prom
sa, n
quem
esse,
sit ges
ti pot
firmif

g. Qu

nec uteri vestibula primosque aditus ingressam, aut perfregisse hymena integritatis velamen, nec profus intimos uteri recessus penetrasse per sacra (qui iudicii præesse ac sacra tractare sit solitus) dejerare se paratum confidenter pronuntiavit; quocirca nulla ratione pater designari sustinuit, nec prolem sibi addici passus est; inter alia eo quoque innixus argumento in sui innocentiam, quod infans vix septimo mense eoque inchoato potius, quam expleto in vitam productus sit, membris omnibus exacte elaboratis, præter unguium appendices, quod observamus (g) in noni etiam mensis partu nonnunquam deesse ac desiderari, præsertim ubi gravidæ immoderatus saltamentis utuntur, aut salem liguriant, ut est is sexus in appetendis falsis & acidis maxime proclivis. Itaque non septimi mensis partum evincere contendit, se noni, eoque supputato mensium decursu, atque observata temporis ratione, aliam inquirendum patrem, qui paulo ante cum illa congressum injuerit, ejusque consuetudine sit usus. Cum vero ex sententia Judicium infans conspiciendus explorandusque Medicis exhiberetur, accita obstetrice atque honestis aliquot matronis, quarum una patricia undeviginti liberorum parens erat, & cui non semel septimestris partus editus, nec profus expletum septimi mensis curriculum. Pronuntiarum est ab iis, non excussa facti causa, nec ulla habita ratione patris, hunc ne an quem alium deputent septimi mensis partum esse, qui septem & viginti septimanis in utero sit gestatus. Quod si in nonum mensem proferri potuisset, futurus erat infans magis solidis firmisque membris atque ipsa compages seu

stru-

g. Quando infanti ungues desunt.

structura corporis magis compacta ac coagmen-
tata, minusque dissoluta: erat enim os pecto-
ris, quod velut scutum ac munimentum cordi
incumbit, Belgæ *Borsplate* vocant, denique en-
siformis cartilago, quæ stomacho imminet, emi-
nentior quam natura fert, nec in planum reda-
cta, sed incurva ac turbinato mucrone, ut con-
spici solet pullorum gallinaceorum thorax; qui
ineunte vere, ac præsertim mense Martio exclu-
duntur. (b) Ungues quoque huic infanti, qui
sexus foeminei erat, in manibus deerant; atque
extremi digitorum articulis, in quibus ex cutis
musculosa vel cartilaginosa materia unguis læ-
vore perpoliti indurebant, vix tennes quædam
notas & exigua vestigia exhibebant, non cor-
nua duritie, sed mollissimæ membranæ tenuita-
te. In pedum vero articularis nulla se præferebant
unguium indicia, quod illæ partes non tanto ca-
lore imbutæ essent, quanto manus, atque à cor-
de caloris fonte remotiores: cum manuum ar-
ticuli per brachia pectori annexa, beneficio ca-
loris, qui à corde diffunditur, omnia conspe-
ctiora in digitis exhiberent: (c) Itaque Me-
dici observatis multis naturalibus causis, soli-
disque rationibus fulti, nullius partis vel favo-
re, vel injuria. Ita ut patiantur reo, si actori vi-
sum sit, constare suam innocentiam, vitæque
& morum integritatem, pronuntiaverunt ad-
stantibus iudicibus, quibus ea res demandata
erat ab iis, qui apud Belgas, in aula Bruxellana
Regis Hispaniarum vices obeunt, non noni, sed
septimi mensis partum statuendum, producta
gestationis tempore per septem & viginti heb-
domadas, qui partus etiam septimestris censeri
de-

*h. Ungues unde. i Medicorum de partu pronun-
tatio nullius vel favore, vel injuria.*

debet, tametsi non profus expletus sit: atque una aut altera septimana desideretur, atque aliquot adhuc dies ad complementum restent. In hoc autem negotio lunæ circuitus observari debet; qui quatuor septimanis, hoc est, plus minus octo & viginti dierum revolutione perficitur, (k) quo temporis decursu, agitato lunæ vi sanguine, menses mulieribus decurrunt, quibus defluxis, uteroque à menstruo profluvio defœcato, ut plerumque quinto die assolet, vel septimo, (l) si ab eo dierum numero uir fœminæ congregiatur, conceptum maxime naturalem perfici contingit, adeo ut post septimi vel noni mensis decursum infans in vitam productus, saluberrimus existat, ac nullis morbis, quibus infantia exposita esse solet, obnoxius. Multis enim morbis ætas puerilis infestari solet ob sanguinem menstruum conceptus tempore utero inhaerentem, ut sunt *ἰξανήματα*, hoc est, eruptiones floridæ, vulgo varioli & morbilli, Belgicè *Masfelen ende Pockens*, aliæque rubentes vel lividæ pustulæ, quæ ex menstrua illuvie contractæ in extima corporis parte se vere vel æstate proferunt: hic accedit *ἡ ἐπιληψία*, seu morbus comitialis & caducus, qui hinc Belgis *vallende sieckte* nominatur. Quem morbum, quoniam plures differentias haberet, supersticiosa gentilitas olim in certos divos referre solet ante lucem Evangelicam mortalibus exhibitam; cum ex naturalibus causis, atque præsertim ex spumosa tenacique pituita excitetur. In ore quoque tenellæ ætati ipso fere vitæ aditu vligo quæ-

k Luna menses constituit in puerperis. l Post menstrua conceptus naturalis. m Epilepsia seu morbus puerilis.

quædam palati ac faucium huluscula innascentur, *n* Alcolam Arabes, Græci *αΨθεν*, Belgæ *de Sprouwe* vocant, subter linguam vero *Αγκυλόγλωσσον*, vulgo (*) Ranula, Belgice *Spranre*, quæ vel incisione, vel ungue, vel salis frictione, aut, ut ego facitare soleo, ubi ferrum metuunt oxymelite Scyllitico aboleretur, ne iis adda m (*p*) *ὕδροκέφαλον*, hoc est caput tumore fungoso ac pituita turgidum, multaque alias humorum collectiones ex vitioso lacte ac menstruo sanguine conflatas, quæ etiam adultam ætatem comitari solent, ac cum jam consanuisse visa sint, identidem recrudescere. (*q*) Quocirca cum in agricultura ac satatione, tum in adeundo concubitu, excolendoque fundo muliebri ac procreandis liberis etiam ex Moysis præscripto, observandus est Lunæ decursus, cujus vi statis vicibus menstrua fœminis vel defluunt, vel subsistunt. (*r*) Perficitur autem Lunæ ambitus emenso Zodiaco septenis vicenisque diebus, & tertia diei parte, qui dies plus minus quatuor septimanas complexi, Lunarem mensem constituunt, præsertim si id tempus eximas, quo sidus hoc occultatur, nec fit conspicuum. (*s*) Siquidem triduo plus minus in coitu, hoc est, ut vulgo dicunt, in conjunctione morata invisibilis est, quo tempore nondum in hac terrena vim suam exserit, nec ea immutare est idonea, verum ubi conspici incipit, hoc est, nova existit, cum in orbem circumata est, hoc est, cum Soli ex adverso oppo-

n Alcola quid. *o* Ranula quid. *p* Fungosum caput. *q* Simile ab agricolatione. *r* Luna quot diebus eorsum perficiat. *s* Vide Galenum de diebus decretoriis.

posita; plena apparet, mirificos effectus in conceptu ac plerisque aliis rebus obtinet: nam & frumenta segetesque adauget, conchylia implet, carnes laquearibus affixas radiis suis in tabem resoluit, somnoque sopitis vel diutius sub ejus lumine moratis pallorem tremoremque ac capitis gravedinem inducit, pueris epilepsiam, stuporem, paralyfin adfert, multa que alia perficit, non quod ceteros planetas potestate superet, sed vicinitate. Siquidem (t) in infimo orbe collocata ac terræ proxima, ortus & incrementa rerum moderatur sic, ut hujus effecta post feminis conceptionem etiam foetus in utero materni sanguinis irrigatione augetur ac vegetetur. (u) Totum quoque gestationis curriculum siue diebus, vel mensibus, vel septimanis metiri ac dinumerare libeat, ut gravidæ fere supputant, ad Lunæ motum exigi referri que debet. Explicat autem vires suas in corpore efficacius, vel quum primum cum Sole congressa illustrari incipit, aut quum in orbem conglobata, plena conspicitur: medio autem orbe diuisa, minus virium obtinet, minime omnium quum falcata est, sensimque deficit & obscuratur. Eo enim tempore nullus in Oceano concursus aquarum, nulla in corporibus humanis humorum redundantia, nulla in ossibus medullarum collectio, ita ut tunc expediat tenellis corpusculis concubitu desinescere atque inducias sibi imperare. (x) Ego autem multoties gravidis ac prægnantibus placidum facilemque partum denunciare soleo, atque illarum mentes in optimam enitendi spem erigere, si quando luna no-

va

*t Luna sidus terre proximum. u Gestatio infans
ad Lunæ cursum referenda. x Quando partus
placidus.*

va aut plena parturire occipiunt, præsertim quum Lunæ vis pubi incumbit, aut inguina femoraq; occupat; nam fidus hoc singula membra percurrere, nisi que biduum nonnunquam triduum insidere alias testati sumus. Quum enim circa illas partes moratur, uterus udus & lubricus promptius dehiscit ac dilatatur, ipsique infanti expeditum exitum perficit. (γ) Quod si Luna senescente atque imminata partus inciderit, laboriosus fere esse consuevit, magnoque conatu ac molimine elidi. Hæc quoniam sæpius à me observata sunt, nec à ratione aliena videntur, huic argumento adjicere visum est. Ceterum quum Lunæ vires aliqua ex parte sumus complexi, hoc in mentem revocare expedit, quod paulo ante monui, etiam in excitandis tempestatibus, ac constituenda æris temperie nullas vires proferre, nisi à sole illustretur, atque amplissimum illud sydus sua facie, suoque fulgore illam irradiat: quo efficitur, ut minimo effecta polleat, primo ipso cum Sole congressu: verum (ζ) ubi tertius aut potissime quartus dies elucescit, manifesto vel tempestatem portendat, vel serenitatem polliceatur, ita ut quartus dies totius mensis temperiem vel intemperiem constituat. Quos Lunæ Solisque effectus eleganter his versibus expressit Virgilius, observata colorum varietate, quæ ex æris terræque exhalationibus suffundi solet:

(a) *Luna revertentes quum primam colligit ignes:
Si nigrum obscuro comprehenderit æra cornu,
Maximus agricolis pelagoque parabitur imber.
At si virgineus suffuderit ore ruborem,*

*Ven-
y Partus quando laboriosus. 2 Prognostica ex
Luna, a Georg. lib. 1,*

Vento erit: vento semper rubet aurea Phœbe

Sin ortu in quarto (namque is certissimus auctor)

Pura, nec obtusis per cælum cornibus ibit:

Totus & ille dies & qui nascentur ab illo,

Exactum ad mensem, pluvia ventoque carebunt:

Totidem versibus Solis potestatem complectitur, qua res mortalium, ac non solum corpora, sed animos quoque hominum immutat.

CAP. XXIII.

De hominis procreatione utilis & iucunda narratio, in qua illustratur altera argumenti pars.

Quum multos in naturæ rebus, præsertim quæ ad corporis humani structuram attinent, hallucinari ac cæcutire contingat, multumque nugamenta adferre solent de formatione foetus, ejusque situ, de gestationis tempore, & mensium decursu: atque an septimus mensis tempestivus ad partum statui debeat, atque is sit vitalis: consulto me facturum sum arbitratus, si obiter hominis formationes explicare aggrediar. Est enim divini hujus opificii artificiosa constructio, omniumque membrorum, quæ vel foris se proferunt, atque oculis conspicientia exhibent, vel intus ad singularem usum delibescunt, elegans & concinna conformatio.

(b) Constat autem homo ex utriusque sexus femine ac primis septem diebus, confluyente materno sanguine, in ovi speciem coalescit ac conglobatur. (c) Subest vero vis & facultas formatrix, divino quodam cœlestique munere, semini, quod spiritu vitali atque ætherio abunde

D d

imbu-

b Humani corporis crigo. c Seminis humani fecunditas.

616 DE OCCULT. NATURÆ
imbutum, atque undique perfusum effigiem
formamque foetui imprimit, sic ut singula mem-
bra, totaque corporis moles, quæ tanto men-
fium decursu perficitur, ac sensim in decentem
speciem, decoramque hominis figuram absolvi-
tur, in eo consistant, & quodammodo adum-
brata sint. Quod etiam observavit atque admi-
ratus est David (d) rex maximus, divinatorum
operum contemplator unicus. (e) Constituntur
autem à Medicis, qui naturam humanam
intime sunt contemplati, quatuor discriminata
tempora quibus hominis formatio perficitur.

Primum, quod ab inito statim congressu am-
plexuque mutuo seminis naturam obinet, quo
tempore conceptus & genitura dicitur. Quo-
niam semina inter se fermentata coalescunt, ut
cremor & velut lactis quædam concretio: quod
ita designat Job. (f) *Nonne sicut Lac multisti me,
& sicut caseum me coagulasti?* His conceptus ac
seminum maris & foeminae coalitus & conglo-
batio (modo ne affluxus oboriatur, ut lubrico
fere, hiantique utero assolet) prima septimana
perficitur.

Secundum formationis tempus constituitur:
quam natura uterique facultas suis viribus at-
que insita vi vasa manifestam seminis mutatio-
nem efficit, adeo ut tota substantia carnea po-
tius & sanguine aquam seminalis conspici inci-
piat, idque duodecimo fere aut decimo quarto
ab incoato formationis die: & quanquam hæc
concretio, massaque carnea sanguine æstanti
ac calido redundet, radis tamen est & informis,
nullamque membrorum figuram, nulla linea-
menta exhibet; nam corporis partes præcipue

non-
d Psal. 139. e Quatuor formationis infantis
tempora. f Cap. 10.

non
quo f
spicia
huma
tis.
mitat
que a
testac
digest
(h) I
qui pr
bone
gæ Be
que m
visa fu
fa: m
spiciar
ficibus
qui vel
lant, a
adscia
hibent.
affinis t
id enim
vapore
git, fre
parte si
cunda
dem sp
fic iter
conditi
molitur
plurime
g Simi
mle. i
l Simi

nondum distinctam formam sunt consequuntur, quo fit ut nulla hominis species ac figura conspicitur, sed rudimentum tantum & incoatio humani opificii, infantem effigiare condiscuntis. (g) Exemplum à figulis desumi potest (imitatur enim ars naturam) qui ex uda tenacique ac tractabili argilla imagunculas aliaque testacea confingunt, primum informia atque indigesta, mox artificiosa tractatione figurata. (h) In pictoribus tale quiddam observare licet, qui primum rudiori penicillo vel denique carbone aut creta susceptum opus adumbrant, Belgæ *Beyverpen* vocant: mox expoliunt ultimamque manum admovent, sic ut quæ ante horrida visa sunt, abdita, inculta, opaca, obscura, umbrosa: mox nitida, peramœna, collustrata conspiciantur. (i) In statuariis quoque atque opificibus argentariis tale quiddam imaginari licet, qui vel æs vel lignum rude & impolitum dedolant, atque excavatum manubrio, adhibitaque adscia poliunt, atque opus affabre cælatum exhibent. (k) Par est ratio, prorsusque huic rei affinis ratio, quæ sparso humi semine perficitur: id enim terræ gremio molitum ac tepesactum vapore sensim adolescit, atque in stirpem emergit, fructamque profert, & semen omni illi ex parte simile. (l) Ut itaque terra fertilis & fecunda complexu suo semen fovet, atque ejusdem speciei stirpem unde prognatum est, elicit: sic uterus mulieris nisi prorsus effœtus sit ex reconditio in ipso semine fœtum effingit atque emolitur, natoque tempore, hoc est, exactis ut plurimum st novem mensibus, hominem sexu mar-

D d 2

ris

g Similitudines ab opificibus. h A pictoribus simile. i Simile à statuariis. k De satione simile. l Simile à terra fecunditate.

ris vel fœminæ, ea qua progenitores sunt, forma ac specie in lucem producit. Cæterum ut reliquam instituti nostri partem exsequar.

Tertium statuitur construendæ fabricæ tempus, cum evidenter & perspicue se proferant tres illæ partes principes, Cor, ex quo arteriæ emergunt, Cerebrum, ex quo ut filamenta quædam ex colo, nervi producantur, Hepar, ex quo venæ propagantur. Quibus elaborandis ab ipso conceptus tempore ad decimum octavum primi mensis diem uteri facultas insistit atque occupata est.

Postremo autem, quod tempus ad vigesimum octavam aut trigessimam diem porrigitur, extrema membra articulatim atque exquisitè elaborata conspiciuntur, ac jam pullulascere ac palpitare fœtus incipit; à quo dierum progressu, quoniam omnes artus discreti sunt, totumque opificium exactè formatum conspicitur, non amplius fœtus aut embryo, hoc est, pullulans concretio, sed infans aut puer indigetari incipit. (m) Mares autem ut plurimum trigesimo die perficiuntur: Fœminæ quadragesimo secundo aut quinto. Quod autem masculi properantius absolvantur, caloris ratione id evenit, qui humorem ut mollem ceram extendit, diffundit, dilatat, suæque vi fingit formatque. Sic calor & vigor corporis, ipsaque naturæ alacritas (n) maribus trium mensium spatio, fœminis quatuor motum accelerat: quo tempore erumpentibus etiam capillis & unguibus, agitari infans in utero, ac calcitrare inolitur: ita ut gravidæ motum non obscure percipiant, ac nausea cibique fastidio infestentur, denique ab-

sa Mares cur citius quam fœmina absolvantur.
 n Infans quando movetur.

furda
 petar
 defun
 petar
 cong
 ren.
 sectu
 xiæ,
 hume
 beis,
 moris
 inter
 conce
 dus,
 derim
 est m
 drou
 masce
 re qua
 sus est
 gitudi
 bus ex
 adeo
 panct
 bilicus
 quibu
 ticuli
 autem
 dubita
 sacrum
 nallun
 (p) Ca
 fans,

o Exe
 tis in t

furda quædam edulia, atque à natura aliena appetant, rudera, carbones, testas, putamina: non defunt, quæ crudos pisces, armosque viriles appetant. Sic novi quæ spirantes, anguillos, ac congruos dentibus attritos frustulatim devorant. Sunt tamen multæ patriciæ, quæ huic affectui atque enormi appetentiæ non sint obnoxiiæ, ut quibus minimum excrementi aut vitiosi humoris in corpore acervetur, secus quam plebeis, quæ voraces sunt, multumque lordidi humoris ac fœculenti sanguinis in conceptaculis internis congerunt, ex quibus circa tertium à conceptu mensem nausea fastidium, ructus acidus, ac præter naturam multarum rerum desiderium & aviditas excitatur. (o) Conspectus est mihi superioribus annis Brugis civitate Flandrorum abortus gemellorum trimestris, sexus masculini, qui ex huiusmodi affectu, negaraque re quapiam, cui gravida avide inhiabat, excussus est. Erat autem digitali aut paulo plus longitudine parique crassitudine membris omnibus exacte elaboratis, nec ulla sui parte inutilis adeo ut se oculorum orbes nigricante pupillæ puncto signari nares, aures, digiti discreti, umbilicus, mentula, femora, suræ, tibiæ, tali, & quibus forma pedis distinguitur, digitorum articuli perspicue se spectanda exhiberent. Cum autem infantium uterque palpitaret, atque indubitata certa que vitæ argumenta præberet, ad sacrum baptismum concursus est, quo peracto nullum amplius vitæ indicium præferabant. (p) Cæterum quem habeat in utero situm infans, obiter indicandum. Gestaturis in alveo

D d 3

ma-

o Exemplum abortus gemellorum. p. Situs infantis in utero.

materna longo à mento umbilico annexus, ut pomum petiolo suo affixum arbori, per quem venæ umbilicalis adminiculo, purissimi sanguinis scatebra alitur atque nutrimenta capellit, non per os ac labra, quæ nondum illi usui sunt ad edendum, ut nec podex aut vesica ad egerendum. Vena siquidem umbilicalis à matrice orta, jecur, divisa ejus parte, ingreditur atque in venam Portæ terminatur, à qua sanguis purissimus per vasa seminaria in uterum derivatur, quo efficitur ut sanguis & spiritus tanquam auxiliares & succenturiatæ copiæ continenter deorsum ferantur, ne quando horum aliquid desideretur. Per hos itaque venarum ductus, atque arteriarum rivos, qui ex corpore materno emergentes, in uterum deferuntur, atque mox umbilico insignuntur, fœtus alitur, ac facultate feminis, quod uteri calore fovetur, ac sanguine irrigatur, omnibus suis membris, spatio temporis perficitur. Infans autem in media uteri capacitate ac velut centro libratus sustinetur, totus in se conglobatus; atque oblongo velut productu in orbem convolutus, ita ut capite paululum inclinato, mentum pectori, talos calcæque natibus, manus genis oculisque applicet, crura vero ac femore incurvato poplite sursum elata, inum ventrem attingant, prior adversaque corporis pars, nempe frons, nares, facies dorso materno imminet, capiteque deorsum inclinato oculos ossi sacro annexum Belgæ de *Stret* vocant, in partu una cum ossè pubis debiscit ac relaxatur: quo fit ut plerumque mares proni prodeant, aut capite nonnihil in obliquum inflexo, ut facies conspici queat, femellæ vero adverso situ magna ex parte collocantur, ita ut egressu resupino, ploratuque edito

coeli
per
tra
fante
atq
femo
pedi
ostio
cont
porr
que
perio
mole
raq
tion
incli
his la
bilice
absq
circa
dus,
mem
ac co
rient
non
stibu
gustis
vecta
que in
Magn
hicit
eniter
fante
quo a
q Pa
partu

cœlium obrueantur. (q) Verum hæc non semper ordine naturæ procedunt, cum multi contra naturam partus eveniant, ac nonnulli infantes non semper capite prævio se proferant, atque in longum exporrecto corpore manibus femoribus applicatis exitum affectent, sed alii pedibus nonnunquam distortis vel divaricatis, ostio se obvolvunt: nonnulli inflexa cervice contortoque in obliquum capite, manibus exporrectis, ac natantium more expansis, pronisque humeris procidunt, magno suo & eminentis periculo, nec minori obstetricum anxietate & molestia. Quum autem omnia decenter, naturæque ordine procedunt, infans expleto gestationis curriculo eruptionem molitur, seque inclinans deorsum volvitur nec enim diutius in his latebris delitescere potest, quam illi per umbilicum alimentum suppetat, ac calor cordis absq; externa respiratione possit subsistere: quo circa grandior factus, alimenti lucisque est avidus, atque aërem captare nititur adeo, ut ruptis membranis atque involucris, quibus obductus ac contra attritus munitus erat, acerrimo parturientis cruciatu in vitam producat, (r) idque non solum ob astricta minusque laxa uteri vestibula, sed quod hæc calamitas & pariendi angustia ob Adami atque Evæ lapsum à Deo invecata sit, illique hoc onus impositum, viro quoque in non mitiorem miseræ sortem dejecto. Magna autem ex parte nono mense uterus dehiscit relaxato osse pubis, parturiente pro virili eritente, quæ quod gravat, excutere nititur, infante insita vi, ductuque naturæ erumpente: quo adjumento in partu mortuo, aut invalido

D d 4

mu-

q Partus contra naturæ ordinem. r Vnde labor parturientis. Genes. 3.

mulier destituta est. Infans enim vivus atque alacer non minus quam mulier operi insistit, atque aëri inhiat, auramque captare nititur. (f) Cæterum sunt complures qui exacto completoque nono mense in decimum deveniant, quos partus decimestres Hippocrates vocat, inchoato quidem decimo mense Lunari, qui viginti octo dies perficitur, non profus finito. Sic Sapiens (r) decem mensibus in utero se confirmatum memorat, atque ex sanguine virique semine coagulatum, voluptate concubitum comitante. Pari ratione qui jam expleto sexto mense (in quo partus nulla ratione vitalis existit, quod membrorum firmitas desideretur) septimum sunt ingressi, atque vel duas aut tres septimanas in eo sunt constituti; septimo mense editi dicuntur. Eadem est ratio in supputandis hebdomadibus & mensibus qui certo dierum numero terminantur, siquidem elapsa antecedente septimana vel mense, atque insequente inchoata, ab hac desumitur temporis ratio illique gestationis curriculum adscribitur, atque ab eo mense, quem prægnans ingressa est aut partus incidit (ut assolet vel septem vel novem Lunæ cursibus) denumeratio sumitur. Par est ratio de annorum supputatione vel à Christo incarnato vel passio, ita ut inscriptio observetur in sequentis anni, etiam primi mensis initio, obiterato neglectoque præcedente. (a) Quod autem septimi mensis partus vitalis existit, non præter rationem est, sed certa huic rei causa subest. Siquidem infans eo tempore insita vi ac naturæ ordine circumagitur se ac convolvit, locumque suum mutat, ac commodiorem capiat.

(x) Et

f. Decimestris partus. t. Sap. 7. u. Partus septimi mensis cuj vitalis.

(x) L
stia ac
ram r
fert
stris
ut in p
belli, a
hostiu
poris r
motus
que ul
cem pr
lis est.
evenit.
latus d
minusc
pinai
terpell
Etum
cossog
quom
se acci
opinion
uari ill
confuse
re, ita
consequ
impetra
fans, ac
frui. Su
ti, corpe
lorem p
tricum
ritamqu

x. Simil
z. Simi

(x) Et quemadmodum militiæ Dux vel angustia ac difficultate loci, vel comœtus aut rerum necessariorum inopia, exercitū alio transfert, sic tamen ut in metendis mutandisque castris miles continenter in excubiis agat, ac velut in prociectu constitutus ad omnem eventum belli, atque inopinatum imperium, insultumque hostium erectus sit atq; expeditus: ita si illo temporis momento, quo septimo mense is naturæ motus cieri solet, pariendi tempus inciderit atque ultro citroque collatis viribus infans in lucem prodeat, citra omnem dubitationem vitalis est. (y) Simile autem quiddam huic infanti evenit, quod noctu evigilatis solet, qui se in aliud latas devolvunt, ac meliorem culcitæ partem, minusque pressam captant: quibus si quid inopinati obveniat aut à re quapiam repentina interpellari contingat, quo minus se denuo in lectum devolvant, confestim cubile deserunt, excussoque somno, tamen si aliquid noctis reliquum est, ad ea peragenda quæ urgent, ocys se accingunt: alioqui si somno oppressis præter opinionem aut spem aliquid evenerit, tumultuari illos contingit ac contremiscere, omniaque confuse ac nullo ordine vel aggredi vel persicere, ita ut res nec felicem, nec optatum exitum consequatur: ut in octavo mense assolet, in quo impetrata quiete denno refocillari incipit infans, ac materno hospitio ejusque alimento perfui. Sunt quidem nonnulli septimo mense editi, corpore flaccido, minusque firmo, & qui calorem nativum languidum obtineant, sed nutricum cura atque industria fulti diu subsistunt, tamenque in multos annos proferunt. (z) Si-

D d 5 mle

1. *Simile à duxce militia. y Simile ab evigilatis.*

2. *Simile à fructibus maturandis.*

mile enim quiddam iis evenit, quod pomis aliis-
 que fructibus arboreis, qui præmature vel deci-
 dunt vel decerpuntur, quos arboratores, qui ex
 his quæstum venantur, recondunt stramentis
 que fovent, ac paleis obruunt, quo tempore
 maturefcant, atque esui reddantur idonei. Si-
 quidem hujusmodi infantes opera studioque
 matrum aut quibus alendi committuntur, vi-
 res concipiunt, atque adhibitis fomentis robur
 consequuntur: quo subsidio vitam in multos
 annos prærogant: (a) quod nulla ratione ob-
 tinetur in octimestri partu, qui rarissime vitalis
 esse solet, quod sedatus sopitusque sit motus ille
 naturæ & agitatio, quæ ex certa causâ excita-
 ri consuevit, septimo mense cum à matre, tum
 ab infante: quocirca ab inquietudine septimi
 mensis lassus, vires colligere incipit, atque ad
 præfixum gestationis tempus in materno gre-
 mio refoveri. Quo fit, ut si oborta aliqua vel
 intemperie vel perturbatione, infantem sedibus
 stativisque suis exturbari contingat, lethale ex-
 istat propter causam extraneam atque à na-
 turæ ordine alienam, quam etiam (b) Saturnus
 fidus ferale & noxium exasperat, suaque frigi-
 ditate infanti vires dejicit, quamobrem ad no-
 num mensem in sua statione consistere salutare
 est, quo vires colligat, justumque robur affe-
 quatur. Quum autem nonus mensis adventu-
 re incipit, infans alimenti inopia subsidit ac
 deorsum devolvitur, uterique vestibula primæ
 que in lucem aditus persequitur, atque exitum
 affectat nonnunquam in ipso pariendi calore,
 ac festinatione, impetu quodam per lubrica la-
 bitur, ac delincente utero, nullo obstetricis ad-
 minis-

a Octimestris partus non vitalis. b Saturnus co-
 fandi gravis.

'miniculo, dicto citius (ut pomum maturum le-
 vi attractu) decidit. Quod iis potissime usuve-
 nit, quibus uteris amplissime dilatatur, atque
 infans omnia cumulate est consecutus, suisque
 viribus abunde instructus. Nam quæ strictioris
 sunt, infantemque gestant valetudinarium vel
 imbecillem, difficulter enitantur, ac laborioso
 conatu summoque molimine partum exclu-
 dunt. (c) Ex hac pressura atque enitendi diffi-
 cultate desumit appositissimam similitudinem
 Servator, suosque animat atque unice solatur,
 ne animo deficient ac labascant ob calamitates
 ac clades illis Euangelii causa inferendas, (d)
 cum exemplo parturientis, mœror in effusam
 solitamque lætitiã ac subitum gaudium sit
 commutandus: itaque periculum imminere
 indicat, anxietatem, tristitiam, trepidationem,
 sed hæc omnia confestim exorto inopinato gau-
 dio, ac suavissima spiritus paraclæti consolatio-
 ne discussum iri. Impiis autem minatur passim
 Deus, ac desumpto ex partu exemplo, inexpect-
 atum ac repentinum interitum imminere de-
 nuntiat. Sic enim illorum mentibus apud Esai-
 am (e) terrorem incutit: *Vlulate quoniam prope
 est Domini dies, quasi vastitas: Vivorum cor tabe-
 scet & manus dissolventur, terrores, cruciatus, &
 dolores illorum animos occupabunt, & vexationibus
 correpti, parturientium ritu dolebunt & ingemi-
 scent.* Hieremiã quoque (f) quum Israëlitas
 in summo luctu atque extrema calamitate con-
 stitutos describit. *Vocem, inquit, audio quasi par-
 turientis angustias & cruciatus primo partu eniten-
 tis: qui fere insuetis acerrimus esse solet, quod
 nunquam tale quiddam inciderit, aut hujusmo-*

D d 6 di

c. *Morale à partus angustia. d Ex partu & pa-
 riente exempla. e Cap. 13. f Ier. 4.*

di laborem sint perpeſſe. Sic etiam regibus Deus formidabilis eſt, & tremendus, quum adverſum illum criſtas erigunt, ut apud eundem Prophetam (g) de Joachimo rege Juda refertur, quem in eas anguſtias conjecit, ut dolorem & anxietatem perpeſſus ſit, qualis conſpicitur dolor parturientis. Militum quoque (h) Moabitarum animis (tameſi hoc genus hominum ferox ſit & impavidum) eam trepidationem ac pavorem injecit: qualis eſt animus parturientis foeminae, quae diſſolvitur ac liqueſcit, niſi adſtantium ſolatio fulciatur, niſi matronarum ſubſidio ſublevetur. Eſt autem apud Eſaiam (i) elegans cum primis ac conſolatoriæ concio, ornata excultaque intigni comparatione: Propheta ſiquidem illos, qui afflicti ac caſtigati reſipiſcunt, ductique poenitentia ad Deum conſugiunt parturienti comparat, quae in anguſtia conſtituta atque enitendi difficultate non ſine vitae diſcrimine oppreſſa, adſtantium opem implorat, ac dimotis undiquaque oculis, ſuſpiriis, gemituque ac lamentis, ſubſidium ac ſolamen expoſcit. (k) Sic enim concionis hujus ſeriem proſequitur, ut obiter quaedam delibem: *In ſemita judiciorum tuorum ſuſtinuimus te Domine, & memorabile tuum in deſiderio anime noſtrae. Anima mea deſideravit te in nocte, ſed in ſpiritu meo; & precordiis meis. de mane vigilabo ad te.* Quo teſtatur, ſe inſiti Domino, ingruente calamitate & admotis flagellis, in eoq; ſpem fixam habere atque oculos intentos, denique memoriam Dei impreſſam eſſe animo ſuo, totaque mente atque animo iavigilare mandatis illius, ac nullo non tempore meditari in ſaluta-

g Jer. 13. h Jer. 48. i Cap. 26. k Eſaie. lxxx
explicatur.

ti illius doctrina, non solum media luce, sed in-
 tempesta etiam concubique nocte, atque au-
 telucanis horis, (1) Quid autem obliuiosos ad
 hunc mentis fervorem impulit, ac tam solidam
 fiduciam extorsit, mox subjicit: Domine, in-
 quit, in angustia & tribulatione rebusque ad-
 versis ac deploratis nominis tui majestas & am-
 plitudo in mentem venit, tuique subit memo-
 ria ac recordatio: res afflictæ ac desperatæ ta-
 cito tuæ divinitatis afflatu atq; impulsu ad resi-
 piscenciam nos pertrahunt. Sicut quæ concepit,
 quum instat tēpus partus, clamat & vociferatur;
 ita facti sumus coram te nomine. Paulus quoq;
 (m) socordes atque oscitantes ad excubias ad
 vigilandi industriam extimulat atque parturiē-
 tis exemplo in Dei adventum expeditos para-
 tosque esse vult, irruit enim ut fur & nocturnus
 oppressor, dies illius, & tanquam dolor repenti-
 nus partorientis. Hæc studiose lector, quoniam
 nō profus ab instituto aliena sunt, visum est ad-
 jicere, quo quisq; ex iis aliqua vitæ documenta
 desumat, ac consideret quam luculentas appo-
 sitasque similitudines sacri vates suis concioni-
 bus accommodent, ex notissimis naturæ rebus
 depromptas, quod eo observant studiosius, quo
 auditorum animis efficacius insistant, ac con-
 cepto emendatoris vitæ proposito, alacri prom-
 ptæque voluntate ad frugem, Deique cultum se-
 conferant.

CAP. XXXIV.

*Quota ætatis anno puellis, pubescentibus concubitus.
 desiderium excitetur: & conceptui efficiantur.
 iduæ. Rensu quando provelioribus fecundi-*

tuæ

1 Afflictio religiosi facit. in 1. Thess. 4.

tas desinat, ac desinentibus mensuris uteris sterile scaturiat. In qua narratione viriis quoque natura conditio excutitur.

QVO optime consulant pudicitiae virginum suarum progenitores, illorum interest curiose observare, quando expediet aut sit tempestivum ex se progenitas, aut quarum iis cura incumbit, elocare ac conjugio destinare. Est enim is sexus fragilis ac sollicitantibus undique ad defectionem procis, ad ruinam proclivis, ac naturae puellaris inclinatio deprehendi potest: Siquidem pubescente corpore, ac profluentibus stato tempore mensibus, ut assolet decimoquarto aut quinto aetatis anno, aliis serius, aliis maturius pro cuiusque habitu & constitutione, semen augetur, ac sanguis qui non amplius in corporis augmentum assumitur redundans, rei Venereae imaginationem menti infert (w) quocirca in aetate nubili constitutae se comunt ac poliunt, oculosque ac genas non solum speculo, sed juvenibus continenter objiciunt, seseque spectandas exhibent: (s) adeo ut à procis demulceri tractarique cupiant, ac blandius appellari: oculis ejus rei causa in obliquum detortis, atque in amasios suaviter coniectis, quae res efficit, ut oborta tentigine, atque intimarum partium titillatione, prurire urique incipiant, atque impotentius ad concubitum incitari: (p) eoque fit ut plerumque excusso pudore, nec observata voluntate parentum, qui aliquando tardi sunt & difficiles in conferenda dote, aut aegre illas ab se divelli patiuntur, ul-

tro

¶ *Virgo cultus studiosa. O Virgines matrimonium vitanda. p Virgines fragiles.*

tro se procis offerant, subjiciantque magna cum pudicitiae jactura, tum totius profapiae infamia & dedecore. Unde nostratibus proverbium jactatur: Periculosa merx virgo nubilis matu-
raque viro, *Rype dochters, zorghelicke ende broo-
sche Waere.* Quamquam quae ad continentiam attinet, virginum quam viduarum conditio Belgis commendatior. Tale enim spargitur de iis dicterium, Virgines in amore stabiles & sedatae mentis: (r) Viduae tumultuosae, lubricae, instabiles, inquietae nec unius mentis aut sententiae, *De maechden hebben eenen zin: de Weerven hebben den Druvel in*, ob degustatas, opinor, rei Venerae illecebras, quas animo conceptas avidius expetunt, quam virgines, quibus nunquam illae voluptates delibatae sunt, ipsiusque Genialis thori sunt expertes & ignarae. (s) Ceterum quum virgines decimoquarto aetatis anno aut paulo serius aliquod specimen edant maruritatibus, defluentibus jam menstruis conceptioni apte efficiuntur, quae vis illis porrigitur ad annum usque quadragesimum quartum, nonnullis quae valido sunt corpore & vegeto, (t) ad quinquagesimum quintum foecunditas producitur, ut in nostratibus aliquando observavi. Scio e-
quidem fluxum menstruum in nonnullis boni habitus ulterius proferri, verum id rarum est, nec semper ex naturali causa humor ille excrementitius profluit. Quocirca explodenda illorum sententia, qui existimant, ut muliebris profluuii: ita conceptus indefinitum esse terminum, nec stara his rebus fixaque tempora posse
alli-

p *Virgines fragiles.* q *Proverbium de virginibus.*
r *Proverbium de viduis.* s *Mulier quando primum
fecunda efficitur.* t *Mulier quando menses defluunt.*

assignari. Quanquam enim nonnullæ anno sexagesimo huic fluxui sint obnoxia, non tamen ex naturali causa is provenit, sed ex affectu aliquo contra naturam oborto, qui etiam partum excutit. Siquidem ira, indignatione, excandescencia, subitaque atque inopinata consternatione dehiscere contingit conceptacula, ac meatus referari, sic violento humorum concursu tale quiddam prolui contingit, plerisque ex casu & ruina convulsis venarum fibris. (*) Quum autem magna ex parte mulieribus circa annum quadragesimum quintum, aut ad summum quinquagesimum menses subsistant, ac nulla ex harum congressu soboles sperari possit, præter naturæ ratione faciunt, quæ se juvenibus in matrimonium addicunt, aut viri, qui tales ancillas pecuniarum aviditate ambiunt, aut in conjugium adfiscunt. Frustra enim utrimque opera insumitur non secus quam si jejuno, sterili, arido, ac strigoso agro generosum semen committatur. Tolerabilius est, si senex succulentus ac vegetus cruda, viridique ætate se juvenula addicat. Nam ex ea societate aliquod sperari potest posteritatis oblectamentum: cum vir nunquam tam effectus tamque exhaustus & exoletus censei soleat, quin prolem excitare possit. (x) Ceterum quæ sit viri natura, & quousque se proferat vis procreandæ prolis, obiter indicandam. Cum autem adolescentibus plurimum calidi sit innati, ut Hippocrates ait, circa ætatis annum 16. aut plus paulo aliquid virilis roboris concipiunt, abditæque partes pubescere ac mentum decora decentique sanguine exornari incipiunt, quæ naturæ vis atque ardor propagandæ sobolis indies magis.

¶ *Ancilla ne juvenibus se addicant. x. Vir quousque fecundus.*

mag
uqu
que i
flacc
effi
& au
bene
nulli
tia e
ad se
perag
rum
supp
Nan
chol
tre i
rum
viri
mon
ex q
bitat
in ea
nect
mun
atq
clem
dian
gina
anno
ex iis
meru
nisi p
hanf
mate
inter
y R

magisque augetur, atque incrementa concipit usque ad annum 45. aut quinquagesimum, atque in 65. definit. Tunc enim magna ex parte flaccescere virile robur, & semen infœcundum effici incipit, extinctis spiritibus naturalibus, & arescentibus humoribus, ex quibus caloris beneficio semen confici solet. Sunt quidam nonnulli validi robustique senes, quibus adolescentia continenter ac moderate transacta est, qui ad septuagesimum annum fœcundi sunt, & in peragendo concubitu viriliter subsistunt, quorum multa exempla Brabanti, Gothi & Sueci suppeditant. (7) Sic enarrantem audivimus, Nauclerum quendam fide dignum, quum Stocholmiæ negotiaretur, imperante Gustavo patre invictissimi Regis Sueciæ Erici, qui nunc rerum potitur, se accitu regis interfuisse nuptiis viri cuiusdam centum annorum, qui in matrimonium asciverat triginta annorum sponsam, ex qua complures illum fustulisse liberos indubitata fide memorabat: erat enim vir (ut sunt in ea regione plurimi) adeo cruda viri dique senecta, ut vix implevisse annum quinquagesimum videretur. (8) Apud Tungros quoque, atque in Campania Brabantica, ubi mira aëris clementia, & gens temperans & frugalis, inauditum non est, sed propemodum vulgare, octoginta annorum viros virgines non admodum annosas in conjugii societatem adsciscere, atque ex iis proles excitare. Quocirca annorum numerus viro nihil officit ad procreandos liberos, nisi prorsus ætatis juvenilis incontinentia exhaustus sit vigor, ac genitales partes effectæ ematuerint. Unde Belgæ in exoletos, atque interapestive Venere fractos proverbio ludunt,

(2) *Proceles*

y *Rei geste narratio. 2. Brabantii annosi.*

(a) *Vroech bengst*, vroech ghyte, (b) à caballis admissariis desumpta comparatione, qui si vel frequentius vel maturius equas ineant, citissime confenescent, nec ullis muniis bellicis accommodari possunt. (c) Quid autem discriminis sit inter viros & mulieres, & vel causæ vel rationis subdit, quod mulier citius sterilescat quam vir, ac profundere semen desinat; si quis forte requirat, calorem nativum designo, quo vir præcipue pollet. Siquidem (d) quum mulier virum humoris copia vincat, ut menses indicant, & corporis mollities, tum vir illam insito calore superat. Calor autem præcipuus est, qui humores concoquit, atque in foeminis substantiam immutat, cujus alimento destituta foemina, pinguescit quidem ætatis accessu, ac sterilitatem consequitur, secus quam vir, cui calore liquefcit pinguedo, ac dissolvuntur humores, verum ejus beneficio in semen elaborantur. Huic rei etiam adscribo, quod mulier minus virium obtineat, minus prudentiæ & consilii, minusque ratione polleat, nec ea sit dexteritate in rebus gerendis quam vir.

CAP. XXV.

Qui potissimum aliis ab aliis morborum contagia concipiant. Et qua ratione efficitur, ut infantes convalescant exhibitis nutrici medicamentis.

Quum morbi contagiosi obvios quosque inficiant, tum in nullos se citius diffundunt, quam quorum natura multum inter se habet affini-

a Proverbum in exoletos. b Simile à caballis exhibitis. c Vir calidior foemina. d Vir citius fecundus quam foemina.

finita
tres, c
pericu
quo
ping
prop
nem a
Quoc
morb
prop
agrot
cont
quam
liqui
nes.
uberil
tota v
nutrix
nim
la diff
confic
minut
ut tot
fangu
febrili
abla
succo
cantes
contra
niam
tibus p
magis
discut
e Con
trices
da

finitatis : ut sunt parentes & liberi, sorores, fratres, consanguinei, quibus fere ultro citroque periculum imminet, ac labes adspargitur. (e) Et quo quisq; sanguine conjunctior, ac magis propinquus, eo celerius ab altero malum concipit, propter sympathiam, hoc est, naturæ cognationem atque spirituum & humorum consensum. Quocirca grassante peste, ac sævientibus passim morbis popularibus, denunciare soleo sanguine propinquis, ut absistant, pauloque remotius ab ægrotō se subducant ne pestifero halitu infici contingat, qui notos potius & consanguineos, quam externos ignotosque corripit, tametsi reliqui qui adsunt, à periculo non sint immunes. (f) Par est ratio de nutrice, pueroque uberibus inhiante : ægrotante enim nutrice tota vis morbi in infantem devolvitur, ipsaque nutrix sublevatur, ac malum discutit. Quum enim morbi vis per venas sanguinis conceptacula diffunditur, atque ex ipso sanguine exacta confici elaborari lac soleat, infans impurum minusque syncerum alimentum elicit. Quo fit ut tota vis morbi in infantem decumbat, quod sanguis, qui lactis substantia est, sit infectus, ac febrili qualitate imbutus. Quocirca confestim ab lactandi, ne quid morbi contrahant ac vitioso succo inficiantur. (g) Mulieres quoque nutricantes nonnunquam à lactente puero morbos contrahunt, sed qui non sint tam exitiales, quoniam non tanta vis mali aut contagio ab infantibus promanat, quam à nutricula, cui sanguis magis fervet, & plus putredinis concipit. In discutiendis autem puerorum morbis (quoniam

e Consanguinei cito contagium concipiunt. f Nutrices infantibus morbos adferunt. g Pueri morbi-
di nutrices inficiunt.

niam ea ætas medicamenta respuit atque aver-
 satur) eo utor strategemate & actu, ut nutrice-
 bus ea præscribam atque ebibenda offeram, sta-
 tim enim diffusa per sanguinem (ex quo hæc
 conficitur) medicamenti vis, ubera subit, ac hæc
 illius qualitate imbuunt, ita si purgatrix sit medi-
 cina, puero alvum solvit: si adstrictionis parti-
 ceps, eundem sistit & cohibet. Similiter si mis-
 ticula infestentur atque anhelosi sint natura,
 quæ pectus dilatant ac pituitam abstergunt, ex-
 hiberi curo, nempe hyssopum, marrubium, in-
 didis radicem, inulam, glycyrrhizam, ficus, sca-
 tureiam. Nonnunquam hæc medicamenta quæ in-
 fantia exigit, linteolo aut sindoni includi invol-
 vique jubeo, eorumque dilutum (infusionem
 triviales vpcant) offerri, præsertim ubi ea ætas
 bibere est edocta, ac pocula ori admoveere ad-
 sueta, itaque pueros teneriores, seniculos, præ-
 gnantes, puerperas, valetudinarias, atque ex
 pariendi labore afflictas, arte tractare meditor,
 ut exigit cujusque corporis conditio & natura
 morbi exposcit, sic ut semper menti obversetur
 illud Hippocratis (h): Multa danda esset ætati,
 regioni, consuetudini. Et quemadmodum nau-
 tæ pro æris tempestate, vel atræ temperie vel
 intemperie vela nunc complicant, nunc dilatant
 atque extendunt, ac clavem modo huc, modo
 illuc detorquent: (i) ut coriarii calceos pe-
 dibus accommodant: sartores vestes membris
 aptant: ut nutrices pueris pro ætatis infantia
 mansum in os inferunt, non solido cibo illos in-
 ferunt, ut Præceptores adolescentium ingenia
 tractant ac primum elementis mox solida do-
 ctina imbuunt, quod etiam Paulum studiosè
 observasse legimus in tradendis fidei nostræ my-
 ste-

h. *Apher.* 17. i *Similia aliquot ex rebus vulgaris.*

stetis, i
 non esse
 adhuc in
 saum de
 rem: i
 los tract
 fert quæ
 Hujusm
 rare os f
 nent ali
 puerper
 quorum
 commo
 rum sale
 rum red
 duo etia
 pris ven
 storalit
 quoque
 magna
 foetus pe
 gatione
 ta Hippo
 septiman
 la ration
 leolos, q
 debent, s
 beribus
 oppressis
 ro, atque
 niri, & v
 iter in h
 vires fov
 eam Me
 circa Me

k. 1. Cor.

fieriis, in erudiendis Corinthiis (k), qui quum
 non essent sublimioris doctrinæ capaces, vel ut
 adhuc infantes lacte aluit, hoc est, sermonem
 suum deiecit ad illorum captum & imbecillita-
 tem: ita exercitatus peritusque Medicus singu-
 los tractat pro naturæ suæ conditione, eaque of-
 fert quæ profint: nec minima sui parte officiant.
 Hujusmodi autem rationibus & exemplis obtu-
 rare os soleo sciolis quibusdam, qui non susti-
 nent aliquid medelæ adferri infantibus, senibus,
 puerperis, & quibus ex parte vires dejectæ sunt,
 quorum nemo non summa cura fulciri debet, ac
 commoda victas ratione, usque medicamento-
 rum salubri ac minime noxiæ in pristinum sta-
 tum reduci. Sic non veritus sum puerperis tri-
 duo etiam à partu angina aut pleritide corre-
 ptis venam incidere, atque exhibita potione pe-
 ctoralis sputum promovere. Circa prægnantes
 quoque si quando acuto morbo corrigiantur,
 magna adhibetur consideratio, ne vel ipsa, vel
 fœtus periclitetur: si res venæ sectionem vel pur-
 gationem postularet, illam moliri studeo, jux-
 ta Hippocratem (l), à quarto mense usque ad
 septimum, idque in supernis brachii partibus, nul-
 la ratione circa pedes, femora aut talos seu mal-
 leolos, quibus ne cucurbitulæ quidem admoveri
 debent, ne abortus periculum immineat. Impu-
 beribus etiam peste correptis, aut acuto morbo
 oppressis, salutaria remedia mature adhiberi cu-
 ro, atque omnibus modis vitæ fontem cor mu-
 niri, & vim morbi à principe parte amoliri. Ob-
 jectum in hujusmodi tenellis corporibus accurate
 vires fovendæ morbusque deiciendus. Mala est
 enim Medicina ubi aliquid naturæ perit. Quo-
 circa Medicus aut proficit, aut ne noceat, imo om-
 nibus

k 1. Cor. 5. l Lib. 1. Aphor. 4.

636 DE OCCULT. NATURAE
mnibus modis prodesse studeat ratione artis;
quod facile consequetur, si omnia recte ratione,
atque ex artis præscripto exsequatur.

CAP. XXVI.

*De pelle seu plumose tegmine vulturis, quod mirari
pollet in corroborando ventriculo, atque excitanda
cibi aviditate, paulo efficacius quam Zinziber
cujus natura quoque hic exprimitur non curis
observata.*

Quum multa sunt, quæ foris admota ventri-
culo robur adferant, ac concoctioni ad-
miniculentur, tum nihil efficacius aut magis
præsentaneum, quam (m) vulturis tegmen
vel detracta pellis, ceterarum pellicum modo
subacta ac concussione complanata. Est autem
hæc ales, ut milvus rapacissima atque inexple-
bilis edacitatis, ita ut hanc Belgæ ad inhiandis
cadaveribus, & quæ semper famelica prædam
venetur *Ghier* vocant, à cujus natura avaros,
& qui habendi cupiditate sunt inflammati, *Ghier-
rich* nominant, Latine Vulturinos, Quum au-
tem ejus sit conditionis, ac naturæ hæc avis, ut
omnia avide appetat, & inoffense consumat,
tegmini ejus ac vis infusa est, ut ventriculum
humanum fulciat ac fastidioso nauseantiq; sto-
macho vires appetendi & concoquendi cibi
conferat, quin & alvi profluvium cohibet &
vomitus compescit, sed diverso modo ventri-
culo applicitum. Hoc enim experimento com-
probatum habeo, ut si quis tegmen è corpore
alitis exentum, arteque pellicea concinne elab-
oratum, subactumque flaccido ac languenti
ventriculo admoveat, fluxum sistere, ac levita-
ti intestinorum auxiliari, præsertim si eo sita
applicetur, ut plumosa pilorum congeries de-
orsum

Vulturis natuca.

orsum
ribus
palma
que ca
cultura
ta attr
pelli t
& tot
attrah
retine
sta for
ficio p
contra
pilofo
tente,
stoma
& reti
bus ve
lent, n
vomitu
produ
vero
ipsum
ute/i a
vocat
fœmin
circa t
affigi
vel inj
ut vulg
vero m
quam
tes liga
affigi, v
quo or

n Pote

orsum spectet: quemadmodum in suffultis ve-
 stribus; secundo, ut ita dicam, flumine, pelles
 palma demulceri solent: confortat enim fovet-
 que calorifica vi, & astringendi ratione (n) fa-
 cultates seu potentias naturales, quibus alimen-
 ta attrahi contingit, retineri, concoqui, & ex-
 pelli tres quoque ventriculi tunicas nervosas,
 & totidem fibras, Rectis, ut Galeno placet,
 attrahendi munere funguntur; Obliquas, quæ
 retinendi vi pollent; Transversas, quæ conco-
 cta foras propellunt, corroborat, utque suo of-
 ficio perfungantur, efficit. Ceterum tegmen id
 contrario aduersoque situ collocatum acumine
 piloso sursum exporrecto, atque in sublime ni-
 tente, vomitum compescit, deorsum detractis
 stomachi musculis, quibus cibum amplectitur
 & retinet. In huiusmodi autem affectibus qui-
 bus vel supernæ vel infernæ partes infestari so-
 lent, non dissimile quiddam moliri soleo. Sic in
 vomitu os ventriculi innungi jubeo, deorsum
 producta manu versus umbilicum; In fluxu
 vero alvi à pede sursum redacta palma: quod
 ipsam etiam factitare soleo, si quando mulier
 uteri affectibus est obnoxia. Sic in matricis, ut
 vocant, strangulatione, qua suffocari videtur
 femina vaporibus sursum delatis vel venam
 circa talos incidi jubeo, vel coxis cucurbitulas
 affigi, omniaque averti ac deorsum ferri curo,
 vel injecto clystere, aut ano subditis balanis, seu
 ut vulgo vocant, suppositoriis. In procidentia
 vero uteri, ubi omnia deorsum feruntur, tan-
 quam resoluta corporis compage supernas par-
 tes ligamenti adstringi, uberibus cucurbitulas
 affigi, vel venam humerariam pertundi jubeo,
 quo omnia in contrarium revellantur. Intus
 quo-

a Potentie naturales quæ attrahunt.

638 . DE OCCULT. NATURÆ
 quoque in jam memoratis affectibus exhiberi
 possunt, quæ morbi conditio exigit. Sic flacci-
 do & nauseanti ventriculo, vel ubi minimum
 cibi appetit, aut ægre assumta alimenta conco-
 quit præter vina aliquot generosa & calorifica,
 ut sunt Hispanica & Cretica, (o) Zinziberis
 radix succosa, melle condita, *Groen ginziber gbe-
 confit*, Belgæ vocant, præclare concoctioni au-
 xiliatur, ac flatus ex cruditate & humoribus
 pituitosis contractos discutit. Quocirca & o-
 cularum caligines ex densis crassisque humori-
 bus è stomacho sursum delatis natos dispellit.
 Nonnullis hanc in obsoniis & condimentis præ-
 scribo, præsertim vliginoso udoque stomacho
 obnoxiiis, aliis qui ex zythi vel cerevisiæ immo-
 dica portione, dolore vel gravitate ventriculi,
 crebrisque ructibus iofestantur, aliquot ramenta
 cum momento talis devoranda præcipio. Di-
 ci enim vix queat quantopere inflationes &
 tormenta mitiget (p) Accendit quidem urique
 primo gustata hæc radix linguam, verum
 nullam sitim excitat, sed quum salivam & pi-
 tuitosum undique humorem è capite, faucibus,
 stomacho eliciat, linguam udam præstat, ac sa-
 livali humore fluitantem, eoque fit ut nulla vel
 siti vel siccitate eos afficiat, Quocirca magno
 commodo septentrionales Belgæ hujus radiciis
 usu ventriculum fulciunt.

De occultis natura miraculis FINIS.

o Zinziberis effectus. p Zinziber sitim non exci-
 tat.

bc
cc
um
co
ca
per
gbe
ar
ibus
Se o
ori
ellie
pre
acho
mo
tali
nen
Di
s &
ur
rum
C pi
bus
c fa
a vel
g no
dicis

nci

